H, ♦ 3090

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ARHIVELE STATULUI
H.
3090.
BIBLIOTECA

CARȚILE POPORANE

ALE

ROMÂNILOR

IN

SECOLUL XVI.

3090

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ARHIVELE STATULUI
H.
3090.
BIBLIOTECA

CARȚILE POPORANE

ALE

ROMÂNILOR

IN

SECOLUL XVI.

3090

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

DIRECȚIUNEA GENERALĂ A ARCHIVELOR STATULUĬ.

Publicațiunĭ istorico-filologice

LIMBA ROMÂNA VORBITA

ÎNTRE

1550 — 1600

TOMUL II.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

S402
Visat de noi la facerea inventarului astăzi ...
Judecător

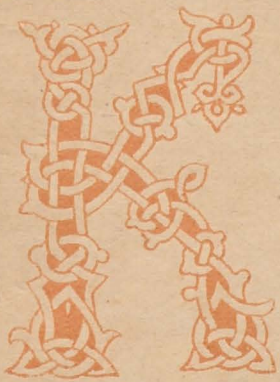

CĂRȚILE POPORANE

ALE

ROMÂNILOR

IN SECOLUL XVI

IN LEGATURA CU LITERATUR'A POPORANA CEA NESCRISA

TEXTURĂ ROMÂNE CU PARALELURĂ STRĂINE.—ORIGINEA LOR ȘI FILIAȚIUNILE INTERNE ȘI EXTERNE.—ÎNSEMNĂTATEA LOR ISTORICĂ ȘI LINGUISTICĂ.—BOGOMILISMUL IN ROMÂNIA.—CUCUL ȘI TURTURICA.—POVESTEA NUMERELOR.—SPECIMEN DE GRAMATICA ISTORICO-COMPARATIVĂ A LIMBEĬ ROMÂNE.

STUDIŬ DE FILOLOGIĂ COMPARATIVĂ

DE

B. Petriceicu-Hasdeu.

BUCURESCI

NOUA TYPOGRAFIE NAȚIONALĂ C. N. RĂDULESCU STR. ACADEMIEĬ NO. 24.

1879.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Domnului **Dim. A. Sturdza**

din partea autorului

STIMA—AMICIA

ale tale dintru ale tale.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

PREFAȚA

D. Dim. A. Sturdza procurându-mĭ ocasiunea de a da la lumină cele maĭ vechĭ cărțĭ populare ale Românilor, ceĭa-ce m'a condus la un întins studiŭ asupra acesteĭ importante ramure a literatureĭ nóstre naționale, am fost silit a modifica planul, pe care mi-l propusesem în prefață la tomul I.

Excelentele observațiunĭ ale luĭ Schuchardt, relative la primele doŭă părțĭ din tomul precedinte, apar într'un Suplement la acel tom, unde figurézŭ de asemenea observațiunile analóge ale d-luĭ G. Bariț, împreună cu întimpinările mele, cu unele îndreptărĭ și adaosurĭ.

Monografia cea promisă asupra genitivo-dativuluĭ român întră în partea III din volumul de față; căt pentru monografiele, anunțate tot atunceĭ, despre accentuațiunea și vocalisațiunea irrațională în vechile nóstre monumente literare, le reserv pentru un Suplement la tomul II, unde voĭu publica în acelașĭ timp ‘Onomatologia română pînă la 1600’.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Sintesa operei întregi, conspectul sistematic al consecințelor sale pentru istoria limbei române din tóte punctele de vedere, va face obiectul tomului III, prin care sper a încheia lucrarea.

Orí-cum ar fi, volumul, pe care'l publicâm acuma, deși face parte dintr'o vastă colecțiune, totuși se póte considera ca ce-va întreg, complet, îmbrățișând un teren independinte și bine determinat: *Cărțile poporane ale Românilor în secolul XVI în legătură cu literatura poporană cea nescrisă.*

Către acest titlu special, noi am mai adaos: 'Studiu de filologiă comparativă,.

Să ne explicâm.

Prin 'filologiă comparativă, noi nu înțelegem, ca Whitney, ca d. Hovelacque, ca revista parisiană a d-lui de Rialle etc., comparațiunea analitică a mai multor limbe. O asemenea noțiune ar fi fost la locul ei numai dóră atunci, când filologia propriu dișă se mărginia în analisa linguistică a clasicității. De când însă, dela Wolf pînă la Böckh, preocupațiunea filologică clasică s'a întins asupra tuturor elementelor culturale ale anticității, fie ele linguistice saŭ numai etice, aceiași accepțiune lărgită se cuvine pe deplin termenului corespundĕtor de 'filologia comparativă,. Unica deosebire între cele doă sfere este, că una din ele studiază într'un mod isolat popórele antice în desvoltarea civilisațiunii lor, pe când cea-l'altă urmăresce într'un mod comparativ manifestațiunea naturală, statică și dinamică, a spiritului tuturor popórelor.

Pentru noi dară 'filologia comparativă, cuprinde

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

întrunite ambele doctrine, pe carĭ revista berlineză a luĭ Steinthal le împreună ca: ‘Etno-psicologiă’ și ‘Linguistică’. Linguistica, fie cea positivă saŭ analitică, fie cea transcendentală saŭ sintetică, fie cea descriptivă saŭ de clasificațiune, se referă la organismul limbelor. Etno-psicologia, pe de altă parte, cercetéză credința popórelor, depusă maĭ cu deosebire în literatura poporană. Ambele, linguistica și etno-psicologia, spiritul popórelor în l i m b ă și acelașĭ spirit în c r e d i n ț ă, sînt într'o correlațiune intimă, adesea indissolubilă, de exemplu în mitologiă saŭ în onomatologiă: ambele la un loc formézĕ ‘filologia comparativă’.

Iată în ce sens opera de față este în tótă puterea cuvîntuluĭ un ‘Studiŭ de filologiă comparativă’: limba română și literatura nóstră poporană ne preocupă aci d'o potrivă....

Terminând, constatâm că tomul I a fost apreciat fórte favorabil în presa străină de Gustav Meyer (*Beilage zur Allgemeinen Zeitung*, 1879, No. 42), de Angelo de Gubernatis (*Nuova antologia*, 1878, p. 723-4), de Dr. Jarnik (*Der Osten*, 1878, No. 44) și alțiĭ. De asemenea profesorul Miklosich l'a consultat nu o dată în noua sa cercetare *Ueber die Wanderungen der Rumunen*. Ne place a adăuga însă, că în acelașĭ timp d. Cihac a creḑut de cuviință a ne consacra în *Convorbirĭ literare* dela Iașĭ (1879, No. 3 și 4) o lungă diatribă, pe care tot d-sa a reprodus'o apoĭ franțusesce în *Romanische Studien* (t. 4, p. 141—84). Ca ton, lucrarea d-luĭ Cihac este caracterisată cu pré-multă bună-voință: ‘d'un ton

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

quelque peu acerbe, de cătră d. Gaston Paris, care nu şi-a dat ostenéla de a o cerceta şi 'n fond (*Romania*, 1879, No. 31, p. 466); ca sciinţă şi metódă, ca a fost combătută cu o perfectă independinţă de spirit de cătră Dr. M. Gaster în *Zeitschrift für romanische Philologie* (t. 4, p. 468-76). In acest mod, ne putem scuti de a respunde noi înşine la tonul, sciinţa şi metóda d-luĭ Cihac, pînă ce nu şi-le va drege pe tóte.

B. P. H.

Bucuresci, 5 Decembre 1879.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

OCHIRE

ASUPRA

CARȚILOR POPORANE

Însemnătatea lor.—Raportul către literatura poporană în genere.—Cărțile poporane ale Românilor.—

Codex Sturdzanus.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

OCHIRE

ASUPRA

CARŢILOR POPORANE

§ 1. Renumitul Görres, spirit fantastic, dar profund, a fost cel întâiu, dacă nu ne înşelăm, căruĭ i se datoresce, de pe la începutul secoluluĭ nostru, împărţirea literatureĭ populare în doă marĭ ramure: literatura poporană nescrisă şi literatura poporană scrisă, dând tot-o-dată acesteĭ din urmă epitetul de *cărţĭ poporane*.[1])

Vederile luĭ Görres despre correlaţiunea ambelor ramure, silindu-se cu orĭ-ce preţ a le da o origine comună, pe când în realitate ele curg ca doă rîuleţe ce se împreunézĭ sosind din direcţiunĭ opuse, sînt nesce vederĭ strîmte şi 'n parte false; dar punctul de plecare era just şi fecund, maĭ ales atuncĭ când aprópe nimenĭ în lumea cea cultă nu înţelegea încă importanţa literatureĭ poporane în genere, căcĭ pedantismul şi bontonismul, fie-care în felul seŭ, batjocorĭaŭ d'o potrivă tot ce eşĭa din popor şi tot ce plăcea poporuluĭ.

1) Görres, *Die teutschen Volksbücher. Nähere Würdigung der schönen Historien- Wetter- und Arzneybüchlein, welche theils innerer Werth, theils Zufall, Jahrhunderte hindurch bis auf unsere Zeit erhalten hat.* Heidelberg, 1807, in-16, pag. X, 311.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

A despreţui spiritul plebeŭ, ‘Pöbelwitz’, fiind-că nu face cum facem noĭ şi ceĭa ce facem noĭ înşi-ne, — ḑicea cu durere şi cu indignaţiune Görres — este ca şi când ne-am supĕra pe vermele de metasă, pentru că ne dă numaĭ metasă, ĭar nu ne ţese nesce galóne gata saŭ nu ne cóse nesce haĭne de purpură!

Cartea luĭ Görres, pe lîngă o întroducere şi un lung epilog, cuprinde analisa bine scrisă a 48 cărţĭ poporane germane. Se începe prin ‘Albertus Magnus’: despre puterea ĭerburilor, a petrelor scumpe şi altor minunate lécurĭ; se încheiă prin faĭmosul apocrif despre copilăria luĭ Crist, respândit în evul-mediŭ în tótă Europa occidentală sub titlul de ‘Liber de infantia Salvatoris’; între aceste doă extremităţĭ, una quasi-medicală şi cea-l'altă quasi-teologică, figuréză tot felul de cărţĭ poporane în proză şi 'n versurĭ, legende, romanţurĭ, biografie, prorociriĭ, visurĭ, călătorie etc. etc.

§ 2. Mult timp după Görres şi pe o scară mult maĭ întinsă, a descris Nisard în doă marĭ volume cărţile poporane ale Franţeĭ.[2])

Colecţiunea luĭ se împarte în 13 rubrice:

I. Almanacurĭ:
II. Sciinţe şi arţĭ:
    1. Magia négră, magia albă, cabbala;
    2. Vrăjirea;
    3. Prorociriĭ;
    4. Gospodăria;
III. Glume şi jocurĭ de cuvinte;
IV. Dialogurĭ şi catechismurĭ;
V. Discursurĭ, oraţiunĭ funebre şi predice comice;
VI. Tipurĭ şi caractere;
VII. Vieţele personagelor faĭmóse;

2) Nisard, *Histoire des livres populaires ou de la littérature du colportage depuis le XV-me siècle jusqu'à l'établissement de la Commission d'examen des livres du colportage (30 novembre 1852)*, Paris, 1854, in-8, t. 1 pag. XVI-580, t. 2 pag. 599.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

VIII. Religiunea şi morala:
IX. Stihurĭ religióse şi legende versificate ale sfinţilor;
X. Epistolare: scrisorĭ de afacerĭ, de complimente şi de dragoste;
XI. Limba tălharilor;
XII. Pedagogia;
XIII. Romanţurĭ şi poveştĭ.

Fórte bogată ca adunare de material, nu maĭ puţin interesantă prin frumósa reproducere a gravurelor poporane, opera luĭ Nisard lasă departe în urmă pe a luĭ Görres sub raportul quantitativ, dar remâne departe în urmă ea-însăşĭ în privinţa qualitativă.

Criticul frances nu înţelege nicĭ importanţa intrinsecă a cărţilor poporane, nicĭ legătura lor cu literatura poporană cea nescrisă, nicĭ măcar caracterul lor intern de „poporanitate„, pe care'l confundă mereŭ cu împregĭurarea externă de a fi „colportate„. El le descrie, căcĭ azardul l'a făcut „secretar al comisiunĭĭ însărcinate a le examina„; le descrie, fiind-că acéstă muncă i s'a impus ca o sarcină oficială; le descrie, în fine, după cum descrie un profan după forme din afară un buchet de florĭ, fără a avé o umbră de noţiune despre viéţa, organismul şi relaţiunile plantelor.

§ 3. Cea maĭ nouă publicaţiune de acéstă natură, sînt cele treĭ tomurĭ apărute de curând, în carĭ s'aŭ reprodus textualmente, cu ilustraţiunĭ în fac-simile, ba chĭar cu frontispiciurĭ separate şi cu conservarea paginaţiunĭĭ originale, vr'o şése-decĭ de cărţĭ poporane englese ale Scoţieĭ, aşa numitele „chap-books„, împărţite în treĭ rubrice:

I. Comice şi umoristice;
II. Religióse şi biblice;
III. Poveştĭ, romanţurĭ şi istorióre.[3])

Acéstă consciinţiósă codificaţiune a cărţilor poporane ale

3) *John Cheap. The Chapman's Library: the scottisch chap literature of last century, classified. With life of Dougal Graham.* Glasgow, 1877-1878, in-8.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Scoțiceĭ, cu texturĭ întregĭ, reproduse cu o exactitate documentală, ĭar nu numaĭ extracte ca în Nisard saŭ analise ca în Görres, ar merita a fi imitată în tóte țerile Europeĭ, oferind un teren complet și sigur ulteriórelor cercetărĭ critice.

Editorul, a cărui individualitate abia apare într'o prefață de vr'o patru pagine și într'o scurtă biografiă a luĭ Dougal Graham, celuĭ maĭ poporan scriitor scotlandes din secolul trecut, observă fórte just, că mult maĭ bune sînt, în orĭ-ce cas, cărțile poporane decât ziarele așa numite poporane, foițe polemice ce aŭ început a străbate pe la sate, căcĭ: ‹cartea popo-‹rană este oglinda opiniunilor și obiceielor rurale, pe când ziarul ‹pretins poporan vine din afară pentru a desnatura adevĕratul ‹gust al poporuluĭ.› ‹Chĭar cărțile poporane de origine străină, ‹—adaugă el,—se naturaliséză astfel în limbă și 'n caractere, ‹încât nu le maĭ recunósce cine-va dintre cele născute și cre-‹scute pe pămîntul scotlandes.›

§ 4. Scriind cele de maĭ sus, noĭ n'am avut cât de puțin intențiunea de a da o bibliografiă a cărților poporane din Occidinte, ci am voit numaĭ a constata însemnătatea, pe care a început și va fi silită din ce în ce maĭ mult a le recunósce sciința modernă în totalitatea lor, fie unele din ele cât de insipide din punctul de vedere al claselor celor culte ale societățiĭ, precum sînt, de exemplu, visurile, vrăjile saŭ minunile ‹mareluĭ Albert›.

Unele categorie speciale ale cărților poporane, maĭ ales cea religiósă și cea romantică, aŭ atras maĭ de de-mult asupră-le, într'un mod isolat, atențiunea învețaților, ca și când ele ar fi de o natură maĭ înaltă decât cele-l'alte. Ne ajunge a cita numerósele colecțiunĭ de așa numite apocrifurĭ biblice, începênd dela Fabricius pînă la Tischendorf, pe carĭ nu o dată vom avé a le consulta în cursul studiuluĭ de față. Și maĭ vestită este opera Englesuluĭ Dunlop despre cărțile poporane cele romantice, apărută aprópe în acelașĭ timp cu scrierea luĭ Görres.[4])

4) In traducțiunea germană adausă a luĭ F. Liebrecht: *Geschichte der Prosadichtungen oder Geschichte der Romane, Novellen, Märchen* etc., Berlin, 1851, in-8, pag. XXX, 560.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Nu mai menționâm nesce lucrări de tot monografice, precum sînt cele de Benfey, Köhler, Wesselofsky, d'Ancona și alții, împrăștiate mai ales în diferite publicațiuni periodice.

Dar ce este o carte poporană? și ce fel de loc ocupă ea în literatura poporană în genere?

§ 5. Literatura poporană cea nescrisă, cântece, basme etc., se póte scrie, și totuși, fie chiar tipărită, ea nu încetéză de a fi nescrisă, căci se nasce și trăesce într'un mod nescris. Scrisul o copiază; dar copia nu este originalul cel viu, original ce continuă a se mișca și a se schimba după ce i s'a scos portretul, încât ajunge cu timpul, în bine saŭ în reŭ, a nu mai semăna unul cu altul. Dacă reproducțiunea cea scrisă isbutesce a se respândi în popor, numai atunci, sub forma'i cea petrificată, ea devine literatură poporană scrisă saŭ, mai precis, carte poporană.

Literatura poporană cea scrisă, chiar când o învață cineva pe din afară, nu încetéză totuși de a fi scrisă, căci se nasce și trăesce într'un mod scris. Ea este o statuă, uneori plină de plasticitate, de expresiune, de colorit, dar fără mișcarea cea reală a vieței. Trecênd în graiul cel viu, dacă ea reușesce a prinde rădăcină în popor, începênd a cresce ca ce-va nou și adesea perdênd ori-ce urmă exteriór a ființei sale de mai 'nainte, atunci devine literatură poporană nescrisă.

Ambele categorie se pot contopi; însă originile lor, cea scrisă și cea nescrisă, sînt diverse.

§ 6. Literatura poporană cea nescrisă este opera unui întreg popor, saŭ chiar a unei ginți întregi, a umanității Acela care a compus pentru prima óră o doină, doina nu este a lui, căci ea a sburat slobodă în aer, lipsită de vre-un semn individual, și din aer, nepironită prin nemic, a prins'o în sbor un altul, apoi un al doilea, un al treilea și așa mai încolo, în aceiași țéră saŭ pînă la marginile pămîntului, fie-care adăugând saŭ suprimênd câte ce-va, fără a da sémă nimănui

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de ceĭa ce face, de vreme ce lucrul nu este al niměnuĭ. Lipsa'ĭ de orĭ-ce fixitate este atăt de pronunţată, încăt se întămplă adesea că acelaşĭ individ spune altfel bucata cea poporană de căte orĭ o repetă, ca acea căntăréţă italiană, care schimba mereŭ cuvintele cânteculuĭ, ḑicênd cu naivitate că aşa'ĭ convine: "così mi viene„.

Literatura poporană cea scrisă, fie căt de anonimă, este o operă individuală. Din însuşĭ momentul nascerĭĭ sale, ea se fixéză prin scrisóre. O dată încuĭbată în popor, ea va fi citită de miĭ de gure, dar numaĭ citită, póte încă abia silabisită, fără a se modifica, fără a căştiga saŭ a perde, fără a primi la tot pasul căte o nuanţă nouă, positivă saŭ negativă, dela fie-care dintre ceĭ ce o propagă, cel puţin în aceĭaşĭ ţéră din aceĭaşĭ epocă.

Colectivă prin origine, nestatornică în traĭul seŭ, acésta este literatura poporană cea nescrisă; individuală prin nascere, fixă în fond şi 'n formă într'un moment dat, acésta este cartea poporană.

Dar pentru ca ambele să fie p o p o r a n e: una—fiĭcă de sânge, cea-l'altă—fiĭcă de suflet a poporuluĭ; pentru ca ambele să se pótă substitui una alteĭa, să se pótă metamorfosa una într'alta, astfel că une-orĭ este a-nevoe a trage între ele o liniă de demarcaţiune; trebuĭ ca ambele de o potrivă să oglindéscă poporul, ambele să fie popor el-însuşĭ, căcĭ poporul în realitate ĭubesce numaĭ pe sine-şĭ. Nicĭ o dată o carte nu va deveni poporană, dacă ea nu vorbesce în graĭul cel necĭoplit al poporuluĭ: dacă nu resfrânge credinţele poporuluĭ, speranţele luĭ, slăbiciunile luĭ; dacă scie ce-va maĭ mult decăt ce scie poporul în patriarcala luĭ nesciinţă.

§. 7. Literatura poporană cea scrisă, ca şi cea nescrisă, călătoresc din limbă în limbă; dar ele nicăiriĭ nu se traduc, ci se t r a n s f o r m ă.

Orĭ-ce popor posedă o formă propriă a sa, primind ca al seŭ numaĭ ceĭa-ce corespunde aceleĭ forme specifice, care se

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

modifică şi ea din epocă în epocă, provocând atunci modificări correlative în tot ce este poporan.

Literatura poporană cea nescrisă sufere astfel o triplă rotaţiune: 1° prin trecere din gură în gură; 2° prin trecere din ţéră în ţéră; 3° prin trecere din epocă în epocă. Ultimele doă din aceste rotaţiuni îi sînt comune cu cartea cea poporană. Şi ea se transformă de asemenea, când se împrumută dintr'o altă limbă, multe lucruri adăugându-se, unele suprimêndu-se, o sémă prefăcêndu-se, pînă ce planta cea exotică capétă un aer indigen. Şi ea, pe de altă parte, se adaptéză din timp în timp la vederile momentului, prin copişti—dacă circulă în manuscript, prin editori—dacă este tipărită.

De aci resultă mulţimea varianturilor ale ori-cării cărţi adevĕrat poporane: varianturi externe şi varianturi interne, deşi mai puţine, negreşit, decât nenumĕratele varianturi ale literaturei poporane celei nescrise, cari se datoresc mai cu deosebire trecerii din gură în gură.

§ 8. Literatura poporană cea nescrisă se nasce într'un mod spontaneu. Ea este efectul impresiunii, nici o dată a premeditaţiunii. Un sentiment involuntar — şi ĭată o doĭnă; o întâmplare, o catastrófă—şi ĭată o baladă; un fenomen, o credinţă, un joc de cuvinte — şi ĭată o legendă, un basm; o păţélă — şi ĭată un proverb; o asociaţiune de ideĭ, o analogiă neaşteptată — şi ĭată o ghicitóre.

Cartea poporană, din contra, nu este şi nu póte fi spontaneă. Ea presupune tot-d'a-una o intenţiune, o tendinţă, o ţintă precisă din partea autorului. Scriitorul vrea ca alţii să petrécă, să rîdă, să crédă, să înveţe, să imite saŭ să se ferésca. El v r e a. In casul cel mai bun, tot încă este ce-va silit.

In literatura poporană cea nescrisă predomnesce elementul liric; în cartea poporană — elementul didactic. Dintr'o parte, i n s p i r a ţ i u n e; de cea-l'altă, a s p i r a ţ i u n e.

Generalmente, cartea poporană nici nu afectéză măcar de a fi tot una cu literatura poporană cea nescrisă. Ea pretinde a da poporului nu ceĭa ce el are deja, ci ceĭa ce'ĭ lipsesce, dar ca-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

re să-i convină, să-i placă, să-i fie pe înțeles. Pînă la un punct, ea se crede a fi superióră opereĭ proprie a poporuluĭ. Ea are acrul de a se pogorî pînă la popor.

§ 9. O trăsură comună importantă între ambele ramure ale literaturei poporane este anonimitatea lor.

O carte poporană cu numele autoruluĭ, e ce-va excepțional; și chĭar când se întâmplă acésta, în cele maĭ multe casurĭ numele este fictiv. Adesea un personagiu real ca ‘marele Albert’, de exemplu, ca papa Leone III, ca împăratul Eracliŭ, ca Laensberg, ca Nostradamus, ca apostolul cutare saŭ cutare, ca însuși Mântuitorul, devine un nume t i p i c, căruĭ i se atribue sute de apocrifurĭ disparate.

Din anonimitate, fie pentru literatura poporană cea nescrisă, fie pentru cărțile poporane, decurge o consecință fórte caracteristică.

Producțiunile poporane nescrise, sburând fără control din gură în gură, se întâlnesc, se 'ncrucișéză, se confundă. Dacă doă saŭ maĭ multe bucățĭ separate sînt omogene saŭ analóge, dacă ele presintă unele puncturĭ de contact, dacă una ar puté să figureze ca început saŭ continuațiune orĭ epizod la o altă, une-orĭ chĭar prin antitesă, ele se combină împreună, formând o singură bucată.

Câte cântece nu s'aŭ combinat astfel din fragmente poetice maĭ vechĭ! Câte basmurĭ, deosebite prin sorginți, nu s'aŭ cusut cu dibăciă în câte un singur basm! Pînă și proverbele saŭ ghicitorile, maĭ apărate de remaniare prin laconismul lor, sînt expuse la o asemenea ‘atracțiune moleculară’.

Aceĭași lucrare produce anonimitatea asupra cărților poporane. Și ele se amalgaméză. Fie-care copist saŭ noŭ editor are dreptul și resimte chĭar un fel de ispită de a amesteca doă saŭ maĭ multe cărți poporane într'una singură, dacă crede că va deștepta prin acésta maĭ mult interes în cititoriĭ seĭ, saŭ că'șĭ va ajunge maĭ bine la scop.

In cartea poporană, ca și'n literatura poporană cea nescrisă, este fórte anevoe, une-orĭ aprópe peste putință, a dis-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

tinge printr'o analisă minuțiósă diversele părți constitutive ale unuĭ atare conglomerat.

Dificultatea este și maĭ mare, când se întâmplă — un cas destul de obicĭnuit — amestecul așa ḑicênd hibrid între ambele ramure ale literaturei poporane, fie-care amestecată deja maĭ de'naintea în propriul seŭ cerc. Bucata poporană nescrisă mixtă *A* s'a combinat din bucăți poporane separate *k*, *l*, *m*; cartea poporană mixtă *B* s'a combinat în acelaș mod din cărți poporane distinse *r*, *s*, *t*. *A* și *B* fiind egalmente impersonale, adecă aparținênd tuturora de o potrivă, fără a fi a niměnuĭ în parte, se combină la rîndul lor într'ún al treile corp de doă orĭ mixt: *A* (*k*+*l*+*m*)+*B* (*r*+*s*+*t*).

Este o adevĕrată tortură pentru un critic!

§. 10. Orĭ-cum ar fi, cartea poporană represintă deja un pas făcut din sfera literaturei poporane în sfera literaturei culte: are și ea un autor, are o tipografiă, are un editor.

In literatura cea cultă ea ocupă însă, retrasă departe la margine, un fel de mahalà, despre care nu scie maĭ nemic și nu vrea să scie centrul oraş̦uluĭ.

Autoriĭ cărților poporane sînt căte o dată maĭ-maĭ ómenĭ de geniŭ, după cum a fost Dougal Graham în Scoția saŭ Anton Pann la noĭ; și totușĭ pe terenul literaturei culte ei n'ar fi fost în stare de a scrie un articolaș căt de mediocru într'o fóiă de a doua mână.

Tipografiĭ și editoriĭ cărților poporane păstréză fórte adesea *incognito*, ca și autoriĭ lor. Une-orĭ nu se arată pe frontispiciŭ nicĭ măcar locul unde s'a publicat misteriósa broş̦ură, ba nicĭ măcar anul. Pentru culmea mistificațiuniĭ, se pune căte odată pe titlu că „s'a tradus„ dintr'o limbă din care nu s'a tradus. Poporul crede!

Unele localități în diferite țerĭ își apropriaseră monopolul tradițional de a tipări cărți poporane. Așa sînt Köln și Nürenberg în Germania, Troyes și Montbelliard în Franța, adevĕrate orașe-vechiture ale Europeĭ, pentru carĭ nu s'a sfîrșit încă vécul de mijloc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Mai pe scurt, literatura cea cultă, chiar când dă ce-va poporului, îi aruncă pe furiș numai cela-ce lépădă ea-însăși!

§ 11. Și totuși, înainte de a se desfășura într'o limbă o literatură cultă, cartea poporană, în curs de secoli, este unica literatură a națiunii întregi, a tuturor claselor societății, a boierului ca și a țeranului, nivelați prin lipsă de cultură. .

Tot așa se petrece atunci, când literatura cea cultă a unei națiuni și-a ales ca mijloc de expresiune o limbă străină, după cum a fost latina în Occidinte. Aprópe totalitatea scrierilor medievale în limbe naționale, nu lătinesce, sînt nesce adevărate cărți poporane.

§ 12. Alt-ceva nu mai puțin caracteristic.

Gusturile intelectuale ale copiluluĭ, fie chiar un fiiŭ de prin cipe, nu se pré-deosebesc, pînă la o vrîstă óre-care, de gusturile intelectuale ale poporuluĭ.

Copilul din tóte straturile sociale iubesce literatura poporană cea nescrisă; copilul din tóte straturile sociale citesce cu pasiune cărțile poporane, mai ales cele romantice.

§ 13. Multe cărți poporane, ca și unele producțiuni nescrise ale poporuluĭ, deși sînt fórte respândite, mereŭ repetate saŭ mereŭ citite, par totuși a fi—după cum am mai spus'o—absurde saŭ chiar ridicole.

Sînt nesce nemicurĭ în tótă puterea cuvîntuluĭ, dar nemicurĭ importante.

Popularitatea lor — facem aci o deosebire dittologică între p o p o r a n și p o p u l a r, termenul cel de'ntâiu indicând cela ce aparține poporuluĭ, iar cel-l'alt denotând cela-ce este iubit de popor — popularitatea lor nu diferă în fond de popularitatea unuĭ individ. Individul cel popular póte să fie un smintit saŭ un ignorant; el n'ar fi ajuns însă la popularitate, dacă nu era la nivelul societății sale, dacă n'o represinta într'un punct óre-care mai fotograficesce decât ceĭ cu minte saŭ ceĭ învețați.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Aşa este şi cu popularitatea cea mare a unor secături scrise saŭ nescrise ale literaturel poporane.

Sub raportul istoric, ca oglindă socială, ele posedă o nespusă valóre.

Nu maĭ puţin sub raportul linguistic, ca unele ce cugetă şi vorbesc într'o cestiune dată întocmaĭ ca poporul.

§. 14. De când cu tiparul, cărţile poporane apar generalmente în broşurèle de format fórte mic, între 16-32 de pagine, afară numaĭ dóră de cele romantice, ce-va maĭ lungĭ. Ele se vînd atăt de eften, încăt nu e ţeran saŭ muncitor care să nu-şĭ pótă cumpĕra şi el o cărtecică. Cu tóte astea, editura căştigă nepovestit, din causa immensuluĭ numĕr de exemplare ce se împrăştiă, retipărindu-se pe maĭ nemic în fiecare an, saŭ chĭar maĭ de multe orĭ pe an. Când cartea poporană este pré-scurtă, cuprinḑênd abia vr'o 2-3 pagine, ea se publică la un loc cu o altă saŭ cu alte, cu carĭ se înrudesce prin materiă saŭ prin tendinţă, une-orĭ din capriciul editoruluĭ.

O asemenea grupare a cărţilor poporane era şi maĭ obicĭnuită înainte de întroducerea saŭ respăndirea tiparuluĭ. Copiştiĭ le scrieaŭ adesea maĭ multe într'un singur volum, căcĭ cititoriĭ preferĭaŭ a avé întrunită o mică b i b l i o t e c ă p o p o r a n ă, ce-va maĭ compact, în loc de nesce spulberate foiţe, expuse maĭ lesne a se strica saŭ a se perde. De aci urméză că vechile cărţĭ poporane în diferite limbe s'aŭ conservat pînă la noĭ maĭ cu sémă în aşa numiţiĭ *codices manuscripti miscellanei*.

Atarĭ *codices* sînt căte o dată de o varietate extremă, precepte religióse figurând alăturĭ cu recepte medicale şi romanţul alăturĭ cu astrologia. Maĭ adesea cuprinsul unuĭ *codex* e omogen: numaĭ religios, numaĭ astrologic etc. Este o raritate excepţională de a da cine-va peste o mică carte poporană scrisă a-parte, şi acésta numaĭ dóră în nesce condiţiunĭ érăşĭ excepţionale, bună-óră cusută la un volum, manuscris saŭ tipărit.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 15. Ca specimen românesc de carte poporană manuscrisă conservată separat, deşi fórte mică, ne póte servi o bucată curiósă, d'o cam dată inedită: *Istoria tutunului.*

Reposatul meŭ părinte descoperise în biblioteca poetuluĭ basarabian Costache Stamate căte-va foĭ scrise de mână, legate la un loc cu Acatistul cel tipărit de cătră Samuil Klain în Sibiĭu la 1801 şi copiate, pe la începutul acestuĭ secol, după un exemplar maĭ vechĭu.

Iată bucata în cestiune, transcrisă întocmaĭ cu litere latine:

«Istorii pentru tłutłun. Ascultaţi łubiţii mei blagosloviţ, o învăţă-
«tură foarte de folos pentru creştini, însă mai ales pentru care vor
«fi căzut întru aćastă greşală ră ş' înşălăcĭune dĭavolésc̆ă, însă di vor
«fi băut tłutłun. Acĭastă carte este scoasă di pre limba letinésc̆ă
«prin limba moldovenésc̆ă cu nevoinţa marelui dascal al Ierusalimu-
«lui kir Silivestru, care au ales din multe cărţi a sfinţii părinţi din
«Ierusalim, zăcănd: — Inchinăndu-se la sfăntul mormănt al Dom-
«nului nostru Is. Hs. şi şăzănd şi eu pe o pĭiatră şi vorbind de ale
«noastre vorbe sufleteşti, o minune ca aćasta văzurăm şi auzirăm,
«adică undi veniră un stareţ bătrăn şi să închină sfăntului mormănt
«şi apoi să întoarseră cătră noi făcănd închinăciune; noi am zăs:
«Dumnezeu să te erte, părinte! Ĭar el începu cu lacrămi a spune
«zăcănd: — O minune ascultaţi, fraţilor; să vă spuĭu o întămplare
«ca aćasta ce am văzut întru aćasta cale fiind; că eu, fraţilor, lă-
«cuescu întru o peşteră de 75 de ani, ce să chiamă Araviĭa. Acu,
«işind la lume să viu să mă închin sfăntului mormănt a Domnului
«nostru Is. Hs. şi mergănd, am întălnit un om nalt şi cu o falcă
«mare şi cu una mică şi cu nasul foarte mare, ĭar el trecu pe lăngă mine
«şi tăcè; ĭar eu stătuĭu şi găndiĭu şi cunoscuĭu că nu-i creştin pă-
«măntĭan, ce poate să fie un dĭavol; şi nu lăsaĭu lucru slab, ce în-
«dată mă luaĭu după dănsul şi, fiind voĭa lui Dumnezău, îl găsăĭu
«într'un munte înalt al Carmilului, şi făcè o grădină cu zădĭu de
«pĭiatră şi săpa în grădină şi sămăna; ĭar eu m'am apropĭiat de
«dănsul şi am zăs: spune'mi, ce sapi şi ce sameni? ĭar el nu răs-
«punsă nić ca cum; ĭar eu zăsăĭu că: te voĭu jura pe numele în-
«păratului vostru Satana, parte de el să nu ai de nu-m vei spune
«ce sameni acolo; ĭar el cu mare greu îm spusă aşa, adică printr'o
«trestie lungă di-m şopti la ureche dintr'ănsa şi zăsă: — Părinte
«sfinte, eu săn̆t Galaar, dimonul care săn̆t căpitan preste toţi dracii
«şi săn̆t mai încredinţat la împăratul nostru Satana pentru slujbele

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

«care-i fac cu credinţă; şi mai mult pentru aĉasta am socotit noi «toţi pentru ca să facem şi noi noao vre o mirodenie, şi nĭ-am strâns «toţi în muntele acesta al Carmilului, şi socotind aĉasta adică am «pus o tidvă şi nĭ-am beşit într'ânsa toţi, şi am zăs, că ce va işi «dintr'ânsa să ne fie spre mirosul nostru; şi am pisat'o şi s'au fă- «cut sămânţa aceĭa tĭutĭun, şi va fi noao miros, că aceĭa va trage «oamenii pre nasuri şi pre guri, şi întâĭu vor tragi păgânii şi apoĭu «Ţiganii şi apoĭu creştinii, şi se va înmulţă dela răsărit până la «apus, şi să va îndemna boerii, încă şi din cei bisăriceşti, că va fi «mai cu preţu decât tămâĭa; şi întâĭu va trage tĭutĭun, apoĭu va «mergi la biserică; şi măcar de nu vor trage unii, dar cum vor işi «dela biserică după sfânta nafură, îndată vor trage tĭutĭun; şi fără «tămâi or putè trăi, ĭar fără tĭutĭun nu vor putè nici o ză; şi gura «lor vor pute ca cuibul pupăzăi, şi dinţei lor va avè smoală; şi or- «care va be, îndigrabă or-ce voc a noastră va face, şi mai cinstit «la împăratul nostru va fi; măcar de trei ori de va trage cu totul «la noi va fi, şi mai cinstit ăl vom face din plata sa, şi parte di'n- «păraţei ăi vom face. Deci cine s'ar întâmpla ca să cadă întru «aĉastă greşală şi înşălăcĭune diĭavolească, cu toată blagosloveniĭa «ne rugăm ca să se lasă şi să se părăsască de acel lucru diĭavo- «lesc; ĭară cine s'ar întâmpla să nu crézâ sau să nu să părăsască «de acel lucru înşălătorĭu, unul ca acela să fie legat şi afurisăt de «15 părinţi de a Ierusalimului, di vremi ce să face prieten şi prii- «mitorĭu tocmelelor diĭavoleşti; ce mai vârtos de aĉiasta să se fe- «réscă şi cu totul să se lepede, şi încă şi pe alţăi să înveţe a să lepăda; «şi pentru aĉastă greşală datorĭu este fieşte-care, din cei care vor fi «căzut întru acest păcat, tămâe bisericei să aducă în toată vremiĭa; «şi care să va lepăda de acest păcat, acela să fii blagoslovit şi fe- «ricit în vecii vecilor, amin.»

§ 16. Textul nostru, scris cum se vorbesce în Basarabia, ḑice că s'a tradus din lătinesce în moldovenesce «cu nevoinţa mareluĭ dascal al Ierusalimuluĭ kir-Silivestru».

Prin urmare, acel «kir-Silivestru» era Român, saŭ cel puţin sciea românesce.

Ne îndoim pré-mult să fi existat vre-o dată la Ierusalim, saŭ pe alĭurĭ în Asia, un asemenea «mare dascăl».

Şi apoĭ, chĭar să fi existat, tot încă el nu putea să traducă pe cele câte-va pagine din «limba letinéscă», şi 'n a-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

celaşĭ timp să le compileze „din multe cărţĭ a sfinţiĭ părinţĭ din Ierusalim".

In fine, în Palestina fiind aprópe necunoscuţĭ Ţiganiĭ, este cu desăvîrşire neprobabil, ca un drac de acolo să fi spus că tutunul „întâiŭ vor trage păgânii şi apoĭ Ţiganiĭ", ceĭa-ce, din contra, se potrivesce fórte bine în gura unuĭ drac din România.

Părintele meŭ îşĭ deduse ostenéla de a urmări, dacă nu cum-va Ruşiĭ vor fi avênd vr'o istorióră analogă asupra tutunuluĭ, şi a constatat, în adevĕr, că posedă şi eĭ în acéstă privinţă o carte poporană, publicată de cătră contele Kuşelev-Bezborodko,[5]) dar care diferă cu totul de cea română.

În Rusia meridională se povestesce, că tutunul a crescut din cadavrul Herodiadeĭ, fiind-că tăiase capul luĭ Ion Botezătorul.[6])

La Serbĭ, tutunul s'a născut din intestinele ereticuluĭ Ariŭ.[7])

Se scie că la Spaniolĭ, din contra, tutunul e considerat ca o „ĭérbă sfântă".[8])

In scurt, *Istoria pentru tutiun*, aşa după cum o vedem maĭ sus, este o invenţiune curat românéscă a vre-unuĭ călugăr nefumător, carele s'a crédut dator, pentru a reuşi maĭ bine în cruciata sa contra tutungiilor, de a inventa tot-odată pe „un mare dascăl al Ierusalimuluĭ kir-Silivestru".

Este sigur, în orĭ-ce cas, că maĭ mulţĭ buniĭ creştinĭ aŭ renunţat la pipă din causa acesteĭ cărtecele, decât din îndemnul celor maĭ savante tractaturĭ igienice!

§ 17. D. S. F. Marian a cules în Bucovina doă legende poporane române fórte interesante, carĭ nu sînt fără legătură cu „Istoria tutunuluĭ".

---

5) Kostomarov, Памятники старой русской литературы, Petersburg, 1860. p. 427-34.

6) Dragomanov, Малорусскія народныя преданія, Kiev, 1876. p. 18.

7) Karadzić, Живот и обичаји народа српскога, Beograd, 1867, p. 231.

8) De Gubernatis. *La mythologie des plantes*, t. 1, Paris, 1878, p. 109.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Una, auḍită în satul Horodnic-de-sus, sună în următorul mod:

«Doĭ dracĭ aŭ voit o dată să ĭea de soţiă pe fêta unuĭ boer. Insă «preotul din loc n'a voit să-ĭ cunune cu dînsa. Supĕrându-se dracul «cel maĭ mare că nu-şĭ pôte împlini dorinţa, se duse şi se spîndu-«râ de un plop. Insă acesta s'a clătinat o dată bine, şi a svîrlit pe «dracul cine scie unde, de s'a prefăcut în sălitră şi pulbere când a «picat la pămînt. Dracul cel maĭ tînăr, care încă era de faţă, ve-«ḍênd acésta, se'nspălmîntă şi alergă în ruptul capuluĭ la ĭad. Cum «ajunse aci, spuse celuĭ maĭ mare peste dînşiĭ ceĭa ce a păţit făr-«tatul seŭ. Atuncĭ ḍise Scaraoţchi, maĭ marele dracilor: — Staţĭ, că «eŭ am maĭ mult folos din el decât din noĭ. — Şi după ce rosti «cuvintele acestea, eşi din ĭad şi se porni spre dracul cel mort, «unde află o mulţime de tutun crescut din trupul luĭ. Veḍênd acésta, «Scaraoţchi s'a întors înapoĭ la ĭad şi a trimis treĭ dracĭ în lume să «semene tutun pretutindene, etc.»

Aci e locul de a observa, că însuşĭ numele de *Scaraoţchi*, epitetul moldovenesc al Sataneĭ, este de proveninţă cărturărésc ă, fiind aprópe fără nicĭ o modificare slavicul Искаріотскіи Ἰσκαριώτης», porecla vînḍătoruluĭ Iuda, carele, după ce-l luase dracul, a reuşit pe semne să-l restórne şi să-ĭ ĭea locul pe tronul Infernuluĭ.

§ 18. Cea-l'altă legendă, culésă în satul Mănăstióra, e maĭ lungă.

Intr'o mănăstire, condusă de sântul Vasile, s'a întrodus dracul, petrecênd călugărese vr'o şése anĭ şi asistând regulat la serviciul divin, dar furişându-se din biserică din dată ce se începea cheruvicul. Observând acésta şi deşteptându-i-se o bănuélă, sântul Vasile a pecetluit într'o ḍi cu crucĭ tóte întrările şi eşirile bisericeĭ:

«Diavolul, care nicĭ nu visase de ceĭa-ce i s'a pregătit, când s'a «început cheruvicul, a dat să ésă pe uşă afară, dar veḍênd uşa pe-«cetluită cu cruce, se întórse repede la ferestre; aicĭ încă eraŭ crucĭ, «se repeḍi dar în vîrful turnuluĭ, însă, neputênd eşi nicĭ pe aci din «causă că şi turnul era pecetluit cu crucĭ, pică de o dată în mijlo-«cul bisericeĭ şi se prefăcu în dohot. Veḍênd acésta St. Vasile, po-«runci celor-l'alţĭ clericĭ să rădice de grabă dohotul cu pétra unde «a căḍut diavolul, să'l scóţă afară şi să'l arunce într'o rîpă mare

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

„care se afla în apropierea bisericeĭ. Clericiĭ făcură cum le-a po„runcit St. Vasile, luară adecă dohotul şi pĕtra, şi le aruncară în „rîpă. Din dohotul acesta a crescut apoĭ o buruénă mare şi grasă, „adecă tutunul ...„

Urméză după aceĭa, cum un alt drac a întrat într'o fétă de împărat, care n'a putut să se vindice pînă ce nu i s'a adus foĭ de tutun, şi de atuncĭ s'a lăţit tutunul peste tótă faţa pămîntuluĭ.„

§ 19. D. Marian adaugă:

„Aceste legende, cred eŭ, vor fi fost causa de unĭ preoţĭ „bătrînĭ predică fórte mult contra fumatuluĭ, condamnând pe „toţĭ fumătoriĭ şi spuindu-le că tutunul este érba dracu„luĭ.„[9])

Iată dară de unde s'a născut şi „Istoria tutunuluĭ„. Cartea poporană şi legendele poporane nu sînt în casul de faţă decât treĭ varianturĭ ale aceluĭaşĭ motiv, care s'a desfăşurat pe de o parte pe cale scrisă, pe de alta pe cea nescrisă.

E greŭ însă a decide, dacă prototipul lor comun a fost o carte poporană trecută în legendă, saŭ o legendă poporană trecută în carte, atât de strînsă este une-orĭ împletecirea celor doă ramure ale literatureĭ poporane.

§ 20. Nu atât de rare, şi totuşĭ mult maĭ preţióse decât cărţile poporane isolate, cel puţin cele manuscrise, sînt codificările lor într'un singur volum, căte o dată fără nicĭ o analogiă între diferitele bucăţĭ înşirate una după alta.

Un frumos specimen românesc de acéstă natură este manuscriptul de pe la finea secoluluĭ trecut, descoperit de d. I. C. Bianu.

Un „logofăt Ioniţă Gĭurescu„, probabilmente Bucurescén, s'a apucat la 1799 a copia împreună fel de fel de cărtecele, carĭ circulaŭ pe atuncĭ în popor, şi anume:

1°. *Pentru a doua venire a luĭ Hristos*, 4 1/2 foĭ;

9) Marian, *Botanica poporană română*, în *Albina Carpaţilor*, 1879, p 311-12.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

2°. *Trepetnic de semne*, pe 4 1/2 foĭ, explicând consecinţele tuturor ‘clătirilor, posibile ale corpuluĭ uman, bună-óră: ‘De ‘să va clăti vîrful capuluĭ, veĭ dobândi saŭ va dărui Dumne‘zău cocon fórte învăţat, etc.,

3°. *Zilele cele rele ce au arătat Dumnezău lui Moisi*, urmate de: *Zile bune preste an*, pe 1 fóiă; de exemplu: septembre 3, 8, 24 — ḑile rele, pe când septembre 1, 4, 5, 8, 10 etc. — ḑile bune.

4°. *Gromovnic al lui Iraclie înpăratul care au fost numărător de stele*, de doă orĭ copiat în manuscript, o dată maĭ ne'ngrijit pe 6 1/2 foĭ, apoĭ maĭ caligrafic pe 8 1/2 foĭ, arătând consecinţele tunetuluĭ după ‘zodiele, fie-cărĭĭ lune, de ex.: ‘De va tuna în numărul berbeceluĭ, despre răsărit, va fi ro‘bie şi peire multă, fiarăle pământului vor fi sătule şi spre ‘stricare mare etc.,

5°. *Rojdanic*, pe 8 1/2 foĭ, prevestind viitorul fie-căruĭ om după ‘zodia, sub care s'a născut, de ex.: ‘Iulie. Leu. De ‘va naşte cocon într'acéstă lună, va fi gălbejos în faţă, şi va ‘avé cinste dela toţi etc.,

6°. *Dohtoriĭ*, pe 11 foĭ, cu recete şi formule cabalistice contra a tot felul de bóle, între carĭ figuréză şi ‘îndrăcirea, şi la carĭ se maĭ aplică ‘slovele de cĭumă,, scrise pe o pagină separată.

7°. *Călendar scos după limba ungurésc㠄 limba rumănésc㠕*, pe 11 1/2 foĭ.

8°. *Intrebări şi răspunsuri trebuincióse şi de folos spre învăţătură celor ce vor citi*, pe 5 foĭ; o prescurtare de catechism în dialog între ‘dascăl, şi ‘ucenic,.

9°. O însemnare fără titlu, pe 1 1/2 fóiă, despre consecinţele ḑileĭ în care cade Crăcĭunul, de ex: ‘Duminică de să va în‘tămpla crăcĭunu, ĭarna va fi înnoită şi ré etc.,

10°. In fine, pe 64 foĭ, cam jumătatea manuscriptuluĭ întreg: *Viaţa şi povestea şi lucrurile marelui înpărat Alexan-*

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dru Machedon din cetatea lui Filip craiu, cum făcu războae cu tóte dihaniile pământului și fu împărat a toată lumé.

§ 21. Afară de No. 7, unde se ḑice că s'a ‘scos după limba ungurésca„, restul nu ne arată vre-o proveniṇță străină, ca și când ar fi nesce lucrărĭ curat românescĭ.

Tóte cele ḑece bucățĭ sînt anonime, căcĭ nimenĭ nu se va încerca, negreșit, a lua la serios pe ‘Iraclie împăratul„, pretinsul autor al N-ruluĭ 4.

NNo. 1 și 8 sînt de categoria religiósă; No. 6 e medical; No. 10 e romantic; NNo. 3, 4, 5 și 7 sînt astrologice; NNo. 2 și 9 sînt de asemenea profetice, dar fără intervenirea stelelor.

Este un *codex manuscriptus miscellaneus* în tótă puterea cuvîntuluĭ, îmbrățișând o adevĕrată bibliotecă poporană localisată și anonimă, deși, după cum am maĭ spus, nu tot-d'a-una colecțiunile de acest fel sînt atăt de variate: în tesă generală, se specialiséză și ele pînă la un punct, ca și bibliotecele cele sciinṭifice.

§ 22. Tóte cărțile poporane din manuscriptul logofĕtuluĭ Ioniță Gîurescu, scrise fórte românesce, sînt t r a n s f o r m a t e după originalurĭ din afară.

La unele abia titlul, devenit stereotip, maĭ vĕdesce originea exotică. Așa *trepetnic*, literalmente ‘tremurător„, dela slavicul трепетъ ‘tremor„; *gromovnic*, dela sl. громъ ‘tonitru„; *rojdanic*=sl. рождениикъ ‘qui natus est„.

Am ḑis că unele titlurĭ de cărțĭ poporane deveniseră la noĭ stereotipe.

Românul sciea fórte bine, de exemplu, ce însemnéză *trepetnic*, dar nu maĭ avea consciinṭă de slavismul saŭ măcar de străinismul acestuĭ cuvînt.

Vechĭul ‘Trepetnic„ s'a publicat într'o mulțime de ediṭiunĭ în timpiĭ din urmă, dintre carĭ una, acum de'naintea nóstră, o broșurică de 30 pagine in-64, se înti uléză așa:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹*Trepetnicul* cel mare, întru care se coprinde toate semnele ‹ce se fac la om, precum bătaĭa ochilor, a buzelor, şi în scurt ‹de toate mişcările şi închecturile trupuluĭ omenesc ce sînt date ‹dela natură, tălmăcite *din limba Franţuzéscă* în limba Ro‹mânéscă de un iubitor de al seŭném Românesc. A şése‹spre-ḑecea tipărire. Preţul ,30 parale. Bucurescĭ, Tipografia ‹Naţională a luĭ St. Rasidescu, 1863.›

Ni se spune că s'a tradus ‹din limba *Franţuzéscă*›. Dar atuncĭ cum s'ar chiăma ‹Trepetnic›, dacă acéstă vorbă, fie ca venită orĭ de unde, n'ar fi ajuns la Românĭ ca un fel de termen tecnic?

Tot aşa *Gromovnic* saŭ *Rojdanic* s'ar fi putut pune ca titluri stereotipe la o cărtecică poporană localisată din grecesc saŭ din turcesc, ba şi la o compositiune curat românéscă.

§ 23. O carte poporană póte să-şĭ atribue ad-libitum orĭ-ce proveninţă străină, alegênd'o după moda momentuluĭ. Intr'o ḑi ea va apare ca tradusă din slavonesc, într'o altă ḑi — din grecesc, apoĭ—din nemţesc etc., potrivit cu simpatiele internaţionale ale poporuluĭ într'o epocă óre-care. Neminĭ nu are dreptul a o desminţi, de vreme ce ea este impersonală, ĭar prin urmare şi fără naţionalitate precisă.

Am veḑut deja maĭ sus, că ‹Istoria tutunuluĭ› s'a tradus din lătinesc numaĭ în imaginaţiunea autoruluĭ.

Aci ni se presintă un al doilea cas de acéstă trăsură în caracteristica cărţilor poporane.

Trepetnicul dela 1863 ne asigură că s'a tradus ‹din limba Franţuzéscă›. Glumă! Francesiĭ nu aŭ nemic analog, căcĭ s'ar afla indicat în bogatul repertoriŭ al luĭ Nisard. Este absolutamente acelaşĭ ‹Trepetnic›, pe care la 1799 îl copiase, neapĕrat după ce-va maĭ vechĭu, logofĕtul Ioniţă Gĭurescu; şi probă — ĭată începutul ambelor:

1799:	1863:
De să va clăti vărful căpului, veĭ dobândi saŭ va dărui Dumnezeu cocon, fórte învăţat va fi;	Vîrful capuluĭ de se va clăti, dobândă spune, saŭ va dărui Dumneḑeŭ un cocon;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

De să va clăti încăetura capului, neşte striini neştiuţi vor veni şi vor aduce dobândă;

De să va clăti chica, în oaste vei merge şi iar sănătos vei veni;

De să va clăti tămpla capului despre drépta etc.

Incheetura capuluĭ de se va clăti, neşte streinĭ neştiuţĭ vor veni şi darurĭ îţĭ vor aduce;

Chica de se va clăti. în oaste 7 anĭ veĭ merge şi veĭ veni sănătos la casa ta;

Tâmpla capuluĭ de drépta clătindu-se etc.

S'a schimbat construcţiunea sintactică şi s'a adaus—pentru conformitate cu legislaţiunea momentuluĭ — 7 anĭ la serviciul militar; altfel este tot una.

E fórte probabil, că Gĭurescu a copiat Trepetnicul după un exemplar românesc tipărit la 1743, pe care'l indică reposatul Iarcu.[10])

Redacţiunea românéscă nu póte fi decât o transformare, maĭ mult saŭ maĭ puţin depărtată, a uneĭ vechĭ redacţiunĭ slavice, prin care s'a întrodus la noĭ însuşĭ titlul. La vecinii Serbĭ, deşi există un Трепетник fórte apropiat de al nostru, totuşĭ, prin fenomenul constatat maĭ sus în §-ful 9, el s'a amalgamat acolo cu aşa numitul Сановник, adecă „Explicaţiunea visurilor".[11])

§ 24. Tot dela Slavĭ nĭ-a venit *Rojdanicul,* ĭarăşĭ ca o transformare, cu supresiunĭ, adaosurĭ şi schimbărĭ necontenite, după cum lesne se póte convinge cine-va prin comparaţiunea următoruluĭ pasagĭu românesc cu cel corespunḑător dintr'o redacţiune serbă:

De va naşte fată într'acéstă lună, va fi frumoasă, şi cu ochiĭ roşii, şi va fi mănioasă şi-şi va certa bărbatul; şi de tănără nu-i va fi ruşine de nimic, şi de un bărbat va avé o gréţă mare, şi

Роди се дѣвица красна лицемь, плътію роумена, высока главою, зле очи имать, тѣломь срѣдьня, печаль не имать, люта, за млада дрьза и свадлива, нарочита моужа поиметь, и оу-

10) Iarcu, *Biblioteca chronologică română*, Bucuresci, 1873, p. 4.

11) Novaković, Примери књижевности и језика, Beograd, 1877, p. 527-9.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de fecĭorul dintăĭu va avé o grijă, ĭar de alţii să va bucura, şi va boli de o mănă, va boli şi de picere şi de tóte încăeturile, ce să porte 72 de nume ale lui Hristos, adecă canonul lui Hristos, să nu să apropie duhul necurat, şi va boli de cap etc.

битькъ ен боудетъ или въ челяди или въ скотѣ. И о срѣдьнихъ дѣтехъ обрадоуетъ се. Прѣмеждїе имать. г. лѣто. .е., .ѕ., .аі., .л. Оскрьбитъ се отъ бѣсна пса или отъ змїе, нъ не оумреть. Отъ дрѣва спалитъ се и отъ оурокъ поболитъ. Оужасъ пріемлеть, нъ да поси божіихъ словесъ на оловѣ, и не озлобитъ се. Поболитъ главою etc.[12])

La sfîrşit redacţiunea română maĭ adauge aci o recetă medico-teologică, care lipsesce de tot în redacţiunea serbă:

„. . . ĭar de să va războli, léc este rădăcină de turte cu unt-de-„lemn şi lămăe albă, să le amestece toate la un loc şi să să ungă „peste tot şi să să afume, şi să slujască muceniţeĭ Marina.„

§ 25. Cele „72 de nume ale luĭ Hristos adecă canonul luĭ Hristos„, menţionate în pasagĭul de maĭ sus din *Rojdanie*, ĭată încă o carte poporană, care se vede a fi fost pe atuncĭ atăt de respăndită între Românĭ, încăt Gĭurescu n'a crezut de cuviinţă nicĭ măcar de a o copia.

Noĭ o cunóscem într'o mulţime de redacţiunĭ străine, dintre carĭ ne mărginim a cita una slavică şi una franceză, ambele din secolul XVI.

In capul lor figuréză un fel de reclamă comercială despre eficacitatea doftorieĭ, care sună franţuzesce aşa: „Voici les „noms de Jésus-Christ; quiconque les portera sur soi en voyage, „tant sur la terre que sur la mer, sera préservé de toutes „sortes de dangers et de périls, qui les dira avec foi et dé„votion.„

Iată acum cele 72 de numĭ:

Власть. Сила. Слово. Животъ. Милость. Люби. Мудрость. Осотиръ. Пандократоръ. Пара-

Trinité †, Agios †, Sother †, Messie †, Emmanuel †, Sabaoth et Adonay †, Athanatos †, Jésus

12) Novaković, op. cit. p. 519.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

клитъ. Сѣтъ. Трапеза. Пастырь. Овча. Цѣтъ. Камень. Путь. Домъ. Риза. Основаніе. Глава. Чистъ. Женихъ. Владыка. Истина. Сынъ человѣчески. Еммануилъ. Начатокъ. Пръворожденны. Мессна. Отьць. Творець. Саваотъ. Киріосъ. Святы духъ. Милосерди. Заступникъ. Вождь. Слънце. Христосъ. Исцѣлитель. Богоутробны. Милостивы. Прѣвечны. Атанатосъ. Создатель. Агнець. Левъ. Тельць. Образъ. Слава. Азъ есмь иже есмь. Правда. Источникъ. Уста. Истинна. Радость. Началникъ. Елеонъ. Іерѣи. Пророкъ. Дверь. Вѣчны. Оправданіе. Богъ. Троица нераздѣлима. Царь надъ всѣми царьми.[13])

†, Pentagna †, Agiagon †, Ischiros †, Eleison †, ô Theos †, Tetragrammaton †, Ely †, Saday †, Aigle †, grand Homme †, Vue †, Fleur †, Source †, Sauveur †, Alpha †, et Oméga †, premier Né †, Sagesse †, Vertu †, Consolateur †, Chemin †, Vérité †, et Vie †, Médiateur †, Médecin †, Salut †, Agneau †, Brebis †, Veau †, Espérance †, Bélier †, Lion †, Ver †, Bouche †, Parole †, ou Verbe †, Splendeur †, Soleil †, Gloire †, Lumière †, Image †, Pain †, Porte †, Pierre †, Épouse †, Pasteur †, Prophète †, Prêtre †, Saint †, Immortel †, Jésus-Christ †, Père †, Fils †, Homme-Saint †, Dieu †, Agios †, Résurrection †, Mischios †, Charité †, Eternité †, Créateur †, Rédempteur †, Unité †, Souverain Bien †, Évam †.[14])

După acéstă excentricitate, urméză pe acelaşĭ calapod ‘les noms de la sainte Vierge,, apoĭ ‘les paroles que dit Adam, şi cine maĭ scie ce!

Ce e maĭ curios decăt tóte, este că 'n Occidinte aceste galimatie se atribuĭaŭ luĭ papa Leone III, amiculuĭ luĭ Carol cel Mare. Titlul ediţiunilor latine este: *Enchiridion Leonis papae serenissimo imperatori Carolo Magno in munus pretiosum datum.*[15])

§ 26. După cum la noĭ o mare parte din cărţile poporane sînt de origine slavică, tot aşa la Slavĭ cele maĭ multe sînt de fabrică bizantină.

13) Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы, Moscva, 1863, t. 2, p. 839—44.

14) Ap. Nisard, op. cit. t. 1, p. 187—8.

15) Ibid. p. 183.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Gromovnicul, bună óră, respândit într'o mulţime de redacţiuni slavice fórte diferenţiate,[16]) de unde el a trecut şi la noi, cari îl cunóscem cel puţin în doă manuscripte, unul din volumul luĭ Gĭurescu şi un al doilea din colecţiunea d-luĭ Cipar,[17]) afară de o ediţiune tipărită în Bucurescĭ la 1795, identică cu textul luĭ Gĭurescu, este pur şi simplu grecul *Brontologiŭ*, menţionat în scriitoriĭ bizantinĭ la un loc cu *Selinodromiŭ*, cu *Calandologiŭ*, cu *Apocalipsul apostoluluĭ Paul*, cărţi poporane trecute de asemenea la Slavĭ, parte şi la Românĭ.

Să se observe, că şi la Grecĭ aceste ‘Tunetare’, ‘Lunare’, ‘Calendare’ etc. circulaŭ pintre popor în redacţiunĭ divergînţĭ, fiind numite generalmente la plural: τὰ λεγόμενα Βροντολόγια καὶ Σεληνοδρόμια ἤ Καλανδολόγια...[18])

Dacă nu tóte *Gromovnicele,* unul cel puţin se atribuĭa deja în Bizanţiŭ împăratuluĭ Eracliŭ.[19])

§ 27. Cea maĭ celebră însă din cărţile poporane, întrate în colecţiunea luĭ Gĭurescu, este *Alexandria.*

In secolul XVII ea se încuĭbase într'atăta la Românĭ, încât Miron Costin a creḑut de cuviinţă a o stigmatisa cu tot din-adinsul în Cronica sa:

‘Scrie Plutarh, vestit istoric, la viaţa luĭ Alexandru Ma‘chedon, carele aŭ scris Alexandria cea adevĕrată, nu basme, ‘cum o scrie *o Alexandrie, din grecie orĭ dintr'alte limbe scósă ‘pre limba rumânéscă, plină de basne şi scornituri.*’[20])

Intre cărţile tipărite, pe carĭ le-a găsit Italianul Del Chiaro în Romănia pe la începutul secoluluĭ trecut, figuréză şi o ediţiune a *Alexandrieĭ*: ‘Alexandrìe, o sia Storia di Ales‘sandro il Macedone, stampata in Lingua Valaca; ma detta ‘Storia è veramente curiosa per le molte favole che in essa

16) Novaković, op. cit. p. 524-7.—Tichonravov, op. cit. t. 2, p. 361—74.
17) Ciparĭŭ, *Principia*, p. 114.
18) Du Cange, *Glossarium mediae graecitatis*, Lugduni, 1688, p. 227.
19) Ibid. Supplem. p. 44.
20) *Letopiseţe*, ed. 1, t. 1, p. 256.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹vedonsi frammischiate.› [21]) Nu numaĭ acea ediţiune, dar nicĭ una pînă la cea scósă în Sibiiŭ la 1794, identică cu textul luĭ Gĭurescŭ, nu se maĭ póte găsi nicăirĭ, necunoscêndu-li-se nicĭ măcar anul publicaţiunĭĭ, tóte fiind de de-mult exterminate prin désă întrebuinţare.

In ediţiunile Alexandrieĭ, pe căte le cunóscem noĭ, se adauge tot-d'a-una la sfîrşit, ca un fel de apendice: *Vrednica de însemnare întîmplare a patru corăbierĭ rusescĭ, carĭ aŭ fost strîmtoraţĭ de ĭarnă în ostrovul Spitzberg la anul 1743.* Incă un exemplu de acea grupare la un loc a cărţecelelor poporane, despre care am vorbit maĭ sus în §-ful 14. Un om nedeprins cu apucăturele acesteĭ ramure a literatureĭ poporane, s'ar întreba neapĕrat: ce are a face marinarul rusesc Şarapov cu sublimul eroŭ al Alexandrieĭ? Apoĭ de!..

§ 28. Se scie, că prototipul acesteĭ ‹Alexandrie›, scris grecesce în secolul XI sub pseudonimul de Kallisthenes, s'a transformat, în proză şi'n versurĭ, la tóte popórele din Europa, devenind r etutindeniĭ una din cărţile poporane cele maĭ favorite. [22])

Nu este fără interes de a observa, că cel maĭ vechĭu exemplar bulgaresc cunoscut al ‹Alexandrieĭ› s'a scris în Moldova la 1562. [23])

§ 29. La Românĭ, în privinţa vechimiĭ, dintre tóte cărţile poporane cele romantice, ‹Alexandria› rivalisézăă numaĭ dóră cu ‹Varlaam şi Iosafat›, o altă producţiune bizantină, de provenińţă indiană, dar atribuită sântuluĭ Ioan Damascen, fórte împrăştiată în diferite limbe şi pe care la noĭ, pe la începutul secoluluĭ XVI, o citĭa cu desfĕtare ilustrul Domn al Ţereĭ Românescĭ Négoe Basarab... [24])

---

21) Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Venezia, 1718, p. 44.

22) Dunlop, op. cit. p. 183, 482.—Cfr. Snellaert, *Alexanders geesten van Jacob van Maerlant*, Brussel, 1861, I-II. — Despre redacţiunĭ paleo-slavice, Jagić, *Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga*. Zagreb, 1867, t. 1, p. 948 şi urm.—O veche redacţiune bohemă versificată, în Hanka, *Starobylá skládánie*, t. 2, Praha, 1818, p. 151—264.

23) Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Prag, 1876, p. 440.

24) *Învăţăturele luĭ Négoe Basarab*, Bucurescĭ, 1843, p. 113, 121, 184, etc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 30. Tocmaĭ atuncĭ când logofĕtul Ioniță Gĭurescu codifica pe la 1799 vechile cărțĭ poporane ale Țereĭ-Românescĭ, tóte în proză, o nouă carte poporană, de astă dată în versurĭ, căuta a se întroduce la noĭ din Transilvania, și a și reușit, în adevĕr, a deveni astădĭ una din cele maĭ respândite. Este *Istoria pré-frumosuluĭ Arghir și a pré-frumóseĭ Elena cea măiastră și cu pĕr de aur, adecă o închipuire sub care se înțelege luarea țereĭ Ardéluluĭ prin Traĭan cesarul Rîmuluĭ.*

Prima ediție românéscă este cea din Sibiĭu la 1800. In prefață, Ioan Barac, ‘dascal normal în Brașov„, mărturisesce că a tradus'o din unguresce: ‘Mulțĭ citesc istoria luĭ Arghir cea în limba unguréscă scrisă„. Versificațiunea în multe locurĭ se aprópiă de a poesieĭ nóstre poporane, ceĭa-ce a concurs nu puțin la succesul cărțiĭ; de exemplu:

Tînărul dacă porнesce,
Departe călătorésce,
Singur numaĭ cu o slugă
Merge dând Domnuluĭ rugă.
O, Arghire! lungă cale,
Lungĭ necazurile tale!
Iea d'a-lungul délurile
Și numĕră jghĭaburile....

D. Cipar posedă un manuscript în proză, pe 13 foĭ, cuprinḍênd un fragment din *Istoria luĭ Archirie*, despre care ḍice că ĭ-a remas dela strămoșu-seŭ, adecă cam de pe la începutul secoluluĭ XVII.[25]) Nu va fi fost cum-va o primă încercare de a traduce românesce cartea cea poporană unguréscă? Orĭ-cum, pînă la prelucrarea cea versificată a luĭ Barac, ea n'a isbutit a se respândi pintre Românĭ.

Cĭudata ideă de a vedé în acest romanț o alusiune la cucerirea Daciеĭ de către Traĭan nu este românéscă, ci aparține chĭar Ungurilor. Póte tocmaĭ ea va fi îndemnat pe ‘dascălul

25) Cipariu, *Principia*, p. 116.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dela Braşov„ din patriotism, a traduce cartea românesce. In catalogul Széchenian originalul maghiar este indicat aşa:

‘*Argirus nevü Király-firul, es egy tündér Szüz-leanyról* ‘*Historia*. Sine loco et anno, in-8, fol. 16. Auctor est Albertus ‘Gergei, qui ex Italico sermone in hungaricum traduxit. Fa‘bella vero hac expressa esse dicitur subjugatae a Romanis ‘Daciae historia.„[26])

Pe la 1778, ţicênd de asemenea că un Albert Gergej tradusese istoria luĭ *Argirus* din italianesce şi că prin ea se represintă cucerirea romană a Dacieĭ, renumitul Benkö adaugă că: ‘la ţeraniĭ Ungurĭ din Transilvania acéstă carte este atât de ‘căutată, ca şi când ar fi ce-va sacru.„[27])

Cine va fi fost Albert Gergej şi când va fi trăit, nu scim. În orĭ-ce cas, traducerea luĭ Arghir ‘din italianesce„ este o farsă, ca şi maĭ sus traducerea Trepetniculuĭ nostru ‘din franţusesce„ saŭ a Istorieĭ tutunuluĭ ‘din lătinesce„.

Intre cărţile poporane italiane, vechĭ şi noue, în versurĭ şi'n proză, nicĭ un Arghir nu se află.

Misteriosul Albert Gergej a găsit originalul seŭ maĭ aprópe. Luând un basm românesc, fórte popular la fraţiĭ noştri de peste Carpaţĭ, el l'a transformat într'o carte poporană ungurésckă versificată, căriĭ — pentru maĭ multă véḑă — ĭ-a atribuit o origine italiană.

A susţine că basmul cel românesc l'am fi împrumutat órecând noĭ dela Ungurĭ, e peste putinţă; căcĭ dacă Unguriĭ ar fi avut la eĭ a-casă ce-va asemenea în gura poporuluĭ, ar fi fost absurd din partea luĭ Albert Gergej de a ţice tocmaĭ poporuluĭ că a tradus din italianesce ceĭa ce poporul cunoscea maĭ de'nainte unguresce; pe când luând basmul dela Românĭ şi dându-l Maghĭarilor sub o altă formă, ca o noutate în limba lor, mistificaţiunea cea italiană se explică dela sine prin natura cea generalmente mistificativă a cărţilor poporane.

---

26) *Catalogus Bibliothecae Hungaricae Széchenyi*, t. 1, pars 1, Sopronii. 1799‘ p. 35.
27) Benkö, *Transilvania*, Vindobonae, 1778, t. 1, p. 16-17.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Basmul românesc în cestiune, ĭată cum este resumat de cătră fraţiĭ Schott: ‘Un băiat, gonit de o mamă-vitregă, nimeresce ‘într'o pădure la un uriaş, cu ajutorul căruĭa prinde o ḑînă, ‘răpindu-ĭ cununa în timpul scăldătoriĭ. Fugênd dînsa, el plécă ‘după ea, apucă prin vicleniă treĭ darurĭ minunate dela treĭ ‘dracĭ, carĭ se certaŭ pentru posesiunea lor, şi prin acele da-‘rurĭ isbutesce a redobândi pe ĭubita sa şi se cunună a-‘mîndoĭ.’[28])

Cele patru trăsure caracteristice: 1° ‘prinderea ḑîneĭ şi perderea eĭ’; 2°. ‘protecţiunea unuĭ uriaş’; 3°. ‘surprinde-rea a treĭ darurĭ minunate dela treĭ dracĭ în cértă’; 4°. ‘re-găsirea finală a ḑîneĭ’; acesta este fondul ‘Istorieĭ luĭ Ar-ghir’, cătră care transformatorul ungur a maĭ adaus, negreşit, unele particularităţĭ specifice maghĭare, de exemplu ‘Né-gra-cetate’=*Fekete-város*, apoĭ grădina unde petrecea frumósa ḑînă etc.[29])

Cu acéstă carte poporană s'a întâmplat dară ce-va, care se întâmplă adesea în Linguistică. Englesiĭ aŭ luat dela Francesĭ cuvîntul *bougette* ‘pungă’, l'aŭ prefăcut în *budget* cu sensul de ‘punga regeluĭ’=‘vistieriă’, de unde cu timpul vorba s'a întors înapoĭ în Franţa cu modificaţiunea englesă cea materială şi ideală, ca şi când ar fi ce-va curat englesesc. Tot aşa Unguriĭ transformă într'o carte poporană a lor propriă un basm românesc, şi acea carte poporană unguréscă, astfel trans-formată, revine de aci la Românĭ ca un lucru unguresc, ne-cesitând o nouă transformare.

Ca tip, compus din doă motive esenţiale: 1°. ‘prinderea ḑîneĭ şi perderea eĭ’, 2°. ‘regăsirea finală a ḑîneĭ’, motive complicate în fie-care sub-tip cu nesce ingrediente secundare diferite, povestea nóstră e cunoscută, fie ca basm, fie ca carte poporană, în maĭ tóte limbele. Nu alt ce-va este faimósa rap-sodiă sanscrită despre regele Purûravas şi ḑîna Urvaçî. Nu

28) Schott, *Walachische Märchen*, Stuttgart, 1845, p. 355.

29) Cfr Wolf-Mannhardt, *Zeitschrift für deutsche Mythologie*, t. 3 (1855), p. 312.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

alt ce-va balada germană medievală despre ducele Frederic de Svabia și ḑina Angelburg. Nu alt ce-va vechĭa istorióră persiană despre amorul vitézuluĭ cu ḑîna în romanțul Bahar-Danuș. Nu alt ce-va poema francesă din secolul XIII despre Partenopex de Blois și ḑîna Melior. Nu alt ce-va, în sfîrșit, pînă și la selbateciĭ din Australia, legenda despre regele Tawhaki și ḑîna Tango-tango . . .[30])

Originalitatea sub-tipuluĭ românesc consistă în caracteristicul adaos la cele doă motive esențiale a altor doă subordinate: 1°. „surprinderea a treĭ daruri minunate dela treĭ dracĭ în cértă„; și maĭ ales 2° „protecțiunea unuĭ urias„.[31])

Despre tóte acestea nicĭ nu viséză măcar d. Dr. At. Marienescu din Oraviţa, scriind un tractat întreg pe 50 pagine despre istoria luĭ Arghir; un tractat în care, deși avea la dispositiune interesante varianturĭ poporane ale basmuluĭ, totuși preferă a inventa ce-va propriŭ al seŭ, adăugând la original și maĭ ales suprimênd din el tocmaĭ părțile cele maĭ specifice, pentru a ne spune apoĭ cu gravitate, că Arghir este— *Apollo Argirotoxos*![32])

Unicul folos, pe care'l tragem din monografia d-luĭ Marienescu, este de a puté constata prin varianturile citate de d-sa, cum-că basmul nostru poporan, după ce devenise carte poporană ungurescă și s'a re'ntors astfel la Românĭ schimbat la faţă,

30) Cfr. Liebrecht, *Amor und Psyche*, în Kuhn's *Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, t. 18 (1869), p. 57—66.—Karlowicz, *La belle Mélusine et la reine Vanda*, în *Archiv f. slavische Philologie*, t. 2 (1877), p. 595. — Cox, *The mythology of the aryan nations*, London, 1870, t. 1, p. 397 și urm.—Fiske, *Myths and mythmakers*, London, 1873, p. 95-9.—Dunlop, op. cit. p. 174-7; etc.

31) Despre cele treĭ daruri din basmul român, cfr. Cox, op. cit., t. 1, p. 375 nota 3. - Benfey, *Pantschatantra*, Leipzig, 1859. t. 1, p. 269, și o mulțime de paralelurĭ adunate de Cosquin, *Contes populaires lorrains*, în *Romania*, t 5 (1876), p. 363 — 6, tóte însă în altfel de combinațiunĭ. — Pentru protecțiunea uriașuluĭ nu ne aducem a-minte nicĭ o paralelă străină. Este cu totul alt ce-va uriașul din ciclul mitic Odysseus-Polyphem al luĭ Hahn, *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig, 1864, p. 60.

32) Marienescu, *Argir și Ilêna Cosandiana, poveste poporală, prelucrată și provedută cu esplicațiunĭ pré-interesante pentru popor și pentru învețațĭ*, Pesta, 1872, ca extract separat din ḑiarul *Albina*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de aci poporul—în conformitate cu cele spuse în §-ful 9— a început a confunda ambele forme, cea scrisă şi cea nescrisă, dând nascere unuĭ al treilea tip, fórte amestecat.

Dar fiind vorba de d. Marienescu, ne maĭ aducem a-minte încă ce-va.

§ 31. Raritatea la Românĭ a cărţilor poporane în versurĭ dă Istorieĭ luĭ Arghir o deosebită însemnătate.

Noĭ bănuim, că tot carte poporană de acéstă natură, trecută apoĭ în poesia poporană cea nescrisă, va fi fost o dată balada bănăţénă, publicată de d. Marienescu sub titlul de: *Andronim şi Filana saŭ pétra draculuĭ*, unde demonul pere prin dragostea sa pentru o fétă de om, ca şi 'n prima legendă bucovinénă despre tutun...

§ 32. Ca specimen românesc de un *codex miscellaneus* omogen, consacrat uneĭ singure categorie de cărţĭ poporane, este preţiosissimul manuscript, pe care mi l'a pus la dispoziţiune mult-stimatul meŭ amic d. Dim. A. Sturdza. Deşi textualmente acest codice ocupă un mic loc în opera de faţă, totuşĭ el şi numaĭ el este acela care ĭ-a dat nascere.

In fundul Transilvanieĭ, maĭ sus de Turda, pe malul drept al Murăşuluĭ, se află un sat românesc numit *Măhaciu*, ungurésce *Mohács*, în vechile documente latino-maghĭare din evulmediŭ *Muhach*.

Intre aniĭ 1580-1620, în curs de vr'o 40 de anĭ, a preoţit acolo un popă, care nu avea multă învĕţătură, dar cu atât maĭ bine: sciind màĭ tot atăta cât sciea şi poporul seŭ, el scriea pentru popor, după gustul şi'n graĭul poporuluĭ.

Pe la 1600, acest 'popă Grigorie, — aşa se numĭa el — s'a apucat a face o colecţiune de cărţĭ poporane religióse în limba română, parte copiând pe cele vechĭ, parte traducênd el-însuşĭ din slavonesce, parte intercalând pe de'ntregul în volumul seŭ o colecţiune analogă gata, compilată de cătră un alt popă, de tot anonim, cam pe la 1550.

Acésta este Codex Sturdzanus.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 33. Manuscriptul, in-quarto, e legat în lemn îmbrăcat cu pele.

Dintr'o însemnare lătinéscă din dosul legăturei, se vede că la 1774 cartea aparţinea unuĭ óre-cine ‘in Alba Julia’.

Hărtia este de calităţĭ diverse, dar de o potrivă grósă şi gălbuiă, fără semne de fabrică, afară de vr'o treĭ-patru locurĭ, unde însă ele sînt ascunse în mare parte prin îndoitura volumuluĭ. Numaĭ pe foile 124-125 şi 205-206 se recunósce bine semnul fabriceĭ dela Sibiiu: ‘doă paloşe încrucişate’, ĭar pe fóia 213-214 pare a fi ‘coróna’, semnul fabriceĭ dela Braşov.

Cu o scrisóre cursivă maĭ nouă, dar din secolul XVII, pe hărtiă mult maĭ subţire, s'aŭ pus pe ultimele doă foĭ 248--250 nesce rugăcĭunĭ slavonesce.

Cu o altă mână, cu caractere semi-unciale, tot în secolul XVII, este scris pe pag. 20: .Л цире сѫ вѫ фї[ѥ] wменилwр. кѫндѣ ворь фи праѯнице мари. сѫ веницн лл весѣ[ре]кѫ сѫ аскоулѣтаци кѣвѫтоулѣ лѣ доумнеѯеѣ etc.; un îndemn inspirat, probabilmente, prin lectura textuluĭ ce precede pe pag. 1-19 despre păzirea serbătorilor şi maĭ ales a duminiceĭ.

Afară de aceste adausurĭ posterióre şi afară de un Tatălnostru ungurésce cu litere cirilice la pag. 153, restul manuscriptuluĭ cuprinde: pe de o parte, Texturĭ Măhăcene, aprópe tóte scrise de cătră însuşĭ popa Grigoric; ĭar pe de alta, codificaţiunea cea anterióră a cărţilor poporane, pe care — din motivul arătat maĭ jos — noĭ o vom numi Texturĭ Bogomilice.

Este, ca să ḑicem aşa, *codex miscellaneus geminatus*, compus din doĭ *codices miscellanei*, diferiţĭ prin epoce, prin localităţĭ, pînă şi prin tendinţe, pe lîngă deosebirea cronologică şi póte chĭar geografică între elementele constitutive ale fiecăruĭ în parte.

§ 34. Bucata cea maĭ veche din codicele Grigorian este de pe la 1580. Bucata cea maĭ nouă din codicele ante-Gri-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

gorian trebuĭ să fie pe puţin cu vr'o doă-ḑecĭ de anĭ anterióră.

Codicele Grigorian s'a scris la nordul Transilvanieĭ; codicele ante-Grigorian, fără a presinta o indicaţiune literală a localităţiĭ, pare a proveni din Ţéra-Românéscă, saŭ cel puţin din Braşov.

Codicele Grigorian adună pe nealese cărţĭ poporane religióse în genere, orĭ-care ar fi natura lor respectivă specială; pe când codicele ante-Grigorian, mărginindu-se într'un cerc maĭ restrîns, culege numaĭ cărţile religióse cele relative la viaţa postumă, la migraţiunile sufletuluĭ, la Paradis şi maĭ cu deosebire la Infern.

In fine, codicele Grigorian se distinge printr'o nuanţă d i a l e c t i c ă fórte pronunţată; pe când codicele ante-Grigorian, din tóte monumentele literare române pînă acum cunoscute, póte fi considerat cu tot dreptul ca textul nostru cel maĭ vechĭu în limba t i p i c ă.

§ 35. Unele din cărţile poporane, codificate în volumul luĭ popa Grigorie, aŭ remas la noĭ fórte respândite pînă în momentul de faţă.

Aşa este: ‘Legenda Duminiceĭ’, astădĭ *Epistolia Domnuluĭ Isus Hristos*; ‘Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad’, astădĭ *Epistolia Maĭceĭ Domnuluĭ*, ţesută la un loc cu *Visul Maĭceĭ Domnuluĭ*; ‘Ruga sântuluĭ Sisinie’, astădĭ *Minunile sfîntuluĭ Sisoe*, trecute şi'n descântec.

Acéstă persistinţă a lor ne permite a urmări cu un pas sigur schimbările întroduse, în curs de treĭ secolĭ şi maĭ bine, în redacţiunea unuĭa şi aceluĭa-şĭ text poporan, carele avusese tot-o-dată, printr'o circulaţiune atăt de îndelungată, destul interval pentru a se furişa şi chĭar a se ramifica în literatura poporană cea nescrisă.

Am putut constata în acelaşĭ timp, că apocrifurile religióse la Românĭ, ca şi pe alurĭ, circuléză maĭ tot-d'a-una în căte doă redacţiunĭ paralele, una maĭ lungă şi cea-l'altă prescurtată,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dintre carĭ una póte să dispară saŭ să ésă din us prin concurenţa celeĭ-l'alte.

§ 36. Fragmentul de sub No. II şi acel de sub No. VIII dintre ‘Texturĭ Măhăcene’ nu sînt cărţĭ poporane. Noĭ le reproducem totuşĭ din causa importanţeĭ lor linguistice, maĭ cu sémă dialectice.

Căt privesce scurtul catechism de sub No. III şi cele doă predice de sub NNo. IV şi IX tot din ‘Texturĭ Măhăcene’, ele sînt pe deplin cărţĭ poporane, fie prin tendinţă, fie prin limbă.

§ 37. Tóte bucăţile din ‘Texturĭ Bogomilice’, afară numaĭ dóră de o parte a N-ruluĭ IV, şi unele bucăţĭ din ‘Texturĭ Măhăcene’, aŭ fost óre-când cărţĭ poporane religióse favorite ale secteĭ Bogomililor, născute în Bulgaria prin transformarea doctrinelor asiatice pauliciano-manicheice şi care, pe la finea véculuĭ de mijloc, s'a respăndit nu numaĭ în România, dar încă străbătuse pînă la Provenţa, unde a concurs la desvoltarea sgomotóseĭ secte a Albigensilor.

Un alt curent eretic, pornit de astă dată din Occidinte, anume secta şi maĭ sgomotósă, ba chĭar scandalósă a Flagellanţilor, a propagat în tótă Europa bucata de sub No. I din ‘Texturĭ Măhăcene’.

Tóte acestea ne-aŭ condus, în urma unor cercetărĭ fórte întinse, a recunósce nesce vechĭ cărţĭ poporane de origine eretică în balada ‘Cucul şi turturica’, şi'n enigmele din ‘Povestea Numerelor’...

§ 38. Cele maĭ respăndite cărţĭ poporane religióse aŭ fost tot-d'a-una cele i n f e r n a l e.

O lectură favorită a ţeranuluĭ frances este pînă astăḑĭ o broşurică de 24 pagine in-12, întitulată: *Le Miroir du Pécheur, composé par les RR. PP. Capucins, missionnaires; très-utile à toutes sortes de personnes: le tout représenté par figures. Vous y verrez l'état malheureux de l'âme lorsqu'elle a eu le malheur de tomber dans le péché mortel* etc., urmând

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

apoĭ opt gravure orribile, maĭ ales: ‘Petit crayon de l'état malheureux d'une âme damnée,, unde dracĭ, şerpĭ, liliecĭ şi şopîrle torturéză pe bĭetul om în flacăre: ‘il est couché et ‘garroté sur un gril de fer rouge, au milieu des flammes ‘dont il est environné et pénétré; les diables le tourmentent ‘dans toutes les parties du corps; il a au cou une bourse, ‘ce qui marque qu'un de ses péchés est l'avarice et le bien ‘d'autrui qu'il n'a pas restitué: c'est un des péchés qui damne ‘le plus de monde.,

Tot de acest fel, fie prin text, fie prin gravure, fie prin respăndire, este o cărtecică poporană englesă de 24 pagine in-16: *The Pilgrim's progress from this world to that which is to come.*

La Germanĭ, din evul-mediŭ şi pînă 'n secolul nostru, a remas fórte poporană o broşură analogă în versurĭ: *Wahrhaftige Beschreibung des jüngsten Gerichts im Thal Josaphats.*

Nu maĭ vorbim despre naţiunĭ maĭ puţin înaintate decăt Francesiĭ, Germaniĭ şi Englesiĭ pe calea culturei.

Căte temerĭ şi îndoĭele, căte grijĭ, căte palpitaţiunĭ, nu deştéptă óre asemenĭ cărtecele în inima poporuluĭ, maĭ cu sémă în copiĭ, în femeĭ, în bătrînĭ, şi acésta din generaţiune în generaţiune într'un lung şir de secolĭ!

Memoriele istorice ne spun căte-o dată, că 'n ḑiua cutare saŭ cutare principele X saŭ ministrul Y a suferit de guturaiŭ orĭ şĭ-a scrintit un degeţ.

Ceĭa ce ar trebui maĭ bine să înregistreze istoria, sînt bătăile de inimă ale unuĭ popor întreg, chĭar atuncĭ când ele pornesc dintr'o secătură ca *Le Miroir du Pécheur.*

Influinţa, pe care aceste cărţĭ, unde se repetă la tot pasul teribilul *memento mori*, o exercită asupra moralităţiĭ poporuluĭ, asupra cugetelor şi faptelor sale, este immensă; şi când resultatul e mare, fie-ĭ căt de mică causa, ea totuşĭ merită pe deplin de a fi băgată în sémă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Tocmaĭ de acéstă natură sînt cele maĭ multe cărţĭ poporane din volumul luĭ popa Grigorie:

Legenda Duminicel;
Legenda luĭ Avram;
Predica dela 1600;
Călătoria Maĭcel Domnuluĭ la Iad;
Apocalipsul apostolulŭ Paul;
Cugetărĭ în óra morţiĭ . . .

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

PARTEA I.

TEXTURI MAHALENE

— 1580—1619 —

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

TEXTURI MAHACENE

Introducerea generala.

§ 1. Texturile, publicate mai la vale, afară de No. IX, sînt scrise tóte în satul Măhacĭu din Transilvania, şi anume NNo. I, III, IV, V, VI, VII şi 'n parte II de cătră preutul Grigorie de acolo între anii 1580-1619; o parte din No. II de cătră un alt Măhăcén, elev al popeĭ; în fine, No. VIII de cătră un al treilea Măhăcén din aceĭaşĭ epocă. N-rul IX nu s'a scris în Măhacĭu, dar nu departe.

Aprópe totalitatea texturilor aparţine dară luĭ popa Grigorie. Cele maĭ multe, ca NNo. I, II, IV, VI şi VII, sînt traduse de cătră el, saŭ bine ḑicênd prelucrate, d'a-dreptul din slavonesce. N-rul V s'a copiat după un manuscript de pe la 1580. N-rul III s'a transcris, cu o exactitate aprópe diplomatică, de pe o carte tipărită dela 1560.

§ 2. Cine să fi fost acel neobosit popă Grigorie?

La 1583 el era deja preut în Măhacĭu, căcĭ a scris atuncĭ pe 9 foĭ în limba paleo-slavică o bucată liturgică, care se află în manuscript pe paginele 162-179, purtând următórea adnotaţiune finală:

Пис поп. Григорїе. wт Мѫхачю. мсца. ген. кѳ. днь. вато. ѯчл. wт рожⷭ хсвл. ѧ. ф. пг. бь да и простит. (A scris popă Grigorie

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

din Măhacĭu, ale luneĭ luĭ ianuariŭ în 29 ḑile, anul 7091, dela nascerea luĭ Crist 1583. Dumneḑeŭ să-l ĭerte!).

Inainte de a fi popă, prin urmare înainte de 1583, dînsul a scris românesce fragmentul de sub No. VI.

La 1619, după vr'o patru-ḑecĭ de anĭ, popa Grigorie maĭ trăia încă, scriind atuncĭ predica de sub No. IV.

Ĭată tot ce se scie despre acest personagĭu, căruĭ i se datoresce cea maĭ importantă colecţiune de texturĭ românescĭ din secolul XVI, nu numaĭ Texturile Măhăcene, scrise maĭ tóte cu mâna sa, dar şi Texturile Bogomilice, publicate în partea II a opereĭ de faţă.

§ 3. După ce am lămurit, bine-reŭ, individualitatea luĭ popă Grigorie, să trecem acum la localitatea, unde el a trăit şi a scris în curs de atăţĭa anĭ.

Părintele protopop Stefan Colcerĭu, actualmente preut în Măhacĭu, nĭ-a transmis în acéstă privinţă, prin bine-voitórea mijlocire a protopopuluĭ Beniamin Popp din Uĭóra, următórele interesante notiţe, cuprinse într'o epistolă din 2 maĭu 1879:

‹Măhacĭu este primul sat românesc în fostul Scáun al A-‹rieşuluĭ, atăt sub raportul situaţiunĭĭ, avênd apă bună, aer ‹curat, pădurĭ multe—maĭ tóte de goron şi puţin mestécăn,— ‹precum şi prin vinul seŭ cel bun, grâul cel maĭ greŭ şi vite ‹frumóse. Aicĭ se produce cea maĭ bună calitate de crumpe-‹ne (cartofĭ), pe carĭ Măhăcenĭĭ le numesc *picĭoĭcĭ*, ĭar în ‹satul învecinat Dumbrâŭ se chĭamă *cucule*. Măhacĭul este ‹aprópe de calea cea veche a Transilvanieĭ, care astăḑĭ, ca ‹şi 'n trecut, primind tóte căile laterale, duce spre Urbea-‹Mare.

‹Comuna are acum de abia 185 case cu 876 suflete, pe ‹când în anul 1864 avea 235 case cu aprópe 1000 suflete. ‹Numĕrul locuitorilor a scăḑut: parte, printr'un morb difte-‹ritic, care a secerat la 1866 maĭ toţĭ pruncĭĭ la 5 anĭ; ‹parte, printr'un teribil incendiŭ la 1867, arḑênd la 61 fa-‹milie tot ce a putut arde; în urma căruĭ flagel, venind o

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‘tómnă umedă şi aflând pe ómenĭ cu casele negata, o mulţi-
‘me de tinerĭ s’aŭ îmbolnăvit de recélă şi mulţĭ aŭ şi murit.
‘Să maĭ adaug, că la 1868 un părîŭ, ce curge prin mijlocul
‘satuluĭ, în urma uneĭ rumperĭ de nor a făcut daună în co-
‘mună şi ’n ţarină. Tóte aceste loviture aŭ scăḑut atăt nu-
‘mĕrul familielor, căt şi buna lor stare materială.

‘Satul este curat românesc. Afară de vre-o 3 Ţiganĭ, nu
‘se află aci nicĭ un străin. Ultimul Israelit a plecat dela noĭ
‘la 1869, şi de atuncĭ încóce n’aŭ avut loc de a se maĭ în-
‘cuĭba alţiĭ.

‘Originea satuluĭ e obscură. Sînt însă doă părerĭ, trecute
‘în tradiţiunea poporală.

‘Prima părere este, că locuitoriĭ ceĭ de’ntâiŭ s’ar fi retras
“aicĭ în secolul XIV din Bogata, comună în cămpia Turdeĭ,
‘acum constituind o parte însemnată din oraşul Baginuluĭ.
‘Mongoliĭ devastându-le satele şi răpindu-le averea, eĭ şĭ-aŭ
‘aflat aci un adăpost sigur, tot locul fiind îmbrăcat cu pă-
‘dure pînă la drumul ţereĭ, ĭar şesul fiind cuprins de un lac
‘mare ce împedeca întrarea în interiorul văiĭ.

‘A doua părere este, că re’ntorcêndu-se oşteniĭ ţereĭ din
‘bătălia dela Mohacs (1526) şi aflând Transilvania devastată
‘de Turcĭ, 11 oşteni s’ar fi aşeḑat aicĭ, însă nu în satul ac-
‘tual, ci maĭ la vale; căcĭ atuncĭ pe locul comuneĭ de astăḑĭ
‘era o mănăstire catolică, ale căriĭ ruine se chĭamă *Biserică*
‘*Ungurească*, pe unde arând, adesea scóte plugul căpăţine şi
‘óse de om. Se crede că aceĭ 11 oşteni ar fi fost: Mircea,
‘Mirea, Stancă, Cordoş, Pocol, Şuşman, Raţ, Părduţ, Bărbos,
“Popa şi Hegeduş. Cel din urmă Hegeduş a murit la 1831;
‘ceĭ din urmă Stancă, Pocol şi Cordoş, eŭ ĭ-am înmormîntat.
‘Aceste familie tóte îşĭ aŭ cărţile lor nobilitare pe pergame-
‘nă, căştigate pentru virtuţĭ militare dela Mihaĭu Apafy şi
‘Francisc Rákoczy; şi le place a se făli prin diplomele lor de
‘*nemeşug* cu slove de aur şi pe pelea de câne.

‘Portul de astăḑĭ al Măhăcenilor puţin diferă de al locui-
‘torilor din satul învecinat Dumbrâŭ, dar se deosebesce mult

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹de al celor-l'alte sate din giur. Ei se disting prin curăţeniă ‹şi eleganţă. Sumanul e cernit negru şi cusut cu pănură fină ‹de culorĭ deosebite; cĭorecĭ albĭ; peptar la ceĭ bătrînĭ de ‹mĭel, la ceĭ tinerĭ — de pănură vînătă. In timpiĭ ceĭ bunĭ ‹pînă către 1840, Măhăceniĭ purtaŭ un cojoc frumos de pie‹le de mieĭ negri pînă la gresne, cu lână în afară, şi cuş‹mă lungă pînă şi de 2 urme, négră. Femeile îşĭ fac învăli‹tórea cea albă cu mult alaĭu; pentru încreţitul eĭ daŭ pînă ‹şi 2 fl., şi o aşéḑă pe cap cu multă graţiă.

‹Pînă la 1849 Măhăceniĭ servĭaŭ ca grăniceriĭ călăriĭ în re‹gimentul *Székely huszár*.

‹In popor circulă pînă astăḑĭ tradiţiunĭ despre Mihaĭu Vi‹tézul, a căruĭ catastrofă s'a întămplat aşa ḑicênd sub ochiĭ ‹Măhăcenilor, la cóstele lor, în Mirăslăŭ. Există legende şi ‹despre Traĭan...›

§ 4. Intr'o altă scrisóre, părintele Colceriu ne comunică doă fragmente din poesia poporană dela Măhacĭu.

Iată despre Mihaĭu Vitézul:

De-ar da bunul Dumneḑeŭ
Să maĭ věḑ la Mirăslăŭ,
Heĭ! pe Mihaĭu suvulcat
Pe harmăsarĭu-ĭ turbat.
La strîmtórea rîuluĭ,
La gârla Murăşuluĭ,
Să věḑ cum îĭ îmbulḑesce,
Să věḑ cum îĭ prăpădesce!
Să věḑ Basta 'ngenunchĭat,
Care urît l'a 'nşelat,
Şi tabăra luĭ ca'n vînt
De Mihaĭu Vitéz fugênd...

Acéstă bucată are ce-va pré-artificial şi tot-o-dată pré-istoric: este o compositiune a vre-unuĭ dascăl.

Nu maĭ puţin următorul fragment despre Traĭan:

Lîngă Turda, nu departe,
Traĭan se luptă pe moarte,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Face uliţĭ prin duşmanĭ,
Cu-a luĭ zdravenĭ căpitanĭ.
Las'să facă, c'al luĭ tĭept
Hrănesce un suflet drept:
Ḑiua bate şi zdrobesce,
Nóptea răniţiĭ grijesce.
Şi nu-ĭ cótă ca'npărat,
Ci ca tată-adevĕrat:
Îşĭ spintecă haĭnele
De le légă ranele...

Frumóse *stihurĭ*, carĭ ar figura de minune într'o „carte poporană"; dar nu e cât de puţin poesiă poporană. Nicĭ o dată poporul nu cunósce atât de bine amăruntele istorice; şi nicĭ o dată, maĭ cu sémă, el nu le reproduce cu atâta exactitate, chĭar atuncĭ când le-a veḑut el-însuşĭ.

Ce-va maĭ preţios, adevĕrat poporan, este următórea comunicaţiune a părinteluĭ Colcerìu:

„La noĭ pînă şi pruncĭĭ aŭ un cântec de primăvéră, în care ḑic:

Vino, sóre,
Pe răzóre,
Că ţĭ-oĭu da o cingĕtóre!
Una mie,
Una ţie,
Una popeĭ Irimie;
Şi un paĭu,
Şi un maĭu,
Şi sabia luĭ Mihaĭu,
Capul Turculuĭ să-l taĭ!"

Iată popor în tótă puterea cuvîntuluĭ!

Acest „cântec de primăvéră", atât de interesant printr'o menţiune autentică despre Mihaĭu Vitézul, nu este însă propriŭ Măhăcenilor. El se aude şi pe aĭurĭ în Transilvania. Un variant de lîngă Sibiĭu sună în următorul mod:

Trecĭ, plóe trecĕtóre,
Că vine sórele

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Şi'ţĭ taiă picĭórele,
Cu un maĭu,
Cu un paĭu,
Cu măcĭuca luĭ Mihaĭu;
Sus pe cap,
După cap,
Curge sânge mohorît;
Dâ-mĭ căcĭula
Să prind murga:
Murga a fugit,
Plóĭa s'a risipit!

In Ţéra-Românéscă acest cântec a scăḑut la un fel de parodiă, în care plóia este amenințată:

Cu căcĭula luĭ Mihaĭu,
Plină cu cojĭ de mălaĭu...

§ 5. Părintele Colcerĭu, din nefericire, nu nĭ-a procurat nicĭ o notiță l i n g u i s t i c ă asupra Măhacĭuluĭ. Judecând totuşĭ după cele treĭ cântece, graĭul de acolo pare a presinta óre-carĭ particularităţĭ: *tĭept*=ʿpĭept›, *cótă*=ʿcaută›, aspirațiunea inițială în *hărmasarĭu*=lat. *admissarius, suvulcat* cu sens de ʿurcat›...

Nicăirĭ însă *n* între vocale nu trece în *r*: *bunul, îngenunchĭat, haĭnele, una* etc., nicĭ o dată *burul* saŭ *ura,* după cum se vorbĭa în Măhacĭu pe la 1600.

Constatând acest fenomen, lăsâm explicațiunea luĭ pentru §-fiĭ următorĭ.

§ 6. Măhacĭul se menționéză pentru prima óră sub acest nume în istoria Transilvanieĭ la anul 1291, într'o diplomă a regeluĭ maghiar Andreĭu III, unde figuréză tot-o-dată celel'alte localităţĭ învecinate: ʿFelvinch scilicet, Eurmenus, Hydusteluk, Medyes, Dumburou, M u h a c h...›[1])

Acest sat, prin urmare, n'are a face cu Mohacĭul din Ungaria, nicĭ cu faĭmósa bătăliă de acolo dela 1526.

1) Szabó K., *Székely oklevéltár*, Kolozsvárt, 1872, p. 26-7.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In diploma din 1291, ca şi 'n diferite documente transilvane din secolul XIV, că locuitorĭ aĭ Măhacĭuluĭ ni se presintă Săcuiĭ, numaĭ Săcuiĭ, fără a se pomeni măcar elementul românesc.[2])

Ruinele aşa numiteĭ 'Biserice Ungurescĭ, probézĕ, că Săcuiĭ în adevĕr aŭ fost óre-când pe acolo, deşi astăḑĭ nu se maĭ află nicĭ unul.

După ambele tradiţiunĭ locale, Româniĭ aŭ venit la Măhacĭu de pe aĭurĭ, ceĭa-ce se maĭ confirmă, pînă la un punct, prin deosebirile lor în port, în obiceĭurĭ, în graĭu, de către cele-l'alte sate învecinate.

După una din cele doă legende, cuĭbul anterior al Măhăcenilor ar fi fost în satul Bogata din cămpia Turdeĭ.

Combinând tóte elementele, de carĭ putem dispune, immigraţiunea Românilor în Măhacĭu cată să se fi întămplat în secolul XV, maĭ sporind — póte — printr'un noŭ contínginte pe la începutul secoluluĭ XVI, adecă cam pe timpul bătălieĭ dela Mohacĭu, ceĭa-ce va fi remas apoĭ în legendă ca un obscur punct cronologic, întărit în memoria poporană prin asemenarea de azard a numilor.

De'ntâiŭ puţinĭ la numĕr, Româniĭ s'aŭ îmmulţit cu încetul, reuşind a goni saŭ a'şĭ asimila pe Săcuĭ.

In secolul XVII se maĭ vorbĭa în Măhacĭu şi ungurésce, astfel că chĭar în volumul luĭ popa Grigorie, la pag. 153, nu scim cine din aceĭaşĭ epocă, póte vre-un copil al preutuluĭ, s'a apucat a transcrie cu litere cirilice, într'un mod fórte cĭudat, cu vocalismul cel trăgănat al Săcuilor, pe Tatăl-nostru unguresc: мна гагака ки ваги менегевене сетелешек ы те неведе юнь те wрьсагодь etc.=*mi atyánk ki vagy a'mennyekben szenteltessék* [*meg*] *a'te neved*...

§ 7. Românĭĭ, immigraţĭ în Măhacĭu pe la începutul secoluluĭ XVI, se distingeaŭ, între cele-l'alte, prin doă particula

2) Orbán B., *A Székelyföld leirása történelmi, régészeti, természetrajzi s népizmei szempontból*, Pest, 1871, t. 5 , p. 118-9.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

rităţi consonantice mai remarcabile ale fonetismului lor; particularităţi, cărora popa Grigorie le-a remas credincios pînă la mórte şi carî, într'un grad ce-va mai scăḑut, caracteriséză de asemenea pe cei-l'alţi doi Măhăceni contimpurani de sub NNo. II şi VIII.

Şi anume:

1°. Ei nu confundaŭ pe ʒ=*z* cu ѕ=*dz*;

2°. Pe *n* între vocale îl prefăceaŭ în *r*.

§ 8. Despre deosebirea între *z*(=ʒ) şi *dz*(=ѕ) în fonetismul moldovenesc, noi am vorbit mai pe larg în tomul I, pag. 187-189.

Dintre vechiî scriitorî Moldovenî, singurul în care acest interesant fenomen se póte urmări într'un mod sistematic, este mitropolitul Dosofteiu.

Iată, de exemplu, un pasagiu de pe la începutul ‘Parimierului’, dela 1672:

Дин пророчиа Заχарией (=Zaharieĭ) чтенїе. Ячаста вже (=*dz*îce) Домнѣлѣ тот пѣтарникѣль. Постѣль чель а патра, ши постѣль ал чинчя, ши постѣль ал шаптя, фи-ворь касїи лѣй Ідда ши касїи лѣй Идраиль (=Iz*r*aiĭl) де вѣкѣрїе, ши де веселие ши де праʒнїче (=pra*z*nice) вѣне: Ши вець весели-вж. Ши адевърата-тя, ши пача съ юбиць. Ячаста вже (=*dz*îce) тоть пѣтарникѣль. Къ ворь вени нъроде мълте, лъкѣиторї де четъц мълте, ши съ вор стрънце гъʒдѣинде (=gă*z*duind) вніи лътралалц четъцяле вжкяндь(=*dz*îcînd), ла'мблац съ мерцемь съ не рѣгъм фацей Домнѣлѣй. ши съ черкъмь фаца Домнѣлѣй тот пѣтарникѣлѣй л Іерѣсалим. ши вор вени нъроде мълте ши лимбї мълте, съ чърче фаца Домнѣлѣй тот пѣтарникѣлѣй л Іерѣсалим, ши съ милости-васкя фаца Домнѣлѣй тот пѣтарникѣлѣй. лн вжлеле (=*dz*îlele) лн ачяла лпѣкл-съ-ворь вже(=*dz*éce) бърбац де тоте лимбиле пъгънилор, ши съ вор принде де пола а бърбат Ідеѣ, вжкяндь (=*dz*îcînd), мърце-вом кѣ тине, дрепче к'ам лѣвжт(=au*dz*ît). къ Дѣмнеѣѣ (=Dumne*dz*ău) кѣ тине аете...

Intocmai aşa pînă astăḑi Moldovenii pronunţă: *dzîce, dzi-*

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

cînd, dzîlele, dzece, audzît, Dumnedzău etc., dar: *Zaharie, praznic, Izrail, gazdă...*

Sub acest punct de vedere, ‘Texturile Măhăcene, se întâlnesc pe deplin cu consonantismul moldovenesc.

Popa Grigorie scrie:

1°. cu ѕ=*dz*: Домнеѕеѕ, ѕеѕ, ѕисе, ѕиче, креѕѕт, кѧѕоу, ѕоуwа, ѕиле, астѧѕи, ботеѕаціїи, ботеѕаю, лоуѕѕ, ѧѕѕици, ѧѕѕи, ѕаче, флѧмѧлеїи, лѧѫеѕїи, ѧѕѕрѫ, ѧѕѕю, ѧѕѕтеле, жнкиѕи, мїаѕжноапте, шиѕжндѕ, прѫѧѕимѕ etc.

2°. cu ʒ=*z*: иѕволре, Назаретолѧи, гѣволѧде, празднічеле, ѧдрѧѕнире, ѕмеѕл, иѕѣѕѣѣскь, ѕементеѫи, трезвитѧлѧи, сѧблѫѕнитѕ etc.

Orĭ-unde scrie cu ѕ=*dz* popa Grigorie, tot aşa scrie şi mitropolitul Dosofteiŭ, tot aşa se rostesce pînă astădĭ în Moldova. Aceĭa-şĭ perfectă identitate în privinţa luĭ ʒ=*z*.

Coincidinţa e cu atât maĭ remarcabilă, cu cât vechile cărţi tipărite în Transilvania, în epoca luĭ popa Grigorie şi maĭ încóce, precum şi tóte publicaţiunile luĭ Coresi, nu observă nicĭ o dată, dar nicĭ o dată, acéstă distincţiune fonetică.

Fără comparaţiune şi maĭ remarcabilă este trecerea măhăcénă a luĭ *n* între vocale în *r*.

§ 9. Transiţiunea uneĭ consóne óre-carĭ în *r* se numesce în Linguistică *rhotacismus*. Generalmente însă acest termen se aplică la trecerea luĭ *s* în *r*, ca lătinesce în *uro* din *uso* (cfr. *us*-tus) saŭ *naris* din *nasis* (cfr. *nas*-us), ca la vechiĭ Spartanĭ în τίρ pentru τίς, în μιργάβωρ pentru μισγήως etc.[3])

Trecerea luĭ *n* în *r*, atât de legitimă sub raportul fisiologic, de vreme ce ambele sînt semi-vocale dentale, este totuşi de o raritate extremă în limbele ario-europee, şi chĭar în totalitatea limbelor. De aceĭa linguistiĭ aŭ şi uĭtat'o aprópe cu desăvîrşire.

3) Cfr. Joret, *De Rhotacismo in indoeuropaeis ac potissimum in germanicis linguis*, Paris, 1875, passim.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

După Benfey şi Donaldson, sufixul primar *-ra* s'ar fi născut din sufixul primar *-na*. Casurĭ ca sanscritul *ûdhar-* lîngă *ûdhan-*, *ahar-* lîngă *ahan-* saŭ *yajvarî* lîngă *yajvanî*, latinul *femur* lîngă arcaicul *femen*, grecul κυδρός lîngă κυδνός saŭ pindaricul μάρη lîngă lat. *manus* şi altele, ar părè a întări acéstă derivaţiune,[4]) care ar indica un germene de *r=n* în epoca cea mai primordială a familieĭ linguistice ario-europee; orĭcum însă, un germene oprit în crescere.

Exemplele de trecerea luĭ *n* în *r*, vr'o doă-treĭ peste tot, aduse de Kuhn în latina şi 'n germana, sînt nu numaĭ fórte sporadice, dar încă maĭ mult decât nesigure.[5]) Sanscrita, celtica, limbele slavice, nu cunosc de asemenea acéstă transiţiune.

Din dialecte neo-latine, abia se citézĕ: vre-un specimen portuges, ca *sarar=sanare*, unde este efectul asimilaţiuniĭ regresive; vre-un specimen catalan, ca *verema=venenum*, unde este efectul disimilaţiuniĭ regresive; vre-un specimen languedocian, ca în *caral=canalis*, şi alte căte unul de pe aĭurĭ, de aceĭaşĭ natură ultra-excepţională.

Bine constatată este trecerea luĭ *n* în *r*, la Francesĭ şi la Spaniolĭ, atuncĭ când *n* urmézĕ după o altă consónă, saŭ maĭ ales după doă, precum sp. *sangre* din *sangne=sanguinem*, *hombre* din *hombne=hominem*, fr. *diacre* din *diacne=diaconus*, *ordre* din *ordne=ordinem*, *pampre* din *pampne=pampinus*, *timbre* din *timbne=tympanum* etc. Acest fenomen însă ocurge exclusivamente în *-cn-*, *-gn-*, *-rdn-*, *-ndn-*, *-mpn-* şi *-fn-* la Francesĭ, în *-ngn-*, *-mbn-* etc. la Spaniolĭ; nicĭ o dată dară el nu

4) Donaldson, *The New Cratylus*, ed. 4, London, 1868, p. 243, 475, 677, şi *Varronianus*, ed. 3, London, 1860, p. 363. — Benfey, *Orient und Occident*, t. 1 (1862), p. 191, 287 nota, 289. — Cfr. totuşĭ o altă explicaţiune a fenomenuluĭ de Hovelacque, în *Revue de linguistique*, t. 4 (1870), p. 1—14, precum şi teoria luĭ Brugman în Curtius, *Studien zur griechischen und lateinischen Grammatik*, t. 7 (1875), p. 355-8, cumcă în forme reduplicative *r* se disimilézĕ în *n*, ĭar nu vice-versa.

5) Kuhn, *Zeitschr. f. vergl. Sprachforschung*, t. 10 p. 291, t. 12 p. 396, t. 15 p. 304.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

constituă o transiţiune individuală independinte a luĭ *n* în *r*, ci numaĭ o acomodaţiune de grup consonantic.

Tot aşa în interesantul dialect grec tzaconic noĭ găsim: ὕπρε=ὕπνος, λαφρία=δάφνη, κρῖπε=κνῖπες, ἔτρερι=ἔτνερι, πρίγγου=πνίγω, adecă πρ=πν. φρ=φν, κρ=κν, τρ=τν, dar de *r*=*n* nu există nicĭ un exemplu.[6])

Singurele limbe ario-europee, unde *r*=*n* ni se presintă ca ce-va regulat, normal, scutit de orĭ-ce influinţă a sonurilor învecinate, anume între vocale, sînt româna şi albanesa.

§ 10. Din cele doă dialecte albanese, toskic şi gheghic, cel de'ntâĭu fórte des, cel-l'alt mult maĭ rar, dar ambele în diverse graduriĭ, prefac pe *n* între vocale în *r*.

Din cele treĭ dialecte române, — daco-român, macedo-român şi istriano-român, — primul maĭ puţin, al doilea maĭ obicĭnuit, al treilea aprópe tot-d'a-una, prefac pe *n* între vocale în *r*.

Latinul *venenum*, de exemplu, devine *vănêr* în gheghica, *vărêr* în toskica; *virin* în macedo-româna, *verin* în daco-româna dintr'o parte a Transilvanieĭ, *verir* în istriano-româna.

In privinţa limbeĭ albanese, fenomenul a fost de-mult observat, deşi într'un mod astfel ca şi când în gheghica n'ar exista de loc trecerea *r*=*n*, ci numaĭ în toskica.[7])

In privinţa românеĭ, studiele luĭ Ascoli[8]) şi Miklosich[9]) asupra dialectuluĭ istriano-român aŭ scos maĭ la ivélă acéstă particularitate fonetică, care pînă atuncĭ se părea a fi présporadică.

Eĭ bine, în ‹Texturile Măhăcene› ale luĭ popa Grigorie

6) Deville, *Etude du dialecte tzaconien*, Paris, 1866, p. 79. — Cfr. Curtius, *Studien*, t. 4, p. 249.

7) Hahn, *Albanesische Studien*, Jena, 1854, Gramm. p. 16. — Miklosich, *Die romanischen Elemente im Albanischen*, Wien, 1871, p. 86. — Camarda, *Saggio di grammatologia comparata sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, p. 84-5.

8) Ascoli, *Studj critici* I, Gorizia, 1861, p. 61.

9) Miklosich, *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Wien, 1861, p. 58 şi urm.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dintre 1580-1619 transiţiunea luĭ *n* între vocale în *r* este întocmaĭ ca la Istriano-românĭ; de exemplu:

вереръ ‘vinerĭ’=istr. *vireri*;
домерекь ‘duminică’=istr. *dumirecă;*
мѫроу, articolat мѫра ‘mâna’=istr. *mâră;*
а цирѣ, циреци, цирѕт ‘ţiné’=*a ţiré, ţireţi, ţirut;*
лѕри ‘lunĭ’=istr. *luri;*
лѕра ‘luna’=istr. *lura;*
бире ‘bine’=istr. *bire;*
оурѕл ‘unul’=istr. *urul;*
чире ‘cine’=istr. *cire;*
ѡмери ‘ómenĭ’=*omiri*, etc. etc.

Reposatul Ion Maĭorescu, în importanta sa excursiune la Istriano-românĭ, observă: ‘désa schimbare a luĭ *n* în *r*, ca ‘Moţiĭ în Ardél, ca Moldovenii etc.’[10]); ĭar într'un alt loc: ‘Mu-‘tarea luĭ *n* în *r* nu era pentru mine nemic noŭ, sciind ma-‘rea aplecare a bravilor noştri Mocanĭ saŭ Moţĭ de a usa ‘acéstă permutare, care e usată şi în Moldova, d e ş i n u ‘a ş a d e d e s.’[11])

Măhaceniĭ dară din secolul XVI eraŭ nesce ‘Moţĭ’ saŭ ‘Mocanĭ’ în tótă puterea cuvîntuluĭ. Cum însă de nu maĭ vorbesc eĭ astăḑĭ tot aşa?

Ce-va maĭ mult. Maĭorescu exagerase de tot ‘aplecarea bravilor noştri Mocanĭ saŭ Moţĭ’ de a muta pe *n* în *r*. Nicăiriĭ în Transilvania, deşi se ḑice pe a-locurĭ în munţĭ *iremă* saŭ *dumirecă*, totuşĭ ce-va ca *lură* nu se maĭ pomenesce; şi cu atât maĭ puţin veţĭ afla unde-va o propoşiţiune întrégă ca cea din ‘Legenda luĭ Avram’ a luĭ popa Grigorie: чѣ-ци вл поре .ѧрѧиитѣ мѫрѫ.ѧкѫ=ce-ţĭ va pune înainte mănâncă’.

Tot acolo citim: р'ѧиѕсѕл=‘*in* apusul’, ceĭa-ce întrece chĭar pe Istriano-românĭ!

11) I. Maiorescu, *Itinerar în Istria*, Iaşĭ, 1874, p. 16.
12) Ib. p. 30.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 11. Sînt cunoscute exemplele daco-române comune de *r=n*, ca în *mărunt=minutus*, *cărunt=canutus*, *feréstră=fenestra*, *părinc=panicum*, *nimăruĭ* din *nimănuĭ*, şi alte câte-va, nu multe la numĕr.

Se scie ĭarăşĭ, că Moldovenĭĭ, pe carĭ Ion Maiorescu îĭ punea pré-aprópe de Istriano-românĭ, pronunţă tot-d'a-una *pîrĕ* în loc de *pînĕ*; şi totuşĭ în tipăriturele moldovene din secolul XVII noĭ nu ne aducem a-minte să fi veḑut unde-va altfel decăt пѫнѫ saŭ пѧнѫ orĭ пѧнѧ.

In Cazania moldovenéscă a mitropolituluĭ Varlam dela 1643 ne-a întimpinat însă de maĭ multe orĭ un plural fórte interesant dela *nume=*‘nomen’: *numere=*‘nomina’, cu o adevĕrată trecere a luĭ *n* în *r*; de exemplu:

în partea II la fóia 111 verso: авѣ 4 фечори шн и ѕ м ерелє лорь сѫмть ачаста...;

în partea I la f. 197 verso: ноу-и пѕтиницѫ л лє споуне и о у м е р е л е тѫтѳрорь...

Constatându-se o dată feréla vechilor scriitorĭ românĭ de a întrebuinţa forma cu *-r-* atuncĭ când le era cunoscută şi forma cu *-n-*, devin cu atât maĭ preţióse casurile, în carĭ le scapă de sub condeĭu, aşa ḑicênd fără voe, căte un *r* pentru *n*.

Astfel între ‘Texturĭ Bogomilice’, scrise pretutindenĭ fără rhotacism, şi anume în ‘Cugetărĭ în óra morţiĭ’, noĭ vedem la pag. 107 de doă orĭ: дирѧинте=‘dinainte’ şi ѧрѧинте=‘înainte’, ĭar la p. 86: пѳре, pe care scriitorul se grăbesce a îndrepta în пѳне, fără însă a fi putut ascunde pe р.

§ 12. Exemplele românescĭ d o c u m e n t a l e cele maĭ vechĭ de *r* pentru *n* se află în glose moldovenescĭ din secolul XV.

Intr'un crisov inedit dela Petru-vodă din 22 august 1447, aflător în Archivele Statuluĭ, m-rea Némţ pach. XXI No. 6, se menţionéză satele: *Jemineşcĭ=*Жемінеци, şi *Fântânele=*Фынтынѣле.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Intr'un alt crisov inedit dela acelaşĭ Domn, din 8 decembre 1453, păstrat tot acolo, pach. XXI No. 7, în loc de *Fântânele* stâ *Fântăreli:* Фынтырѣли, ĭar în loc de *Jemenescĭ*, adecă *Gemenescĭ*, patronimic plural dela *Gémăn*, ne întimpină: гдѣ былъ Барбъ Цамыръ, adecă: ‘unde a fost Barbŭ G é m ă r ŭ,.

Iată dară din *fântână*=lat. *fontana* s'a făcut *fântără*, ca în istriano-româna *fontară;* şi din *gémăn*=lat. *geminus* — *gémăr*, probabilmente tot aşa în istriano-româna, deşi cuvîntul lipsesce în vocabularul luĭ Maiorescu.

In casul de'ntâĭu, este *r*=*n* între vocale; în casul cel-l'alt, între o vocală şi o semi-vocală.

Un al treilea exemplu este ce-va maĭ noŭ.

Pe timpul luĭ Stefan cel Mare, locuĭaŭ în vecinătate lîngă Prut doĭ ţeranĭ cu numele Bodea. Pentru a-ĭ distinge, poporul ḑicea unuĭa *Bodea Rumânul*, celuĭ-l'alt *Bodea Sărbul.*

Intr'un crisov din 13 martiŭ 1489 noĭ vedem dară: до селиште Бодѣ Сръбоула, иттолѣ еще по берег Прута гори до селиште Бодѣ Рѵмърѵла=‘pînă la sălistea luĭ Bodea S ă r b u l, apoĭ tot pe malul Prutuluĭ pînă la săliştea luĭ Bodea R u m ă r u l,.[2])

Rumăr pentru *Rumăn*, aşa ḑic pînă astăḑĭ Istriano-româniĭ.

§ 13. Din cele de maĭ sus resultă, că nicăiriĭ *r* n'a reuşit a usurpa într'un mod absolut locul luĭ *n.*

La Albanesĭ, chĭar în dialectul toskic, *n* a remas intact într'o mulţime de casurĭ. De asemenea la Românĭ, chĭar în dialectul istrian.

Deja Ascoli observă despre cele doă localităţĭ principale istriano-române: ‘Il paroco Micetich mi assicurava d'aver no-‘tato, in più esempj, che a Sejane si conserva la *n* origi-‘nale, fatta *r* in Valdarsa; come in *pâne* ‘pane,, che in Val-‘darsa è *pâra* (feminile, dat. *lu pâre*). Anche Ireneo ha, colla ‘*n*, *puine*, ed ha *vino*, mentre in Valdarsa oggidì si dice *vir*;

12) Hasdeŭ, *Archiva istorică*, t. 1. part. 1, p. 156.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹ma ci da *urra ova=una ovis*, e riferisce che: Chichi si ad-‹dimandino *Rumeri*. Nel valdarsese vedemmo colla *n* antica ‹l'*un* articolo indeterminato, ma il numerale è *ur...*›[13])

Popa Grigorie din Măhaciu, orĭ-căt de r h o t a c i s t, are totuşĭ: скѧвнѧ, нкоане, мжнїе, оүнѧ lîngă оүрѧ, ѧвминат lîngă ѧвмират etc.

Acéstă persistinţă a luĭ *n* între vocale a avut, între altele, o consecinţă fórte originală.

Luptându-se *-n-* şi *-r-* în doă forme ale aceluĭaşĭ cuvînt, fără a se maĭ scie de cătră popor care anume din doă este cea maĭ corectă, s'a dat nascere prin confusiune uneĭ a treĭa forme cu *-nr-*, întocmaĭ precum în Moldova, ţicêndu-se pentru ‹agnellus›, *mĭel* şi *nĭel* tot-o-dată, s'a născut alăturĭ şi s'a propagat apoĭ a treĭa formă *mnĭel*.

Exemple de *-nr-* pentru *-n-* sînt fórte dese în Texturĭ Măhăcene: дѧмелрекь, пѫлрѫ, кѧлрѧрѧ, ѧвминра, бѧлрѫтате, веприть etc.

Limba eranică a Afganilor ne oferă în acestă privinţă o neasteptată analogiă. Ea trece une-orĭ pe cerebralul *n* în cerebralul *r*; dar atuncĭ póte să se desvolte în acelaşĭ timp şi un *nr*. De exemplu, din *mangun* s'a făcut *mangur*, dar şi *mungunr*.[14])

§ 14. Alte doă consecinţe, nu maĭ puţin însemnate, ale persistinţeĭ luĭ *n* în luptă cu *r*, sînt:

1°. Posibilitatea, pentru o limbă saŭ un dialect, de a reveni cu timpul la sunetul cel organic, pe care se părea deja că'l perduse. Moldoveniĭ nu maĭ ţic nicăirĭ *fântără*, ci *fântână;* nicăirĭ *Rumâr*, ci *Rumân*. In Măhaciu, din dată ce pădurile din pregĭur s'aŭ rărit, devenind astfel maĭ uşor şi maĭ des contactul cu satele învecinate, aŭ despărut cu desăvîrşire *cire, bire, mâră* etc., re'ntorcêndu-se graĭul la *cine, bine*,

13) Ascoli, *Studj* I, p. 62-3.

14) Trumpp, *Die Verwandtschaftsverhältnisse des Pushtu*, în *Zeitschr. d. deutschen morgenländ. Gesellschaft*, t. 21 (1867), p. 29.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

mână. Este teoria luĭ Ascoli despre **însănătoşarea** sunetuluĭ, ‘il risanamento’, teoriă pe care aŭ criticat'o uniĭ, fiind-că n'aŭ înţeles'o.[15])

2°. Posibilitatea, din dată ce s'a perdut consciinţa priorităţiĭ relative între *n* şi *r*, de a trece une-orĭ *r* în *n*, maĭ ales dacă acéstă transiţiune maĭ este ajutată într'un cuvînt prin asimilaţiune saŭ acomodaţiune. Aşa la noĭ în *cunună*= lat. *corona*, *venin*=lat. *venenum*, *senin*=lat. *serenus*, *suspin*=lat. *suspirium* etc. Este fenomenul numit de d. Le Marchant Douse **compensaţiune încrucişată**, ‘Cross-compensation’,[16]), dar pe care—pentru a avé un termen tecnic—noĭ am preferi maĭ binc a'l numi *metadioxis*, ‘trans-revendicaţiune’, fiind în adevĕr un fel de victoriă parţială a sunetuluĭ celuĭ gonit contra asupritoruluĭ seŭ.

§ 15. Trecerea luĭ *n* între vocale în *r* este un rhotacism specific româno-albanes, de care s'ar găsi, póte, nesce slabe urme numaĭ dóră pe icĭ-colea în grupul linguistic eranic, judecând după casul afgan citat maĭ sus în §-ful 13.

Un cuvînt româno-albanes, remarcabil într'un grad extrem, respăndit departe pe la vecinĭ şi'n care — de sigur dintr'o epocă de tot veche—a ocurs acest fenomen fonetic, este *raţă*, albanesce *rossă*, de unde apoĭ serbul рацa, slovenul *reca*, maghĭarul *rétze*, ba şi'n dialectul friulén *razze*.

Ascoli se întreba, negreşit într'un mod fórte ipotetic, dacă nu cum-va *raţă* ar fi în vre-o legătură cu italianul *razza*, sp. *raza*, fr. *race* ‘ném’.[17]) Miklosich îl pune între cuvinte străine, furişate de pe aĭurĭ în limbele slavice,[18]) ceĭa-ce nu va împedeca pe d. Cihac—ne remăşim maĭ de'nainte—a crede în ruptul capuluĭ că noĭ l'am luat dela Slavĭ. O etimologiă decisivă, saŭ cel puţin plausibilă, nu s'a propus încă. Tot ce s'ar fi putut afirma d'o cam dată, este natura româno-albanesă a vorbeĭ:

15) Pezzi, *Glottologia aria recentissima*, Torino, 1877, p. 10.
16) Le Marchant Douse, *Grimm's Law*, London, 1876, p. 38.
17) Ascoli, *Studj* I, p. 57 nota 3.
18) Miklosich, *Die Fremdwörtern in den slavischen Sprachen*, Wien, 1867, p. 49.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ea nu se află decăt numaĭ pe peninsula balcanică şi'n regiunile immediat limitrofe.

La noĭ, în graĭul dela Slănic, nu se ḑice *raţă*, ci *naţă*. Tulpina numeluĭ acesteĭ păserĭ în limbile ariane din Europa este *anati-*, de unde latinul *anas* — *anatis*, vechĭul german *anut*, anglo-saxonul *ened*, ĭar cu aferesă grecul νῆσσα=*nâtyâ*. *Raţă* se urcă dară dela sine-şĭ la prototipul *aratya=anatya*, cu perderea iniţialuluĭ *a-* ca în gréca; o perdere însă, întămplată deja după trecerea luĭ *n* în *r*, de vreme ce condiţiunea esenţială a uneĭ asemenĭ treceri este posiţiunea între doă vocale.

Formele cu medialul *-e-*: pluralul român *reţe*, slovenul *reca* şi magĭarul *rétze*, pot fi tot atăt de vechĭ, ca şi cele cu *a*: singularul român *raţă*, serbul рацa, friulanul *razze*. Latina avea de asemenea în acelaşĭ timp formele *anata* şi *aneta*, Germaniĭ *anut* şi *anit*, cu carĭ se alătură şi italianul *anitra*, vechĭu *aneter*.[19])

§ 16. Elementul comun Românilor şi Albanesilor—întru căt nu este nicĭ latin, nicĭ slavic, nicĭ grec—represintă substratul t r a c i c, adecă poporaţiunea autoctonă a peninsuleĭ balcanice, împărţită din anticitatea cea maĭ depărtată în triburile omogene de Dacĭ, Mesĭ, Odrisĭ, Tribalĭ, Frigĭ etc.

In puţinele resturĭ ale diferitelor graĭurĭ tracice, în numĭ proprie saŭ în cele căte-va glosse, nu se póte surprinde óre acea propensiune de a schimba pe *n* între vocale în *r*, care caracteriséză într'un mod atăt de idiosincrasic pe Românĭ şi pe Albanesĭ?

Drept respuns, ne vom mărgini a indica în fugă căte-va licăririĭ în acéstă privinţă.

Când preţiosul glosar al luĭ Hesychius ne dâ ca numele dialectic grec al ʿauruluĭ, γλουνός, şi ne dâ tot-o-dată ca nume f r i g i a n al aceluĭa-şĭ metal γλουρός, simpla trecere a luĭ *n* între vocale în *r* lămuresce diferinţa ambelor cuvinte.

19) Pott în Kuhn's *Beiträge*, t. 4 (1865), p. 87.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Când Dioscoride. în glossele sale botanice, pune ca nume dacic al planteĭ ‘quinquefolium’, *propedula*, ĭar ca nume celtic *pompedula*, forma dacică se póte explica numaĭ printr'un tip intermediar *ponopedula*, trecut în *poropedula*.

Acelaşĭ oraş în Mesia este numit *Laedenata* în ‘Notitia Dignitatum’, şi *Laederata* pe Tabla Peutingeriană: o altă localitate tot de acolo se chĭamă *Dinogetia* în Ptolemeŭ şi *Dirigothia* în ‘Notitia Dignitatum’, ...

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

I.

LEGENDA DUMINICEI

-- 1600 --

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

LEGENDA DUMINICEI

INTRODUCEREA

§ 1. Manuscriptul luĭ popa Grigorie se începe, pe pag. 1-19, prin „Legenda Duminicel„.

O asemenea prioritate, în adevĕr, o merita pe deplin acéstă carte poporană, dacă nu de alt ce-va, cel puţin prin aceĭa că -- dintre cele religióse—ea a ajuns, nu se scie cum, a fi cea maĭ respăndită la toţĭ creştinĭ de orĭ-ce rit, în Europa, în Asia şi chĭar în Africa, sub fel de fel de redacţiunĭ, unele maĭ lungĭ, altele maĭ scurte, fie-care adáptată la împregĭurările locale ale momentuluĭ.

A scrie o istoriă completă a „Legendeĭ Duminicel„, s'ar cere un volum, deşi ţesĕtura'ĭ e fórte simplă. Printr'o scrisóre autografă. Crist ameninţă cu pedepsele cele maĭ energice pe toţĭ creştinĭ, carĭ nu vor păzi duminica. In unele redacţiunĭ, scrisórea sosesce din cer d'a-dreptul; în altele, între carĭ şi în cea românéscă a luĭ popa Grigorie, ea este băgată într'o pétră căḑută din cer...

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 2. Un text grecesc al acestuĭ norocos aprocrif a fost cunoscut luĭ Fabricius după un manuscript de 8 pagine in-8 al Bibliotecеĭ Bodleyane, din care el a reprodus însă numaĭ următorul început :

Ἐπιστολὴ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αὕτη ἡ Ἐπιστολὴ ἔπεσεν ἐξ οὐρανοῦ εἰς Ἱερουσαλὴμ μηνὶ Σεπτεμβρίῳ ἡμέρα τετράδι.

Πρόλογος καὶ διήγησις θαύματος τοῦ γενομένου ἔντονα τῆς ἁγίας Βηθλεέμ.

Λίθος ὁ πεσὼν μακρὸς ἐν Βηθλεὲμ τῇ πόλει, καὶ ὁ λίθος μακρὸς ἦν, τὸ δὲ βάρος ἦν φοβερόν· οὐδεὶς γὰρ εἰς χεῖρας αὐτὸν κήλισε, εἰ μὴ ὁ πατριάρχης Ἰωαννίκιος σύναξιν ποιησάμενος μετὰ ἀρχιερέων καὶ ἱερέων ἡμέρας τρεῖς καὶ νύκτας. Καὶ τότε ἠκούσθη φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λέγουσα. Λάβε, πατριάρχη, τὸν λίθον εἰς τὰς χεῖρας σου. Καὶ λαβὼν αὐτὸν ὁ πατριάρχης εἰς τὰς χεῖρας, εὐθέως ἠνοίχθη ὁ λίθος, καὶ εὑρὼν τὰ αὐτὰ γεγραμμένα. Ἴδετε υἱοὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ἐποίησα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. Ἐστειλάμην προφήτας καὶ ἀποστόλους εἰς τὸ ἐλέγχειν τὰς ἁμαρτίας ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· οὐδαμῶς ἠκούσατε ὅτι οὐδὲ ἐμετανοήσατε, οὐδὲ τοῦ εὐαγγελίου μου τὰ λόγια ἠκούσατε τοῦ λέγοντος· οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρελθῶσιν. Ἔστειλα πρῶτα τὴν ἐπιστολήν, καὶ οὐ μετανοήσατε, οὐδὲ ἐπιστεύσατε· καὶ πάλιν δευτέραν ἐπιστολὴν στέλλω πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐὰν οὐ μετανοήσητε, ποιήσω ἐγὼ χειμῶνας πλείστους, καὶ

Epistola Domnuluĭ nostru Isus Hristos.

Acéstă epistolă a căḑut din cer în Ierusalim, în luna luĭ septembre. într'o miercurĭ.

Prologul şi povestirea minunĭ întâmplate în templul Sf. Vitleem.

O pétră lungă a căḑut în oraşul Vitleem; era lungă şi de o gróznică greutate. Nimenĭ n'a atins'o cu mâna, ci însuşĭ patriarcul Ioanniciŭ, făcênd sobor de archiereĭ şi de preoţĭ în treĭ ḑile şi treĭ nopţĭ, ĭată că s'a auḑit un glas din cer ḑicênd: Iea, patriarşe, pétra cu mânele tale!, Şi luând'o patriarcul în mână, îndată s'a deschis pétra şi s'aŭ găsit scrise acestea: — Vedeţĭ, fiĭ omuluĭ, că am făcut cerul şi pământul, marea şi tóte cele dintr'însele. Trimis'am prorocĭ şi apostolĭ pentru a mustra păcatele vóstre pe pământ; dar voĭ nicĭ decum n'aţĭ ascultat şi nu v'aţĭ pocăit, nicĭ cuvintele evangheliuluĭ meŭ n'aţĭ ascultat, când ḑice: cerul şi pământul se vor trece, ĭar cuvintele mele nu se vor trece. Am trimis prima epistolă, şi nu v'aţĭ pocăit, nicĭ aţĭ creḑut. Vĕ maĭ trimit ĭarăşĭ, ómenilor, a doua epistolă; şi dacă nu vĕ veţĭ pocăi, vĕ voĭu face eŭ ĭerne nenumĕrate, şi ca-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

παραλαγμοὺς καὶ πῦρ καχλάζον ἐξ οὐρανοῦ, καὶ ἀκρίδας καὶ βροῦχους, καὶ ποταμοὺς ἀτάκτους etc.[1])

tastrófe. şi foc clocotind din cer, şi lăcuste, şi rîurĭ desfundate etc.

§ 3. Se vede că la Grecĭ acest apocrif, a căruĭ origine— precum ne vom încredinţa maĭ jos — se perde în întunerecul véculuĭ de mijloc, se uĭta din timp în timp şi apoĭ ĭarăşĭ se aducea din când în când la lumină; căcĭ pe la 1578 el apare d'o dată la Constantinopole ca ce-va cu totul noŭ, în nesce condiţiunĭ cam cĭudate.

Stefan Gerlach, teolog şi elenist, care însoţise între anĭĭ 1573—1578 ambasada austriacă la Stambul, lăsând descrise într'un preţios memorial tóte evenimentele petrecute sub ochiĭ seĭ în capitala imperiuluĭ otoman, ne dă, cu ocasiunea consacrărĭĭ unuĭ mitropolit de cătră patriarcul constantinopolitan, următórea relaţiune:

«La acéstă ceremoniă, la 2 iuniŭ 1578, era faţă şi un călugăr «care, cu puţine ḑile înainte, adusese vestea, cumcă nu departe de «Ierusalim a căḑut din cer o mare pétră (ein grosser Stein vom «Himmel gefallen), unde era scris, că la 15 ale acesteĭ lune va fi «peirea lumiĭ. El îşĭ fabricase şi o scrisóre dela patriarcul din A«lexandria, atestând adevĕrul miracululuĭ şi sfîrşitul lumiĭ scris pe «acea pétră. Deci fie-care creştin trebuĭa să fie gata pentru judecata «cea de pe urmă. Se maĭ făgăduĭa acolo iertarea tuturor pĕcatelor «orĭ-cuĭ va cumpĕra cu preţ de un galben o copiă de pe acea scri«sóre. De aci, în ḑilele de duminică şi de serbătorĭ, acel călugăr «se aşeḑa de'naintea bisericeĭ, vindea ómenilor miraculósa istoriă şi «strîngea banĭ.»

Gerlach povestesce apoĭ, că patriarcul a cerut sémă dela acel călugăr, a constatat că el n'are nicĭ o scrisóre dela vreun patriarcat, l'a desminţit de'naintea poporuluĭ, l'a silit să întórcă banĭ ceĭ luaţĭ, ĭar exemplarele pretinseĭ epistole din cer aŭ fost arse.[2])

1) Fabricius, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, t. 3. Hamburg, 1743. p. 511-12.

2) Gerlach, *Tage-Buch*, Frankfurt a. M., 1674. p. 504—5.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 4. Din cercetările lui Fabricius resultă, că prima menţiune positivă a Legendei Duminicei este din secolul VI, de pe la anul 584, când a stigmatisat'o într'o epistolă Licinian, episcopul Cartaginii în Africa, ḑicênd: „epistola, care se începe „prin îndemnul de a serba ḑiua Duminicei şi se pretinde că „s'ar fi pogorît din cer peste altarul lui Crist în templul sân„tului apostol Petru, să sciţi că este o născocire a dracu„lui.“[3])

„Biserica sântului apostol Petru“ indică Roma în loc de Ierusalim.

In secolul VIII circula o altă redacţiune, în care s'aŭ pus deja ambele centruri religióse tot-o-dată: Ierusalimul şi Roma. Un episcop frances, Adalbert, acusat de eresiă, propaga pe la anul 740 o Legendă a Duminicei, unde se ḑicea că: „o scri„sóre a lui Isus Hristos a căḑut în Ierusalim, a găsit'o acolo „arcangelul Mihail, a citit'o şi a copiat'o preotul Leora, tri„miţênd'o apoi într'un alt oraş la preutul Talasiŭ etc.“, pînă ce, la urma urmelor, „un înger al Domnului a adus'o la Roma, „depunênd'o pe mormîntul Sântului Petru.“[4])

Fabricius publică apoi in-extenso o Legendă a Duminicei numai cu Ierusalim, care circula latinesce în Francia pe la 788 şi'n care, deşi lipsesce epizodul „petrei“, ca şi'n celel'alte doă de mai sus, fondul însă nu diferă mài întru nemic de al diferitelor redacţiuni posterióre.[5])

El mai menţionéză în trécăt o veche redacţiune anglo-saxónă a acestei Legende, conservată în manuscript în Biblioteca Bodleyană; şi se întrébă, dacă nu cum-va de aceiaşi natură ar fi o broşură nemţéscă in-8, apărută la 1613 în Goslar sub titlul latino-greco-german: *Epistolae* συμφυγεῖς *oder Klag- und Warnungsbriefe Jesu Christi des Heylandes der Welt an seine allgemeine Christenheit* etc.[6])

3) Fabricius, op. cit., t. 1, Hamburg, 1719, p. 308—9.

4) Ibid. p. 309 nota.—cfr. Collin de Plancy, *Dictionnaire infernal*, Paris, 1863, p. 6-a.

5) Fabricius, op. cit., p. 309-318.

6) Ib. t. 3, p. 511, 512.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 5. Intre manuscriptele Bibliotecei Imperiale din Viena se află patru exemplare latine medievale ale Legendei Dominicei:

1°. ‘Epistola Domini nostri Jhesu Christi, descendens de celo’, în care se ḑice între altele: ‘Rogo vos omnes divites et pauperes ut per omnes dies sanctos dominicos etc’.[7])

2°. ‘Incipit epistola in nomine Trinitatis Saluatoris Domini nostri Jhesu Christi, que de celo in Jherusalem cecidit’.[8])

3°. ‘Incipit epistola de die dominico, quia nescitis...’[9])

4°. ‘Epistola de Christo et de die dominica, quia nescitis nec timetis...’[10])

§ 6. Respândirea cea mare a Legendei Dominicei se începe în secolul XIV. Secta Flagellanţilor, născută mai de'nainte, a luat atunci un avînt deosebit în urma ciumei din 1348, reversându-se în tóte ţerile pentru a predica creştinilor lăsarea păcatelor şi sfîrşitul lumii, iar ca mijloc de expiaţiune a trecutului — bicĭuirea în public peste pele gólă pînă la sânge, de unde însuşi numele sectarilor. Cartea cea sacră a acestor nebuni era — Legenda Dominicei.

Cronicarul medieval Albert Argentinensis, vorbind sub anul 1349 despre sosirea Flagellanţilor în Bavaria, ne spune că ei citĭau poporului o scrisóre, pe care un înger o adusese în templul sântului Petru în Ierusalim şi 'n care se ḑicea: ‘Christum offensum contra mundi pravitates, plurima exprimens crimina, violationem diei Dominicae, et quod non jejunetur feria sexta, blasphemias, usuras, adulteria; Christumque rogatum per Beatam Virginem et Angelos pro misericordia. respondisse etc’.[11])

‘Templul sântului Petru în Ierusalim’, iarăşi un amestec al

7) *Tabulae codicum manu scriptorum*, t. 1, Vindobonae, 1864, p. 85 No. 510.
8) Ibid. p. 227 No. 1355.
9) Ibid.
10) Ib. p. 297 No. 1878.
11) Urstisius, *Germaniae historici illustres*. Francofurti, 1670, t. 1, f. 149.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ierusalimului cu Roma, analog cu acela din Legenda Duminicei a lui Adalbert.

§ 7. Fritsche Closener, cronicarul Strasburgului, mort la 1384, ne-a conservat un text nemțesc flagellantic al aceluĭ apocrif. care se începe în următorul mod:

Ir menschenkinder, ir hant gesehet unn gehoret, waz ich verbotten habe, unn habent daz nüt behuetet, darumbe daz ir ungerecht unn ungeloubig sint, unn habent daz nüt gebuszet und gebeszert, unn ouch von uwern sunden nüt enwoltent lon. die ir begangen hant, unn hant wol gehoret in deme ewangelio: himel unn erde mus vergan, e mine wort iemer vergant. Ich han üch gesant von korne, von wine unn olei genug, wol noch rehter mosze; unn daz hab ich uch alles genomen von uwern ougen. umbe uwere bosheit unn um uwere sünde unn umbe uwere hochfart, wand ir nüt behuetet habent minen heiligen sunnendag unn minen heiligen fritag, mit vasten unn mit firen. Darumbe gebüt ich den Sarracenen unn andern heideschen lüten etc.[12])

Voĭ. fiĭ omenescĭ, aț̦ĭ veḑut ș̦i auḑit cele ce v'am oprit de a face, ș̦i aț̦ĭ nesocotit acelea, căcĭ sînteț̦ĭ nedrepț̦ĭ ș̦i necredincĭoș̦ĭ. ș̦i nu v'aț̦ĭ pocăit, nicĭ v'aț̦ĭ îndreptat, ș̦i nicĭ pentru păcatele vóstre n'aț̦ĭ primit resplata ce vi se cuvenĭa; ș̦i aț̦ĭ auḑit bine în Evangeliŭ: cerul ș̦i pămîntul se vor trece, ĭar cuvîntul meŭ nu se va trece. Eŭ v'am dat grâŭ ș̦i vin ș̦i uleĭu, tóte cu îndestulare, ș̦i apoĭ le-am luat ĭarăș̦i pe tóte de'naintea vóstră, pentru reutatea vóstră ș̦i păcatele vóstre ș̦i mândria vóstră, căcĭ n'aț̦ĭ păzit sânta mea duminică ș̦i sânta mea vinerĭ, postind ș̦i odihnindu-vĕ. De aceĭa am trimis eŭ pe Saracinĭ ș̦i alte nĕmurĭ păgâne etc.

Epizodul „petrei„ lipsesce ș̦i de astă-dată; restul însă coincidă de minune cu Legenda Dumineicei cea grécă din Fabricius, cu a lui popa Grigorie ș̦i cu altele, pe carĭ le vom cerceta maĭ la vale.

§ 8. Coincidinț̦a este ș̦i maĭ remarcabilă cu o altă redacț̦iune flagellantică, reprodusă întrégă de cătră Stumpf după un manuscript latin din secolul XIV, ș̦i pe care noĭ o credem a fi sorgintea tuturor redacț̦iunilor „cu pétră„.

12) Closener, ap. Hahn, *Geschichte der Waldenser und verwandter Sekten*, Stuttgart, 1847, p. 540—44.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ea se începe așa:

‘Haec est Epistola Domini nostri Jhesu Christi descendens super ‘Altare Sancti Petri in Jherusalem, scripta in t a b u l i s m a r m o- ‘r e i s...,[13])

‘Tablele de marmură cu epistola căḑută din cer„ amărunt pe care nu'l găsim nicăirĭ în redacțiunile anterióre. a dat apoĭ nascere, printr'o transițiune atât de naturală ca *marmură=pétră*, redacțiunilor posterióre cu ‘scrisórea căḑută din cer într'o pétră„...

§ 9. Punerea lîngă ‘duminică„ a ‘vineriĭ„ care ne întîmpină în ambele texturĭ flagellantice, dar nu se vede a fi figurat în redacțiunile dela 584, 740 și 788, nu e fără interes; căcĭ vinerea, ca ḑiua patimeĭ luĭ Crist, ca ḑiua cea predestinată a suferințeĭ, era tocmaĭ ḑiua cea maĭ sacră a Flagellanților, astfel că intercalarea eĭ în redacțiunea românéscă și 'n cele-l'alte analóge, une-orĭ totușĭ maĭ adăugându-se și mĭercurĭa, par a indica o proveninţă anume flagellantică.

§ 10. Nu cunóscem Legenda Duminiceĭ în redacțiunile germane moderne, născute din cea veche, precum nicĭ pe cele englese, carĭ cată să se fi desfășurat din cea anglo-saxónă. In Francia însă ea este fórte poporană pînă astăḑĭ, reproducêndu-se mereŭ într'o cărtecică de 46 pagine in-24, întitulată: *Pratique de dévotion à Notre-Dame de Bon-Secours, avec des prières de chaque jour de la semaine, pour le soulagement des âmes du Purgatoire, une protestation d'amour à la sainte Vierge, et autres prières.*

Iat'o întrégă:

‘Les dimanches, vous ne ferez aucun travail. sous peine d'être ‘maudit de moi. Vous irez à l'église prier que Dieu vous pardonne

13) Stumpf, *Historia Flagellantium*, în Förstemann—Zacher — Opel, *Neue Mittheilungen aus dem Gebiete hist.-antiquarischer Forschungen*. Halle, t. 2 (1835), p. 9—15.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‘vos péchés. Je vous ai donné six jours pour travailler et le sep-
‘tième pour vous reposer. Après avoir entendu le service de Dieu,
‘donnez de vos biens aux pauvres, vos champs seront remplis des
‘bénédictions du Seigneur; bien au contraire, si Vous ne croyez pas
‘à ma présente lettre, les malédictions tomberont sur vous et sur
‘vos enfants, et vos bestiaux seront maudits de moi. Je vous en-
‘verrai, pour marque de ma colère, un tremblement de terre,
‘pour toucher ces libertins qui mènent une vie déréglée. Vous
‘jeunerez cinq vendredis, en l'honneur de ce que j'ai souffert sur
‘la croix. Pour vous, vous donnerez copie de cette lettre à ceux ou à
‘celles qui n'auront d'autre intérêt que celui de ma gloire. Ceux
‘qui jureront et se moqueront de ma présente lettre, écrite de ma
‘main, et prononcée de ma propre bouche; ceux qui la tiendront
‘cachée sans la publier, seront maudits et confondus au terrible jour
‘du jugement. Ceux qui diront qu'elle a été écrite de ma propre
‘main et prononcée de ma propre bouche, s'ils avaient commis au-
‘tant de péchés qu'il y a d'atomes en l'air, ils leur seront pardonnés
‘étant marris de m'avoir offensé, avec une ferme résolution de se
‘corriger des méchantes inclinations, particulièrement satisfaire à
‘son prochain, si on lui a fait tort ou injustice. Ceux qui la gar-
‘deront soigneusement avec dévotion dans leurs maisons, jamais
‘l'esprit malin, ni feu, ni foudre, ni tempête ne pourront leur faire
‘aucun tort, et seront préservés de tout malheur. Toute femme en
‘travail d'enfant sera délivrée en la mettant sur elle.“[14])

In întroducere, redacțiunea francesă ne spune, că ‘scrisórea din cer„ s'a găsit în Ierusalim pe mormîntul Mântuitoruluĭ în timpul liturgieĭ, de'mpreună cu alte căte-va rugăcĭuni, învălite într'o cârpă, prin care se înlocuesce aci, într'un mod fórte prozaic, epizodul ‘petreĭ„.

Cele ‘cinq vendredis„ și ‘ce que j'ai souffert sur la croix„, — să fie óre flagellantism?

§ 11. Redacțiunea francesă este o învederată prescurtare, ceĭa-ce presupune existința anterióră în Francia a uneĭ redacțiunĭ lungĭ, care va fi eșit din us.

Nu scim, pînă la ce punct se înrudesce ea cu un alt apocrif, intercalat în aceĭașĭ carte poporană *Pratique de dévotion*, dar pe care Nisard abia o menționéză sub titlul de:

14) Nisard, *Histoire des livres populaires*, Paris, 1854, t. 2, p. 51-3.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‘Copie d'une bénédiction envoyée du ciel, par la prière ‘du vénérable abbé Coloman, au roi Tibéry son père, contre ‘tous ses ennemis, en quelque lieu qu'ils fussent, et approu-‘vée par le pape Charles-Léon, qui l'envoya à son frère,.[15])

Din papa Leone III, favoritul stereotip al cărţilor poporane occidentale, căruĭ i se atribuĭaŭ pînă şi fermece, şi din contimpuranul seŭ împăratul Carol cel Mare, s'a croit aci un singur ‘papa Carol-Leone,, maĭ inventându-se apoĭ un rege ‘Tibéry, cu fiĭul seŭ tot atăt de imaginar ‘abbé Coloman,. Un asemenea talmeş-balmeş e cam rar chĭar într'o carte poporană!

§ 12. Redacţiunea ungurească a Legendeĭ Dominiceĭ se publică într'o broşurică de 8 pagine in-16, fără loc şi fără an, purtând lungul titlu de: *A hét mennyei sz. zárak i mádságá, melyet a mi Urunk Jézus Krisztus keserves kinszenvedésének és öt mélységes sebének emlékezetére, és a purgatoriumban szenvedő lelkek kiszabadulásukért lehet mondani.*

Intre rugăcĭuniĭ, cuprinse în acéstă broşură, figuréză şi ‘Visul Maĭceĭ Domnuluĭ,: *A boldogságos szüz Anyának álma.*

Iată acea redacţiune în traducere:

‘Acéstă scrisóre s'a găsit în Bethania lîngă icóna Arcangeluluĭ Mi-‘hail; e trimisă de însuşĭ Domnul nostru Hristos şi e scrisă cu li-‘tere de aur, pe carĭ nicĭ un om nu le póte da jos, nicĭ nu le pó-‘te atinge; dar cel ce vrea să le copieze, aceluĭa i se deschid «dela sine şi presintă următórele cuvinte: Eŭ, Isus Hristos, porun-‘cesc şi spun voă etc.»

§ 13. Redacţiunea ungurească este interesantă prin amalgamarea cea dibace a doă cărţĭ poporane independinţĭ: ea se începe prin Legenda Dominiceĭ, dar se sfîrşesce pe nesimţite prin cele ‘12 Vinerĭ,, un alt apocrif fórte respăndit nu numaĭ în Occidinte, ci de asemenea la Grecĭ[16]) şi la Slavĭ,[17]) atribuindu-se în genere unuĭ papa Clemente.

15) Nisard, op. cit., t. 2, p. 50.

16) Pitra, *Juris ecclesiastici Graecorum historia,* t. 1, Romae, 1864, p. 301.

17) Tichonravov. Памятники отреченной русской литературы. Moscva, 1863, t. 2. p. 324-38, unde sînt reproduse patru redacţiunĭ slavice ale acestuĭ apocrif, începênd din secolul XV. — Cfr. o redacţiune rutenă în Dragomanov, Малорусскія народныя преданія, Kiev, 1876, p. 144-5.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Nesciind despre ce fel de Clemente e vorba, fiind-că la Roma aŭ fost patru-spre-ḑecĭ papĭ cu acest nume, redacţiunea ungurésc declară pe ghicite într'o întroducere, că tóte rugăcĭunile din *A hét mennyei sz. zárak*, adecă din „Cele şépte sfinte înculetorĭ ceresc,, aŭ fost comunicate papeĭ Clemente XII de către un sânt hagiŭ în óra morţiĭ: „a melyeket egy „istenfélö zarándok, halálának utolsó óráján, XII. Kelemen „pápa ő szentségének megnyilatkoztatott etc.,

Papa Clemente XII a domnit între aniĭ 1730-40.

Acésta se chĭamă cronologia cărţilor poporane!

§ 14. Pînă aci, afară de cele doă redacţiunĭ grece, cea din Fabricius şi acea din Gerlach, noĭ n'am găsit nicĭ una care să se potrivéscă cu redacţiunea românéscă a luĭ popa Grigorie în privinţa epizoduluĭ „petreĭ căḑute din cer,.

Nu cum-va s'o fi avênd Slaviĭ?

Redacţiunea paleo-slavică din secolul XVI, care aparţine Academieĭ Teologice din Moscva, întitulată: „Epistola Domnuluĭ nostru Isus Hristos despre sânta pré-gloriósa piósa Duminică,, nu cade din cer în Ierusalim, ci drept în Roma pe altarul apostolilor Petru şi Paul, şi ĭarăşĭ fără „pétră,.

Prin fond, ea diferă pré-puţin de redacţiunile occidentale, începêndu-se cu:

Послоушаите сынове человѣчьсти ꙗкожь вы дꙗхъ вѣроу вѣровати. и погоубити грѣхы ваша. и вса прегрѣшенїа ваша сватыа ради недѣлн. аще ми не вѣроуете ни wстанетеса злыхъ дѣлъ вашихъ. и песмь поганьскыхъ ꙗзыкъ престоупшихъ на вы. и пролꙗша кровь вашю на земли. тако ми вѣры не ясте и евангелїа моего не послꙋшлете глаголюща. небо и земла мимоидоуть etc. [18])

Ascultaţĭ, fiĭ omenescĭ, că v'am dat legea ca să o credeţĭ şi păcatele vóstre şi tóte retăcirile vóstre să péră prin sânta Duminică; dacă nu mĕ credeţĭ şi nu vĕ lăsaţĭ de faptele vóstre cele rele, eŭ trimit pe voĭ limbe păgâne ca să verse sângele vostru pe pămînt, căcĭ nu aveţĭ credinţă în mine şi nu ascultaţĭ evangeliul meŭ când ḑice: cerul şi pămîntul se vor trece etc.

18) Tichonravov, op. cit., t. 2, p. 314-22.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

O redacţiune paleo-slavică fórte veche a Legendeĭ Dumineeĭ, póte cea maĭ veche, căcĭ menţionézĕ invasiunea Pecenegilor: „аще бы воздвранили погании Печенегове, то вамъ было вставити все имѣнїе и їти было въ цьрковь„, ĭar se scie că Pecenegiĭ dispar din istoriă deja în secolul XII, s'a păstrat —din nenorocire numaĭ într'un fragment înform — între manuscriptele Bibliotecеĭ Sinodale din Moscva.[19]) Din cât a remas, nu se póte culege, dacă ea este din cele ierusalimitane orĭ din cele romane, şĭn ce mod anume se va fi pogorît pe pămînt.

Orĭ-cum ar fi, e sigur că există redacţiunĭ paleo-slavice şi cu epizodul „petreĭ„, bună-óră acea din secolul XVII în biblioteca Societăţiĭ Istorico-archeologice din Moscva, întitulată: „Epistola dela neveḑutul Dumneḑeŭ şi măntuitor al nostru Isus Hristos„, din care se citézĕ următorul pasagĭu:

Божїимъ повелѣнїемъ раздвалисѧ каменъ на четыре части и вѣрѣтохомъ сен Богомъ писанный свитокъ . . .[20])

Din porunca luĭ Dumneḑeŭ s'a spart pétra în patru bucăţĭ, şi am găsit acest sul, scris de Dumneḑeŭ...

Popa Grigorie din Măhacĭu, în orĭ-ce cas, avea de'nainte'ĭ un text óre-care paleo-slavic, căcĭ din totalitatea lucrărilor sale se vede, că el nu sciea grecesce.

§ 12. Din dialectele slavice moderne, se află o redacţiune bohemă fórte veche, pe care, sub titlul *List s Nebe* „scrisóre din cer„, a reprodus'o Hanka între monumente din secolĭĭ XIII-XIV. Partea introductivă ĭĭ lipsesce de tot, începêndu-se cu:

Nevyerzyucy nechczete wyerzyty ze yaz sem pokoyny a czakayu aby sye obratyly kupokanyu wszesty den boh uczynyl

Necredincĭoşilor, nu voiţĭ a crede în mila mea şi că eŭ aştept pocăinţa vóstră! In a şesea ḑi Dumneḑeŭ a isprăvit tot

19) Gorski et Nevostruev, Описаніе славянскихъ рукописей, t. 2, part. 3, Moscva, 1862, p. 105, No. 231.

20) Библіотека Общества Исторіи и Древностей, Moscva, 1845, p. 101. MS. No. 217 in-8.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

wsze swe dyelo a sedmy odpoczynul odewszeho dyela a takez wy czynte nebudetely cztyty nedyele od dewate hodyny w ssobotu az dopyrwe hodyny v pondyely budu wy klety etc.[21])

lucrul seŭ, şi'n a şeptea ḑi s'a odihnit de orĭ-ce lucru; şi voĭ să faceţĭ tot aşa, ĭar de nu veţĭ serba duminica dela óra 9 din sămbătă pînă la óra 1 din lunĭ, eŭ vĕ voĭu afurisi etc.

Acéstă redacţiune este interesantă din maĭ multe puncturĭ de vedere.

Mărginindu-se în serbarea duminiceĭ, ea nicĭ nu menţionézĕ măcar vineria cea de predilecţiune a Flagellanţilor, şi cu atât maĭ puţin mĭercuria cea ortodoxă.

Fără a specifica modalitatea pogorîriĭ sale din cer, ea ne spune că Dumneḑeŭ a trimis'o apostoluluĭ Petru ‘în oraşul Galata’: ‘v myesto Galata’. Iată dară, pe lîngă Ierusalim şi Roma, un al treilea punct de revelaţiune: o mahala a Constantinopoliĭ, dacă nu cum-va prin ‘Galata’ se va fi înţelegênd provincia Galatia din Asia-mică, ĭar în glumă ar puté să fie şi al nostru Galaţĭ.

§ 13. Mult maĭ nouă, dar importantă, este redacţiunea rutenă, care în Rusia meridională se pórtă la sîn, ca un fel de talisman, împreună cu ‘Visul Maĭceĭ Domnuluĭ’.

Iat'o întrégă în traducere, după textul publicat de d. Dragomanov:

‘Acéstă scrisóre a fost găsită în ţéra Britanieĭ (в земли Британськой) pe muntele Masliniĭlor de'naintea icóneĭ sântuluĭ arcangel Mihail; şi cine voĭá s'o citéscă saŭ s'o prescrie, ea singură i se deschidea; şi era scrisă cu litere de aur aşa: Eŭ, Isus Hristos, fiĭul luĭ D-ḑeŭ, vĕ poruncesc vouă, ca să serbaţĭ ḑiua duminiceĭ şi celel'alte serbătorĭ. şi să nu munciţĭ nicĭ un lucru, nicĭ să săpaţĭ rădăcinele în pometurile vóstre, şi să nu vĕ căutaţĭ de căştig, ci să mergeţĭ la biserică, bătrînĭ şi tinerĭ; căcĭ eŭ v'am dat şése ḑile pentru lucru, ĭar pe a şeptea am sfinţit'o pentru fapte bune şi pentru ca să vĕ odihniţĭ după munca vóstră; apoĭ să daţĭ de pomană, să nu despreţuiţĭ pe ceĭ săracĭ, să nu vĕ scărbiţĭ de ceĭ orfanĭ, să nu

21) Hanka, *Starobylé skládanie. památka XII a XIV wéku*, t. 3, Praha, 1818, p. 259—62.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

uităţi pe ceĭ bătrînĭ, să nu părăsiţi pe cerşitoriĭ ceĭ orbĭ, să socotiţi pe tatăl, pe muma şi pe maĭ mariĭ voştri; şi dacă nu veţi face cum vĕ poruncesc eŭ, atuncĭ vĕ voĭu pedepsi cu fómete, cu cĭuma şi cu resboĭu greŭ, şi voĭu scula împărat pe împărat, craĭu pe craĭu, boier pe boier, oraş pe oraş, tată pe fiiŭ, mumă pe fiică, frate pe frate, vecin pe vecin, unul pe altul, şi va fi între voĭ multă vĕrsare de sânge; şi aşa vĕ voĭu smeri pe toţi, şi mândria vóstră o voĭu nimici pentru păcatele vóstre. Şi dacă tot nu vĕ veţi pocăi, atuncĭ vĕ voĭu pedepsi cu pedépsă de foc: cu tunet grozav, cu fulger şi grindină; şi pomiĭ voştri nu vor da ródă; şi voĭu răpezi asupră-vĕ nesce păserĭ rele, carĭ sburând vĕ vor mânca de viĭ, de unde se va întinde o cumplită pestilenţă; şi vĕ veţi isprăvi traĭul cu o mórte silnică, pentru ca să cunósceţi mânia mea şi dreptatea. Incă vĕ maĭ poruncesc de a nu mărturisi strîmb asupra cuĭ-va, iar sîmbătă de cu vreme să vĕ lăsaţi de muncă, şi acésta anume în onórea maĭcei mele, căcĭ dacă maĭca mea nu s'ar fi rugat pentru voĭ, de de-mult v'aş fi perdut pentru păcatele vóstre. In sfîrşit, vĕ maĭ poruncesc, ca să credeţi acesteĭ scrisorĭ şi cuvintelor mele; şi'n care casă se va afla acéstă scrisóre, să se dea şi altora s'o citéscă saŭ s'o prescrie. Omul care va face aşa, de ar avé el păcate cât năsip în mare, cătă frunză pe copacĭu, tóte i se vor ierta şi va merge în împărăţia ceruluĭ în vecĭ, amin.

Isus Hristos, născut din pré-curata feclóră Maria, amin„.[22])

Acéstă redacţiune nu este decât un al doilea variant al aceluĭaşĭ tip, din care s'a desvoltat redacţiunea ungurésca.

Printr'o etimologiă poporană curiósă, oraşul *Bethania* în Palestina, conservat intact de cătră Unguri, s'a prefăcut aci în *Bretania.*

§ 14. Acelaşĭ tip fără ‹pétră„, tot cu Muntele Maslinilor, ba chiar cu ‹Bretania„=‹Bethania„: ‹list ten jest znaleziony w ziemi *Brytanskiej*„, se regăsesce la Polonĭ, într'un variant tocmaĭ din secolul XVI, reprodus în cronicuţa luĭ Ioachim Jerlicz.[23])

Ambele redacţiunĭ, pe lîngă aprópe identitatea lor textuală, se maĭ întâlnesc încă într'o trăsură semnificativă.

22) Dragomanov, Малорусскія народныя преданія, p. 168—9.

23) Jerlicz, *Latopisiec albo kroniczka*, Warszawa, 1853, t. 2, p. 41—44. — Despre cronica luĭ Jerlicz, cfr. Hasdeŭ, *Archiva istorică*, t. 2 (1865), p. 11-17.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Redacţiunea rutenă se copiază tot-d'a-una la un loc cu „Visul Maicei Domnului„, originea ambelor fiind explicată în următorul mod:

Тїї святїї слова пїслани на сей свїт вїд самого Господа нашего Іисуса Христа Львови патриарсї ерусалимському. А Лев посвятивши послав його братовї своему каролеви, що був на вїйнї і тим помїг його ворога забрати...[24])

Însuşi Domnul nostru Isus Hristos a trimis aceste sfinte cuvinte pe astă lume patriarculuĭ Leone dela Ierusalim, ĭar acesta, sfinţindu-le, le-a trimis apoĭ fratelui seŭ Regelui, care era atunci în resboĭu şi, cu ajutorul lor, a biruit pe vrăjmaş...

Întocmaĭ aşa redacţiunea polónă, care şi ea figuréză în Jerlicz lîngă "Visul Maĭcei Domnului„, spune că:

Te słowa Boże swiete na ten swiat zesłane od samego Pana Boga Lwowi Papieżowi, a Lew Papież posłał bratu swemu Królowi naprzeciwko nieprzyjaciołom onego...

Aceste cuvinte dumneḑeeşcĭ le-a trimis însuşi Dumneḑeŭ papeĭ Leone, ĭar papa Leone le-a trimis fratelui seŭ Regelui contra inamicilor...

Tótă deosebirea este, că în redacţiunea rutenă faĭmosul papa Leone III, din consideraţiunĭ de ortodoxiă, s'a mutat din Roma la Ierusalim în calitate de patriarc! In ambele redacţiunĭ „Regele„, rutenesce король, polonesce *król*, este împăratul Carol cel Mare, din numele căruĭa s'a şi format cuvîntul краль „rege„ la toţĭ Slaviĭ. Am veḑut maĭ sus în §-ful 11, că Francesiĭ, maĭ îndrăzneţĭ decât Rutenii şi Polonii, nu s'aŭ sfiit a turna din ceĭ doĭ amicĭ Leone şi Carol un singur „papă Carol-Leone„...

§ 15. La Bulgarĭ Legenda Duminiceĭ a reuşit a trece într'un cântec poporan fórte ingenios, unde „sânta Vineri„ deştéptă din somn pe „sânta Duminică„, care îĭ povestesce apoĭ:

Сестро ми свѣта и Петко!
Малко ми дремка фатила,
Да чудим сонок сонвала!

Sora mea, sântă Vineri!
Puţin m'a furat somnul,
Şi minunat vis am visat.

24) Dragomanov, op. cit., p. 168.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Стред море дърво израстло,	In mijlocul mării crescu un arbure.
Израстло дърво високо,	Crescu un arbore înalt,
Вър небо дърво крепеше,	Cu vîrful pînă la cer,
Да под дърво-то две листя.	Ĭar sub arbore două foĭ,
Два листа били широки,	Două foĭ erau late
Сва-та ѣ земя покривал;	De acoperĭau tot pămîntul;
Тіе не биле два листа,	Dar acelea nu erau două foĭ,
Туку си биле две книги,	Ci erau două cărţĭ.
Що'и чеет попови	Pe carĭ le cântă popiĭ
Да завѣрувал Русини:	Ca să crédă creştiniĭ:
Да си дръжѣт празници,	Să serbeze serbătorile,
Спѣтаа Петка, Неделя.[25])	Pe sântele Vinerĭ şi Duminică...

Unirea atât de intimă a Duminicei cu Vinerĭa să fie óre şi aci un ecoŭ depărtat al Flagellantismuluĭ?

Este fórte probabil, că şi la ceĭ-l'alţĭ Slavĭ, ba póte şi'n ţerile din Occidinte, Legenda Duminiceĭ va fi trecut în poesiă poporană.

Noĭ bănuim, că ce-va cam de felul acesta trebuĭ să fie poema germană medievală, indicată între manuscriptele Bibliotecei Imperiale din Viena sub titlul: ‹De diebus dominicis observandis›, cu atât mai mult că ea se începe prin: *Diz ist div vrone botschaft* ‹acésta e solia cea sântă›.[26])

§ 16. Inainte de a ajunge la Românĭ, sîntem siliţĭ a ne repeḑi pe o clipă tocmaĭ în Africa şi'n Asia.

Bogata literatură teologică a Etiopieĭ posedă şi ea, sub titlul *Tômar*, adecă ‹Fóiă›, redacţiunea Legendeĭ Duminiceĭ cea cu căderea epistoleĭ la Roma în biserica sânţilor Petru şi Paul. Acest apocrif este acolo atât de bine localisat, încât illustrul Ewald, descoperindu-l cel întâĭu, credea în primele momente că a dat peste ce-va original etiopic.[27]) Maĭ târḑiŭ însă, cercetând împreună cu Larsow, el a maĭ constatat:

1°. O redacţiune în limba coptică;

2². O redacţiune siriacă a bisericeĭ nestoriane.

25) Miladinovtzi, Българскиѣ народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 34—5.
26) *Tabulae codicum*, t. 1, p. 304 No. 1953.
27) Ewald, *Aethiopische Handschriften in Tübingen*, în *Zeitschr. d. d. morgenl. Gesellschaft*, t. 1 (1847), p. 16—22.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ewald conchide apoĭ, cam à-priori, că patria primitivă a Legendeĭ Duminiceĭ este Roma, de unde în secolul VIII ea va fi străbătut în Etiopia.[28])

Pe lîngă redacţiunile etiopică, coptică şi siriacă, Practorius mai cunósce în cinci manuscripte o redacţiune arabă,[29]) tóte cu Roma şi tóte fără epizodul „petrei".

§ 17. Din cele de mai sus resultă, că redacţiunile Legendeĭ Duminiceĭ peste tot se pot reduce la cinci tipuri, după diferinţa localităţiĭ unde a căḑut miraculósa scrisóre:

DR: tipul cu Roma;
DRJ: tipul cu Roma-Ierusalim;
DJ: tipul cu Ierusalim;
DO: tipul cu Muntele Maslinilor;
DG: tipul cu Galata.

Tipul cu Ierusalim se împarte apoĭ în treĭ sub-tipuri:

DJ-P: sub-tipul fără „pétră";
DJ+M: sub-tipul cu „tabla de marmură";
DJ+P: sub-tipul cu „pétra căḑută din cer".

Sub-tipul DJ+P se găsesce numaĭ la Greci, la Slavi şi la Români, fiind cu desăvîrşire necunoscut în Occidinte, unde putem însă urmări sorgintea luĭ immediată în tipul DJ+M.

Vom vedé mai departe, că Românii posedă de asemenea tipul DO.

Tóte aceste tipuri şi sub-tipuri sînt absolutamente identice prin fond, provenind dintr'un prototip comun, ale căruĭ amărunte s'aŭ conservat în derivatele luĭ într'un mod aşa ḑicênd m p r ă ş t i a t.

Un exemplu.

Nemic mai specific, ca prescripţiunea de a nu plivi în ḑi de duminică, prin care se distinge tipul DO în tóte redacţiunile sale: cea polonă, cea maghiară, cea rutenă, cea română.

---

28) Ibid. p. 337-8, unde se citéză Mai, *Collectio scriptt. veterum* t. 4, p. 263, 312, 542. — *Catalogus codd. orient. Musei Brit.* t. 1, p. 110 (ed. 1838).—Perkins, *A residence of eight years in Persia*, p. 15.

29) Ap. Steinschneider, *Apokalypsen mit polemischer Tendenz*, în *Z. d. d. morg. Ges.*, t. 28 (1874) p. 656, şi t. 29 (1875) p. 165-6.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Eĭ bine, acest ingredient, deşi lipsesce în cele maĭ multe redacţiunĭ ale tipuluĭ DJ, ne întimpină totuşĭ în cea maĭ veche din ele, acea din anul 788: „nec ipsas oleras in hortibus vestris die Dominico colligatis.„

§ 18. Nu e cu neputinţă de a stabili, cel puţin pînă la un punct, genealogia celor cinci tipurĭ.

Numaĭ în tipul DJ se menţionézĕ trimiterea maĭ de'nainte a uneĭ alte epistole din cer: ἔστειλα πρῶτα τὴν ἐπιστολήν după redacţiunea grécă din Fabricius, „quod *prius* mandavi vobis„ după redacţiunea flagellantică din Stumpf. In redacţiunea luĭ popa Grigorie se pomenesc chĭar doŭ scrisorĭ anterióre: „ѣдецн, фїн wаменнлwр, кѫ аннте тремеш w картѣ лл вон, шрѫ „вон нѕ w кревѧть; тремешѕ шн л дwа картѣ, шрѫ нѕ шн кѫ „лкревѧт кѕвѫнтѧлѧн мевѕ; тремеш шн л трел скрыптѧрѫ...„

Inainte de tipul DJ se vede dară a fi existat tipul DR şi chĭar DM, în carĭ ambele nu se vorbesce nicăirĭ despre existinţa unor epistole precedinţĭ. In adevĕr, redacţiunea latină dela 584, cea maĭ veche din cele cunoscute, este anume cu Roma: „memoria S. Petri apostoli„. Pentru redactoriĭ scrisoriĭ cu Ierusalim, acea cu Roma era „primă epistolă„. Apoĭ ca „a doua epistolă„ în redacţiunea luĭ popa Grigorie nu se póte înţelege decât numaĭ dóră cea cu Muntele Maslinilor. Cât pentru tipul DG, fiind pré-fragmentat şi pré-isolat, cată să'l lăsăm d'o cam dată afară din arborele genealogic, carele se resumă cam aşa:

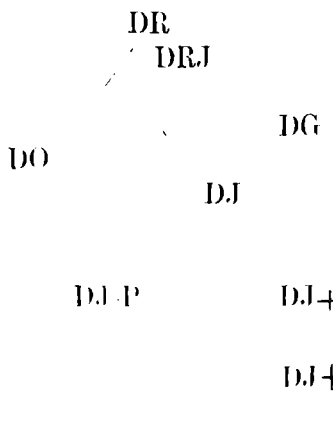

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In acest mod se verifică ipotesa lui Ewald, cumcă légănul Legendei Duminicei este Roma, probabilmente pe la jumătatea secolului VI.

Din redacţinea cu Roma, prin intermediul celei cu Roma şi Ierusalim tot-o-dată, se nasce pe de o parte redacţiunea cu Muntele Maslinilor, remasă fără posteritate, iar pe de alta o redacţiune numai cu Ierusalim. Din acésta din urmă, prin veriga flagellantică a ‘scrisorii pe o tablă de marmură’, trecênd apocriful din Occidinte în Oriinte, se desfăşură în fine la Grecĭ, la Slavĭ şi la Românĭ redacţiunea cea cu ‘pétra căḑută din cer cu o scrisóre într'însa’.

§ 19. Venim acum la redacţiunile române în speciă.

Cu treĭ secolĭ şi jumătate în urma lui popa Grigorie, Legenda Dumineicei a reapărut tot în Transilvania în ḑilele nóstre, respândindu-se de acolo peste întréga Românime cu o răpeḑicĭune atât de furiósă şi cu o isbândă atât de covîrşitóre, încât nu credem să maĭ existe la noĭ vre-un alt specimen analog.

Englesul Boner, călătorind pe la 1863 prin satele române de lîngă Murăş-Oşorheĭu, a auḑit că preuţiĭ anunţaŭ pretutindenĭ poporului cumcă: ‘a căḑut din cer o pétră, în care e-‘ra închisă o scrisóre cătră mitropolitul Şaguna, poruncindu-ĭ ‘de a îndemna poporul ca să postéscă maĭ exact, să se în-‘chine maĭ regulat, să-şĭ îndrepteze traĭul, căcĭ altfel Dum-‘neḑeŭ va trimite asupra holdelor nesce locuste cu cĭocurĭ şi ‘ghĭare de fer, etc. etc.’[30])

Este învederat Legenda Dumineicei, trecută printr'o nouă redacţiune. Să nu uĭtâm totuşĭ că vorbesce un turist, un călător fórte superficial, care credea fără control, şi une-orĭ nu înţelegea destul de bine ceĭa-ce'ĭ spuneaŭ amicĭĭ seĭ Saşĭ şi Ungurĭ, căcĭ cu Românĭ el nu avusese de loc a face. În acest chip aserţiunea, cumcă ‘scrisórea din cer’ era adresată

30) Boner, *Transylvania, its products and its people*, London, 1865, p. 368.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

mitropolituluĭ Şaguna, este o curată glumă, după cum ne vom încredinţa îndată; ĭar anul 1863, când s'ar fi petrecut lucrurile, este o neexactitate, de vreme ce înainte de acest an pretinsa revelaţiune fusese deja t i p ă r i t ă în Sibiĭu şi, prin urmare, nu maĭ era o noutate. Luĭ Boner i se va fi povestit o întâmplare anterióră anuluĭ 1863, dar tot din timpul mitropolituluĭ Şaguna, carele se urcase pe scaunul archiepiscopal la 1848, şi dînsul a prefăcut'o apoĭ — ca să fie maĭ interesantă — într'un eveniment contimpuran.

§ 20. Prima şi unica ediţiune transilvană—cel puţin aşa'mĭ scrie d. consiliar Iacob Bologă, după ce luase informaţiunĭ de pe la librariĭ de acolo—este din 1862, sub titlul de "Epistolie a Domnuluĭ nostru Isus Hristos ce a trimis'o Dumneḑeŭ din ceriu„, cu litere cirilice, "tipografia eredeĭ de Closius„ dela Sibiĭu, 40 pagine in-32.

Tot la 1862, dacă nu şi maĭ de'nainte în manuscript, Legenda Duminicel a pĕtruns din Transilvania în Ţéra-Românéscă. Reposatul Iarca citéză o ediţiune din 1862, fără arătarea loculuĭ şi tipografieĭ, sub titlul de *Epistolă a Domnuluĭ nostru Isus Hristos*; apoĭ doă ediţiunĭ bucurescene din 1866, una intitulată: *Epistoliele Domnuluĭ Isus Hristos*, tip. Raşidescu, 36 pag. în-12, ĭar cea-l'altă: *Epistola Măntuitoruluĭ Isus Hristos şi rugăciunĭ la fulger, cutremur, trăsnete*, tip. Vaĭdescu, 33 pag. in-32. Pe cea din 1862, Iarca nĭ-o dă ca "editio princeps„.[31]) Afară de cele treĭ ediţiunĭ de maĭ sus, pe carĭ nu le avem la mână, noĭ maĭ cunóscem altele 9 bucurescene, tóte sub titlul devenit stereotip de: *Epistolie a Domnuluĭ nostru Isus Hristos ce a trimis'o Dumneḑeŭ din cer.* şi anume:

d) fără an şi loc, cu cirilica, 53 pag. in-32;
e) 1873, fără indicaţiunea tipografieĭ, 32 pag. in-32;
f) 1876, tip. Carol Göbl, 33 pag. in-16;
g) 1876· tip. Radulescu (Raşidescu), 32 pag. in-32:
h) 1877, tip. C. Göbl, 28 pag. in-32;

31) Iarca, *Bibliografia*, p. 95, 114

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

i) 1877, tip. Theod. Mihăescu, 32 pag. in-32 ;

j) 1877, tip. D. P. Cucu, 32 pag. in-32 ;

k) 1878, fără indicaţiunea tipografiei, 31 pag. in-32 ;

l) 1878, tip. Radulescu, 32 pag. in-16.

In tóte ediţiunile, din dosul titlului, este imaginea Mântuitorului.

In ediţiunea dela Sibiiu sînt puse la sfîrşit doă rugăciuni pentru ‘scóterea dracilor’, cari lipsesc în ediţiunile bucurescene.

Cată să mai adaugăm, că noi sîntem departe de a cunósce tóte ediţiunile acestei broşure. Unele trebuí să se fi făcut şi în provinciă. Din aceste din urmă, a ajuns pînă la scirea nóstră numai cea dela Craiova, 1878, tip. Benveniste, 32 pag. in-32.

N'ar fi o exageraţiune de a dice, că 'n curs de 16 ani, dela 1862 pînă la 1879, ea avusese pe puţin 16 ediţiuni.

Aprópe fie-care s'a scos în 5000 exemplare, ceia-ce ar face peste tot vr'o 80,000!

Doă ediţiuni în 1876, trei în 1877, iarăşi trei în 1878, probéză că Legenda Duminicei, deşi resădită din noŭ aşa de curând, a reuşit totuşi a prinde adînci rădăcine în Ţéra-Românéscă. Nici o dată o carte seriósă n'a fost la noi atât de citită!

§ 21. In tóte ediţiunile, pe cari le avem la mână, ‘epistolia’, propriŭ dişă, adecă revelaţiunea cea găsită într'o pétră căduta din cer, este urmată de Călătoria Maicei Domnului la Iad, în care s'a intercalat “Visul Maicei Domnului”. Acéstă ‘epistoliă a Maicei Domnului’, după cum o vedem întitulată, există şi'ntr'o redacţiune de pe la mijlocul secolului XVI, pe care o vom reproduce mai jos în Texturi Bogomilice, unde— pe lîngă cele-l'alte — o vom alătura şi cu redacţiunea'i cea nouă. De o cam dată ne interesă în acéstă din urmă numai un fragment dela început, care lipsesce în redacţiunea cea veche, unde lipsesce nu mai puţin şi ‘Visul Maicei Domnului’, şi care nu este în realitate decât tot Legenda

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Duminicel, dar după variantul cel trecut la Ungurĭ, la Polonĭ şi la Rutenĭ, adecă DO.

Iată-o:

«Acéstă carte este arătată în faţa bătrînilor, în munţiĭ Maslinilor, «înaintea icóneĭ sfîntuluĭ arhanghel Mihail. Acéstă carte a fost ani- «nată în nişte măslinĭ, şi cine vrea să o citéscă saŭ să o isvodéscă, «decĭ singură s'a fost deschis, şi aceste cuvinte eraŭ scrise într'însa: «Isus Hristos, fiĭul luĭ Dumneḑeŭ cel dela Părintele cel din cerurĭ. «Poruncesc vouă încă éră pentru puterea dumneḑeiriĭ mele ceĭ sfinte, «ca aceştia cărţĭ să-ĭ credeţĭ; poruncesc vouă, creştinilor, să nu lu- «craţĭ în sfînta duminică, că am sfinţit duminica, ca nicĭ un lucru «réŭ să nu lucraţĭ, nicĭ rădăcinile din grădină să nu le scóteţĭ, pentru «folosul sufletelor vóstre, şi acésta să o ţineţĭ şi să o credeţĭ, şi în- «tru acéstă lume deşértă să vĕ feriţĭ de reutăţĭ, şi să faceţĭ faptele «cele bune, că eŭ v'am dat vouă şése ḑile într'o săptămână de tot «lucrul, dar a şéptea ḑi o am sfinţit pentru ca să faceţĭ fapte bune; «éră de nu veţĭ face ce v'am poruncit, vĕ voiŭ pedepsi pre voĭ cu fóme «şi cu cĭumă, şi cu oştĭ, şi cu lăcuste; éră care om va maĭ remâné «după aceĭa, cu mare mórte îl voĭu munci, de se va scula împărat «peste împărat şi domn peste domn, şi între voĭ mare sânge se va «arăta; atuncĭa pre toţĭ îĭ voĭ îmblânḑi, şi mândria vóstră cea deşértă «o voĭu lua dela voĭ, şi vĕ voĭu certa cu tunet şi cu fulger, pentru «ca să cunósceţĭ, că este mâna mea spre voĭ pentru păcatele vóstre; «că 'mĭ este pentru mila maĭceĭ mele, étă că v'am poruncit vouă pen- «tru ca să vĕ sculaţĭ, să mergeţĭ duminica la biserică, de faptele «vóstre cele rele să vĕ feriţĭ; şi dacă nu vĕ veţĭ pocăi, voĭu trimite «asupra vóstră paserile ceruluĭ cele rele, carĭ vĕ vor mânca pre voĭ «de viĭ, şi după mâncarea păserilor voĭu trimete cĭuma cea mare pre «pământ; şi éră vĕ maĭ poruncesc sâmbăta după vecerniă să vĕ fe- «riţĭ de tot lucrul reŭ pentru cinstea maĭceĭ mele, că de nu m'ar fi «rugat maĭca mea, de mult v'aş fi pierdut de pre pământ; altmin- «terea vĕ poruncesc şi vouă, bătrînilor şi tinerilor, să nu maĭ «faceţĭ reutăţĭ, nicĭ să vorbiţĭ de reŭ pre cine-va, că apoĭ eŭ «voiŭ da vouă împărăţia ceruluĭ şi pace vecĭnică, şi păcatele vó- «stre iertate vor fi; şi éră ḑic încă vouă, oh! creştinilor pravoslav- «nicĭ, întru acéstă carte cine nu va crede, acela va fi proclet, şi «împărăţia ceruluĭ nu va vedé; ci dacă veţĭ face poruncele luĭ «Dumneḑeŭ şi să vĕ ispoveduiţĭ cum se cuvine, pre acela îl va ierta «Dumneḑeŭ, de ar fi făcut păcate câte stele pe cer, saŭ cât nisip în «mare, saŭ câtă frunḑă în codru, saŭ câtă iarbă pe pământ; la cine

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‘va fi acéstă carte şi nu o va arăta, acela să fie proclet, şi pocăé-
‘niă de păcate nu va avé; după aceĭa vĕ maĭ poruncesc vouă cu
‘jurămîntul meŭ cel vecinic, să faceţĭ aceste poruncĭ ale mele. pre-
‘cum vĕ poruncesc, că eŭ sînt adevĕratul Dumneḑeŭ, care am scris
‘acéstă carte.,

§ 22. Să ne 'ntórcem acuma la redacţiunea nouă cea mare, aşa numita ‘Epistoliă,. N'o vom analisa aice, de vreme ce o reproducem întrégă maĭ la vale, în josul textuluĭ luĭ popa Grigorie. Nu numaĭ în economia totală şi 'n cele maĭ multe amărunte ele se potrivesc fórte bine, dar încă pe a-locurĭ ‘Epistolia, s'ar puté lua drept o simplă copiă modernisată. Cu tóte astea, divergiņţele nu sînt puţine, şi étă anume una din cele maĭ interesante.

Popa Grigorie nu ne spune, cum se va fi numit fericitul patriarc al Ierusalimuluĭ, cu care Divinitatea creḑuse de cuviinţă a întra în corespondinţă epistolară, ci menţionéză numaĭ pe ‘călugărul Melintie,. Redacţiunea cea modernă, din contra, nu scie nemic despre acesta din urmă, dar pe patriarc îl numesce fórte limpede: ‘eŭ Ioanichie patriarhul sfinteĭ cetăţĭ a Ierusalimuluĭ,, adecă întocmaĭ ca în redacţiunea grécă din Fabricius.

Din cele-l'alte diverginţe în redacţiunea cea modernă, vom maĭ aminti un indice sigur de proveninţa eĭ curat transilvană: este blăstemul contra acelora ‘ce n'aŭ creḑut în Sfânta Treime,, — adecă contra aşa numiţilor *unitarĭ* saŭ *anti-trinitarianĭ*, carĭ formézĕ una din cele patru religiunĭ privilegiate ale elementuluĭ ne-român din Ardél, pe când în Românía 'eĭ nu există şi — prin urmare — nu puteaŭ să fie anatematisaţĭ...

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

† Повѣстꙗ сфинтее доумиречи.

† Скрипт҃ра Домнѵлѵи нострѫ а лѵи Иіс. Хс.*)

Скрипт҃ра дин черю а д[омнѫ]лѵи нострѫ а лѵи Іс҃с Хс. лоу лѣсатѣ. ден черю. ла ірсамь. квѵнтѫ. ши спѫнерѣ. кѫ фрикѣ маре. ла чататѣ ірсамѵлѵи. ла скаѵнѵл сфинть. кѣѵоу ѡ пїатрѣ. ден черю. микѣ ера ши л ведѣре. лсѫ ниме нѫ ѡ пѫтѫ рѫдика. адонарѣ-сѣ. патрїаршїи. ши кѫлѣгѫрїи. ши преоуции. де стѫтѣрѫ л трей вилѣ ши л трей нопцї. спре роугѣ. рѣгарѣ дѣмнѣзѣѫ. ши грѣи глас дин черю. де вискѣ аша: лѣѡцн пиатра. дечи ѡ лѣѡ петра патрїархѵл чел марѣ. де ѡ десвѣче. л҃трѣнсѣ.
1. афлѫ | оу карте. кѣѵтарь. карте.

*) Acest titlu e scris tocmaĭ la pag. 126, dar tot cu mâna luĭ popa Grigorie.

Povéstĭa sfintee dumireci.

Scriptura Domnului nostru a luĭ Iis. Hs.

Scriptura di*n* cerĭu a d[omnu]lui nos*t*ru a lu*i* Isus Hs. Au lăsatu den cerĭu la Ir*usalim*ŭ cuvăntu şi spuneré cu fricĭ mare. La ćatate Ir*usalim*ului, la scaunu*l* sfăntŭ, căḑu o piatră den cerĭu; micĭ era şi în vedére, însă nime nu o putĭa rădica. Adonară-să patriarşii şi călugârii şi preuţi*i* de stătură în tre*i* ḑilé şi în *t*rei no*p*ţi spre rugă. Rugară Dumnăḑău, şi grăi glas di*n* cerĭu de ḑisă aşa: luoţi pi*a*tra! Deci o luo petra patriarhu*l* ce*l* maré de o desvéce. Într'ănsă află u carte. Căutară ca*r*te; ca*r*té ḑise aşa: Vedeţi, fiĭ oaminilo*r*! că ai*n*te treimeş o carté la voi, ĭară voi

EPISTOLIA

Ascultaţĭ, creştinĭ blagosloviţĭ. cu fricĭ şi cu cutremur. Adevĕrat să sciţĭ, că a căḑut o piatră din cer; micĭ era la vedere, dar grea la ridicare, cât nu putea să o ridice nimenea; atunci pré-sfinţitul patriarhul sfinteĭ cetăţĭ a Ierusalimuluĭ şi a tótă Palestina a adunat toţĭ mitropoliţĭi şi vlădicĭi, şi aŭ făcut rugăciunĭ şi denĭ cu cântărĭ sfinte, treĭ ḑile şi treĭ nopţĭ; atuncĭa veni glas din cer ḑicênd: luaţĭ piatra cu blagoslovitele mâînile vóstre şi o desfaceţĭ; şi dacă o des-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

кртѣ висе аша. ведеци фїи wаминиаwр. кѫ аинте треімеш о кртѣ. аа вои. шрѫ вои нѫ w кревѫть. тремешѫ. ши а дwа кртѣ. шрѫ нѫ ши вѫ ѧкревѫт. кѫвѫнтѣаѫи меѫ. треімеш. ши а трем скрыптѫрѫ моуате аѫкрѫре. ши сѣмнѣ ѧсаю спре вои. е вои. но ши вѫ ѧкревоут. ши но вь покѫнт. нече кѫвѫнтоуа. ѧверѫлоуи меѫ наці аскѫататѫ. нече ѧцелѣсетѫ. черюл ши пѫмѫнтѫл се ва скимба. шрѫ кѫвѫнтѣль меѫ но ва трече ѧ вѣкѫ, кѫ дерептѫ фаптеле вwастре. челѣ мѫателѣ. еѫ вою ѧсса. ши вою тремете ерни. грѣле. ши ѧверѫры. ши фѫамете. ши ѧкѫсте.
2. ши wмїде. ши тѫсе ра. | ..... [дереп]тче нѫ авеци. миль, мишеии плѫнгѫ. допѫ вои. е вои но и миѧвици. пре деѫ. сѫмтѫ лимбы чѫлѫ че наоу лѣце. ачѣла ѧкѫ дѫ мастенїе. е вои милостенїе

nu o credutŭ; tremeşu şi a doa carté, ĭară nu şi vă încredu*t* cuvăntulu*i* meu; treimeş şi a treĭa scrî*p*tură: mu*l*te lucrure şi sémné lăsaĭu spre voi, e voi no şi vă încredu*t* şi no vă pocăi*t*, neće cuvăntu*l* îngerulu*i* meu n'aţi ascu*l*tatu, nece înţelésetu. Ceriu*l* şi pământu*l* se va schi*m*ba, ĭară cuvăntulŭ meu no va trece în véku; că dere*p*tu faptele voastre celé mu*l*telé, eŭ voĭu lăsa şi voĭu tremete erni gréle şi gerurî şi fuamete şi lăcuste şi omide şi tuse rĭa*)... [Derept]ce nu aveţi milă? Mişeii plăngu dopă voi, e voi no-i miluiţi. Pre ḑeu! sămtu li*m*bî cĭalĭa ce n'au lége, acélĭa încă dau mi*l*ostenie, e voi milostenie nu aveţi. Pre ḑeu! lémneloru-vă

*) Aci fiind capĕtul primeĭ foĭ, ĭar cea următóre începêndu-se cu o lacună, cată a lipsi o întrégă fóiă la mijloc.

---

făcură, aflară într'însa aceste dumneḑeescĭ cuvinte scrise şi ḑicênd: étă că v'am dat epistoliă maĭ întîĭu, şi tot nu v'aţĭ maĭ întors dela fără-de-legile vóstre, nicĭ v'aţĭ pocăit precum v'am poruncit, nicĭ aţĭ ascultat cuvintele mele cele sfinte; pentru aceĭa am trimis asupra vóstră limbĭ păgânescĭ de v'aŭ robit fără de milă, şi tot nu v'aţĭ pocăit de faptele vóstre cele rele şi spurcate. şi nu veniţĭ la calea cea dréptă, şi cuvintele sfinteĭ scripturĭ nu le ascultaţĭ; că v'am ḑis, că cerul şi pămîntul va trece, dar cuvintele mele nu vor trece; iară cela ce a făcut bine, acel om nu va perì! Aşa şi acum, pentru păcatele vóstre şi pentru ḑioa dumineceĭ ce nu o ţineţĭ şi nu o cinstiţĭ, trimis'am asupra vóstră iernĭ grele, gerurĭ ĭuţĭ şi geróse. şi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

нѫ лвеци. пре вєѕ лѣмнелорѫ-вѫ дєдѫ плод де родескѫ. дерептѫ. фаптеле воастре чалѣ рѧлеле. шрѫ ле вою сека. шн дерептѫ грешалеле воастре чалѣ мѫлтеле. рѫоуреле шн нѕвоареле вою сека. шн прнл фѫрѫделѣцѫ воастрѫ. чал мѫлта. лцелѣцеци. немѫндрилорѫ кѫ но семтеце

3. лцеле|пци. дедо-вѫ лѣце нече w внсѫ дѣле мѣле нѫ фѣчетѫ шн но ле цнлротѫ. шн нѫ ле аскѫлтат. нѫ цнци нелцелепцилорѫ. кѫ л берерѣ маре лннте фечѫ wмоу лтѫе Ндамѫ. де-л фечю л кнпоул мїеѕ. нѫ цнци нелцелепцилорѫ. кѫ сфнта дѫмелрекѣ мѣрсе архггелѫ Гаврилѫ л четатѣ Назатолѫи де спѫсе чени фѣте прѣкѫрате кѫ ва наше хс. сфнта домерекѣ мѫ котевлю, ла апа Iwрданолѫи. кѫ сфнтѫл Iwанѣ. шн мирѫ сфнтѫ. вѫ дедю волw лѣце. е вои скриптѫра но

dedu plod de rodescu; dereptu faptele voastre cĭalé rĭalele ĭară le voĭu seca. Şi dereptu greşalele voastre cĭalé multele, răurele şi izvoarele voĭu seca, şi priĭn fărădelégĭa voastră ćala multa! Inţelégeţi, nemândriloru, că no semteţe înţelepţi! Dedo-vă lége; nece o ḑisă d'éle méle nu fécetu şi no le ţiînrotu şi nu le ascultat. Nu ştiţi, neînţelepţiloru, că în vereré mare ainte feću omu întăe Adamu, de'l feću în chipul mieu? Nu ştiţi, neînţelepţiloru, că sfănta dumeînrecă mérse arhaggelŭ Gavrilu în cetaté Naza[re]tolui de spuse ceii féte pré-curate că va naşte Hs.? Sfănta domerecă mă boteḑaĭu la apa Iordanolui cu sfăntu/ Ioanŭ, şi miru sfăntu vă dedĭu voao lége; e voi scriptura no ţiînreţi şi nu

---

vînturĭ marĭ, şi trăsnete, şi plóe gróznică şi fără măsură, cât aŭ eşit apele din matca lor afară, şi fómete, şi mórte în dobitócele vóstre, şi cutremur mare pre pământ, şi multe semne v'am arătat ca să cunósceţĭ că este mănia mea asupra vóstră, pentru reutăţile vóstre şi pentru a mea sfîntă duminică, care voĭ nu o cinstiţĭ cu curăţiă şi cu paza bisericeĭ, ci vĕ îndémnă diavolul de vĕ aflaţĭ la alte locurĭ, o! reilor şi împrilestiţilor şi pîngăriţilor ce sînteţĭ voĭ! Dar nu cunósceţĭ, că v'am dat pâĭne multă, şi vin, şi miere, întru saţiul vostru? iară voĭ nu vĕ lăsaţĭ de faptele vóstre cele rele şi spurcate! Pentru aceĭa vrut'am să pierd pe toţĭ ómenĭ de pe faţa pământuluĭ. ci m'am întors pentru ruga maĭceĭ mele, care pururea stă

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

4. ци ѧ рецн. шн ноу ѧскоатацн. нѫ цнцн кѫ сфнта домерекь. вою цюдека вїнн, шн морцїн. нѫ цнцн кѫ веѧрерѣ маре. ѣѫ мѫ рѫстигнїю прнѧтрѫ вон. кѫ соуліца мѫ ѧпоунсерь ѧ кwасте. кѫ трестїе мѫ оучндѣ пре капѫ. е ѧ мѫроу шн ѧ пнчюіре. ен мн бѫтѫрь гьволѯде. е кѫ оцьт шн кѫ фїѧре мѫ адѫпларь. дерептѫ сѫ ѧлсѫ волw лѣце, шн мѫ слю ѧ тнкаль. дерептче нѫ алѣцецн, сфнта домерекь. шн сѫ алѣцецн сфнта веѧрерн. че ѧвкраци сфнта домерекь. пре вѣѫ амь лѫ-
5. сатѫ вwаw, шасе вн|ле де ѧвкрѫ. царь сфнта домерекь сѫ но ѧвкре. че сѫ сѫ чѧе де пѫкате кѫте ѧѫ фаптѫ. ѧр ачѧле шасе зиле. царѫ чела че ва ѧвкра сфнта домерекь. ачелѫа се досаціе фокѫл де вѣкь. сунде ворѫ скършкл кѫ денцїе. шн ѧ вїермїн, чеѧ нелдормицїн. е чела че

asco*l*taţi. Nu ştiţi, că sf*ă*nta domere*că* voiu gîudeca viii şi morţii? Nu ştiţi, că veînreré mare eu mă răstigniiu priîntru voi? cu suliţa mă înpunseră în coaste, cu trestic mă ucidé pre capu, e în mâru şi în picîuare ei mi bâtură găvoaz*de*, e cu oţă*t* şi cu fiiare mă adăpară, dereptu să lasu voao lége şi mă saiu în ticală (?). Dere*p*tce nu alégeţi sf*ă*nta domere*că* şi să alégeţi sf*ă*nta veînreri, ce lucraţi sf*ă*nta domerecă? Pre ḑeu, amŭ lăsatu voao şase ḑile de lucru, iară sf*ă*nta domere*că* să no lucre, ce să să cĭae de păcate căte au fa*p*tu înr aciale şase ḑile; iară cela ce va lucra sf*ă*nta domere*că*, aceluĭa se dosĭaşte focu*l* de vécŭ, unde voru scărşca cu denţie, şi în viermii ceĭa neadormiţii; e cela ce va ţiînré şi va cesti şi va posti cu

şi se rógă pentru lume şi pentru săracĭ şi pentru miseĭ şi văduvele cele sărace, ce strigă pre urma vóstră să le miluiţĭ, ca să vĕ miluesc şi eŭ pre voĭ şi să iert păcatele vóstre. Şi iară că vĕ ḑic, că de nu vĕ veţĭ pocăi, lua-voiu róda de pre pămînt, pentru păcatele vóstre şi pentru ḑioa duminiceĭ; că pămîntul nu va rodi, şi pomiĭ voştri se vor usca; şi vielor voiŭ da rod mult, apoĭ le voiu usca; apoĭ voiu lua apele de pe faţa pămîntuluĭ; după aceĭa să sciţĭ că în munca iaduluĭ vĕ veţĭ munci în vecĭ, că v'aţĭ făcut reĭ, mozavirĭ, mincinoşĭ, şi nu vĕ iubiţĭ unul cu altul, ci vecin pre vecin purtaţĭ pizmă. şi ascultaţĭ pe la ferestrele altora, şi de rĕul altuĭa vĕ pare bine, iar nu-ĭ căştigaţĭ şi să-ĭ miluiţĭ, să faceţĭ milosteniă săracilor, şi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

вл цнѧрѣ шн вл чести. шн вл пости. кѕ кѕрѫцїѣ. ачелѧѫ се ва да дѧчлца рлюлѧн. шн вою шедѣ ѧ скаоуноул слакеен меле. шн вою блѫстѫма кѕ мѫра мѣ чѧѫ ѧралта. шн кѕ скѧвноул мїеѕ. чела сфнтѕл. че вон но
6. вецн цирѣ. шн но ве|цн чнѧсти сфнта домерекѣ. шн сфнцїн мїен чеѫ марїн. е еоу вою лѫса дерептѕ некреднница воастрѫ фїери юцн. шн сѫрпн кѕ кѫте доаѡ капете. шн гориле лѡр де фокѕ вор фн. де ворѕ сѫе трѕпореле воастре. шн сѫ фїе блѫстемѧтѕ. ѡмоуѧ чела че нѕ-ш ва лѫса лѕкрѕл сѫѕ симкѫть де ѧр ал ноаѡле час. пѫѧрѫ лѕрн демеѧреца. де сѫ маргѫ ла бесѣрекѣ. кѕ тоатѣ фомѣѫ. сѣра шн демеѧраца. де сѫ маргѫ ла бесѣрекѣ. кѕ толтѣ фомѣѫ сѣра шн демеѧраца (sic). шн ла летѕргїе. де сѫ се роаце. кѕ фрикѣ

curăţie, aceluĭa se va da dulceaţa raĭului. Şi voĭu şedé în scaunul slaveei mele şi voĭu blăstâma cu mâra mé claĭa înr alta şi cu scaunul mieu cela sfăntul. Ce voi no veţi ţiré şi no veţi ciînsti sfănta domereca şi sfinţii miei ceĭa marii, e eu voĭu lăsa dereptu necredinţa voastră fieri luţi şi sărpi cu căte doao capete; şi gorile lor de focu vor fi, de voru suge truporele voastre. Şi să fie blăstematu omul cela ce nu-ş va lăsa lucrul său simbâtă de înr al noaole éas păînră luri demeînreţa de să mĭargâ la besérecă cu toată foméâ séra şi demeînrĭaţa, de să mĭargâ la besérecă cu toată foméâ séra şi demeînrĭaţa, şi la leturghie, de să se roage cu fricâ ceînre-şi cu greşa-

---

biserica nu o păziţĭ, şi sînteţĭ reĭ şi păgânĭ, că înşelaţĭ unul pe altul; că eŭ v'am dat lege sfântă, ĭară voĭ, reilor, nu o păziţĭ şi nu ascultaţĭ poruncile mele cele sfinte; şi nu cunósceţĭ, reilor şi împrilestiţilor, că în sfînta duminică mĕ odihnii de tôte lucrurile mele; şi duminica a trimis Tatăl pre arhanghelul Gavril de a dat veste bună pré-curateĭ maĭceĭ mele pentru nascerea mea; şi duminica m'am sculat să judec tótă lumea, pre ceĭ viĭ şi pre ceĭ morţĭ, şi voĭu da fiecăruia după faptele sale; iar cine va fi făcut bine şi va fi făcut poruncile mele, pe acel om îl voĭu pune d'a-drépta mea întru împărăţia mea. şi'l voĭu trimite în raĭu de va moşteni acolo în vecĭ; ĭară

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

7. | чѣдре-ши коу грешалеле сале. шарь мїеркърѣ. ши кѣдрери. съ постиць. ши съ ле цїдреци кѫ кърацїе. ши съ слъвїци дѫ ноумеле мїѫ. ачеаста се ва да дѫлчеца раюлуи. шарь се нѫ ле цидрѫретѫ. ши скриптора сфынть съ нѫ w аскѫлтарет. аша-ми аюте брацеле мѣле. ши вешмынтѫл мїѫ чела сть асупра мѣ. ши кѫдрѫра чаѫ сфынта че сть дѫ капѫл мїѫ чела прѣкъратѫл. алтъ трематере но вою трематє ла вои. че вою дешкыде черюл
8. де вою лъса w плоае де фокь | дѫ лѫра лѫи прїере. а шаптаспръвъче ѫи. де ва арде плодѫл, деспре пъмынтѫ тотѫ. ши вою тремѣте шарь спре вои. ниште пасъры кѫ капетеле кът де боу, ши пѣнеле лор вор фи ка ѫ косець де арѫ деспletить. де вор соуце сынцеле деѫ трѫпѫреле воастре де веци фи ка неще

lele sale; ĭară miercuré şi veînreri să postiţi şi să le ţiînreţi cu curăţie şi să slăviţi în numele miu, aceluĭa se va da dulceţa raĭului; ĭară se nu le ţiînruretu şi scriptora sfăntă să no o ascultare*t*, aşa-mi agĭute braţele méle şi veşmâîntul miu cela stă asupra mé, şi cuînrura ćaĭa sfănta ce stă în capul miu cela pré-curatul, altă tremĭatere no voĭu tremĭate la voi, ce voĭu deşchîde cerĭul de voĭu lăsa o ploae de focŭ în lura lui priere, a şaptĭaspră-ḑĭace ḑi, de va arde plodul de spre pămăntu totu; şi voĭu treméte ĭară spre voi niște pasărî cu capetele căt de bou, şi pénele lor vor fi ca u coseţă de ĭarĭa (?) despletită, de voru suge sănge*le* deîn trupurele voastre, de veţi fi ca neşte icoane; şi veţi mĭarge la mur-

---

care va fi făcut reŭ, goni-l-voĭu dela mine, şi vor auḑi glasul meŭ cu fricĭă şi cu cutremur, şi voĭu grăi lor: duceţi-vĕ dela mine, blăstemaţilor, în focul de vecĭ cel nestins, în muncă şi în vermiĭ ceĭ neadormiţĭ, unde este gătit locul vostru cu diavoliĭ şi cu păgâniĭ şi cu făcĕtoriĭ de reŭ; ĭată ce vĕ ḑic, că de nu vĕ veţĭ pocăi de păcatele vóstre ce faceţĭ, şi nu veţĭ păzi biserica cu curăţiă şi cu smereniă, voĭu trimite mânia mea spre voĭ, când nicĭ aminte nu vĕ veţĭ aduce. Şi blăstemat să fie acel om, care va lucra de sâmbăta séra pînă lunĭ în resăritul sóreluĭ, saŭ cine va face păcat într'acea vreme; şi iarăşĭ ḑic: pentru vinerĭ şi pentru miercurĭ, ca să se păzéscă cu curăţiă şi cu post, iară nu cu lucrul, că acestea vĕ vor scóte pre

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

нкоане. ши вецн мърце ль мър-
мънтеле морцилор вощри. де
вецн плънце. ши вецн вине е-
шнци морци де преимници, ши
нон ль вон. кь но пътем рѣбда
чъсте фїери юци. де вецн вед'ѣ
9. ътонче кь е цилъстъл мїе | ѕ
тоутиндири. ши вою ътоарче
лъмира сварелъи. де кътрь вои
де ва фи ътъмпрѣкь. де вь
вецн цюлг'ѣ адел вои. ши вою
тремѣте глас дин черю кътънїе.
ши-м вою ътоарче фаца де
кътрь вон. сь нъ доуъ плън-
цериле воастре. прелче нъ чи-
стици сфнта домерекь. ши сфи-
цїи мїен. покъници-вь пъгъби-
торилор. кь вои но юбици
лъмилра че юбици ътоурѣрекъл
фъкътори рѣи че нъ кзоу-
таци коум фачеци. кърварилор.
стръмбилор. клеветничилор.
10. цюрътори стръмби. | вон, кънд
лъкраци е вон вь лъоудаци. но

mântele morţiloru voştri de
veţi plânge, şi veţi ḑice: eşiţi,
morţi! de preimiţi şi noi la
voi, că no putem răbda cĭaste
fieri ĭuţi; de veţi vedé atonce,
că e ţiînrutul mieu tutindiri;
şi voĭu întoarce lumira soarelui
de cătră voi, de va fi întuîn-
rérecu, de vă veţi gĭuînghé a-
deîn voi; şi voĭu treméte glas
din cerĭu cu mănie, şi-m voĭu
întoarce faţa de cătră voi, să
nu auḑu plăîngerile voastre.
Preîn ce nu ciînstiţi sfănta do-
merecă şi sfinţii miei? Pocă-
iţi-vă, păgubitorîloru! că voi
no ĭubiţi lumiînra, ce ĭubiţi
înturérecul. Făcători răi, ce
nu căutaţi, cum faceţi? Cur-
variloru, strămbilor, clevetni-
ciloru, gĭurători strâmbi! voi
cănḑo lucraţi, e voi vă lău-
daţi; no vă precĭapeţi, unḑe
no voĭu lăsa eu roao pre pă-

voi din iad, şi v'am dat voă tótă dulcéţa pământuluĭ să mâncaţĭ, şi tot nu v'aŭ ajuns, ci mâncaţĭ pesce în ḑilele cele oprite. Anatima să fie acel om, şi să i se verse maţele ca ale luĭ Arie! Şi să sciţĭ că d'acum înainte nu voĭu maĭ trimite alte epistolie ca cea de'ntâĭu şi ca cea de acum, ci când nu vĕ veţĭ aduce aminte, deschide-voĭu porţile ceruluĭ şi voĭu da plóiă cu foc în luna luĭ Fevruarie, de vĕ voĭu arde de viĭ de pre faţa pământuluĭ; şi voĭu trimite asupra vóstră fiare selbatece de vĕ vor mânca de viĭ, şi voĭu lua lumina de po faţa pământuluĭ, şi va fi întunerec mare, şi voĭu trimite trăsnete de vĕ voĭu arde; atuncĭ veţĭ merge la mormintele morţilor de veţĭ striga: eşiţĭ, morţilor, din morminte, să întrâm noĭ de viĭ, că nu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

вѣ пречѧпеци. оунде но вою лѧса
еоу роѧw. пре пѧмѧнтѣ. вои но
веци лѣ҃ че сечера. ши веци
мори тоци де фоѧме. сека-вою,
риоурееле ши вою сека марѣ кѫ
тоѧтѣ апа. де w вою ѧтоарче
кѧтрѫ черю. но веци ци. де спре
пѧмѧнтѣ ѧкѧтроw веци скѫпа
де фаца мѧ. мишенлорѫ, сла-
билорѫ. моулцеско-сѣ фаптеле
волстре. де но ле почю рѫбда.
че но чинстици сфинта домере-
кѣ. ши праѯдничеле мѣле. ши
11. постореле сѫ ле цпреци кѫ |
мастенїе. ши кѫ лакрѫми. ши
кѫ фрикѫ. ши кѫ роугѫчюре.
мишеии миловици. флѧмѧндїи
сѫторацї-и. ши сетошїи адѫ-
пацї-и. ши лѧѣгедїи кѫоутаци.
ши кѫлѫторїи фѫгѫдѫици. ла
каселе волстре. де-и рѫпоу-
саци. фачеци пѧметѣ лѫи домне-
неѳѫ. ши сфинцилорѫ. кѫ дра-
госте ши кѫ никосте. ши кѫ весе-
лїе. дѫпѫ аче дерептѫ морци-вѣ.

mântŭ, voi no veţi avé ce secera şi veţi mori toţi de foame; seca-voiu riurele şi voiu seca maré cu toată apa, de o voiu întoarce cătră cerĭu; no veţi şti de spre pământŭ, încătroo veţi scăpa de faţa mĭa. Miseiloru, slabiloru! mulţesco-să faptele voastre de no le pocĭu răbda. Ce no cinstiţi sfănta domereca şi prazdnicele mĭle, şi postorele să le ţireţi cu milostenie şi cu lacrâmi, şi cu fricĭ, şi cu rugăcĭure? Miseii, miluiţi; flămânzii, sătoraţi-i; şi setoşii, adăpaţi-i; şi lăiugedii, căutaţi; şi călătorii, făgăduiţi la casele voastre de-i răpăusaţi; faceţi pametŭ lui Domneđeu şi sfinţiloru cu dragoste şi cu iboste şi cu veselie. Dupâ acé, dereptu morţi-vă şi dereptu părinţi-vă, curăţi la besérecă, luoaţi a-mente sfănta scriptoră.

---

maĭ putem răbda muncele, pedepsele ce ne-a trimis Dumneđeŭ pentru păcatele nóstre! Iar eŭ îmĭ voiu întórce faţa de cătră voĭ, ca să nu vĕ aud, şi vĕ voiu părăsi în vecĭ, că v'aţĭ făcut rĕĭ, mozavirĭ, mincinoşĭ, nicĭ nu vĕ iubiţĭ unul cu altul, şi sînteţĭ curvarĭ, sodomleniĭ, de luaţĭ banĭ cu camătă şi opriţĭ ostenéla săracilor şi nu-ĭ iubiţĭ. Legea o aţĭ lăsat, biserica nu o păziţĭ cu rugăciunĭ, cu liturghiĭ, carile vĕ sînt de spălarea păcatelor vóstre. Oh, dar cum nu vĕ este fricĭ că se va deschide pământul şi vĕ va înghiţi? Apoĭ ce respuns vreţĭ să daţĭ în ziua judecăţiĭ? Decĭ pocăiţi-vĕ şi vĕ întórceţĭ dela fără-de-legile vóstre; nu fiţĭ mîndri, fățarnicĭ, ci fiţĭ sme-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

шн дерептѫ пѫринци-вь. коурѫци ла бесѣрекь. лѫщаци л менте сфнта скрипторь. шн ван де де wмоул чела че доче прескѫрл
12. ла бесѣрекь. кѫ оуритѫ | сав и мпотат кѫ латѫл. аинте дѫ-те де те ѣрть кѫ лсвл. шн въ лѫсаци грѣшалеле. оуроул ал-латѫ. атонче дѫ прескорѣ ла бесѣрекь. шн алѫможна. шн ван де де преоутолѫ чела че но-и достойникь. шн кѫнтѫ летѫргїе. коум но се покѫлще. че съ лась фокѫлви де вѣкѫ. пре зев слѫжескѫ ко елѫ мцерїи лкѫ кѫ фрикь. шн ван де де wмоул чела че дѫ лоурѫ. шн арунтѫ л мить. шн ван де де wмоул чела немилостивѫл. стивѫл, шн ван де | де кѫсѫторюл. чела че но-ш ва дещепта фомѣка дил каса сфнта домерекь де ноапте. съ мѫргь ла бесѣрекь. шн ван де де чела че но-ш ва лѫса грешалеле сале. шн но съ ва покѫи. шн ван де

Şi vai de de omul cela ce doce prescurĭa la beséreca cu uritu, sau-i înpotat cu altul. Ainte du-te de te ĭartă cu însul, şi vă lăsaţi gréşalele urul al-altu, atonce du prescoré la beséreca şi alămojna. Şi vai de de preutolu cela ce no-i dostoinicŭ, şi cântă leturghie; cum no se pocăĭaşte, ce să lasă focului de vécu? Pre ḑeu, slujescu co elu îngerii încă cu frică! Şi vai de de omul cela ce dă auru şi argintu în mită; şi vai de de omul cela nemilostivul; şi vai de de căsătorĭul cela ce no-ş va deştepta foméĭa diîn casă sfânta domereca de noapte să mĭargă la beséreca; şi vai de de cela ce no-ş va lăsa greşalele sale şi no să va pocăi; şi vai de de omul cela ce no-ş va da răpausu sfânta domereca: au are détorĭu, sau sluj-

---

riţĭ. Oh, vaĭ de ceia ce sudue pe preuţiĭ şi călugăriĭ şi pe ceia ce slujesc bisericeĭ, că nu suduesc pe dînşiĭ, ci tocmaĭ pe Dumneḑeŭ, pentru că ḑice că cel ce sudue pe sluga împăratuluĭ, aŭ nu pe împăratul sudue atuncĭ! Oh, vaĭ de ceia ce n'aŭ creḑut în sfânta Treime! Oh, vaĭ de naşul ce va face păcat cu fina şi finul ce va face păcat cu naşă-sa! Vaĭ de cumnatul, ce face păcat cu cumnată-sa! Vaĭ de aceĭa ce apŭcă din viile şi moşiile altora, ca să se îmbogăţéscă! Vaĭ de ceia ce vorbesc în biserică şi nu ascultă sfînta slujbă! Vaĭ de preutul ce slujesce bĕt saŭ învrăjbit cu alt cine-va! Oh, vaĭ de ceĭ ce cuminică cu sfintele taĭne, cum nu i se aprinde gura, că

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

де wмоул чела че но-ш ва да рѫпаоусѳ. сфнта домерекь. кѳ аре дѣторю. сѳ сѳжникь. де но-л ва лѫса съ рѫ[па]оусе. че кѳ невоаще съ кѳкре. сѳ съ-и плътѣскь, дѣторюл сфнта домерекь. ши ван де де чела ом че но-ш ва лѫса добитокѳл. съ
14. рѫпаоусе | сфнта домерекь. ши съ мѣргж. wмоул ла бесѣрекь, коу толть фомѣа. съ се рwце кѳ фрикь. ши кѳ гриже. ши ван де де wмоул чела че ва спарце ачесть кобынтѳ де но-л ва прїими ла сеѫре. съ фїе блѫстематѳ ла воуwа де юдецѳ кѳ дедевь[рь]: —Яшл-ми аюте мынка мл чеж прѣкѳрата. ши серафїмїи мїеи чеж кѳ кѫте шасе арепи де фокѳ. ши херовїнмїи мїеи. чел кѳ ве-
15. дѣре мѳлть. ши сфнтоул мїеѳ | Iwн. къ ачасть карте е скрись де татъл мїеѳ. чела невьвоутоул

nică, de no-l va lăsa să răpause, ce lu nevoĭaşte să lucre, sau să-i plătéscă détorĭul, sfănta domerecă. Şi vai de de cela om ce no-ş va lăsa dobitocul să răpause sfănta domerecă. Şi să mérgă omul la besérecă cu tótă fomĕ'a să se roge cu frică şi cu grije. Şi vai de de omul cela ce rede în besérecă. O, vai de de omul cela ce va sparge acestŭ covăntu de no-l va priimi la seînre! Să fie blăstematu la ḍuoa de gĭudeţu cu dedevărŭ! Aşa-mi agĭute maica mĭa ceâ pré-curata, şi serafimii miei ceĭa cu căte şase arepi de focu, şi heruviimii miei ceĭa cu vedére multă, şi sfăntul mieu Ion! Că acástă carte e scrisă de tatăl mieu cela nevăḍutul deîn cerĭu. Şi iară omul cela

---

nu este singur, ci cu sfinţĭ îngerĭ împreună! Vaĭ de călugărul ce face curviă pe faţa pămîntuluĭ! Şi să sciţĭ că acéstă epistoliă nu este făcută din fire pămîntéscă, ci este din cer, şi o am trămis pe la voĭ, creştinilor, ca să vĕ părăsiţĭ de păcatele vóstre şi să faceţĭ voia luĭ Dumneḍeŭ, ca să fiţĭ fiĭ luminelĭ. Iar vaĭ de preotul, saŭ călugărul, saŭ dascălul, saŭ diaconul care nu o va citi înaintea ómenilor, şi să o scrie să o aibă tot omul în casa sa, şi să o trimiţă şi pre unde nu va fi, că de mare folos este în casa omuluĭ; iară vaĭ de cela ce o va scri, şi va lipsi vre-un cuvînt dintr'însa; iară ferice de cel ce o va cumpăra acéstă sfîntă epistoliă şi o va da de pomană, acelor

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

дѣ҂ чере҄ю. ши ѡаръ wмоу҆л чела
че съ ва афла де ва зиче. къ
нѫ е де домнезеѫ фапть. че
ва зиче. къ–и де мѫ҆дръ де wм
де спре пѫмѫнть. ачела съ фїе
блѫстематѫ ла воуwа де ю҆–
деце҄. ши съ се спаргъ ка со–
домѫлъ. ши ка гомороу҆л. ши
съ фїе датѫ софлетѫл лѫи ѫ
мѫ҆дрѫле дракѫлѫи. де лѫ ворѫ
доуче ѫ фокѫл. чела нестинсѫл.
ѫ готовїрѣ драколѫи. ши ѫце–
16. рилорѫ лѫи. ши че҆ла че но
ва асколта. ачесть кѫвѣнтѫ. кѫ
фрикъ ши кѫ ѫдрѫзнире. ши
кѫ гриже маи бире, съ но фїе
нѫскѫт ачела wмь:—ши часть
карте съ w чет҃ескь. съва превть.
съва дїакъ. ѫтре wамеѫри. ши
съ ѫвѣце. ши съ w тремѣць.
дела оу҆рыи ал–алци. ши пре
ла четъци. ши пре ла домни.
фѫрь фрикъ. ши фѫрь гриже.
ши съ w тремаць. ѫ тоатъ
лѫмѫ. роу҆тесѫкw ачем че ворѫ

ce să va afla de va ḑice că
nu e de Dom*n*eḑeu faptă, ce
va ḑice că-i de mâînră de o*m*
de spre *pă*măntŭ, acela să fie
blâstematu la ḑuoa de gĭudeţu,
şi să se spargâ ca Sodomulŭ
şi ca Gomoru*l*, şi să fie datu
sofletu*l* luí în măînrule dra-
cului de-lu voru duce în focu*l*
cela nestinsu*l*, în gotoviré dra-
colui şi îngeriloru lui. Şi cela
ce no va asco*l*ta acestŭ cu-
văntu cu frică şi cu îndrăz-
nire şi cu grije, mai bire să
no fie nâscu*t* acela omŭ. Şi
ćastă carte să o cetéscă, săva
preutŭ, săva diacŭ, între oa-
meînri, şi să învéţe, şi să o
treméţă dela uînrîi al-alţi, şi
pre la cetăţi, şi pre la do*m*ni,
fără frică şi fără grije; şi să
o treméţă în toată lumĭa. Rute
su vo (?) aceĭa ce voru asculta
şi voru priimi cĭastă carte de
o voru învăţa, eu le voĭu da

ómenĭ li se vor ierta păcatele şi vor moşteni împărăţia cerulŭĭ, de
va face poruncile luĭ Dumneḑeĭ, cu Avram şi cu Isac şi cu Iacov;
iară ferice de acela, cine o va asculta cu tótă inima; şi ferice de
aceĭ ce fac bine la săracĭ şi la călătorĭ, şi ĭ vor aduce în casele lor,
aceia vor fi miluiţĭ întru împărăţia cerulŭĭ; iară vaĭ de părinţiĭ accia
carĭ nu ĭşĭ daŭ copiiĭ să înveţe carte şi să păḑéscă biserica, că vor
să dea séma pentru dînşiĭ înaintea judeţuluĭ celuĭ drept, căcĭ aŭ murit
ca dobitócele. Pentru acésta alergaţĭ la duhovnicĭĭ voştri de vĕ măr-
turisiţĭ păcatele vóstre, ca să vĕ încredinţaţĭ a vĕ cuminica cu pré

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

аскѹлта. ши вор҃ прїими. частѣ
карте. де ѡ вор҃ дѣѫца. еоу
17. ле вою да долчѣ҆ца. рлюлѧи.
л вечїе де вѣкѣ:- Къ ачастѣ
карте ѡ-оу тремесѣ. патрїар-
хѡл. дела їрслмь. пре ѕи къ-
лѧгъро҃. че лѧ кема Мелинтїе.
скрыптѹрѣ сфинтѣ. л домноѧѕи
нострѹ. л ѧи їс. хс. ѡаре кър-
толарю ва фи. ѡаре вл фи влдко.
ѡаре вл фи прѣѕтѹ, ѡаре дїакъ.
чела че нѣ ва повѣсти. ши но
вл сполре тоутиндире. ачела съ
фїе клѧстьмать. де домноул
нострѹ дил черю. ши де т. нї.
18. де ѡцн де лтрѹ Некею. | ѡарх
чела че ва сполре. ши чела че
вл крѣде де ва прїими ла сплре.
бѣлрѣтате ва фи дела татълѹ
ши дела фїюль їс. хс. лтрѹ
вечїе де вѣкѣ кѹ дедевърѣ:—
пыс. мсца мр. лї. днь въ днь.
Батрь Жикмѡн кралю. егда оу-
бїеть. Михаю вод. ѡ Мирѧслѧѕ.

dolcéța raĭului în vecie de véců. Că acástă carte o-u tremesu patriĭarhol dela Ierusalimŭ pre un călugăru ce-lu chema Melintie, scriptură sfântă a domnolui nostru a lui Is. Hs. Oare cărtolarĭu va fi, oare va fi vladico, oare va fi preutu, oare diacŭ, cela ce nu va povésti şi no va spoînre tutindire, acela să fie blăstămatŭ de domnul nostru diîn cerĭu şi de 318 de oţi (părinţĭ) de întru Necheĭu; ĭară cela ce va spoînre şi cela ce va créde de va priimi la siînre, buînrătate va fi dela tatălu şi dela fiĭulŭ Is. Hs. întru vecie de véců cu dedevărŭ. (Scris în luna luĭ martiŭ a 19 ḑi, în ḑilele regeluĭ Bator Sigismund, când fu bătut Mihaĭuvodă la Mirislâŭ, anul dela Adam 7108, dela nascerea luĭ

---

curatele taĭne ale luĭ Isus Hristos, carele vĕ este de folosul sufletelor vóstre, şi cu dragoste să luaţĭ sfănta anafură.

Pentru acésta eŭ, Ioanichie, patriarhul sfinteĭ cetăţĭ a Ierusalimuluĭ, cu ajutorul Tatăluĭ şi cu al Fiuluĭ şi cu al sfîntuluĭ Duh, Troiţeĭ ceĭ de o fiinţă şi nedespărţită, m'am învrednicit de am deslegat aceste dumneḑeescĭ cuvinte, carĭ aŭ fost întru acéstă. Mĕ rog luĭ Dumneḑeŭ, creştinĭ blagosloviţĭ, ca să vĕ deschiḑă ochiĭ sufletelor vóstre, ca să o puteţĭ cumpăra acéstă epistoliă; iar de nu vi se va întîmpla a o cumpăra, să vindeţĭ ce-va din casele vóstre, şi să o cumpăraţĭ, că de

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

вл҃т. wт Ѧдам ѯ҃. рн. wт рожⷭ- ство хсво. ѧ. х. помени гⷭ дше раб бжїе прⷬвитерь їреи Григорїе вѣ wставленїе грѣхwм 19. вѣ црство нбсное.	Crist 1600. Pomenesce, Dómne, sufletul robuluĭ luĭ D-ḑeŭ, presbiter iereŭ Grigorie, spre ĭertarea păcatelor în împărăţia ceruluĭ!)

puţină plată este, iar de mare folos va fi aceluĭ om în casa sa, şi ĭ va dărui Dumneḑeŭ împărăţia sa, a căruia este stăpînirea şi puterea, a Tatăluĭ şi a Fiiuluĭ şi a sfîntuluĭ Duh, în veci nesfîrşiţĭ, amin.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA

1. finalul *u* întreg : ѧѯѧѧѵѣ (1,5), кѣвѣнѣ (17) ковѣнѣ (15) кѣвѣнѣ (1), тремешѣ (2), аскѣлатѣ (2), ѧцелѣсеѣ (2), дереѣ (2,5,7,12), плѧнѣ (3), сѧмѣ (3), родескѣ (3), немѧндрилорѣ (3), неѧцелепцилорѣ (4, de 2 orĭ), фѣчеѣ (4), фечѣ şi фечю (4), цилротѣ (4), омоу (4), Ядамѣ (4), Гавриль (4), мирѣ сфѧнѣ (4), капѣ (5), мѧроу (5), ласѣ (5), блѧстемѣ (7,15), блѧстемѣ (16), фапѣ (6), ворѣ (6,7,9,16,17), фокѣ (7,15), цилрѣреѣ (8), морцилорѣ (9), пѧмѧнѣ тоѣ (9), ѧѣѧрѣрекѣ (10), лоуѣ (10), пѣгѣбиторылорѣ (10), кѣрварилорѣ (10), клеветничилорѣ (10), мишелорѣ (11), слабилорѣ (11), лѣнешилорѣ (11), ѧпѣцїцилорѣ (11), сфинцилорѣ (12), оуритѣ (12), преоутолѣ (13), превѣ (18), вѣкѣ (13), слѣжескѣ (13), ѭдецѣ (15,16), елѣ (13), лѣ (14,16,18), лоурѣ (13), арѫнитѣ (13), рѧплоусѣ (14), датѣ (16), ѧцерилорѣ (16), тремесѣ (18), кѧлѣгѧрѣ (18), татьлѣ (19), dar şi cu *u* jumătăţit : блѧстьмлть (18), кѣвѣнтѣль (2) etc., afară de casurile unde vocala finală e dubióşă, consóna din urmă fiind scrisă d'asupra rîndului.

2. ѧ întrebuinţat ca *nasală vocală* în interiorul cuvîntuluĭ: вешмѧѧтѣл (8), плѧѧце (9), плѧѧцериле (10), ѭѧгѣ (10), чиѧсти (7, dar 6 : чести), чиѧстици (10, dar 11 : чинстици), флѧмѧѧеїи (12), лѧѧцеєїи (12):

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

дѣѧ (16). дшѧ (14,18), адѣѧ [вои] (10), дѣѧтрѫ (18), пришѧтрѫ (5), прѣѧче (10), dar şi дши (1,10) şi дѣи (1):
pentru grupul ѧр, veḑĭ maĭ jos No. 13.

3. -ѣи- = actualul -*in*-: менте (12), денцїе (6), верерѣ (4) = *veneré*, домерекь (4,5,6,7 etc.)=*domeneсă*, демеѧрѣца (7)= *demenćța*, чеѧре (8) = *cene*, сеѧре (5, dar 19 : сиѧре) = *sene*, dar şi -жи = actualul -*in*- : мѫрмжителе (9).

4. confusiunea între *o* şi *u*:
допѫ (3), гориле (7), трѫпорele (7), атонче (9,13), кѫндо (11), веци мори (11), Iwрданолѫи (4), моуцеско-сь (11), постореле (11), сѫторацї (12), скрипторь (12), доче (12), ѧпотат (13), преоутолѫ (13), ко (13), ковьнтѫ (15), Назаретолѫи (4), прескорѣ (13, dar 12 : прескѫрѧ), софлетѫл (16), циѧротѫ (4), драколѫи (16, dar tot acolo : дракѫлѫи), асколтаци (5), асколта (17, dar tot acolo ; аскѫлта), долчѣца (17), адоиарѫ (1), патриархѡл (18), домнолѫи (18), домерекь (4,5 etc., dar şi дѫмеѧрекь, cf. maĭ jos No. 13), сподре (18,19, dar 1: спѫнерѣ), домнежѫѫ (12, 16, dar 1: дѫмнежѫѫ), кѫртоларю (18), дедо-вь (4), но (2 etc., dar fórte des şi нѫ, căte-o dată unul lîngă altul, de ex. 18: нѫ ва повѣсти ши но ва..);
u pentru *o*: оу карте (2, dar tot acolo: w картѣ), мѫрмжителе (9);
ua pentru *oa*: фѫаметє (2, dar 11 : фолме);
ĭu pentru *ĭo* după ч : пичюларе (5).

5. ѣ pentru finalul е : вилѣ (1), [чел] марѣ (1), [w] картѣ (2), [л дова] картѣ (2), сѣминѣ (2), челѣ (2), мѫлтелѣ (2):
ѣ pentru medialul е : ва повѣсти (18), грѣшилеле (13):
е pentru ѣ saŭ ѧ : петра (1, dar tot acolo : пиатра);
е pentru finalul *i* : денцїе (6), семтеце (3):
i pentru finalul *e*: тѫтиндири (10, dar 13 : тѫтиндире):
е pentru finalul ю : [wмоу] ѧтже (4);
е în silaba accentată, urmată de o silabă cu finalul -*e* : меле (6, dar maĭ ades мѣле), трече (2), челѣ (2, dar pe alurĭ чѧлѧ, чѣлѧ, чѧлѣ), трѣмете (2, dar 9 : трѣмѣте);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ci pentru *e* : трeiмеш (2 de 2 orĭ, şi tot acolo : тремеш8).

6. confusiunea între *e*, *ѣ*, *a* după ч : дѣлчеци (8), дѣлчаци (6), долчѣци (17), чaстъ şi чăстъ (17), лчaстъ (18), чaа (3), чататѣ (1, dar 4 : четатѣ) etc.

7. ж pentru а : чеж (15), фомѣж (7 de 2 orĭ, dar 14, 15 : фомѣа).

8. ы pentru *i* : скрыштвръ (2), скрыштврь (18), цервры (2), лимбы (3), дешкыде (8), пасăры (9), пагѳбиторылорѳ (10), оуăрыи (17), şi în slavicul пыс — писа;

i după *r* pentru *î* : оуритѳ (12);

confusiunea între *i* şi *î* după *r* : риоуреле (11) şi рăоуре (3);

î pentru *i* după *r* : лакръми (12);

e după *r* pentru *î* : реде (15).

9. *i* pentru *ă* după *s* : симеăть (7);

e pentru *ă* după *s* : семтеце (3).

10. contracţiunea luĭ мĭеѳ (4, 6, 9 etc., dar 2 : меѳ) în мĭѳ : иѳмеле мĭѳ, вешмăăтѳл мĭѳ, капѳл мĭѳ (8);

aferesa vocaleĭ pentru a înlătura hiatul : w–оу тремесѳ (18) = o au...

11. *oa* generalmente conservat : ноастре, воастре, плоае, ноапте, ăтоарче, соаре, кwасте etc., afară numaĭ în : сă се рwце (15, dar 7 : сă се рwаце) şi afară de фѳамете, veḑĭ maĭ sus No. 4.

12. alte particularităţĭ vocalice :

воуwа (15, 16);

дѣторю, дѣторюл (14);

дѳмнъвѳ (1) şi домнеѳвѳ (12, 16);

нече (2);

[лѳра лѳи] прĭере (9);

[лл] ноалле (7).

13. *n* între vocale trecut în *r* : верерѣ (4), домерекь (4,5, 6,7,10,11,14,15), доумнречи (în titlu), мъроу (5), мъра (6), цирѣ (6), циреци (11), лѳри (7), лѳрл (9), тоутиндири (10),

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

тоуτиндире (13), лѫмира (10), ѧтоурѣрекѫл (10), роугѫчюре (12), оурѫл (13)), кире (17);

n în aceĭaşĭ poziţiune şi chĭar în aceleaşĭ cuvinte trecut în *nr*: дѫмелрекъ (4), цилрѣ (6), цилреци (4,8), цилрѫтва (9), цилротѫ (4), цилрѫретѫ (8), велрерѣ (5), велрери (5,8), лрачале (6), лр ал нолѫле (7), лралта (6), пѫлрѫ (7), демелрецѣ (7), демелрѣца (7), челре (8), селре (15), силре (19), кѫлрѫра (8), ѧтѫлрѣрекѫ (10), лѫмилра (10), мѫлрѫ (16), мѫлрѫле (16), ѫамелри (17), оулрыи (17), сполре (18,19), бѫлрѫтате (19);

n între vocale conservat: адонарѫ (1), спѫнерѣ (1), склѫнѫл (1,6), ѫамиилѫр (2), Іѫрданолѫи (4), пѣнеле (9), иколне (9), мѫнїе (10), лѣнешилорѫ (11).

14. ѕ = *dz*: дѫмнѕѕѫ (1), домневеѫ (12,16), веѫ (3,5,13), висѫ (1,4), висе (2), вись (4), виче (9,16), креѫѫт (2), ѧкреѫоут (2), кѫеоу (1), вилѣ (1), виле (5,6), котеѫлю (4) лоуѫѫ (10), шаптѫспрѫѕѫче ѫи (9), флѫмѫлеїи (12), лѫлцеїи (12), ѫоуѫа (15,16), невьѫоутоуѫ (16);

ʒ = *z*: изѫоаре (3), Назаретолѫи (4), гьѫолѕде (5), праѕдничеле (11), ѧдрѫѕнире (17).

15. predilecţiunea pentru ѱ în loc de ѫ: ѱюрѫтори (10), ѱюдецѫ (15,16), ѱюдекл (5), ѧѱюте (15), ѱюѧгѣ (10).

16. re'ntórcerea luĭ ş la *s* prin trecerea luĭ *e* (=*ĭe*) în *ă*: сѫрпи (7) =*şerpi (sĭerpi)*.

17. *o* din *vá*: лѫѫ (1), лѫѫцы (1), лѫѫаци (12), ѧкѫтроѫ (11).

18. alte particularităţĭ consonantice:

sf între vocale trecut în *sv*: десквѣче (1);

-nt- trecut în *-mt-*: сѫмтѫ (3), семтеце (3).

19. tripla articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: флптеле ѫластре челѣ мѫателѣ (2), грешлеле ѫолстре чѫлѣ мѫателе (3), флптеле ѫолстре чѫлѣ рѫлеле (3), фѫрѫдерѫѣцѫ ѫолстрѫ чѫл мѫлта (3), вїермїи чел неадормициїи (6), мѫѵ мѣ чѫл ѧралта (6), склѫноуѫ мїеѫ чела сфѫнтѫл (6), сфин-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

цїи мїен чеѫ мірїи (7), кѣдрвра чаѫ сфънта (8), кашва мїв чела прѣкврата (8) wмоуа чела немилостива (13), маикы мѫ чеѫ прѣкврата (15), татъкъ мїев чела невъвоутоуа (16), фоква чела нестинсва (16). ceĭa-ce nu se vede nicăirĭ în redacţiunea cea nouă.

20. *cel* întrebuinţat ca un quasi-articol de'naintea substantivuluĭ : спъсе чеии фѣте прѣкврате (4).

21. pentru articlul *al* :

cu prepositiunea *de* : w вись дѣле мѣле (4);

cu *alt* : лъсаци грѣшлеле оуроуа ал-алтъ (13), съ w тремѣцъ дела оудрын ал-алцн (17).

22. genitivo-dativul femeesc cu *-eĭ* : славеен (6);

idem cu *-ec* : сфинтее [доумиреч].

23. pluralul cu *-ure* : лѣкрѣре (2), рѫоуре (3), трѣпоре-ле (7), трѣвѣре-ле (9), риоуре-ле (11), посторе-ле (11).

24. conservaţiunea la singular şi la plural a tematiculuĭ *-u-* din latinul *manus* : ѫ мѫроу [шн ѫ пичюаре] (5), ѫ мѫ-ѫрѣле [дракѣлеи] (16), dar la singular articolat мѫра (6) şi chĭar nearticolat : де мѫдрѫ [де wм] (16).

25. ordinalul feminin : [а] шаптѫ-спрѫ-вече [ви] (9), nu а шапте-спрѫ-вача, ceĭa-ce ar permite a construi seria ordinalelor analóge dela 11 pînă la 19 în modul următor : *a un-'a spre ḑece, a dou-'a spre ḑece, a treĭ-'a spre ḑece* etc., adecă cu articolul după unimĭ, pe când la ordinalele masculine : *al un-spre-ḑece-le* etc. articlul vine după ḑecimĭ.

26. ordinalul masculin fără amplificativul *-a* : ал новле (7).

27. forma pronominală enclitică în loc de cea absolută : морци-вѫ (12), пѫрынци-вѫ (13), мѣмпелорѣ-вѫ (3), ceĭa-ce nu figuréză nicăirĭ în redacţiunea cea nouă.

28. forme arcaice ale perfectuluĭ, despărute în redacţiunea cea nouă :

1-a pers. sing.: тремешѣ (2), треімеш (2 de orĭ), дедю (4), дедѣ (3), дедо-вѫ (4), фечѣ (4), фечю (4);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

3-a pers. sing.: дєсѣ҃чє (1);

2-a pers. plur. : фѣчєтѕ (4), аскѕлтат (4), цинроτѕ (4), крєѕѕть (2), къ ѫкрєѕѕт (2), вь покѫнт (2), ѫцелѣсєтѕ (2).

29. tot aşa forme arcaice ale condiţionaluluĭ: сє нѕ ле цинрѕрєтѕ (8), сѫ но ѡ аскѕлтарєт (8).

30. organicul *fapt* pentru analogicul *făcut*: де домнєѕєѕ фанть (16), кѫтє лѕ фантѕ (6).

31. reduplicarea prepoziţiunĭĭ *de* după *vaĭ*: ван де де омоуѧ (12, 13 de 2 orĭ, 14, 15 de 2 orĭ), ван де де преоутолѕ (13), ван де де кѫсѫторюл (14), ван де де чела чє (14), ван де де чела ѡм (14), unde în redacţiunea cea nouă vedem pretutindenĭ un singur *de*: *vaĭ de omul* etc.

32. *dedevăr*=‹de-de-verus›: цюдецѕ кѕ дедєвьрь (15), вечїе де вѣкь кѕ дедєвьрь (19).

33. condiţionalul *să* şi reflexivul *se* nu tot-d'a-una distinşĭ în scriere: сѫ сє родцє (7, 15), сє ва скимба (2), сѫ сє спаргж (16), dar şi: сѫ сѫ чѧє (6), ѧдонарѫ-сѫ (1) etc.;

aceĭaşĭ incertitudine în scrierea conjuncţiunĭĭ *să* (=lat. *si*): сѫ но ѡ аскѕлтарєт (8), dar pe aceĭaşĭ pagină: сє нѕ ле цинрѕрєтѕ;

tot aşa în privinţa flexionaruluĭ *-se*: висє (2) şi висѫ (1) etc.

34. nicĭ o deosebire grafică între conjuncţiunea *ci* şi pronumele relativ *ce*, ambele scrise tot-d'a-una d'o potrivă: чє.

35. dissimilaţiune sintactică: с є к а-в о ю рноуреле ши в о ю с є к а марѣ (11), ѡаре к ѣ р т о л а р ю в а ф и, ѡаре в а ф и в л а д и к о (18).

36. є cu sensul de ‹ĭară›, *enim*: є вои вь лѣоудаци (11), є вои но-ши къ ѫкревоут (2), є вои но-и милѧци (3), къ дедю волѡ лѣцє, є вои скриптѕра но цинреци (4), є л мѫроу ши л пичюаре ен ми бѫтѕрь (5), є чела чє ва цинрѣ ши ва чести (6), є еоу вою лѧса (7).

37. *fomeiă*=lat. *familia*, cu trecerea luĭ *fam-* în *fom-* în-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

tocmaĭ ca în *fóme=fames*: съ маргѫ лл весѣрекь къ тоатъ ф о м ѣ ѫ (7 de 2 orĭ), челѵ че но–ш вл дещептл ф о м ѣ л длѧ кісъ сфынтл домерекь (14), коу тоатъ фомѣл съ се рѡуе (15). Cuvîntul pare a fi perit din limbă prin confusiune cu *femeiă*, фемѣе, care în Transilvania — prin aceĭaşĭ acomodaţiune între *f-m*—se pronunţă în unele locurĭ *fomée*, *fomee*, după cum se şi scrie în gramatica luĭ Molnar (ed. din 1788 p. 10, 69).

38. *căsătorĭu=*‘om cu familiă’: кѫсѫторюл челл че но–ш вл etc. (14).

39. алѫможна=ἐλεημοσύνη, cf. sub raportul vocalismuluĭ paleosl. алмоужьно şi vechĭu-germ. *alamuosan*.

40. вев=*deus* în exclamaţiunea: пре вев! repetată de 4 orĭ (3, 5, 13).

41. *săva=*‘măcar, fie’: сѫва превть, сѫва дїакь (17), cf. t. 1, p. 300, No. 157;

cu acelaşĭ sens *oare*: wаре кѫртолярю ва фи, wаре вл фи владико (18).

42. *pre* cu sensul latinuluĭ *per*: w–оу тремесв патрнѧрхwл [картѣ] дела Іерѳсалимь п р е ѳи кѫлѳгѫрѳ (18).

43. линте (2, 4, 13).

44. *a făgădui* cu sensul de ‘a găzdui’, pe care’l are maghĭarul *fogadni*: кѫлѫторїи фѫгѫдѳици ла кѫселе воастре (12).

45. *a cură* cu sensul latinuluĭ *currere*: коуръци лл весѣрекь (12).

46. *a ucide* cu sens de ‘a lovi’: оучидѣ пре капѳ (5).

47. *aden voi=*‘între voĭ’: въ веци цюдѣ ѧдел вои (10).

48. *prence=*‘pentru ce’: прел че нѳ чинстици (10).

49. *rute* saŭ *rutesu* saŭ *rutesuvo*, ce să fie? роуте–сѳ (saŭ: роутесѳ) вwл, чел (saŭ: вw ачел) че ворѳ аскѳлта (17). Sens probabil: ‘ferice de....’

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

50. мѣслю (saĭ: мѧ слю) ѧ тикалъ (5)...?

51. ѕ косецъ де арѧ десплетитъ (9)...? să fie óre: ‘o cosiţă de *hidră* despletită‚? adecă арѧ= ὕδρα?

52. slavisme maĭ insolite: готовїрѣ (16), гъволѯде (5), имѣть (12), ивосте (12).

53. vocativul slavic владыко luat drept nominativ: вл фи владико (18).

54. плодѕл (9) cu sensul slavic propriŭ плодѧ ‘fructus‚ (Miklosich).

55. *mândru* cu sensul slavic propriŭ мѫдрѧ ‘înţelept‚: немѫндрилорѕ (3)= slav. немѫдри.

56. accentele sînt însemnate rar, fără o distincţiune strictă între cel acut şi cel grav, deşi acesta din urmă maĭ ales pe ultima silabă;

accentuaţiunea normală, ca cea de astăḑĭ: лфл'ѧ (16), асѕ'ира (8), бра'целе (8), ка'селе (12), кѕрва'рилорѕ (10), коу'рѣци (12), ча'сть (17), фо'кѕ (7), фо'кѕлѧи (13), фѣкѧто'ри (10), фл'чеци (12), ф'ечю (4), го'риле (7), лѧс'ѧ (11, 14), лѧса'тѕ (5), лѧса'ци (13), лѕкр'ѧ (6), лѕкра'ци (11), мо'рцїи (5), ма'ре (5), на'цїе (4), нелцел'епцилорѕ (4), пѫри'нци (12), п'ѫдрѧ (7), рѧбд'ѧ (9), ра'юлѧи (6, 8, 18), рѧпѫоуса'ци (12), соу'лица (5), сѡ'арелѧи (10), ска'ѕнѕл (6), с'имбѫть (7), ша'се (5), то'ци (11), цидро'тѕ (4), ве'ци (9), вед'ѣ (9), во'рѕ (17), ѧкѧтро'ѡ (11), ви'че (9), ви'ле şi в'иле (5, 6);

accent scăḑut pe o silabă posterióră: ард'е (9), ачелѕ'м saŭ ачелѕ'ѧ (6, 8), ботева'ю (4), чѧ'е (=*cără*, 5), чела' (6, 14, 17), че'ѧ plur. (6, 7), чѧ'ѧ saŭ чѧ'ѧ singul. (6, 8), чедре'ши (=*cineşĭ*, 8), чер'ю (10), дедо́–вь (4), дешкыд'е (8), демедрац'ѧ (7 de 2 orĭ), фачец'и (10), фѣт'е (4), цюрѧтор'и (10), лѕкр'е (5), лѕр'и (=*lunĭ*, 7), мѫроу' (=*mâni*, 5), мїе'и (15), поаѡ'ле (7), ѡмедр'и (17), пласкр'ы (9), плоѧ'е (8), прїер'е (8), скр'ѧ (7 de 2 orĭ), шлс'е (5), ѧцерилóрѕ (16), во'и (=*voĭ*, 8 etc.) коцір'и (9), воуѡ'ѧ (16);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

accent urcat pe o silabă anterióră : к`ема (18), ч`иистици (11), фóмѣл саŭ фóмѣж (14,15,7 de 2 orĭ), ю́дѣ (10), [вл́] лѫ́сл (14), рѫ́плоусѫ (14), роу́гжчюре (12), рѫ́стигнїю (5), ро́дескѫ (3), скри́пторл (8), ш`едѣ (6), [вою] с`екл şi с`екл [-вою] (3 de 2 orĭ, 11 de 2 orĭ);

doŭ accente : рѫ́бд`л (11), сла́билóрѫ (11), тоу́тиндир`е şi тоу́тиндир`и (10,18), [веци] ц`ир`ѣ (6), во`уw`л (15);

accent duplu pe aceĭaşĭ silabă : рѫ́″оуреле (3), р″́млеле (3), р″иоуреле (11), р″́ки (10), рѫ́″плоусе (14), ре″́де (15), коу́рѫ́″ци (12), prin urmare tot pe silaba cu *r*-, maĭ ales cu *r* iniţial, ceĭa-ce pare a fi în legătură cu cele constatate de cătră noĭ în t. 1, p. 249;

accentuaţiune diverginte: воуw`л (16) şi в`оуw`л (15), лѫс`л (11,14) şi лѫ́са (14), рѫбд`л (9) şi рѫ́бд`л (11), фл́чеци (12) şi фачец`и (10), шл́се (5) şi шлс`е (5);

fórte des sînt accentate monosilabele ѭѕ saŭ но, коу, лл, съ, şi maĭ tot-d'a-una ши, deşi maĭ adesea cuvîntul maĭ lung ce urméză după ele este lăsat fără accent, adecă un fenomen analog cu accentul nostru intenţional în frasele: *nù'ţĭ permit*, *vreaŭ şì aceasta*, *nu mĕ duc decât cù tine*, etc.

роу́тесѳвw (17).

57. *paĭerical*, adecă semnul ca un apostrof cu colţ—în loc de a fi rotunjit în vîrf—, care represintă în paleografia slavică pe ъ şi ь[1]) şi pe care—din lipsă tipografică—noĭ îl vom înlocui aci prin apostroful ordinar, figuréză în interiórul cuvintelor, ca vocală irraţională între doă consóne, în următórele casurĭ : аскѳл'тл (17), алл'ци (17), л'ть (8), агон'че (9), кър'-толарю (18), кър'те (16,17,18), ковьн'тѳ şi кѳвьн'тѳ (15,17), кѳр'варилорѳ (10), дерен'тѳ (5,12 de 2 orĭ), дещен'тл (14), деш'-кыде (8), фли'те (3), летѳр'гїе (13), мѣр'се (4), мър'гж şi мър'-гь (7,14,15), мър'це (9), мор'ци (9,12), мор'цилорѳ (9), мѳр'мжн-теле (9), Мелни'тїе (18), нелцелеп'цилорѳ (4 de 2 orĭ), нолп'те (14), нестни'сѳл (16), пърни'ци (12), пѫмѫн'ть (16), рѫк'дл (9),

1) Cfr. Калайдовичь, Іоаннъ экзархъ болгарскій, Moscva, 1824, p. 72.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

скрип'тврл şi скрип'торл (1, 4, 8, 12), сѣн'целе (9), сѣр'пи (7), спар'це (15), спар'гж (16), шап'тѧ (9), ѧцелеп'ци (4), вїер'мїи (6);

paĭericul la finea cuvîntuluĭ în loc de *ŭ*: де–л' фечю (4), но–ш' вл (14 de 3 orĭ), нѳ–ш' вл (7), но–л' вл (14, 15), вор'фи (7, 9), prin urmare numaĭ după monosilabe;

doŭ *paĭericurĭ* într'un singur cuvînt: ар'цин'тѳ (13), скѣр'–ш'ка (6).

58. sub raportul curat ortografic, se confundă mereŭ:

ѣ, ѧ şi ѧ;

ѫ, ъ şi ѫ.

59. Maĭ remâne de lămurit o cestiune cronologică.

Popa Grigorie îşĭ termină lucrarea cu o adnotaţiune slavică, scrisă în opt şiruriĭ, din carĭ cele de 'ntâiŭ cincĭ sînt:

пыс. мсца. март. ѳї днь
вѫ днь. батрь жикмwн кралю.
егда оубїеть. миχаю вод. w ми–
рѫслвѳ. влѣт. wт адам. ѯ. рн.
wт рожство χсво. а. χ.

adecă:

„Scris în luna luĭ martiŭ 19 ḑile,
„în ḑilele regeluĭ Sigismund Bathori,
„când fu bătut Mihaĭu-vodă la Mi-
„rislâŭ, anul dela Adam 7108,
„dela nascerea luĭ Crist 1600.„

Bătălia dela Mirislâŭ avusese loc la 18 septembre 1600,[1]) încât popa Grigorie nu putea s'o cunóscă la 19 martiŭ.

In luna luĭ martiŭ Mihaĭu-vodă se afla în Braşov, fórte departe de Mirislâŭ.[2])

Cum óre să ne explicâm acéstă minune?

1) Kemény *Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens*, Klausenburg, 1839, p. 166.

2) Trauschenfels, *Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens*, Kronstadt, 1860, p. 152.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Este învederat, că în ḑiua când îşĭ terminase manuscrisul, popa Grigorie l'a adnotat numaĭ cu şirul cel de 'ntăiŭ: ‹s'a scris în luna luĭ martiŭ 19 ḑile›.

Tot aşa, după cum vom vedé maĭ jos în textul No. V, Legenda sânteĭ Parasceve este adnotată numaĭ cu ḑiua luneĭ, anume: ‹2 august›, fără nicĭ o indicaţiune a anuluĭ.

In septembre însă se întâmplă bătălia dela Mirislăŭ, în care Mihaĭu Vitézul a fost învins prin dibăcia luĭ Basta.

Mirislăŭ fiind la o depărtare numaĭ de căte-va césurĭ dela Măhacĭu, un asemenea eveniment, petrecut chĭar în vecinătate, putea óre să nu impresioneze adînc pe un Român?

Iată de ce popa Grigorie s'a grăbit a adăuga către adnotaţiunea cea din luna luĭ martiŭ pe cele-l'alte şépte şirurĭ, cu carĭ ea pare a fi într'o contradicţiune cronologică.

Prin acésta se explică tot-o-dată anomalia de a se fi pus ḑiua luneĭ în şirul întăiŭ, ĭar anul abia în şirul al patrulea.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

II

INCERCARI DE TRADUCERE DIN SLAVONESCE

— CIRCA 1600 —

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

SĂ NEȘTIRE BURU CREȘTIRU...

Introducere.

§ 1. Cele doă fragmente de maĭ jos traduc, după un text slavic, omilia εἴ τις εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος, atribuită generalmente luĭ Ioan Crisostom, deși nu se scie dacă 'ĭ aparține în realitate.[1])

Bucata în cestiune a fost tradusă fórte adesea slavonesce, căcĭ se obicĭnuĭa a o citi în biserică la Paścĭ,[2]) din care causă o vedem trecută și 'n Omiliarul cel dela 1580 al luĭ Coresi sub titlul de: „Аѣацѫтѣрѫ ѧнтрѣ сфѫнта ши марѣ доуминека пѧтиѧѡр, скрисѫ е де сфѫнтѣлѫ Iwан Златооустъ„.

Acéstă împregĭurare ne permite a face aci următórea comparațiune în trécăt între limba luĭ Coresi și limba manuscrisuluĭ dela Măhacĭu:

Coresi:	Textul măhăcén:
кѣци де.ѧ часѣлѣ де ѧтѣки лоукрат'ѧци, прїимици астѫѯи че бѫ се каде плата;	с'лоу неѥире де ѧтѫѫ час лѣкратѣ, сѫ ѧ астѫѯи платѫ дерѫптѫ;
кѣци доупѫ лѣ трениѣ часѣ ѧци венить, моулцеминдѣ ши бесединдѣ—бѫ сѫ пръѯнѣници;	с'ѧѣ неѥире дѣпѫ лѫ трениле час верить, сѫ блгодарѫскѫ ши сѫ пръѯнѣжскѫ;
кѣци доупѫ лѣ шасеѣ часѣ ѧци ѧжоунсь, немикѫ съ бѫ сфѣници;	с'лоу неѥире дѣпѫ лѫ шаселе час ѧжѣнсѣ, ниме сѫ нѣ се спѫмѫнте, кѫ ѧтр'о немикѣ нѣ се ва дешерта;

1) *Io. Chrysostomi Opera omnia*, ed. Montfaucon, Paris, 1718—38, t. 8, p. 250.

2) Cfr. intre altele: Калайдовичъ et Строевъ, Описаніе рукописей графа Толстова, Moscva, 1825, p. 51, No. 106, 3.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ѿрѫ карен ѧци пестить пѣ-
ниѫ ѧа ѧлѣ нолѡле чѧсѣ, ѧп-
ропїѧци-вѫ ши немика роуши-
ижѧдѫ-вѫ:

ши кѣци ши пѣниѫ ѧа ѧлѣ
оуѧспрѫжѣчелѣ чѧсѣ ѧци пе-
стить ши ѧжоунсеть, сѧ ноу вѫ
тѣмеци кѫ чѣци пестить...[3])

сѫ се-ѕ неџире дѫпѫ ѧа
нолѡле чѧс ѧѫсатѫ, сѫ сѫ ѧпро-
пїе, немикѫ сѫ нѫ се тѫмѫ;

сѫ-оу верить неџире ѧи ѧа
оунспрѫжѣчеле чѧс, сѫ нѫ се
тѣмѫ де пестѣлѫ...

Inainte de a ne opri asupra acesteĭ comparaţiunĭ, să observâm o particularitate fórte importantă.

§ 2. Textul de maĭ la vale nu este scris de singurul popă Grigorie, ci de dînsul şi de un alt óre-cine tot din Măhacĭu, graĭul ambilor fiind caracterisat prin aceĭaşĭ trecere a luĭ *n* între vocale în *r*. Ş'apoĭ acel altul a fost anume un contimpurén, ba chĭar un elev al luĭ popa Grigorie, lucrând sub conducerea acestuĭa, carele a scris cu mâna sa fragmentul al doilea întreg, dar în fragmentul de 'utâiŭ a făcut numaĭ primul şir, lăsând ca restul să fie continuat, firesce cu voĭa sa, de o altă mână, maĭ puţin sigură şi maĭ puţin elegantă.

In acest mod cele doă fragmente de maĭ jos, prin conformitatea lor fonetică, cel puţin sub raportul rotacismuluĭ, probéză că noĭ avem a face aci cu un adevărat dialect, cu un graĭu comun localităţiĭ, de vreme ce ele provin nu dela unul, ci dela doĭ indivizĭ.

Deşi traduse, aceste fragmente sînt fórte remarcabile chĭar în privinţa sintactică. Ambiĭ scriitorĭ construesc frasele lor într'un mod cu totul independinte de sintaxa originaluluĭ slavic, şi une-orĭ chĭar contra acesteĭa.

Aşa, de exemplu :

a. Adjectivul este pus după substantiv, pe când slavonesce substantivul se pune după adjectiv :

3) *Evanghelie cu învăţătură*, Braşov, 1580—81, în-f., quaternionul VIII, pag. 13.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ПИНѢШНАГО ТЬРЖЖСТВА = ПРАЗНИКЪ ДЕ АСТАЗИ;
ПРАВЕДНИ ДАКЪ = ПАЛТЖ ДЕРАПТЖ.

b. Conjuncţiunea *et* se omite acolo unde e pusă slavonesce; dar se pune, din contra, acolo unde ea lipsesce în textul slavic:

БЛАГОЧЕСТИВЖ И БОГОЛЮБИВЖ=КЪРЪ КРЕЦИРЪ ДЕ ДЪМНЕЗЕЪ ЮБИТЬ:
БЛАГОДАР ДА ПРАЗНЪЕТЬ = СЖ БЛАГОДАРЖСКЖ ШИ СЖ ПРАЗНЪЖСКЖ:
ДЬНЬ ПОЧИТЕТЖ = ШИ ЗЪА ЧИСТИЦИ etc.

c. Posiţiunea verbuluĭ diferă de acea din frasa slavică, punêndu-se la sfîrşit acolo unde slavonesce este la mijloc, saŭ la mijloc unde slavonesce e la sfîrşit:

АЦЬЕ КТО ОУСЛИШИТЬ ДЕВЕТАГО ЧАС = СЖ СЕ-Ъ НЕЦИРЕ ДЪПЖ АЛ НОУАЕ ЧАС АЖСАТЪ;
АЦЬЕ БЖ ЕДИННИАДЕСЕТЕ ЧАС ПРИНДЕ = СЖ-ОУ ВЕРИТЪ НЕЦИРЕ ДИ АЛ ОУНСПРЖЪЧЕАЕ ЧАС.

d. Se adaŭgă cuvinte, carĭ nu există în textul slavic:

БОГАТЖСТВЪ БЛАГОСТИ = КЪРЖТАТА КЪРЖТЖЦИЕИ ДЕ АСТАЗИ, etc.

Departe de a fi suferit influinţa sintaxeĭ slavice, popa Grigorie şi elevul seŭ s'ar puté ḑice că nicĭ nu scieaŭ slavonesce, căcĭ textul pretins slavic — aşa cum l'aŭ copiat eĭ — este o adevărată caricatură, în care numaĭ cu multă bună voinţă recunósce cine-va limba luĭ Ciril şi Metodiŭ.

§ 3. Revenim dară asupra comparaţiuniĭ de maĭ sus.

Graĭul luĭ popa Grigorie şi al elevuluĭ seŭ este învederat maĭ arcaic decât al luĭ Coresi; maĭ arcaic chĭar ca sintaxă română generală, fără a maĭ vorbi despre fonetismul lor cel dialectic, care demonstră pînă la ultima evidinţă, că eĭ scrieaŭ aşa cum pronunţaŭ, ér nu aşa cum se scriea în manuscrisele şi tipărîturele din epoca lor, căcĭ — să n'o uĭtâm — Românii aveaŭ deja o brumă de „limbă literară".

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

I.

АЩЕ КТѠ БАГОЧСТИВЪ И БГО-	СѢ НЕЩИРЕ БѢРЪ КРЕЩИРѢ ДЕ
ЛЮБИВЪ.	ДѢМНЕЗЕѢ ЮБИТЪ:
ДА НАСЛАДИТСА ДОБРАГО НИ-	СѢ СЕ ѦДѢЛЧѢСКѢ ДЕ БѢНЪ
ѡ҃КШНАГО ТЪРЖЖСТВА.	ПРАЗНИКѢ ДЕ АСТѢЖИ:
АЩЕ КТО WТ РАБЪ БАГЪНЖ-	СѢ НЕЩИРЕ ДЕ ШЕРБИ БѢ БѢ
РАВШИХ.	НЖРАВЪ:
ДА ВЪНИДЕТЪ РАДѢЖТСА ВЪ	СѢ ѦТРЕ БѢКѢРЖИДѢ—СѢ Ѧ
РАДОСТЬ ГА СВОЕГО.	БѢ[КѢ]РНЖ ДОМНѢ—СЕѢ:
АЩЕ КТО WТ ПРЖВА ЧАС ДА-	С'ЛОЎ НЕЩИРЕ ДЕ ѦТѢЖА ЧАС
ЛАА ЕСТ.	ЛѢКРАТѢ:
ДА ПРИНЕМЕТЪ ХЖНСС ПРАВЕД-	СѢ Ѧ АСТѢЖИ ПЛАТѢ ДЕРМИ-
127. НИ ДАКЪ.	ТѢ:
АЩЕ КТО ПО ТРЕТИЕМ ЧАС	С'ЛѢ НЕЩИРЕ ДѢНЖ ЛА ТРЕН-
ПРИИДЕТЬ.	ЛЕ ЧАС БЕРИТѢ:
БАГОДАР ДА ПРАЗНѢЕТЬ.	СѢ БАГОДАРЛСКѢ ШИ СѢ ПРАЗ-
	НѢЖСКѢ:
АЩЕ КТО ПО ШЕСТНЕМЬ ЧАС	С'ЛОЎ НЕЩИРЕ ДѢНЖ ЛА ША-
ДОСТИЖЕ.	СЕЛЕ Ч..С ЖѢВНСѢ:
НИЧТОЖЕ ДА ОУМИЧТСА.	НИМЕ СѢ НѢ СЕ СНЖМЖИТЕ:
НБО НИЧИМЖЕ WТТЖЩЕВАЕТСА,	КѢ ѦТР'О НЕМИКЪ НѢ СЕ ВА
	ДЕШЕРТА:

I.

Să neştire buru creştiru de dumnezeu iubitŭ, sâ se îndulcéscâ de bunŭ praznicu de astâzi. Să neştire de şerbi cu bu nâravŭ, să între bucurându-se în bucuriâ domnu-seu. S'au neştire de întâĭa ćas lucratu, să la astâzi platâ derĭaptâ. S'au neştire după al treil*e* ćas veritu, să bl*a*godarĭascâ şi să praznuâscâ. S'au neştire după al şasele ćas ajun*a*su, nime să nu se spâmânte, că într'o nemică nu se va deşerta.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

аще кто оуслышитъ девета-
го час.
да пристжпит ничтоже бо-
128. же.
аще въ едининадесете час
прииде.
да не оустрашитсѧ вказнѣ-
нию лючковствн бо сїи (?)
влдкж.
приимлѣте послѣднѣго ꙗко
же и пръваго.
оутешлите иже въ едини-
надесете годинж.
ꙗкоже дѣлавшаго wт пръ-
ваго часа.
129. и послѣднѣго мил8|ет.
и пръваго оутешаетъ.

и wномоу даетъ.
и семѵ дарѵетъ.
и дѣланїе почитаетъ.
и прѣдложенїе хвалитъ.
тамже оубо вънидетъ въ
радwсть га своего.
и пръвїи и вторїи.

съ се-8 нещире дѵпж ал
новле час лжсатѵ:.
съ сж апропїе немикж съ
нѵ се тамж:.
съ-оу веритѵ нещире ѧн ал
оунспржѵѣчеле час:.
съ нѵ се тѣмж де пестѣлж
кж-и кѵрѵ чинститорюл дес-
пѵеторюлѵи:.
приимѣще чела де ѧтжи ка
ши чела де апои:.
ѧблжжзѣще чела че ѧѵ ве-
ритѵ ѧн ал оуспржзѣчеле час:.
ка ши чела че доу лѵкратѵ
ди ѧтжа:.
ши ачела де апои милѵжще:.
ши ачела де ѧтжи ѧблж-
зѣще:.
ши ачелѵѣ дж:.
ши ачела джрѵжще:.
ши лѵкрѵлѵ чилстѣще:.
ши пѵнерѣ лаѵдж:.
дерепту ачѣа ѧтраци ѧ кѵ-
кѵрїа домнѵлѵи вострѵ:.
ши чеа де ѧтжи ши ан доїи:.

Să se-u neştire după a*l* noole ćas lâsatu, să sâ apropie, nemicâ să nu se tĭamâ. Să-u veritu neştire în a*l* unsprâdécele ćas, să nu se témâ de pestélâ. câ-i buru cinstitorĭu*l* despuetorĭului: priiméşte cela de întâi, ca şi cela de apoi; înblâînzéşte cela ce au veritu în a*l* usprăzécele ćas, ca şi cela ce au lucratu diĭutâĭa; şi acela de apoi miluĭaşte, şi acela de întâi înblâzéşte, şi acelué dâ, şi acela dâruĭaşte, şi lucrulu ciînstéşte, şi puneré laudâ. Dereptu acéĭa întraţi în bucuriĭa domnului vostru: şi ceĭa de întâi, şi ai doii, platâ să luaţi; bogaţii şşi mişeii soţu cu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

мѫздѫ принимѣте.

богати и нищіи.

130. дрѣгѫ | съ дрѣгом ликоеть.

вѫздрѫжници.

и лѣниви.

днь почитета.

постившесѧ и непостившесѧ.

вѫзвеселитисѣ днес.

трапеза готованго наслади-
сѣ вѫси.

тѫлець оупитанїе.

никтоже изиде алечен.

вѫси наслађдитисѣ (sic)
131. богатѫствѣ благости.

никтоже ридле нищете.

ави бо са царствие (sic).

никтоже да плачетсѧ съ
грѣшенїи.

wтпѫщенїе бѫ wт гроба
вѫсие.

никтоже да оубоитсѧ сѫмрти.

платѫ съ лѫаци :.

богаціи шши мишеіи :.

сѫцѫ кѫ соць съ вѫ ѧчетаци.

чеѧ че съ лѫ цирѫт :.

ши лѣнишіи :.

ши ѯѫа чистици :.

ши чеѧ че слоу поститѫ.
ши чеѧ че нѫ сѣѫ поститѫ :.

бѫкѫраци-вѫ астѫзи :.

маса гѫтаци ши вѫ ѧдѫлчици тоци :.

вицелѫл грасѫ :.

ниме съ нѫ асѫ флѫмѫндѫ :.

ши тоци вѫ ѧдѫлчици кѫ
мишен ши кѫ богаци | де бѣрѫтата бѣрѫтѫцнен де астѫзи :.

ниме съ нѫ плѫнгѫ де месеретате астѫзи :.

ивитѫ-се-ѫ депреоурѫ ѧпѫрѫцїа :.

нимѣ съ нѫ плѫнгѫ де пѫкателе сале астѫзи :.

кѫ ертарѣ де ѧ гроапѫ се
лѫминат :.

ниме съ нѫ се тѫамѫ де
морте :.

---

soţŭ să vâ încetaţi ; ceĭa ce să au ţirut şi lênişii ; şi zua cistiţi. Şi ceĭa ce s'au postitu, şi ceĭa ce nu séu postitu, bucuraţi-vâ astâzi. Masa gâtaţi şi vâ îndulciţi toţi : viţelul grasu. Nime să nu ĭasâ flâmându ; şi toţi vâ îndulciţi, cu mişei şi cu bogaţi, de burâtatĭa burâtâţiei de astâzi. Nime să nu plângâ de meseretate astâzi. Ivitu-se-u depreurâ înpărâţiĭa. Nimé să nu plângâ de pâcatele sale astâzi, că ertaré deîn groapâ se au luminat. Nime să nu se tĭaamă de morte, că ne au mântuitu mântuitorĭul de

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

свободи бо нас спсва сѫмрти.

оугасибо иже wт нея дрѫжитсѧ ми(?).

132. оумѫчи | дѧ сѫшедїи вѫ адѫ.

wгорчисѣ иже вѫкѫши пѫлти его.

и се прѣдвари вѫ галелеи вѫзѫпи.

адѫ рече wгорчисе с третѫ долѫ.

оугорчисе оубо оупразнисе.

оугорчисе оубо наржгань бысть.

приѧть тѧло бѫ приѕисе(?).

133. вѫзѧт ѕемле.

и стретеніе бо приѧть еже видѣаше.

и вѫпаде иже не видѣаше.

где ти сѫмрти жело.

где ти се побѣда.

вѫскрес хс.

и ти низложень быст.

вѫскресе.

кѫ не лоу мѫнтѫитѫ мѫнтѫиторюл де морте:.

стилсе че ера цирѕт де дилсѫ:.

мѫлчи ѫдѫл челл че лѫ погоритѫ л ѫдѫ:.

амѫри-се кѫ лбѫкѫ де трѫпѫл лѫ:.

ши адекѫ ашептѫ л галелеи де стригѫ:.

ши ѫдѫл се амѫрисе ши кѫзѫ ѵосѫ:.

амѫржсе ши се дешертѫ*):.

амѫрисе ши фѫ батѫокѫржѫ:.

ши трѫпѫл лѫи се типинѫ кѫ дѫмнезеѫ:.

лѫw пѫмѫнтѫ:. |

ши тълпиржчю челѫл че ведѣ:.

ши кѫзѫ лтрѫ че нѫ ши:.

оунде ці-и морта аколw:.

оунде ці-и лбирѫирѣ:.

лвисе дѫмнезеѫ:.

ши тѫ погоритѫ фѫсе.

ши лвисе дѫмнезеѫ:.

*) Inainte scris: афѫндѫ, apoĭ şters.

morte. Stiînse, ce era ţirul de diînsu muînci ĭadul, cela ce au pogoritu în ĭadu. Amâri-se, că înbucă de trupul lu, şi adecă aşteptâ în Galelei de strigâ, şi ĭadul se amârise şi căzu g'osu, amârâ-se şi se deşertă, amârise şi fu batjocurâ. Şi trupul lui se tipinâ cu dumnezeu, luo pământu, şi tăînpirăciu celuĭa ce vedé, şi căzu întru ce nu ştiĭa, unde ţi-i mortĭa acolo, unde ţi-i abiruiré. Invise dumnezeu, şi tu pogoritu fuse; şi învise dumnezeu, şi căzurâ dracii; învise dumnezeu,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

и па[до]ше бѣсовѣ.
вѫскрес хс.
и живет живи.
и радисе агглі.
134. вѫскрес хс.
и мртвець ни единь вѫ гробѣ.
хс. кѡг вѫста wт мртвіи.
начетокь оумершим быст.
тѡмѡ слава и дръжава вѫ
135. вѣки амінь.

ши кѫзврѫ драчїи:.
лвисе дѫмнезеѫ:·
ши вилцѫ вїе:.
ши се бѫкврарѫ лцерїи:.
лвисе дѫмнезеѫ:· |
нече оунѫл мортѫ нѫ–и' л гроапѫ:·
дѫмнезеѫ лвисе делтрѫ морци:.
лчепѫтѫра морцилѡр фѫ:·
ачелѫ–и цирѫтѫл ши слава л вѣкѫ адевѫрѫ:· |

II.

иже вѫ стыхъ wца ншего Іѡанна архїепскпа костантинѣ–града ѕлѫстаго.

лцие кто благочистив и бго–любив.
158. да наслѫдитсѧ добрл нинѣш–нѣго трѫжжства.
лцие кто wт рабь благонрав–нихъ.

wре–чире ерл оум пѫрините аноме Іѡнь дин четатѫ лѫі: костантин лпѫрат. кѫ ростѫл де лѫроу:.
се–и нецире бѫрь крецирь де домнезеѫ юбыть:·
се се лдѫлчаскь де бѫрь праз–ник де астьѧи:·
се–и нецире де шербы кѫ бѫрь нѫравь:.

şi viĭaţâ vie, şi se bucurarâ îngerii; învise dumnezeu, nece unul mortu nu-i în groapâ; dumnezeu învise deînĭtru morţi, începâtura morţilor fu; aceluĭa-i ţirutul şi slava în vécu adevâru.

II.

Ore-cire era um părinte anome Ionŭ din cetatĭa lui Costantin înpărat, cu rostul de auru. Se-i neştire burŭ creştirŭ de domneḑeu ĭubîtŭ, se se îndulcească de burŭ praznic de astăḑi. Se-i neştire de şerbî

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

да вънидетъ радѹисѧ въ радость гд своего.

аще кто wт пръваго часа дѣлал естъ.

да пріимет днес праведнїи дары.

аще кто по третїемь часѣ пріидѣ.

благодаре да праздноуетъ.

де се ѧтре бѹкѹрѫндѹ-се ѧ бѹкѹрїе домно-сѫ:.

с'ѧ нешире де ѧтѫюл час ѧкратѹ:.

де се ѧ астѫвы плать дерепть:.

с'ѧ нешире допѫ ѧл треиле час веприть:.

сѫ благодарѧ[скь]...*)

*) Mai departe lipsesce o fóiă.

cu bură nâravă, de *se* între bucurându-se în bucurie domno-său. S'au neştire de întâiul cas lucratu, de se ia astădî plată dereptă. S'au neştire dopâ al treile cas venritu, să blagodarîască....

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA

1. finalul *u* întreg : праꙁникъ (127), лъкратъ (127,129,159), веритъ (128,129), лжънсъ (128), лжсатъ (128), дерептъ (130), сѫцъ (131), поститъ (131), грасъ (131), флжмжндъ (131), мжнтъитъ (132), дилсъ (132), погоритъ (133, 134), ѣдъ (133), ѭосъ (133), пѣмжнтъ (133), мортъ (135), вѣкъ (135), лдевжръ (135), лъроу (158).

2. л̀ întrebuinţat ca nasală vocală în interiorul cuvîntuluĭ : л̀блжл̀ꙁѣше (129), стил̀се (132), дил̀съ (132), мъл̀чи (133), тъл̀пиръчю (134), дел̀тръ (135), дел̀ (132, dar 158 : дин); *n* despărut : оу-спръ-ꙁѣчеле (129, dar tot acolo : оуи-спръ-вѣчеле), л̀блжꙁѣше (130, dar 129 : л̀блжл̀ꙁѣше), чистици (131), типинж (133) ;

и pus după л̀ : л̀и ал оуиспръвѣчеле (129).

3. confusiunea între *o* şi *u* : аномє (158), домно-съ (159, dar 127 : домнъ-сев), допж (159), домнеовъ (158, dar 133, 134,135 : дъмнеꙁев).

4. є pentru ѣ : дерептъ (159) = дерѣптѫ;

confusiunea între finalul є şi ѣ : нимє şi нимѣ (132);

confusiunea între ѣ şi а după ч : л̀дъличаскь (159) şi л̀-дъличѣскж (127) ;

medialul ж pentru а : праꙁнъжскж (128).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

5. vocala lungă reduplicată : тѧамѫ (132) = *teamă*.

6. ы pentru *i* : ыбыть (158), шербы (159), астѧвы (159), adecă numaĭ în porţiunea scrisă de către însuşĭ popa Grigorie;

i pentru *î* după *r* : погорить (133, 134), амѫри-се (133 de 3 orĭ, dar tot acolo : амѫрѫ-се).

7. ăferesa vocaleĭ pentru a înlătura hiatul : сѫ-оу верить (129), се-ѕ лѫсатѕ (128), ивитѕ-се-ѕ (132);

hiatul lăsat : се ѧѕ лѧминат (132), не аоу мѫнтѕить (132), сѫ ѧѕ цирѕт (131);

hiatul înlăturat prin contracţiune : сѣѕ постить (131).

8. *oa* bine păstrat, afară de : морте (132 de 2 orĭ), морта (134), wре-чире (158).

9. нече (135).

10. *n* între vocale trecut în *r* : нецире (127,128,129,158, 159), кѕрѕ (127, 129), кѕржтата (132), кѕржтѫцией (132), крецирѕ (127), верить (128,129), цирѕт (131, 132), цирѕтѧл (135), депреоурѫ (132), тѣлпирѫчю (134), wре-чире (158);

finalul *nă* trecut în *ră* : кѕрь крецирь (158), кѕрь [праѕникь] (159), кѕрь [нѫравь] (159), dar în porţiunea cea ne-grigoriană: кѕнь праѕникѕ (127) şi кѕ нѫравь (127);

n între vocale trecut în *nr* : венрить (159), numaĭ în porţiunea cea scrisă de popa Grigorie;

n între vocale conservat : пѕнерѣ (130), ѧѕминат (132), типинѫ (133), оунѧл (135), ѧн ал (129);

finalul *n* acomodat cu iniţiala cuvîntuluĭ următor : оум пѣринте (158).

11. confusiune între ѕ (=*dz*) şi ꙁ (=*z*) în porţiunea cea ne-grigoriană, cu preferinţă pentru ꙁ: оуноспрѫѣчеле (129) şi tot acolo оуспрѫꙁѣчеле, астѫзи (127, 131, 132), ꙁѧл (131), ѧблѫꙁѣцие (129), ѧблѫꙁѣцие (130), кѧꙁѕ (133,134), кѧꙁѕрѫ (134), ѧѕминеꙁѕ (133,134,135), afară de ꙁ normal în праѕникѕ (127);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

pe cele doue pagine însă, scrise de însuşi popa Grigorie, distincţiunea între ѳ şi ꙁ e bine mănţinută: праꙁники (159), dar астѫѳи şi астѫѳы (159), домнеѳѳ (158).

12. ѫ, nu ѹ, în porţiunea ne-grigoriană: аѫѳисѳ (128), dar şi ѹосѳ (133).

13. -чю pentru -шѳ: тѫлпирѫчю (134) = *tămpinĭş*, în originalul slavic стретенїе.

14 *o* din *va*: лѳw (133), dar лѳаци (130).

15. *ş* reduplicat la începutul cuvîntuluĭ după vocală: богаціи шши мишеіи (130).

16. genitivo-dativ femeesc cu *-iei*: вѳржтѫциеи (132).

17. pentru articolul *al*: аи доіи (130).

18. ordinalul masculin fără amplificativul *-a*: ал треиле (128,159), ал шаселе (128), ал новле (128), ал оуспиржекчеле (129).

19. ѧтѫ час (127), prin precugetare la wлрѫ, dar în porţiunea grigoriană: ѧтѫюл час (159).

20. femininul *întâĭa* cu sens neutral: лѳкратѳ ди ѧтѫ (129).

21. *de* cu sens partitiv: ѧеѳкѫ де трѳпѳл лѳ (133), неѱире де шерби (127) = slav. кто wт рабь;

de=‘ca’: де се ѧтре (159), де се а (159).

22. condiţionalul *să* şi reflexivul *se* nu tot-d'a-una distinşi în scriere: сѫ се ѧдѳлчѣскѫ (127), dar сѫ сѫ липоніе (128), се се ѧдѳлчаскь (159).

23. лѳ pentru лѳи: ѧеѳкѫ де трѳпѳл лѳ (133).

24. *adecă* cu sens de ‘ĭată’: ши адекѫ ащептѫ (133)=slav. и се прѣдвари.

25. тѳ=lat. *tum*? ши тѳ погорнтѳ фѳсе (134).

26. *să* adesea cu sens de ‘dacă’, redus la *s'* de'naintea vocaleĭ (127, 128 etc.).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

27. construcţiune sintactică remarcabilă: с'аѕ нєцире де ѧтѫюл час лѕкратѕ (159)=‹dacă *aĭ* nescine de'ntăiul cés *lucrat*› (cfr. 127 : с'лоу нєцире де ѧтѫа час лѕкратѕ), с'аѕ нєцире допѫ ал треиле час венрить (159)=‹dacă *aĭ* nescine după al treile cés *venit*› (cfr. 128: с'аѕ нєцире дѕпѫ ал треиле час веритѕ), с'лоу нєцире дѕпѫ ал шаселе час ажѕнсѕ (128)=‹dacă *aĭ* nescine după al şésele cés *ajuns*›, съ се-ѕ нєцире дѕпѫ ал новле час лѫсатѕ (128)=‹dacă *s'aĭ* nescine după al noăle cés *lăsat*›, dar fără separaţiunea verbuluĭ principal de verbul ajutător: съ-оу веритѕ нєцире (129)=‹dacă aĭ venit nescine›.

28. omisiunea luĭ *pre*: приимѣще чела де ѧтѫи ка ши чела де апои (129).

29. лкирѕирѣ (134)=‹victoria›, slav. побѣда.

30. ѧвисе (134,135)= ‹n înviat›, slav. вzскресе;

31. шербн (127), шербы (159)= ‹sclavĭ›.

32. месереташе (132)= ‹sărăciă›; мишен (131), мишєїи (130)= ‹săracĭ›;

33. ѕѕл (131)= ‹ḑiua›.

34. ѧчеташи (131)= ‹asociaţĭ›, dela *cétă* = paleosl. чета, чата ‹agmen, cohors›.

35. пестѣлѫ (129)= ‹zăbavă›, în textul slavic ѕкъснѣние.

36. деспѕзеторюл (129)= ‹stăpîn›, în textul slavic влаадыкѫ.

37. сщцу кѕ соцѣ (131).

38. slavism insolit: благодарѫскѫ (128).

39. *păĭericul*: ашеп'тѫ (133), бѕкѕржн'дѕ-се (127), бат'жокѕрѫ (133), дешер'та (128), дереп'тѕ (130), мор'тѕ (135), мор'цилwр (135), шер'бы (159), оум' пѫринте (158), вен'рить (159).

40. accentul nu e pus aprópe nicăiriĭ, afară de: [се] ѧтр'е (159), до'мно-сѕ (159), до'пѫ (159).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

III.

INTREBAREA CRESTINÉSCA

ORIGINALUL: 1560. — COPIA: 1607.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

INTREBAREA CREȘTINESCĂ

Introducere.

§ 1. Venerabilul canonic Ciparĭu, în fruntea tipăriturelor române transilvane din secolul XVI, ca pe cea mai veche dintre tóte, pune: ‘Invăţătura creştinéscă„, tipărită în Sibiĭu la 1546, fără însă a ne da din ea vre-un extract, saŭ măcar o lămurire cât de scurtă.[1])

La întrebarea nóstră asupra acestuĭ punct de nedomerire, eminentul filolog dela Blaj, într'o scrisóre din 26 ianuariŭ 1879, ne respunde următórele:

‘Tot ce sciŭ este, că la anul 1847, fiind în Viena, un literat ‘maghiar mĭ-a arătat o carte în limba latinéscă, tipărită la ‘Braşov cu titlu: *Ephemerides*, în care la anul 1546 scrie, ‘că în acel an s'a tipărit românesce la Sibiĭu o carte numită ‘*Doctrina christiana*. Acel literat însă a murit în 1849, şi ‘cărţile luĭ aŭ trecut prin multe mâni, până la biblioteca A-‘cademieĭ Ungurescĭ din Buda-Pesta, în care la 1874 am ‘cercetat cu tot de adinsul după acea carte latinéscă, dar nu ‘o am putut afla.„

Acea carte *Ephemerides*, ‘tipărită la Braşov„, este ea vechiă saŭ nouă? D. Ciparĭu, din nenorocire, nu nĭ-o spune. Şi totuşĭ

1) Ciparĭu, *Crestomatia saŭ analecte*, Blaj, 1858, p. XIX.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ar fi trebuit s'o facă. In adevăr, numaĭ în casul de a proveni dela un scriitor tot din secolul XVI, o asemenea carte póte fi considerată ca o fântînă în cestiunea de faţă, ca o mărturiă seriósă în privinţa unuĭ eveniment din 1546.

Un catechism român dela Sibiĭu din 1546 remâne dară maĭ mult decât problematic. Insuşĭ d. Cipariŭ nu'l maĭ menţionéză în ulteriórele sale scrieriĭ.[2]) Cu tóte astea, o ‘învăţătură creştinéscă’ în limba nóstră a existat în Transilvania în secolul XVI, cu mult înainte de publicaţiunile luĭ Coresi; şi este fórte probabil, că ea a fost anume cea de'ntâiŭ carte românâ tipărită, dar nu la 1546 şi nu la Sibiĭu.

§ 2. Pastorul săsesc Simon Massa, născut în prima jumătate a secoluluĭ XVI şi reposat la 1605, în cronica sa, atât de importantă pentru istoria românâ, ne spune sub anul 1559:

‘Eodem anno die 12 Martii Johannes Benknerus, Judex ‘Coronensis, cum reliquis Senatoribus, reformavit Valachorum ‘Ecclesiam, *et praecepta Catecheseos discenda illis propo-* ‘*suit.*’[3])

Adecă:

‘La 12 martiŭ aceluĭaşĭ an (1559), primarul Braşovuluĭ ‘Ion Benkner şi ceĭ-l'alţĭ membri municipalĭ aŭ îmbunătăţit ‘biserica Românilor şi ĭ-aŭ pus pe eĭ să înveţe preceptele ‘catechismuluĭ’.

Cine era acel Ion Benkner?

In ce anume se cuprindea acea ‘îmbunătăţire’ a bisericeĭ române din Transilvania?

Iată primele doă cestiunĭ, ce ni se presintă la citirea pasaguluĭ de maĭ sus, înainte de a ajunge la punctul despre împunerea ‘de a învăţa preceptele catechismuluĭ’.

2) Cfr. *Principie de limbă*, Blaj, 1866, p. 101.

3) *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, ed. Trausch, Coronae, 1847, p. 61.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 3. Dela 1547 pînă la 1562, Ion Benkner, pe care unele cronice săsescĭ îl scriŭ Hanes Benckner, fusese ales de 12 orĭ primar al Braşovuluĭ.[4])

El a murit la 1565.[5])

Cele maĭ multe amărunte despre dînsul, ni le procură contimpuranul seŭ Ostermayer, din care aflăm, bună óră, pînă şi căsătoria luĭ Benkner, saŭ—ce-va maĭ interesant—întâlnirea ce avusese el cu Petraşcu-vodă din Ţéra-Românéscă.[6])

Ceĭa-ce ne preocupă însă maĭ mult în casul de faţă, este că la 1546 el a concurs la fundarea primeĭ fabrice de hărtiă în Braşov,[7]) dând astfel—negreşit—un maĭ mare avînt activităţiĭ tipografice de acolo.

Dar în ce mod Hanes Benckner, fiind luteran, amestecatus'a el în afacerile bisericeĭ române?

§ 4. O raritate bibliografică încurcă pînă acum nu puţin pe filologiĭ Slavĭ.

In biblioteca episcopală ortodoxă din Ungvár, în biblioteca imperială dela Petersburg şi 'n biblioteca d-luĭ Lukaszewicz din Poltava în Rusia meridională, se află căte un exemplar—treĭ exemplare peste tot!—dintr'un Evangeliar, tipărit slavonesce, fără indicaţiunea anuluĭ, cu cheltuĭala unuĭ Sas din Transilvania, carele îşĭ dâ numele de: АЗЪ ЖѢПАНЪ Ханьшь Бѣгнерь wт Брашев, adecă: „eŭ, jupân Hanes Benckner din Braşov".

Slavistiĭ sînt generalmente dispuşĭ a crede, că este o tipăritură încă din secolul XV, saŭ cel puţin de pe la începutul secoluluĭ XVI.[8])

4) Marienburg, *Die Oberbeamten zu Kronstadt*, în *Siebenbürgische Provinzialblätter*, t. 2, 1806, p. 35—6.

5) Trauschenfels, *Fundgruben*, p. 24.

6) Kemény, *Fundgruben*, p. 33 seqq.

7) Ibid. p. 31—2.

8) Karatayev, Хронологическая роспись славянскихъ книгъ, Petersburg, 1861, p. 2, No. 9.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Numaĭ ilustrul Schaffarik, maĭ păzit, observă că epoca precisă a luĭ Benkner, pe care 'l scrie Biegner, ar trebui cercetată în istoria specială a Transilvanieĭ.[9])

Din cele doă paragrafurĭ precedinţĭ resultă, că Evangeliarul în cestiune n'a putut fi tipărit înainte de 1559, şi că destinaţiunea luĭ era de a servi anume Românilor din Transilvania: ‘Valachorum Ecclesiae’, pentru ca eĭ să aĭbă un text uniform, în loc de a întrebuinţa, ca pînă atuncĭ, nesce manuscrise şovăitóre şi une-orĭ discordante.

Dar Benkner era luteran, ér usul limbeĭ naţionale în biserică, nu a uneĭ limbe străine saŭ mórte, este unul din preceptele cele maĭ elementare ale Reformeĭ. Românul trebuĭa să se închine românesce. Traducţiunea pentru prima óră a Sânteĭ Scripture întregĭ înfăţişa marĭ dificultăţĭ şi cerea un timp préîndelungat; se putea însă—drept început—a se da Românilor d'o cam dată măcar un mic catechism, şi acésta este ceĭa-ce a şi făcut Benkner: ‘praecepta Catecheseos discenda illis proposuit’.

Datul ‘12 martiŭ 1559’, pe care'l citim în Simon Massa, indică—după tótă probabilitatea—numaĭ ḑiua luărĭĭ decisiuniĭ de cătră consiliul municipal săsesc al Braşovuluĭ de a înzestra pe Românĭ cu o ediţiune slavică a Evangeliaruluĭ şi cu un catechism în limba poporană; cât privesce însă execuţiunea lucruluĭ, ea cată să se fi făcut în anul 1560.

§ 5. Cu doă-ḑecĭ de anĭ maĭ târḑiŭ, s'a repeţit amestecul luteranilor din Braşov în cărţile bisericescĭ ale Românilor, prin publicarea la 1580 a Omiliaruluĭ luĭ Coresi, pe care l'a dat la tipar, érăşĭ cu cheltuĭala consiliuluĭ municipal, primarul Lucas Hirscher: ‘ѥѕ жоуиѫнзлѣ Хрѣжиль Лоукачь жоудецзлѣ Брашовѣлзи ши л тоть цинѵтзлѣ Брѫсен’.

Să constatâm însă, că Saşiĭ nu se vede de nicăiriĭ a se fi încercat vre-o dată de a furişa propriele lor credinţe în tipă-

9) Schaffarik, *Geschichte der serbischen Literatur*, Prag, 1865, t. 1, p. 255, No. 113.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

riturele cele religióse ale Românilor, astfel că ingerința luterană nu provoca din partea fraților nostri de peste Carpați acele țipete, acele temeri și plângeri, cari resunaŭ de pretutindeni, de câte ori o carte românéscă eșia sub auspiciele cele calvine ale unuĭ Ungur.

In acest mod, de exemplu, autorul anonim al dissertațiuniĭ *De conversione Valachorum* vorbesce fără nicĭ o supărare despre Omiliarul dela 1580, „per Saxones editum„, dar pe aceĭași pagină el se aprinde și fulgeră, când menționéză „liberos pestilentos„ aĭ calvinilor.[10])

Peste un secol și maĭ bine după luterani, calviniĭ aŭ scos și eĭ la lumină un catechism în limba română, în care însă, înfruntându-se pe față ritul oriental, sînt combătute sacramentele, icónele, posturile etc.[11])

O traducere românéscă a catechismuluĭ luĭ Luther n'ar fi fost atât de scandalósă, doctrina mareluĭ reformator, în genere, diferind pré-puțin de cea ortodoxă; și totuși este de creḍut, d'o cam dată à-priori, că „jupânul Hanes Benckner„ s'a abținut dela o asemenea perfidiă, mărginindu-se de a publica o simplă traducere românéscă după vre-un catechism în us la crestiniĭ resăriteni, întocmaĭ după cum a făcut maĭ târḍiŭ „jupânul Lucas Hirscher„ în privința Omiliaruluĭ.

§ 6. Intre numerósele catechismurĭ ale bisericeĭ grece, cel maĭ elementar, cel maĭ simplu și maĭ clar tot o dată, cel maĭ puțin supus controverseĭ, este o mică exposițiune a credințeĭ creștine: Ἔκθεσις σύντομος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, compusă după sânțiĭ Ciril de Alexandria și Anastasiŭ de Antiochia, probabilmente de către sântul Maxim în secolul VII, dar atribuită une-orĭ, póte pentru maĭ multă autoritate, luĭ Ioan Crisostom.

Ea există în diferite manuscrise grece cu variante. Unele se încep, bună óră:

10) Ciparĭŭ, *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, p. 11.
11) Ibid. p. 9.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ἐρώτησις. Ποίας θρησκείας εἶ;
Ἀπόκρισις. Χριστιανός etc.,
altele:
Ἐρώτησις. Ποίας θρησκείας εἶ ἄνθρωπε;
Ἀπόκρισις. Χριστιανός εἰμι....[12])

Acest catechism a fost cel întâiŭ, pe care l'aŭ adoptat şi l'aŭ tradus Slavii meridionalĭ în urma creştinărilor lor dela Grecĭ, şi 'l conservă într'un preţios manuscris tocmaĭ de pe la anul 1100.[13])

Dela Slavĭ, acelaşĭ catechism, ca cel maĭ lesne de înţeles şi cel maĭ uşor de învăţat, a trecut în urmă la Românĭ; şi este maĭ mult decât probabil, că el anume, ér nu altul órecare, a fost cel tipărit românesce la 1560 în Braşov de cătră Hanes Benckner, cu atât maĭ vîrtos că nu se deosebesce mult de catechismul cel mic al luĭ Luther.

§ 7. Eĭ bine, în manuscrisul luĭ popa Grigorie, pe pag. 196—216, noĭ găsim tocmaĭ catechismul luĭ Ciril şi Anastasiŭ, pe care preutul din Măhaciu l'a copiat la 1607 după un original scris în limba tipăriturelor române din secolul XVI.

Copia este mult maĭ elegantă decât scrisórea cea obicĭnuită a luĭ popa Grigorie; literele sînt maĭ marĭ, maĭ îngrijite; iniţialele, titlul general şi cuvintele ѧтрєбаре şi рѧспоунсь sînt scrise cu roşu; tóte imitéză, pînă la un punct, caracterele de tipar, şi ar fi interesant de a le compara cine-va în acéstă privinţă anume cu Evangeliarul luĭ Benckner dela 1560.

Popa Grigorie îşĭ dă tótă silinţa de a păstra intacte ortografia şi fonetica textuluĭ copiat, astfel că—de exemplu—nicăirĭ nu figuréză ѕ, ci numaĭ ꙁ, şi nicăirĭ *n* între vocale nu trece în *r*, afară numaĭ de cuvîntul нимєрилѣ=*nimenilé*, care

12) Nessel, *Catalogus Codicum MSS. Bibliothecae Vindobonensis*, Vindobonae, 1690, pars I, p. 243, 355.—Cfr. Fabricius, *Bibliotheca graeca*, Hamburg, 1807, t. 10, p. 597.

13) Sreznevskii, în Извѣстія Академіи Наукъ, t. 1, p. 89—96. — Jagić, în *Knjizevnik*, t. 3, Zagreb, 1866, 137.—Cfr. Kalaidovicz et Stroev, Описаніе рукописей гр. Толстова, p. 542, No. 16.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

putea să fi fost scris aşa şi 'n prototip, căcĭ se întrebuinţézĕ şi pe aĭurĭ între Românĭ, ba şi la noĭ se ḑice *nimăruĭ=nimenuĭ*; în propria adnotaţiune însă, pusă la sfîrşit şi unde el nu copiază pe nimenĭ, Măhăcénul nostru revine la dialect, scriind чинн=*cine*, măcar-că şi aicĭ, sub influinţa originaluluĭ, în care nu se găsesce de loc ѕ, pune ѕилеле pentru ѕилеле.

§ 8. Să tragem conclusiunile din cele de maĭ sus.

Este sigur, pe temeĭul uneĭ mărturie istorice contimpurane, cumcă la 1560 s'a tipărit în Braşov, din iniţiativa autorităţilor săsescĭ de acolo, un catechism în limba română.

După tóte probabilităţile, expuse maĭ sus în §-fiĭ 5 şi 6, acel catechism era o traducere după expositiunea cea scurtă a credinţeĭ creştine de sânţiĭ Ciril şi Anastasiŭ.

Nu e de creḑut, că tot în secolul XVI şi tot în Transilvania, când exista deja un exemplar tipărit, se va maĭ fi făcut o altă nouă traducere după acelaşĭ catechism.

Resultă dară, că 'Intrebarea creştinéscă, a luĭ popa Grigorie, care cuprinde tocmaĭ compendiul sânţilor Ciril şi Anastasiŭ, şi care, în acelaşĭ timp, nu este decât o simplă copiă, reproduce anume catechismul românesc cel dela 1560.

§ 9. S'ar maĭ puté nasce cestiunea secundară: ḑe nevoe să fi avut óre preutul din Măhacĭu de a copia o carte deja tipărită?

La 1607 ediţiunea din 1560 cată să fi devenit de o raritate extremă.

Acéstă sórtă a avut'o de asemenea catechismul cel dela Belgrad din 1642, care, deşi deochĭat prin calvinismul seŭ, totuşĭ nu se maĭ găsĭa pe la 1657, abia peste cincĭ-spre-ḑecĭ anĭ, încât a trebuit să se scóţă o a doua ediţiune; apoĭ astăḑĭ ambele ediţiunĭ sînt cu totul invisibile, mult maĭ rare decât Omiliarul dela 1580 şi chĭar decât Psaltirea luĭ Coresi.

Ajunge a spune, că d. Ciparĭu n'a fost în stare de a da un extract din acest catechism, căcĭ în deşert l'a căutat pretutindenĭ, după ce perduse la 1849 unicul exemplar cunoscut

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

din a doua ediţiune. ér pe cea din 1642 nicĭ a vedut'o vre-o dată.[14])

Cu atăt mai rar, firesce, trebuia să fi fost la 1607 catechismul cel din 1560, după o trecere de peste patru-dece de anĭ, şi—prin urmare—se înţelege dela sine că popa Grigorie apucase cea de'ntâiŭ ocasiune ce i s'a presintat pentru ca să-şĭ tragă o frumósă copiă după vre-un exemplar străin.

§ 10. Dacă cercetările ce preced sînt corecte, atunci textul publicat mai la vale posedă marea valóre de a ne oferi prima carte tipărită românesce, anterióră cu 17 anĭ faimóseĭ Psaltirĭ a luĭ Coresi.

Deşi vechiu de peste treĭ secolĭ, acest catechism este scris totuşĭ într'o limbă, care se aprópie fórte mult, şi s'ar puté dice chĭar că nu diferă de graiul actual al sătenilor din Ţéra-Românéscă şi din regiunile învecinate ale Transilvanieĭ.

El ne presintă fără comparaţiune mai puţine dificultăţĭ fonetice, morfologice, lexice şi sintactice, decăt limba propriă a luĭ popa Grigorie, măcar-că preutul din Măhacĭu trebuia să fi fost încă copil în anul când acest text eşia la lumină din téscurile Braşovuluĭ.

S'ar puté dară afirma în cunoscinţă de causă, că pe la jumătatea secoluluĭ XVI limba română înfăţişa diverse straturĭ, unele mai înapoiate, altele mai înaintate, între carĭ exista deja stratul cel devenit astădĭ, aprópe fără nicĭ o schimbare, limbă t i p i c ă a Românuluĭ.

In catechismul din 1560 pînă şi finalul *u* nu se mai vede nicăirĭ, abia-abia persistând în *cumu* şi *cându*, dar şi aci nu tot-d'a-una.

14) Ciparĭŭ, *Crestomatia*, p. XXI, XXII.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

.Λтрѳбарѣ крѳщинѣскѫ.

.Λтрекарѣ. Крещинѣ еши.

Рѫспоунсѣ. Крещинѣ.

.Λ. Карєле wмwл крещинѣ.

Р. Ѿмоулѣ крещинѣ ѫсте ачела wмѣ чине .Λ хс. крѣде. ши вїаѯѫ коумѣ сфинѣ токмѣлеле. крѣде ертѣчюнѣ пѫкателорѣ дєла татѫлѣ сфинѣ домнєзеоу кѫ и се ва да .Λ харѣ прєл ic хс.

.Λ. Дєла чине те кємн крещинѣ.

Р. Дєла хс.

196. .Λ. Коу че і вєрн адєвѫра кѫ еши крещинѣ.

ÎNTREBARÉ CREȘTINÉSCÂ.

Întrebaré. Creștinŭ ești?

Răspunsŭ. Creștinŭ.

Î. Carele omŏl creștinŭ?

R. Omulŭ creștinŭ ĭaste acela omŭ cine în Hs. créde, și viază cumŭ săntŭ tocmélele; créde ertăcĭunĕ pâcatelorŭ dela Tatălŭ sfĕntŭ Dŏmnezeŭ că i se va da în harŭ preîn Is. Hs.

Î. Dela cine te chemi creștinŭ?

R. Dela Hs.

Î. Cu ce veri adevăra că ești creștinŭ?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Р. Коу ачѣл кѫ м'ам ботезатъ. л поумеле татълоуи ши фїюлоуи ши дхоулоуи сфнтъ. ши крезъ. л іс хс.

Л. Коу маи моултъ. коу че вери адевѫра.

Р. Коу ачѣл кѫ цїоу рѫджинл креџинѫтѫцїеи.

Л. Кѫте лоукроуре требоуѫие сѫ цїи wмоуль креџиніь.

Р. Чинчи лоукроуре.

198* Л. Кѫреле-съ ачѣлѣ.

Р. Де дтъи зѣче порѫнчѣле але лоуи домнезеоу. Я доа крединца крещинѣскѫ. Я трея татълъ ностроу. Я патра ботезоуль. Я чинчѣ коуминекѫтоура.

Л. Пре чине шь дѣде домнезеѳ. зѣче коувинтеле сале афарѫ.

Р. Пре Мwуси прроькь пре доаw табле де пїатрѫ л врѫхоул моунтѣлѳи де Синае.

Л. Зи чѣле зѣче коувенте.

199. [Р.] Де дтъи еоу сѫнтъ домноул | домнезеоу ал тѫоу пре лѫнгѫ мене домнезеи стрїини сѫ наибь. Я доа поумеле

*) Din scăpare de vedere, după pagina 196 pagina următóre s'a numerotat în manuscris: 198.

R. Cu acéĭa că m'*am* botezatŭ în numele Tatăluĭ şi Fiĭuluĭ şi D*u*hului sfăntŭ, şi crezŭ în Is. Hs.

Î. Cu mai multŭ, cu ce veri adevăra?

R. Cu acéĭa că ştiu rădăcina creştinătăţici.

Î. Câte lucrure *t*rebuĭaşte să ştii omulŭ creştinŭ?

R. Cinci lucrure.

Î. Carele-sŭ acélé?

R. De întăi, zéce porăncéle ale lui Do*m*nezeu; a doa, credinţa creştinéscă; a treĭa, tatălŭ-nostru; a patra, botezulŭ; a cincé, cuminecătura.

Î. Pre cine-şŭ déde Do*m*nezeu zéce cuvintele sale afară?

R. Pre Moysi prorocŭ pre doao table de piatră în vrăhu*l* mu*n*télui de Sinae.

Î. Zi céle zéce cuvente.

R. De întăi: eu săntŭ Do*m*nu*l* Do*m*nezeu al tău; pre lângă mene do*m*nezei striini să n'aibi. A doa: numele Do*m*nului Domnezeului tău

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

домнѕлѕи домнезеоулоуи тѫоу л харъ сѫ ноу-лѣ ѧи прелѫ гоура та кѫ невиновать ноу вери фи. Ѩ трея сѫрѣѣзѫ доуменека. Ѩ патра тать-тѫоу ши моумѫ-та чинстѣциѣ-и сѫ вери сѫ аибі зиле моулте ши боуне пре пѫмѫнть. Ѩ чинчѣ сѫ ноу оучиѕи. Ѩ шасе сѫ нѕ фїи коурвари. Ѩ шап-
200. тѣ ноу фоура. | Ѩ шпта сѫ ноу фїи мѫртоурїе стрѫмбѫ вечиноулѕи тѫоу. Ѩ нша сѫ ноу пофтеци каса вечиноулоуи тѫоу. Ѩ зѣчѣ сѫ нѕ пофтеци вечиноѕлѕи тѫѕ нече моуѫ-ре-и. нече фата-и. нече фечороул. нече коѕлѣ. нече калоулѣ. нече немика че ѫсте ал лѕи.

Л. Ѧни сѫ грѫимѣ депре ҳасна челшр зѣче коувинте але лоуи домнезеѕ. дерептъ че-ши дѣде домнезеѕ зѣче коу-
201. винтеле сале афарѫ сѫ не прентроу але | испѫсимѣ.

Р. Ноу дерептъ ачѣа кѫ нимерилѣ ноу ле полте плнѣ деплинѣ.

Л. Дарѫ дерепче лѣѕ дать афарѫ.

Р. Дерептъ трей фолосѕре. фолосоул дѫлтѧи коум ноп пѫкателе ноастре. сѫ ле потемѣ кѕноаще дел ен пре ноп сѫ не смеримѣ. ши сѫ мѣрцемѣ ла врачю ла іс хс. Ѩлѣ доиле фолосѣ. коумѕ не дѣде зѣче коувинтеле сале сѫ лвѫцѣмѣ

în harŭ să nu-lŭ ĭaĭ preîn gura ta, că nevinovatŭ nu veri fi. A *trei*a: sărbézâ dumeneca. A patra: tată-tău şi mumâ-ta cinstéşte-i, să veri să aibi zile multe şi bune pre pâmântŭ. A cincé: să nu ucizi. A şase: să nu fii curvari. A şaptê: nu fura. A opta: să nu fii mârturie strâmbâ vecinului tău. A noa: să nu pofteşti casa vecinului tău. A zécé: să nu pofteşti vecinului tău nece muĭare-i, nece fata-i, nece feĭcor*ul*, nece boulŭ, nece calulŭ, nece nemica ce ĭaste al lui.

Î. Ĭani să grăimŭ depre haşna cel*or* zéce cuvinte ale lui Do*m*nezeu, dereptŭ ce-şi déde Do*m*nezeu zéce cuvintele sale afarâ, să ne prentru ĭale ispăsimŭ.

R. Nu dereptŭ acéĭa, că nimerilé nu le poate înplé deplinŭ.

Î. Darâ derep-ce léu datŭ afarâ?

R. Dereptŭ trei folosure. Folosu*l* dăintăi: cu*m* noi pâcatele noastre să le potemŭ cunoaşte, deîn ei pre noi să ne smerimŭ şi să mérgemŭ la vraciu la Is. IIs. Alŭ doile folosŭ: cumu ne déde zéce

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

202. фапте боуне креꙗинилwр. | ши виацѫ боуиѫ. Ѧ трел фолосѣ. коум wамени фѫкѫтори де рѫоу сѫ се ѧтоаркѫ кътрѫ домнезе8.

.Л. Дѣка нѣ8 дать домнезе8 кѣвинтеле сале афарѫ сѫ не испѫсим пе.трѣ8 але. дарѫ прин че не вѫмъ испѫси.

Р. Пре.Ѧ крединица дерѣптѫ.

.Л. Че не ѧвацѫ пре крединица дерѣптѫ.

Р. Евгаꙋ.

.Л. Че е евгаꙋ.

203. Р. Боуиѫ вестире ши веселіе дела татѫлѫ сфинть | домнезе8 коум поаw не ва ерта тоате пѫкателе дерептъ іс хс.

.Л. Пре чине шѣ дѣде домнезе8 евгаꙋ сѫ афарѫ.

Р. Пре фію–лѫи челъ сфинть. сѫ пре чине (?) порѫнчи поаw коукоурѣе ши милѫ ши ертѫчюнѣ пѫкателwр.

.Л. Че е дарѫ крединица чѣа че поаw требоуѫіе сѫ не испѫсим.

204. Р. Нѫдѣѫде .Ѧ милѫ татѣлѫи сфинть домнезе8 дерептъ моарть фіюлѫи челъ сфинть.

---

cuvintele sale să învăţămŭ fapte bune, creştinilor, şi viaţâ bună. A treĭa folosŭ : cum oameni făcâtori de râu să se întoarcă cătră Domnezeu.

Î. Déca néu datŭ Domnezeu cuventele sale afară să ne ispăsim peîntru ĭale, dară pren ce ne vămŭ ispăsi?

R. Preîn credinţa derépтâ.

Î. Ce ne învaţâ pre credinţa derépтâ?

R. Evanghelia.

Î. Ce e evanghelia?

R. Bună vestire şi veselie dela Tatălŭ sfăntŭ Domnezeu, cum noao ne va erta toate pâcatele dereptŭ Is Hs.

Î. Pre cine-şŭ dĕde Domnezeu evanghelia sa afară?

R. Pre fiĭu-lui celŭ sfăntŭ, să pre (?) cine porânci noao bucurie şi milă şi ertâciune pâcatelor.

Î. Ce e dară credinţa cĕĭa ce noao trebuĭaşte să ne ispăsim?

R. Nădéjde în miła Tatălui sfăntŭ Domnezeu dereptŭ moarté fiĭu lui celŭ sfăntŭ.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

.Л. Зи крединица чѣѕ фѫкѕть вї. апсль.

Р. Канк дн.лтѫи де фанта лоумїен:. Крезь .лтрѕ доумне-
зеѕ .л татълк поутѣрникоуль фѫкѣторюл черюлѕи ши алк
нѫмѫнтѕлѕи вѫзоутелѡрь ши невѫзѣтелѡр. Кап ал доилє де
сѕѫмпарѣт. Ши .лтроу оуноуа домнь іс. хс. фїюлк лѕи дом-
205. неѕеѕ че-оу нѫскоуть дниниѡрѫ. | .лсѫ де .л татълк нѫскоуть
маинте де тоате вѣкѕрѣ. лѕминѫ дела лѕминѫ домнеѕеѕ
дерептъ дел домнеѕеѕ дерептъ. нѫскоуть .лсѫ нефѫкѕть
оуноулк коу тать. прел чине тоате фѫкоуте сѫнть дерептъ
ноп wаменїи. ши дерептъ испѫсенїе ноастрѫ ве[ни]тлѕ дел
черю. ши лоу нѫскоуть дел дхоулк сфнтъ. ши .л Маріа
206. фатъ wмъ фоу. рѫстикнитоу-сѣѕ дерептъ ноп соупть Пи-
латъ деп Понть. киноунть ши .лгропатъ ши .лвисе а трел
зи. доупѫ скрипторь ши сѫ соуи .л черю ши шждѣ а де-
рѣпта татълѕи. ши пѫрѫ вене-ва коу славѫ л жоудека вїпи
ши морцїи. кѫ .лпѫржцїа лоуи ноу ѫсте wбрѫшенїе. Канк
ал трелле де сфнцїе. Ши .л дхоулк сфнтъ домнѕл че вїи
207. фаче. .лсѫ дела татълк вине ши .л татълк ши | .л фїюл сѫ
не .лкинѫмк ши сѫ слѫвимк. коумк лоу грѫнтъ проркчїи

Î. Zi credința céu făcută 12 a*postol*î.

R. Capŭ diîntăi de fapta lumiei: crezŭ întru Dumnezeu în tatălŭ putérniculŭ făcătorĭu*l* cerĭului şi alŭ pământului, văzutelorŭ şi nevăzutelo*r*. Ca*p* al doile de scumpără*t*: şi întru unu*l* do*m*nŭ Is. IIs. fiiulŭ lui Do*m*nezeu, ce-u nâscutŭ diniorâ, însâ deîn tatălŭ nâscu*t* mainte de toate vécure, luminâ dela luminâ, Do*m*nezeu dereptŭ deîn Do*m*nezeu dereptŭ, nâscu*t*, însâ nefăcutŭ, unulŭ cu Tată, preîn cine toate făcute săntŭ; dereptŭ noi oamenii şi dereptŭ ispăsenie noastră, venit'au deîn cerĭu şi au nâscutŭ deîn Duhulŭ sfăntŭ, şi în Mariia fată omŭ fu, răsticnitu-séu dereptŭ noi suptŭ Pilatŭ deîn Pontŭ, chinuitŭ şi îngropatŭ, şi învise a treĭa zi dupâ scriptură, şi să sui în cerĭu şi şădé a-derépta Tatălui, şi ĭară vene-va cu slavâ a judeca viii şi morții, că înpărățiia lui nu ĭaste obrăşenie. Capŭ al treile de sfinție: şi în Duhulŭ sfăntŭ Domnu*l* ce vii face, însâ dela Tatălŭ vine şi în Tatălŭ şi în Fiiulŭ, să ne închinămŭ şi să slăvimŭ, cumŭ au grăitŭ prorocii, şi într'una sfântă a săborului apo*stol*ilorŭ besé-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ши дтр'оуна сфнтъ а сѫборѣлоуи апостолорь бесѣрека, мѫр-
тоурисѣуіе оу дѣ ботезъ сѫ сѫ дарте пѫкателе. дщептѫмь
скоуѫтоуль мѫрцилорь ши бер фи вїоу д вечїе аминь.

Î. Че аste а treа parte че требоуѫще крещиноуѫви. сѫ
цїе.

R. Аste татъль ностроу че-оу дѣвѫцать дсоуше іс. хс. пре
208. апостоли. Матеи. 6. ши Лукь не. |

Î. Зи мче-нашь рѫмѫнѣуіе сѫ дцѣлѣуемь.

R. Татъль ностроу че еуи д черю. сфицѣскѫ-се поумеле
тѫоу. сѫ вїе дпѫрѫцїе та фїе вол та коум д черю. аша
ши пре пѫмѫнть. пита ноастрѫ сѫцїwсѫ дѫ-не ноаw астѫзи.
ши дарть ноаw грешалеле ноастре. · коум ертъ[мь] ши ноі
грешицилwр ноѫри. ши ноу не доуче д нѫпаste че не из-
бѫвѣуіе пре ноі де хиклѣноул. кѫ а та е дпѫрѣцїе ши
пѫтѣрѣ ши слава д вечїе аминь.

209. Î. Кѫте | рѫндоуре де лоукроуре сѫ не коуприндемь д
роугѫчюне.

R. Доаw.

Î. Карele-сь ачѣлѣ.

---

reca, mârturiséste uîn botezŭ, să să ĭarte pâcatele, aşteptămŭ scu-
latulŭ morţilor, şi ver fi viu în vecie, aminŭ.

Î. Ce ĭaste a treĭa parte ce trebuĭaşte creştinului să ştie?

R. Ĭaste tatălŭ-nostru, ce-u învăţatŭ însuşŭ Is. Hs. pre a*postol*i,
Mathei 16 şi Luc*a* 55.

Î. Zi oce-naşŭ rumânéşte să înţélégemŭ.

R. Tatălŭ nostru ce eşti în cerĭu, sfinţéscâ-se numele tău, să vie
inpărâţie ta, fie voĭa ta cu*m* în cerĭu aşa şi pre pâmântŭ, pita noa-
strâ săţiosâ dă-ne noao astâzi, şi ĭartă noao greşalele noastre cu*m*
ertămŭ şi noi greşiţilo*r* noştri, şi nu ne duce în nâpaste, ce ne iz-
bâvéşte pre noi de hiclénu*l*, că a ta e înpărăţie şi putére şi slava
în vecie, aminŭ.

Î. Căte rândure de lucrure să ne cuprindemŭ în rugâcĭune?

R. Doao.

Î. Carele-sŭ acélé?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Р. Милкоуитоура ши датоул де харь.

Л. Че ѧсте милкоуитоура ши датоул де харь.

Р. Милкоуитоура. ѧсте ачѣа кѫндь черемь чева дела домнезеѫ ши авемь греоу ши невоиж ноастрѫ. сфинть поумеле ал лоуи пре ажоуторю съ-ль кемѫм.

210. Л. Че е датоуль | де харь.

Р. Датоуль де харь ѧсте ачѣа кѫндоу не адоучемь аминте де тоате фаптеле боуне але лоуи домнезеоу ши дѫмь харь лоуи прел хс.

Л. Кѫте лоукроуре требоуескь съ фїе л роугѫчюне.

Р. Чинчи лоукроуре. Деѧтѫи поржничѣлеле. къ домнезеоу. лоу поржничить ши лоу лѫсать съ роугѫмь. Ѧ доаѫ фѫгѫ-

211. доуитоу-нѣоу къ не ва пре ноі аскоулта. Ѧ треѧ крединца къ тоате фѫгѫдоуитѫриле лоуи домнезеѫ коу крединцѫ. ноуман съ ле поутемь коуприндe ла ноі. Ѧ патра чѣрере греѫ ши невоіе соуфлетоулоуи ши троупоулоуи. Ѧ чинчѣ л ал коуи поуме требоуѫіе съ чѣремь съ вери съ ѫїи ноуман ноумеле лоуи іс. хс.

Л. Кѫте чѣрери сѫнть л татѫль нѫстроу.

R. Milcuitura şi datul de harŭ.

Î. Ce ĭaste milcuitura şi datul de harŭ?

R. Milcuitura ĭaste acéĭa, căndŭ ceremŭ ce-va dela Domnezeŭ, şi avemŭ greŭ şi nevoiâ noastrâ sfăntŭ numele al lui pre ag'utorĭu să-lŭ chemâm.

Î. Ce e datulŭ de harŭ?

R. Datulŭ de harŭ ĭaste acéĭa, căndu ne aducemŭ aminte de toate faptele bune ale lui Domnezeu şi dămŭ harŭ lui preĭn Hs.

Î. Căte lucrure trebuescŭ să fie în rugăcĭune?

R. Cinci lucrure. Deîntâi porâncélele, că Domnezeu au porâncitŭ şi au lăsatŭ să rugâmŭ. A doao, făgâduitu-néu că ne va pre noi asculta. A treĭa, credinţa că toate făgâduiturile lui Domnezeu cu credinţâ numai să le putemŭ cuprinde la noi. A patra, cérere greu şi nevoie sufletului şi trupului. A cincé, în al cui nume trebuĭaşte să céremŭ să veri să ştii, numai numele lui Is. Hs.

Î. Căte céreri săntŭ în tatălŭ-nostru?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

212 Р. Шапте чѣрери сѫнтъ. трей-сѫ дин але де вїаца | де вѣкъ. патроу чѣрере депре кїаца ачещїи лоуми

Л. Че аете а патра парте че требоуаще сѫ цїе крещиноуа.

Р. Ботезоулъ коум лоу скрисъ сфинтоуа. мѳ. евг. листъ *(sic)* канъ маи апои. оунде зисе домноуа доумнезоулъ нострoу іс. хс. пѫсаци л толтѫ лоумѣ ѩвѫцаци толте лимбиле ботезаци л поумеле татълоуи сфинтъ. ши карѫ зиче л. евгаїе лоуи

213. Марко | канъ маи апои. чине ва крѣде ши ва фи ботезатъ испѫситъ ва фи. чине карѫ поу ва крѣде перитъ ва фи.

Л. Че аете а чинчѣ парте че требоуаще крещиноулоуи сѫ цїе.

Р. Коуменекѫтоура дела прѣстолъ. че аете скрисѫ де сфиції евгелисти. мѳ. рѳ. мр. ѯд. лоук. рѳ. ши сфинтоулъ Павелъ апслъ.

Л. Зи чѣле коувинте.

214. Р. Домноуа | домнезеоу іс. хс. доуиѫ чинѫ ѡѡ ѡ пинѫ ши благослови. ши фрѫмсе ши дѣде оученичилѡр сѫи. ши зисе лоуаци ши мѫнкаци. кѫ ачеста аете троупоуа мїеоу. че се

R. Şapte céreri sănt̆u: trei-sŭ diîn ĭale de viaţa de véc̆u, patru cérere depre viĭaţa aceştii lumi.

Î. Ce ĭaste a patra parte ce trebuĭaşte să ştie creştinul?

R. Botezulŭ, cum au scrisŭ sf̆ăntul Mathei evanghelistŭ capŭ mai apoi, unde zise Domnul Dumnezeulŭ nostru Is. Hs.: pâsaţi în toată lumé, învăţaţi toate limbile, botezaţi în numele Tatălui sf̆ăntŭ; şi ĭară zice în evanghelie lui Marco cap mai apoi: cine va créde şi va fi botezatŭ — ispăsitŭ va fi, cine ĭară nu va créde — peritŭ va fi.

Î. Ce ĭaste a cincé parte ce trebuĭaşte creştinului să ştie?

R. Cumenecâtura dela préstolŭ, ce ĭaste scrisâ de sf̆inţii evanghelisti Mathei 106, Marco 61, Luca 109, şi sf̆ăntulŭ Pavelŭ apostolŭ.

Î. Zi cêle cuvinte.

R. Domnul Dumnezeu Is. Hs. dupâ cinâ lo o pită şi blagoslovi şi frâmse şi dède ucenicilor săi şi zise: luaţi şi mâncaţi, că acesta ĭaste trupul mieu, ce se dède dereptŭ voi; acâsta faceţi căndŭ veţi face

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

дѣде деревтъ вои. аѵаста фаѵеци кѫндъ веци фаче помѣна мѣ. ашишдере ши пѫхарь лоуѡ доупѫ чинѫ ши благослови. ши дѣде оученичилѡр сѫи. ши ѕисе кѣци тоци де.ѵтр`жнсь.
215. аѵеста аѕте сини целе мїеоу де лѣце нолѡ. че се ва вѫрса деревтъ вои. деревтъ моуаци сѫ вѫ се арте пѫкателе аѵаста фаѵеци поуроуришѣ. кѫндъ веци фаче помѣна мѣ:

Скрис'ам еѕ попа Гриторїе дин Мѫхачю. ѧ ѕилеле лѣи Батърѣ Боуддоужарю крлю. карте чири сѫ ва .ѵтреба коу латоуа сѫ цїе рѫспѫнде. ларѫ поумѫроуа анлѡр. дела Ѧдам. ѕ. р. ѳі.
216. ан. дела наіерѣ лѣи хс. ѧ. х. ѕ. ан.

---

poména mé; aşişdere şi pâharŭ luo dupâ cinâ şi bl*a*goslovi şi dède ucenicilo*r* săi şi zise: béţi deîntr'ânsŭ, acesta ĭaste singele mieu de lége noao, ce se va vărsa dereptŭ voi dereptŭ mulţi să vă se ĭarte pâcatele; aéasta faceţi pururilé căndŭ veţi face poména mé.

Scris'a*m* eu, popa Grigorie diîn Mâhacĭu, în zilele lui Batărŭ Buldujarĭu craiu, carte: ciri să va întreba cu altu*l*, să ştie răspunde; farĭ numâru*l* ailo*r* dela Ada*m* 7115 ai, dela naşteré lui Iis. 1607 ai.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA

1. finalul *и* întreg numaĭ în коумѕ (202) şi кѫдоу (211) căte o singură dată, ér pe aĭurĭ tot-d'a-una ѣ=*ă*.

2. ѧ întrebuinţat ca nasală vocală numaĭ în *un*: оуѧ (208) şi 'n compusele cu *in*: деѧ (202, 206, 207), дѫѧтѫи (202), диѧтѫи (205), деѧтѫи (211), деѧтр҃жнсѣ (215), преѧн (196, 200, 203, 206, 211), пеѧтрѕ (203), dar şi прен (203), прентроу (201).

3. -ен- = actualul -*in*-: кѕвенте (199, dar 201, 214: коубинте), кѕвентеле (203, dar 198, 201, 202: коубинтеле), коуменекѫтоура (214, dar 199: коуминекѫтѕра), доуменека (200), мене (200).

4. confusiunea între *o* şi *и*: доумнеѕеѕ (205), доумнеѕеоуѣ (213) şi домнеѕеоу (196, 198 etc.), домнеѕеи (200), домнеѕеоуѣои (200), wмwѣ şi wмоуѣ (196), потемь (202) şi поутемѣ (212).

5. ѫ pentru *о*: [не] кѫмь [испѫси] (203).

6. ѣ pentru -*е*-: .мцѣлѣуемь (209) = .мцелѣуемь, моунтѣлѕи (199);

е pentru -ѣ-: черемь (210, dar 212: чѣремь);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ѥ şi ѫ pentru –ѣ sau –ꙗ: невоніѫ [ноастрѫ] (210), невоне [соуфлетоулоуи] (212), испѫсенїе [ноастрѫ] (206). ѧпѫрѫщїе [тл] (209);

е pentru –*і*: вене–вл (207), [патроу] чѣрере (213, dar 212: чѣрери);

і pentru –*е*: [сѫ] цїи [wмоулъ] (197), dar pe alŭrĭ: [сѫ] цїе [крециноул] (213).

7. *і* pentru ѫ după *s*: спицеле (215).

8. după ш:

ѫ pentru *е*: шѫдѣ (207);

й pentru *ĭ*: [чине]–шь [дѣде] (199, 204, dar 201: че-ши дѣде), ѧсоушь (208).

9. *оа* bine conservat, afară de сѫцїwсѫ (209) şi дишшрѫ (205);

л доаw' (211), dar şi: л дол (198, 200). л шл (201).

10. aferesa vocaleĭ pentru a înlătura hiatul: че-оу ижскоутъ (205), че-оу ѧвѫцать (208);

hiatul înlăturat prin contracţiune: рѫстикнитоу–сѣѕ (206).

11. alte particularităţĭ vocalice:

нече (201);

дѣкл (203);

стрїини (200):

апостолъ (205) la plural, dar şi апостоли (208);

дерептъ (201, 202 etc.), дерѣптѫ (203), дерѣпта (207), дерепче (202);

л шасе (200), dar tot acolo л шаптѣ etc.

12. în catechism *n* între vocale nu trece nicĭ o dată în *r*, afară de нимерилѣ (202), cfr. maĭ sus p. 96;

în adnotaţiunea finală a luĭ popa Grigorie: чири (216)=*cine*.

13. ѕ(=*dz*) nu se întrebuinţéză nicăirĭ, ci numaĭ ꙁ (=*z*), afară de cifra ѕ=6 (208, 213).

14. *о* din *va*: лоуw (215) şi tot acolo chĭar лw [w питѫ].

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

15. vocalisarea lui *n* prin următorîul *i*: ан. анаwр (216).

16. nevocalisarea lui *r* în aceĭaşĭ poziţiune: кери [адукъра] (197), кери [фи] (200) etc., ér o dată chiar dispariţiunea lui *i*: кер' (208).

17. alte particularităţĭ consonantice:
аннщдере (215):
жоудека (207), dar аѫоуторю (210):
рѫстикнитоу-сѣѕ (206) cu *-cn-* = *-gn-*.

18. сѫнть la prima persónă singulară: [еоу] сѫнть (199) şi la a treĭa pluralĕ: [фѫкоуте] сѫнть (206):
pluralul сѫнть redus la сѣ: трен-сѣ (212), карелe-сѣ (198).

19. formă triplă: деѧтѫи (211), диѧтѫи (205), дѫѧтѫи (202).

20. nicăirĭ *lu*, ci numaĭ *luĭ*: лоуи домнеѯѕ (199, 201 etc.).

21. pluralul cu *-ure*: рѫдоуре де лоукроуре (210), лоукроуре (197 de 2 orĭ, 211 de 2 orĭ), вѣкѕре (206), фолосѕре (202).

22. genitivo-dativul femeesc cu *-iei*: лоумїеи (205). крецинѫтѫщїеи (198).

23. dupla articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu genitivul: ноуме-ле ал лоуи (210).

24. întrebuinţarea corectă a articlulul *al*: алѣ доиле (205). а gѣчѣ (201), фѫкѣторюл черюлѳи ши алѣ пѫмѫнтѳлѳи (205), коувинте але лоуи домнеѯѕ (201), фаптеле коуне але лоуи (211), ал коуи ноуме (212) etc.;
articlul prepositiv *al* contopit cu substantivul ce precede, ca şi când ar fi postpositiv: gѣче коувинте-ле сале (198,201, 202) = *cuvinte ale sale;*
al cu sens neutral: немика че аете ал лѳи (201).

25. amplificativul *-a* lipsesce la ordinalul masculin: алѣ доиле (202,205), ал треиле (207), dar se adaugă la: нимерилѣ (202), поуроурилѣ (216), nu însă la аннщдере (215).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

26. ordinalul feminin luat în sens neutral: а трєѧ фолосѣ (203).

27. *eĭ* pentru *ele*: пѫкателє полстре сѫ ле потємѣ коуполіле дєл ей *(sic)* пре поі сѫ не смєримѣ (202).

28. participiul substantivat: дътоулѣ [дє хлрѣ] (210. 211), фанта [лоумїеи] (205), скоулътоулѣ [мшрцилорѣ] (208): скѣмпарѣт (205), prin eróre grafică pentru скѣмпєрат?

29. perfect arcaic: ѧвисе (207). дѣдє (199. 204), dar nicăirĭ фѣче. ci numaĭ лоу фѫкоутѣ.

30. substantiv nearticulat după *tot*: толте кѣкѳре (206).

31. construcţiunea cu pronumele enclitic: нече моулре-и. нече фата-и (201).

32. propaginaţiunea prepoziţiunĭ: ла крачю ла Іесус (202).

33. propaginaţiunea pronumelui: дѫ-не нолш (209), не нѫ-кѫѣкіре пре поі (209), не ва пре поі лскоулта (211). нолш не ва ерта (204).

34. карелє шмша (196) = *care e omul.*

35. elipsa verbului ajutător: киноуитѣ ші ѧгрепатѣ ші ѧвисе (207).

36. condiţionalul *să* nu e tot-d'a-una distins în scriere de reflexivul *se*: сѫ ва се арте (216) lîngă сѫ сѫ варте (208).

37. *să* cu sensul latinului *si*: сѫ вєрі (200.216) = *dacă vrei.*

38. *pre* cu sensul ‘prin’: пре чине-шѣ дѣдє? пре Моусі пре доліш табле (199), пре чине-шѣ дѣдє домнезеѕ евангелїе (204);

pre cu sensul ‘pentru’: пре ацоутору сѫ-лѣ кемѫмѣ (210):

pre de'naintea acusativului: не ѧвацѫ пре кредінца (203):

pre cu prepoziţiunea *de* în sens ‘despre’: чѣрере депре вїаца лчецїї лоуми (213), сѫ грѫимѣ депре хасна челш ѕѣче (201).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

39. сѫ пре чине.... =? (204).

40. *cum* cu sensul ‘că’ : коум полѡ не ва ерта (204).

41. *a* = ‘ad’ : шѫдѣ а-дерѣнта (207).

42. *cine* cu sens ‘care’ : аєте ачела шмь чине л хс. крѣде (196).

43. адевѫра = ‘adevĕrì’ (197 de 2 orĭ).

44. маинте = ‘maĭ nainte’ (206).

45. dativul pentru ablativ : [сѫ нѫ пофтеци] вечиниѧѕи [тѫѕ нече моуаре-и нече фата-и] (201).

46. inversiunea sintactică : сѫ не прентороу але испѫсимь (201), не ва пре ноп аскоулта (211).

47. а та е лпѫрьцїе ши пѫтѣрѣ (209).

48. *ĭani* = lat. *en*, gr. ἰνί : ани сѫ грѫимь (201).

49. slavisme maĭ insolite : прѣстолъ ‘tron’ (214), питѫ, пита ‘pâine’ (209,215), шче-нашь ‘tatăl-nostru’ (209).

50. врѫхоуа (199) = sl. врѫхъ ‘vîrf’, dar deja cu trecerea luĭ χ în *f* : пофтеци (201 de 2 orĭ) = sl. похотѣти.

51. милкоуитоура (210 de 2 orĭ) explicat prin: ачѣа кѫндь черемь чева дела домнезеѳ, dela *a milcui*, bohemesce *milkowati* ‘a desmierda, caresser’.

52. ungurisme :

hasna ‘folos’ = ung. *haszna* : ѫасна челѡр ѕѣче коуѵинте (201), cfr. tom. 1, p. 17;

Боуддоуѫарю (216) = ung. *Boldizsár* ‘Baltasar’.

53. ѫикѧѣноуа (209), cfr. t. 1, p. 436, No. 92.

54. mărturia că Românii nu înţelegeaŭ limba slavică a bisericeĭ : ѕи шче-нашь рѳмѫнѣци сѫ лцѣлѣемь (209).

55. accentele sînt puse rar, generalmente cum se accentézä şi astădĭ;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

accentuaţiune scăḍută : лѣ̀ѧ (198), тѧтьѧ̀оуи (198), фїю-лоу̀и (198), пїатр̀ж (199). а до̀а (200), домнєѕеоулоу̀и (200), мѝи (201), ноумєл̀є (212), чѣрер̀є plur. (213);

accentuaţiune urcată: ко́тєѕоулѣ (199, dar 213 : боте́ѕоулѣ). к̀оувенте (199). к̀оувинте (201), б̀оукоурїе (204), дѣ̀шѫмь (208), р̀оугѫмь (211), р̀оугѫчюне (210,211), к̀оуменекѫтоурл (214);

doă accente pe acelaşĭ cuvînt : крєщ̀иноулоу̀и (214), но́стр̀оу (199), ск̀оул̀атоулѣ (208);

accentarea monosilabelor de̓naintea altor cuvinte neaccentate : крѣде ш̀и вїаѕѫ (196), ѕ̀и чѣле ѕѣче (199), ноу́ фїи мѫртврїе (201), ноу́ ле полте (202), ск л́е потемь (202). ѕ̀и чѣле коувинте (214) etc., cfr. maĭ sus p. 64, No. 56.

56. *paieric* :

după *r* şi *l*: моул̀ть (198), моул̀ци (216), моул̀те (200), ал̀лѧи (201, 210), ал̀коуи (212), ал̀доиле (205), ал̀тоул (216), лскоул̀та (211), мил̀коуитоурл (210 de 3 orĭ), Боул̀доужарь (216), скр̀вѣѕѫ (200), моар̀тѣ (204), мор̀ци-лорь (208), поутѣр̀никоулѣ (205), мѫр̀тоурисѣуіе (208), тар̀-те (208), ар̀те (216), ер̀тьмь (209), вер̀фи (208), пар̀те (208), вѫр̀са (216);

după *n*: сѫѝть (196), чиѝчи (198), л чиѝчѣ (200), коу-виѝте (199,201,202), прен̀че (203), кредиѝца (203), Пон̀ть (207), рѫѝдоуре (210), млѝте (211), поржѝчѣлеле (211), мжѝ-каци (215), кѫѝдь (215), дтржѝсь (215), сиѝцеле (215), şi după *m* : фржм̀се 215);

după *p* : шап̀те (212), шап̀тѣ (200), wп̀та (201), дерєп̀-ть (201, 202, 206, 207, 215, 216), дерѣп̀тж (203), дерєп̀че (202), дерѣп̀та (207), фап̀та (205), фап̀те (202,211), скрип̀-тоурь (207), лцеп̀тьмь (208), şi după *f* : поф̀тещи (201);

după *c* : рѫстик̀ипть (206).

57. ortografia Catechismuluĭ, generalmente, este maĭ con-secinte decăt a luĭ popa Grigorie;

multă predilecţiune pentru оу în loc de ѕ;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ѣ se întrebuinţéză d'o potrivă pentru *ă* şi *ă*, une-orĭ chĭar în acelaşĭ cuvînt: татѣлѣ=tatălă (196 etc.), дѣвѫцѣмѣ=învâţămă (202), ѧщептѣмѣ=aşteptămă (208), dar la mijloc numaĭ ca *ă* şi la capăt numaĭ ca *ă*, afară de фапте (206), трте (209), сфѫнте [кесѣрека] (208);

fórte rar ѫ alternéză cu ѫ, ca în татѫлѣ (203) lîngă татѣлѣ (196 etc.) saŭ тарѫ (214) lîngă тарѫ (207, 213), în genere ѫ fiind preferit la finea cuvîntuluĭ, unde ѫ apare numaĭ excepţionalmente, dar figurând adesea şi la mijloc, bună-óră tot-d'a-una în cuvîntul пѫкате etc.;

ѧ şi ѧ sînt de tot rare, cel de'ntâiŭ întrebuinţându-se sistematic în тарѧ şi cel-alt în ѧсте, ér ambele alternând în тарте (208) saŭ тарть (209) lîngă ѧрте (216).

58. o comparaţiune între ortografia Catechismuluĭ şi acea a luĭ Coresi, veḑĭ maĭ jos pag. 118—119.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

IV.

O PREDICA

— 1619 —

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

O PREDICA.

Introducere.

§ 1. Textul, pe care'l publicâm mai la vale, ocupă la finea manuscrisului pag. 232—46:

Este cea mai de pe urmă din scrierile lui popa Grigorie, opera bătrîneţilor sale, după aprópe patru-ḑeci de ani de preuţiă.

Ca cuprindere, nu e ce-va nou. Literatura teologică grécă şi cea slavică sînt pline de fel de fel de predice, omilie şi comentare asupra oraţiunii dominicale. Chiar românesce, d. Ciparíu posedă doă foi de Татѫ нострѣ кѣ тѫмѣ, într'un manuscris de pe la începutul secolului XVII.[1]) De aceiaşi natură e şi lucrarea de faţă a lui popa Grigorie.

Ca limbă însă, acest text este de o însemnătate nespusă. E mai important decât chiar ‹Legenda Duminicei›. Afară de particularităţile proprie graiului dela Măhaciu, el se distinge prin nesce arcaisme române generale, pe carí nu le póte găsi cine-va, grămădite într'un spaţiu atât de restrîns, nicí într'un alt monument din trecutul nostru literar.

---

1) Ciparíu, *Chrestomatia*, p. 114. — Cât pentru limba acestui manuscris, cfr. *Archiv pentru filologia şi istoria*, Blaj. 1867, p. 433—6.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Deşi scrisă la 1619, acéstă predică ne presintă o limbă mult mai veche decăt acea din publicaţiunile luĭ Coresi şi din Catechismul dela 1560.

§ 2. Dâm aci pe ‘Tatăl-nostru, al luĭ popa Grigorie în comparaţiune cu cele treĭ texturĭ române, pînă acum cunoscute, ale oraţiuniĭ dominicale din secolul XVI:

1°. Din Catechismul dela 1560:

2°. Din Omiliarul luĭ Coresi;

3°. Scris cu litere latine de cătră marele logoĭăt moldovenesc Luca Stroicĭ şi comunicat la 1593 istoriculuĭ polon Sarnicki.

Din acéstă scurtă comparaţiune va resulta că:

1°. Coresi n'a făcut decăt a reproduce la 1580 pe Tatăl-nostru dela 1560, modificându-l numaĭ în ortografiă;

2°. Textul luĭ Stroicĭ este o redacţiune moldovenéscă independinte, ce-va maĭ arcaică decăt cea braşovénă;

3°. Textul luĭ popa Grigorie. întrece pe tóte prin conservatism linguistic, păstrând pînă şi pe *n* din вїѧѥ=*vinic*=lat. *veniat*, pe care cele-l'alte texturĭ l'aŭ muĭat deja în вїѥ şi care — pronunţat pînă astădĭ în Banat şi 'n Haţeg — ne întimpină. dintre vechile nóstre tipăriture, numaĭ în Palia cea dela Orăstia din 1582.[2])

CATECHISM 1560:	CORESI 1580:
Татѣлѣ ностроу че еши ѧ	Татѫлѣ нострѫ че еши ѧ
черю. сфнцѣскѫ-се ноумеле	черн сфнцѣскѫ-се ноумеле тѫѳ.
тѫоу. сѫ вїе ѧпѫржцїе та фїе	сѫ вїе ѧпѫржцїѫ тл. фїе вол
вол тл коум ѧ черю. аша ши	та коумѣ ѧ черн аша ши пре
пре пѫмѫнтѣ. пита ноастрѫ	пѫмѫнтѣ. пита ноастрѫ сѫци-
сѫцїѡсѫ дѫ-не ноаѡ астѫзи.	ѡсѫ дѫ-не ноаѡ астѫзи. ши
ши ѣартѣ ноаѡ грешалеле ноа-	ѣартѫ ноаѡ грешалеле ноастре,
стре. коум ертѣмѣ ши нои гре-	коумѣ ертѫмѣ ши нои грешн-
шицилѡр ноцїри. ши ноу не	цилѡр ноцїри. ши нѫ не дѧче

2) Ciparĭŭ, *Principie*, p. 144. — cfr. *Chrestomatia*, p. 79.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

дoуче ѧ нѧпасте че не изѣѫ-
вѣцие пре нои де хиѵѧѣноуа.
кѫ а та е ѧпѫрѣцїе ши пѧ-
тѣрѣ ши слава ѧ вечїе а-
минь.[3])

ѧ нѫпасте че не изѣѫвѣцие пре
нои де хиѵѧѣнѕаѧ. кѫ а та е
ѧпѫрѫцїа ши пѧтѣрѣ ши сла-
ва ѧ вечїе аминь.[4])

STROICI 1593 :

Parintele nostru ce esti in ceriu, swincaske-se numele teu : se vie inperecia ta, se fie voia ta, komu ie in ceru assa ssi pre pemintu. Penia noastre secioase de noai astedei. Ssi iarte noae detoriile noastre, cum ssi noi lesem detorniczilor nosstri. Si nu aducze pre noi in ispite, ce ne mentuiaste de fitlanul. Ke ie a ta inperecia ssi putara ssi cinstia in veczij vecilor. Amen.[5])

POPA GRIGORIE 1619 :

Татѫлѧ нострѕ чел че еши ѧ черюре. се сфениѣскѫ-се ѝѕмеле тѫѕ сѫ вїѧе ѧпѫрѫцїа тѫ. ши се фїе воѫ та ка ѧ черю ши пре пѫмѫнтѣ. пѫдрѣ ноастрѫ сѫцинѡаса дѫ-ѡ ноаѡ астѫѳи. ши лѧск ноаѡ грешалеле ноастре. ка ши нои лѫсѫмѕ грешницилорѕ ношри. ѝѕ не дѧче нои ѧ нѫпасти. [че не изѣѫвѣцие де][6]) хиѵѧѣнѕа. кѫ а та есте ѧпѫрѫцїѫ ши сила. ши слава ѧ вечїѫ вѣкѕлѕи аминь.

§ 3. Dar arcaismele cele mai prețióse, fonetice, morfologice, lexice și sintactice, sînt cuprinse nu în cele căte-va șiruri din Tatăl-nostru, unde ele nu puteaŭ să încapă, ci în explicațiunile luĭ popa Grigorie.

Le vom vedé mai jos în Notanda.

3) Mai sus p. 104.

4) Ciparĭŭ, *Chrestomatia*, p. 43.

5) Sarnicki. *Statuta y Metrica Przywileiow Koronnych*, Cracovia. 1597, in f., p. 1223. — Cf. studiul meŭ : *Viața și scrierile luĭ Luca Stroicĭ*, Bucurescĭ, 1864.

6) Cuvintele din parentesĭ s'aŭ scăpat în textul oraționiĭ dominicale, dar resultă din context.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

FRAȚI DRAGI.....

фраци драци асколтаци сфнта їєѵгліє че сѫ грѫіще домніелѫрѫ вѡастре де бине сокотици ши лоаци амените че грѫіще
232. домнєѳєѳ. |

домноу їс хс аша висе сѫ роугѫмѫ-не. ієѵгліє. ѧтрѫ ѧнтрѫ челарюль тѫѫ ши ѧнкиде оуша та. тлѫкованїе че се вине ѧцелѣєре аша вине. се те ѧнкиѳи ѧнтр'ѫрема та. де тоате кѫєтеле лѫмїеи дешарте. ѥѵгліє. вине рѡагь-те татѫлѫи ден черю ѧ фѫриш ши татѣль тѫѫ ва вед'ѣ ѧ фѫриш да-ва ціе лаве. ач'ѣ вине. ши домнєѳєѳ ва вед'ѣ ѧрема та фѫрь де хикленшѳгѳ. ши да-ва ціе ѧ вед'ѣр'ѣ тѳтѳрорѳ. ѥѵгліє. рѡагѫндѫ-ва. сѫ нѫ грѫници рѫѫ ка алте
233. лимѳи паре-ле ам ѫ кѫ ѧнтрѫ мѫате кѫѳен|те але лорѫ лѫѳици ворѫ фи. нѫ ва асемѫрареци лорѫ. аша вине нѫ кѫ према сѫ кѫєци алте. е кѫ лимѳа се грѫєци гѫндиндѫ ѧтр'ѧюре. ка чеѫ фѫцарничїи. кѫ нѫ вере добѫнди. ѥѵгліє.

Fraţi dragi! Ascoltaţi sfănta ievanghelie, ce să grăiaşte domnieluru-voastre, de bine socotiţi şi loaţi amente ce grăiaşte Domnedeu.

Domnu Is. Hs. aşa ḑise să rugămu-ne, ievanghelie: „întră întru celarĭulŭ tău şi închide uşa ta.„ Tlăcovanie, ce se ḑice înţelégere, aşa ḑice: se te închiḑi într'ărema ta de toate cugetele lumiei deşarte. — Evanghelie ḑice: „roagă-te Tatălui den cerĭu în furişu, şi tatălŭ tău va vedé în furişu. da-va ţie aĭave„. Acé ḑice: şi Domnedeu va vedé înrema ta fără de hiclenşugu, şi da-vá ţie în vedére tuturoru. — Evanghelie: „roagăndu-vă să nu grăiţi rău, ca alte limbi; parele amu că întru multe cuvente ale loru auḑiţi voru fi; nu vă asemărareţi loru„. Aşa ḑice: nu cu irema să cugeţi alte, e cu limba se grăeşti găndindu într'aĭure, ca ceĭa făţarnicii, că nu vere dobăn-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ши татъль кострѫ че в'арѫ требои ainte încă de
тѫ кострѫ. ши домнедзеѫ иѫрима та ши ѫнцелѣгѣ тоате
кѫцетеле тале. ши вѣде тоате фъцъриле тале. ши плекатѫ
тѫ. ainte ѫнкѫ де кѫвынтѫ тѫ. евгліе. зиче. аша амѫ сѫ
кѫ рѫгаци воі. воі котевацїи че сеци ѫ номеле татъльі
ши фїюльі ши дхоульі сфнтъ. сѫ ѫнцелѣгеци че грѫнци.
234. ши чире кемаци. ѫнтрѫ ауторюль тѫ. | де нѫ кѫ ирима
се нѫ сокотеци кѫ чеѫ ѫнтърекатѫ дѫпѫ часта лѫме дешартѫ де нѫ корѫ се ѫнце-
лѣгъ бинѣле сѫ. евгліе. зиче. татъль нострѫ чел че еци
ѫ черюре. а че ши(?) ѫнцелепчърѣ сѫфлетъльі. ши ѫ ирема
се ѫралци лсѫпрѫ де черю. кѫ домнедзеѫ. елѫ лѫ фаптѫ черюлѫ
ши пѫ[мъ]нтъльі. вѫдѣтеле тоате ши невѫдѣтеле. елѫ цѣѫ датѫ
трѫіѫ. дѫтр'о фърънеминкъ. елѫ цѣѫ датѫ вѫртѣте. елѫ цѣѫ датѫ
235. wкїи. ши мѫрѫ. ши пичоаре. спре сила лѫи ста|и ѫ пѫрѫничита
лѫи се ѫбли ѫн лѣѫѣ лѫи. кѫ елѫ цѣѫ датѫ вїѫца ши вине
кѫ самѫ. ши час де морте. ши ѫвїере деѫ морте. ши
ѫтре елѫ сь стаи кѫ пелица ши кѫ софлетъльі сѫ даи рѫспѫнсѫ.
де чѣи лѫкрат кѫ пелица. нече кѫ оу кипѫ нѫ поци трѣче

---

di. — Ev*ang*helie : "şti Tatălŭ vostru ce v'ară treboi, ainte încă de cerşotu*l* vostru„. Şti Do*m*neḑeu iînrima ta, şi înţelége toate cugetele tale, şi vêde toate făţările tale şi plecatu*l* tău, aite încă de cuvântu*l* tău.— Ev*ang*helie ḑice : "aşa amu să vă rugaţi voi.„ Voi, botedaţii ce seţi în nomele Tatălui şi Fiiului şi D*u*hului sfăntŭ, să înţelégeţi ce grăiţi şi cire chemaţi întru agiutorĭulŭ tău, de nu cu irima se nu socotesţi ca ceĭa înturecaţii, cec ce au înturecatu după ćasta lume deşartă, de nu voru se înţelégă biînrele său. — Ev*ang*helie ḑice : "Tatălŭ nostru ce*l* ce eşti în cerĭure„. Ace şi (?) înţelepćuré sufletului şi în irema se înralţi asupră de cerĭu, că Do*m*neḑeu elu au faptu cerĭulu şi pămăntulu, văḑutele toate şi nevăḑutele; elu ţéu datu trupu diîntr'o fărănemicŏ; elu ţéu datu vărtute; elu ţéu datu ochii şi măru şi pićoare; spre sila lui stai în purăncita lui, se înbli în légé lui; că elu ţéu datu viĭaţa şi ḑile cu samă şi éas de morte şi înviere deîn morte; şi între elu să stai cu peliţa şi cu sofletu*l* să dai răspunsu de céi lucra*l* cu peliţa. Nece cu u chipu nu poţi tréce dé acć.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

дѣ аѵѣ. таташ вичє. фїи бѣрѕ, ка висє елѕ дє сє фїи фїюлѕ лѕи дє сє ѧпли кѕвѣнтѕа лѕи ши фагѧдѕита та. чє сє вичє бѡштецюрѣ та. дє сє добѧндецци ѡчиша ѧи черю ши дѕалчаца рлюлѕи. ши каса таташлѕи тѧѕ. сє тє врѧжмашѕа. ѧнша-
236. ка тотѕ | менчѣросѧ таташ—и е дракѕа. дечє сє тє рѕпсере дела таташ тѧѕ дедѧ черю дѕче—тє—вери кѕ елѕ. ѧ фокѕа нестинсѕ. ши ѧнтрѕ'нтѕрѣрекѕа дѣ афарѣ ѧнтрѕ вїермїи неладѕрмици. ѡѡ е скѧрчкарѣ динцилорѕ. ши плѧнцере кѕ ламарѕ. ши тоатѣ мѕѧка. ка елѕ кѕ пѧкатѕа ѧнтре ши гѧмбосѣцие ѡмѕа. ѧинте пѧха мѧндрїа. трѕфа. лѧкомїе бецїа ревнирѣ. лѣнѣ. корвїе. фортѕшаго. ши допѣ аѵѣа тоатѣ недерептатѣ. кѣ нѕ грѧецци ташаш мїеѕ че ташаш нострѕ.
237. дерепче | тоци сфинцїи лѕи се ци фїе фраци дела ѕн ташѣ фечори мѧдѕларе лѕи хс. елѕ нї—и капша нострѕ е лѕи хс. капша і—е ѳеѳлѕ. еѵгаїе. вичє. се сфенцѣскѣ—се нѕмеле тѧѕ. аѵѣ вичѣ. фѣ нѕи сфници сѣ слѧвѣскѣ—се кѕ ноп. нѕмеле слаѳеен тале. кѧ'нтрѕ елѕ бѡштеѳатѕ—м'амѕ. се сфницѣскѣ-се ѧи сѕфлетеле ноастре. ши ѧнтрѕ бѡштѣцюрѣ ноастрѣ кѕ але ноастрѣ бѕре лѕкрѕре сѣ прослѧвѣскѣ-се нѕмеле слаѳеен тале. нѕ ѧѣса пои се фим рѧи се нѕ се wкѧрѣскѣ слѧвитѕа

Tatăl ḑice: fii buru, ca ḑisu elu de se fii fiiulu lui. de se împli cuvăntul lui şi făgăduita ta, ce se ḑice bootegĭuré ta, de se dobăndeşti ocina în cerĭu şi dulcaţa raĭului şi casa Tatălui tău. Se te vrăjmaşul înşiălă, că totu-menéurosul tată-i e dracul, dece se te rupsere dela Tatăl tău deîn cerĭu, duce-te-veri cu elu în focul nestinsu şi întru 'nturérecul dé afară întru viermii neadurmiţi, ĭuo e scărécaré dinţiloru şi plăngere cu amaru şi toată muînca, că elu cu păcatul între şi gămbosĕşte omul; ainte păha, măndria, trufa, lăcomie, beţiĭa, revnire, lénĕ, corvie, fortuşago, şi dopă acéĭa toată nedereptaté. Că nu grăeşti Tatăl mieu, ce Tatăl nostru, derepce toţi sfinţii lui se-ţi fie fraţi dela un tată, feéori mădulare lui Hs. Elu ni-i capul nostru, e lui Hs. capul i-e ḑeulu.— Evanghelie ḑice: «se sfenţéscă-se numele tău». Acé ḑicé: fă nui sfinţi, să slăvéscă-se cu noi numele slaveei tale, că'ntru elu booteḑatu-m'amu; se sfinţéscă-se în sufletele noastre şi întru bootégĭuré noastră, cu ale noastré bure lucrure să proslăvéscă-se numele slaveei tale; nu lăsa noi se fim răi, se nu se ocăréscă slă-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

238. нѫмеле тѫѕ | кѕ нои че се лаѫде. нѫмеле сте ал тѫѕ спре
нои креꙗнирїи. w ферикатѕ пѫринте че аре фечори ка ачея
че се лаѫде ѫн славѫ кѕ еи нѫмеле лѫи:—евгаїе. сѫ вїѧе
ѫпѫрацїа та. ѫпѫрацїа грѫаще а доаw веѫретѫ кѕ славѣ
маре. чѣремѕ се вїѧе дхѕа лѫи. ши милѫи ѫтр'ѫремиле ноастре
се пѫтемѕ фаче пре' воа лѫи. кѕ сфѣтѕ кѕрѕ. де кѕ кѕ[кѕ]рїе
се ацептѫмь веѫретѫа лѫи. ши ѫвїерѣ мwрцилорѕ. ши ꙗѕ-
децѕа. нѫдѫиндѕ-не спре мила славеей лѫи. ши спре слѫжба
239. ноастрѫ. евгаїе. ши се фїе воа та ка [ш]и ѫ черю ши пре
пѫмѫнтѕ:—кѣмѕ ѫ черю ѫверїи воа та фаѫѕ. ши ѫпреоурѫ
сѫнтѕ аша ши ноп десупре пѫмѫнтѕ воа та се фачемѕ.
домнеѳеѕ маре-и ши ѫпреоурѫ кѕ тоци сфенцїи тѫи сѫ
фїѭмѕ. евгаїе. пѫрѣ ноастрѫ сѫциwаса дѫ-w ноаw астѫѳи.
сацїѕ грѫаще чѣ че аст'е. фирѣ ноастрѫ че е wпѕ а фи
тѫрие астьѳи кѳѳѫнтѫа лѫи домнеѳеѕ. а тѫ-и кѫшига де
мѫѫре. пелица лѫи хс. аст'е пѫѫре стѫтѳтѫлѫи нострѕ. ши
240. трезвитѫлѫи нострѕ, ши сфтѫа ши лѣмирѫтѫа. | сѫнцеле лѫи
хс. пре спсенїе ноаw, ши спре вїаца де вѣчи. рѳгѫмѕ-вѫ.
астѫѳи фѫрѫ wсѫндѫ сѫ не кѣмерекѣмѕ. кѕ стѫ пелица лѫи

---

vitu*l* numele tău cu noi, ce se laude numele s*făn*tu al tău spre noi creştirii. O, fericatu părinte, ce are feĕori ca aceĭa ce se laudĕ în slavă cu ei numele lui!—Ev*an*ghelie: "să viĭne împărăţia ta.„ Împărăţiĭa grăĭaşte a doao veînretă cu slavă mare, céremu se viĭne D*u*hu*l* lui, şi milui (?) într'ăremile noastre se putemu face pre voĭa lui cu sfĕtu buru, de cu bucurie se aşteptămŭ veînretu*l* lui şi învieré morţiloru şi g'udeţu*l*, nădăindu-ne spre mila slaveei lui şi spre slujba noastră. Ev*an*ghelie: "şi se fie voĭa ta ca şi în cerĭu şi pre pământu„. Cumu în cerĭu îngerii voĭa ta facu şi înpreură săntu, aşa şi noi despre pământu voĭa ta se facemu; D*o*mneḑeu mare-i, şi înpreură cu toţi sfenţii tăi să fiimu.—Ev*an*ghelie: "păînré noastră săţioasa dă-o noao astăḑi.„ Saţiu grăĭaşte cé ce ĭaste firé noastră: ce e opu a fi tărie astăḑi cuvăntu*l* lui Domneḑeu, a ta-i căştiga de măînre; peliţa lui Hs. ĭaste păînre stătutului nostru şi trezvitului nostru; şi sf*ăn*tu*l* şi lumiratu*l* săngele lui Hs. pre sp*a*senie noao şi spre viĭaţa de véci; rugămu-vă astaḑi fără osăndă să ne cumerecumu cu s*făn*ta peliţa lui

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ши кѣрътѣл сѫпцеле лѣи се фимѣ гата кѫ доаwрѫ пѫ.дрѫ
мѫ.дре врем8 трѣче де лѣме кѫ висе домноул л толте врѣми
сѫ фимь гата. евгліе. ши лѧсѫ ноаw грешѧлеле ноастре. кѫ
ши ной лѧсѣмѣ грешницилор ноцри. дерепче ши дѣиж бowте-
цюре грешимь ши доиѫ фѫгѫ[дѣ]нтѫ не рѣгѫм се лѧсе ноаw
маи вѫртосѣ арѫтѫ ноаw кѫ врем8 рѫбдѫтори сѫ фимѣ. кѫ
241. аша ва лѧса елѣ ноаw кѫ ной врем8 | лѧса виновацилор
ноцри. се поменибемѣ рев нѣ кѫ лѧса ноаw. се дѣдеремѣ
рѫѣ дерептѣ рѫѣ. нѣ кѫ лѧса. аша нї-и вискѫ ноаw де дом-
неѣеѣ. кѫ врем8 фаче ной вечирилорѣ ноцри. аша ши елѣ
кѫ фаче ноаw нетрекѣтѣ. евгліе. нѣ не дѣче ной л нѧпасти.
петаре семѣ ной wамерїи. дерепть ачѣ нѣ ни се каде сѫ
не дѣмѣ ной кѣ коа-не л испити. кѫ испителе сѫнтѣ але
ей ноастре крединце сѫ авемѣ рѫбдаре. де се не рѣгѫмѣ
кѫндѣ врем8 кѫдѣ кѫ дѣл испите се нѣ лгицици фимѣ.
242. де нѧпасти. че кѣ ацюторюл лѣи домне|ѣеѣ рѫбдаре се авемѣ
ши лѣкрѣ десесфѫршитѣ се прїимимѣ. кѫ чела че-ль лвенче
испита каде л нѧпасте. ши лгицитѣ ва фи лтрѣ ѣадѣ. е
чела че ва кѫдѣ ши-ль ва трѣче кѣ ацюторюл лѣи домнеѣеѣ

şi curatul sângele lui, se fimu gata, că doaoră păînră măînre vremu trece de lume, că ḑise Domnul în toate vremi să fimŭ gata.—Evanghelie: «şi lasă noao greşalele noastre, ca şi noi lăsămu greşiţiluru noştri». Derepce şi dupâ bootegĭure greşimŭ şi dopă făgăduită ne rugăm se lase noao; mai vărtosu arată noao, ca vremu răbdători să fimu, că aşa va lăsa elu noao ca noi vremu lăsa vinovaţiluru noştri; se pomeniremu reu, nu va lăsa noao; se déderemu rău dereptu rău, nu va lăsa; aşa ni-i ḑisă noao de Domneḑeu, ca vremu face noi vecililoru, aşa şi elu va face noáo netrecutu.—Evanghelie: «nu ne duce noi în năpasti». Netare semu noi, oamerii; dereptŭ acé nu ni se cade să ne dămu noi cu voĭa-ne în ispiti, că ispitele săntu ale ei noastre credinţe; să avemu răbdare de se ne rugămu căndu vremu cădé, că déîn ispite se nu înghiţiţi fimu de năpasti, ce cu agĭutorĭul lui Domneḑeu răbdare se avemu şi lucru desesfărşitu se priimimu, că cela ce-lŭ învence ispita cade în năpaste şi înghiţitu va fi întru ĭadu, e cela ce va cădé şi-lŭ va trece cu agĭutorĭul lui Domneḑeu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

кѫ рѫбдарѣ ши де ва трѣче достоиникѫ-и. ши кѫрѫрѫ де славѫ. че-и гѫтитѫ де домнеѳеѳ челорѫ че л'аѳ юбитѫ елѳ. — еуглїе. хиклѣнѳл л дракѳл че кѫ хлиншигѳл сѫѳ кѫѳѳ дел черю. ши скоасе Ядам лтѫи wмѫ дел раю. ши Юда дела
243. хс. ши алци мѫлци де нѫ циче | се не избѫвѣскь нои де wаме[ри] хиклѣне кѫ ей нѫ н'арѫ фаче ноаw ниче ѫн рѫѳ. че хиклѣнолѳ врѫжмашѳлѳ рѫдикѫ wамерїи спре нои ши фаче невое лорѫ ши ноаw. кл рѫдикь шарпеле ши лтрѫ л елѳ ши прилѫсти Ѳвва. ши Ѳвва лшелѫ Ядам. ши кѫѳѳрь де кѳлрѫтатѣ лѳи домнеѳеѳ. ши ей ши ѯмеѳл. ши рѫдикѫ спре лисѳши хс. хиклѣнѳль ши лтрѫ л Фарисеи.
244. ши лшелярь Іоуда | спре перирѣ сл. ши алцїи мѫлци дерептачѣ нѫ де wамери не рѳгѫмѫ се не избѫвѣскь. че де хиклѣнѳл врѫжмашѳлѳ че тоци не ѯементѣцци. де се нѳ-ль фѫгѫдѳимѳ елѳ лтрѳ немикь. се нѳ перимѳ кѳ елѳ. че се оуримѳ елѳ лнтрѳ немикь. ши ни се каде се лѳ блѫстемѫмѳ елѳ кѳ кѳ[вѫнтѳлѳ] лѳи домнеѳеѳ. кѫ л та лсте л-пѫрѫцїѫ ши сила. ши слава л вечїѫ вѣкѳлѳи аминь. врал-цѫ ноп ачичѣ лн дѫрнире сѫ авемѳ оуповѫинцѫ таре. кѫ лм-

---

cu răbdaré, şi de va tréce dostoinicu-i şi curură de slavâ ce-i gătită de Domneḑeu celoru ce l'au ĭubitu elu. — Evanghelie: ‘hiclénul, (. . . ?) în dracul ce cu hlinşigul său căḑu deîn cerĭu şi scoase Adam întâi omu deîn raĭu şi Ĭuda dela Hs. şi alţi mulţi; de nu gice să ne izbăvéscă noi de oameri hiclénc, că ei nu n'ară face noao nice un rău, ce hiclénolu vrăjmaşulu rădică oamerii spre noi şi face nevoe loru şi noao, ca rădică şarpelę şi întră în elu şi prilăsti Evva, şi Evva înşelă Adam, şi căḑură de buînrătate lui Domneḑeu şi ei şi zmeul, şi [se] rădică spre însuşi Hs. hiclénulŭ şi întră în Farisci şi înşelară Iuda spre periré sa şi alţii mulţi; derept acé nu de oameri *ne* rugămu se ne izbăvéscă, ce de hiclénul vrăjmaşulu ce toţi ne zementéşti, de se nu-lŭ făgăduimu elu întru nemică, se nu perimu cu elu, ce se urimu elu întru nemică, şi ni se cade se-lu blăstemămu elu cu cuvăntulu lui Domneḑeu. — [Evanghelie:] ‘că a ta ĭaste împărăţiĭa şi sila şi slava în veciĭa vécului aminŭ,. Înralţă noi acicé în dărnire, să avemu upovăinţă tare, că împăratul

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

245. ѡ҃ратѣ҆ а тотѫ ѥсте тат҃ъ҆ нострѫ дѣ҆ чер҃ю. ши | пѫ-тѣ҆рникѫ ши слъ҃витѫ. де се ѯповѣдимъ кѫ кредінцъ таре негъ҃ндиндѫ-не ши се цим ка хиклѣнѣлѫ врем҃ѫ ѧвенче ши врѫ҃жмашѫ кѫ сила тат҃ълѫи нострѫ. ши не вемѫ прослъ҃ви кѫ елѫ. апои кѫндѫ ва вѣ҆ри ѧн слава са елѫ ва да кѫиши дѫпъ҃ лѫкрѫлѫ лѫи ѧ вечїа вѣ҆кѫлѫи. аминь : — пис попь Григорїе ди Мъ҃хачю. влѣт. ҂ѕ. р. кѕ. ѡт рожво. ѧ. х. ѳі. 246. мсцл. маи. і. днь. аминь.

---

a totu ĭaste tatălŭ nostru deîn cerĭu, şi putérnicu, şi slăvitu, de se upovăimŭ cu credinţă tare, negăndindu-ne, şi se ştim că hiclénulu vremu învence şi vrăjmaşul, cu sila Tatălui nostru, şi ne vemu proslăvi cu elu; apoi căndu va veînri în slava sa, elu va da cui-şi după lucrulu lui în veciĭa vécului, amin. (Scris'a) popă Grigorie di Măhacĭu (în anul) 7127, (dela Nascerea luĭ Crist) 1619, (luna maiu) 10 (dile), aminŭ.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA

1. finalul *u* este întreg aprópe t o t - d'a - u n a, afară numaĭ când ultima consónă e aruncată d'asupra rîndului: фѣришѫ (233 de 2 orĭ), тѫтѣрорѫ (233), тоть (236, 245), хиклѣноѧ (244), хиклѣнѣѧѧ (246), хикленшѣгѫ (233), черюѧ (235), пѫмѫнтѫ (240), пѫмѫнть (240), пѫмѣнтѣѧ (235), ѧѫ (245), еѧ (235 de 4 orĭ, 236, 237 de 2 orĭ, 238 de 2 orĭ, 241, 242, 243, 244, 245 de 4 orĭ, 246 de 2 orĭ), лорѫ (234 de 2 orĭ), дать (235 de 3 orĭ, 236), дѫмѫ (242) дѣдеремѫ (242), трѣпѫ (235), ворѫ (234, 235), времѫ (241 de 3 orĭ, 242 de 2 orĭ, 246), вемѫ (246); гѫндиндѫ (234), ѧтѣрекать (235), [ѧѫ] фанть (235), фачемѫ (240), факѫ a 3-a pers. (240), семѫ (242), сѫнтѫ a 3-a pers. (240, 242), фимѫ (241 de 2 orĭ, 242), фĭнмѫ (240), роугѫмѫ (233, 242, 245), домниелѣрѫ (232), рѫспѣнсѫ (236), кинѫ (236), фĭюѧ (236), пестинсѫ (236), диницилорѫ (237, 244), амарѫ (237), вевѧ (238), сфѣнтѫ (239), ферикать (239), чѣремѫ (239), пѣтемѫ (239), сфѣѣть (239), кѣрѫ (239), мѫрцилорѫ (239), фортѣшлге (237), кѣмѫ (240), кѫндѫ (242, 246), дерентѫ (242), вечирилорѫ (242), петрекѣть (242), ѧвемѫ (242, 243, 245), кѣмерекѣмѫ (241), ѧѫсѫмѫ (241), грешицилѣрѫ (241), грешимѫ (241), кѫртосѫ (241), киновацилѣрѫ (242), помениремѫ (242), десесфѫршить (243),

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

прїимимѫ (243), ѧгнцитѫ (243), ѭдѫ (243), челорѫ (243), юбитѫ (243), wмѫ (243), wпѫ (240), крѫжмашѧлѫ (244), фѫгѫдѫпимѫ (245), перимѫ (245), оурпимѫ (245), блѫстемѫмѫ (245), пѫтѣрникѫ (246), слѫвитѫ (246), лѣкрѧлѫ (246), комтевлтѫ-м'лмѫ (238):

une-orĭ frase întregĭ cu *u* întreg: елѫ ѧѕ фантѫ черюлѫ шп пѫмѫнтѧлѫ (235), елѫ цѣѕ дѧтѫ трѧпѫ (235), челорѫ че л'ѧѕ юбитѫ елѫ (245), пѫ перимѫ кѫ елѫ, че се оурпимѫ елѫ (245), се ѧѕ блѫстемѫмѫ елѫ (245). etc.;

numaĭ noă casurĭ peste tot cu finalul ѣ=*ă*: грешимь (241), фимь (241), тлтѫль (234, 235), ѧюторюль (234), ѧцептѫмь (239), хиклѣпѧль (244), [нѕ-]ль (245), ѕновѫпимь (246), челарюль (233), afară de дерептъ лчѣ (242), unde ambele cuvinte sînt unite în дерептлчѣ (245).

2. ѧ întrebuinţat ca vocală nasală în interiorul cuvîntuluĭ: мѕѧкл (237), вїѧе (239 de 2 orĭ);

деѧ (236, 237, 243, 245), дѣѧ (242), диѧтр'о (235), dar şi ден (233), ba chĭar cu vocalisarea totală: ди [Мѫхлчю] (246) şi дѣ [лфарь] (237):

оу [кипѕ] (236, dar 238: ѕн тлтъ, 244: ѕн рѧѕ), лите (234, şi tot acolo: линте);

pentru ѧ une-orĭ scris ѧн: ѧнтрѕ (233), ѧникде (233), ѧнцелѣце (234), ѧнкѫ (234) etc., ér o dată prin acomodaţiune ѧм: ѧмпѫратѧл (245);

pentru grupul ѧр, veḑĭ maĭ jos No. 12.

3. -ен- = actualul *-in-*: менчѧросѧл (237), кѕмерекѕмѕ (241), кѕвенте (233, 234), лменте (232), ѧвенче (243, 246), сфенцїи (240), сфенцѣскѫ (238), ѯементѣции (245) = actualul *sminţesce*.

4. confusiunea între *a* şi *u*:

o pentru *u*: лсколтацїи (232), требон (234), чершотѧл (234), номеле (234), софлетѧл (236), домнеѕѣ (232, 233 etc.), домнелѧрѕ (232), корвїе (237), фортѕшагѡ (237), донѫ (237, 241), хиклѣпѧлѫ (244), dar şi хиклѣпѧлѫ (246), дѧпѫ (241) etc.:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

u pentru *o*: грешицилѫрѫ (241), дѣмнилѫрѫ (232), виновацилѫрѫ (242), пѫрѫчнита (236), нѫи (238), dar şi нои etc.

5. *oa* pretutindeni conservat, afară de вѫстре (232) şi морте (236 de 2 ori);

oa de prisos: рѫлгѫндѫ-вѣ (233);

доаwрѫ (241)=*doară*, ʿpóte›.

6. ow=lungul *o*: бowтеџюре (241), бowтеџюрѣ (236, 238), бowтеватѫ-м'амѫ (238), dar ботевацїи (234);

їи=lungul *i*: [сѫ] фїимѫ (240, dar 241, 242: фимѫ).

7. ѣ pentru *-e*: вичѣ la presinte (238, dar 236 etc.: вине), [алѣ] нолстрѣ (238), дѣ [лчѣ] (236);

ѣ pentru *-e-* бowтѣџюрѣ (238);

i pentru *-e*: испити (242, dar tot acolo şi испите), нѫпасти (242 de 2 ori, dar 243: нѫпасте), ѯементѣџи la a 3-a pers. (245);

e pentru *-i*: [нѫ] вере [доѫвѫнди] (234), [wамери] хиклѣне (244), нетаре [семѫ нои] (242);

e pentru *-i-*: велретѫ (239), велретѫл (239);

e pentra *-ѫ*: чее [че] (235, dar 234, 235 etc.: чел);

e pentru *-ă*: лнтре [ши гѫмбоскџе] (237);

e, nu ѣ saŭ ѫ, în silaba accentată urmată de o silabă cu finalul ѣ saŭ ѫ: лвїерѣ (239), лчел (239), чел (234 etc).

8. *-ѫм-* pentru *-хм-*: кѫмерекѫмѫ (241);

-иг- pentru *-ѕг-*: хлиншигѫл (243)=хикленшѫгѫ (233), cu remarcabila contracţiune: хлин-=хиклен-.

9. *i* după *r* pentru *î*: оуримѫ (245).

10. *e* între *z* şi *m*: ѯементѣџи (245)=*smintesce* din slav. сѫмѫтити.

11. alte particularităţi vocalice:

нече (236), дече (237);

дерептѫ (242), дерепче (237) etc.

12. *n* între vocale trecut în *r*: [лнтр']хрема (233), лтр']хремиле (239), нрема (234, 235), нрима (235), [вѣ] ѫ-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

семѫрареци (234), чире (234), ѧнтѵрекѧтѕ (235), ѧнтѵрекаціи (235), ѧнцелепчѵрѣ (235), мѫрѕ [ши пичолре] (235). кѵрѕ (236, 239), кѵре (238), бочтецюрѣ (236, 238), бочтецюре (241), менчѵросѧ (237), [ѧнтрѕ'] нтѕрѣрекѵѧ (237), ѧпреоурх (240 de 2 orĭ), ѧѕмиратѵѧ (240), крецирїи (239), кѵмерѣкѵмѕ (241), вечнрилорѕ (242), wамери (245), wамерїи (242, 244), кѵрѕрх (243);

n între vocale trecut în *nr* : бѵѧрхтатѣ (244), биѧреле (235), ѧралцѫ (245), ѧралци (235), [ва] веѧри (246), веѧретѫ (239), веѧретѧ (239), пѫѧрѣ (240), пѫѧре (240), мѫѧре (240, 241), пѫѧрѫ (241), ѧрема (233), иѧрима (234);

n între vocale conservat : бине (232), wчина (236) ѧ̀кнѣ (237), поменирємѕ (242), виновацилѵрѕ (242).

13. ѕ=*dz* : домн.ѕев (232, 233, 234, 235 etc.), ѕевлѕ (238), ѕиче (233, 234, 235, 236, 238), ѕичѣ (238), ѕисе (233, 241), ѕисѫ (243), кѫѕѕ (243), кѫѕѵрь (244), бочтеѕатѕ (238), котеѕаціи (234), астѫѕи (240, 241), астьѕи (240), ѕиле (236), кѫѕѵтеле (235 de 2 orĭ), ѧѕѕици (234), ѧнкиѕи (233);

ʒ=*z* : ʒмеѕѧ (244), изкѫкѣскь (245), ʒементѣцуи (245), треʒвитѧлѧи (240).

14. ѕ=*dz* trecut în ц=*dj* : циче (243) lîngă ѕиче (233 etc.).

15. цюдецѧ (239), ацюторюл (240), etc., nicăirĭ -ж- între vocale saŭ urmat de vocală.

16. *o* din *va* : лwаци (232).

17. alte particularităţĭ consonantice :

скѫрчкарѣ (237);

ʒементѣцуи (245);

десесфѫршитѕ (243)=*desevărşit.*

18. dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul : хиклѣноѧѕ врѫжмашѧѧ (244), хиклѣнѧѧ врѫжмашѧѧ (245), пѫѧрѣ ноастрх сѫцинwаса (240);

acelaşĭ fenomen prin alipirea post-positivală către substantiv a articlulu prepositiv *al* dela pronumele ce urméză :

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

сфѫнта пелицѧ [лѧи ши] кѣратѣл сѫцеле [лѧи] (241), слѫвитѣл нѣмеле [тѫѣ] (238)=пелицѫ а-, сѫце ал-, нѣме ал-, ceĭa-ce nu se întîmplă însă atuncĭ când pronumele e preces de adjectiv: нѣмеле сфѫнтѣ ал тѫѣ (239), nu: нѣмеле сфѫнтѣл тѫѣ.

19. adjectivul pre-articulat şi post-articulat tot-o-dată: чел ѧнтѣрекаџї-и (235), чел фѫцаринчї-и (234).

20. întrebuinţarea corectă a articlulu ĭ *al*: нѣмеле сфѫнтѣ ал тѫѣ (239), кѣвенте але лорѣ (234), а та-и кѫшига (240), але ноастрѣ бѣре лѣкрѣре (238) etc.

21. substantiv nearticulat după *tot*: ѧ толте врѣми (241).

22. nearticulat: домноу Іс҃с Христос (233).

23. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: слвеее и (238 de 2 orĭ, 239);

cu *-iei*: лѣмїеи (233);

cu *-ei* deslipit şi pus de'naintea cuvîntuluĭ: испителе сѫнтѣ але еи ноастре кредиице (242)=але ноастре-еи кредиице=але кредиице-еи ноастре.

24. pluralul cu *-ure*: черюре (235), лѣкрѣре (238).

25. tematicul *-u-* din latinul *manus* conservat chĭar la plural: мѫрѣ [ши пичоаре] (235).

26. люре (234), fără amplificativul *-a*.

27. forma pronominală enclitică în loc de cea absolută: татѫ-и [е дракѣл] (237), [кѣ] воа-не (242) etc.

28. forma organică a persónel a 3-a sing. *şti*=lat. *scit*, în loc de forma actuală analogică *ştie*: ши татѧлѫ (234), ши домнезеѣ (234).

29. [ел] ѧѣ фѧптѣ (235).

30. organicul *semu*, *seţi*, pentru analogicul *sîntem*, *sînteţi*: семѣ нои wамерїи (242), вои ботѣваџїи че сеци (234).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

31. forme arcaice ale condiţionalului: се те рѫпсере дела татъл тъѫ (237), се помениремѫ (242), се дѣдеремѫ (242), unde се=lat. *si*.

32. imperativ negativ cu *-re-*: нѫ вь асемъдареци лорѫ (234).

33. reduplicarea negaţiunii (?): нѫ н'арх фаче (244), dacă nu cum-va este pentru нѫ нѣрх фаче.

34. *ară*=actualul *ar*: арх фаче (244), арх требои (234).

35. participie substantivate: [аша нї–и] висх [ноаѡ] (242), чершотъл (234), плекатъл (234), а доаѡ ведретъх (239), ведретъл (239).

36. propaginaţiunea pronumelui: л'ас юбитъ ел (243), сх вх рѫгаци вои (234), ел нї–и капъл нострѫ (238), лѫи Христос капъл і е вѣлѫ (238), сх нѫ–ль фъгъдѫиимѫ ел (245), не дъмѫ иои (242), се л блъстемъмѫ ел (245), нѫ не дѫче иои (242), аша нї–и висх ноаѡ (242);

pronume pleonastic: домнедеѫ ел ас фаптѫ (235), алте лимби паре–ле (233), пълрѣ ноастрх сѫцишаса дх–ѡ (240).

37. *vrem*, *vem*, *veri* în formarea viitorului: дѫче–те–вери (237), вемѫ прослъви (246), времѫ двенче (246), времѫ лъса (241), времѫ рѫбдътори сх фимѫ (241), времѫ фаче (242), времѫ трѣче (241), времѫ кдѣ (242).

38. pentru prepositiunea *de*:

де=‹dacă›: де нѫ циче (243);

де=‹ca›: де се фїи (236), де се лпли (236), де се добѫндеци (236), де се не рѫгъмѫ (242) etc.;

времѫ трѣче де лѫме (241).

39. mai tot-d'a-una se confundă în scriere condiţionalul *să*, reflexivul *se* şi conjuncţiunea *să* ‹dacă›, scriindu-se de o potrivă се: се нѫ лгицици фимѫ (242), се кѫеци (234), се те рѫпсере (237), се те врѫжмашъл лншлль (236), се фимѫ şi tot acolo сх фимѫ (241), се фаче (240), се вине (233) etc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

40. conjuncţiunea *ci* şi pronumele relativ *ce* se scriŭ d'o potrivă че.

41. accusativ fără *pre* : ѧшелъ Ѩдам (244), ѧшеларь Іоуда (244), оурим8 ел8 (245), ѧрацъ ноу (245), хиклѣнѕл8 врем8 ѧвенче (246), н8 лъса ноу (238), л'л8 юбит8 ел8 (243) сколсе Ѩдам (243), не д8че ноу (242), тоци не ѯементѣщи (245), н8–ль фѫгѫд8им8 ел8 (245).

42. dissimilaţiunea sintactică : в л в е д ѣ ѧ фѫрш8 ши д л – в л цїе лаве (233).

43. metatesa sintactică : съ прослъвѣскъ–се (238), се сфенцѣскъ–се (238), съ слъвѣскъ–се (238), се те врѫжмашѕл ѧншѧль (236), д8че-те–вери (237), съ роугѫм8–не (233), врем8 рѫбдѫтори съ фим8 (241).

44. specimen de fraseologiă : се те врѫжмашѕл ѧншѧль, къ тот8–менчѕросѕл татъ–и е дракѕл, дече се те рѕпсере дела татъл тѕ8 дел черю, д8че-те–вери к8 ел8 ѧ фокѕл нестинс8 (236–237)=‹de te înşélă vrăjmaşul, căcĭ tatăl luĭ e dracul cel de tot mincĭunos, decĭ, dacă te va fi rupt dela tatăl teŭ din cerĭu, te veĭ duce cu el în focul nestins.›

45. фечори мѫд8ларе л8и Христос (238).

46. *netare*=‹slab›, de unde prin augmentativul *-âĭ* actualul *nătărâĭ* ‹prost› : нетаре семѕ ноу (242).

47. *stătut*=‹existinţă›, *trezvit*=‹susţinere› : пѫаре стѫтѕтѕлѕи ностр8 ши трезвитѕлѕи ностр8 (240).

48. *op*=‹trebuinţă› : е wп8 л фи (240).

49. *a învence*=‹a birui› : ачела ѧвенче испита (243), врем8 ѧвенче (246).

50. *fericat* pentru *fericit* : фериклт8 пѫринте че аре фечори (239).

51. *peliţă* cu sens de ‹corp› : к8 пелица ши к8 софлетѕл (236), пелица л8и Христос (240), пелица л8и ши к8ратѕл сѫнцеле л8и (241).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

52. *celarĭu*=‘cămară’ : ѧтрѫ ѧтрѫ челарюль тѫ (233).

53. *intre*=‘de’nainte’ : ѧтре ел сь стаи (236).

54. *ca* cu sens de ‘cum’ : ка ши нои ѧсѫмѫ (241), ка времѫ рѫбдѫтори сѫ фимѫ (241), ка нои времѫ ѧса (241), ка времѫ фаче нои (241), ка рѫдикь шарпеле (244), ка висе ел (236).

55. е cu sens de ‘éră’ : кѫ иремѫ се кѫцеци алте, е кѫ лимба... (234), е чела че ва кѫдѣ (243), ел нї-и капѫ нѫстрѫ, е лѫи Христос капѫ і е вельѫ (238).

56. вельѫ (238).

57. *ĭuo*=‘unde’ : ю е скѫрчкарѣ динцилорѫ (237).

58. ачиѣ (245)=‘aice’.

59. *amu* cu sensul ‘etiam, enim’: алте лимби паре-ле амѫ кѫ ѧнтрѫ мѫлте кѫвенте (233), аша амѫ сѫ вѫ рѫгаци (234).

60. фѫрьнемикь (235)=‘nemică’.

61. аите, аинте (234)=‘înainte’.

62. а че ши, sаĭ: аче ши (235)=?

63. *plecat*=‘aplicaţiune, tendinţă’, *făţare*=‘simulaţiune, prefăcătoriă’ : вѣде тоате фѫцѫриле тале ши плекатѫ тѫ (234).

64. *căştigă* în loc de *căştig* : а та-и кѫшига де мѧре (240),

65. хикѣнѫ (243, 244, 245), хикѣноль (244), хикѣнѫ-ль (246), хикѣне (244), хикеншѫгѫ (233), хинширѫ (243), cf. maĭ sus p 112 No. 53.

66. slavisme maĭ insolite : прилѫсти (244), оуповѫинцѫ (245), вповѫимь (246), нѫдѫиндѫ-не (239), тлъкованїе че се виче ѧ-целѣцере (233), пѫхл (237)=sl. пыха ‘superbia’.

67. *a gămbosi:* кѫ пѫкатѫ ѧнтре ши гѫмбосѣше (237)=?

68. *dărnire* : ѧралцѫ ноп ачиѣ ѧ дърнире (245)=?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

69. accentuaţiunea e fórte rară, şi generalmente cea normală : сѫ́флетѫлѧи (235), в҃ниче (233, 236), то́ци (240), ч҃е-рю (236) etc.;

accent urcat : рѫ́гѫмѫ (241);

accent scăḍut : че҃ѧ (235), сѫ ста҃и (236), сѫ да҃и (236), но҃и (241, 242, 244), вецї҃ѧ (237);

două accente : т"а҃ (233), во"ѧ (240);

maĭ des sînt accentate monosilabele : с҃е фимѫ (241), с҃е ѧбли (236), с҃е дѣдеремѫ (242), ш҃и се фїе (239), вїѧца ш҃и вилє (236) etc.

70. *paĭeric:* ѧцелеп'чѫрѣ (235), рѧспѫн'сѫ (236) рѫп'сере (237), ѫн'татѫ (238), дереп'че (241), дереп'тѫ (242), дереп'тѣ (242, 245), сѫн'тѫ (242), кредин'це (242), дѫр'ните (245), ѧн'слава (246).

71. în privinţa ortografică, cfr. sus p. 65 No. 58.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

V.

LEGENDA SANTEI VINERI

— CIRCA 1580 —

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

LEGENDA SANTEI VINERI.

Introducere.

§ 1. Legenda sânteĭ Vinerĭ, pe care o dâm maĭ la vale, este bucata cea maĭ lungă din tóte lucrările, originale şi neoriginale, ale neobosituluĭ preut dela Măhacĭu.

Ea ocupă în manuscris pag. 180—195, fiind scrisă cu litere marĭ şi îngrijite, în şirurĭ drepte şi îndesate, maĭ puţin elegant însă decât Catechismul cel dela 1560, deşi titlul şi unele iniţiale sînt aci de asemenea făcute cu roşu.

§ 2. Prototipul acesteĭ legende e bizantin. Manuscrisul grec al Bibliotecеĭ Imperiale din Viena pórtă titlul: Μαρτύριον τῆς ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Παρασκευῆς, şi se începe întocmaĭ ca lucrarea luĭ popa Grigorie:

Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, τοῦ ἑλληνισμοῦ σφοδρῶς κατακρατοῦντος, κατῴκει ἐν κώμῃ τινὶ ἀνὴρ Θεοσεβὴς, ὀνόματι Ἀγάθων etc.[1])

Ѧтр'аѵѣѧ ѯиле ера оу ѡмь ѧтр'аѵѣ четате, крепѣнь доуле ше кѣрат. ше роуга-се ѧтрѕ ѧскѣпсѕ катра Домноул, е чель ѡм кема-л Ѩатонь etc.

Cuvintele: τοῦ ἑλληνισμοῦ σφοδρῶς κατακρατοῦντος, prin carĭ pasagĭul grec pare a se depărta de cel românesc, în realitate corespund în acesta din urmă „rugeĭ *întru ascunsu*„, adecă de frica păgânismuluĭ ce era la putere.

1) Nessel, op. cit., pars V, p. 128.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Cu tóte astea, traducţiunea română nu s'a făcut din grecesce, ci din slavonesce, ba încă anume după o redacţiune bulgară saŭ serbă, precum resultă din însuşi numele „СВЕТА ПЕТКА„, carele se dă sânteĭ Vineri nu numaĭ în titlu, ceĭa-ce ar fi puţin important, de vreme ce un frontispiciŭ slavic, din causa modeĭ, putea să figureze într'o operă curat română, dar se maĭ repetă necontenit chiar în text.

Dacă redacţiunea serbo-bulgară s'a publicat unde-va saŭ ba, acésta nu scim, şi n'o cunóscem nicĭ în manuscris.

§ 3. O altă legendă a aceleĭaşĭ sânte Vineri, cu mult maĭ pe scurt, se găsesce în Vieţile Sânţilor pe luna luĭ iuliŭ după ediţiunea bucurescénă din 1836, unde ea se începe în următorul mod :

„Sfânta cuviósa muceniţă a luĭ Hristos Paraskevi s'au născut întru un sat din cele ce era în hotarăle Romeĭ ceiĭ „vechĭ, din părinţĭ hristianĭ, cu numele Agathon„ etc.

Fără a urmări proveniţa acestuĭ variant, tradus d'a-dreptul din Meneele grece, precum dovedesce *Paraskevi* şi *hristianĭ*, cată să observăm că hagiografia numeră vr'o cincĭ sânte diferite cu numele de Παρασκευή, slavonesce ПАТЗКА, după fonetism serbo-bulgar *Petka*, românesce *Vinerĭ*: o sântă Vineri dela Iconia, serbată la 28 octobre; o sântă Vineri din timpul luĭ Nerone, serbată la 20 martiŭ; sânta Vineri „fiica luĭ Agaton„, aceĭa ce ne interesă aci şi care se serbéză la 26 iuliŭ; apoĭ o sântă Vineri ruséscă, serbată în luna luĭ maĭu; şi'n fine, o sântă Vineri dela Tîrnova, serbată la 14 octobre.[2])

Legenda celeĭ dela Tîrnova, care este fórte populară peste Milcov, ca patrónă a Iaşuluĭ, s'a scris românesce în secolul XVII de către ceĭ doĭ celebri mitropoliţĭ aĭ Moldoveĭ, Varlam şi Dosofteiu.

In cel de'ntâiŭ ea se începe aşa :

2) Martinov, *Annus ecclesiasticus graeco-slavicus*, Bruxellis, 1863, p. 263.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ѧчаста свѫнтѫ ши прѣкѵвїѡасѫ фечоарѫ Параскева ерѧ де мошїе дин Сивѧт, нѫскѵтѫ дин пѫринци крединчоши ши крецини кѵни, ѧтрѵ тоатѫ вїѧца сѧ кѵ милостенїе ши кѵ фапте кѵне etc.[3]).

In mitropolitul Dosofteĭu, aceĭaşĭ legendă se termină cu următórea anecdotă :

Динтр'о пѧмѫ ѧ свинцїий сѧле ѧсте ѧѧ свѫнта епископїе ѧѧ Рѡмѧнь ѡ кѵкѫца, ши ѧа Кѵчюлець оун дѫцеть, ѧдѵс дин Цариград де Дѵмитрашко логофѫтѵль, прекѵмь мѡѵ спѵс Ѡрдаки спѫтарюль ѧѧ маса Дѵнѫїй водѫ etc.[4]).

Ambele redacţiunĭ, a luĭ Dosofteĭu şi maĭ cu sémă a luĭ Varlam, se întemeĭază pe legenda cea bulgară a sânteĭ Vineri dela Tîrnova, scrisă în secolul XIV de cătră patriarcul Eutimiĭ şi care se începe prin :

Сѣ ѕко сватаа прѣподобнаа Петка ѡтчьство имѣѭше Сѵївати, родителе же благочьстивїи, ходещїихъ въ всѣхъ божїихъ ѕа повѣдехъ etc.[5])

Să ne'ntórcem însă la sânta Vineri ‘fiĭca luĭ Agaton’.

§ 4. Popa Grigorie n'a făcut alt ce-va decât a copiat o lucrare străină, ca şi maĭ sus cu Catechismul cel dela 1560.

El conservă cu stăruinţă limba şi chĭar ortografia originalului seŭ. Numaĭ în treĭ locurĭ îĭ scapă de a preface pe *n* între vocale în *r* : ѧтѵрекате=*întunecate*, мерре=*mene* şi сѵра =*sună*; căt despre ѕ însă, este maĭ puţin scrupulos, punêndu-l adesea acolo unde originalul trebuĭa să fi avut pe ꙁ, de unde resultă scrierea neconsecinte : ꙁисе şi ѕисе, домнеꙁѕ şi домнеѕѕ, кѫꙁѕ şi кѫѕѕ etc., ceĭa ce nicĭ o dată nu ne întimpină în lucrările proprie ale luĭ popa Grigorie.

3) Varlam, *Carte românéscă de învăţătură*, Iaşi, 1643, in-f., part. 2, f. 12—16.

4) Dosofteĭu, *A synaxarului carte*, Iaşi, 1683, in-f., t. 1, f. 64—6. — Cf. C. Negruzzi, *Pecatele tinereţelor*, Bucurescĭ, 1872, p. 264.

5) Гласникъ друштва србске словесности, t. 8 (Bielgrad, 1856), p. 131—141.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 5. Originalul, copiat de cătră preutul din Măhaciu, cată să fi fost scris anume în regiunea Braşovuluĭ.

Un indice între mal multe ni se pare a fi decisiv în acéstă privinţă.

Textul de mal jos întrebuinţéză cuvîntul *boerésă* în sens de ‘femeiă, saŭ ‘nevastă‘, ceĭa-ce — dacă nu mĕ înşel — este o particularitate aprópe exclusivă a graĭuluĭ din partea cea b î r s é n ă a Transilvanieĭ, unde acéstă vorbă s'a contras astădĭ în *borésă*.

Se scie că nemuritorul nostru Anton Pann, voind să rîdă de Braşovenĭ, le pune în gură următorĭul dialog p r o v i n c i a l despre fabricaţiunea vinuluĭ:

—Măĭ sóţe, *văzt*'aĭ tu *ghie?*
—Am *văzt,* măĭ — dise — ş'o mic.
—*No* da cum îĭ? de'ĭ *văzt*, spune!
—*Da aŭ îi*, măĭ, v'o minune?
De n'aĭ *văzt*, cred *pot* să'ţĭ pară;
No, mă, să-ţĭ spun cum îĭ dară.
Îĭ albă şi *stenchişóră*,
Răscăcănată la sóre...
—*No minţ* tu, că n'aĭ *văzt ghine*,
Să 'ţĭ spun *ĭo*, cată la mine:
Ghia ae'ĭ *pĭ*-un dél pusă,
Tot cu ţepĭ pin ea împun-ă,
Şi *cochile*, volnicĭ *tună*
Póma eĭ de ĭ-o adună,
Şi supt *chicĭóre împarcă*,
Să-ĭ *cure* zéma o calcă.
Apoĭ *pĭ*-acea zémă, dragă,
O botez *ghin* şi o bagă
În o scorbură întinsă,
Cu bete d'alun încinsă,
De-aci *mere* o *b o r é s ă*
Ce îĭ zice cărjmărésă.... [6])

Ceĭa ce putem afirma în cunoscinţă de causă, este că în Moldova, în Ţéra-Românéscă şi 'n munţiĭ apusenĭ aĭ Transil-

6) Pann, *Povestea vorbeĭ*, Bucurescĭ, 1852, t. 1, p. 115—6.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

vaniel *borésă=boerésă* cu sens de „muĭere„ nu există nicăirĭ, şi nu se vede a fi existat vre-o dată.

§ 6. Popa Grigorie nu ne spune anul, când a transcris Legenda sânteĭ Vineri.

Din împregĭurarea că ea se află legată în manuscris anume între bucata cea slavonesce din 1583 şi între Catechismul cel copiat la 1607, nu se póte conchide nemic, de vreme ce părţile volumuluĭ nu sînt aşeḍate într'o ordine cronologică.

Orĭ-cum ar fi, dacă nu copia, totuşĭ originalul trebuĭ să fie anterior anuluĭ 1600.

Limba diferă puţin de a luĭ Coresi, şi maĭ curând s'ar puté ḍice că e maĭ veche decât acea din Omiliarul dela 1580.

Din punctul de vedere curat linguistic, este un text de multă valóre, maĭ ales ca morfologiă şi ca sintaxă.

Nu e fără interes nicĭ sub raportul sociologic.

§ 7. Legenda sânteĭ Vineri presintă tóte fantasticele peripeţie ale unuĭ basm, şi tocmaĭ de aceĭa era predestinată a deveni fórte populară, căcĭ orĭ-care ar fi religiunea cea n o m i n a l ă a unuĭ popor, religiunea sa r e a l ă va remâné tot-d'a-una mitologică.

Nu este dară de mirare, că dintre atâtea şi maĭ atâtea legende ale sfinţilor, una din cele de'ntâiŭ traduse în românesce a fost anume aceĭa în care ni se povestesce, bună-óră, cum : „sfânta Veneri apropie-se la zmeu, şi călcă cu picórul „spre falca zmeului, şi întră întro elu, şi trecu prin zgâul „luĭ afară, şi fără stătu înaintĭa zmeului.„

La acéstă popularitate a sânteĭ Vineri a maĭ contribuit la Românĭ reminiscinţa sânteĭ celeĭ pagane cu acelaşĭ nume, a sânteĭ atât de v e n e r a t e la vechiĭ Romanĭ,[7]) a aceleĭ ḍeiţe Venere, dela care s'a numit ḍiua *Vineri* la tóte popórele neo-latine, şi pentru care par'că ar fi făcute într'adins cu-

7) Cfr. Ackner, *Die römischen Inschriften in Dacien*, Wien. 1865, No. 33, 227, 353 şi maĭ ales 352 : „Veneri victrici pro salute imperii...„

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

vintele din legenda nóstră: ‘mai frumósă fată de aćasta n'am văḑut’.

Inainte de a fi cunoscut hagiografia gréćă, poporul român avea deja în poveştile sale pe *sânta Vineri* cea transformată în prima epocă a creştinăriĭ din ḑeiţa Venere, după cum avea — cu schimbarea sexuluĭ — pe *sânta Miercuri* din ḑeul Mercuriŭ saŭ pe *sânta Joi* din ḑeul Jove.

Sânta Vineri, de exemplu, din basmul ‘Fata moşuluĭ’, încungiurată de ‘puĭ de balaurĭ, şerpĭ, nevăstuĭcĭ, cĭuhureĭ, şopărle, năpărcĭ şi guşterĭ’ şi păzită de o ‘căţeluşă cu dinţĭ de fer şi cu măsele de oţel’ [8]), nu póte fi — negreşit — nicĭ sânta Vineri dela Iconia, nicĭ acea dela Tîrnova saŭ de pe aĭurĭ, ci este curat antica ḑeiţă Venere, născută printre monstriĭ oceanuluĭ, călătóre pe o bróscă ţestósă, amica tuturor animalilor, principiŭ al procreaţiuniĭ...

8) Ispirescu, *Legende şi basme*. t. 1, Bucurescĭ, 1872, p. 95.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

СТ҃Я ПѢТКА.

Ѧтр'ачѣлѫ зиле. ера оу wмь ѧтр'ачѣ четате. креꙗинь доулче ши кѫрат. ши рѫга-се. ѧтрѫ аскѫнсѫ. кътрѫ домноул. е чель wм кема-л Ѩгатонь. е боерѣса лѫи кема-w Полфїа. ши фѫ вїаца лwр. ши лькѫирь ей. лѣ. де ан фъръ де фечwри. ши роуга-се ей. ѧтрѫ аскѣнсѫ. ѧ тоть часоул. ашѧ вичѣ дѫ мїе хрстоасе. ѧпърате каоутѫ ши спре ной. ши дъ ши нwаw плод съ фїе ши съ наскѫ. деѧтрѫ ной. фечорел. сѫ фечwриць. ной да-л'ам. сфнцїе-тале. кѫ тоать партѣ ей. ши венѧ ѧꙗерwл домнѫлѫи. спре ей ши зисе лорь. аѫзи ши аскѫлтѫ домнеѕѫ. рѫгъчюне воастрь. ши е съ наскѫ. w фечорѣ. диѧтрѫ вои съ фїе. ноумеле ей сфнта Венери. ши нацїе-ва венери. ши кѫндь w веци | ботеѕа ашѧ съ-и

(SÂNTA VINERÍ)

Intr'acélĭa zile era u omŭ într'acé cetate, creştinŭ dulce şi curat, şi ruga-se întru ascunsu cătră Domnul. E celŭ om chema-l Agatonŭ, e boerésa lui chema-o Polfĭa; şi fu viaţa lor şi lăcuiră ei 35 de ai fără de feécori. Şi ruga-se ei întru ascunsu în totŭ ćasul, aşa ćicé: dâ mie, Hristoase împărate! cautâ şi spre noi, şi dă şi noao plod să fie şi să nascâ deîntru noi: feécorel sau feécoriţă; noi da-l'am sfinţie-tale cu toată parté ei. Şi veniĭa îngerol Domnului spre ei şi zise lorŭ: auzi şi ascultâ Domnezeu rugăćiune voastră, şi e să nascâ o feécoré diintru voi; să fie numele ei sfănta Veneri; şi naşte-va veneri; şi cănd o veţi boteza, aşa să-i fie nomele ei. Aşa zise îngerul Dom-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

фїѣ номелѣ ей. ашл зисѣ ѧцероул домнѹлѹи. ши сѫ дѣсе дела ей. ши ей дѣлчїи рѹга-се кѹ фрикѣ. кѫтрѣ домнѹл. ши нѫскѹ фечоарл сфнта Венери. ѧ лоуна лѹи броумарю. ді. зиле ши ботедарж сфнта Венери. ши-и поусѫрѣ номелѣ сѫмта Венери. ши ѡ дѣче ѧ тоатж врѣмѫ. де ѡ ѧнкина кѫтрж бесѣрека домнѹлѹи. ши пѫнѫ ла аноул. ѧцелѣсе ѧ тоатѣ лѫцѣ домнолѹи. ши кѫндѣ ера де чинчи ани. гѫнди-сѫ. ѧтрѹ синѣ. ши зисе нѹ ми се кадѣ нѣман ачичѣ сѫ фїоу ши сѫ лѫкѹескѹ. че ми сѣ кадѣ сѫ мѫ дѣкѣ. сѫ проповедѣескѹ лѣцѣ. домнезеѣлѹи мїеѹ. ши прил тоате сателе. ши ѧ тоате чѣтѫциле. ши еши ноаптѣ. дил кѹрта тѫтѫнесѫѹ. ши сѫ дѣсе ѧтрѹ ѡ четате маре че ѡ кема. Ѩнтиѡхїе. ѧтр'ѫнсѫ лѫкѹиѫ. оу 'мпѫрат маре. че-лѣ
181. кима Ѩнтиѡх ѧмпѫрат. че ера Грек. ши ѧтрѣ сфнта Венери. ѧ четате. че ера ѧчепѹ а грѫи кѫтрѣ ѡамини. ши зисе крѣдеци вои ѧтрѹ свнта троицѫ. че е а татѫлѹи. ши а фїюлѹи. ши дхѹлѹи сфнтѣ іс. хс. кѫ ачела асте дѣдевѣрѣ домнезеѹ. лѹминѣторю. ши сфнциторю. ши спситорю. ши домнезеѣлѣ домнезеилѡр. ши ѧвѫца пре ей ши моулци аоузил. ши крѣдѣ. ши алци ѡамени спѹнѣ алтора. ши ла бесѣрекѣ.

---

nului, şi să duse dela ei. Şi ei déacii ruga-se cu fricắ cắtră Domnul. Şi născu feécara sfănta Veneri în luna lui brumarĭu 15 zile, şi boteḑară sfănta Veneri, şi-i pusâră nomele sămta Veneri, şi o duce în toată vrémĭa de o închina cắtrâ beséreca Domnului; şi până la anul înţelése în toată lĭagé Domnolui. Şi cándŭ era de cinci ani, gândi-sâ întru siné şi ḑise: nu mi se cade numai acicé să fiŭ şi să lăcuescu, ce mi să cade să mă ducŭ să propoveduescu légé Domneḑeului mieu, şi priîn toate satele, şi în toate cătăţile. Şi eşi noaptè diîn curtĭa tătânesău, şi să duse întru o cetate mare ce o chema Antiohie. Intr'ănsă lăcuiĭa u 'mpărat mare ce-lŭ chima Antioh înpărat, ce era Grec. Şi întră sfănta Veneri în cetate ce era, începu a grăi cắtră oamini şi zise: crédeţi voi întru svănta troiţă ce e a Tatălui şi a Fiĭului şi Duhului sfăntŭ Is. Hs.? că acela ĭaste dédevărŭ Domneḑeu, luminătorĭu şi sfinţitorĭu şi spăsitorĭu şi domneḑeulŭ domneḑeilor. Şi învăţa pre ei, şi mulţi auziĭa şi crédé; şi alţi oameni spuné altora, şi la besérecă şi priîn cetate,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ши прилѫ чѣтате. їарѣ алцїи wамени. спѹнѣ ла ѫпѫратѹлѹ. ши
зиче доамне ѫпѫрате венит-аѹ. w боерѣсь ѫ чѣтате. де
проповедѹеще ши спѹне де фїюль Марїеи. чела че лоу рѫ-
стигнитъ. пѫрилцїи ноцїри ѫ крѹче. ши дека аѹзи ачель
ѫпѫратъ. ель мѫние-сь спре а. ши зисе слѹцелwр лѹи. съ
мѣргъ съ w адѹкь. лнаинтѣ лѹи. ши къоута спре а. челѹ.
182. пѫрат. ши мира-сь де фрѫмсецїле еи. ши зисе слѹцїлwр
сале съ-ми ацюте домнезеѹл мїѹ. чела че креѹѹ еѹ ѫтрѹ
ель. къ ман фрѹмоасъ фатъ де ачаста н'ам вѫѹѣт. ши
зисе къторъ а чель ѫпѫрат. че самъ де wмь еши ши коум
те кеамь. ши зисе а. къторъ елѹ. еѹ съмтъ w крецинѫ бо-
теѹатѫ. ѫ нѣмеле ми-е ста Петка. ши зисе чель ѫпѫрат.
къторъ а нѹ грѫи аша че ман бине те плѣкь домнеѹезѹлѹи
мїеѹ. ши ѫкинѫ-те лѹи. де фаче-те-вою домнѫ. ши ѫ-
пьрьтѣсь спре тоате каселе мале. е сфнта Венири. рѫспоунсе
ши зисе лѹи. анатима... мале ачелѹѫ. че зиче аша ши
те... ши атѹнчи. мѫние-сь ачел ѫпѫрат... слѹцїлwр лѹи.
предѫцїи-ѹ де w легаци. ши рѫстигни-w-врем. ѫ крѹче ка
ши домнеѹезѹлѹ еи. ши ведѣ-вем че ва фолоси... атоѫ-
183. чи сфнта Венери. рѹгѫ-сь ши | зисе доамне домнеѹезѹлѹ

Ĭarĕ alţi oameni spunĕ la împĕratulu şi zice: doa*m*ne împĕrate! venit-au o boerĕsă în cetate de propoveduește şi spune de fiĭulŭ Marieei cela ce au răstignitŭ pârinţii noştri în cruce; şi deca auzi acelŭ împĕratŭ, elŭ mănie-să spre ĭa, şi zise slugelo*r* lui să mérgă să o aducă înaintĕ lui, şi căuta spre ĭa celu pâra*t*, şi mira-să de frăm-seţile ei, şi zise slugilo*r* sale: să-mi agĭute do*m*nezeu*l* miu, cela ce creḑu eu în*t*ru elŭ, că maĭ frumoasă fată de acasta n'a*m* văḑu*t*! Şi ḑise cătră ĭa celŭ împĕra*t*: ce samă de omŭ eşti şi cu*m* te cheamă? Şi ḑise ĭa cătră elu: eu sămtŭ o creştină botezată în numele mi-e (sânta Vineri). Şi zise celŭ împâra*t* cătră ĭa: nu grăi aşa, ce maĭ bine te plécă do*m*neḑeului micu şi închinâ-te lui, de face-te-voĭu do*m*nă şi împĕrătésă spre toate casele mele. E sfănta Veniri răspu*n*se şi zise lui: anatima.... mele aceluĭa ce zice aşa, şi te... Şi atunci mănic-să ace*l* împĕra*t* [şi ḑise] slugilo*r* lui: preîndeţi-u de o legaţi, şi răstigni-o-vre*m* în cruce ca şi do*m*neḑeulu ei, şi vedé-ve*m* ce va folosi.... Atoînci sfănta Veneri rugă-să şi ḑise: Doa*m*ne

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

мїеѕ. кабть ши спре мене. сѫ но лаѕде-сь. драчїи спре мене ши тремате ѫерогѵл тѫѕ. кѕ аржтарѫ силелwр тале. ши милѕаще сѕфлетѕлѕ мїеѕ. дwамне чеѧ че ѫкѕцѕрь-мь ши лѫбце чеѧ че лѣпть-сь кѕ мене. ши лл сфрьшитѕл. рѕгачюнеен ѱалwм... скѕлѫ-сь ши ѕисе амин. ши ѫрь ѕисе апои. сь лаѕде-сь ши еи кѕ тине домне. ши атѕнчи ѫн ачела час ивн-се. оу ноwрь диѫ черю. ши еши оуѫ вихорь маре диѫ ноwрь ши лѕа w пїатрь маре форте ѫ ель ши w пѕрта вънтѕл. ка w фрѕѫѕь ши сѕра. ши атѕѫчи. ивн-се ѫерѕл домнѕлѕи ѫнаинтѣ еи. ши рѕпсе легътѕреле. диѫ мънѕле еи ши грѫи кътрь л ѯисе нѕ те тѣме. че лаѕдь сила домнѕлѕи. домнеѕеѕл тѫѕ. ши атѕѫчи моунчиторїи че w лега. кѫѕѕрь цось ла пѫмѣнтѕ. ши скѕларѫ-сь ши стригарь тоци кѕ глас маре. ши ѯи-
184. серь маре | ѧсте крединца креципиѣскѫ ши атѕѫчи сфнта Венери. рѫдикь мънѕле сале кътрь черю. ши рѕгасе атѕнчи. wаменїи мѕлци еи стрига ши ѯиче нѕ-и алтѕ домнеѯиѕ маи маре. фѫрь домнеѯеѕл сфинтеен Венери. ши тоате слѕгиле ачелѕи ѫпърат. кѫѯѕрь цось ѫнаинте сфинтеен Венери ши ѯича тоци милѕаще-не сфнть Венери. ши но оуита

Domnedeulu micu! cantă şi spre mene, să no laude-să dracii spre mene, şi tremĭate îngerul tău cu arâtarĭa silelor tale, şi miluĭaşte sufletulu micu, Doamne! [de] ceĭa ce încug'ură-mă, şi alége ceĭa ce luptă-să cu mene! Şi la sfărşitul rugăcĭuneei psalom... sculâ-să şi ḑise amin; şi ĭară ḑise apoi: să laude-să şi ei cu tine, Domne! Şi atunci în acela ćas ivi-se u noorŭ diîn cerĭu, şi eşi uîn vihorŭ mare diîn noorŭ, şi lua o piatră mare forte în elŭ şi o purta văntul ca o fruînḑă, şi sura; şi atuînci ivi-se îngerul domnului înaintĕ ei, şi rupse legăturele diîn mănule ei, şi grăi cătră ĭa zise: nu te téme, ce laudă sila Domnului Domnedeul tău. Şi atuînci muncitorii ce o lega căḑură g'osŭ la pămăntu, şi scularĕ-să şi strigară toţi cu glas mare şi ziseră: mare ĭaste credinţa creştinéscâ! Şi atuînci sfănta Veneri rădică mănule sale cătră cerĭu şi ruga-se. Atunci oamenii mulţi, ei striga şi zice: nu-i altu domniziu mai mare, fără domnezeul sfinteei Veneri! Şi toate slugile acelui împărat căzură g'osŭ înaiînte sfinteei Veneri, şi zicĭa toţi: miluĭaşte-ne, sfănta Veneri, şi no

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

фѫрьлеціиле нwастре... че рwгь дерепть нои ши арать ши
нowа сѣмне съ фим ши нои креціини кь ши тѳ. ши съ
не ѧкиньм. татьлѳи. ши фїюлѳи. ши дхѳлѳи сфнть ши ѯисерь
тоци амнь. ши скѳла-се ши ботева еи. ши се дѳсе ши
лѫѯдѫ домноул домнеѯеѳ. ши де вѫѳѳ чель ѧпьрат. ачѣлѣ
ши мѫние-сь. ши кемѫ алте слѳци але лѳи. ши ѯисе прен-
деци-w ши w легаци. ши афлаци w кѫлдаре. ши ардеци
185. петри ши ле ѯмикѳраци ши | ле бѫгаци ѧ кѫлдаре ши бѫгаци
плѳмбѳ. ши сеѯ ши смwалъ съ фїърбѫ ѧ шапте ѯиле. ши
ѧ шапте нопци. ши а шаптѫ ѯи бѫгаци ачѫ[с]тѫ ѧ кѫлдаре.
ши акоперици кѳ w пїатрѫ. пѫнѫ вою вени ши еѳ съ вѫѳѳ.
ши аша ѯисе ачель ѧпѫрат кѳ мѫнїе ши се дѳсе де ачиѫ.
ши слѳциле лѳи фѣчерь аша. ши а шаптѣ ѳи вене ѧпѫ-
ратѳл ши ѯисе дескоперици. кѫлдарѣ. ши w дескоперирь.
ши сфнта Венери скѳлѫ-се. ши стѫтѳ ѧ пичоаре ѧ кѫлдаре.
ши ѯисе маре мсте спре меѧре. ши ачелѳ ѧпѫрат вѫѳѳ. ачe
чюдѫ маре. ши грѫи кѫтрь сфнта Венери. ши ѯисе... лѳкрѳ-и
де тине. че нѳ сь приѧде де тине. ниче фокѳлѳ. ниче апа.
ши атѳнчи грѫи сфнта Венери. кѫтрь ачелѳ ѧпѫрат.
апропїе-те де веѳи сила дѣдевѫрѳлѳи домнеѯеѳ. ши нѳ сь

---

uita fărălegile noastre... ce rogă dereptŭ noi, şi arată şi nooa sémne
să fim şi noi creştini ca şi tu, şi să ne închinăm Tatălui şi Fiĭului
şi Duhului sfântŭ; şi ziseră toţi amînŭ. Şi scula-se, şi boteḍa ei, şi
se duse, şi lăuda Domnul Domneḍeu. Şi de vâḍu celŭ înpărat acélé,
şi mănie-să, şi chemă alte slugi ale lui, şi zise: prendeţi-o şi o le-
gaţi, şi aflaţi o căldare, şi ardeţi petri şi le zmicuraţi, şi le băgaţi
în căldare, şi băgaţi plumbu şi seu şi smoală să fiarbă în şapte zile
şi în şapte nopţi, şi a şaptĭa zi băgaţi aciastă în căldare şi acoperiţi
cu o piatră, pânâ voĭu veni şi eu să văḍu. Şi aşa zise acelŭ înpărat
cu mănie şi se duse de aciĭa. Şi slugile lui féceră aşa. Şi a şapté
ḍi vene înpăratul şi zise: descoperiţi căldaré. Şi o descoperiră. Şi
sfânta Veneri sculâ-se şi stătu în piéoare în căldare, şi zise: mare
ĭaste spre meînre. Şi acelu înpărat văḍu ace cĭudă mare, şi grăi cătră
sfânta Veneri şi zise: [ce] lucru-i de tine? ce nu să priînde de tine
nice foculu, nice apa? Şi atunci grăi sfânta Veneri cătră acelu în-
părat: apropie-te de veḍi sila dédevărului Domnezeu. Şi nu să putĭa

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

186. пѣтѫ апропїѫ дѣ дѫгорѣла фокѫлѫи. ши дѣ вѫѕѕ сфнта | Венери. къ нѫ се полте апропїѫ нїче кѣтѫѣѫ ѫ лѫѡ апа кѫ мѫна. диѫ кѫлдаре ши арѫѣкь ѫ ѡбразѫл. челѫи ѫпѫрат. ши оурби ачелѫ ѫпѫрат. ѫн ачела час. е сфнта Венери еши диѫ кѫлдаре кѣратъ ши фрѣмѡасъ. ши атѫѣчи ачелѫ ѫпѫрат мерсе. ши се апропїѣ дѣ ѫ ши кѫзѫ ѫнаиѫтѫ еи. ши рѣга-се милѫѣще-мѫ шарба лѫи Хс. а лѫи домнедеѫ. ши рѡгь дерептъ мене. доарь ми с'арь дешкиде ѡкии мїе съ фїѫ креѫиинѫ. ши ѣѫ ши тоате слѫѫиле мѣле. ши цинѫтѫл ѫпѫрьцїеи мѣле. ши милостиви-се. сфнта Венери. ши кѫзѫ кѫ фаца ла пѫмѫѫтѫ ши плѫѫсе. ши балть дѣ лакрѫмиле се фѣче. ши скѫль-се ши лѡа кѫ мѫна дерѣптъ. дѣ лакрьмиле еи. ши ѕѫсь ѡкыи. челѫи ѫпѫрат. ши ѕисе ѫ нѫмеле татълѫи ши фїюлѫи. ши дхѫлѫи сфнтъ. съ вѣѣи. ши атѫѣчи ачелѫи ѫпѫрат вѫѕѕ. ши алци ѡамени. мѫлци неволничи
187. вѣѫдекь еи. ши ачелѫи ѫпьрат. лѫминѫ ши | вед҃ре ман бине ши ман врьтось. декѫт маите. ши плекь-се ши лѫѡ сфнта Венери. дѣ лакрѫмиле сале. ши лѫѡ апь ши ботеѣе ачелѫ ѫпѫрат. ши тоате слѫѫиле лѫи. ши тоци ѡаменїе диѫ пѫрьцїѫ лѫи :— ши ѣарь сфнта Венери гьѫди ши ѕисе дѫче-

---

apropiĭa de dugorĕla focului. Şi de vădu sfănta Veneri că nu se poate apropiĭa, nice cutĭaḑâ, ĭa luo apa cu măna diîn căldare şi aruîncă în obrazul celui înpărat. Şi urbi acelu înpărat în acela ćas. E sfănta Veneri eşi diîn căldare curată şi frumoasă. Şi atuînci acelu înpărat merse şi se apropie de ĭa, şi căzu înaiîntĭa ei, şi ruga-se: miluĭaştemă, şarba lui Hs. a lui Domneḑeu, şi rogă dereptŭ mene, doară mi s'ară deşchide ochii mie, să fiu creştinu, şi eu şi toate slugile mĕle şi ţinutul înpărăţiecei mĕle. Şi milostivi-se sfănta Veneri, şi căzu cu faţa la pămăîntu şi plăînse, şi baltă de lacrămile se féce; şi sculă-se, şi loa cu măna derĕptă de lacrămile ei, şi uinse ochîi celui înpărat, şi zise: în numele Tatălui şi Fiĭului şi Duhului sfăntŭ, să veḑi! Şi atunci acelui înpărat vădu. Şi alţi oameni mulţi nevolnici veîndecă ei. Şi acelui înpărat luminâ şi vedére mai bine şi mai vrătosŭ decât maite. Şi plecă-se şi luo sfănta Veneri de lacrămile sale, şi luo apă şi boteḑe acelu înpărat şi toate slugile lui şi toţi oamenie diîn părăţiĭa lui. Şi ĭară sfănta Veneri găîndi şi ḑise:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

мѫ-вою. ѭрьши ѧтр'алть четате. сѫ проповѣдѣскѫ. кѣвынтѣл лѣи хс. ши сѫ спѣю лорь кѫ пѫгѫни-сѫ. коум сѫ се ботѣѳе. ши сѫ се кѫнѣне. ѣе ворь пери. ши сѫ дѣсе. ши мергынд ѫ пре кале. тѣмпинѫ алть ѧпѫрат. че-л кема. Ятиѯмл ѧпърат. ши ѯисе кѫтрѫ ѫ чел ѧпѫрат. ѭюпынѣсь че wмь еще. ши коумѫ те кемь. че нѫ те ѧкини домнеѣи мале. ѫ грѫи кѫтрь ачелл ѧпѫрат. ши мира-сь ѣе фрѣмсециле ѣи. ши ѧтребь-w ши ѯисе ѣе оунде еще. сфнта Ѣенери рѫспоунсе кѫтрь ель ши ѯисе. еоу сѫмтѫ w креѭинѫ ботеѯате. ѫ нѫмале мї-и ста Петка. ши ѯисе кѫтрь ѫ чел ѧпѫрат. пась дѫпѫ мене. ши крѣде ѫ домнеѳеѳл мїеѫ. ши | ѭюра-ци-мѫ-вою ѧнаинтѣ домнеѳеоулѫи мїѫ. сѫ фїи доамнь мїе ши ѧпѫрѫтѣсь тоутѫрорѫ полателwр мѣле. е сѫ ноу аскѫлтарет мене. да-те-вою спре маре мѫлкѫ. ши вїѫць нѫ вере авѣ. ши атѫлчи сфнта Ѣенери. грѫи кѫтрь елѫ. шиѓ ѯисе. ѣїаволе ѧтѫрекате ши ѫадѫле слѫга ѫадолѫлѫи (sic). ши атѫлчи мѫнне-сь ачель ѧпьрат. ши ѯисе слѫѭилwр сале. приѫдеци-w сѫ w дѫчемь. ѧнаиѧтѫ челѫи ѯмїеѫ. диѧ четате. ѣе сь w мѫнѫлчи. е сь бирѫире спре ѯмїеѫ ши сѫ но перире. ѣе ель плека-не-врем ши ѧки-

---

duce-mă-voĭu ĭarăşi într'altă cetate să propoveduescu cuvăntu*l* lui Hs. şi să spuĭu lorŭ că păgăni-su, cu*m* să se botéḑe şi să se cunune, de vorŭ peri. Şi să duse şi, mergându ĭa pre cale, tă*m*pinâ altŭ înpăra*t* ce-l chema Atizma-înpăra*t*. Şi zise cătră ĭa celu înpăra*t*: gĭupânésă! ce omŭ eşte şi cumu te chemă? ce nu te închini do*m*neei mele? Ĭa grăi cătră acela înpăra*t*, şi mira-să de frăm-seţile ei, şi întrebă-o şi zise: de unde eşte? Sfănta Veneri răspu*n*se cătră elu şi zise: eu sămtu o creştină botezate în numele mi-i (sânta Vineri). Şi zise cătră ĭa celu înpăra*t*: pasă după mene şi créde în do*m*neḑeu*l* mieu, şi gĭura-ţi-mă-voĭu înaintéa do*m*neḑeu*lui* miu să fii doa*m*nă mie şi înpărătésă tuturoru polatelo*r* méle; e să nu ascultare*t* mene, da-te-voĭu spre mare muîncă, şi viĭaţă nu vere avé. Şi atuînci sfănta Veneri grăi cătră elu şi zise: diavole înturecate şi ĭadule sluga ĭadolui! Şi atuînci mănie-să acelŭ înpăra*t* şi zise slugilo*r* sale: priîndeţi-o să o ducemŭ înaiîntĭa celui zmieu diîn cetate să o mânâînci; e să biruire spre zmieu şi să no perire de elŭ, pleca-ne-vre*m* şi închina-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

нд-не-врѣмь ши нои ей. ши домнезеѵлви еи. кѫ ѧтр'ачѣ четате. оуѧ зместе форте маре лѫкѵиа ѧтрѵ елѵ дїаволѵлѣ. ши толте дѵхѵреле некѵрате. ши ачела лѫкѵиѫ лѣ еи. ши-л рѵга еей ка ши домнезеѵ. ши ачелѵ ѧпърат крѣдѣ ѧтрѵ елѣ. ши толте слѵциле лѵи. ши тоци wаменїе лѵи. ши а-

189. тончи дѵсерь сфнта Венерѣ ѧ четате. ши дешкисерь портаа. ши w дѵсерь кѫтрь зместе сѫмта Венери. вѫзѵ зместе. ши-ши фѣче кѵ мѫна крѵче. ѧ нѵмеле лѵи іс хс. ши атоунчи фѵци дїаволѵлѣ. ди зместе ши толте дхѵреле некѵрате. ши атѫнчи сфнта Венери апропїе-се лѣ зместе. ши кѫлкь кѵ пичорѵл спре фалка змеѵлѵи. ши ѧтрѫ ѧтро елѵ. ши трекѵ при згъѵл лѵи афарь. ши ѣрь стътѵ. ѧнаинта змеѵлѵи. ши атѵнчи стригѫ дїаволѵлѣ. ши висе w мишен де нои кѫм не рѵшинѫм нои. ѵа. де бърбаци чеѫ че ерам ѧ четате. де w фать не рѵшинѫм нои. акѫм ши фѵцирь афарь дин ѧ четате. то те дхѵреле. ши атѵнчи ачель ѧпърать. ши вѫзѵ ачѫлѫ. ши крезѵ. ши плекарь-се тоци ѧнаинта сфнтеи Венери. ши висе ачель ѧпър т. милѫш -не сфнть Венери. сѫ крѣдем ши нои ѧ хс. ѧ домнезеѵл тѫѵ. ши ботезь ачель ѧпърат. ши толте слѵциле лѵи. ши тоци

---

ne-vrémŭ şi noi, ei şi domnezeului ei. Că într'acé cetaté uîn zmeu forte mare lâcuia, întru elu diavolulŭ şi toate duhurele necurate, şi acela lăcuiĭa la ei, şi-*l* ruga eei ca şi do*m*neḑeu, şi acelu înpără*t* crédé întru elŭ, şi toate slugile lui şi toţi oamenie lui. Si atonci duseră sfă*n*ta Veneri în cetate, şi deşchiseră portaa, şi o duseră câ*t*ră zmeu. Sămta Veneri văzu zmeulŭ şi-şi féce cu mâna cruce în numele lui Is. Hs., şi atu*n*ci fugi diavolu*l* di zmeu şi toate duhurele necurate, şi atuînci sfă*n*ta Veneri apropie-se la zmeu, şi călcă cu picoru*l* spre fa*l*ca zmeului, şi întră întro elu, şi trecu pri zgău*l* lui afară, şi ĭară stătu înaintĭa zmeului. Şi atunci strigâ diavolulŭ şi ḑise : o, mişei de noi! cum ne ruşinăm noi 1000 de bărbaţi, ceĭa ce era*m* în cetate, de o fa*t*ă ne ruşinăm noi acu*m*! Şi fugiră afară diîn cetate toate duhurele. Şi atunci acelŭ înpără*t* şi văzu acĭalĭa şi crezu, şi plecară-se toţi înaintĭa sfintei Veneri. Şi ḑise acelŭ înpără*t*: miluĭaşte-ne, sfă*n*tă Veneri, să crédem şi noi în Hs. în Do*m*nezeu*l* tău. Şi botează acelŭ împăratŭ, şi toate slugile lui, şi toţi oamenii

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

190. wамени҃и лѧи. ачѧа | ѧ тоатѣ. крезѣрь ши съ ботезарь :— ши атоунчи сфнта Венери. зисе. тарь ми се каде мїе се мь доук. ши се дѧсе ѧтр'ѧ четатѣ маре че лъкѧиѧ. оуѧ пъ-рат маре че-л кема Яклит ѧпърат. ши ѧтрь сфнта Венери. ѧ четатѣ. ши ѧчепѧ а грѣи къ̀трь wамени. крѣдеци вои ѧ нѧмелѣ татълѧи. ши фїюлѧи ши дхѧлѧи сфнть а лѧи. іс. хс. къ ачелл астѣ дѣдевьрь. ши аѧзи чел ѧпърат. дѣ ѧ. ши кема-w ши зисе. къ̀трь ѧ. че wм еши. ши коум те кѣмь. ѧ зисе къ̀трь чел ѧпърат. еѧ съмть w крещинь ботезатѫ нѧмеле мї-и Петкѧ. ши крезѧ ѧтрѧ сфнта троиць. ши зисе чел ѧпърат. къ̀трь ѧ. нѧ зиче къ̀ еши ботезать. че пась дѣ рогь домнезевлѧ мїѧ. челл че крезѧ еѧ. ши цѧрѧ-ци-мъ-вою. ѧнаинтѣ домнезевлѧи мїеѧ. коум адѧче-вою ши поне-вою слава мѣ. ши чинстѣ мѣ спре капѧл тѫѧ. ши съ фїи
191. домнѫ мїе ши ѧпѫрьтѣсь. то|тѣрорь полателwр мѣле. е съ нѧ аскѧлтаре мене*). еѧ да-те-вою. спре маре мѫлкь. ши рѣ мэрте wмори-те-вою. е сфнта Венери зисе. лѧи анатима фїюлѧ дї.волоулѧи. врѫжиторю рѫѧ. ши къне рѫѧ. еѧ крезѧ

*) Aci cu o mână posterióră adaus вєи d'asupra luĭ нѧ, ér ре dela аскѧлтаре şters şi înlocuit cu дє, adecă: съ нѧ вєи аскѧлта дє мене.

lui : acĭaa în toate crezură şi să botezară. Şi atunci sfănta Veneri ḑise : ĭară mi se cade mie se mă duc. Şi se duse într'u cetate mare ce lăcuiă uîn părat mare ce-l chema Aclit-înpărat. Şi întră sfănta Veneri în cetate şi începu a grăi cătră oameni : crédeţi voi în numele Tatălui şi Fiĭului şi Duhului sfăntŭ a lui Is. Hs., că acela ĭaste dédevărŭ ? Şi auzi cel înpărat de ĭa, şi chema-o şi zise cătră ĭa: ce om eşti şi cum te chémă ? Ĭa zise cătră cel înpărat : eu sămtŭ o creştină botezată, numele mi-i (Vineri), şi crezu întru sfănta troiţă. Şi zise cel înpărat cătră ĭa : nu ḑice că eşti botezată, ce pasă de rogă domnezeul miu cela ce crezu eu, şi g'ura-ţi-mă-voĭu înainté domneḑeului mieu, cum aduce-voĭu şi pone-voĭu slava mé şi cinsté mé spre capul tău, şi să fii domnă mie şi înpărătésă toturorŭ polatelor mele; e să nu ascultare mene, eŭ da-te-voĭu spre mare muîncă, şi ré morte omori-te-voĭu. E sfănta Veneri zise lui : anatima, fiĭulu diavolului, vrăjitorĭu rău şi căne rău! eu crezu în Domnezeul mieu, de dereptu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

л домнезеѵл мїеѵ. де дерептѵ домнезеоул мїеѵ. нѵ нѣмаи трѣпоул. че ши соуфлетѵл да-л-вою. спре мѵлкь. проклеци сѫ фїе моулчиторїи тѫи. ши домнезеии тѫи коу тине. ши атѵнчи мѫние-сь ачел лпѫрат коу амарь. ши атѵлчи зисе мѵлчиторилѡр лѵи. сѫ лдѵкь ѡ кѫлдаре. ши сѫ пїисеве петри. ши сеѵ ши се адѵкь блоумѵѵ. ши смолль ши*) баце ачѫ фать. л кѫлдаре сѫ фїарькь л треи зиле ши л треи нопци. ши**) дѵсерь сфнтл Венери. кѫтрь фокь. ши кѫтрь кѫлдаре. ши че стл лнаинтрѣ. тоци ши еши ѡ парь диѫ фокь маре.
192. диѫтр'ачел фок | ал лѡр. ши лконцѵрь-и. ачеи мѫнчитори. ши арсерь тоци лтр'ачел час. ши сфнта Венери ста ачїи ши рѵгл-се кѵ ѱлѡм дин сѫлтири. ашл зичѣ милѵѫце-мь домне кѫ спре тине оуповѣаце соуфлетѵл мїеѵ. ши ла сфрь-шитѵл рѵгьчюнїеи ѱлѡмлѵи. зисе амин. ши вѫзѵ ачель л-пьрат. мѵлчиторїи лѵи кѫ перирь. ши спѫрие-сь. ши фрикь маре фѵ спре ель. ши кемѫ слѵциле лѵи тоате. ши лтребь еи. ши зисе споунеци-ми че вою фаче чеціїи магеници. ши зисерь кѫтрь ел. сѫ ноу-и тьере капѵл. кѵрѵндѵ ачеци ѡамени

*) Cu o mână posterióră adaus d'asupra: сѫ.

**) Idem: ѡ.

Do*m*nezeu*l* mieu nu numai trupu*l*, ce şi sufletu*l* da-l-voĭu spre muîncă; Procleţi să fie muîncitorii tăi şi domnezeii tăi cu tine! Şi atunci mănie-să ac*el* înpărat cu amarŭ, şi atuînci zise muîncitorilo*r* lui să aducă o căldare şi să piiseḑe petri şi seu, şi se aducă blumbu şi smoală, şi bage acĭa fată în căldare să fiarbă în *t*rei zile şi în trei nopţi. Şi duseră sf*ă*nta Veneri că*t*ră focŭ şi că*t*ră că*l*dare şi ce sta înaintré toţi, şi eşi o pară diîn focŭ mare diîntr'ac*el* foc al lo*r*, şi îucong'ură-i acei muncitori, şi arseră toţi într'ac*el* ćas. Şi sf*ă*nta Veneri sta acii şi ruga-se cu ps*a*lo*m* din săltiri; aşa ḑicé: miluĭaşte-mă, Do*m*ne, că spre tine upovăĭaşte sufletu*l* mieu! Şi la sfrăşitu*l* rugăcĭuniei ps*a*lo*m*ului zise: ami*n*. Şi văzu acelŭ înpăra*t* muîncitorii lui că periră, şi spărie-să, şi frică mare fu spre elŭ, şi chemă slugile lui toate şi întrebă eĭ şi ḑise: spuneţi-mi, ce voĭu face ceştii magheniţi? Şi ḑiseră că*t*ră elu: să nu-i tăere capu*l*, curu*n*du aceşti

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

тоци кътрь домневеоул ей. фаче-е-ва де плека-се-вор. ши атънчи зисе Йклит ынпърат. кътрь слъ̂ишле лъи. тъ̂ацї-и капоул***). ши сфънта Венери. ръга-се ачелор мъ̂ынтори ши зисе лъсаци-мь ши вгоди[ци]-ми съ фак ръгъчюни. съ мъ рог кътрь Хс. домнеъ̂ноул мїеъ. ши зисерь ей рвгь-те кърънд.
193. ши атънчи сфънта Венери. ръга-се къ лакрьми. ши плънцъ. | ши зиче домне деспъторюл. пъринтеле а тоут цинотоул. фъкъторюл черюлуи. ши ал пьмънтолуи. лоуси-мь ши лскълть-мь. шарба та ынтр'ачеста час рог-те съ фачи месерїрї та. ши съ дай. мърїа та. челора че вор фаче. помънж мїе. ши приносул. ши летъргїе. ши лъмънаре. ши вор чинст[и]. ачаста зи. блъ̂цше-е домне каселе лор. ши фїчорїи лор ши хоулеле лор. ши добиточеле лор тоате. ши фоуць де ей тоате дхъриле рële ши фърмъкътоареле ши съфлетеле лор съ фїе лъминате. е чела че нъ в ва чинсти ачаста зи Венерї маре. къ милостенїе ши къ ръгъчюне. ла бесїрекь. царь чела че ва лъкра ынтр'ънса ачела съ фїе блъстемат. е чела че в ва чинсти ши в ва пости шапте зиле. съ фїе лъи сънътате.

***) Aci un semn, şi apoĭ adaos jos la margine cu aceĭaşĭ mână: къръндо ши досерь сфънта Венери съ-и тае капоул.

---

oameni toţi cătră domneḑeul ei face-e-va de pleca-se-vor. Şi atunci ḑise Aclit înpărat cătră slugile lui: tăĭaţi-i capul curundo. Şi doseră sfănta Veneri să-i tae capul. Şi sfănta Veneri ruga-se acelor muîncitori şi ḑise: lăsaţi-mă şi ogodiţi-mi să fac rugăcĭuni, să mă rogu cătră Hs. Domneziul mieu. Şi ḑiseră ei: rogă-te curundu. Şi atunci sfănta Veneri ruga-se cu lacrămi şi plăngé şi ḑicĭa: Domne despuetorĭul, părintele a tut ţinotul, făcătorĭul cerĭului şi al pămăntolui! audi-mă şi ascultă-mă, şarba ta, într'acesta ćas; rogu-te să faci meseréré ta şi să dai mărĭa ta celora ce vorŭ face poménă mie şi prinosul şi leturghie şi lumănare, şi vor cinsti acăsta ḑi, blagoslovéşte-e, Domne: casele lor, şi fićorii lor, şi holdele lor şi dobitocele lor toate; şi fugă de ei toate duhurile réle, şi fărmăcătoarele; şi sufletele lor să fie luminate; e cela ce nu o va cinsti acăsta ḑi veneré mare cu milostenie şi cu rugăcĭune la besérecă, ĭară cela ce va lucra într'ănsa, acela să fie blăstămat; e cela ce o va cinsti şi o va posti şapte ḑile, să fie lui sănătate şi ertăcĭune păcatelor; şi cine nu o va cin-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ши ертъчюне пѫкателѡр. ши чине нѳ ѡ вл чинсти сфнта
Венери. че ѡ вл спѳркл де вое кѳ карне слѳ кѳ брѫдѣь
194. фърь де ѯарци. слѳ кѳ кѣрвїе. слѳ фїе кѳ че лѳкрѳ | рѫѳ.
съ фѳре нетаре. е пѫрнцїи лѳи съ нѳ сърь покъи. съ фїе
нстѳкан. ачела грѳмаѳ ши кѳ мѫнѳле сале. ачелл ѡмь съ
нѯ бирѳаскь. къ сфнта Венери. рѫстигнитѳ-с'лѳ ѯс. де вое
л кръче коу ѡцит. ши кѳ фере адъпърь-ль. ши коу сѳлицл
лпѯсерѫ-л л костеле лѳи. прилтрѳ съ лсе ноѡ лѣце. домноул
нострѳ іс. ѯс. ши дѳпѫ ече грѫи свнта Венери. ши
ѯисе мѳлчиторилѡр фачеци коум в'лѳ вис воа домнѯл вострѳ. ши плекь капѳл ѵос. мѳлчито... ши тъе кѳ спата капѳль ей. ши лѳѡ домноул кѣрать сѳфлетоул ей. л мѫнѳле
сале. ши-л дѳсе л черю. ши фост-лѳ тъларѣ каполѳи ей
свнтеи Венери. л лѳнл лѳи коупторю. кѳ. де вилє ши ноу...
домноул съ-и фїе праѯникоул ей. атолче... ль се-и фїе.
кънд лѳ нѫскѳт. л лѳнл лѳи брѳмарю дї. вилє. дерепть ача
ѳи че блсви... ѫсте каса. ачеѫ оулде-и чете... сфнтеѳи Венери. съ ва чети ши сь... спѳне ѡѫменилѡр: и пис поп
195. Григорїе ѡт Мѫхлчю. мсца лвгоуст. в. днь.— |

---

sti sfănta veneri, ce o va spurca de voe cu carne sau cu brăînḑă fără de harţi, saŭ cu curvie saŭ fie cu ce lucru rău, să fure netare, e pârinţii lui să nu s'ară pocăi, să fie istucan acela [cu ?] grumaḑu, şi cu mânule sale acela omŭ să nu biruĭască; că sfănta veneri răstignitu-s'aŭ Hs. de voe în cruce, cu oţit şi cu fere adăpară-lŭ, şi cu suliţa înpuseră-l în costele lui, priîntru să lase noao lége Domnul nostru Is. Hs. Şi dupâ ace grăi svănta Veneri şi zise muîncitorilor: faceţi cum v'au ḑis voa domnul vostru. Şi plecă capul g'os. Muîncito.... şi tae cu spata capulŭ ei. Şi luo Domnul curatŭ sufletul ei în mănule sale şi-l duse în cerĭu. Şi fost-au tălarĕ capolui ei, svintei Veneri, în luna lui cuptorĭu 26 de ḑile, şi nu lăsâ Domnul să-i fie praznicul ei atoînce, [ci] lăsă se-i fie când au născut, în luna lui brumarĭu 14 ḑile; dereptŭ aća ḑi ce blagoslovi... ĭaste casa aceĭa uînde-i cete[şte].. sfintei Veneri, să va ceti şi să [va] spune oamenilor. (Şi a scris popa Grigorie din Măhacĭu, în 2 ḑile ale luneĭ luĭ august).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA

1. finalul *u* întreg: ачелѫ (186, 187 de 2 orĭ, 188, 189), челѫ (182, 188 de 2 orĭ), проповѣдескѫ (181, 188), мергѫндѫ (188), коумѫ, кѫмѫ (188, 190), сѫмтѫ 1-a pers. (188), тоутѫрорѫ (189), елѫ (183, 189 de 2 orĭ, 190, 193), фĭюлѫ (192), крезѫ, крезѫ 1-a pers. (183, 192), дерептѫ (192), блоумѫѕ, плѫмѫѕ (186, 192), кѫрѫндѫ, кѫрѫндо (193 de 3 orĭ), рогѫ (193), лскѫпсѫ (180 de 2 orĭ), лжкѫескѫ (181), лпхратѫлѫ (182), домнеѕѣѕлѫ (183, 184), сѫфлетѫлѫ (184), пѫмьнтѫ, пѫмѫлтѫ (184, 187), алтѫ (185), фокѫлѫ (186), крецпнѫ (187), бѫѕѫ, бѫзѫ a 3-a pers. (185, 186 de 2 orĭ), бѫѕѫ 1-a pers. (186, 187).

2. л ca vocală nasală în interiorul cuvîntuluĭ: гьлди (188), мѫлкѫ, мѫлкь (189, 192), мѫлчитори (193), мѫлчиторилѡр (192, 195), моулчиторїи (192, 193), атѫлчи, атолче, атолчи (183, 184 de 2 orĭ, 185, 187, 189 de 2 orĭ, 190, 192, 195), прилде (186), прилдеци, прелдеци (183, 189), лнилте, лнилтѫ, лнилнтѫ (185, 187, 189,) оулде (195), мѫнѫлчи (189), брѫлѕь (194), пърилцїи (182), фрѫлѕь (184), арѫлкь (187), пѫмѫлтѫ (187), плѫлсе (187), ѫлсе (187), велдекь (187), dar şi: лнлинтѫ (190), атѣнчи (190, 192 etc.), прендеци (185), мѣнчитори (193), пъринцїи (195) etc.;

оул [ѕмеѕ] (189), оул [пьрат] (191), оул [вихорь] (184);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

длѧ (181, 184, 187, 188, 189, 190. 192), длѧтрѕ (180), прилѧ. прилѧи (181, 182), прилѧтрѕ (195);

vocalisarea totală a lui ѧ: оу wмь (180), оу [мпьратъ] (181), оу ноwрь (184), ѧпѕсерѫ (195). ѧквѫрь (184), манте (188), [фѕѫи дїаволѧ] ди [ѯмеѕ] (190), при ѯгьѕѧ (190).

3. -ен- = actualul *-in-*: мене (184 de 3 orĭ, 187, 188, 189, 192), меѧре (186)=*mene*, Венери, венери (180, 181 etc.), Венири (183), прендеци, преѧдеци (183, 185), веѧдекь (187).

4. confusiunea între *o* şi *u*:

o pentru *u*: но (184, 185, 189), ѧтро (190), поне (191), тотѕрорь (191), домнеѯеѧ (190 etc.), домноѧи (181), досерь (193), кѕрѕндо (193), ѧконцѕрь (193), цинотоуѧ (194), пьмънтоѧи (194), каполѧи (195), ѧѫерwѧ (180), номеле (181), атончи (189), атоѧче (195), атоѧчи (183);

u pentru *o*: [ѧтр']ѕ [четате] (191), [преѧдеци-]ѕ [де w легаци] (183), тоут (194), оурби (187)=*orbi*.

5. *e* pentru *-i*: [че wмь] еще (188, dar 191: че wмь еци), [де оуиде] еще (188), [нѕ] вере [авѣ] (189), фаче-е-ва (193)=*face-i-va*, благословеще-е (194), [тоци] wаменїе (188, 189);

e pentru *-i-*: домнеен (188)=*domniei*;

i pentru *-e*: сѧлтири (193)=*psaltire*, мънѧчи а 3-a pers. (189), петри (185);

i pentru *-e-*: фїчорїи (194, dar 180: фечори, фечорел, фечориць), wцит (195), wамини (182, şi tot acolo: wамени), кима (181, şi tot acolo: кема), Венири (183, şi tot acolo: Венери), домнеѯиѕ (185), домнеѯиоуѧ (193);

e pentru *-ѣ-*: [те] кемь a 3-a pers. (188, dar 191: кѣмь şi 183: кеамь), дека (182);

e pentru *-ѣ* la imperfect: дѧче (181)=*ducea*, ѯиче (182, 185)=*zicea*;

e pentru *-ie-*: петри (185), фере (195);

ѣ pentru *-e-* крѣдѣ (182, 189), [ѧкинѧ-не-]врѣмь (189, şi tot acolo: плекѧ-не-врем);

ѣ pentru *-e*: [ѧтрѕ] сиѣ (181);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ea pentru ѣ: кѣлмь (183);

дѣ ачїи (181)=*de aci*;

e într'o silabă accentată urmată de o silabă cu *-e*: проповѣдѣіе (182), блгословеіе (194), мєле (183 de 2 orĭ, 188, 192), мєрсе (187), тѣере (193), фере (195);

e pentru *-ă*, probabilmente numaĭ prin eróre grafică: [крєщиниж] котєзате (188, dar 191: крєщинь котєзатж), [ши] котєвє (188)=котєвь.

6. confusiunea între *e*, ѣ, *a* după ч: аче [чюдж] (186), [дѕпж] аче (195), ача [ви] (195), ачж [фать] (192), чєж (184), ачжл (190) etc.

7. ы pentru *i* numaĭ în: wкыи (187, şi tot acolo: wкии);

i după *r* pentru *î*: wмори (192);

-i întreg după *ş*: шарьши (188), [ши-]шии [фѣче] (190).

8. contracţiunea luĭ мїєѕ (183, 188, 191) în мїѕ (183, 189, 191).

9. *oa* adesea redus la *o*: домнж (183, 191), домне vocat. (193, 194, 184), рwгь (185, 187, 191, 193), мортє (193), фортє (189, 184), портаа (190), костєле (195), добнточеле (194);

howa (185), нолw (195), dar вол (195).

10. аа=lungul *a*: портаа (190);

єє=lungul *e*: єєи (189)=*illi*, cfr. maĭ jos No. 24;

їи=lungul *i*: [сѫ] пїисєвє (192).

11. alte particularităţĭ vocalice:

ниче (186).

сєѕ (186, 192)=*sebum*;

кѫне (192) fără *-i-*;

псалwм (193);

ѯмеѕ şi ѯмїєѕ (189);

чьтѫциле (181);

aferesa: [чєлѕ] пжрат (182);

дерептѕ, дерепть (192, 195 etc.).

12. *n* între vocale trecut în *r*: дтѕрекатє (189), сѕрл (184);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

trecut în *nr* : мєлрє (186);

cfr. mai sus p. 141.

13. confusiune perpetuă între ѕ şi ꙁ :

scris cu ѕ : пїисєѕє (192), ѕичє (191, 195), ѕичѣ (180, 193), ѕичл (194), ѕисє (193 de 3 ori, 181, 183 de 2 ori, 190, 184 de 3 ori, 191), ѕисєрь (193 de 2 ori), ѕис (195), домнєѕєѕ (182, 185, 187, 189), домнєѕєоул (188, 189, 184, 193), домнєѕєѕлѕ (183, 184), домнєѕєѕлѕи (181, 183, 191), домнєѕєѕль домнєѕєилωр (182), ботєѕє (188), ботѣѕє (188), ботєѕлрж (181), ботєѕатж (183), лоуѕи (194), ѕи (186, 194, 195), ѕилє (194, 195 de 2 ori), брѫлѕь (194), грѕмаѕѕ (195), крєѕѕ (183), вѫѕѕ, вѫѕѕ a 3-a pers. (185, 186 de 2 ori), вѫѕѕ 1- apers. (186. 187), вєѕи (186, 187), вѫѕѕт (183), фрѕлѕь (184), кѫѕѕрь (184), кѕтаѕж (187);

cu ꙁ : крєꙁѕ 1-a pers. (191, 192), крєꙁѕ a 3-a pers. (190), крєꙁѕрь (191), домнєꙁєѕ, домнєꙁиѕ (180, 185, 186), домнєꙁєоул, домнєꙁиоул (190, 191, 192 etc.), домнєꙁєии (192), домнєꙁєѕлѕи (189), ꙁисє (180, 181, 182, 183 de 3 ori, 184 etc.), ꙁичє (182, 183, 185), ꙁисєрь (184, 185), ꙁичл (185), ꙁи (186), ꙁилє (180, 181, 186, 192), вѫꙁѕ (190, 193), ботєꙁл (181), ботєꙁь (190), ботєꙁать, ботєꙁатж, ботєꙁатє (188, 191 de 2 ori), ботєꙁарь (191), лѕꙁи (180, 182, 191), лоуꙁил (182), кѫꙁѕ (187 de 2 ori), кѫꙁѕрь (185);

cfr. mai sus p. 141.

14. predilecţiunea pentru ѱ : ѱѕрл (191), ѱюрл (189), ѱюпѫнѣсь (188), ѱось (184, 195), лѱютє (183).

15. *o* din *va* : лѕw (187, 188, 195), лwл (187, dar 184 : лѕл).

16. vocalisarea lui *n* : ли (180), dar şi лни (189);

vocalisarea lui *r* : [вєдѣ]-вѣм (183), dar tot acolo : [рѫстигни-w]-врєм etc.

17. *-mt-* pentru *-nt-* :

[єѕ] сѫмть (183, 188, 191);

сѫмтл [Ѳєнери] (181, 190).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

18. alăturĭ cu сѫмта (181, 190)=*sancta*, formele: сфѫнта (183, 187, 192) şi свѫнта (195), afară de serbismul pur света (188 etc).

19. alte particularităţĭ consonantice:
дїаволоуллви (192);
виχорь (184);
блоумвѕ (192), dar şi плѧмвѕ (186);
лнаинтрѣ (192);
сѫлтири (193)=*psăltire.*

20. fórte désă întrebuinţare a demonstrativuluĭ *cel* într'un mod apropiat de articlul prepositiv : ачель лпѫрат (183, 186, 189, 190 de 3 orĭ 192, 193), ачелѕ лпьрат (186 de 2 orĭ, 187 de 2 orĭ, 188, 189), челѕ лпѫрат (188), чель лпѫрат (183 de 2 orĭ, 185, 191 de 3 orĭ), ачела лпьрат (182, 188 de 2 orĭ), ачелѧи лпьрат (187 de 2 orĭ), челѧи лпѫрат (187 de 2 orĭ), челѧи ѕмїѕ (189) etc., ceĭa-ce însă — negreşit prin intermediul slaviculuĭ ть saŭ сь — pare a fi o reminiscinţă din originalul grec, cfr. maĭ sus p. 139: лтр' а ч ѣ л а ѕиле=ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις.

21. substantiv articulat după adjectiv nearticulat : кѧрать сѧфлетоул (195).

22. articulare anormală: балть де л а к р ѫ м и л е се фѣче (187).

23. lipsa de articol : рѧгьчюне [водстрь] (180), ертьчюне [пѫкателwр] (194).

24. întrebuinţarea corectă a articluluĭ *al*: фок ал лwр (193), слѧци але лѧи (185), фѫкьторюл черюлѧи ши ал пьмьнтолѧи (194) etc.

25. genitivo-dativul femeesc cu *-eei* : рѧгѫчюнеен (184), сфинтеен (185 de 2 orĭ, 195), свинтеен (190), лпѫрі цїеен (187), Марїеен (182);
cu *-iei* : рѧгѫчюнїен (193);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

cu *-ei* : свинтеи (195) etc.

26. nicăirĭ лѫ, ci numaĭ лѧи.

27. тѫтѫне-сѫѫ (181).

28. pluralul cu *-ure* : дѫхѫреле (189, 190, dar 194 : дѫхѫриле).

29. conservaţiunea tematiculuĭ *-u-* din lat. *manus*: мѫнѫле (184, 185, 195), мѫнѫле (195).

30. forma absolută în loc de cea enclitică : дѫ мїе (180).

31. *su* pentru *sînt* : пѫгьни-сѫ (188).

32. condiţional arcaic : сѫ ноу ацкѫлтарет (189), сѫ нѫ ацкѫлтаре (192), сѫ бирѫире спре ѯмїеѫ ши сѫ но перире (189), сѫ нѫ-и тьере капѫл (193), сѫ фѫре (194), unde сѫ=lat. *si*; сѫ нѫ с'арь покѧи (195).

33. perfect arcaic : фѣче (181, 187, 190), фѣчерь (186), вене (186)=*venit*.

34. imperfectul cu *-iea* dela infinitivul cu *-i*, dar cu *-ea* dela infinitivul cu *-e* : аоуѯиѧ ши крѣдѣ (182) лѧкѫиѧ (189, 191) lîngă пѫтѧ (186), вениѧ (180) lîngă виче (180) etc.

35. ablativ fără prepositiune : р ѣ м о р т е wмори-те-вою (192).

36. gerunḑiŭ cu *-und-* : кѫрѫндѫ (193 de 2 orĭ), кѫрѫндо (193).

37. propaginaţiunea pronumeluĭ : прелдеци-ѫ де w легаци (183), прендеци-w ши w легаци (185), ми с'арь дешкиде w-кии мїе (187), прилдеци-w сѫ w дѧчемь (189), ми се каде мїе се мь доук (191), лпѫсерх-л л костеле лѧи (195);

pronume pleonastic : чель wм кема-л Ягатонь (180), боерѣса лѧи кема-w (180), четате маре че w кема (181), оу'мпѫрать че-ль кима (181), соуфлетѫл да-л-вою (192), лконцѫрь-и ачеи мѫнчитори (193), нѫ w ва чинсти ачаста ѧи (194), каполѧи ен свинтеи Венери (195), wаменїи мѫлци ен стрига (185), мѫлци неволничи велдекь ен (187), w дѫсерь кътрь ѯмеѫ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

сѫмта (190), w вл чинсти сфънта Венери (104), cfr. mai sus nota ** dela pag. 154.

38. *vrem*, *vem* in formarea viitorului: рѫстигни-w-врем (183), ведѣ-вем (183), плека-не-врем (189) etc.

39. subjonctiv pentru viitor: е сѫ наскѫ (180)=*va nasce*, сѫ фїе (180)=*va fi*, сѫ фїи (191)=*vei fi*;
viitor pentru subjonctiv: че вою фаче (193)=*ce să fac.*

40. pentru prepositiunea *de:*
de=ʿdecât›: маи фрѫмоасѣ фатѣ де ачастѫ (183);
de=ʿca›, ʿsă›, ʿca să›: де w легици (183), де сѣ w мѫнѫчи (189);
de=ʿaşa că›: де плек..-се-вwр (193), де дерептѫ домнеѕоуѫ мїеѕ (192)=ʿaşa că pentru . . . .›, де фаче-те-вою (183), де проповедѫеще (182);
de=ʿdacă›: де вѫѕ (185, 186);
de cu sens partitiv: лѕw де лакрѣмиле сале (188), лwл ед лакрьмиле еи (187);
exclamaţiunea: w мишеи де пои! (190);
фьрь де ѫарци (194), фьрѫ де фечwри (180);
перире де ель (189);
фоуть де еи (194);
лѕзи чел лиьрат де л (191).

41. distincţiunea între condiţionalul *să*, reflexivul *se* şi conjuncţiunea *să* nu e strict păzită: сѫ ботеѕарь (191), сѫ ва четн (195), мѫние-сѣ (188, 189, 192), лѕпть-сѣ (184), скѕлѣ-сѣ (184) lîngă скѕль-се (187) şi скѕлѫ-се (186), сѫ лаѕде-сѣ (184), се мь доук (191), сѫ ѫдѕкь lîngă се ѫдѕкь etc.

42. conjuncţiunea *ci* şi pronumele relativ *ce* se scriŭ d'o potrivă че.

43. accusativ fără *pre*: сѫ ноу аскѕлѧтарет мене (189), сѫ нѕ аскѕлѧтаре мене (192), ботеѕь ачель лиѫрат (190), каце ача фатѣ (192), дѕсерь сфънта Венери (192), досерь сфънта (193), ѫконцѕрь-и ачеи мѕнчитори (193), ѫтребь еи (193), ботева еи

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

(185), ведѧдекь ен (187), ши-л рѫга еен ка ши домнеѣѫ (189), дѫсерь катрь ѯмеѫ сѫмть Венери (190).

44. *spre* cu sensul latinului ‘super’: ѧпьрьтѣсь спре тоате (183), кѫлкь кѫ пичорѫл спре фалка (190), чинстѣ мѣ спре капѫл тѫѫ (191), кирѫире спре ѯмїеѫ (189);

spre=‘la’, ‘către’: да-те-вою спре маре мѫлкѫ (189);

фрикь маре фѫ спре ель (193).

45. *ce*=‘în care’, saŭ ‘unde’: четате маре че лѣкѫиѫ оуѧ пьрат (191).

46. compoziţiune incorporativă: да-те-вою (189, 192), ѡ-мори-те-вою (192), ѭѫра-ци-мѫ-вою (191), ѭюрѧ-ци-мѫ-вою (189), фаче-е-ва (193), дѫче-мѫ-вою (188), плека-не-врем (189), ѧкина-не-врѣмь (189), рѫстигни-ѡ-врем (183), да-л-вою (192) etc., cfr. maĭ jos No. 50.

47. subjonctivul fără *să*: кѧце ачѧ фать (192), фоуть де ен тоате дѫхѫриле (194).

48. construcţiune de observat: ботеѫатѫ ѧ нѫмеле ми-е света Петка (183), ботеѯатѫ нѫмеле мї-и Петка (191), ботеѯате ѧ нѫмеле мї-и света Петка (188), cfr. de asemenea anormalul *în*: ѧцелѣсе ѧ тоатѫ лѧцѣ (181).

49. dissimilaţiune sintactică: прендѧци-ѡ ши ѡ легаци (185), преѧдеци-ѫ де ѡ легаци (183).

50. metatesă sintactică: сѫ но лѧѫде-сь (184), сѫ лѧѫде-сь (184), че лѣпть-сь (184), скѫларь-се (184), мѫнше-сь (183, 189, 192) şi aşa la tot pasul, fără a maĭ vorbi de exemplele de maĭ sus la No. 46.

51. pleonasticul *ḑise*: рѫспоунсе ши ѯисе (183), ѧтребь ен ши ѯисе (193), грѫи катрь ѧ ѯисе (184), ен стрига ши ѯиче (185), грѫи катрь сфѫнта Венери ши ѯисе (186), стригѫ дїаволѫль ши висе (190), грѫи свѫнта Венери ши ѯисе (195), рѫгасе ачелѡр мѫлчитори ши висе (193).

52. construcţiunea imperfectului cu perfectul: кемл-о ши ѯисе (191).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

53. dativ pentru nominativ: ачелѧи дпхрат вѫѕ (187).

54. fraseologiă:

е сѫ кирѕире спре ѯмїеѕ ши сѫ но перире де ель, плека-не-врем ши дкина-не-врѣмь ши ноп ей (189)=‘ĭar dacă va birui pe zmeŭ şi dacă nu va peri de el, ne vom pleca şi ne vom închina şi noĭ eĭ’;

сѫ нѕ-и тѣере капѫл, кѵрѕндѕ ачеіѧи wамени тоци кътрь домнеѕеоѵл ей фаче-е-ва де плекъ-се-вwр (193)=‘dacă nu-ĭ veĭ tăia capul, încurând pe toţĭ aceştĭ ómenĭ îĭ va face să se plece către dumneḑeul eĭ’;

еши парь дидь фокь маре, дидтр’ачел фок ал лwр (192).

55. е cu sens de ‘ĭară’: е сѫ ноѵ аскѵлтарѣт (189), е сѫ нѕ аскѵлтаре (192), е сѫ кирѕире (189), е сфѫнта (183, 187), е пѫринцїи лѧи (195), е чела че нѕ w ва чинсти (194), е чела че w ва чинсти (194), е чель wм (180), е боерѣса лѧи (180).

56. ocară: врѫжиторю рѫѕ ши кѫне рѫѕ! (192).

57. деспѵеторюл (194)=‘stăpîn’.

58. магениць (193) = ‘fermecătóre’, paleo-sl. магесьникъ ‘magicus’ (Miklosich).

59. четате (180, 181, 182, 188, 189) tot-d’a-una cu sens de ‘oraş’.

60. *polată*, полателwр (189, 192)=‘curte princiară’, din lat. *palatium* prin slav. полата.

61. боерѣсь (180, 182)=‘muĭere’, dela *boĭer*=slav. болѩринъ, alban. *bujar* şi *bujareşă*, cfr. maĭ sus p. 142.

62. лчинѣ (181)=‘aice’.

63. плод (180)=‘posteritate’, cfr. maĭ sus p. 63, No. 54.

64. *fector*=‘copil în genere’: фърѫ де фечwри (180), de unde deminutive după sex: фечорел şi фечwриць (180) saŭ фечорѣ (180).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

65. *dédevăr*=‹adevărat›: дѣдевѣрь домневеѕ (182), дѣдевѣрѣли домнеѕеѕ (186), ачела аете дѣдевѣрь (191).

66. numile lunelor: лоуна лѣи броумарю (181, 195)=‹octobre›, лѣна лѣи коуптарю (195)=‹iulié›.

67. *meserére*=‹milă, graţiă›: рогѣ-те сѫ фачи месерѣрѣ та (194).

68. шлрба (187, 194)=‹sclavă›.

69. нетлре (195), cfr. mai sus p. 133, No. 43.

70. *istucan*=‹pétră, bolovan›: сѫ фіе истѣкан ачела грѣмадѣ (195), paleo-sl. истоуканъ ‹statua, simulacrum›.

71. *spată*=‹sabiă›: тѫе кѣ спата (195).

72. *harţi*=‹silă, violenţă›: фѣрь де харци (194), ung. *harc* ‹luptă, resboiu›.

73. *ciudă*=‹miracol›: ачѳ чюдѫ маре (186), slav. чоудо.

74. фрѫмсеците (183, 188)=‹beauté›.

75. *ţinut* cu sens de ‹spaţiŭ, întindere›: цинѣтѣл дпѫрьцїееи мѣле (187), şi chiar ‹lume, univers›: пѫринтеле л тоут цинотоул (194).

76. манте (187)=‹mai 'nainte›.

77. *nevolnic*=‹bolnav›: мѣлци неволничи вездекь (187), paleo-sl. неволѧ ‹necessitas›, trecut la Slavii meridionali la semnificaţiunea de ‹morbus› (Miklosich).

78. alte slavisme mai insolite: оуповѣлще (193), wгодици (193), дѣгорѣла (186), etc.

79. мѫние-сѣ коу амарь (192).

80. че самь де wмь (183).

81. cuvintele sînt fórte rar accentate, şi mai tot-d'a-una cu accentul normal;

de observat doŭ accente pe ѧ=*ĭa*: вени"ѧ (180), лоуѫи"ѧ (182), "ѧ (182, 183 de 3 orĭ, 188, 191), ачи"ѧ (186), лжѣи"ѧ (189) pentru лжѣи"ѧ etc.;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

accentarea monosilabelor între cuvinte neaccentate: крѣдем ш҃и ноu (190), ачаста в҃и венерѣ (194), ш҃и хисе (185), ш҃и алѣце (184) etc.

82. *paĭericul* este indicat rar, şi anume:

după *r* şi *l*: пар'тѣ (180), ар'деци (185), ар'серь (193), оур'би (187), пор'тал (190), бър'баци (190), шар'ба (194), фър'мъкътоарелє (194), кър'вїе (194), ал'тъ (185), ал'ть (188), ал'ци (182 de 2 orĭ), ал'тора (182), мъл'ци (185), къл'даре (185, 186, 192 de 2 orĭ), къл'дарѣ (186), бал'ть (187), къл'къ (190), че-л' кемі (188), ді-л'-вою (192);

după nasală: Ин'тиwх (181), ѧтрьн'сѫ (181), кредин'ца (185), атон'чи (189), атѣн'чи (190), ѧнлин'тѫ (190 de 2 orĭ), дин'-сѫлтири (193), сѫм'тѫ (190);

după *p*: нолп'тѣ (181), нор'ци (192), шлп'те (186 de 2 orĭ, 194), ѧ шлп'тѣ (186), дерєп'ть (185, 187), лъп'ть (184), рѫп'се (184);

деш'кисерь (190);

х'мєѫ (190).

83. sub raportul ortografic, cfr. mai sus p. 65, No. 59.

84. ar fi important de a constata, dacă partea finală a Legendeĭ sânteĭ Vineri este tot aşa în prototipul grec saŭ în textul slavic, căcĭ ea presintă, în orĭ-ce cas, o coincidinţă fórte semnificativă cu Legenda Duminiceĭ, şi anume:

LEGENDA DUMINICEĬ (p. 46):

‹Nu ştiţi, că veînreré mare
‹eu mă răstignilu priîntru voi?
‹cu suliţa mă înpunseră în
‹coaste, cu trestie mă ucidé
‹pre capu, e în mâru şi în
‹picĭuare ei mi bâtură gă-
‹voazde, e cu oţăt şi cu fĭlare
‹mă adăpară, dereptu să lasu
‹voao lége...›

SÂNTA VINERĬ (p. 156):

‹Sfănta veneri răstignitu-
‹s'au Hs. de voe în cruce,
‹cu oţit şi cu fere adăpară-lŭ,
‹şi cu suliţa înpuseră-l în
‹costele lui, priîntru să lase
‹noao lége...›

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de unde resultă—după noĭ — că Legenda Duminicеĭ s'a scris sub influința uneĭ próspete lecture a Legendeĭ sânteĭ Vineriĭ, astfel că s'a întrodus în ea un pasagĭu cu totul străin ‹duminicеĭ›, ba încă și un altul: ‹Nu știți, neînțelepților, că în vereré mare feću omu întăe Adamu...› (pag. 45), carĭ pasage lipsesc ambele în ‹Epistoliă›, unde vinerĭa nu e considerată decăt numaĭ ca o ḑi de post de o potrivă cu miercurĭa.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

VI.

FRAGMENT DINTR'O CONJURAȚIUNE

— ANTE 1583 —

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

FRAGMENT DINTR'O CONJURATIUNE

Introducere.

§ 1. A scóte pe dracul, saŭ chiar un număr cât de mare de dracĭ, din corpul bietuluĭ om, prin nesce rugăcĭunĭ ad-hoc însoţite de împunerea mânelor, a fost tot-d'a-una o specialitate favorită a preutuluĭ creştin. Tertullian, în elocintea sa Apologiă, mustră pe păgânĭ de a nu cunósce acest meşteşug; constată că eĭ alérgă la exorcistul creştin, de câte orĭ vine draculuĭ gustul să se lege de dînşiĭ; şi-ĭ ameninţă că creştiniĭ ceĭ persecutaţĭ lesne şĭ-ar puté resbuna, dacă ar lăsa pe persecutorĭ în stăpînirea sataneĭ. Pînă şi muierile creştine făceaŭ să tremure infernul. Despre sânta Eufrasia ni se povestesce, de exemplu, că ea scotea pe dracul din om cu tolagul stareţeĭ dela mănăstirea unde petrecea: "Nam si sumo baculum abbatissae, ‘flagellabo te; caeterum resistente daemone et exire nolente, ‘sumens Euphraxia abbatissae baculum, dixit ei: Exi!,[1])

Cată să mărturim însă, că nicĭ o dată clericiĭ occidentalĭ, nicĭ chĭar renumiţiĭ franciscanĭ, n'aŭ fost în stare de a rivalisa în acéstă privinţă cu preuţiĭ din resărit; şi nicĭ o dată

1) Martigny, *Dictionnaire des antiquités chrétiennes*, Paris, 1865, p. 265. — Cfr. art. *Dämonische* în Herzog, *Real-Encyklopädie für protestantische Theologie*, t. 21, p. 218 sqq.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

preuții din resărit, la rîndul lor, n'aŭ reușit de a se rădica atăt de sus în opiniunea sataneĭ, ca popiĭ noștri de peste Carpați. În Transilvania, când i se năzare unuĭ Sas saŭ Ungur că a întrat dracul intr'însul, el nu trimite după preutul seŭ confesional, ci alérgă în ruptul capuluĭ la popa românesc, uităud că este de altă lege, întocmaĭ după cum făceaŭ păgâniĭ din anticitate. Venerabilul meŭ amic d. G. Bariț, într'o epistolă dela 13 aprile 1879, ne împărtășesce din Sibiiŭ următórele căte-va fapte, fórte instructive sub raportul sociologic, despre acéstă necontestabilă autoritate a popeĭ ardelén asupra draculuĭ:

‹1. Pe la 1837, pe când se ținea Dieta aicĭ în Sibiiŭ, ‹preutul ortodox Climente Popoviciŭ din comuna vecină ro‹mâno-săséscă Hristian, nemțesce Grossau, scosese dracĭ din ‹maĭ mulțĭ Sașĭ, carĭ veniaŭ la el cu convicțiunea că necu‹ratul nu-ĭ lasă în pace, le ĭea puterile, nu-ĭ sufere să se a‹propie de nevestele lor etc. etc. Popa săsesc se plânse la ‹episcopul seŭ, carele — din parte-ĭ — denunță casul la guvern. ‹Guvernul trase la respundere d'a-dreptul pe episcopul no‹stru Vasilie Moga, predecesorul mitropolituluĭ Șaguna. E‹piscopul chiămâ pe popa Climente și-ĭ ḑise năcăjit: Veḑĭ, ‹ticălosule, ce mĭ-aĭ făcut cu scóterea dracilor? să daĭ ‹înscris, că nu veĭ maĭ cuteza să scoțĭ dracĭ din Sașĭ! — ‹Bĭetul popă Climente se rugâ de iertare și declară în scris ‹cu jurământ, că de ar sci el că aŭ întrat o mie de dracĭ în ‹Sașĭ, nu va maĭ scóte niciĭ unul din eĭ. Episcopul Moga tri‹mise declarațiunea popeĭ în original la guvern, unde se citi ‹în consiliul de atuncĭ, compus din 12 membri, între carĭ ‹treĭ eraŭ Sașĭ. A fost un rîs cu hohote, și guvernul avu a‹tăta minte ca să pună declarațiunea *ad acta*.

‹2. În Brașov era între aniĭ 1833—1842 paroc în cetate ‹Vasilie Grecénu, socrul neuĭtatuluĭ nostru poet Andreĭu Mu‹reșénu. Șése anĭ, căt am locuit eŭ cu acel venerabil preut în ‹aceĭașĭ casă, aveam destule ocasiunĭ de a vedé, cum veniaŭ ‹la el Sașĭ, și maĭ ales Săsoĭce, chĭar din burgesiă, ca să-ĭ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹vindece prin rugăciuni, pe ei saŭ pe vre-un membru al fa-
‹milieĭ, căci nici un medic nu le póte ajuta, bóla fiind dela
‹diavolul. Aceĭaşi Saşi saŭ Săsoĭce dà şi liturghiĭ; uniĭ cereaŭ
‹să li se facă şi *maslu* cu 5 saŭ 7 popi; firesce pe ascuns,
‹ca să nu afle preuţiĭ săsescĭ. Popa Vasilie se apăra, refusa,
‹dar nu putea să scape.

‹3. Aci în Sibiiŭ era un advocat maghiar, ale cărui doă
‹fete suferiaŭ de o bólă cumplită, încât n'o puteă vindeca
‹nici chiar medicii din Viena. În fine părinţii, auḑind că ex-
‹orcismele popilor români — *oláh popak* — vindecă, se du-
‹seră pe ascuns la parocul greco-catolic Antonie Vesteménu
‹ca să le citéscă, ba dederă şi liturghiĭ. Ambele domnişóre s'aŭ
‹vindecat perfect; una e deja măritată, cea-l'altă e voĭnică ca
‹un grenadir.

‹4. Parocul dela biserica orăşenilor din Blaj, Alimpiŭ Bla-
‹şanu, ne spunea — în august 1877, cu ocasiunea adunăriĭ
‹generale a Asociaţiuniĭ Literare Transilvane — cumcă Saşiĭ
‹nici acuma nu'l lasă în pace cu rugăminţile lor pentru ex-
‹orcisări. D-sa vrea să-ĭ scóţă pe uşă afară, ḑicêndu-le:
‹ ‹Mergeţi la popa vostru, că e om cu minte şi de trébă,
‹ ‹D-ḑeŭ îl ascultă şi pe el, numaĭ voĭ să aveţi credinţă.›
‹ Saşii însă, năcăjiţi sărmaniĭ de bóla lor cea dela diavol,
‹ nu-l slăbesc, ci-ĭ replică cam asa: ‹Bun e popa al nost,
‹ ‹domnule porintie, da n'are *ce-ĭ trebuĭ.*› — ‹Bine, ce să
‹ ‹aibă *ce-ĭ trebuĭ?* Voĭ să aveţi credinţă!› — ‹Nu aşa, domnule
‹ ‹porintie; popa al nost nu are cruce se sporie pe dracu,
‹ ‹nu are cu ce să facă fum să fugă dracul, nu scie rugă-
‹ ‹ciunile potrivă de drac›.

‹5. Casul maĭ próspăt a fost cu popa ortodox Moldovanu
‹din comuna rurală româno-maghiară Sân-Mihaĭu de lîngă Turda.
‹Acel preut a vindecat şi maĭ vindecă pe mulţi bolnavi prin
‹rugăciunile sale. Veḑênd Ungurii — calviniĭ şi sociniani anti-
‹trinitari — atâţi Români vindecaţi, aŭ început şi dintre ei a
‹merge la popa Moldovanu. In 1876 óre-cine l'a denunţat.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹Ţiarele maghiare din Cluj aŭ cerut contra luĭ acţiune cri‹minală prin procuror. Eŭ l'am luat în apărare energică prin ‹*Gazeta Transilvanieĭ*. Intr'aceĭa fiĭul seŭ, advocat la Abrud, ‹ĭĭ alergâ în ajutor. Procesul cel proiectat nu s'a intentat. ‹Orĭ-cum însă, eŭ creţ că de aci înainte popa Moldovanu va ‹ţice şi el, imitând pe popa Climente dela Ḥristian de sînt ‹acum 40 de anĭ, că nu va maĭ scóte dracĭ din Unguriĭ şi ‹Unguróĭce›.

D. Bariţ maĭ adaugă cătră acéstă interesantă notiţă:

‹Acest exerciţiŭ al *scóteriĭ dracilor* din ómenĭ nu este la ‹noĭ ce-va noŭ. Chĭar în legile Transilvanieĭ se află urme nu ‹numaĭ de exorcisare, dar şi de sorocirea dracilor ca să între ‹în vrăjmaşiĭ Românilor. Legea dietală din ţilele luĭ Rákoczi ‹opresce exorcismul prin cuvintele: *az oláh popak ne afuri‹száljanok*, adecă: popiĭ românescĭ să nu afuriséscă. Boieriĭ ‹calvinĭ, veţênd că se grămădesc multe nevoĭ peste familiele ‹lor şi sciind, pe de altă parte, cum apăsaŭ eĭ pe preuţiĭ ‹românĭ, începuseră a crede că relele vin dela anatemele po‹pilor›.

§ 2. Nemulţumirea, ba chĭar temerea, cu care ceĭ dela putere privĭaŭ în Transilvania la exorcismele preuţilor românĭ, pare a fi singura causă, că în aşa numitul *Molităvnicŭ*, publicat de cătră popa Ioan din Vinţ în Bălgrad la 1689, ‹suptŭ ‹crăirĭa şi biruinţa pré-luminatuluĭ şi milostivuluĭ Domnŭ Mi‹hailŭ Apafi celŭ maĭ mare, din mila luĭ Dumneţău craĭulŭ ‹Ardéluluĭ›, nu figuréză nicĭ o rugăcĭune de scóterea dracilor, deşi s'ar fi cuvenit măcar una saŭ doă între ‹molitvele la tóte felĭurite de trebĭ›, carĭ sînt aşeţate la finea volumuluĭ.

Tocmaĭ de aceĭa însă, conjuraţiunile de acéstă natură, silite a circula pe furiş, numaĭ în manuscris saŭ din memoriă, cată să fi fost maĭ numeróse, înmulţindu-se ca orĭ-ce lucru oprit, şi în acelaşĭ timp cată să fi fost maĭ cĭudate, maĭ excentrice, ca tot ce nu se teme de control.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In cartea luĭ popa Grigorie din Măhacĭu sînt treĭ rugăcĭunĭ diferite de scóterea dracilor.

Una din ele, scrisă de o altă mână, dar tot în prima jumătate a secolului XVII, e numaĭ slavonesce şi ocupă ultimele pagine 247–250. Ea este combinată de cătră un ‘iereŭ popă Simeon„, póte tot din Măhacĭu, din fragmentele maĭ multor conjuraţiunĭ separate, şi are aerul de a fi servit la asigurarea personală a acestuĭ preut contra draculuĭ, ér nicĭ decum pentru a apăra de Satana pe ceĭ-l'alţĭ creştinĭ.

Despre acéstă rugă, în parte, vom maĭ vorbi maĭ jos.

Nefiind scrisă românesce, ea ne interesă într'un mod indirect.

Ca probă că popa Simeon, ca şi popa Grigorie—veḑĭ maĭ sus p.77—şi ca ceĭ-l'alţĭ preuţĭ românĭ de pe atuncĭ, scrieaŭ o slavonéscă imposibilă, maĭ imposibilă decăt lătinésca preuţilor occidentalĭ din evul mediŭ, fără a se fi întărit bineşor măcar în declinaţiunea şi conjugaţiunea limbeĭ pe care o torturaŭ, étă începutul rugeĭ sale :

‘Заклинаи *(sic)* тє *(sic)* дїаволє. т. иї. нєкыи *(sic)* сти ‘*(sic)* wцъ *(sic)*.

Cincĭ greşelĭ la şése cuvinte!

Cele-l'alte două ruge de scóterea dracilor, cuprinse în acelaşĭ manuscris, ne privesc de aprópe, fiind scrise românesce, şi anume :

1°. Un scurt fragment, pe pagina 152, eşit din mâna luĭ însuşĭ popa Grigorie;

2°. O lungă bucată, pe paginele 114—126, scrisă de un anonim în a doua jumătate a secoluluĭ XVI.

Pe acéstă din urmă o vom publica întrégă maĭ la vale, între monumentele literatureĭ bogomilice în România.

§ 3. Din lucrarea luĭ popa Grigorie a remas numaĭ sfîrşitul, fiindcă de 'nainte'ĭ lipsesce o fóiă.

Cuprinsul părţiĭ celeĭ perdute se póte cunósce, căcĭ originalul slavic, după care s'a tradus ruga, s'a conservat pe pag. 149—151, lipsindu-ĭ însă, la rîndul seŭ, câte-va şiruri finale,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

carĭ se aflaŭ pe aceĭaşĭ fóiă unde era începutul traducţiuniĭ române.

Este o conjuraţiune pentru gonirea unuĭ demon special, ‘a draculuĭ din ape’ : wт рѣкы водныχ.

§ 4. Afară de limbă, care posedă tóte preţiósele particularităţĭ ale vechiuluĭ graĭu dela Măhacĭu, acest fragment, atăt de scurt din nenorocire, ne maĭ presintă interesul cronologic de a fi cea maĭ veche din scrierile cunoscute ale luĭ popa Grigorie.

In josul rugeĭ, traducĕtorul adnotéză slavonesce : ‘Să po-‘menescĭ, Dómne, sufletul robuluĭ luĭ Dumneḑeŭ Grigorie..’.

La 1583 — după cum ne-am încredinţat maĭ sus în introducerea generală—autorul nostru era deja preut în Măhacĭu ; şi de atuncĭ încóce el nu uĭta nicĭ o dată de a precede numele seŭ cu epitetul de ‘popă’ saŭ de ‘presbiter’.

Fragmentul nostru, în care ne întimpină numaĭ ‘Grigorie’, fără ‘popă’ şi fără ‘presbiter’, este dară anterior anuluĭ 1583.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

FRAGMENT

. . . . хѡм. ши Мисахѡм. ши Аведнаг. wпрескѳ–те дїаволе. кѳ челе дѡа лѳмири. че–ѳ фъкѳтѳ домнѳл. сѡареле зилеи. ши лѳра нопцїеи. съ найби пѳтѣре а стрика немикь л крецири. wпрескѳ–те дїаволе сатанѳ. кѳ херовимїи. ши кѳ серафимїи лѳи іс. хс. ши кънтарѣ нетъкѳтѣ. ши кѳ ал нострѳ глас. съ не фїе де фолѳс. ши де исповеданїе. ши акоѵм ши пѳрѳрѣ. ши л вечїе де вѣкѳ амин.

помѣни ги дше рабь бжїе Григорїе вѫ wставленїе грѣ–
152. хѡм. вѫ црство нбснїи.— |

...[Sedra]ho*m* şi Misaho*m* şi Ave*d*na*g*, oprescu-te, diavole, cu cele doa lumiri ce-u făcutu Do*m*nu*l*: soarele ḑilei şi lura nopţici, să n'aibi putére a strica nemică în creştiri; oprescu-te, diavole sătanu, cu herovimii şi cu serafimii lui Is. Hs. şi cântaré netăcută, şi cu al nostru glasu, să ne fie de folusu şi de ispovedanie, şi acu*m* şi pururé şi în vecie de vécu ami*n*. (Să pomenescĭ, Dómne, sufletul robuluĭ luĭ D-ḑeŭ Grigorie spre ĭertarea păcatelor în împărăţia ceruluĭ).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA

1. finalul *u* întreg: гласъ, фолосъ, кѣкъ, фѫкъстъ, сѫтанъ.

2. челе, пи чѣле.

3. *u* pentru *o*: фолосъ.

4. дѡа.

5. contracţiunea: че–ъ [фѫкъстъ].

6. *n* între vocale trecut în *r*: аѕмирш, аѕра, крецирш;
n între vocale conservat: сѫтанъ.

7. genitivo-dativ cu *-eei*: вилееи;
cu *-iei*: попцїеи.

8. ѕ=*dz*: вилееи.

9. ablativul slavic remas intact: Сидрахѡм, Мисахѡм=‘prin Sidrah’, ‘prin Misah’.

10. ал постръ гласъ.

11. *paĭeric*: поп'цїеи, ал'постръ.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

VII.

LEGENDA LUI AVRAM

— ANTE 1600 —

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

LEGENDA LUI AVRAM

Introducere.

§ 1. Bucata de mai jos este una din numerósele legende biblice apocrife de fabrică bizantină.

Prototipul grec se află în manuscris în Biblioteca Imperială din Vienna, sub titlul de: Διήγησις περὶ τῆς θανῆς τοῦ Αβραὰμ.[1])

Traducţiunea română însă, fiind de popa Grigorie, s'a făcut nu din grecesce, ci din slavonesce.

Un exemplar slavon se găsesce în biblioteca Archivelor Statului, într'un manuscris fórte remarcabil, care fusese al mănăstirii Mihaïu-vodă din Bucuresci şi asupra căruia, din causa importanţei sale, ne vom opri ce-va mai pe larg.

§ 2. Este un volum de 140 foi in-16, pe hărtiă grósă, fără început şi fără sfîrşit.

După cuprins, aparţine la acea interesantă categoriă de manuscrise, pe carî bibliografiî slavî le numesc *Sbornik*, adecă ‘adunare’, de fel de fel de scrierî scurte, omogene saŭ eterogene, sincronice saŭ din epoce diverse.

Sbornikul nostru se compune din vr'o 30 bucăţi, şi anume:

1) Nessel, op. cit. pars V, p. 175, MS. No. CXXVI.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1. O botanică medicală, fără început, încheĭată prin doă descântece;

2. Разоумникъ сеже есть оучитель вѣсѣмъ словесемъ господа нашего іс. ха (Inţeleptul saŭ învăţătorul tuturor cuvintelor Domnuluĭ nostru Is. Hs.), în întrebărĭ şi respunsurĭ;

3. Слово w Ѧдамѣ wт начала до конца (Cuvînt despre Adam dela început pînă la sfîrşit);

4. Слово избранное сватаго Григорїа Богослова w крестѣ честнѣмъ и w двою крестѣ разбонничю (Cuvînt ales al sântuluĭ Grigorie Teologul despre crucea luĭ Crist şi despre cele doă crucĭ ale tălharilor);

5. Ѡ дрѵгѣмъ дрѣвѣ на немь же распатса разбонникъ вѣрныи (Despre al doilea lemn, pe care fu restignit tălharul cel credincĭos);

6. Ѡ третїемъ дрѣвѣ на немь же распатса разбонникъ невѣрныи (Despre al treilea lemn, pe care fu restignit tălharul cel necredincĭos);

7. Повѣсть w главѣ Ѧдамовѣ (Legenda despre capul luĭ Adam);

8. Исправленїе w двою разбонникоу (Adaus despre ceĭ doĭ tălharĭ);

9. Слово w прѣмѫдрости Соломонwвѣ и женѣ его (Cuvînt despre înţelepcĭunea luĭ Salomon şi despre nevésta luĭ);

10. Altă legendă sub acelaşĭ titlu;

11. Слово w Давидѣ цари и пророцѣ господни како родиса и како вѫцариса (Cuvînt despre David, împărat şi proroc al luĭ Dumneḍeŭ, cum s'a născut şi cum a ajuns la domnie);

12. Слово како исписа Давидь ѱалтирь (Cuvînt despre cum a scris David psaltirea);

13. Слово како испиласа сватое еуглїе (Cuvînt despre cum s'a scris sântul evangelĭŭ);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

14. Слово како вꙗздвижеса Прѣсвѧтая (Cuvînt despre înălţarea Pré-sânteĭ);

15. Слово како wсѫди Марѳа Пїлата прѣдъ Царемъ Кесаремъ (Cuvînt despre cum a părît Marta pe Pilat de'naintea împăratuluĭ Cesar);

16. Слово w Ѧврамѣ wт ѕачала і до конца (Cuvînt despre Avram dela început pînă la sfîrşit);

17. Исправленїе w Саррѣ (Indreptare despre Sarra);

18. Слово како оучаше Сарра Ѧврама (Cuvînt despre cum învăţa Sarra pe Avram);

19. Слово како гости Ѧврамъ свѧтꙋю троицѫ (Cuvînt despre cum ospetâ Avram pe Sânta Treime);

20. Слово w Исмаилѣ (Cuvînt despre Ismail);

21. Слово w Исаацѣ (Cuvînt despre Isac);

22. Слово w житїи и w сѫмрѫти Ѧврамовѣ како прїиде архаггелъ вꙗѕати дшю его (Cuvînt despre viéţa şi despre mórtea luĭ Avram, cum a venit arcangelul să ĭea sufletul luĭ);

23. Слово w Сивилѣ і w Давидѣ царѣ (Cuvînt despre Sibilla şi despre împăratul David);

24. Слово прѣмѫдраго Iwсифа како бысть жїтїе его (Cuvîntuĭ pré-înţeleptuluĭ Iosif despre viéţa sa);

25. Дигинъ царь (Împăratul Diogen);

26. Слово w ветѫхом Ѧлеѯандрѣ, како оуби Iwга царѣ и Сїwна царѣ etc. (Cuvînt despre bătrînul Alexandru, cum a ucis pe împaratul Iog şi pe împăratul Sion);

27. Слово w царѣ Фwцѣ и w братїи его, како погоуби ихъ една крѫчмѫрица Ѳеофана въ единѫ ноць (Cuvînt despre împăratul Foca şi fraţiĭ seĭ, cum ĭ-a omorît cărşmărésa Teofana într'o nópte);

28. Слово w сватѣмъ пророцѣ Iлїи како бѣжа wт жены (Cuvînt despre sântul proroc Ilie, cum a fugit dela nevéstă);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

29. Слово ѡ Самсонѣ и ѡ женѣ его (Cuvînt despre Samson şi despre nevésta luĭ), fără sfîrşit;

30. O legendă, fără început, despre cum s'a vîndut draculuĭ Eladie, bărbatul Corasieĭ, şi cum l'a scăpat sântul Vasilie;

31. Слово сватаго Іѡанна Златоѹста ѡ дѹшевныхъ разборѣхъ (Cuvîntul sântuluĭ Ioan Crisostom despre grijile sufletescĭ), numaĭ câte-va şiruri dela început.

§ 3. Manuscrisul e scris întreg de aceĭaşĭ mână, nu maĭ tărdiŭ decât în prima jumătate a secoluluĭ XVI, dar părţile sale sînt copiate după nesce originaluri maĭ vechĭ, din diverse epoce şi de diferite redacţiunĭ.

Aşa bucata No. 1, de exemplu, se depărtéză de cele-l'alte în limbă prin nuanţele sale r u t e n e.

Iată un specimen:

Такѡже кто маетъ раны, столци кропивное листа ѕмасломъ старымъ, раны вычищаетъ вскѣ и оуѕдоровлаетъ; такѡже кого оукоуситъ скаженаа котюга, кропивныи коренъ гриѕи, такѡже оуваривши оу водѣ пїи ѕдравъ бѫдетъ . . .

Iarăşĭ cine are rane, să piseze frunḍă de urḍică cu unt vechĭu: curăţă tóte ranele şi însănătoşéză; érăşĭ pe cine va muşca un câne turbat, să raḍă rădăcină de urḍică, saŭ s'o bé fértă în apă, şi va fi sănătos . . .

In acest pasagĭu vom observa cuvîntul котюга „câne„, care lipsesce atăt în dicţionarul paleo-slavic al luĭ Miklosich, precum şi 'n cel paleo-serbic al luĭ Danichich, şi care nu este decăt al nostru *coteĭu*, analisat deja în t. 1, p. 274, No. 43.

Bucata No. 2 este una din cele maĭ vechĭ. Ea s'a compus în secolul XII, saŭ cu puţin maĭ tărdiŭ, şi cuprinde în sine, între altele, acea interesantă caracteristică zoomorfică a popórelor, pe care, după un alt manuscris, a cunoscut'o deja

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Schaffarik, şi care va fi aci la locul seŭ, de vreme ce ea n'a uĭtat de a da un epitet şi Românilor:

Вѣпросъ: како сѫть чѣсти ѧзыкомь, повѣждь ми? Отвѣть. Фраги есть левь. Яламатинь (*sic*) врель, Саракининь вепрѫ, Тоурчинь зѧмїа, Ярменинь кѫшерь, Индїанинь голѧбь, Сїрїанинь рыба, Иверенинь вѭень, Татаринь агарь и песь, Кѫманинь пардось, Рѫсинь видра, Литва тѫрь, Мрѫка медвѣдь, Грѣкь лисица, Блъгаринь быкь, Влаҳи котка, Срѣбинь влъкь, Оугринь рись. Яламанинь зѧбрь, Рыҳъ вѣверица, Ѧсынь елень, Сасинь конь пастѫхь, Лѣхъ норець, Евреининь ѧзвець, Ярбанасинь бебрѫ, Єгуптѣнинь козель, Хѫнавь зѧць, Сакоулатинь канѣ, Чаркасинь биволь, Персинь жарави, Харватинь аспида.

Intrebare: spune-mĭ, carĭ sînt particularităţile limbilor? Respuns: Italianul e leŭ, Germanul acuilă, Arabul vĭer, Turcul balaur, Arménul guşter, Indul porumbel, Sirianul pesce, Georgianul berbec, Tătarul ogar şi câne, Cumanul leopard, Rusul vidră, Litvanul taur, Mărca (?) urs, Grecul vulpe, Bulgarul boŭ, *Românul pisică*, Sărbul lup, Ungurul panteră, Germanul zîmbru, Rîhul (?) veveriţă, Osetinul cerb, Sasul armasar, Polonul sobol, Evreul vieţure, Albanesul castor, Egipténul ţap, Hunavul (?) iepure, Săculul caiă, Circasianul bivol, Persul cocor, Croatul aspidă.

Exemplarul luĭ Schaffarik presintă óre-carĭ variante. Aşa ‘Mărca urs’ lipsesce acolo; în loc de Рыҳъ este Хїзинь (?); în loc de Лѣхъ este Чехъ (Bohem); în loc de Яламанинь зѧбрь este Нѣмьць сврака (Némţul — cióră); şi se maĭ adauge: Цаконь ѧжь (Ţaconul—aricĭu).[2])

§ 4. După acéstă caracteristică a némurilor, bieţiĭ Slavĭ meridionalĭ: ‘Bulgarul boŭ’ şi ‘Sărbul lup’, se află puşĭ la mijloc între ‘Grecul vulpe’ şi ‘Românul pisică’, adecă între animalele cele maĭ deştepte şi cele maĭ norocóse în viclenia lor, după antica credinţă vulgară universală.

2) Schaffarik, *Slowanské starozitnosti*, Praha, 1837, p. 996.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Caracteristica Românuluĭ prin ‹pisică›, este maĭ cu sémă remarcabilă, căcĭ pisica ne apare în metafórele poporane ca personificarea abilităţiĭ de:

a surprinde pe adversarul seŭ pe neaşteptate: ‹guetter comme un chat›, ‹qui gatta ci cova›, ‹feles quidem quo silentio, quam levibus vestigiis obrepunt avibus› (Plin.);

a se preface mórtă, când acésta îĭ vine la socotélă: ‹fare la gatta morta›;

a atrage printr'o părută desmerdare: ‹des manières chattes›, ‹pisică blândă›;

a scăpa tot-d'a-una téfără dintr'o cădere: ‹le chat retombe toujours sur ses pattes›, ‹cadere in piè come il gatto› ‹eine Katze hat neun Leben›;

în fine, a sgăria reŭ, când se superă: ‹buen amigo es el gato, sino que rascuña›, ‹ne reveillez pas le chat qui dort›...

Nu maĭ adaugâm că pisica, adevărată antitesă a câneluĭ, ĭubesce casa, ‹patria›, de unde anevoe póte cine-va s'o scóţă saŭ s'o alunge, dar nu devine nicĭ odată sclava unuĭ stăpîn.[3])

§ 5. La parentesa de maĭ sus, maĭ deschidem aci o altă parentesă.

Româniĭ din Basarabia posedă şi eĭ o caracteristică zoomorfică a némurilor, într'un proverb ritmic, deşi nerimat, pe care'l auḑisem în copilăriă dela bătrînul boier Vasilie Cristea, unul din ceĭ maĭ de pe urmă g ĭ u b e l i ĭ de peste Prut:

«Léhu-ĭ vulpea,
‹Turcu-ĭ lupul,
‹Rusu-ĭ ursul,
‹Dar săracul
‹Moldovanul
«Cându-ĭ óiă,
‹Cându-ĭ vacă›.

De aceĭaşĭ categoriă sînt la noĭ epitetele de *cióră* şi *lipitóre*, ce se daŭ Ţiganilor şi Evreilor.

3) Brinkmann, *Die Metaphern*, Bonn, 1878, t. 1, p. 392—427.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Caracteristica cea analógă din manuscrisul slavic ni se pare dară a fi o simplă amplificare literară a vre-uneĭ vechĭ ḑicătorĭ poporane serbe saŭ bulgare, în care —negreşit— se menţionaŭ numaĭ popórele învecinate.

Tot aşa Saşiĭ din Transilvania aŭ un proverb ritmic despre vecinii lor, dar fără zoomorfiă şi — tot-o-dată — fără piper :

«Der Eanger, Blôch och der Zegun,
«Da°ôt seny gor lastig legyt.
«Der jantschi fleacht den ga°ônzen da°ôg,
«Der Moi da°ônzt mät dem botu nôch,
«Der Kere der gît na°ktig„;

adecă:

«Fraţiĭ nostri: Ungurul, Românul şi Ţiganul, sînt ómenĭ «cĭudaţi! Ungurul—*Janci*—vagabundézĕ tótă ḑiua; Românul «—*mâĭ*—jócă cu bâta luĭ; Ţiganul—*kere*—umblă despoiat„.[4])

Proverbele zoomorfice de e t n o t i p i ă sînt generalmente de tot rare. Italianiĭ, de exemplu, n'aŭ nicĭ unul, deşi posedă o mulţime de ḑicătorĭ fórte muşcătóre, scurte şi lungĭ, în versurĭ şi 'n proză, despre toţi vecinii lor, externĭ şi internĭ.[5])

Dar să ne 'ntórcem la Avram.

§ 6. Istoria acestuĭ patriarc ocupă cel maĭ mult loc în Sbornik, anume NNo. 16—22, şépte bucăţĭ egalmente apocrife, respândite pintre Slaviĭ de peste Dunăre, de'mpreună cu alte sute de fabule teologice, de cătră faĭmósa sectă a Bogomililor, cărora vom consacra maĭ la vale o notiţă a-parte.

In casul de faţă ne preocupă numaĭ No. 22, pe care a creḑut de cuviinţă a'l traduce românesce laboriosul preut dela Măhacĭu.

Textul slavic al acesteĭ legende, întru cât scim noĭ, fiind pînă acum inedit, îl publicăm faţă 'n faţă cu cel românesc.

4) Borchgrave, *Essai sur les colonies belges en Hongrie*, La Haye, 1871, p. 110.
5) Giusti, *Proverbi toscani*, Firenze, 1873, p. 269—278.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ambele diferă în câte-va puncturi secundare.

Popa Grigorie şi-a permis şi aci, după obiceiu, de a scurta şi de a adăuga, ceia-ce ce dă tuturor traducerilor sale, în ochii unui linguist român, o valóre cu atât mai mare sub raportul sintactic.

In ori-ce cas însă, textul slavic e mai complet, căci finalul lui a remas netradus.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

(Cuvînt despre viéţa şi mórtea lui Avram, cum a venit arcangelul să ĭea sufletul lui)

Слово w житїи и w сѫмрти авраамовѣ. како прїиде архгглъ вѫзѧти дшѫ его.

Кѫидо тремѣсе. домноуѧ архагглъ Михаилъ. кѫтрѫ Ѩврам. ши коу бокорїе. сѫ ꙗ софлетол. ювиторюлѳи ла wаспеци Ѩврам. ши деџинсе архагглъ соупт8 кодр8. ши ф8 ка оу кѫлѫторю. ши лвѣ Ѩврам попр8ѣ лѣџе фѫрь wспе. сѫ но мѫрѫнче. ши ѧтр'ачѣа врѣмѫ. ѧкисе врѫжмашоуѧ. тоате каиле. сѫ н8 мѣргь wаспе. ла каса лѳи Ѩврам. ши ф8рь. е. виле де но мѫѧкѫ. немикѫ. ши грѫи фїюлѳи сѫ8. лѳи Ісак8 ши ешим8 доарѫ врем ведѣ.

154. оундева | вр'8 wм8. сѫ–ль а–

Ѩвраам живѣше вѫ домоу своемь. и желлаше видѣти вѫсѣ строѫщѫѧсѧ на свѣтѣ, и ста на матвѣ кѫ боу, и посла кѫ архаггла михаила да вѫзмет емоу дшѫ. вѫ то врѣмѣ не бѣ аль авраам хлѣбь. г. днїи понеже врагъ бѣ оудрѫжала вѫсѧ гостъ да никто непрїидет. архагглъ сѫтворисѧ ꙗк единь пѫтник. и видѣ его авраам издалече и вѫзрадовасѧ и рече: приходит кѫ мнѣ гость. хоџѫ бо и аз сѫнѣсти хлѣбь. изшед вѫ стрѣтенїе его и реч. добрѣ градѫщоу ти пѫтем твоим. wнѫже тѫжде емоу

Cándo tremése Do*mnu*l arhagghelŭ Mihailŭ cătrâ Avra*m* şi cu bocorie să ĭa sofleto*l* ĭubitorĭului la oaspeţi Avra*m*, şi deştinse arhagge*l*ŭ su*p*tu codru, şi fu ca u călătorĭu; şi avé Avra*m* poruré lége fără ospe să no mărănce; şi într'acéĭa vrémĭa închise vrâjmaşu*l* toate caile, să nu mérgă oaspe la casa lui Avra*m*, şi fură 5 ḑile de no mâîncâ nemicâ; şi grăi fiĭului său lui Isacu: şi eşimu, doarâ vre*m* vedé unde-va vr'u omu, să-lŭ aducemu elu la casa noostră, că

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

дѣчемѫ ел҃ ла каса новстрѫ. кѫ амѫ ѧпоцинѫ-се софлетол мїел҃ ѧ мере. ши еширѫ. ши вѫзврѫ. архагглѣ Михаилѣ ка ѕ кѫлѫторю всне. ши ѧтрекарѫ ел҃. де оунде еще. архагглѣ висе де сосѫ сѫмтѫ. Йврам висе блѫмѫ сѫ прѫзнимѫ. архагглѣ висе. маре требѫ амѫ. ши оустенитѫ сѫмтѫ. висе Йврам сѫ юбеци домнол тѫ. архагглѣ висе салкѫ сѫмть пичолеле мѫ дорѫ. ши висе Йврам лѫи Ісакѫ фїюлѫи сѫ. до-те акась. ши адѫ калѫлѫ.
155. сѫ дѣчемѫ честѫ всне ко ной. архагглѣ висе по оустени феморѫл. че блѫмѫ кѫтилиръ. грѫиндѫ мѣрсерѣ. кѫтрѫ оуѧ арвѫре. ши ѧкирѫ-се пѫрѫ ла пѫмѫнтѫ. ши грѫи сфинть. сфинть. сфинть. грѫиле праведникѫлѫи. Йврам ѧи пѫрѣ кѫ дерептѫ ел҃ се ѧкирь лемнѫл. ши грѫи пѫнрѫ ачиѧ но цїѧ чире мѣрреч. авраам реч. брате прїидемь вѫ дом мои да сѫнѣми хлѣбь. вінь же реч брѫзѫл ес мнѣ работа. авраам маіѣса зовѫци архагглѣ реч прїидѣмь сѫ радостїѫ. и посла авраамь оуготовати трапезѫ, и реч. приведѣте ми коня да прїидем. архагглѣ реч, легко спѣши и прїидем. грѣдѫцим же вѣмл. прїидоше кѫ дѫбоу амврїискомоу. дѫбоу листвїе гладаше. сть. сть. сть праведником и вѣке дѫкоу поклонися до землѧ. авраам мнѣше его ради дѫбь тако творить. понеже не вѣдѣше кто ес грѣдыи сѫ нимь. и дондвста вѫ дом. и прїѧть сарра вѫдѫ умыти ноѕѣ его. ѩкоже бѣ вѣычаи. егда всѧл ноѕѣ реч. и веліе чюдо и сего чака сѫть поѕѣ. ѩкоже и тѣх. иже погоубишѫ содом и гоморь. аврамъ вѫспрѣщлаше сарръ сѫ

---

amu înpoţinâ-se sofletol micu în mere; şi eşirâ şi vădurâ arhaggh*e*lŭ Mihailŭ ca u câlâtorĭu ospe, şi întrebarâ elu: de unde este? arhaggh*e*lŭ ḑise: de sosu sămtu; Avra*m* ḑise: blâmu să prâînḑimu; arhagge*l*ŭ ḑise: mare trebâ amu, şi ustenitu sămtu; ḑise Avra*m*: să ĭubeşti do*m*nol tu! arhaggh*e*lŭ ḑise: slabu sămtŭ, picoarele mâ doru; şi ḑise Avra*m* lui Isacu fiĭului său: do-te a-casă şi adu calulu, să ducemu cestu ospe co noi; arhaggh*e*lŭ ḑise: no usteni fecoru*l*, ce blâmu cătiliru. Grăindu, mérserâ cătrâ uîn arbure, şi închirâ-se pără la pâmântu şi grăi: sfăntŭ-sfăntŭ-sfăntŭ—grăĭaşte; prave*d*nicului Avra*m* îi pâré că dereptu elu se închirâ lemnu*l* şi grăi; pânrâ aciĭa no

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ꙗе. къ нѫѧсѣ. ши ѧтрарь ѧ
каса лѣи Ѥврам. тремѣсе Ѥ-
врам. Исакъ съ адокѫ. оуѧ бер-
бѣче. ши висе. ши висе Са-
реѣи. адѣ лѫоуторюл ши лѫ
wспеле ачестоѫ пичоареле. къ
ѧсте оустенитъ. ши лѣл лѫоу-
торюл, ши-и спѫлѫ пичоареле.
ши вѫзѣ къ фѫрѫ пелицѫ ѧ-
сте. ши висе лѣи Ѥврам. а-
чѧсте пичоаре но-соу де wм.
че сѫмтъ де чеи трей чѣ пер-
156. дорь Содо|молъ ши Гоморѣл. атонче Исакъ висе къ мѫние. w кѫче къ фокѣл арсе ши кѫче wспеле. че ѧсте дела ѧпѫра-тъл черюлѣи. Исакъ фѣче мѫ-ѧкаре. ѧр ачела час арҳагглъ се досе ѧ ꙗерое р'апѣсѣл соа-релѣи. кѫндо се адора. ѧꙗерїи. ши се ѧкирь домнолѣи. грѫи домне Ѥврам вл съ дѣ мїе карне де бербѣче. де съ мѫ-гнѣвомь глѫ. почто причитаеши грѣшника къ стымь. егда хо-тѫхѫ ѧсти, изыде арҳгглъ не-видимо. и вѫзыде на нбсл оу прѣстола и рече гн велиши ли ми глѧти прѣд славоѫ. гь рече ми-ҳаиле глн. и рече миҳаиль, а-враам ннѣ мѧсо прѣдлагает. гь рече, еже того видиши ѧджѫл и ты ѧждь. вѫ тон же час сѫниде, и сѣдше ѫдwшѫ. егда быс вѫзлеци авраамоу съ гос-тем. ѫко бѣ емоу обычан. сарра же въ инои храминѣ. исакъ съ ревекоѫ. вѫ полоу-ношщи же вѫста ісаакъ велми плачѫщи и рыдѫѫщіе. приѧде прѣд храминѫ къ wцѣ своемоу глѧше. wч wч, wтврѫзи ми да съ тебе наблюдѫ. понеже не вижду тебе по сем. прїиде сарра и ревека, и сѫидwшѧся

ştiïa cire mérge cu nâînsu. Şi întrară în casa lui Avra*m*; tremése Avra*m* Isacu să adocâ uîn berbéce; şi ḑise şi ḑise (*sic*) Sareei: adu lâutorĭu*l* şi lă ospele acestoĭa piċoarele, că ĭaste ustenitu; şi lua lăutorĭu*l* şi-i spâlâ piċoarele, şi vădu că fără peliţă ĭaste; şi ḑise lui Avra*m*: acĭaste piċoare no-su de o*m*, ce sămtu de cei trei ce perdoră Sodomolu şi Gomoru*l*. Atonce Isacu*) ḑise cu mânie: o, căce cu focu*l* arse! şi căce ospele ce ĭaste dela înpâratu*l* cerĭului? Isacu fêce mâîncare. Înr acela ċas arhaggheli se dose în geroe r'apusu*l* soarelui, căndo se adora îngerii; şi se închiră Domnolui, grăi: Do*m*ne! Avra*m* va să dé mie carne de berbéce de să mârăncu; ce-mi ḑici?

*) In textul slavic: Avram.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

рѧнкѫ че ми вичи. домноѵл висе лѫи че ци ба поре ѧраинте мѫржѧкѫ. пржшь деѫшѧсе ѧцерѫл. ши афлѫ маса гата. ши мѫѧкѫ Яврам. кѫ ѧцерѫл. ши гьтѫ патѫ де wспеци. ши се колкарь. ши ѧ мїлѫжнолпте сколѫ-се Ісакѫ. диѧ патѫл сѫоу. ши стѫтѫ ѧраинтѣ оушиеи касеи. грѫи кѫ глас маре. пѫ-
157. рините пѫрин|те, дешкиде сѫ сѫрѫтѫ. фрѫмсециле фѣцїеи тале. кѫ де акомѫ нице дирiwрѫ. но те вою ведѣ. ауѫи мѫмѫса кѫрсе ши дешкисе. ши ал Яврам ѧтрѫ. ши лѫ сѫрѫтѫ ши плѫнѫѣ. висе Яврам спѫре-ми фѫтѫл мїеѫ. че плѫнѫи. Ісакѫ висе. пѫринте пѫринте. оѫѧ висѫ вѫѫю. авѣ кѫрѫрѫ ѧ капѫ. ка соареле. ши-ми w лѫа wаспеле лчеста. вѫѫѫ пѫринте лчеста жсте ѧцерѫл. ши е тремесѫ сѫ те ѫ. ши лѫ стринце и множство людїи. авраам wтврѫзе им. исаакь прїемь авралма ѕа выѫ плѫча и рыдаѫ. wблобыѕаѫщи лице его. вѫпрашлаше его авраам что толико рыдлеши, исаакь реч видѣа сѫнь. вѣнець ѩко слнце бѣ на главѣ моеи. и сѫи гость вѫѕѫт ми его. и wтнесе на нбса. и тако раѕоумѣх. ѩко тѫи ес ар-
хаггль и хощеть вѫѕѫти дшѫ оца моего. и начѫт плакати, и вѫси кѫсплаклаѫѫ. тогда и архаггль вѫсплака. и падwша слѫѕы михаиловы. и быша камениѣ многоцѣнное. и припаде авралм помлися гл. повѣждь ми ги, кто еси ты. что ли пришел есн. и wтвѣщл емоу и реч. ѧзь есмь архаггль михаиль. и посланѣ есмь wт ба прїати дхь твои. авралм оубоася велико. и помлися кѫ боу и реч. не

Domnul ḑise lui: ce-ţi va pore înrainte, mârâîncâ. Ĭarâşŭ deştiînse îngerul şi aflâ masa gata, şi mâîncâ Avram cu îngerul; şi gătâ patu de ospeţi, şi se colcară. Şi în miaḑâ-noapte scolă-se Isacu diîn patul său şi stâtu înraintĭa uşiei caseei, grăi cu glas mare: părinte! părinte! deşchide, să sărutu frămseţile féţiei tale, că de acomu nice diriorâ no te voĭu vedé! Auḑi mumâ-sa. curse şi deşchise; şi la Avram întră, şi lu săruta şi plângé. Ḑise Avram: spure-mi, fâtul mieu, ce plângi? Isacu ḑise: părinte! părinte! uîn visu văḑuĭu; avé cururâ în capu ca soarele, şi mi o lua oaspele acesta; văḑu, părinte, acesta ĭaste îngerul şi e tremesu să te ĭa. Şi lu stringe în braţe, şi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

л брацє. ши лѕ сѫротл. ши а-
марѕ плѧнцє. Ѩврам лкѫ плѧн-
цє. ѪєрвЂ лкѫ плѧнцє. Сара
лкѫ плѧнцє. лакрѫмиле ѪєрвЂлѣи алє сє фѫчє пїєтри фѫрѫ
прецѕ. Ѩврам висе домнє. спо-
рє-ми чире єщи тѕ. архггл
160* висе єоу сѫмтѕ архггл | михаил.
ши сѫмтѕ тремесѕ. сѫ лѕ софлє-
тѣл тѫѕ. Ѩврам висе домнє сѫ
фїѕ дѕсѕ кѕ трѕпѣл. лл домнѣл
домнє. атонче ѪєрвЂл сѣи л чє-
рю. ши кѕ фрикѣ грѣи кѫтрѫ
домноул. ши-и порѫнчи домнол.
сл л Ѩврам кѕ трѕпѣл. ши досе
елѕ. ѪєрвЂл л черю. ши мѣрсе
Ѩврам. кѫтрѫ прѣстолѕ. ши сє
рѕгѫ домнолѣи. ши фѕ дѕс лл
прѣстолѣл херѕвимилорѕ. акѣлѕ
лмѕ мира-сє. толте силєлє чє-
черюлѣи. дє Ѩврам. ши висе
домнол. кѫтрѫ ѪєрвЂ до-те кѕ
поими дшѫ моѫ нинѣ, wслѣки
ми владико и дажДь ми видѣти
что творитсл по свѣтоу. тогда
wтпоусти емоу кь и реч ар-
хагглоу. да вѫзыдет на аерь
съ авраамомь да покажет емоу,
да видит вѫсѣ строжщѫсл по
вѫселенныѣи. и длст емѕ власть
да єже хощет да творит. и
поѧт его архггль, и вѫзыиде
на аерь. и wтвръзе гь авраамоу
срдчнѣи wчи и видѣ вѫсѣ и
разоумѣ. и видѣ на едином
мѣстѣ на четвртѣмь нбси
члка велелѣпна, и по малоу ра-
довлшесл л по многоу плачлаше.
и вѫпроси авраамь архггла и
реч. кто ест сѣи члкь, что ли
сн толико твориҳ. архггль реч
тои ест прѣвоздланныи адам. и
проклждаетъ праведныл вѫ рлн

*) In manuscris s'a intervertit aci la legat ordinea foilor.

lu sărota, şi amaru plânge. Avra*m* încă plânge; îngeru*l* încă plânge; Sara încă plânge. Lacrâmile îngerului ĭale se fâce pietri fără preţu. Avra*m* ḑise: Do*m*ne, spoînre-mi, cire eşti tu? Arhagghelŭ ḑise: eu sămtu arhagghelu Mihailŭ, şi sămtu tremesu să ĭau sofletu*l* tău. Avra*m* ḑise: Doa*m*ne! să fiu dusu cu trupu*l* la Do*m*nu*l*, Doa*m*ne! Atonce îngeru*l* sui în cerĭu, şi cu fricâ grăi cătrâ Do*m*nu*l*. Şi-i porânci Do*m*nol să ĭa Avra*m* cu trupu*l*. Şi dose elu îngeru*l* în cerĭu. Şi mêrse Avra*m* cătrâ prêstolu şi se rugâ Do*m*nolui, şi fu dus la prêstolu*l* heruvimiloru. Aculu amu mira-se toate silele cerĭului de Avra*m*. Şi ḑise Domnol cătrâ îngeru: do-te cu ĭubitorĭu*l* mieu cu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

юбиторюл мїеѕ кѕ Ѧврам съ
взвь толте фжитврл. ши фїе лви
кл ва грѫи лшл. ши пврчѣсержь.
ши вѣвѕ оу wмѕ ѧтр'ѕѧ скл-
оунѕ ѧрлтѕ. шивжндѕ ѧтрѕ
блжѧвирѫ . раюлви. кѕ мѕлтж
фржмсѣце. ѧтрѕ оу члс. боу-
161. коурл-се допж ач|ѣ моултѕ плжн-
це. ши ѧтребж Ѧврам ѧщервл
висе доамне. чедре ѣсте л-
честл wмѕ че лшл флче. ар-
хлггль висе лчеста-и фжкотѕл
ѧтѫи Ѧдам. амѕ кѫндѕ вѣде
софлетеле. дерѣпте. трекѫндо
ѧ раю лтонче се весе[лѣ]ще.
кѫндѕ вѣде софлетеле грешн-
цилорѕ. трекѫндѕ ѧ мѕлкж.
лтончи врѫтосѕ плжнце. ши ви-
се w фецїе мїеи кѕмѕ в'ѫци
158. съблжѕнитѕ . . . . .

л грѣшныл въ мжкж. да егдл
видить праведныл иджщіж въ
рлй. тогдл радоуетсл. л егдл
видит грѣшныл въ мжкж, тогда
плчетсл. и пакы тоу видѣ
единого члка стлра. и юношл
съ ним. и расписѣет въсѣкомоу
грѣхы. и видѣ двоа врата. нл
деснои великотѣснлл. а на лѣво
великошироклл. и прїиде единл
жена, и стл на срѣдѣ обоиχ
врат. и ни въ единл врата
въходѫщи. и въпроси авраамь
емоу. лблзкж и голжба лѣпа.
и възлюби авраам сѫгнж да
прїимет. и прѣдаст дхъ свои
коу. мца. мрт. кѣ боу на-
шемоу слава в вкы.

Avra*m* să vaḑă toate fâptura, şi fie lui ca va grăi aşa. Şi purcéserâ. Şi văḑu u omu într'uîn scaunu înraltu şiḑându, întru blâînḑirĭa raĭului, cu multâ frâmséţe; întru u éas bucura-se, dopâ acĭa multu plânge; şi întrebâ Avra*m* îngerul, ḑise: Doamne, ceînre ĭaste acesta omu, ce aşa face? Arhaggheliŭ ḑise: acesta-i fâcotul întăi Ada*m*; amu căndu vêde sofletele derépte trecăndo în raĭu, atonce se veseléşte; căndu vêde sofletele greşiţiloru trecăndu în muîncă, atonci vrătosu plânge. Şi ḑise: o, feţie miei! cumu v'aţi săblâznitu . . . .

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA.

1. finalul *u* întreg: кλѧѕλѕ (155), дѕчемѕ (155), ллѕчемѕ (155), дѕсѕ (161), [мж] дорѕ (155], слвѕ (155), соүптѕ (154), Іслкѕ (154. 155, 156, 157, 160), честѕ (155), кѫтилирѕ (156), грѫиндѕ (156), ешимѕ (154), wмѕ (155, 161, 162), елѕ (155, 156, 161), лѕ (160 de 3 orĭ), амѕ (155 de 2 orĭ, 158, 161), пѫмѫнтѕ (156), дерептѕ (156), нѫлсѕ (156), Содомолѕ (156), сѫмтѕ a 3-a pers. (156), сѫмтѕ 1-a pers. (155 de 2 orĭ, 160, 161), соү a 3-a pers. (156), блѫмѕ (155, 156), прѫлѣимѕ (155), оүстенитѕ (155, 156), кѫндѕ (158), кѫндо (154, 157), грешницилорѕ (158), трекѫндѕ (158), трекѫндо (158), сѫблѫжнитѕ (158), херѕвимилорѕ (161), лүерѕ (161), склоүнѕ (161), лрлтѕ (161), шиѣжндѕ (161), моүлтѕ (162), врѫтосѕ (158), кѕмѕ (158), акомѕ (160), мѫрѫнкѕ (157), плтѕ (157), сѫрѕтѕ (160), висѕ (160), клпѕ (160), вѫѕѕ 1-a pers. (160), тремесѕ (160, 161), амарѕ (160), прецѕ (160), сосѕ (155);

ь=*ă* numaĭ în 5 casurĭ: сѫмтъ (155), арχѫггель (154, 155 etc.), [сѫ–]лъ (155), сфѫнтъ (156), afară de ѡрѫшъ (157), unde ь=*ĭ*.

2. л întrebuinţat ca nasală vocală în interiorul cuvîntuluĭ: нѫлсѕ (156), мѫлкѫ (154, 157), мѫлкларе (157), мѫрѫлкѫ (157), прѫлѣимѕ (155), деүнлсе (157), блѫлѣирѫ (161), мѕлкѫ (158);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

дн҃ (157), s҃ [склоуиѕ] (161), оу҃ [висѕ] (160), оу҃ [арк҃ре] (156), оу҃ [керк҃че] (156):

vocalisarea totală a lui ҃: оу [кѧлѧторю] (154), ѕ [кѧлѧторю] (155). [вр']ѕ [wмѕ] (155), оу [wмѕ] (161), оу [члс] (161):

҃ nenasal: дн҃ [пжрк҃] (156).

3. *-en-*=actualul *-in-*: мере (155)=*mene*, чедре (162)=*cine*.

4. *e* pentru *-i:* феціе [мїеи] (158), [де оунде] еще (155);

e pentru *-ѣ-*: требѫ (155):

i pentru *-e-* după *ş:* шиѣндѕ (161):

e la imperfect pentru *-ѣ=* şi *-ѣѕ=*: плѧнце (158, 160, 162) =*plăngea*, стринце (160)=*stringea*, фѫче (160)=*făceaĭ*:

мїлѣжнолпте (157), мїеѕ (155 etc.), мїеи (158), пїетри (160) etc.;

e pentru *-ă* după *ţ:* фрѫмсѣце la singul. (161);

e pentru *-ă* din grăbire: толте [фѫптѕра] (161).

5. confusiunea între *o* şi *u:*

o pentru *u:* Содомолѕ (156), лчестол (156), до-те (155, 161), досе (157, 161), адокѫ (156), кѫндо (154, 157), кокорїе (154), софлетол (154, 155), софлетѕл (161), софлетеле (158), порѕр҃ѣ (154) но (154, 156, 160), дпоцинѫ (155), сосѕ (155), домнол (155, 161), домнолѕи (157, 161), ко (155), пердорь (156), трекѫндо (158), поре (157)=*pune*, сподре (160) =*spune*, атончи, атонче (157, 158 de 2 orĭ, 161), допѫ (161), фѫкотѕл (158) колкарь (157), сколѫ-се (157), акомѕ (160), сѫрота (160), адорл (157)=*aduna*;

u pentru *o:* акѕлѕ (161).

6. *oa* scăḑut la *o:* дриигрѫ (160), домне voc. (157, 160, dar 161: доамне), wспе (154, 155), wспеле (157, dar 154: wлспе, wлспецн);

ow pentru ол: нowстрѫ (155).

7. alte particularităţĭ vocalice:

ѯ нече (154);

кдиле (160), nu кѫиле.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

8. *n* între vocale trecut în *r:* мѫрѧнкѫ (157), мѫрѧнче (154), мѫрѫдкѫ (157), мере (155), чире (156, 160), кѫтилирѫ (156). дкирѫ (156), дкирь (156, 157), пѫрѫ (156), адора (157), поре (157), спѫре (160), кѫрѫрѫ (160), дириирѫ (160), церое (157), р'[апѫсѫл]=*în apusul* (157);

n între vocale trecut în *nr:* дрѧните (157), дрѧинтѫ (157), др [ачела] (157), дрлтѫ (161), чедре (162), сподре (160), пѫнрѫ (165), unde este de observat şi нр pentru др;

n între vocale conservat: мѫние (157), скаоунѫ (161), дпоцинѫ (155);

r=*n* de mai multe ori într'o propoziţiune: че ци вл поре дрѧинте мѫрѫдкѫ (157)=ᶜce-ţi va *pune înainte, mănâncă*›, sau: сподре-ми чире еши (160)=ᶜ*spune*-mi *cine* eşti›.

9. ѕ=*dz:* виле (154), висе (155, 156, 157, 160, 161), вичи (157), вѫѕѫ 1-a şi a 3-a pers. (156, 160, 161), вѫѕѫю (160), вазь (161). вѫѕѫрѫ (155), прѫдѣнмѫ (155), блѫдѣирѫ (161), мїлѣжноапте (157), лѣѕи (160), шиѣжндѫ (161);

ꙁ=*z*: сѫблѫꙁнитѫ (158).

10. *-mt-* pentru *-nt-*: сѫмтѫ 1-a pers. (155 de 2 ori), сѫмтѫ a 3-a pers. (156), сѫмтъ (155).

11. propaginaţiunea nasalei: нѫдсѫ́ (156)=*însu*, cfr. t. 1, p. 411 No. 5-*a*.

12. genitivo-dativ femeesc cu *-cei:* кисеен (157), Сареен (156);

cu *-icei:* оушиен (157), фѣцїен (160).

13. соу (156)=*sînt*.

14. *vrem* la formarea viitorului: врем ведѣ (154).

15. *avea* pentru *aveam:* лвѣ кѫрѫрѫ л капѫ кл солреле (160)= în textul slavic: вѣнець ꙗко сланіце бѣ на главѣ моеи.

16. perfect arcaic: фѣче (157).

17. dissimilaţiune sintactică: ѧсте дѫерѫл ши е тремесѫ (160).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

18. propaginaţiunea pronumeluĭ: съ-лъ адъчемъ елъ (155), софлетоⷭ мїеⷭ ѧ мере (155);

pronume pleonastic: лакрѫмиле ѧцерълѣи але се фѫче (160).

19. reduplicarea conjuncţiuniĭ: къ юкиторюⷭ мїеⷭ къ Їврам (161).

20. pleonasticul *ḑice:* ѧтребѫ Їврам ѧцерълъ висе (162).

21. acusativ fără *pre*: съ ѧ Їврам (161), досе елъ (161), адъчемъ елъ (155), ѧтребѫ Їврам ѧцерълъ (162), тремѣсе домноуⷭ архаггель (154), вѣзѣрѫ архаггель (155), ѧтребарѫ елъ (155), но оустени фечорълъ (156), тремѣсе Їврам Іслкъ (156).

22. subjonctiv fără *să*: фїе лъи ка ва грѣи (161).

23. omisiunea luĭ *şi:* стѫтъ ѧранитѫ оушиеи касеен грѣи (157), ѧтребѫ Їврам ѧцерълъ висе (162).

24. pentru *de:*

de=‘ca’: де съ мѫрѣнкъ (157);

de=‘de când’: фѣрь 5 виле де но мѫлкѫ (154).

25. pentru *la:* юкиторюлъи лъ wаспеци (154).

26. *şi* pentru *să:* ши ешимъ (154).

27. concordarea acusativuluĭ cu dativul: лѫ wспеле ачестоⷭ (156).

28. *peliţă*=‘corp’: фѫрѫ пелицѫ жсте (156).

29. *a descinde*=‘a se pogorî’: деѱинсе архаггель (154), деѱилсе ѧцерълъ (157).

30. *a cură*=‘a alerga’: кѣрсе ши дешкисе (160).

31. *codru* cu sens de ‘munte’, întocmaĭ ca la Albanesĭ şi la Româniĭ din Istria: деѱинсе архаггель соуптъ кодръ (154), ḑicênd maĭ jos: де сосъ сѫмтъ (155);

cfr. din Omiliarul dela 1580 următórele pasage, în carĭ fiind vorba de ‘pogorîre’, ‘urcare’ şi ‘nălţime’, este necontestabil că autorul înţelegea prin *codru* ‘munte’, ér nu ‘pădure’:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

деⷣиⷧгѫндь ель деⷧ кодрⷭ (XVI, 7);

соуи-се ⷧ кодрⷭ ⷧсⷭшь л се рⷭга (XIX, 2);

сⷭи-се лл кодрⷭ сь се роⷣце (XXXVIII, 3);

се соуи ⷧ кодрⷭ Домнⷭль (XXXVIII, 4);

деⷣиницемь деⷧ кѡдрⷭль ачестл (XXXVIII, 5);

аре л не сⷭи ши пре ноп Домнⷭль лл кодрⷭль чела ⷧнлатⷭль (XXXVIII, 7)...

32. *geroe*, veḑĭ maĭ jos Excursul dela p. 201—9.

33. блѫмⷭ (155, 156)=‹să mergem›.

34. *arbure* tradus prin *lemn:* мѣрсерь кѫтрѫ оуⷧ а р б ⷭ р е ... се ⷧкирь л е м н ⷭ л (156).

35. кѫтилирⷭ (156)=‹cu încetul›, cu *-r-*=*-n-* din *cătilin*, în loc de unica formă pînă acum cunoscută *cătinel*, contrasă din deminutivul *cătilinel* (cfr. *niţel*=*neşchiţel*, t. 1, p. 295 No. 129);

posteriorul *cătinel* ne întimpină deja în tipăriturele cele vechĭ, de ex.: пре кѫтинель пре кѫтинель съ депринсѫрѫ wамеиїи, în Cazania mitropolituluĭ Varlam dela 1643, f. 188 retro;

primitivul *cătilin* distruge cu totul derivaţiunea cea închipuită de d. Cihac *(Dict. étym.* p. 123*)*: ‹*cătinel* écourté de *încetinel*›, imposibilă şi altmintrea prin *că->ce-<quie-*;

etimologia cea veche, propusă în Lexiconul Budan (p. 106) din ital. *catellon catellone*, capătă maĭ multă probabilitate prin forma *cătilin*, dar totuşĭ nu este fără o dificultate óre-care din causa luĭ *-in*=*-on*.

36. б л ѫ ⷧ ⷭ и р л раюлⷭи (161).

37. *ca* pentru ‹cum›: фїе лⷭи ка ва грѫи (161).

38. *amu*: акⷭлⷭ амⷭ мира-се (161), амⷭ кѣндⷭ вѣде (158), ка амⷭ ⷧпоциняѫ-се (155), veḑĭ t. 1, p. 268 No. 9.

39. авѣ ⷧѣце (154)=‹avea obiceĭu›, ‹era deprins›.

40. *căce*=‹pentru ce›: w, кѫче кⷭ фокⷭл арсе ши кѫче wспⷭлѣ (157).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

41. exclamaţiunea: съ ювеци домнол тѣ! (155)=‘să facĭ acésta, dacă ĭubescĭ pe Domnul’.

42. фрѫмсецилє (160), cf. maĭ sus p. 166 No. 74, dar şi la singular: [мѣлтж] фрѫмсѣце (161).

43. дерептѣ елѣ (156)=‘pentru el’.

44. slavisme maĭ insolite: сѫблѫзнитѣ (158), прѣстолѣ (161), правєдникѣлѣи (156).

45. cfr. maĭ sus p. 61 No. 33, 34.

46. accentare anormală scăḍută: аст'є (156), лчаст'є (156), вис'є (155 de 3 orĭ, 157);

accentarea monosilabelor: ш'и вѣзѣ (156), ш'и фѣ (154), с'є досє (157) etc.;

accentare duplă: цї"а (156), съ те "а (160), съ "а (161), съ "аѣ (161).

47. *paĭeric*:

după nasală: децин'се (154), мѫрѫн'че (154), пѫрин'те (157), трекѫн'до (158), стрин'це (160), сѫм'тѣ (155), сѫм'ть (155);

după licuidă: пер'дорь (156), кол'клрь (157);

după *p*: фѫп'тѣра (161).

48. cfr. maĭ sus p. 65 No. 58.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

EXCURS

LA „LEGENDA LUĬ AVRAM".

GENUNE. — GENOE. — GERȘOE.

PARADISUL LA ROMÂNI.

Următórele cuvinte din Legenda luĭ Avram, așa după cum a refăcut'o popa Grigorie din Măhacĭu: се дасе а ц е р о е р'аиѕсѣа сшарелѣи, nu se pot explica prin originalul slavic, în care arcangelul se duce de asemenea, dar nu într'o *geroe* occidentală, ci se urcă drept la cer: вѣзыде на небеса.

Este dară un adaus românesc, care merită pe deplin de a fi studiat de aprópe.

Vom avé aci treĭ întrebărĭ de deslegat:

1°. Ce însemnéză cuvîntul *geroe*?

2°. Care este originea luĭ?

3°. Cum trebuĭ să înțelegem întregimea pasagĭuluĭ, a cărui inserțiune cată să fi avut un motiv în consciința luĭ popa Grigorie?

I.

După fonetismul dela Măhacĭu, care preface regularmente pe *n* între vocale în *r*, cuvintele: цероє р'аиѕсѣа trebuesc transcrise prin: „genoe în apusul".

Dar ce să fie *genoe*?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Textul nostru ḑice mai departe, că acolo се ѧдора ѧџерїи, adecă—érăşĭ cu trecerea luĭ *n* în *r*,—locul unde ‘se adunaŭ îngerĭi’.

Este, prin urmare, un fel de paradis, ‘o gură de raĭu’, după expresiunea cânteculuĭ poporan.[1])

Acésta formézĕ primul pas la constatarea semnificaţiunĭĭ cuvîntuluĭ.

Genoe diferă numaĭ dóră prin sufix de *genune*, o vorbă despărută şi ea din graĭul poporuluĭ, dar care ne întimpină fórte des în psaltirea cea versificată a mitropolituluĭ Dosofteĭu, unde lesne putem urmări diferitele sale nuanţe de semnificaţiune.

Şi anume:

1. Ирѣ пиѯмашїй вор да'и ц е н ѕ н е,
   Ѳрници де Домнѕл ѧн пѣтрецѣне...,

acolo unde psaltirea cea în proză tot a mitropolituluĭ Dosofteĭu ḑice: тѣ дарѣ, двѣѕ, пѣгорѫ–й–вей пре ѧшь ѧ п ѕ ц ѕ л стрикърїй, adecă—comparându-se texturile grec şi latin: *genune*=φρέαρ=*puteus*.

2. Биворѕль апей сѣ нѣ мѫ трагѫ,
   Сѣ мѣ 'нгицѫ ц е н ѕ н л чѣ ларгѫ....,

unde psaltirea în proză: сѣ нѣ мѫ ѧнѫче волбѣра апей ниче сѣ мѣ солрѫ ѧ д ѫ н к ѕ л, adecă: *genune*=βυθός=*profundum*.

3. Преете лѣчїѣ де ц е н ѕ н е
   Трек корабїй кѣ минѕне,
   Ѧколо ле вине тоанѫ
   Де фак кицїй цок ши гоанѫ...,

în psaltirea în proză: ачаста м ѧ р е че–й маре ши латѫ, аколо–с жигънїй кърора нѣ асте нѣмăр, вите мичй ши кѣ мърй, аколѡ корабїиле нолтѫ, adecă: *genune*=θάλασσα=*mare*.

1) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 1.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

4. Карїй ѧмблъ 'н корабїй пре маре,
Де-ш фак лѫкрѫ престе ц е н ѫ н й таре,
Ячеѧ шѫ вѫѫт де минѫне
Чѧ лѫкрат Дѫмнеѫѕѫ ѧн ц е н ѫ н е...,

în psaltirea cea în proză: карїй деџиндь ѧ маре ѧ корабїй, фъкжндь лѫкраре ѧтр' а п е м ѫ л т е, ачеѧ вѫѫрж лѫкрѫриле Домнѫлѫй ши мирателе лѫй ѧ ц е н ѫ н е, adecă: *genune*=βυθός, ἐν ὕδασι πολλοῖς=*profundum*, *in aquis multis*.

5. Дъѫ трекѫт прин ц е н ѫ н е
Израиль кѫ минѫне...,

unde psaltirea în proză pune: ачѧ рошїе м а р е.[2])

De aci resultă, că sensul general al cuvîntuluĭ *genune* este: ‹mare adîncime›, ér sensul specificat: ‹vastă întindere de apă›, ‹ocean›.

In primul din aceste doă sensurĭ îl cunósce încă, chĭar în secolul nostru, dar póte numaĭ din cărţi, faĭmosul Prale în glosarul la comica sa psaltire: ценѫне, болболкъ, а д ж н к н е ф ѫ н д о с.[3])

In acelaşĭ sens, un punct la Dunăre, unde se lua vama dela pescuit, se numĭa *Genune* deja sub Mircea cel Mare, care — printr'un crisov din 28 martiŭ 1415—hărăzesce venitul aceleĭ localităţĭ mănăstiriĭ Cozia: да ест томѕ сѫатомѫ храмѫ вама wт Г е н ѫ н е.[4])

Intr'un sens metaforic, Cantemir întrebuinţéză acéstă vorbă ca ‹mare mulţime›: Ласлѫ краюа ѫнгѫреск вѫжнд, кѫ кѫ че сѫ стѣ ѧнпотрива атѫта ц е н ѫ н е де Тѫтарй пѫ ва пѫте...[5]), ce-va după cum Shakspeare, într'un celebru vers din Hamlet (III, I), pune ‹o mare de grijĭ› în loc de ‹o mulţime›:

‹. . . a sea of troubles.›

2) Dosoftĕiu, *Psaltire pre versurĭ*, Uniew, 1681, ps. LIV,LXVIII, CIII, CVI, CXXXV.—*Psaltiré de 'nţăles*, Iaşĭ, 1688, f. 685, 84 v., 133 v., 141 r., 173 v.

3) Prale, *Psaltiré*, Braşov, 1827, f. 90 r.

4) Archiva Statuluĭ din Bucurescĭ, *Docum. Cozia litt. A.*—Cf. ibid. *Condica* MS de Vasilie Dascăl, 1757.

5) *Chronicul*, Iaşĭ, 1835, t. 1, p. 155.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Mai pe scurt, pasagiul: архаггель се дасе ѫ ц е р о е р'апѕсѣа соарелѣи — însemnézá: ‹arcangelul se duse în adîncul la apusul sóreluĭ›, saŭ chiar mai d'a-dreptul: ‹a plecat în părțile oceanuluĭ atlantic›.

II.

Am spus mai sus, că *geroe=genoe* diferă de *genune* numai dóră prin sufix.

Acéstă diferință póte să nu fie decât aparinte.

Lucrul s'ar limpedi fórte lesne, dacă noĭ am sci, cum anume pronunța popa Grigorie un alt cuvînt cu acelașĭ final: *minune*, adecă dacă'ĭ ḑicea мирое, orĭ мирѣрѣ.

În casul de 'ntâiŭ, dacă pronunța *miroe* pentru *mirure*, atuncĭ finalul *-oe*, mai corect *-oĭe*, ar fi și 'n *geroe* din *gerure=genune* un simplu resultat al mutariĭ luĭ *r*, însoțit de trecerea luĭ *u* în *o* întocmai ca în дасе=*duse* și адора=*aduna* din acelașĭ pasagiu.

Dacă însă, din contra, popa Grigorie pronunța *mirure*, nu *miroe*, atuncĭ nicĭ *geroe* nu mai póte fi pentru *gerure*, ci ar trebui considerat, aprópe nu siguranță, ca o contracțiune dissimilativă din augmentativul *geruróe=genunoe* ‹genune mare›; un augmentativ fórte potrivit pentru a exprime ideia de ‹ocean›.

Pînă la o probă contrariă, noĭ am fi dispușĭ a preferi casul al doilea: *genóe=genunóe*.

O contracțiune dissimilativă analógă ne întimpină adesea în Cazania mitropolituluĭ Varlam în privința cuvîntuluĭ *ascultoiu =ascultătorĭu*, de ex.: пре вниа Домнѣаи стѫтѣрѫ аскѣлатои[6]). In *ascultoiu* s'aŭ dissimilat *t+t=t*; în *geróe* saŭ *genóe* s'aŭ dissimilat *r+r=r* saŭ *n+n=n*; în ambele casurĭ contracțiunea dissimilativă s'a întâmplat într'o posițiune identică sub raportul accentuluĭ.

6) Varlam, *Carte de învățătură*, Iașĭ, 1643, f. 311 r.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

O a treĭa posibilitate, care nu trebuĭ nicĭ ea exclusă, este admiterea uneĭ scăpărĭ din vedere curat grafice: ѱероє în loc de ѱерорє=*genune*, cu *-or-* pentru *-un* ca în порє=*pune* şi ѧдѹра=*aduna* în aceĭaşĭ legendă a luĭ Avram (cfr. maĭ sus Notanda No. 8). O literă saŭ o silabă uĭtată, nu este ce-va rar în scrierile luĭ popa Grigorie. Aşa în Legenda Duminiceĭ el a pus din grabă рѫоуєє pentru рѫпаоуєє (p. 52) saŭ дєдєвь pentru дєдєвьрь (ibid.), în Legenda sânteĭ Vineră: wгоди-ми pentru wгодиџи-ми (p. 155) saŭ чинєт pentru чинєсти (ib.), în Legenda luĭ Avram: вєсєџе pentru вєсєлѣџе (p. 194) etc.

Nu cuteḑâm dară a ne rosti cu încredinţare, dacă *geroe* e simplul *genune* saŭ augmentativul *genunóe*. In orĭ-ce cas însă, nu póte a nu fi una din doă, ér prin urmare cuprinde aceĭaşĭ parte fundamentală.

Acuma, separând elementul formativ, fie *-oe*, fie *-une*, noĭ căpătâm fondul *gen-*, гєн- în crisovul luĭ Mircea cel Mare, care póte fi radicală, dar póte fi nu maĭ puţin şi o vorbă, un cuvînt gata de formaţiune primară, cu sufixul *-n-*.

Acestuĭ *gen-*, ér nu elementuluĭ seŭ formativ secundar, orĭcare ar fi, îĭ aparţine semnificaţiunea de ‹adîncime›, saŭ ‹ocean›.

Eĭ bine, la Elinĭ, într'un mod dialectic, exista cuvîntul ὠγήν, ὠγῆνος, ὠγενός, într'un manuscris al luĭ Hesychius γῆν, cu sensul precis de ‹ocean›.[7])

Apropiarea între românul vechĭu *gen-une* ‹ocean›, sub forma mirciană nepalatalisată гєнѕнє, şi între elenicul ὠ-γεν-ός ‹ocean› este ademenitóre sub tóte punctele de vedere.

Iniţialul ὠ- în ὠγενός ar fi putut proveni la Grecĭ dintr'o etimologiă poporană a cuvîntuluĭ dela ὠκεανός, cu care el n'are a face etimologicesce, de vreme ce κ între vocale nu alternéză cu γ.

Chĭar dacă am recunósce însă că ὠ- este organic, şi tot încă el n'ar puté să împedece comparaţiunea metodică a luĭ ὠγενός cu al nostru *genune*.

7) Cfr. *Hesychius* ed. M. Schmidt, t. 4, p. 317.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In adevăr, să admitem cu Pott derivaţiunea luĭ ὠγένος din radicala *vagh*, de unde şi sanscritul *vahâ* 'fluviŭ'[8]). Atuncĭ vom avé pentru *genune* un prototip *vagen-*. In acéstă formă silaba iniţială *va-* se vocaliséză la noĭ în *o-*, ca în *oraş*=*város*, *o* fi=*va* fi, *orĭ*=*vare* în vechile texturĭ române etc. O dată trecut *va-* în *o-*, acest *o-* dispare apoĭ cu totul din *ogenune* prin confusiune cu articlul feminin nedefinit *o*, întocmaĭ după cum a dispărut în *strachină*=*ostrachină*=ὀστράκινη.

Ipotesa adausuluĭ inorganic al luĭ ὠ- este însă maĭ probabilă, nu numaĭ din causa neregularităţiĭ γ=*gh* în loc de χ=*gh*, după cum vedem chĭar într'un derivat al radicaleĭ *vagh*: ὄχος=scr. *vahas*, dar maĭ cu sémă din causa caracteruluĭ aşa ţicênd exotic al luĭ ὠγενός la Grecĭ. El nu ne întimpină nicăiriĭ în monumente literare, saŭ măcar pintre arcaisme poetice, ci abia în vr'o glossă saŭ doă. Dacă am presupune dară, că Grecĭĭ l'aŭ împrumutat dela vecinĭ, bună-óră dela Tracĭ, atuncĭ nemic n'ar fi maĭ natural decât o modificare după o analogiă indigenă, precum se întîmplă maĭ tot-d'a-una în asemenĭ casurĭ.

Cuvîntul este el în adevăr tracic?

In limba albanesă actuală, întru căt o cunóscem, el nu există.

Acésta însă, negreşit, nu este o probă decisivă contra ipoteseĭ tracice, de óră ce astă-ḑĭ şi la Românĭ vorba *genune* s'a perdut de-mult, deşi înĭ secoliĭ trecuţi se întrebuinţa în tóte provinciele Dacieĭ luĭ Traian.

Este interesant, că o localitate dacică, menţionată de Dione Cassiŭ şi pusă tocmaĭ lîngă Dunăre, ca şi Genunea luĭ Mircea cel Mare, se numĭa *Genucla*, Γενούχλα, ceĭa-ce ar puté érăşĭ să nu fie decât *genune*, dar cu un alt sufix.

Orĭ-care ar fi acuma neajunsul datelor de maĭ sus pentru obţinerea uneĭ soluţiunĭ positive, totuşĭ între românul *genune*

8) Pott în Kuhn's *Zeitschrift f. vergl. Sprachf.*, t. 5 (1856), p. 262.—cfr. Pictet, *Les origines indo-européennes*, Paris, 1878, t. 1, p. 138, t. 3, p. 383.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

şi grecul ὠγενός nu se póte contesta o coincidinţă remarcabilă, care nu se pare a fi datorită numaĭ azarduluĭ.

Dacă însă ar fi să renunţâm la etimologia tracică, maĭ ales din causa lipseĭ cuvîntuluĭ în albanesa, atuncĭ ni s'ar presinta o analogiă celtică fórte seriósă.

Orĭ-unde aŭ locuit Celţiĭ, găsim din anticitate numirĭ locale ca: *Genabum*, *Genua*, *Geneva* etc.

Tóte aceste localităţĭ se află lîngă ape marĭ saŭ chĭar pe un ţerm maritim.

Linguistiĭ derivă cuvîntul dela celticul *genu* ‹gură›, ceĭace se potrivesce de minune în privinţa uneĭ adîncimĭ›.[9])

Un lac, o mare, un ocean, se înfăţişéză naturalmente imaginaţiuniĭ poporane ca o ‹gură› a pămîntuluĭ.

Românul *genune* să nu fie óre un vestigiŭ al amesteculuĭ Tracilor cu Celţiĭ pe teritoriul Dacieĭ?

Intrebarea e fórte legitimă.

Astfel *genune* stă şovăind la respânte între elenicul ὠγενός şi celticul *genu*.

Ne grăbim a trece la un teren maĭ solid.

III.

Am veḑut maĭ sus, că misteriósa ‹genoe în apusul sóreluĭ›, acolo unde ‹se adună îngeriĭ›, este un adaus propriŭ din partea luĭ popa Grigorie, fără nicĭ o legătură cu originalul slavic.

Paradisul creştin se află la resărit, după care—precum se scie—se o r i e n t é z ă înseşĭ bisericele nóstre.

Aşa cred toţĭ creştiniĭ, fără deosebire de rit saŭ chĭar de sectă.

‹Des règlements—ḑice abatele Martigny—remontant, pense‹t-on, à l'origine même de l'Eglise, et qui furent fixés par la ‹suite dans les Constitutions apostoliques (II. 57), prescrivaient

9) Glück, *Die bei Caesar vorkommenden keltischen Namen*, München, 1857, p. 105.—Cfr. Le Gonidec, *Dict. breton-français*, ed. Villemarqué, Saint-Brieuc, 1850, p. 331.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹que les églises fussent disposées de façon que la porte re-
‹gardât l'occident, et que l'abside présentât sa convexité à
‹l'orient: ainsi les fidèles, en priant, avaient le visage tourné
‹vers l'orient; et la principale des nombreures raisons my-
‹stiques qu'on a données de cette disposition, c'est que nous
‹devons diriger nos yeux vers le paradis terrestre, que Dieu
‹avait placé à l'orient, afin d'entretenir en nous le regret de
‹l'avoir perdu, ainsi que le désir d'arriver au ciel, qui est le
‹véritable Eden.›[10])

Cum dară popa din Măhacĭu cutézĕ de a pune paradisul la apus?

La apus era numaĭ paradisul păgân.

Acolo, şi anume în oceanul atlantic, ‹genoe în apusul sóreluĭ›, era după vechiĭ Grecĭ locuinţa fericiţilor, ‹unde se a-
duna îngeriĭ›, οἱ Μάκαρες; acolo ne întimpină Hesperidele, Ely-
siul, Atlantida, în Homer, în Hesiod, în Platone.[11])

Este evidinte, că popa Grigorie nu s'a luat după clasicitatea elenă, ci după o credinţă poporană curat românéscă.

Creştinismul, altoit abia pe d'asupra, n'a fost în stare, după ţecimĭ de secolĭ, de a şterge din memoria străbunilor nostri paradisul cel păgân.

Şi acésta — observaţi bine — numaĭ la Românĭ dintre tóte popórele neo-latine.

Iată de ce la noĭ, la noĭ exclusivamente, apusul se numesce *sfinţit*, adecă ‹consacrat›, ceĭa-ce ar fi inexplicabil fără pasagĭul luĭ popa Grigorie.

In balada poporană ‹Inelul şi năframa›, ceĭ doĭ amanţĭ sînt îngropaţĭ în direcţiunĭ opuse:

‹Şi 'n biserică ĭ-aŭ dus,
‹Şi 'n doă racle ĭ-aŭ pus,

---

10) Martigny, *Dict. des antiquités chrétiennes*, Paris, 1865, p. 487.

11) Cfr. Vinet, *Paradis profanes de l'Occident*, în *Revue de Paris*, 1856, 15 janv.— *Die homerischen Phaeaken und die Inseln der Seligen*, în Welcker, *Kleine Schriften*, Bonn, 1845, t. 2.—Th. Martin, *Traditions sur le séjour des morts*, în *Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques*, Paris, 1878, t. 12.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

«Racle mândre 'mpărătescĭ
«Purtând semne letinescĭ,
«Şi pe dînsul l'a zidit,
«In altar la resărit,
«Pe ea 'n tindă la *sfinţit* . . .„[12])

Cĭudată contradicţiune! Altarul, porţiunea cea maĭ sacră a bisericeĭ, se află «la resărit„; şi totuşĭ nu resăritul, ci tocmaĭ apusul, partea contrariă, unde nu este decât modesta «tindă„ a templuluĭ, se numesce *s f i n ţ i t.*

Este o eclectică fusiune între paganism şi creştinism în consciinţa poporuluĭ . . .

Şi ḍicênd acésta, noĭ nu avem în vedere paganismul grec saŭ latin, ci paganismul în genere, care—aprópe pretutindenĭ, în regiunile cele maĭ diverse şi la popórele cele maĭ eterogene —stă în divergînţă cu tradiţiunea creştină specifică asupra posiţiuniĭ paradisuluĭ.

Selbatecul din Australia, întocmaĭ ca bătrînul Homer, crede că edemul se află pe o insulă în oceanul dela apus.

Şi nu este greŭ de a ghici originea cea antropologică a acesteĭ credinţe pagane generale. Imaginaţiunea popórelor primitive, în orĭ-ce epocă şi 'n orĭ-ce ţéră, vede un intim paralelism între m ó r t e a s ó r e l u ĭ, când se isprăvesce ḍiua, şi între a p u s u l o m u l u ĭ, când se curmă viéţa. Ochĭul privesce luminosul glob dispărênd în undele oceanuluĭ. Tot într'acolo dară, spre o bine-cuvîntată insulă din sînul depărtatuluĭ occidinte, călătoresce şi sufletul reposatuluĭ:

Καὶ τοὶ μὲν ναίουσιν ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες
Ἐν μακάρων νήσοισι παρ' Ὠκεανὸν βαθυδίνην,
Ὄλβιοι ἥρωες, τοῖσιν μελιηδέα καρπὸν
Τρὶς ἔτεος θάλλοντα φέρει ζείδωρος ἄρουρα...

(Hesiod., *Op. et dies* 165)

12) Alexandri, *Poesiĭ populare*, p. 21.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Tot așa la Românĭ, paradisul ‘în genoe în apusul sóreluĭ, este un product indigen, un rest paganic, pe care creștinismul l'a găsit înpetrit pe pămîntul Dacieĭ, și pe care nu numaĭ n'a putut să-l restórne, dar a maĭ fost silit de a lăsa occidinteluĭ caracteristicul nume de *sfințit*...

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

VIII.

FRAGMENT LITURGIC

— CIRCA 1600 —

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

FRAGMENT LITURGIC

Introducere.

§ 1. Fragmentul, publicat mai la vale, nu este scris de popa Grigorie, şi nicĭ de cătră clevul seŭ de sub No. II, ci de un al treilea Măhăcén, saŭ cel puţin un Român din vecinătatea Măhacĭuluĭ, căcĭ în limba luĭ ne întimpină acelaşĭ fenomen dialectic al trecerĭĭ luĭ *n* între vocale în *r*.

Ḑic: ‘din vecinătatea Măhacĭuluĭ’, fiindcă rotacismul *n=r* nu este aci atăt de consecinte ca în scrierile luĭ popa Grigorie: ş'apoĭ maĭ figuréză în acest text o altă particularitate fonetică de tot nouă, aşa ḑicênd *ne-grigoriană*, anume trecerea grupuluĭ *ft* între vocale în *şt*.

§ 2. La 1619 fragmentul aparţinuse deja luĭ popa Grigorie, căcĭ pe pagina 221, unde el se termină, se începe immediat o altă bucată—veḑĭ-o maĭ jos sub No. IX—, care se sfîrşesce pe pagina 233, şi apoĭ din dosul acesteĭ pagine urméză predica cea scrisă la 1619 şi reprodusă maĭ sus sub No. IV. De aci resultă nu numaĭ că predica s'a scris maĭ tărḑiŭ decăt fragmentul, dar maĭ decurge încă consecinţa, că maĭ 'nainte de a fi aparţinut luĭ popa Grigorie, fragmentul în cestiune, începênd dela pagina 217, aparţinuse unuĭ alt individ, aceluĭa ce scri-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sese bucata cea intermediară şi care nu era Măhăcén, de vreme ce nu preface nicăirĭ pe *n* în *r*.

Este dară cu putinţă, ca doxologia de maĭ jos, care—dacă ne-am informat bine—face parte din serviciul de diminéţă în duminicele păresimelor—să se fi scris chĭar cu mult înainte de 1600.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ГЛАС. И. СЛАВА.

СЛАВА ТАТЬЛѲИ ШИ ФІЮЛѲИ ШИ ДХѲЛѲИ СѠНТЬ. ОУША ДЕ ПОКѢИНЦЬ ДЕСКИШЕ-НЕ. ДЕ ВІѢАЦЬ ДѢТѢТОАРЕ. МѢРЕКѪ АМѲ СОУ-ФЛЕТОЛѲ МІЄѲ. КѢТРѪ БЕСѢРЕКА СѠЦІЄЕИ ТАЛЕ. БЕСѢРЕКА НОА-СТРѪ. ТРѲПОРЕРѠРЬ КѲРѪЦИРѢ. ДЕ ТОАТЕ СПѲРКѪЧЮРИЛЕ. ѦСѪ КѢТЬ ЕФШИНЬ КѲРЬЦИТОРЮ. ШИ ДѲЛЧЕ ОГОДИТОРЮ. ШИ МИ-
218. ЛОСІРДѲ:— | ШИ ЛКОМ ШИ ПОУРѲРЕ Ѧ ВЕЧІѢ ДЕ ВѢКѲ. ЛА СПѪСѢНІЄ КѢРАРЕ ДЕРѢСѢ-НЕ. А ЛѲИ ДОМНЕѲЕѲ НѪСКѪТОРЕ. Ѧ ПОУРКѪЧЮНЕ АМѲ. СПОУРКѪМѲ-НЕ СОУФЛЕТОУЛ Ѧ ПѢКАТЕ. ШИ Ѧ ПѢРЬСИРЕ АМѲ ЛѢКОИТЬ. ТОТЬ ЧѢРЕМ Л ТА РОУГЬЧЮНѢ СѢ НЕ ИѢБѪВѢСКѪ ДЕ ТОАТѢ НЕКОУРѢЦІѢ: — ГЛАС Ѳ. МИЛѲЅЩЕ-НЕ ДОМНЕ ДѲПѪ МАРЕ МИЛОСТѢ ТА ШИ ДѲПѪ МОУЛТОУЛ ЕШИНСОУ-ГѲЛѲИ ТѢОУ. МИЛѲЅЩЕ НОИ:—МОУЛТОУЛ А ЛОРѲ МѢЛЕ ЛАКРѪМИ. КѢЦЕТАТ-АМ ѦТРОУ МЕНТѢ. ТРЕМОРАЮ Ѧ ФРИКА ТА ѲИ ДЕ ЦЮДЕЦѲ. ѦСѪ НЕ НѪДѢЖДОИ[М] МИЛОСТИЕИ ДОУЛЧЕ ОГОДЕЕИ ТАЛЕ.
219. КЛ ДѢДѲ СТРИГЬ. МИЛѲЅЩЕ-НЕ ДОМНЕ ДОПѪ МАРЕ МИЛѲСТЕ ТА ШИ ДѲПѪ МОУЛТОУЛ ЕШИН[СѲ]ГѲЛѲИ ТѢОУ. КОУРѪЦЩЕ МОУЛ-

---

Glas 8, slava. Slava Tatălui şi Fiĭului şi Duhului sfăntŭ, uşa de pocăinţă deschişe-ne, de viĭaaţă dătătoare; mărecă amu sufletolu mieu cătrâ besereca sfinţiecĭ tale, besereca noastrâ, truporerorŭ curăţirĕ de toate spurcâcĭurile; însă cătŭ efştinŭ curăţitorĭu şi ogoditorĭu şi milosirdu, şi acom şi purure în veciĭa de vécu la spâsănie cărare derésă-ne a lui Domneḑeu nâscătore; în [s]purcâcĭune amu spurcâmu-ne sufletul, în păcate şi în părăsire amu lăcoitŭ, totŭ cérem a ta rugâcĭuné să ne izbâvéscâ de toată necurăţiĭa.—Glas 6. Miluĭaşte-ne, Domne, dupâ mare milosté ta şi dupâ multul eştinsugului tău; miluĭaşte noi, multul a loru méle lacrâmi; cugetat'am întru menté; tremoraĭu în frica ta, ḑi de gĭudeţu; însâ ne nâdăjdoim milostiei dulce-ogodeei tale; ca Davidu strigă: miluĭaşte-ne, Domne, dupâ mare miluste ta şi dupâ multul eştinsugului tău; curăţiaşte multul grĕşaleloru

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

тоуѧ грѣшалелорѫ ноастре: —слава. глас. в. дерептѫ апслы
рѡгѫм моуатоу милостивь домноуѧ. коуржцѣуіе моуатѫѧ пѫ-
кателорѫ ноастре: ииинѣ. дерептѫ а ѧѳи домнедеѳ. ижскѫ-
тѡарѣ рѡгѫм моуатоу милостивь доноуѧ. коуржцѣуіе тѡате
грешалелорѫ ноастре. ши милѫѫуіе нои: — милѫѫуіе нои дом-
не. допѫ маре мила та ши допѫ моуатолѫ ецинсоугѫѧѳи
220. тѫѫ коуржцѣуіе тоате грешалеле ноастре. | ши милѫѫ[уіе]
нои:. іѡус ѧвисе*) деѧ мормѫнтѫ. коум висе маинте. ши
221. дѫрѳи ѧѳме коу маре месерѣре: |

*) Aci la margine adaus: глас.

noastre!—Slava, glas 2. Dereptu ap*ostol*î rogâ*m* mu*l*tu-milostivŭ Dom-nu*l*, curâţéşte mu*l*tu*l* pâcateloru noastre ииик (şi acuma?). Dereptu a lui Do*m*neḑeu nâscâtoarĕ, rogâ*m* mu*l*tu-milostivŭ Donu*l*, curăţéşte toate greşaleloru noastre şi miluĭaşto noi; miluĭaşte noi, Do*m*ne, dopâ mare mila ta şi dopâ mu*l*tolu eşti*n*sugului tău; curâţéşte toate gre-şalele noastre şi miluĭaşte noi! Isus învise deîn mormântu, cu*m* ḑise mainte, şi dărui lume cu mare meserére . . . .

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA.

1. finalul *u* întreg: милwсирдѵ (218), вѣкѵ (219), соуфлетолѵ (218), цюдецѵ (219), амѵ [лѫконить] (219), Давидѵ (220), грѣшалелорѵ (220), грешалелорѵ (220), дерептѵ (220), моултѵ (220), пѫкателорѵ (220), моултолѵ (220), мормѫнтѵ (221), лwрѵ (219).

2. confusiunea între *o* şi *u*:

o pentru *u*: соуфлетолѵ (218), акwм (219), тремораю (219), нждѫждоим (219), допѫ (220, şi tot acolo: дѵпѫ), моултолѵ (220), рwгѫм (220 de 2 orĭ), трѵпорерwрѣ (218), лѫконить (219).

u pentru *o*: милѵсте (220).

3. *e* pentru *–i*: дескише–[не] (218);

ѣ pentru *–e–*: грѣшалелорѵ (220, şi tot acolo: грешалелорѵ);

i pentru *ă* după *s*: милwсирдѵ (218);

ы pentru *i*: апостолы;

ă pentru *–e–*: спѫсѫнїе.

4. *оu* redus la *o*: домне voc. (219. 220), нѫскѫтwре (219, dar 220: нѫскѫтwларѣ).

5. *aa*=lungul *a*: вїѧаць (218)=*viiaaţă*.

6. alte particularităţĭ vocalice:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

дѣѧ (221);
мєнтѣ (219);
дерептѳ (220);
дерѣсѧ (219):
мїєѳ (218).

7. *n* între vocale trecut în *r*: мѫрекѫ (218), спѳркѫчюрилє (218);

n conservat: поγркѫчюнє (219), роγгѣчюнѣ (219).

8. ѕ=*dz*: домцєвєѳ (219, 220), ѕи (219), ѕисє (221);

ʒ=*z*: избѫвѣскѫ (219).

9. *-ft-* trecut în *-şt-*: єцинсоγгѧлѧи (219, 220)=*eftinşugului*, unde în acelaşĭ timp, prin dissimilaţiune cu *ş* din noul *şt*, anteriorul *ş* a trecut în *s*;

-ft- trecut în *-fşt-*: єфцинь (218);

cfr. trecerea luĭ *n* în *r* şi tot-o-dată în *nr*, adecă:

$$n : r : nr :: f : ş : fş.$$

aceste fenomene sînt absolutamente de aceĭaşĭ natură cu trecerea, la Moldovenĭ şi 'n unele graĭurĭ române din Transilvania, a luĭ *pi* în *ki* şi 'n *pki*, precum şi a luĭ *bi* în *ghi* şi 'n *bghi*, de ex.:

lupĭ=lukĭ=lupkĭ,
copil=cokil=copkil,
stupină=stukină=stupkină,
bine=ghine=bghine,
cerbĭ=cerghĭ=cerbghĭ etc.;

d. Lambrior s'a silit a petrunde, dar n'a reuşit a înţelege acest interesant fenomen, pe care 'l explică—nu scim cum—prin trecerea luĭ *ĭ* (*j*) în guturală şi apoĭ dispariţiunea labialeĭ;[1])

causa fenomenuluĭ este pur şi simplu co-existinţa în localităţĭ învecinate a formelor divergînţĭ *copil* şi *cokil*, *bine* şi *ghine*

1) Lambrior, *Du traitement des labiales p, b, v, f dans le roumain populaire*, în *Romania*, 1877, p. 445—6 — cfr. Gaster, în *Zeitschr. f. romanische Philologie*, t. 2 (1878), p. 190.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

etc., de unde—prin incertitudinea de a sci, care din două să fie cea mai bună—poporul le împacă printr'o a treia formă de compromis: *copkil*=*copil*+*cokil*, *bghine*=*bine*+*ghine*;

întinḑênd dară proporţiunea de mai sus, noi putem ḑice cu o certitudine matematică:

n : *r* : *nr* : : *f* : *ş* : *fş* : : *p* : *k* : *pk* : : *b* : *g* : *bg*....

este absolutamente unul şi acelaşi fenomen;[2])

cf. mai jos p. 223—4.

10. alte particularităţi consonantice:

трѕпорерwрь (218);

цюдецѕ (219):

доноул (220)=*domnul*, probabilmente printr'o scăpare din vedere grafică;

de asemenea în поуркжчюне (219)=*spurcăciune*.

11. omisiunea articlului postpositiv femeesc: милѕсте [та] (220), [дърѕи] лѕме [коу] (221).

12. articulare de prisos: [а та] роугьчюнѣ (219), [а лѕи домнеѕеѕ] нжскжтwарѣ (220).

13. antipatia articlului postpositiv pentru adjectiv: маре мила та (220), милостивь домноул (220 de 2 ori).

14. genitivo-dativ femeesc cu *cei-*: сфинцїееи (218), wrwдееи (219);

cu *-iei*: милостиеи (219).

15. perfect arcaic: дѣисе (221), дескише (218)=*deschişĭ*.

16. cuvinte compuse: доулче-wrwдееи (219), моултоу-милостивь (220 de ori).

17. acusativ fără *pre:* милѕщіе нои (219, 221).

18. genitiv după *mult* şi *tot*: моултоул ецшисоугѕлѕи (219, 220), моултолѕ ецшисоугѕлѕи (220), моултѕл пжкателорѕ (220),

2) Despre acest interesant fenomen, pe care'l numesc *syllexis*, eŭ vorbesc pe larg in a mea *Enciclopedie linguistică*, actualmente sub presă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

тѡате грешалелорѫ ноастре (220, dar tot acolo şi: тоате грешалеле ноастре).

19. metatesa sintactică: моултоул а лѡрѫ мѣле лакрѫми (219) =*a lacrămilor méle.*

20. *ca* pentru ‘cum’: ка Давидѫ стригѣ (219).

21. амѫ (218), cf. mai sus p. 199, No. 38.

22. маинте (221)=‘mai ’nainte’.

23. месерѣре (221). veḑi mai sus p. 166, No. 67.

24. slavisme mai insolite: милѡсирдѫ (218), милѫсте (220), милостиеи (219), wгодеен (219).

25. accent urcat: роу́гѣчюнѣ (219), рѡ́гѫм (220 de 2 ori):
accent scăḑut: тал̀е (219):
accent duplu: ѫ̏и (219), ѧс̏ѫ (218), т̏ѫѕ (220):
accent pe monosilabe: ш̀и милѡсирдѫ (218), ш̀и акѡм (219).

26. *paieric:*
покѫи́н'цѣ (218), ешин'соуг҃ѫлѧи (219), спр'кѫчюриле (218), милѡсир'дѫ (218), дереп'тѫ (220).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

IX.

O PREDICA

— CIRCA 1600 —

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

O PREDICA

Introducere.

§ 1. Bucata de mai jos, fiind pusă în manuscris între două bucăţi m ă h ă c e n e şi tot-o-dată—după cum ne-am încredinţat mai sus la pag. 213—fiind scrisă la mijloc între punctele de timp când s'au scris ele înseşi, adecă după fragmentul liturgic de pe la 1600 şi înainte de predica dela 1619, este mai mult decât probabil că s'a compus şi ea în vre-un sat nu tocmai departe de Măhacîu, căci altmintrea ar trebui să presupunem o călătoriă pré-lungă înainte şi 'ndărît pentru bietul caiet de vr'o 15 foi, pe care popa Grigorie, umplênd paginele cele albe dela sfîrşit, l'a legat apoi la un loc cu alte manuscrise ale sale.

Iată de ce vom publica anume aci, între „Texturi măhăcene„, acéstă bucată, deşi prin limbă ea diferă de ele cu desăvîrşire: nu preface nici o dată pe *n* între vocale în *r*; nu cunósce pe ѕ=*dz*, ci numai pe ʒ=*z*; nu are preferinţă pentru ѹ, ci mai mult pentru ѫ; nu confundă pe *o* cu *u* etc.

Se va întreba cine-va, dacă nesce asemeni deosebiri fonetice puteau exista între două localităţi apropiate? Noi credem că nu *puteau*, ci *trebuiau* să existe. In adevăr, numai prin contactul Măhăcenilor cu sate române fără *r*=*n* sau fără *dz* se explică transiţiunea de compromis *n*=*nr* sau conservarea lui

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

n în unele cuvinte ca *scaunul*, *mănie* etc., precum şi şovăirea între ѕ şi ·ꙁ, pe care o vedem la elevul luĭ popa Grigorie de sub No. II.

Maĭ pe scurt, regiunea Măhacĭuluĭ formă ca un fel de oasis dialectic, apărat de sufluĭ din afară în curs de secolĭ prin poziţiunea sa topografică, precum am constatat'o maĭ sus în Introducerea generală: dar care cu încetul, rărindu-se pădurile de'npregĭur, a fost adus pe nesimţite a se nivela şi el, din ce în ce maĭ mult, cu cea-l'altă Românime dintre rîurile Arieş şi Mureş.

Acéstă nivelare se pare a se fi început abia pe la finea secoluluĭ XVI.

§ 2. Orĭ-unde să se fi scris, textul de maĭ jos este fórte interesant.

Ca şi Catechismul dela 1560, el nu cunósce aprópe de loc pe finalul *u* întreg; dar alăturĭ cu acéstă modernisare ne întimpină pe neaşteptate arcaismele cele maĭ remarcabile, ca *ĭuo* ‘unde’ şi altele.

Apoĭ este de ajuns a arunca o cătătură asupra textuluĭ, pentru a ne convinge, că avem de'naintea ochilor nu o simplă traducere, ci o compunere originală, o predică improvisată, în care autorul, nu îndestul de cărturar, se repetă necontenit, deşi pe icĭ-colea o observă el-însuşĭ şi şterge ceĭa-ce scrisese.

Literele sînt fórte urîte. Forma luĭ ч séměnă maĭ mult cu francesul ç.[1]) Pentru ѫ se pune pretutindenĭ latinul N. ca şi'n unele crisóve vechĭ din Moldova şi din Ţéra-Românéscă, ba une-orĭ şi 'n paleografia curat slavică.

Despre altele—veḑĭ maĭ la vale Notanda.

1) Intocmaĭ ca al doilea ч dela 1143 în Episcopus Sabas, *Specimina palaeographica codicum slavonicorum*, Moscva, 1863, Supplem. tab. VIII.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ZISE DOMNUL...

Зисе домнѹл. кѣндѣ ва вени фїюл wменескѣ. дінтроу слава са. ши тоци сфнцїи. ѧџеры коу ель. ѧтрѫ цинрѣ а тоате лимбиле. ши а тоатѫ лоумѣ. ѧтрѫ ѯѫа де жоудець. атоунче коу трѫпоул. ши коу соуфлетоул сьнѫтошь ставорь. ѧнаинтѣ лоу хс. сѫ дѣ рѫспѫнсь. чинешь де пѫкателе сале де чѣлѫ че ѧ лоукратъ коу трѫпоул сьѫ. дечи чеѫ че ѧ юбитъ дѫмнеѯеѫ. асѫпрѫ де тоть кь порѫнчителе лоу доумнеѯеѫ таре лѣѫ циноуть. ши воѧ кѫцетелорь сале.
221. кирѫитѫ | ѧ сине. ши ѧ пьрѫсить тоате рѣлеле. ши порѫнчителе лоу дѫмнеѯеѫ таре лѣоу циноуть ѧ вина са ѧтрѫ тоатѫ лѣџѣ ѧ дѫмнеѯеѫ. ши ѧ сьврьшить крединцѫ кѫратѫ. ши нѣдѣѫде дерѣптѫ ши ѧ иросте десьврьшить. трекѫт-ѧ дин ачѫста ѧме. ачеѧ вwр ста тоци дѣдерѣпта

Zise Domnul: cănd̆ŭ va veni fiĭul omenescŭ diîntru slava sa şi toţi sfinţii îngerî cu elŭ întru ştiré a toate limbile şi a toatâ lumé, întru zua de judeţŭ, atunce cu trupul şi cu sufletul sănâtoşŭ sta-vorŭ înainté lu Hs. să dé râspuînsŭ cine-şŭ de pâcatele sale de célĭa ce au lucratŭ cu trupul său. Deci ceĭa ce au ĭubitŭ Dumnezeu asuprâ de totŭ, că porâncitele lu Dumnezeu tare léu ţinutŭ, şi voĭa cugetelorŭ sale biruitu în sine, şi au părâsitŭ toate rélele, şi porâncitele lu Dumnezeu tare léu ţinut în viĭaţa sa întru toatâ légé lu Dumnezeu, şi au săvrăşitŭ credinţâ curatâ şi nădéjde derépta, şi în iboste desăvrăşitâ trecut'au din acĭasta lume, aceĭa vor sta toţi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

лѫ хс. дечи ѯиче кь вwр ста чине квм лѫ кьцигать. кви
каци дать кѫ поржичитѫ ѧтрѫ дхь. ачелора ва ѯиче хс.
веници блсвиції татѫлви мїеѫ. де добѫндици чѣлѫ че-с
гьтите воаw. ѧпьржцїѫ черюлви. ѧкь дил токмѫла лоумїеи.
ши ачїишь ѧтроу клипитоул wкюлоуи. тwци дерепцїи коу
222. свфлетоуль. ши троу[поу]ль ста-ворь. ѧтроу ѧ|пьржцїѫ че-
рюлоуи. тоци вwрь ста. чинешь коу месерѣрѣ сл. че ѫсте
гѫтить лwр ѧ вечїа вѣкоулви. ши амwу дѣчїа кѫ боукѫрїе
несфрьшитѫ. бѫкѫра-се-ворь. ши амѫ дѣчїа грѣцѫ де ни-
менилѫ нѫ ворь авѣ. нече w мѫхнире. че ноуман чѣлѫ ѧтре
чѣлѫ боукѫрїи ши веселїи. ѧтроу нетрекѫцїи вѣчи фьржѫ де
доурѣре. нече дьнѫwларѫ. ѫржѫ тwци чеѫ че ѧтр'ачѣста лѫме
де дѫмнезеѫ ноу сѣѫ темоуть. ши поржничителе лоу доумнезеѫ
н'ѫѫ сокwтить. оуржте лѫѫ (оуржт ле ѫѫ?) фwсть. ши а ле
аскоулта. ши лѣцѣ лѫ доумнезеоу н'лоу юбить ѧн чѣста
лѫме. фьржѫ крединцѫ коуратѫ. ши фѫржѫ нѫдѣжде дерѣптѫ
223. ши тоате поχтеле троупѫлоуи н'ѫѫ пѫржить. | ачеѫ тwци
коу свфлетоул. ши коу троупѫль ста-вwр дѣстѫѫга лѫ хс.
ачеѫ ѯѫчѣ-ворь ѫwсь. ѧтроу локоул чела де плѫцере. ѧ
фwкоуль чела мареле чела че ва арде ачѣста лоуме. коу

---

déderéptа lu Hs.; deci zice că vor sta cine cum au căştigatŭ; cui caţi (?) datŭ cu porâncitâ întru duhŭ, acelora va zice Hs.: veniţi, blagoslovіţii tatâlui mieu, de dobândiţi célĭa ce-s gătite voao, împărâţiĭa cerĭului, încă diîn tocmĭala lumiei. Şi aciişŭ întru clipitul ochĭului toţi derepţii cu sufletulŭ şi trupulŭ sta-vorŭ, întru împărâţiĭa cerĭului toţi vorŭ sta cine-şŭ cu meserére sa, ce ĭaste gătită lor în vecia véculuі, şi amu décia cu bucurie nesfrăşitâ bucura-se-vorŭ, şi amu décia grétâ de nimenilĭa nu vorŭ avé, nece o mâhnire, ce numai célĭa între célĭa bucurii şi veselii întru netrecuţii véci, fără de durére nece dănâoarâ. Ĭară toţi ceĭa ce într'acésta lume de Dumnezeu nu séu temutŭ şi porâncitele lu Dumnezeu n'au socotitŭ, urâte l'au (urât le-au?) fostŭ şi a le ascúlta, şi légé lu Dumnezeu l'au ĭubitŭ în césta lume, fără credinţâ curatâ şi fără nâdéjde deréptâ, şi toate poĥtele trupului n'au părâsitŭ, aceĭa toţi cu sufletul şi cu trupulŭ stavor dé-stâînga lu Hs., aceĭa zâcé-vorŭ josŭ întru locul cela de plângere, în focului cela marele, cela ce va arde acésta lume cu toată

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

тоатж кѳнжтатѣ ей чѣа дешарта. ачелора ва зиче тоутѳ-
рwрь хс. кѳ глась маре де оурцїе фьрж де мѫсѳрж. дѳчеци-
вж дела мине блѫстемацилwр. де татжль мїеѳ. л фокоул
де вѣкь. чела че аste гьтить дракѳлѳи. ши лцерилwр лѳи.
ав ев фокоул доарь-ль гьтисе воаw. ба ноу-л гьтисе воаw.
че-ль гьтисе дракѳлѳи ши лцерилwр лоуи. че прилсеть иж-
224. равѳль дракѳлѳи. ши лтрѳ | ель в'аци деѯмїердать. арж але
мѣле ньравоуре оуржтоу-лѣци. ши лѣци лепждать. че аци
лдоулчить нжравѳл дракѳлѳи. ши лтрѳ ель в'аци деѯмїердать
че аste нжравоул дракѳлѳи.*) мьрїиле ши сьлтжтоуриле. ши
збїржтеле ши данцоуреле. ши бецїиле. ши коурвїиле. ши
лжкомїиле. ши оучидериле. ши вражбеле. ши пьржле. ши
минчюниле. ши фьцжриле. ши неспѳнериле. ши немилеле. кь
тоть wмѳль чела че аша фаче. кѣмж-се сwць ши рьпаоусь
дракѳлоуи. ши лцерилорь лѳи. ачеста кѳвѫнть дѣка-л ва зиче
хс. ачеа тоци диниwарж. кѳ троупѳль. ши кѳ сѳфлетоул
225. лепьда-се-вwр депреоунж. л фокоул чела мареле. | л льоунтрѳ
лтрѳ адь. де нжпраснж. кьть аste клипѣла wкюлѳи. дечи аколо
л льоуньтроу. лтрѳ адь лтѳнѣрекоул алес фи-ва кинь коумплить

*) Aci urmézã doã şirurĭ, pe carĭ autorul le-a şters apoĭ cu desăvîrşire.

---

bunătaté ei céĭa deşarta. Acelora va zice tuturorŭ Hs. cu glasŭ mare de urgie fără de mâsură: duceţi-vâ dela mine, blăstemaţilor de tatâlŭ meu, în focul de vécŭ cela ce ĭaste gătitŭ dracului şi îngerilor lui. Au eu focul doară-lŭ gătise voao? ba nu-l gătise voao, ce-lŭ gătise dracului şi îngerilor lui; ce priînsetŭ nâravulŭ dracului şi întru elŭ v'aţi dezmierdatŭ, ĭară ale méle năravure urâtu-léţi şi léţi lepâdatŭ, ce aţi îndulcitŭ nâravul dracului şi întru elŭ v'aţi dezmierdatŭ. Ce ĭaste nâravul dracului? măriile, şi săltâturile, şi zbiĭarâtele, şi danţurele, şi beţiile, şi curviile, şi lâcomiile, şi uciderile, şi vrajbele, şi părâle, şi mincĭunile, şi făţârile, şi nespunerile, şi nemilele; că totŭ omulŭ cela ce aşa face, chémâ-se soţŭ şi răpausŭ dracului şi îngerilorŭ lui. Acesta cuvântŭ déca-l va zice Hs., aceĭa toţi dinioară cu trupulŭ şi cu sufletul lepăda-se-vor depreună în focul cela marele, în lăuntru întru adŭ, de nâprasnâ cătŭ ĭaste clipéla ochĭului; deci acolo în lăunătru întru adŭ, întunérecul ales fi-va, chinŭ cumplitŭ şi durére nespusâ;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ши дѫрѣре неспѫсѫ. кѣ акоѧѡ варе-че вери симци. ши варе-че вери аоуѯи. тѡтѫ-цї е оурѫтѣ. ши де тотѫ те ѧгрозеци. ши варе-че вери атинце. саѫ се ва атинце де тине де тоате те ватѣми. кѣ адоуѧ ѣсте плинѣ де амарѣ фїербинте. ши дѫрѣре фѣрѫ сѣмѫ. кѣ аколо сѣнтѣ тоате мѫнчиле мѫнчиѧр ши ѧтѫнѣрекоуѧ маре нелѫминат нече динѫоарѣ ши перире нетрекѫтѫ ѧ вечїѧ вѣкоуѧѫи аколо ѣсте церѣ рѣче... ѫне*) ши пѫтоаре нерѣбдатѣ ши вїермїи неадѫрмици ши ѧтѫнѣр[е]кѣ грѡсѣ че те поци рѫѯима де ель.
226. ши цивле|те. ши ципете де ѡмини дѣ ноу ле пѫтѣрѣ спѫне атѫнче ва принде а ципа соуфлетѫль. диѧ мѡуѧкѫ пре троупѫль сеѫ-шѣ. ши ва ѯиче кѫтрѫ ель. ани амоу астѫѯи ѡѡ-цѣ сѣнтоу цїе мѫндрїиле тале. ши деѯмїерѯїиле тале. ани амоу ѡѡ цї-е ѧѫкомїѧ. ши скоумпїѧ. коу мѫѧкѫриле чѣѧ ѧтре чѣѧ. кѫ боукѫрїи[ѧ]е. ши весеѧїиле. чѣѧ мариле. ши тоате подѡабеле тале. ши комѡриле-[ц]и. ши сѡцїѧ та чѣѧ юбитѧ де ачѣста лоуме. чѣѧ че тоу коу нѫшїи. фоарте те деѯмїердаи де пре ѯеѫ те пѣрѫсирѫ тине тоци ши трекѫрѣ ка ѫмбрѧ ши адекѣ амѫ акмоу ачеѧ де синешѣ стаоу е тине

*) Un cuvînt nedescifrabil.

că acolo vare-ce veri si*m*ţi şi vare-ce veri auzi, totu-ţi e urâtŭ şi de totu te îngrozeşti, şi vare-ce veri atinge sau se va atinge de tine, de toate te vatămi; că adu*l* ĭaste plinŭ de amarŭ fierbinte şi durére fără sémă; că acolo săntŭ toate muncile muncilo*r*, şi întunérecu*l* mare neluminat nece dinâoară, şi perire netrecută în veciĭa vécu*lui*; acolo ĭaste gerŭ réce ..... şi putoare nerăbdată şi viermii neadurmiţi şi întunérecŭ grosŭ ce te poţi râzima de elŭ, şi ţivlete şi ţipete de omini dé nu le putéré spune. Atunce va prinde a ţipa sufletulŭ diîn muîncă pre trupulŭ seu-şŭ, şi va zice cătră elŭ: ĭani amu astâzi ĭuo-ţŭ săntu ţie mândriile tale şi dezmierziile tale? ĭani amu ĭuo ţi-e lâcomiĭa şi scumpiĭa cu mâîncârile célé între célĭa, cu bucuriile şi veseliile célĭa marile, şi toate podoabele tale, şi comorile-ţi, şi soţia ta célĭa ĭubita de acésta lume, céĭa ce tu cu nuşii foarte te dezmierdai? de pre zeu! te părâsirâ tine toţi şi trecură ca umbra, şi adecă amu acmu aceĭa de sineşŭ stau, e tine părâsirâ toţi,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ньржсиржⷭ тоцн. шн тѣи ⷭплѧтъ плинь де амарѫл адоулѫи.
227. шн ѧдекⷭ доупⷭ лѫкрѫреле тале | плⷭтѣще-цн-се. шн вл
ѯиче соуфлетоул кътрⷭ трѫпъ блⷭстематⷭ фїе врѣмѣ чѣл
че ноп ⷭтрѫ ⷭ нѣмь ⷭпревѫнатъ блⷭстемацн сь фїе шн
пⷭринцїн ноⷭшрн чеⷭ че нѣѫ нⷭскоуть кѫмоу е[и] спре бѫнⷭ-
татѣ лѫи доумнезеѫ нѫ нѣѫ ⷭвѣцать. блⷭстемате фїе тоате
ѯилеле чѣлѣ че ноп ⷭтрѫ ⷭле амь внсь депреоунⷭ. ⷭтоунче
вл ѯиче троупоул кътрⷭ сѫфлетоул сьоу. блⷭстематъ фїн
шн тѫ сѫфлете дерептъ че тоу мїе ⷭгⷭдѫиши ⷭ фаче рьоу
цїиндь тоу мїне стрьвь ⷭпоуцить шн поутрежоуне. блⷭ-
стемате фїе тоате ѯилеле чѣлⷭ че ноп ⷭтрѫ ⷭле амь внсь
228. депре|оунⷭ. кь ⷭ фостъ сь нѫ-мн ⷭгьдоуеⷰи. че ⷭ фѡстъ
сь мⷭ деспоуи коумѫ-шн деспоуне ѡ доамнⷭ роба са. кѫ
фрикⷭ шн ⷭша ноп депреоунⷭ н'ⷭмь вроуть пери. ⷭтѫⷭче
дрⷭчїи ⷭпѫка-и-ворь ⷭчеⷭ че ⷭ ⷭблⷭть рⷭѫ дѣѫ перить кѫ
кыѡть маре. шн кѫ кыноуль чела че е скрись мⷭинте шн
коу кыноул ⷭдѫлоуи. кь тотъ ѯикьнд-ле кѫ моулть ⷭмⷭрь
сь-и батⷭ шн дѣчеⷭ-и ворь гони. спⷭргⷭндѫ-и коу киноуль
чела мареле. оучигⷭндоу-и кѫ оучидерпле чѣлѣ че н'ⷭ
моарте. шн ⷭрѯⷭндѫ-и кѫ кьрбоуни вїи де фокь. не-

şi téi înplutŭ plinŭ de amarul adului; şi adecâ dupâ lucrurele tale plâtéşte-ţi-se. Şi va zice sufletul cătrâ trupŭ: blâstematâ fie vrémé céĭa ce noi întru ĭa némŭ înpreunatŭ! blâstemaţi să fie şi pârinţii noştri ceĭa ce néu nâscutŭ, cumu ei spre bunâtaté lui Dumnezeu nu néu învăţatŭ! blâstemate fie toate zilele célé ce noi întru ĭale amŭ visŭ depreunâ! Atunce va zice trupul cătrâ sufletul său: blâstematŭ fii şi tu, suflete, dereptŭ ce tu mie îngâduişi a face rău, ştiindŭ tu mine străvŭ înpuţitŭ şi putrejunc! blâstemate fie toate zilele céĭa ce noi întru ĭale amŭ visŭ depreunâ! că au fostŭ să nu-mi îngăduieşti, ce au fostŭ să mâ despui, cumu-şi despune o doamnâ roba sa: cu fricâ; şi aşa noi depreunâ n'amŭ vrutŭ peri! Atuînce dracii apuca-i-vorŭ aceĭa ce aŭ înblatŭ râŭ, déu peritŭ cu kîotŭ mare şi cu kînulŭ cela ce e scrisŭ mainte şi cu kînul adului, că totŭ zicându-le cu multŭ amarŭ să-i batâ, şi déceĭa-i vorŭ goni, spârgându-i cu chinulŭ cela marele, ucigându-i cu uciderile célé ce n'au moarte, şi arzându-i cu cărbuni vii de focŭ nestinşi, mestecându-i în râşinâ cu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

229. стинши местекѫндѫ–и л рѫшинѫ кѫ пїатрѫ поу|чwасѫ. ши топиндѫ–и л арѫинть ши л аоурь ши л чюан. ши л а–раме. адьпѫндоу–и коу ачѣла л лwкь де бѣре л киноуль чела мареле. фьрѫ милѫ моунчиндоу–и кь пьнѫ ѫ8 фwсть л вол сл н'ѫ8 вроуть сь кѫноскѫ доумнеѯев. ши лѣцѣ лѫи фостоу–в'ѫ8 оурьтѫ сь вь лтолрчеци ши сь аци вроуть вїе л вечїѫ вѣкѫлѫи пре чѣстѫ лѫме. лкѫ н'аци вроуть пьрѫси нѫравоуриле трѫпоулѫи. чѣла рѣлеле. карилe сьнть ньравоу–риле трѫпѫлоу[и] чѣл[а] рѣлеле. мьрїиле троуфеле мѫнїиле. оучидериле. коурвїиле. лкоуреле. сѫлтѫтоуриле. кьнтечеле.

230. коу чиѫпои. гласѫриле. бец[ї]иле. оурцїиле. клеветеле. | ши тоате ересоуриле. чѣла рѣлеле. дескѫнтечеле. фармечеле. врѫ–жиле. м[и]нчюниле. ши фоуртоушагѫриле ши лшьлѫчюниле. ши фьртѫчюниле недерѣпте. ачеѫ каде–ль–се. сь се моу–лчѣскѫ коу маре кынь л вѣчи нетрекоуци. ши неслwбwѯици. нече диниwарѫ дерепть ачѣла тwци креѫинїи сь се пречѣ–пѫ. коувьнтѫлѫи лѫ хс. чела че се ѯиче лтрѫ сфнта еуглїе :.

231. ла Бѫлдѫрь Некола ѫ8 дать ма к л.

---

piĭatrâ pucoasâ, şi topindu-i în argintŭ şi în aurŭ şi în cĭuai şi în arame, adăpându-i cu acélĭa în locŭ de bére în chinulŭ cela marele; fără milâ muncindu-i, că până au fostŭ în voĭa sa n'au vrutŭ să cunoscâ Dumnezeu, şi légé lui fostu-v'au urătâ să vă întoarceţi, şi să aţi vrutŭ vie în veciĭa vécului pre céstâ lume, încâ n'aţi vrutŭ părâsi nâravurile trupului célĭa rélele. Carile săntŭ năravurile trupului célĭa rélele? măriile, trufele, mâniile, uciderile, curviile, încurele, sâltâturile, căntecele cu ciînpoi, glasurile, beţiile, urgiile, clevetele şi toate eresurile célĭa rélele, descântecele, farmecele, vrâjile, mincĭunile şi furtuşagurile şi înşălâcĭunile şi fărtâcĭunile nederépte, aceĭa cade-lă-se să se muîncéscâ cu mare kînŭ în véci netrecuţi şi neslobozĭţi nece dinioară; dereptŭ acéĭa toţi creştinii să se precépâ cuvăntului lu Hs. cela ce se zice întru sfănta ev*anghe*lie.

La Buldurŭ Necola au datŭ . . . . . ?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA

1. finalul *u* nu e întreg nicăirĭ, afară de: кѫмоу (228), тотѫ (226), сѣнтоу (227), бирѫнтѫ (221).

2. finalul ѣ=ѫ usurpézĕ locul luĭ *–i* după *ş:* сѣнжтошь (221), чинешь (221, 223), ачїишь (222), синешь (227), сеѕ-шь (227);

după *ţ:* [ѭw–]ць [сѣнтоу] (227);

în patru casurĭ lipsesce chĭar ѣ=ѫ, deşi ultima consónă nu e scrisă d'asupra rîndului: дѣка–л [вл ѕиче] (225), [лтѫнѣрекоул] алес (226), [маре] нелѫминат (226), кѫм [лѫ кьщигатъ] (222).

3. л întrebuinţat ca vocală nasală în interiorul cuvîntuluĭ: мжлкжрилє (227), плжлцере (228) длтроу (221), ржспѫлсь (221), стжлгл (228), прилсеть (224), моулкж (227), моулчѣскж (231), атоулче (229), чилпои (230);

длл (222, 227), dar şi дин (222).

4. ы pentru *i*: лцеры (221), кыwть (229), кынь (231), кыноуль (229 de 2 orĭ, şi tot acolo: киноуль).

5. –їе–, –їж– din *–e–*: мїеѕ (222), ѕкїжржтелє (225), фїербинтє (226), пїжтрж (229), дезмїердать (225 de 2 orĭ), дезмїерзїилє (227), дезмїердан (227).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

6. confusiunea între *-e-* şi *-ѣ-*: чєѫ чє (221) şi чѣѫ чє (227) etc.;

-i- pentru *-e-*: wмини (227).

7. *oa* redus la *o:* wмини (227), кѳноскѫ (230), роба (229).

8. forme divergiņĭ: дънѫwарѫ (223), динwарѫ (225, 231), динѫоарь (226);

дѣчїѫ (223) şi дѣчєѫ (229) etc.

9. alte particularităţĭ vocalice:

дѣкѫ (225);

нечє (223, 225 etc.);

сѣѳ [темоуть] (223);

дерѣптѫ (222, 223), дѣдерѣпта (222), дерепцїи (222), дерепть (228) etc.;

каде-ль-се (231)=‹cade-li-se›;

ѯѳа (221).

10. predilecţiune pentru ѫ, nu ѹ: ѫоудець (221), ѫwсь (224), поутрєѫоуне (228).

11. nicăirĭ ѳ, ci numaĭ ѯ, cfr. maĭ sus p. 223.

12. *vare* pentru actualul *orĭ:* варе-чє (226 de 3 orĭ)=*orĭ-ce.*

13. *r* nemuĭat în вери (226 de 3 orĭ)=*veĭ.*

14. коу нѳшїи (227)=‹cu înşiĭ›, cfr. t. 1, p. 411.

15. *sînt* redus la *s*: чє-с гьтите (222).

16. dupla articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: ерєсѳриле чѣлѫ рѣлеле (231), фwкоуль чела мареле (224, 225), вѳнѫтатѣ ен чѣѫ дешарта (224), веселїиле чѣлѫ мариле (227), сwцїа та чѣѫ юбита (227), кіноуль чела мареле (229, 230), нѫравоуриле трѳпоулѳи чѣлѫ рѣлеле (230 de 2 orĭ).

17. pentru articlul *al:* але мѣле ньравоуре (225).

18. articularea luĭ ‹nemo›: нименила (223).

19. genitivo-dativ femeesc cu *-iei:* лоумїеи (222).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

20. лоу доумнезеѫ (221, 222 de 2 orĭ), лоу Христос (221, 222, 224), şi numaĭ odată: лѫи доумнезеѫ (228).

21. pluralul cu *-ure:* нькрквоурє (225), данцоурєле (225), лѫкроурєле (227).

22. dela infinitivul arcaic а вїє (230)=‘lat. *vivere*’, perfectul: амь вись (228 de 2 orĭ).

23. infinitivul cu *-ere-*: дѣ ноу ле пѫтѣрѣ спѫне (227).

24. imperfectul compus cu *vrut:* съ аци вроуть вїє а вечїѫ вѣкѫлѫи пре чѣстѫ лѫме, ѧкь н'аци вроуть пькѫси нѫравоурилє (230)=‘dacă *trăiaţĭ* (saŭ: *aţĭ fi trăit*) o eternitate în acéstă lume, totuşĭ *nu părăsĭaţĭ* (saŭ: *n'aţĭ fi părasit*) năravurile’, unde tot o-datá съ=‘dacă’;

н'амь вроуть перн (229)=‘nu perĭam’ saŭ ‘n'am fi perit’;

cf. t. 1, p. 428 No. 79.

25. perfect arcaic: прилсеть (224)=‘aţĭ prins’.

26. гѫтисе la 1-a pers. (224 de 3 orĭ)=*gătisem.*

27. conjunctivul *să* bine distins pretutindenĭ de reflexivul *se*: съ се моулчѣскѫ (231), съ се пречѣпѫ (231) etc.

28. cfr. maĭ p. 61 No. 38.

29. omisiunea verbuluĭ ajutător: воѫ кѫцетелорь сале бирѫитѫ (221).

30. propaginaţiunea pronumeluĭ personal: те пькѫсирѫ тине (227), коумѫ-ши деспоуне w доамнѫ роба са (229), юw-ць съитоу цїє (227), cfr. maĭ jos No. 32;

maĭ remarcabil decât tóte: троупѫа сеѫ-шь (227)=‘corpus suum-suum’, cu care cfr. сине-шь (227), lat. *sese.*

31. pronumele personal pleonastic: лчеста кѫвѧнть дѣкл-л ва ѯиче (225), апѫка-и-ворь лчеѫ (229), фокоул доарь-ль гѣтисе (224), лчеѫ каде-ль-се (231) etc., cfr. maĭ jos No. 35.

32. pronumele relativ pleonastic: фwкоуль чела мареле чела че ва арде (224), фокоул де вѣкь чела че ѫсте гѣтить (224),

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

wмѕль чела че аша фаче (225), де пжкателе сале де чѣлѫ че ав лоукрать (221), кыноуль чела че е скрись (229), пжринцїи ноцри чел че нѣв нжскоуть (228), unde este tot o dată propaginaţiunea pronumelui personal;

cfr. mai jos No. 35.

33. prepositiunea pleonastică: л льѳунтрв лтрв адь (226 de 2 ori), де пжкателе сале де чѣлѫ (221).

34. acusativ fără *pre*: сь квноскж доумнезев (230), пьржсирж тине (227), тине пьржсирж (227), цїиндь тоу мїне (228), апѕка-и-ворь ачел (229), ав юбить дѕмнезев (221).

35. *ce*=‹în care›: врѣмѣ чѣл че нои лтрв л (228), зилеле чѣлѣ че нои лтрв але (228 de 2 ori);

cfr. чѣл че тоу коу нѕшїи (227)=‹aceĭa cu carĭ tu›, şi: лтѕнѣрекь грwсь че те поци рѫзима де ель (226)=‹întunerec aşa de gros încât...›

36. construcţiunea incorporativă: апѕка-и-ворь (229), каде-ль-се (231), бѕквра-се-ворь (223), лепьда-се-вwр (225), плжтѣше-ци-се (228), фостоу-в'ав (230) etc.

37. singularul *seĭ* pentru pluralul *lor*: виаца сл (222), вол сл (230).

38. *cele între cele* servind a exprime ideia de ce-va superlativ: чѣлѫ лтре чѣлѫ боукврїи (223) мжлкжриле чѣлѫ лтре чѣлѫ (227).

39. construcţiunea nominativului cu dativul: ачел каде-ль-се (231).

40. dissimilaţiune sintactică: оурѫтоу-лѣци ши лѣци лепждать (225).

41. fraseologiă: глась маре де оурцїе фьрж де мжсврж (224), кинь коумплить ши дврѣре неспѕсж (226), амарь фїербинте ши дврѣре фьрж сѣмж (226), сwць ши рьпаоусь дракоулоуи (225), лтѕнѣрекь грwсь че те поци рѫзима де ель (226), acéstă din urmă frasă cuprinḑênd o admirabilă metaforă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

42. фьртажюниле недерѣпте (231)=‹associaţiunĭ pernicióse›, cu *fărtăcĭune* dela *fărtat*, cfr. t. 1, p. 280 No. 63.

43. маинте (229)=‹maĭ nainte›.

44. *e* cu sens de ‹ĕră›: е тине пьржсирж (227).

45. *a despune*=‹a stăpîni›: сь мж деспоуи (229), коумѳши деспоуне w дѡамнж роба са (229), cfr. maĭ sus p. 87 No. 36 şi p. 165 No. 57.

46. organicul арамє (230)=lat. *aeramen*, nu analogicul *aramă*.

47. чюан (230)=‹bronz›, cfr. t. 1, p. 273 No. 36.

48. exclamaţiunea: дѣ пре ѯеѳ! (227), cfr. maĭ sus p. 62 No. 40.

49. асѳпрж дє тотъ (221)=‹maĭ pe sus de tot›.

50. месерѣрѣ (223), cfr. maĭ sus p. 166 No. 67.

51. адекъ амѳ акмоу (227)=literalmente: ‹enim-vero nunc›, cfr. maĭ sus p. 134 No. 59 şi p. 199 No. 38.
амѳ дѣчїа (223 de 2 orĭ)=‹ĕră d'aci›;
лни амоу (227 de 2 orĭ)=‹ĭată dară›, cfr. maĭ sus p. 112 No. 48.

52. *derept*=‹pentru›: дерепть чє (228), дерепть ачѣа (231).

53. клипитоул wкюлоуи (222) şi клипѣла wкюлѳи (226).

54. *făţare*=‹ipocrisiă›: минчюниле ши фьцжриле (225).

55. неспѳнериле ши немилеле (225)=‹nesinceritate şi crudime› ?

56. *au*=interogativul ‹óre›: лѳ еѳ фокоул долржлъ гътисе (224).

57. *a prinde năravŭ*=‹a contracta o deprindere›: прилсеть нжравѳлъ дракѳлѳи (224);
a prinde=‹a începe„: ва принде л ципа (227).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

58. цивлете ши ципете (227).

59. *ĭuo*=‹unde›: ю-ць сынтоу цїе мѫндрїиле (227), ю цї-е лѫкомїа (227), cfr. mai sus p. 134 No. 57.

60. *glas* cu sens de ‹cântare din gură›: кынтечеле коу чиѫпои, глсвриле, бецїиле (230).

61. *încură*=‹întrecere la joc›: коурвїиле, ѫкоуреле, сѫлтѫтоуриле (230).

62. стрьвь (228)=*stărv*, paleosl. стрѫвь ‹cadaver›.

63. . . *ай fost*=trebuĭa›: ав фость съ нѳ-ми ѫгьдоуецїи, че ав фость съ мѫ деспоуи (229)=‹*trebuĭa* să nu-mĭ îngăduescĭ, ci *trebuĭa* să mĕ stăpănescĭ›.

64. *județ*=‹judecată›: ѯва де жоудець (221).

65. *gréță*=‹greutate›: грѣцѫ де нименила нѳ ворь авѣ (223).

66. slavisme: ибосте (222), поχтеле (223) etc.

67. cuvintele nu sînt nicăirĭ accentate.

68. *pałericul* figurézĕ numaĭ în дерѣп'тѫ (223), dar îl înlocuesce vocala irrațională în льоуньтроу (226)=*lăunătru*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

APENDICE

LA

„Texturĭ Măhăcene“

DOA FRAGMENTE DIN ARGEŞ

— 1626 —

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

DOA FRAGMENTE DIN ARGEȘ

Introducere.

§ 1. Distinsul meŭ elev d. I. Bianu îmĭ comunică doă fragmente fórte interesante, scrise românesce pe Evangeliarul slavic manuscris de sub No. 258 al Bibliotecеĭ Centrale din Bucurescĭ.

Ele îșĭ vor găsi aci locul cel maĭ potrivit, de óră-ce ne presintă un noŭ fenomen de *syllexis*, pe lîngă cele constatate maĭ sus sub No. IX.

§ 2. Primul fragment e scris chĭar pe scórța manuscrisuluĭ; cel-l'alt este intercalat în întru după evangeliul luĭ Mateĭu.

Ambele sînt de aceĭa-șĭ mână, adecă tot de ‘popa Stancĭulu ot Negrașŭ’.

§ 3. Satul Negraș se află în plasa Gălășescĭ din districtul Argeș la cóstele Muscelului.

Nu e dară de mirare, că în aceste fragmente noĭ întâlnim pe acelașĭ parasitic *h*, pe care în tomul I îl veḑusem deja în maĭ multe texturĭ de proveninț̦ă muscelénă [1]).

Comunicaț̦iunea d-luĭ Bianu, prin urmare, întărește și 'n acéstă privinț̦ă conclusiunile nóstre de maĭ 'nainte.

---

4) t. 1, p. 98, 99, 230.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 4. Datul fragmentelor nu póte fi pus la îndoélă, cel puţin al celuĭ de 'ntâiŭ, care indică nu numaĭ anul 7134 (=1626), dar maĭ adaugă şi un eveniment istoric bine cunoscut, anume ‘aducerea trupuluĭ luĭ Radu-vodă din Moldova de cătră fiĭu-seŭ Alexandru’. [2])

§ 5. Ne vom opri acum un moment asupra fenomenuluĭ syllexeĭ, pe care l'am menţionat maĭ sus în §-ful I şi 'n care se cuprinde principalul interes al celor doă fragmente.

Popa Stancĭul preface pe iniţialul *fi* în *hvi:* хви, хвие.

Pe iniţialul *fo*, *fă* şi *fe*, el preface în *fv-*, şi odată în *hv-:* фвечорь, фверь, фвость, хвост.

In limba română în genere, *fi-* nu trece directamente în *vi-*, dar fórte des în *hi-*, ér *hi-* póte să trécă în *vi-*, ca în *viclén* din *hiclén* [3]), adecă *fi=hi=vi.*

Trecerea iniţialuluĭ *f* în *v* de'naintea vocalelor dure este la noĭ tot aşa fără exemplu, ca şi a luĭ *fi-* în *vi-*, dar şi aci érăşĭ trecerea luĭ *f* în *h* de'naintea vocalelor dure nu este anormală, întimpinându-ne în *hîd*=lat. *foedus*, *horn*=lat. *furnus* etc., ér *h* în acéstă posiţiune lesne se confundă în gura poporuluĭ cu *v*, ca în *hulpe=vulpe*, *hultóre=vultóre*, *hotru=votru*, *holbură=volbură* etc., adecă *fo,fă=ho,hă=vo,vă.*

Maĭ pe scurt, *fi-* prin *hi-* póte să trécă în *vi-*; *fo-* saŭ *fă-* prin *ho-* saŭ *hă-* pot trece în *vo-* saŭ *vă-;* aceĭaşĭ transiţiune devine admisibilă pentru *fe-*, dacă *-e-* va fi pronunţat într'un mod dur, aprópe ca *-ă-*, după cum îl şi pronunţa d e s i g u r popa Stancĭul, de vreme ce scrie фверь=*fără.*

Sciindu-se acuma că syllexa presupune neapărat co-existinţa formelor fonetice divergínţĭ în nesce localităţĭ învecinate — veḑĭ maĭ sus pag. 218—, noĭ putem afirma că 'n Argeş, în timpul luĭ popa Stancĭul, se ḑicea d'o potrivă pentru ‘fie’, *hie* şi *vie*, de unde forma syllectică *hvie*; apoĭ se auḑĭa érăşĭ *fost*, *vost* şi *host*, de unde formele syllectice *fvost* şi *hvost*; de aci *făćor* şi *văćor*, de unde *fvăćor; fără* şi *vără*, de unde *fvără.*

2) Cfr. Şincai, *Cronica*, t. 3, p. 16, ann. 1626.

3) Cfr. t. 1, p. 436 No. 92.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Formele intermediare *hăćor* şi *hără*, prin carĭ singure se explică *văćor* şi *vără*, dacă ele nu vor fi perit cum-va maĭ 'nainte de a se fi putut desfăşura din ele *hvăćor* şi *hvără*, totuşĭ nu ni le-a transmis popa Stancĭul.

Revenind acum asupra celor constatate la pagina 219, noĭ căpătâm următorul lanţ de forme syllectice:

n: r: nr:: f: ş: fş:: p: k: pk:: b: g: bg:: h: v: hv....

In acest lanţ nu póte să între numaĭ *fv–*, care este o syllexă s ă r i t ă:

$$\underbrace{f=h=v}_{fv.}$$

§ 6. Dacă noĭ însistâm atâta asupra syllexeĭ, causa este că acest important fenomen a scăpat pînă aci cu desăvîrşire din vederea linguistilor.

El constitue o varietate fórte originală a reduplicărĭĭ fonetice:

$$nr(r=n)=nn\ ;$$
$$pk(k=p)=pp\ ;$$
$$hv(v=h)=hh\ \text{etc.}$$

Ceĭa-ce noĭ am verificat prin şése casurĭ sigure asupra limbeĭ române, s'ar puté descoperi, negreşit, şi 'n alte limbe, maĭ mult saŭ maĭ puţin, împlêndu-se astfel o însemnată lacună în fonologia generală.

Ne vom mărgini a da un singur exemplu.

Ţeraniĭ din Mehedinţĭ întrebuinţéză cuvîntul ‘pétră, sub treĭ forme: *pĭatră*, *tĭatră* şi *ptĭatră*, dintre carĭ trépta cea intermediară *tĭatră* a început să dispară. *Ptĭatră* este o învederată syllexă din *pĭatră+tĭatră*. Eĭ bine, în limba elenă ne întîmpină formele omerice πτόλεμος şi πτόλις lîngă cele obicĭnuite πόλεμος şi πόλις [4]). De ce óre n'ar fi şi aci o syllexă

4) Cfr. Curtius, *Grundzüge d. griech. Etymol.* [3], p. 453—455, unde se află şi alte exemple analóge, tóte n e e x p l i c a t e.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

din πόλις+*τόλις şi πόλεμος+*τόλεμος? Nicĭ în limba românĕ trecerea cea prealabilă a lui *p* în *t* nu este ce-va normal, dar forma mehedinţénă cea derivată *ptĭatră* este un fapt positiv, o r e a l i t a t e. Tot aşa în elena πτό- lîngă πό- nu ne îndémnă óre de a recunósce perderea unuĭ τό-=πό-?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

I.

+ ИСПИСАХЪ ПОПѢ СТАНЧЮЛѲ ѠТ НЕГРАШЬ | СѢ СИ ЦИНЕИ КЪ С҃ЛѲ ПРЫСТѢВИТЪ ПРЕѠТѢСА | МАРІѢ ЛА ПЪРѢСИМИ. ѦЪ ѯѲWАЛ ДЕ КРЪСТОПОКЛОНЕНЇЕ, ШИ АѠ РѢМАСѲ ПОПА СѢРАКѲ | ШИ ѯ КОКОНИ САХИРА ДЕ | ѳЇ ААНИ ШИ ДОБРА ДЕ | ГЇ ААНИ ШИ ВОИКА ДЕ ѳ ААНИ ШИ АГГЛЪ ДЕ И ААИ ШИ ДОБРѢ Д АИ ШИ МАРИНА ѳ АИ ШИ ЗАХАРИЇИ | ДЕ ТРИ ЛОНИ МНОГО ПЛАЧИТ НА СЕГО | ВРѢМѢ ,ѯРДѦ | ИСПИСАХ ШИ А ФВОСТЪ ДОМНО АЛИѯАНДРѲ ВОИВ[О]ДЕ ШИ АѲ МОРИТО ШИ РАДОЛО ВОИВОДЕ АТОЧЕ | . . . ОѲ АДОСЪ МОРТО ДЕЛА МОЛДОВА Ш[И] ХВОСТ . . . ОСТЬ РѦѲХ ФВЕРЪ САМЕ.

II.

+ СКРІС-АМЪ ЕѲ ПОПА СТАНЧ[Ю]ЛѲ ДЕ РЬДОУАѲ АЧЕЦИИ КРЬЦИ ДѲИЖ МОРТѦ МѢХЪ СЪ ХВИ АЅ АГГИЛѲ СѪ ХВИЕ ПОМАНЖ КЪ-МИ ЖСТЕ ФВЕЧОРЬ СЪ ѯИКЖ ВЕЧНА ЕМѲ ПАМѦТ.

I.

+ (am scris) popă Stanciulu (dela) Negraşŭ, să si ştiei că s'au prîstăvitŭ preotésa Mariia la părésimi în zuoaa de (închinarea crucii), şi ao rămasu popa săracu şi 7 coconi: Sahira de 16 aaii şi Dobra de 13 aaii şi Voica de 9 aaii şi Agghelŭ *de 8 aai* şi Dobré *4 ai* şi Marina *6 ai* şi Zahariii *de tri loni* (mult plânge pentru acésta). Vrémé 7134 (am scris), şi a fvostŭ domno Alixandru voivode; şi au morito şi Radolo voivode atoce [de l'] ou adosŭ morto dela Moldova, şi hvost . . . [hv]ostŭ răuh fveră same.

II.

Scris'am eu popa Stanciulu de rădulu aceşti crăţi: după mortia méhŭ să hvi lu Agghilu să hvie pomiană că-mi iaste fvećorŭ, să dică: (fie'i memoria eternă).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA.

1. finalul *u* întreg: Станчюл8 (de 2 orĭ), рѣмас8, сѫрак8, домно, мориⷮо, морⷮо, Радоло, Йггил8, рѣдоул8.

2. *o* pentru *u:* ѡ [рѣмас8], лоии, домно, мориⷮо, морⷮо, Радоло, аⷮоче, ѧдось;
o pentru *a* prin acomodaţiune cu *u:* о8 [ѧдось].

3. ѧа şi ии pentru *a* şi *i:* ѕ8wлл, ѧаии=*ani* de 3 orĭ, o dată ѧаи, de 2 orĭ: аи, cfr. t. 1, p. 34—6.

4. *-ei* pentru *-e:* [сѫ си] цинеи;
-ii pentru *-e:* ѕаχариїи;
-i pentru *-ei:* три, ачеци [крьци];
-i pentru *-ie:* [сѫ] χви;
-i pentru *-e* după *s:* [сѫ] си [цинеи];
-e pentru *-ă:* воиводе (de 2 orĭ), саме;
-e- pentru *-ă-:* фверь;
ы=*i*: прыстьвить.

5. *n* vocalisat: ѧаии, ѧаи, ли=*ani*, аⷮоче, рѣдоул8.

6. metatesa luĭ *r:* крьци=*cărţi*.

7. parasiticul *-h:* рѧ8χ=*rău*, мѣχъ=*mé*, cfr. maĭ sus p. 239.

8. trecerea luĭ *f-* în *fv-* şi *hv-*, veḑĭ maĭ sus p. 240.

9. л8 Йггил8.

10. distincţiunea între conjunctivul *să* şi reflexivul *se:* сѫ си [цинеи].

11. *sărac*=‹văduv›: ѡ рѣмас8 попа сѫрак8.

12. *cocon*=‹copil›: 7 кокони.

13. numĭ proprie: Станчюл8, Саχира=*Safira*, Добра (fem.), Воика, Добрѣ (masc.). . .

14. amestec de locuţiunĭ întregĭ slavice: исписаχъ (de 2 orĭ), крьстопоклоненїе, много плачит на сего, вечна емѹ памѧт.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

PARTEA II.

TEXTURI BOGOMILICE.

— 1550—1580 —

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

TEXTURI BOGOMILICE.

Introducerea generala.

§ 1. O mare parte din preţiosul volum, care aparţinuse luĭ popa Grigorie, anume intervalul dela pag. 21 pînă la pag. 126, cuprinde bucăţĭ scrise cu o altă mână şi 'ntr'o altă localitate.

La 1600 acest manuscris s t r ă i n se afla deja în mânile preutuluĭ din Măhacĭu, căcĭ pe ultima'ĭ pagină 126 el a înscris atuncĭ în códă titlul propriei sale lucrărĭ: „Повѣсть сфинтее дѹминеч҃и".[1])

Manuscrisul în cestiune datéză dară, în tótă puterea cuvîntuluĭ, din secolul XVI; ba chĭar—după cum ne vom încredinţa treptat maĭ la vale—el s'ar puté considera ca cel maĭ vechĭu text cunoscut în limba română, cam de pe la 1550, dacă nu şi maĭ de'nainte, cel puţin în unele părţĭ ale sale.

În adevăr, acest manuscris este omogen numaĭ în privinţa grafică şi a tendinţeĭ generale, nu însă şi sub raportul compunerĭĭ. Diferitele bucăţĭ, carĭ s'aŭ transcris într'însul de cătră unul şi acelaşĭ individ înainte de 1600, sînt copiate după nesce originalurĭ compuse în diverse timpurĭ şi—probabilmente—în

1) Cfr. maĭ sus p. 43 nota.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

diverse locurĭ, deşi tóte provenind dela o singură direcţiune religióşă.

§ 2. Intre lucrările proprie ale luĭ popa Grigorie, am veḑut maĭ sus figurând în frunte ‘Legenda Duminicei’, care nu este alt ce-va decât un apocrif favorit, un fel de stindart al secteĭ Flagellanţilor din secolul XIII.

De astă dată vom avé a face nu cu ereticiĭ pribegĭ din Occidinte, ci cu un eres maĭ apropiat de noĭ, de o origine curat orientală, născut în Persia, renăscut în Bulgaria, crescut póte chĭar în Romănia, respăndit apoĭ din Balcanĭ şi Carpaţi pînă la pólele Pireneilor.

Este manicheo-pavlicianismul asiatic, devenit bogomilism lîngă Dunărea de jos şi transformat de aci, în lunga'ĭ călătoriă spre Provenţa, în Catarĭ, în Patarenĭ, în Albigensĭ etc.[2])

Româniĭ avuseseră a face numaĭ cu forma *bogomilică* propriŭ ḑisă, care însă diferĭa atât de puţin de formele cele occidentale, încât episcopiĭ eretici din Bulgaria trimiteaŭ cărţĭ dogmatice celor din Italia şi din Francia [3]).

§. 3. In secolul XIII toţĭ sectariĭ neo-manicheicĭ din întréga Europă eraŭ cunoscuţĭ sub numele de ‘Bulgarĭ’.

Deja Du Cange adunase în acéstă privinţă maĭ multe texturĭ decisive.

Aşa călugărul Mateĭu Paris ḑice sub anul 1238: ‘Ipsos ‘autem nomine vulgari Bugaros appellavit, sive essent Pate‘rini, sive Joviniani, vel Albigenses, vel aliis haeresibus ma‘culati’.

Un alt cronicar din aceĭaşĭ epocă sub anul 1207: ‘Per i‘dem tempus Bulgarorum haeresis execranda, errorum omni‘um faex extrema, multis serpebat in locis, tanto nocentius,

2) Despre istoria generală a secteĭ dualistice în Europa, cu diferitele eĭ subsecte, veḑĭ maĭ cu sémă pe Hahn, *Geschichte der neu-manichäischen Ketzer*, Stuttgart, 1845, in-8, şi pe adversarul seŭ Schmidt, *Histoire et doctrine de la secte des Cathares*, Paris, 1848—9, 2 vol. in-8.

3) Schmidt, op. cit. t. 2, p. 275.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹quanto latentius, sed invaluerat maxime in terra Comitis To-
‹losani et Principum vicinorum›.

Guilelm de Nangis dice sub anul 1223 despre regele Filip-August: ‹Envoia son fils en Albigeois pour destruire l'he-
‹resie des Bougres du pays›.

Un episcop catolic afirma chiar atunci, că Albigensii erau supuşi unui papă din Bulgaria: ‹quem haeretici Albigenses Papam suum appellant, habitantem in finibus Bulgarorum›.[4])

Printr'o scădere semasiologică, fórte obicinuită în istoria tuturor limbelor[5]), cuvîntul *Bulgarus* ‹eretic› a ajuns în Occidinte, sub forma francesă contrasă de *bougre* şi *bougresse*, a însemna viţiele cele mai ruşinóse[6]).

Dar o sórtă analógă a avut tot acolo şi numele de *Vlachus*, *Blachus* ‹Român›.

Spaniolesce, începênd din secolul XIV, cuvîntul *vellaco*, *vellacho*, *bellaco* însemnéză ‹maraud, coquin, fourbe›; la Francesi acelaşi termen este *blaische*, *blesche*, *blêche*—‹trompeur, homme de mauvaise foie›. Deja bătrînul Huet recunoscuse, că acéstă vorbă nu este alt ce-va decât o formă medievală a numelui *Valaque*, ceia-ce constată de asemenea Francisque Michel, mai adăogând că 'n argotul frances pînă astădi *blêche* vrea să dică ‹vagabond, gueux›.[7])

Dacă *bougre=Bulgarus* datéză din epoca Albigensilor, de ce óre să nu fie tot de atunci *blêche=Blachus*, cu atât mai mult că cuvîntul este popular numai în Francia şi 'n Spania, de ambele laturi ale Proventei?

De aci ar resulta, că Românii, în secolii XII—XIII, vor fi luat o parte aprópe egală cu Bulgarii la respândirea bogomilismului în Europa.

Dar mai este ce-va.

---

4) Du Cange, *Gloss. med. Latin.*, ed. Firmin Didot, t. 1, p. 800—1, v. Bulgari.
5) Cfr. Marsh, *Lectures on the english language*, New-York, 1862, p. 180, 255.
6) Cf. Littré, *Dictionn.*, ad voc.
7) Fr. Michel, *Etudes de philologie comparée sur l'argot*, Paris, 1856, p. 52—4.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 4. Am spus mai sus, că doctrina bogomilică este o transformaţiune a manicheo-pavlicianismului.

Insuşi Schmidt, care se încércă din res-puteri a separa dualismul european de cel asiatic, este silit a nu ascunde că 'n secolul IX Paulicianii făceaŭ o activă propagandă în Bulgaria [8]), că manicheismul a exercitat de timpuriŭ o durabilă influinţă asupra mănăstirilor grecesci [9]), şi că 'n Tracia, în fine, tărîmul bogomilismuluĭ fusese bine preparat mai cu sémă printr'o colonia arménă pavliciană, pe care împăratul Ion Tzimisces — Armén el-însuşi — o stabilise pe la 970 în prejmetele Filipopolii.[10])

Teologul rus Golubinskiĭ se rostesce fără şovăire, că eresul bogomililor nu este decât o ‹continuare modificată› (продолженіе и видоизмѣненіе) a eresuluĭ Armenilor pavlicianĭ, a căror aşedare în Bulgaria se începuse, cu mult înainte de Tzimisces, deja sub împăratul Constantin Copronim între anii 741—775. [11])

Istoricul cel mai recinte al vecinilor nostri de peste Dunăre, d. Jireček, nu vede de asemenea în bogomilism decât cel mult ‹o reformă a aceluĭ pavlicianism armén›, care de pe la secolul X era deja atât de înrădăcinat în Tracia, încât poseda acolo şése centruri bisericescĭ în diferite direcţiunĭ. [12])

Nu mai puţin categoric se pronunţă, în acelaşi sens, cel mai noŭ istoric al bogomilismuluĭ, d. Korolev.[13])

Mai pe scurt, acéstă proveninţă a r m e n é s c ă a doctrineĭ bogomilice ni se pare a fi mai pe sus de controversă, resultând dintr'o înlănţuire firéscă a unor fapte istorice necontestabile.

8) Schmidt, op. cit. t I. p. 3.

9) Ibid. p. 8.

10) Ib. p. 12.—cfr. ib. p. 113.

11) Golubinskiĭ, Очеркъ исторіи церквей болгарской, сербской и румынской, Moscva, 1871, p. 155.

12) Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Prag, 1876, p. 155, 174, 175.

13) За Богомилство-то, in Периодическо списание, Braila, 1871, t. 4, p. 56—61, 66.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dar propaganda pavliciană mărginitu-s'a ea numaĭ d'a-drépta Dunărieĭ? Nu se găsesc óre, dacă nu probe, cel puţin unele indicĭ, óre-carĭ motive de bănuélă, despre trecerea eĭ în Dacia luĭ Traian?

Nu punem mult temeĭu pe faptul, că pe la 1355 se menţionézĕ în Transilvania un „episcopus Armenorum de Tulmachy", [14]), căcĭ el nu era eretic, ci catolic, vicar al archiepiscopuluĭ unguresc dela Strigonia.

Există alt ce-va maĭ semnificativ.

Se scie că pavlicianiĭ aveaŭ o veneraţiune specială pentru apostolul Paul, considerându-se ca urmaşĭ direcţĭ aĭ celuĭ maĭ liberal dintre discipoliĭ luĭ Crist. Eĭ pretindeaŭ a fi „creştinĭ de aĭ sântuluĭ Paul", de unde —póte— însuşĭ numele de Pauliciaņĭ. [15])

Eĭ bine, întocmaĭ aceĭa-şĭ pretensiune aveaŭ Românĭĭ pînă în secolul XVI şi maĭ încóce, deşi altmintrea păreaŭ a fi fórte corecţĭ în credinţele lor religióse.

La 1527, venind în Moldova Sasul Georgiŭ Reicherstorffer, ca ambasador din partea regeluĭ unguresc Ferdinand, [16]) a aflat aci că Românĭĭ se cred a fi conservat intactă religiunea anume a sântuluĭ Paul: „gens ista Moldavica — S. Pauli, ut „ipsi volunt, religionem hactenus iam inde ab initio non sine „summa veneratione et pietate coluit". [17])

Tot aşa un boier moldovenesc încredinţa pe la 1536 pe un diplomat german, că Petru-vodă Rareş este creştin de legea „Sancti Pauli". [18])

---

14) Eder, *Exercitationes diplomaticae*, Hermannstadt, 1802, MS. in Biblioteca Evangelică din Braşov, No. 26 *b*, in—4, copiă după un document aflător în original în Archivul Săsesc Naţional din Sibiiŭ, No. 12.

15) Gieseler, *Untersuchungen über die Geschichte der Paulicianer*, în *Theologische Studien und Kritiken*, Hamburg, 1829. — cfr. articlul *Paulicianer* în Herzog, *Real-Encyklopädie für protestantische Theologie*, t. XI, p. 225 etc.

16) Actele oficiale ale acesteĭ ambasade, veḑĭ în Aretin, *Beiträge zur Geschichte und Literatur*, München, 1806, t. 6, p. 629—68. Acéstă făntînă, din întâmplare, a remas necunoscută tuturor istoricilor nostri.

17) Reichersdorf, *Chorographia Moldaviae*, 1511, în Papiŭ, *Tesaur de monumente*, t. 3, p. 137.

18) *Monumenta Hungariae historica*, Diplomataria t. 1, Pest, 1857, p. 368.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Pînă pe la 1699 existaŭ în Transilvania Românĭ, carĭ puneaŭ pe apostolul Paul maĭ pe sus de toţĭ sfinţiĭ,[19]) ér un proverb săsesc ḑice pînă astăḑĭ în bătaiă de joc: 'er hat sie verlassen, wie Sanct-Paul die Bloch, (el ĭ-a părăsit, *ca sântul Paul pe Românĭ*).

Acéstă extremă preferinţă pentru marele apostol al ginţilor, preferinţă care —la adecă— s'ar puté explica în multe feluriĭ, să nu fie óre o reminiscinţă a pavlicianismuluĭ în Dacia luĭ Traian?

Orĭ-cum ar fi fost, saŭ că ideele dualistice se vor fi întrodus la Românĭ deja în cursul evuluĭ mediŭ, orĭ nu,—să aruncăm acum o privire asupra fonduluĭ doctrineĭ bogomilice.

§ 5. Aşa numitele eresurĭ ne sînt cunoscute, în genere, numaĭ după apreciările adversarilor lor, căcĭ biserica domnitóre avea tot-d'a-una grijă de a nimici orĭ-ce cărţĭ eterodoxe, maĭ ales pe cele dogmatice.

Cam tot aşa a păţit'o şi bogomilismul.

Principalele doă fântîne contimpurane despre fondul acestuĭ eres, aş puté ḑice chĭar unicele fântîne, sînt Grecul Eutimiŭ Zygadenos, care trăise pe la începutul secoluluĭ XII[20]), şi preutul bulgăresc Cosma de pe la finea secoluluĭ X.[21])

După aceştiĭa, bogomiliĭ credeaŭ că Dumneḑeŭ avusese doĭ fiĭ: pe cel maĭ mare, Satanail, carele s'a resculat contra Tatăluĭ şi a devenit astfel elementul cel reŭ, şi pe un fiĭu maĭ mic, arcangelul Mihail, pe care dînşiĭ îl identificaŭ cu Crist. Satanail, în urma căderiĭ sale, a zidit pămîntul şi întréga natură veḑută. Numaĭ omul represintă în lume un fel de compromis între Dumneḑeŭ şi Satanail, datorind celuĭ de'ntâiŭ sufletul, ér celuĭ-l'alt corpul.

---

19) Illia, *Ortus et progressus variarum in Dacia gentium et religionum*, Klausenburg, 1764, p. 15.

20) *Narratio de Bogomilis*, ed. Gieseler, Gottingae, 1842.

21) Слово святаго Козмы на еретики, în Kukuljević Sakcinski, *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, t. 4, Zagreb, 1857, p. 69—97.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Predomnirea corpuluĭ asupra sufletuluĭ, adecă a luĭ Satanail asupra luĭ Dumneḑeŭ, a durat pînă la întruparea arcangeluluĭ Mihail sub numele de Crist. Cea maĭ mare parte a Vechĭuluĭ Testament nu e decăt apoteosa luĭ Satanail. Satanail, ér nu Dumneḑeŭ, este acela pe care'l adora Moise.

Prins de cătră Crist, Satanail a fost aruncat în tartar şi despuĭat de finalul *-il*, remănênd de aci înainte numaĭ Satană. Puterea Sataneĭ n'a încetat însă prin acéstă victoriă momentană a fratelui seŭ maĭ mic. Însăşĭ restignirea luĭ Crist a fost o machinaţiune a dracilor. Maĭ mult decăt atăta, întréga biserică ortodoxă, cu icónele sale, cu móştele sfinţilor, cu sacramentele, cu ierarchia, cu totalitatea instituţiunilor, este opera Sataneĭ.

Provocând nesupunere contra orĭ-cărĭĭ autorităţĭ, eclesiastice saŭ civile, bogomilĭĭ se privĭaŭ numaĭ pe sine ca adevăraţĭ creştinĭ. Afară de „Tatăl-nostru„, pe care'l ţineaŭ în mare onóre, eĭ respingeaŭ cele-l'alte rugăcĭunĭ creştine, înlocuindu-le prin ale lor proprie. Nesocotĭaŭ liturgia şi serbătorile ortodoxe, dar postĭaŭ luniă, mĭercurĭa şi vineră. Fie-care biserică se compunea dintr'un învăţător cu 12 „apostolĭ„, şi tot-o-dată fie-care membru al secteĭ, chĭar ceĭ de sexul femeiesc, se considerăŭ ca preuţĭ saŭ diaconĭ.

Ca urmare morală rigurósă a dogmaticeĭ lor, bogomilĭĭ condamnaŭ tot ce place corpuluĭ saŭ servă a întări acest element diabolic: căsătoriă, vin, carne, avuţiă.

Aprópe toţĭ purtaŭ haĭne călugărescĭ, şi eraŭ în fapt maĭ papĭ decăt papa.[22])

Ceĭa-ce deosebĭa maĭ cu sémă pe bogomilĭ de cătră fraţiĭ lor din Occidinte, era dreptul de a minţi la trebuinţă, pe când ramura albigensă, din contra, era celebră prin ura mincĭunĭĭ. Eĭ atribuĭaŭ luĭ Crist monstruósa autorisaţiune de a înşela pe inamicĭ prin vicleniă: „τρόπῳ σώθητε, τουτέστι, μετὰ μηχανῆς

22) Ca resumat fórte consciinţios al doctrineĭ Bogomilice, veḑĭ Догматическо-то ученіе на Богомили-тѣ, în Периодическо списаніе, Braila, 1873, t. 7—8, p. 75—106.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

καὶ ἀπάτης».[23]) Acéstă màximă se unĭa la dinşiĭ cu cea maĭ nestămpărată patimă de propagandă, de proselitism, fie-care bogomil voind cu orĭ-ce preţ să fie dascăl, predicator, «apostol»: «не ко состоятся рѣчи цѣх вкупѣ, но разновлекутся. ако «гнила скота, дрѣга дрѣга прехитрити творѧшеся и своимх ко»мѫждо оумышленїемх има творатх (învăţăturele lor nu se împacă împreună, ci se risipesc ca o haĭnă putredă, unul pe altul dorind a întrece, şi fie-care să-şĭ facă un nume prin propria sa născocire)[24]).

De aci a izvorît acea mulţime de cărţĭ bogomilice apocrife, dintre carĭ unele atăt de dibace, atăt de mascate, încăt aŭ reuşit a scăpa de obicĭnuita nemicire a literatureĭ eretice, şi a deveni chĭar cu timpul, precum vom vedé maĭ jos, cea maĭ favorită lectură a creştinuluĭ.

D. Jireček observă fórte bine, că bogomilĭĭ se silĭaŭ în genere a se apropia în aparinţă de ortodoxĭ, pentru ca astfel să-ĭ pótă atrage maĭ cu înlesnire. Unĭĭ dintre eĭ primĭaŭ chĭar Testamentul Vechiŭ întreg saŭ făceaŭ alte concesiunĭ, maĭ mult saŭ maĭ puţin importante.[25])

§ 6. Literatura apocrifă a bogomililor nu este tocmaĭ originală.

Eĭ s'aŭ mărginit, în cea maĭ mare parte, a preface după chipul lor din grecesce diferite apocrifurĭ de fabrică bizantină, alegênd maĭ de preferinţă pe acelea, în carĭ pe de o parte figuréză arcangelul Mihail, ĭubitul sectei, ér pe de alta se cuprinde antagonismul între suflet şi corp, saŭ lupta între bine şi reŭ, saŭ contrastul între paradis şi infern, maĭ în sfîrşit ce-va în spiritul doctrineĭ dualistice.

Pe unul din asemenĭ apocrifurĭ bogomilice greco-slavice, anume «Legenda luĭ Avram», noĭ am studiat deja maĭ sus sub No. VII între «Texturĭ măhăcene», unde am indicat totodată în Introducere, după Sbornikul paleo-slavic manuscris

23) Zygadenos, *Narr. de Bogomilis*, p. 30.
24) Kozma, ed. cit. p. 86.
25) Jireček, op. cit. p. 214.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

al Archivelor Statului din Bucuresci, mai multe alte bucăți probabilmente de aceiași proveninţă.

D. Golubinskii, dând o listă a scrierilor apocrife de nuanța bogomilică, a scăpat din vedere o enumeraţiune mult mai completă, cuprinsă într'un Sbornik din secolul XVI al Bibliotecei Sinodale dela Moscva, sub titlul de: ‹Cărți de ale Vechiului și Noului Testament, pe cari ortodoxii nu trebuĭ să le citéscă.›

Iat'o întrégă:

‹Nu trebuĭ să le citéscă ortodoxii, căci ereticii le-aŭ scris ‹din mintea lor, ér nu din Duhul sfînt, după cum sînt:

‹Povestea despre Enos, cum a fost în al cincilea cer și a ‹scris 300 de cărți:

‹Cărțile luĭ Lamech:

‹Rugăciunile luĭ Seth;

‹Testamentul luĭ Moise:

‹Psalmiĭ luĭ Salomon:

‹Povestea luĭ Iacob;

‹*Îmblarea Maicei Domnului pe la munce*:

‹Despre fruntea luĭ Adam cu cele 7 biserice într'însa;

‹Despre liturgia, la care a întărdiat preutul;

‹Despre judecățile luĭ Salomon și enigme:

‹Despre sórele, pe care'l învărtesc 300 de îngeri, și cocoșul ‹ce stă în mare;

‹Despre Chitovras (Centaur):

‹*Rugăciuni de friguri* și de buba cea rea (?ѡ пєѫнцєχѫ);

‹Despre cele 7 friguri;

‹Apoĭ alte rugăciuni minciunóse de friguri, pe carĭ le scriŭ ‹pe nafure și pe mere (на маλоцєχѫ), ca să scape de bólă;

‹Și fel de fel de născociri eretice de ale filosofilor, lecture. ‹canóne, rugăciuni minciunóse, pentru a seduce pe cei simpli. ‹dintre carĭ mulți, necunoscênd bine Sânta Scriptură, pier din ‹nesciință, păstrând în casele lor din părinți și din moși nesce ‹scrieri eretice, furișate în cărți de predice și de rugăciuni,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹pe carĭ trebuĭa să le arḑă, căcĭ ele depărtézĕ dela Dumneḑeŭ ‹şi aduc victime dracilor, precum sînt:

‹Vrăjirĭ de noroc şi altele multe;

‹Despre ḑilele luneĭ, şi că 'n ḑiua de'ntăiŭ a luneĭ fusese ‹creat Adam;

‹Despre norócele şi césurile bune şi rele;

‹Citirea în stele, în care cred ómenĭi ceĭ fără minte, cău‹tând în ele ḑiua nascerĭĭ, şi căpătarea slujbelor, şi despre ‹traĭu şi mórte, şi despre semne de pe corp, şi despre cum‹părături şi vînḑărĭ, şi altele urîte luĭ Dumneḑeŭ şi blăstemate ‹de sfinţiĭ apostolĭ şi sfinţiĭ părinţi.

‹Eresul este a doua idolatrie, semenată în dauna sufletelor: ‹şi acela ce ţine la sine scrierĭ eretice şi crede în vrăjile lor, ‹să fie blăstemat cu toţĭ ereticiĭ, ér cărţile acelea să se arḑă ‹pe fruntea lor.

‹*Făptuitoriĭ cărţilor eretice aŭ fost în ţéra bulgărésc̆ă popa ‹Ieremia şi popa Bogomil*, şi Isidor Italianul, şi érăşĭ Italianul ‹Iacov Tzentzal (?) şi alţĭ mulţĭ, însemnaţĭ în marele Nomo‹canon, carĭ aŭ falsificat regulele sânţilor părinţi şi aŭ scris ‹lucrurĭ eretice, canóne, lecture şi rugăcĭunĭ.›[26])

Din lunga listă de maĭ sus, cam confusă pe a-locurĭ, doă bucăţĭ, anume cele indicate prin cursivă, se regăsesc maĭ jos românesce între ‹Texturĭ bogomilice›.

O altă enumeraţiune analógă a scrierilor eretice, în mare parte bogomilice, sub titlul: ‹Despre cărţi adevărate şi false şi despre superstiţiunĭ›, se află într'un codice slavic, publicat deja în secolul XVII[27]), unde se menţionézĕ, maĭ pe d'asupra: Visiunea luĭ Isaia, Intrebările luĭ Ion Teologul, Dialog între sântul Bartolemeŭ şi Maĭca Domnuluĭ, Nomenclatura îngerilor etc. etc., şi se atribue personalmente luĭ ‹popa bulgăresc Ieremia› (Ѥремïа попъ Болгарьскій) o legendă a Crucĭĭ şi—maĭ cu

26) Gorskiĭ et Nevostruev, Описаніе славянскихъ рукописей, t. 2, sect. 3, Moscva, 1862, p. 640—1, No. 322, f. 265.

27) Сборникъ именуемый книга Кириллова, Moscva, 1644, in-f.—cf. Kalaydovicz, Іоаннъ екзархъ Болгарскій, Moscva, 1824, in-f., p. 208—12.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sémă—acea rugăciune de friguri, pe care o vom publica mai la vale.[28])

§ 7. O imagine fórte poetică, dar nu mult exagerată, a totalității literaturei bogomilice, religióse și nereligióse, ni-o dă d. Lombard în cartea cea mai próspătă despre sectele dualiste din evul-mediŭ:

‹De ce mouvement religieux naquit toute une littérature. ‹À l'origine elle revêt un caractère religieux, naïf et popu‹laire. Peu à peu ce qu'elle a de spécialement bogomile s'efface, ‹les couleurs riches et variées, les fantaisies merveilleuses et ‹bizarres de l'Orient font irruption dans son sein: elle perd ‹de plus en plus les contours précis et nettement terminés des ‹récits bibliques. La littérature profane, ainsi graduellement ‹préparée et annoncée, paraît finalement sous la forme de tra‹ductions des romans byzantins du moyen-âge et d'oeuvres ‹originales telles que chroniques, lois expliquées par des exem‹ples, etc. C'est à ce moment que la littérature atteint l'apogée ‹de son développement; elle s'émancipe à la fois de l'ancienne ‹langue slovaque et de l'influence grecque; par la Bosnie, elle ‹se répand chez les Croates, par la Roumanie chez les Russes; ‹elle devient ainsi le canal par lequel l'antique culture de ‹l'Orient et le monde fabuleux de l'Arabie et de l'Inde pénè‹trent chez les Slaves du sud et du nord; et tandis que la ‹doctrine des Bulgares remuait toute l'Europe occidentale, leurs ‹livres faisaient luire quelques rayons de lumière dans l'Europe ‹orientale›.[29])

Vom constata mai jos, în Apendice, că una din cele mai frumóse balade poporane ale Românieĭ a străbătut la noi tocmai din Persia pe calea bogomilismului.

---

28) Cfr. despre literatura bogomilică: Jagić, *Historija književnosti naroda hrvatskoga*, Zagreb, 1867. t 1, p. 82—93: Jeremija pop bugarski i tako zvane lazne knjige.

29) Lombard, *Pauliciens, Bulgares et Bons-hommes*, Genève, 1879, p. 78.—cfr. Franzos, în *Beilage zur Allgemeinen Zeitung*, 1877, No. 297, 298, 299.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Acésta confirmă pînă la un punct entuziasticul tabel, schiţat de d. Lombard.

Ceĭa-ce se póte dice fără cea maĭ mică exageraţiune. este că nicĭ o sectă, nicĭ un eres din vécul de mijloc, nu împinsese atăt de departe ca bogomiliĭ fusiunea în fond şi 'n formă a teorielor teologice cu credinţele vulgului. De aci literatura bogomilică se apropiă în tóte de literatura poporană, şi 'n unele puncturĭ ambele se confundă chĭar, se identifică într'un mod indissolubil, astfel că ar fi peste putinţă a decide, dacă lucrul cutare saŭ cutare va fi trecut dela popor la bogomilĭ orĭ viceversa.

Acuma însă, maĭ întâiŭ de tóte, să ne întrebăm: cine óre să fi fost ceĭ doĭ ‘făptuitorĭ aĭ cărţilor eretice în ţéra bulgăréscă’, popa Jeremia şi popa Bogomil?

§ 8. Fântînele grece menţionézĕ numaĭ pe popa Bogomil: unele fântîne slavice atribue luĭ popa Jeremia ceĭa-ce în altele se dă luĭ popa Bogomil, pe când lista de maĭ sus a cărţilor eretice face din Jeremia şi Bogomil, după cum am vĕdut, doă individualităţĭ separate; presbiterul Kozma însă, fântîna cea maĭ importantă dintre tóte, nu cunósce de loc pe popa Jeremia, ci numaĭ pe popa Bogomil: ‘въ лѣта православнаго царѧ Петра бысть попъ именемъ Богомилъ’, (în aniĭ ortodoxuluĭ împărat Petru trăia un popă numit Bogomil).[30])

Criticiĭ aŭ ajuns de aci la conclusiunea, că Jeremia şi Bogomil nu sînt decăt unul şi acelaşĭ personagiu, numit Bogomil ca mirén şi Jeremia ca monac. Pentru a înlătura orĭ-ce obiecţiune, vom adăuga că slavonesce ‘popă’ se dicea şi călugărilor, după cum românesce de asemenea ‘a popì’ însemnézĕ în cronice ‘a călugări’. Vornicul Ureche, vorbind despre Domnul moldovenesc Alexandru Lăpuşnénul, dice: ‘дакъ с'ѧ трѣгнѫ шн с'ѧ въздѣт кълъгъръ, съ хїе ѯнс, къ де се ва скъла, ка и о н и шн ѣа пре ѕнїи’.[31])

30) Kozma, op. cit. p. 72.

31) *Letopiseţele Moldovei*, t. 1, p. 189.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Acest eresiarc trăia dară sub împăratul bulgăresc Petru, între anii 927—968. Un manuscris paleo-slavic dela 1210, așa ḑisul „Sinodic al tzarului Boris", ne spune anume, că popa Bogomil „a respândit în Bulgaria eresul manicheic" (ѫспрїемшаго маниχенскѫа сїѫ ересь и въ блъгарстѣи ѯемли разсѣавшаго), și ne mai dă și numile primilor săi elevi saŭ „apostolii": Mihail, Todur, Dobri, Stefan, Vasilie și Petru, carii vor fi împuḑit și ei, neapărat, literatura cea apocrifă a secteĭ.

§ 9. Intemeĭat în secolul X, bogomilismul a durat peste Dunăre mai pînă în ḑilele nóstre. Clerul bulgar nu poseda nici dibăcia gréca, nici inquisiţiunea romană, pentru a sci să pună capăt eterodoxieĭ. Guvernul turc, mai cu deosebire, nu avea nici o raţiune de a o persecuta. Abia pe la 1650 un mare număr de bogomili, carii își dedeaŭ ei-însiși numele de Pauliciani, aŭ fost convertiţi la catolicism. Ei ocupaŭ Nicopolea și 14 sate de'mpregiur, adecă locuiaŭ tocmai la cóstele nóstre.[32])

Dela 950 pînă la 1650, în curs de șése secoli, bogomilismul a putut să exercite o influinţă óre-care, mai mare saŭ mai mică, dar tot-d'a-una directă, asupra învecinaţilor Românĭ. Dacă acésta nu s'a resimţit la noi într'un mod sgomotos, causa principală este cunoscuta toleranţă a cleruluĭ român, carele se prefăcea că nu vede abaterile cele mărunte, ér în parte și ignoranţa dogmatologică a acestuĭ cler, carea nu-i permitea a stabili o distincţiune precisă între eres și ortodoxiă, între „credendum" și „non credendum".

Popa Grigorie din Măhacĭu, care totuși nu era om prost și nu era nici eretic, căci n'ar fi copiat cu atăta îngrijire un catechism fórte ortodox, propaga tot felul de apocrifurĭ eretice, numai și numai din lipsa uneĭ solide instrucţiunĭ teologice.

Cu atăt și mai lesne trebuiaŭ să se alunece preuţii ceĭ de rînd.

In acest mod, în cursul secoluluĭ XVI. s'aŭ tradus românesce o mulţime de scrieri bogomilice.

32) Jireček. op. cit. p. 464.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Pe la 1580 un amator de lucruri miraculóse, probabilmente cleric, s'a apucat a le aduna, a le transcrie şi a le grupa într'o singură colecţiune, din care o parte a nimerit apoi în mânile luĭ popa Grigorie.

Nicĭ traducătoriĭ, nicĭ colectorul, nicĭ preutul din Măhacĭu, nicĭ unul din eĭ nu-şĭ închipuĭa, de sigur, că respândesce cu tot dinadinsul pintre aĭ seĭ afurisitul eres al luĭ Bogomil!

§ 10. După cum am făcut în privinţa „Texturilor măhăcene„, de asemenea şi aci vom indica la marginea textuluĭ paginele după manuscris, prevenind pe lectorĭ că la ele se referă cifrele cele între parentesĭ din *Notanda*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

I.

RUGACIUNE DE SCOATEREA DRACULUI

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

RUGACIUNE DE SCOATEREA DRACULUI

Introducere.

§ 1. In „Texturĭ măhăcene„, sub No. VI. am vorbit pe larg despre exorcismul în genere, şi maĭ ales la Românĭ.

Ceĭa ce légă fragmentul de conjuraţiune, publicat acolo, cu intréga conjuraţiune, pe care o dăm aice, este nu numaĭ că ambele de o potrivă sînt menite a goni pe dracul, dar încă anume pe dracul cel maĭ periculos în România, cel maĭ destrugător: f r i g u r i l e.

Acolo, bietul creştin afurisesce pe „dracul din ape„ (p. 176), adecă —în limbagiu maĭ prozaic— alungă dela sine *miazmele palustre*, nesecata sorginte a frigurilor şi chĭar —dacă ar fi să credem pe d. dr. Obedenaru— izvor aprópe al tuturor bólelor din România. Aice, vom avé a face érăşĭ cu friguri, ba încă cu vr'o doă-ḑecĭ de varietăţĭ febrile, demonisate sub fel de fel de numĭ, care de care maĭ fantastic.

Intr'un studiŭ a-parte, noĭ ne-am încercat a demonstra, că Românĭĭ din Temeşiana, deja în epoca Gepiḑilor, consideraŭ febra ca cea maĭ teribilă „drăcóică„, pe care de atunceĭ şi pînă astăḑĭ eĭ o personifică cu grózăş sub numele gotic de *Filma*.[1]) Cantemir ne spune, pe de altă parte, că—după credinţa Moldovenilor — dracul locuesce în băltĭ, saŭ cel puţin o speciă

1) Veḑĭ studiul meŭ: *Ḑina Filma, Goţiĭ şi Gepiḑiĭ în Dacia*, Bucurescĭ, 1877.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

drăcéscă: ‹*dracul in valle*, dæmones appellant, quos aquas habitare credunt›[2]).

Câmpia Bulgarieĭ suferă însă de friguri tot așa de mult ca și câmpia Românieĭ. Este o prerogativă a ambelor laturi ale Dunăriĭ de jos. Să nu ne mirăm dară, că marele reformator bulgar din secolul X, popa Bogomil, s'a socotit dator a înzestra el-însuși pe sectariĭ seĭ cu o rugăcĭune specială contra acestuĭ puternic demon; și acea rugăcĭune, prefăcută apoĭ și reprefăcută, a trecut maĭ târdiŭ la Românĭ, ca un fel de rețetă febrifugă.

§ 2. A doua din cele doă liste ale scrierilor slavice eretice, despre carĭ am vorbit maĭ sus în Introducerea generală (pag. 256–7), cuprinde, după unul din manuscrise, următorul pasagĭu:

‹. . . Sînt fabule ale blăstematuluĭ Jeremia, popă bulgăresc, ‹care spune cum ședea sântul Sisinie pe muntele Sinaia, și ‹menționéză și pe îngerul Mihail, ca să înșele maĭ bine mul‹țimea, și bărfesce că frigurile sînt șépte fiĭce ale luĭ Irod, ‹deși evangeliștiĭ și sfințiĭ părinți nu le pun șépte, ci numaĭ ‹pe una, care ceruse capul Botezătoruluĭ, ba nicĭ aceĭa nu ‹era fiĭca luĭ Irod, ci a luĭ Filip. Despre tóte acestea, marele ‹Sisinie, patriarcul de Constantinopole, ne spune în scrierile ‹sale: să nu credeți că eŭ aș fi Sisinie cel mincĭunos, de‹scris de nebunul popă Jeremia spre amăgirea ómenilor...›[3])

Pasagĭul e cam obscur. Este evidinte însă, că popa Jeremia, adecă eresiarcul Bogomil—veḑĭ maĭ sus p. 258—recurgea în acea ‹fabulă› la un sânt Sisinie pentru a goni prin el frigurile, personificate în cele pretinse șépte fiĭce ale luĭ Irod.

Străbătênd în Rusia, acéstă operă a luĭ Bogomil a luat forma următoruluĭ descântec, după un manuscris din secolul XVII:

2) *Descriptio Moldaviae*, ed. Bucur. 1872. p. 141.
3) Kalaydovicz, op. cit., p. 210, nota 8.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

„Lîngă Marea-roşiă stă un stîlp de pétră. Pe stîlp şéde „sântul apostol Sisinie, şi privesce cum se turbură marea pînă „la norĭ, eşind din ea doă-spre-ḑecĭ muierĭ pletóse. Muierile „ḑiceaŭ: Noĭ sîntem frigurile, fetele împăratuluĭ Irod. Intrebă „atuncĭ sântul Sisinie: Dracĭ blăstemaţĭ, de ce aţĭ venit aice? „Respunseră ele: Am venit să muncim némul omenesc, pe a„ceĭ ce se scólă tărḑiŭ, nu se închină luĭ Dumneḑeŭ, nu pă„zesc serbătorile, béŭ şi mănîncă de diminéţă. Se rugă atuncĭ „sântul Sisinie luĭ Dumneḑeŭ: Dómne! Dómne! măntuesce né„mul omenesc de aceştĭ blăstemaţĭ dracĭ! Şi ĭ-a trimis Crist „doĭ îngerĭ, pe Sihail şi Anos, şi pe ceĭ patru evangeliştĭ; şi „s'aŭ apucat eĭ a bate frigurile cu patru vergĭ de fer, făcên„du-le câte 4000 de rane pe ḑi. Şi aŭ început a se ruga fri„gurile: Nu ne chinuiţĭ, căcĭ orĭ-unde vom auḑi noĭ sfintele „numĭ ale vóstre şi orĭ-unde se cinstesce numele vostru, de „acolo noĭ vom fugi cale de treĭ poste. Şi le-a întrebat sân„tul Sisinie: Carĭ sînt numile vóstre cele drăcescĭ? Cea de'n„tăiŭ ḑise: Mĕ chĭamă Tremurice (Трясея). Ḑise a doua: Mĕ „chĭamă Focósă (Огнея), căcĭ ard corpul omenesc, ca şi când „ar arde lemne smolite. Ḑise a treĭa: Mĕ chĭamă Ghieţósă „(Ледея), căcĭ înghieţ némul omenesc, de nicĭ focul nu-l maĭ „încălḑesce. Ḑise a patra: Mĕ chĭamă Apăsătóre (Гнетея). „căcĭ mĕ las pe om la cóste şi la stomah etc.„[4])

Din acest vechĭu descântec s'a născut în Rusia un descântec noŭ, cu mult maĭ lung, în care însă a despărut la înce-put „stîlpul de pétră„.[5])

Intre prototipul luĭ Bogomil şi redacţiunea ruséscă cea ve-che, deosebirea în fond şi 'n formă trebuĭ să fie cel puţin tot aşa de mare ca şi deosebirea între cele doă redacţiunĭ rusescĭ.

4) Buslaiev apud Jagić, *Historija knjizevnosti*, t. 1, p. 85—6.

5) Veḑĭ Maykov, Великорусскія заклинанія, în Записки Русскаго Географ. Общества, secţ. etnograf., t. 2, Petersburg, 1869, No. 103, p. 462—64, unde citézĕ şi alte texturĭ rusescĭ ale acestuĭ descântec: Вѣстникъ географическаго общества, 1859, t. XXVI, secţ. V, p. 155; Библіотека для чтенія. 1848, t. XC, secţ. III, p. 51—2; Пермскій сборникъ, t. 2, apend. p. XXXVI etc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Nu este de mirare de a găsi o deosebire şi mai pronunţată între redacţiunile cele slavice şi între redacţiunea românéscă saŭ —mai bine— redacţiunile românescĭ.

Nu avem trebuinţă de a mai repeta aice ceĭa-ce am desvoltat la începutul volumuluĭ de faţă: biblioteca poporană se modifică necontenit sub péna fie-căruĭ noŭ redactor, întocmai după cum literatura poporană se modifică necontenit în gura fie-căruĭ noŭ cântăreţ saŭ povestitor, astfel că une-orĭ, după un şir de generaţiunĭ, abia se mai póte recunósce prototipul.

§ 3. Textul, pe care'l dăm mai la vale, conservă patru particularităţĭ caracteristice ale originaluluĭ bogomilic:

1. Pe sântul Sisinie;

2. Stîlpul de pétră saŭ ‘de marmure’ pe malul mărĭĭ:

3. Alungarea draculuĭ:

4. Promissiunea draculuĭ că: ‘orĭ-unde vom auḑi noĭ sfinte-‘le numĭ ale vóstre şi orĭ-unde se cinstesce numele vostru, ‘de acolo noĭ vom fugi...’

Tóte cele-l'alte elemente aŭ perit, până şi menţiunea febreĭ, înlocuindu-se cu alte amărunte, fórte poetice.

Lunga nomenclatură a frigurilor: *Tremurice, Focósă, Ghieţósă* etc., n'a despărut însă cu desăvîrşire, ci numaĭ s'a deslipit de tulpina'ĭ primitivă pentru a forma un corp separat, după cum vom vedé mai jos în §-fiĭ 10—12.

Aci ne vom mărgini d'o cam dată numaĭ cu textul cel cuprins, pe pag. 114—126, în volumul luĭ popa Grigorie.

§ 4. Am spus că acéstă redacţiune este românéscă.

Cu tóte acestea, ca s'a tradus din slavonesce, şi textul slavic figuréză în manuscris alăturĭ cu cel românesc, după fiecare frază slavónă urmând fraza română corespundinte, întocmaĭ ca în Psaltirea luĭ Coresi, saŭ în bucata cea publicată sub No. II între ‘Texturĭ măhăcene’.

Va ḑice dară cine-va, cu drept cuvînt la prima vedere: redacţiunea nu este românéscă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ba este, și ĭată cum.

Textul slavon, după care s'a făcut traducerea română, fusese compus și el de către un Român, și anume de către un Român care nu sciea slavonesce. de unde a provenit că numaĭ vorbele sînt slavóne, numaĭ lexiologia, ér nicĭ decum morfologia și sintaxa.

Slaviștiĭ aŭ constatat de-mult existința unor texturĭ slavice scrise de către Românĭ contra regulelor celor maĭ elementare ale gramaticeĭ slavice, dar în deplină conformitate cu spiritul limbeĭ române.

Cel maĭ celebru din asemenĭ texturĭ este o parte din așa numitul 'Texte du Sacre, dela Reims, căruĭa nu ne desplace de a-ĭ consacra aci o notiță a-parte.

§ 5. Un monument, a cărui istoriă este un romanț întreg, plin de complicațiunĭ, de peripeție, de epizóde, de elemente patetice și comice, și presintând, în fine, un desnodămînt atât de neașteptat, încât ar crede cine-va a citi pe Peter Schlemil al luĭ Chamisseau!

In catedrala dela Reims se găsĭa un evangeliar, d'asupra căruĭa regiĭ Franciеĭ depuneaŭ jurămîntul lor la ceremonia încoronăriĭ, și care de aceĭa căpătase numele de Textul Sacruluĭ, Texte du Sacre, deși nemine nu sciea, nicĭ de unde provine acea carte, nicĭ epoca aparițiuniĭ sale, nicĭ măcar limba în care este scrisă.

Tzarul Petru cel Mare, călătorind prin Francia, se ḑice a fi declarat cel de'ntâiŭ pe la 1717, cum-că monumentul este slavic. De atuncĭ încóce s'aŭ scris sute de diferite monografie asupra cestiuniĭ, dintre carĭ însă, tocmaĭ pînă la 1836, nicĭ una nu era basată pe inspecțiunea oculară a manuscrisuluĭ, căcĭ în turburările revoluțiuniĭ francese el despăruse din catedrala dela Reims, și aŭ trebuit apoĭ ḑecimĭ de anĭ pentru ca să se redescopere tot acolo în fundul bibliotecеĭ municipale.

La 1843 o superbă ediție în fac-simile, executată din ordinea Curțiĭ Imperiale Ruse, permise filologilor a'l studia maĭ de aprópe.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Kopitar, Berednikov, Hanka, Kunik, Miklosich, Paplonski, afară de Germanĭ, se aruncară cu aviditate asupra uneĭ prade atăt de seducătóre, adresându'şĭ fie-care o seriă de întrebărĭ: când, unde, în ce dialect să fie scris preţiosul evangeliar, pe care juraŭ Burboniĭ?....

O împregiurare maĭ cu deosebire servi a îngreuĭa óre-cum perspicacitatea specialiştilor.

Manuscrisul întreg se compune din doă porţiunĭ diferite, dar legate la un loc: o porţiune cu litere cirilice, şi o altă scrisă cu alfabetul propriŭ dalmatin, cunoscut sub numele de glagolitic, pe care nu l'aŭ întrebuinţat nicĭ odată decăt numaĭ Slaviĭ de rit catolic de pe litoralul Măriĭ Adriatice.

In acéstă ultimă porţiune, între altele, se vede următórea curiósă indicaţiune, tot cu litere glagolitice, dar în dialectul boem:

„Anul Domnuluĭ 1390. Evangeliele şi epistolele de faţă „(adecă partea glagolitică), scrise în limba slavică, se cântă „la serbătorĭ marĭ de peste an, când egumenul servesce liturgia „în mitră, ér cea-l'altă parte a acestuĭ volum (adecă porţiunea „cirilică), scrisă după credinţa legiĭ rutene, a scris'o sântul „Procopiŭ egumen cu însăşĭ mâna sa, şi pe acest manuscris „ruten reposatul Carol IV, împăratul roman, îl dede spre gloria „acesteĭ mănăstirĭ şi celebrarea fericituluĭ Ieronim şi a sântuluĭ „Procopiŭ. Dómne, acórdă-ĭ o pace eternă! Amin.„

In presinţa acesteĭ inscripţiunĭ, atăt de clare, slavistiĭ s'aŭ desbinat în doă tabere antagoniste.

Uniĭ, cu Hanka în frunte, îĭ dederă încrederea cea maĭ absolută, afirmând că porţiunea cirilică a monumentuluĭ este scrisă de către sântul Procopiŭ, egumenul monastiriĭ de Sazawa în Boemia înainte de anul 1053, ér la 1347 a fost dăruită de către împăratul german Carol IV mănăstiriĭ Emmaus în Praga, încăt este o proprietate boemă în tótă puterea cuvîntuluĭ: un evangeliar sazawo-emmausian.

Alţiĭ, sub conducerea luĭ Kopitar şi a luĭ Kunik, respunseră prin o mulţime de obiecţiunĭ, şi anume:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1. Adnotatorul din 1390 nu este o autoritate pentru cele petrecute înainte de 1053, adecă cu treĭ secolĭ şi jumătate înainte;

2. El nu presintă nicĭ o probă despre adevărul aserţiuniĭ sale, afară numaĭ de o gólă afirmare, care putea să fi fost o simplă consecinţă a patriotismuluĭ seŭ local boem;

3. Impăratul Carol IV, dăruind în 1347 acest manuscris mănăstiriĭ dela Emmaus, în credinţă că ar fi o reliquiă procopiană, putea să fi fost victima unuĭ înşelător;

4. Semnele paleografice şi filologice ale evangeliarului în cestiune nu sînt nicĭ de cum din secolul XI, ci posterióre cu treĭ saŭ cel puţin cu doĭ secolĭ;

5. Limbagiul porţiuniĭ cirilice nu înfăţişéză nicĭ o umbră de dialectul boem, în care este scrisă numaĭ şi numaĭ adnotaţiunea cea din 1390, căcĭ chĭar porţiunea glagolitică este ilíră...

Lupta a remas nedecisă pînă la 1848, când un filolog rus, Petru Biliarski, scóse la lumină o disertaţiune specială de 300 pagine despre porţiunea cirilică a evangeliarului dela Reims.

Academia din Petersburg o credu demnă de un premiŭ, ér ilustrul Vostokov, cea maĭ mare autoritate slavistă de atuncĭ, recunoscu justeţa conclusiunilor autoruluĭ.[6])

Confruntând cu amănunţime ortografia şi stilul fragmentuluĭ cirilic dela Reims cu ortografia şi stilul tuturor monumentelor analóge de prin alte regiunĭ, pe unde va fi fost vre-o dată în us oficial limba paleo-slavică, ér în privinţa Românilor consultând maĭ în specĭă crisóvele moldovene şi muntene din colecţiunea luĭ Venelin, Biliarski a ajuns la conclusiunea că manuscrisul în cestiune este îndoit românesc, adecă o copiă făcută de cătră un Muntén pe la începutul secoluluĭ XIV după un exemplar scris de cătră un Moldovén.

6) Семнадцатое присужденіе учрежденныхъ Демидовымъ наградъ, Petersburg, 1848, p. 103—106.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Nesciind românesce, el n'a fost însă în stare de a arăta d'a-dreptul r o m ă n i s m e l e textului slavic.

Completând acéstă lacună, noĭ vom indica aci vr'o doă-treĭ maĭ remarcabile.

Biliarski citéză pasagele: памать стма бєзмьздникома козьмы и демьяна şi памать стма оцма аѳанасиа и кѵрила, observând că ele manifestă o învederată nesciinţă a scriitoruluĭ de a distinge casurile dativ şi genitiv, precum şi de a întrebuinţa numărul dual.

Eĭ bine, confusiunea dativuluĭ cu genitivul este propriă graiuluĭ român, în care ambele se finesc egalmente prin *-luĭ* saŭ prin *-eĭ:* casa o m u l u ĭ, dă o m u l u ĭ, haĭna m a m e ĭ, spune m a m e ĭ... La Slavĭ genitivul şi dativul nu se confundă nicĭ o-dată, având nesce desininţe cu totul diferite.

In căt se atinge de numărul dual, este lucrul şi maĭ firesc că Românul, scriind slavonesce, nu'l putea înţelege, de óră-ce nu'l are nicĭ în limba sa propriă, nicĭ în limbele surorĭ, nicĭ în limba latină...

Biliarski reproduce apoĭ următórele pasage, nu maĭ puţin curióse: сньмь стхъ аггль Михаилу и Гаврилу . . . страсть стмоу истратиа . . . стхъ г отрокъ ананиа азариа и мисаилу и даниилу..., în carĭ numile proprie Истратиа, Ѧнаниа, Ѧзариа, Михаилу, Гаврилу, Мисаилу, Даниилу, sînt puse la nominativ în loc de a fi la genitiv, însă nu la nominativ slavic, ci curat românesce, adică *-u* şi *-ie*: Mihail-u, Gavril-u, Misail-u, Daniil-u, Azar-ie, Anan-ie, Istrat-ie, ceĭa-ce filologuluĭ rusesc i se părea a fi o galimatiă inexplicabilă, fiindcă nu cunoscea limba română.

In dialectele slavice, ca şi grecesce saŭ lătinesce, tóte cuvintele concordate se declină de o potrivă, ér nu numaĭ cuvîntul cel de'ntâiŭ al fie-cărĭ serie, ca în graĭul nostru şi în cele-l'alte romanice. Aşa dară, frasele de maĭ sus trebuĭaŭ să fie slavonesce cam aşa: chorus s a n c t o r u m a n g e l o r u m M i c h a e l i s et G a b r i e l i s... s a n c t o r u m t r i-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

um adolescentium Ananiae Azariae Misaelis et Danielis... passio sancti Eustratii, pe când scriitorul porţiunii cirilice a evangeliarului dela Reims, stăpînit de spiritul limbeĭ sale naţionale, ḑice: chorus sanctorum angelorum Michael et Gabriel, passio sancto (*sic*) Eustratius, sanctorum trium adolescentium Ananias Azarias Misael et Daniel, — fiindcă românesce el nu putea să ḑică decât numaĭ: chorul sănţilor îngerĭ Michail şi Gavriil, patima sântuluĭ Eustratiŭ, a sânţilor treĭ adolescinţĭ Ananie, Azarie, Misail şi Daniil...

Biliarski observă, că fragmentul cirilic dela Reims pune ѧоу, ноу, acolo unde regula cere: ѧю, ню, întrebându-se apoĭ, dacă acésta n'ar fi cum-va un fonetism serb.

Iarăşi un pur românism, ba încă anume din Moldova saŭ din Ţéra-Românéscă, ér nu de peste Carpaţi saŭ de peste Dunăre!

Românul de ambe laturile Milcovuluĭ nu póte suferi sonurile *lĭu* şi *nĭu*, pe carĭ le móiă tot-d'a-una în *ĭu*, atăt în cuvintele de origine latină, precum şi în cele slavice: ĭubi, mulĭere, cuĭu, ĭute, fiiŭ, aiŭ, întâiŭ etc. din ѧѧ, *mulier*, *cuneus*, ѧот, *filius*, *allium* şi altele, în carĭ, de pildă, Bănăţeniĭ conservă pe *n*: *întânĭu*, ér Macedonenii pe *l*: *hilĭu*.

Astfel nu este de mirare, dacă scriitorul porţiunii cirilice a evangeliaruluĭ dela Reims, născut în România dunăréna, nu putea admite nicĭ măcar într'un text slavic sonurile nelocale ѧю, ню, preferind a le preface în ѧоу şi în ноу, ceĭa-ce se părea atăt de curios luĭ Biliarski.

O asemenea fonetică este cu totul imposibilă la Slavĭ, după cum a arătat'o deja Dobrowski.[7])

Pe lîngă cele de maĭ sus, am maĭ puté indica în Textul Sacruluĭ unele contracţiunĭ, neobicĭnuite în limbele slavice, precum mărturesce însuşĭ Biliarski; de exemplu: ѧиѣдиного în loc de ѧиѥ ѥдиного saŭ ничимьньши în loc de ничимь мьньши, ca

7) *Institutiones linguae slavicae*, p. 30.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

românesce p r i n din p r e-i n, n'a m din n u-a m, c'u n din c u-u n etc. etc.

Lăsâm însă tóte acestea la o parte, căcĭ chĭar fără argumentele nóstre, basate pe limba română, tot încă era de ajuns demonstraţiunea luĭ însuşĭ Biliarski[8]), întemeĭată pe studiul intrensec al filologieĭ slavice.

§ 6. Tóte românismele, constatate maĭ sus în Textul Sacruluĭ, afară de casul contracţiuniĭ, nu se află în corpul evangeliaruluĭ, unde copistul s'a ţinut destul de strict, cel puţin sub raportul morfologic, de vechĭul original slavic ce'l avea de'naintea ochilor, ci ne întimpină exclusivamente în partea cea suplementară, în aşa numitul sinaxar, pe care el-însuşĭ se vede a'l fi tradus din grecesce.

Românismele dară, în tesă generală, nu caracteriséză copiele făcute de cătră Românĭ de pe manuscrise slavice anterióre, ci numaĭ lucrările proprie ale Românilor în slavonesce, fie atuncĭ când eĭ traduc ce-va slavonesce dintr'o altă limbă, fie atuncĭ—*à fortiori*—când se apucă a compune, a p r e l u c r a slavonesce.

Redacţiunea rugăcĭuniĭ sântuluĭ Sisinie, pe care o publicâm maĭ la vale, nu póte fi o traducere, de vreme ce ea amplifică slavonesce un prototip de asemenea slavic; şi 'n acelaşĭ timp, nu este o copiă de pe lucrarea unuĭ Slav, de óră-ce se distinge nu numaĭ printr'o nesocotire extremă a regulelor ortografice şi gramaticale ale limbeĭ slavice, dar încă prin o sémă de românisme cu totul imposibile din partea orĭ-căruĭ ne-Român.

Erórile ordinare contra limbeĭ slavice le trecem cu vederea, căcĭ ele ne isbesc în fie-care frază, astfel că am fi siliţĭ a reproduce aci textul întreg. Ne mulţumim dară a indica numaĭ românismele, şi anume pe cele maĭ pronunţate.

Confusiunea cea specifică românéscă a dativuluĭ cu genitivul ocupă şi aci primul loc, ca şi 'n evangeliarul dela Reims.

8) Судьбы церковнаго языка, No. 2, Petersburg, 1848, p. 194—283.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Aşa citim de treĭ orĭ: дїаволѫ того (116.118)=‘diabolo illius’, în loc de: дїавола того=‘diaboli illius’, şi o dată viceversa: дїавола томѫ (117)=‘diaboli illi’, în loc de: дїаволѫ томѫ=‘diabolo illi’.

Intr'un alt pasagĭu: wтвръзи его стлъпъ (118)=‘aperuit illius columnam’, în loc de: wтвръзи емѫ стлъпъ=‘aperuit illi columnam’.

Intr'un al treilea: вѣкы вѣком (126)=‘saecula saeculis’, în loc de: вѣка вѣковъ=‘saecula saeculorum’.

Apoĭ fiindcă românesce se întrebuinţézĕ adverbial nominativul ‘ḑiua şi nóptea’, autorul pune şi slavonesce la nominativ adverbele: дьнь и ноⷹь (125)=‘dies et nox’, în loc de ablativul дьниⷨ и ноⷹиⷨ=‘die et noctu’, saŭ: въ дьне и въ ноⷹи=‘în die et in nocte’.

Fiindcă românesce se preferă ‘soru-*sa*’ pentru ‘sóra *lui*’, vedem şi aci: Мелинтїана же сестра своа (116)=‘soror sua’, în loc de: сестра его=‘soror illius’.

Fiindcă românesce a treĭa persónă a presinteluĭ indicativ are aceĭa-şĭ formă în prima conjugaţiune la singular şi la plural: *el strică* şi *eĭ strică*, autorul ḑice şi slavonesce: поповь иже wкстоитъ и творитъ (125)=‘parentum qui *circumstat* et *creat*’, în loc de: wкстоиⷨтъ и твориⷨтъ=‘circumstant et creant’.

Fiindcă românesce din latinul *currere* s'a format în limba veche *a cură* cu duplul sens de ‘alergà’ şi ‘curge’, — cfr. maĭ sus pag. 198 No. 30 — autorul întrebuinţézĕ pe slavicul текѫ cu sensul de ‘alerg’, deşi el nu însemnézĕ decât ‘curg’: потечѣ и виде (119, 120)=кѫрсе ши вѣѕѣ, алергъ ши кѫѕѣ...

Ne oprim aci, maĭ atragênd însă atenţiunea asupra N-lor 1 şi 12 din *Notanda* de maĭ jos.

§ 7. O dată constatat că textul slavic s'a scris de către un Român, s'ar puté nasce întrebarea: dacă nu cum-va acelaşĭ Român îl va fi tradus şi românesce?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

O asemenea ipotesă ar simplifica succesiunea celor treĭ momente cronologice: compunere, traducere şi copiare,—reducêndu-le numaĭ la doă.

O inspecţiune atentivă a ambelor texturĭ, celuĭ slavic şi celuĭ român, probézĕ însă imposibilitatea identificăriĭ autoruluĭ cu traducătorul.

Vom da un singur exemplu.

Textul slavic ḑice: начет его ѕ к и т и=românesce: ЛЪчепѕ л-л к а т е (122). Slavonesce оубити însemnézĕ numaĭ ‘a omorî’, nicĭ o dată ‘a bate’. Unirea sensurilor ‘omorî’ şi ‘bate’ se găsesce însă în vechĭul român *ucide*=lat. *occidere*. Chĭar în texturile cele publicate de cătră noĭ am veḑut: трѣмѣсе воинничїи тоци ши комарїи сѫ се ѕ ч и г ж кѕ Тѣрчїи (t. 1, p. 379), saŭ: кѕ трестїе мж о ѵ ч и д ѣ пре капѕ (t. 2, p. 46). Autorul dară dă cuvîntuluĭ slavic оубити un sens ne-slavic, ci curat românesc. Dar atuncĭ este învederat că şi 'n traducerea românéscă, dacă ar fi făcut'o tot dînsul după propriul seŭ original slavic, n'ar fi pus: бате, ci ar fi lăsat: оучиде.

Trebuĭ să admitem, prin urmare, că autorul şi traducătorul aŭ fost doă individualităţĭ distinse, remănênd astfel intacte cele treĭ momente cronologice de maĭ sus:

1. Pe la 1580 *minimum*, s'a făcut copia cea ajunsă, înainte de 1600, în mânile luĭ popă Grigorie din Măhacĭu;

2. Pe la 1550, *plus-minus*, s'a făcut traducerea românéscă din slavonesce;

3. Redacţiunea, scrisă slavonesce de cătră un Român şi pe care de acela noĭ o numim românéscă, ar puté să fie chĭar de pe la 1500.

§ 8. In prototipul luĭ Bogomil sântul Sisinie este un pustnic, ba încă ‘stylites’, petrecênd viaţa pe un stîlp de pétră, ca sântul Simeon, cu care—póte—l'a şi confundat eresiarcul bulgar din causa nascerĭi luĭ Simeon într'o localitate numită *Sisan*. Sântul Sisinie din redacţiunea românéscă, din contra, este

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

un voĭnic, un armaş ca sânţiĭ Georgiŭ saŭ Demetriŭ, ceĭa-ce se potrivesce maĭ bine cu datele hagiografice, căcĭ sântul Sisinie cel adevărat, născut în Armenia, fusese ostaş în armata împăratuluĭ Liciniŭ la 320. [9]) Numele luĭ se serbézĕ la 10 martiŭ. Să observăm însă, că maĭ există în calendarul creştin alţĭ vr'o cincĭ saŭ şése sfinţĭ cu acelaşĭ nume, afară de ceĭ doĭ sfinţĭ Sisoe, despre carĭ vom vorbi maĭ jos.

In redacţiunea românéscă stîlpul de pétră capătă o altă destinaţiune. El servă de locuinţă nu sântuluĭ Sisinie, ci surorei sale Melantia, despre care prototipul luĭ Bogomil nu scie nemic. Sântul Sisinie, cavaler în tótă puterea cuvîntuluĭ: КАЛА ЛѢИ ВЪИЖИ ДИХНЇѦ ШИ АВЕ Ѧ МѢНѦ W СѢЛИЦѢ ДЕ ФОКѲ, — merge a alunga pe dracul din casa surorĭĭ sale.

Nu este maĭ puţin caracteristic în redacţiunea românéscă epizodul celor treĭ arborĭ: salce, rug şi maslin, ceĭ de'ntâiŭ doĭ afurisiţĭ, cel al treilea bine-cuvîntat de cătră sântul Sisinie.

Blăstemurĭ şi bine-cuvîntărĭ analóge se găsesc la tot pasul în legendarul paganic şi eretic al tuturor popórelor. Ne vom mărgini aci de a cita, avêndu-l maĭ la îndămână în momentul de faţă, următorul pasagiŭ din legenda medievală a sânteĭ Barbare:

‹ . . . duo pastores erant pascentes oves suas, et illi con‹sideraverunt, quod beata Barbara a facie patris extra petram ‹fugeret. Pater autem ejus quaeritando discurrens venit ad ‹praedictos pastores inquirendo, utrum vidissent Barbaram fi‹liam suam; *unus autem eorum cousiderans iram patris ju‹ravit, se nescire, alter vero digito eam prodidit. Beata au‹tem Barbara proditori suo maledixit, et subito ipse versus ‹est in statuam marmoream* etc.› [10]).

9) Pétin, *Dictionnaire hagiographique*, Paris, 1850, t. 2, p. 1033, in Migne, *Encyclopédie théologique*, t. 41.

10) Köhler în Wolf, *Zeitschrift für deutsche Mythologie*, t. 3, Göttingen, 1855, p. 299.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Intr'un cântec poporan bulgar, Maïca Domnuluï afurisesce plopul ‘ca să n'aibă umbră’, bradul ‘ca să nu înfloréscă’, iedera ‘ca să facă roduri negre’[11]); ér amicul meŭ Angelo de Gubernatis ne spune, că într'o legendă poporană italiană, Fecióra Maria, din contra, bine-cuvîntéză maï multe plante: ‘Pour soustraire son fils aux sicaires d'Hérode, la Vierge le ‘cache sous des plantes et des arbrisseaux que, naturellement, ‘elle bénit...’[12])

§ 9. Maï pe scurt, redacţiunea românéscă se află într'o legătură necontestabilă cu prototipul luï Bogomil—veḑï maï sus §-ful 3—, dar în acelaşï timp este fórte independinte.

Dela acea veche redacţiune din secoluï XVI trebuï să facem acum o săritură, peste treï vécurï, pînă la o redacţiune de tot nouă, care —cam între aniï 1860–70— s'a tipărit pentru prima óră în Iaşï, şi apoï —dela 1870 încóce— s'a reprodus în Bucureşcï maï de multe orï de cătră tipograful Teodor Mihăescu.

Noï posedăm numaï ultima ediţiune bucurescénă, 1878, in-16, pagine 16, sub titlul: *Minunile sfîntuluï Sisoe.*

Afară de text, ea cuprinde la capăt o grosolană gravură, represintând pe ‘Sft. Sisoe’, îmbrăcat călugăresce, răzimat de o stâncă şi arătând cu mâna dréptă la ‘Satana’, sub forma tradiţională de ţap, pe care ‘Arh. Mihail’ îl ţine cu o mână de chică, ér cu cea-l'altă îï împlântă în gît vîrful sabieï, curgênd din gura draculuï voluminóse picături de sânge.

Intre cele-l'alte particularităţï ale acesteï noue redacţiunï, să constatăm maï întâiŭ de tóte schimbarea întâmplată chïar în numele sântuluï: din *Sisinie* s'a făcut *Sisoe.*

Calendarul creştin cunósce doï sfinţï *Sisoes,* ambiï Egipteni de nascere şi ambiï serbaţï în luna luï iuliŭ.

Despre cel dela 6 iuliŭ, Sisoe supranumit cel mare, Me-

11) Miladinovtzi, Българскu народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 36, No. XXXVI.
12) Gubernatis, *La mythologie des plantes,* Paris, 1868, t. 1, p. 216.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

neele ne spun anume că: ‹putérnică era rugăciunea luĭ spre goniré dracilor›.[13])

Iată de ce, prin asemenare de numĭ şi prin asociaţiune de ideĭ tot-o-dată, sântuluĭ Sisoe ‹gonitorul de dracĭ› ĭ-a fost lesne de a înlocui în noua redacţiune românéscă pe sântul Sisinie ‹gonitorul de dracĭ› din redacţiunea cea veche.

Intre cele doă redacţiunĭ maĭ există şi alte diferinţe secundare, precum disparĭţiunea ‹stîlpuluĭ de marmure› şi adausul ‹paltenuluĭ›, pe lîngă ‹salce›. ‹rug› şi ‹măslin›: în totalitate însă, identitatea ambelor este atât de învederată, încât noĭ ne-am creḑut datorĭ a reproduce pe cea nouă în josul celeĭ vechĭ, întocmaĭ după cum am făcut în ‹Texturĭ măhăcene› la No. I în privinţa celor doă redacţiunĭ române ale Legendeĭ Duminicei.

§ 10. Dar cărticica, întitulată ‹Minunile sfîntuluĭ Sisoe›, cuprinde nu numaĭ textul cel modernisat al vechiĭ redacţiunĭ românescĭ. După acest text urméză în ea: ‹Visul Maĭceĭ Domnuluĭ›, asupra căruĭa vom reveni maĭ jos la No. II; de aci o sentinţă a luĭ Ponţiŭ Pilat contra Măntuitoruluĭ; şi 'n fine, o fantastică enumeraţiune a suspinelor, lacrimelor etc. etc. ale luĭ Crist: carĭ tóte ar merita de a fi studiate maĭ de aprópe, ca nesce apocrifurĭ fórte populare în tótă Europa, dacă ar fi în vre-o legătură cu texturile ce ne preocupă.

In casul de faţă, fără comparaţiune maĭ importantă este bucata cea pusă în cărticică chĭar la început, înainte de ceĭa-ce noĭ am numit redacţiunea românéscă cea nouă.

Iat'o întrégă:

«Eŭ, robul luĭ Dumneḑeŭ sîntul Sisoe, pogorîndu-mĕ din muntele «Sionuluĭ, adecă din măgura Eleonuluĭ, veḑuĭ pe Arhanghelul Mi‹hail, voevod îngeresc, întimpinând pe Avestiţa, aripa Satanceĭ, şi e‹ra pĕrul capuluĭ eĭ lung pînă la călcâe, şi ochiĭ eraŭ ca focul, şi ‹din gură-ĭ eşĭa foc şi din tot trupul eĭ, şi mergea fórte strălucită ‹şi cu trupul schimonosit. Şi o întâlni Arhanghelul Mihail şi o în-

13) *Vieţile sfinţilor din luna luĭ Iulie*, Bucuresci, 1836, in-f., f. 69.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

«trebâ: de unde vĭĭ tu, Satano, duh necurat, şi unde te ducĭ, şi «cum îţĭ este numele? Ĭar ea ḑise: eŭ sînt duh necurat, aripa Sa«taneĭ. Atuncĭ Arhanghelul o luâ de pĕr şi o bâtu cumplit; ér ea «striga cu glas mare, şi ḑicea ca să maĭ înceteze îngerul de bătae, «că i le va spune tóte pe rînd; şi încetând îngerul de bătae, ea «începu a i le spune: — Auḑit'am de o fecĭóră Maria, fata luĭ Ioa«chim şi a Aneĭ, pe care a vestit'o Arhanghelul Mihail prin tóte «cetăţile, vrînd Maria să nască pe Isus Nazarinénul; şi eŭ merg «cu ale mele diavolescĭ meşteşugurĭ ca s'o smintesc pe dînsa. Iar «Arhanghelul a ḑis: pînă 'n ḑiua de astăḑĭ, aceste meşteşugurĭ ale "tale să mi le spuĭ. Şi o luâ de pĕrul capuluĭ, începu a o bate reŭ, «şi o junghia; ér ea ḑise îngeruluĭ: lasă-mĕ că ţi le voĭu spune «tóte pe rînd: —Eŭ mĕ fac muscă, eŭ mĕ fac paĭanjene, eŭ mĕ «fac ogar, şi tóte nălucirile vĕḑute şi nevĕḑute, şi merg de smin«tesc femeile, şi ĭeaŭ copiĭ, şi smintesc feţile (fetele?) lor prin «somn greŭ dormind; şi eŭ am 19 numĭ ale mele: Avestiţa, Navo«dar, Salomnia, Zurina, Nicara, Aveziha, Scarbola, Miha, Puha, Cri«pa, Zlia, Nevaţa, Pesia, Cilipina, Igra, Fosfor, Luţifer, Avie, Ber«zebuti; dar unde se vor găsi numile mele scrise, eŭ acolo nu mĕ «voĭu apropia de 7 mile de loc de acea casă, nicĭ de nimenĭ căţĭ «vor fi întru acea casă, pînă va fi cerul şi pămîntul, în vecĭ a«min.»

Noĭ scim —veḑĭ pag. 254 § 6— că bogomilĭĭ aveaŭ o deosebită veneraţiune pentru arcangelul Mihail, şi avem tot-odată o mărturiă positivă —maĭ sus § 2— cumcă acest «voevod al îngerilor» figura anume în rugăcĭunea luĭ Bogomil cea cu sântul Sisinie. Cu tóte astea, nicĭ în redacţiunile rusescĭ, pe câte le cunóscem, nicĭ în cele doă românescĭ, despre carĭ am vorbit pînă aci, arcangelul Mihail nu se află; şi ĭată că pe neaşteptate noĭ îl găsim acum alăturĭ cu sântul Sisinie, devenit Sisoe, şi alăturĭ cu nomenclatura cea lungă din prototipul luĭ Bogomil şi din redacţiunile rusescĭ.

Din acésta ar trebui să conchidem una din doă:

Saŭ că Bogomil va fi scris diferite rugăcĭunĭ contra frigurilor, tóte cu sântul Sisinie, dar numaĭ una cu arcangelul Mihail;

Orĭ că din prototipul luĭ Bogomil se vor fi desfăşurat maĭ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

târdiŭ doă saŭ maĭ multe varianturĭ, din carĭ numaĭ într'unul s'a conservat arcangelul Mihail.

Prima ipotesă pare a fi întărită prin acea împregĭurare, că în lista scrierilor bogomilice—maĭ sus pag. 255—figuréză alăturĭ: ‹rugăcĭunĭ de friguri› și ‹despre cele 7 friguri›, ca doă saŭ maĭ multe bucăți deosebite; cea-l'altă ipotesă este totuși nu maĭ puțin probabilă, de óră-ce în redacțiunea românéscă cea veche noĭ nu vedem nomenclatura cea diabolică, care ar fi trebuit să figureze și acolo, după cum figuréză în redacțiunea cea veche ruséscă, ambele redacțiunĭ fiind legate prin punctul comun al ‹stîlpuluĭ de pétră›.

Orĭ-cum ar fi, mărginindu-ne în sfera variantelor românescĭ, ‹Sisinie cu Mihail›, adecă redacțiunea cea scurtă, este tot atât de bogomilic ca și ‹Sisinie cu stîlpul›, adecă redacțiunea cea lungă.

§ 11. După cum în Rusia opera luĭ Bogomil a ajuns la trépta unuĭ simplu descântec poporan, tot așa și 'n România, cel puțin unul din cele doă varianturĭ.

D. S. F. Marian a publicat de-mult următorul descântec din Bucovina:

«Pogorîndu-se arhanghelul Mihail din muntele Eleonuluĭ, a întim-
‹pinat pe Avezuha, aripa Sataneĭ, și era fórte grozavă. Pĕrul capuluĭ
‹eĭ era pînă 'n călcâe, și ochiĭ eĭ eraŭ ca stelele, și mânile de fer,
«și unghile la mânĭ și la picĭóre eraŭ ca secerea, și din gura eĭ eșia
‹pară de foc. Și ĭ-a ḑis arhanghelul Mihail, maĭ marele voevod pu-
«terilor cerescĭ:

‹—De unde viĭ tu, duh necurat, și unde te ducĭ?

‹—Eŭ merg în Vifleemul Iudeeĭ, că am auḑit că are să se nască
‹Isus Hristos din Maria fecĭóră, și merg ca s'o smintesc pe ea.

‹Atuncĭ o luă arhanghelul Mihail de pĕrul capuluĭ, și o legă cu
‹lanțurĭ de fer, și ĭ puse paloșul în cóste, și începu a o bate fórte
‹tare, ca să spună tóte meșteșugurile sale.

«Ĭară ea începu a spune:

‹—Eŭ mĕ fac ogar, mîță, muscă, păingăn, cĭóră, fată gróznică,
«și așa întru în casele ómenilor de le smintesc femeile, și le smintesc
‹pruncĭĭ, și le aduc pripașĭĭ, și eŭ am 19 numĭ: I. Vestița; II. No-
‹vadaria; III. Valnomia; IV. Sina; V. Nicozda; VI. Avezuha; VII.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

«Scorcoila; VIII. Tiha; IX. Miha; X. Grompa; XI. Slaló; XII. Ne-«causa; XIII. Hatav; XIV. Hulila; XV. Huva; XVI. Ghiana; XVII. «Gluviana; XVIII. Prava; XIX. Samca. Şi unde sînt aceste numĭ scrise, «eŭ acolo de casa aceĭa nu mĕ pot apropia de 3000 de paşĭ.

«Atuncĭ lĭ ḑise arhanghelul Mihail, maĭ marele voevod puterilor «cerescĭ:

«—Iată 'ţĭ ḑic ţie şi te jur, să n'aĭ putere a te apropia de casa «robuluĭ luĭ Dumneḑeŭ N. N., nicĭ de averea luĭ, nicĭ de dobitócele «luĭ, nicĭ de tóte căte sînt ale luĭ, ci să te ducĭ în munţiĭ ceĭ pustiĭ, «unde nime nu locuesce, acolo să 'ţĭ fie locuinţa ta. Amin.»[12])

Nu avem nevoe de a insista asupra perfecteĭ identităţĭ a acestuĭ descântec cu bucata cea introductivă la «Minunile sfîntuluĭ Sisoe», cu acea deosebire fundamentală însă, că aci s'a perdut deja orĭ-ce urmă, directă saŭ indirectă, de sântul Sisinie din prototipul luĭ Bogomil.

§ 12. Acelaşĭ variant, érăşĭ fórte modificat şi érăşĭ fără sântul Sisinie, se află slavonesce între exorcismele luĭ popa Simeon, pe cele doă foĭ adause la finea volumuluĭ luĭ popa Grigorie din Măhacĭu, despre carĭ noĭ am vorbit în trécăt între «Texturĭ măhăcene» la pag. 175.

Iată'l literalmente, cu lipsurĭ din causă că hărtia e rósă pe la margine:

Ѩзъ архаггль михаиль ходиҳ по горѣ елеѡнстѣи и wбрѣтоҳ вѣщиҳ именим авизоѡ и рекоҳ ей ти еси злоплемен и проклетое вѣ.... wна бо вѣше прострѣла власи свои до петѩ. и рече ей архаггль михаиль не имам поустити. аще ми са не клѧнеши и повѣжди ми родѧ своемѧ. и

Eŭ, arcaŭgelul Mihail, îmblat'am pe muntele Eleonuluĭ şi am aflat pe Veştiţa numită Avizoe, şi ĭ-am ḑis: tu eştĭ ném reŭ şi blăstĕmat... căcĭ ea îşĭ întinsese pletele pînă la călcâe. Şi-ĭ ḑise arcaŭgelul Mihail: nu te voĭu lăsa, dacă nu te veĭ jura şi

12) Marian, *Descântece din Bucovina*, în *Traian.* 1869, No. 87. p. 252.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

имѣ... же рече емѹ нашь родмо (*sic*) име (?). а мора. в вѣщица. г ахоха. д пладница. е лекта. ѕ члкоу... дица. ꙁ полоноцница. и свевела. ѳ дѣ... ивдаважща. і нерадостна. аі чрѧни.... нигде да не сам бил казноутисѧ. архаггле михаиле. идеже стоит мятви сїе вѣ домѹ...

nu-mĭ veĭ spune némul teŭ şi numile: éră dînsa a ḑis: numile némuluĭ meŭ sînt: 1. Mora; 2. Véştiţa; 3. Ahoha; 4. De-mĭaḑi-ḑi; 5. Lecta; 6. A-omuluĭ... 7. De-mĭaḑi-nópte; 8. Svevela; 9. . . . . 10. Nebucurósa; 11. Négra..... arcangele Mihaile. unde în casă va fi acéstă rugăcĭune. ..

E peste putinţă de a nu vedé, dela cea de'ntâiŭ aruncătură de ochĭ, intima legătură a acesteĭ pretinse rugăcĭunĭ cu redacţiunea cea din ‹Minunile sfîntuluĭ Sisoe› şi cu descăntecul românesc din Bucovina pe de o parte. ér pe de alta cu cele doă descântece rusescĭ, tóte acestea izvorîte, pe diverse pogorîşurĭ, din unul şi acelaşĭ prototip al luĭ Bogomil.

§ 13. Redacţiunea cea scurtă şi cele doă rusescĭ conservă cu persistinţă nomenclatura dracilor, pe care a perdut'o redacţiunea cea lungă, veche şi nouă.

Cătă desbinare însă în numĭ şi chĭar în numere!

In Bogomil sînt numaĭ 7 dracĭ, în redacţiunile rusescĭ—12; tot 12 în exemplarul slavic al luĭ popa Simeon; apoĭ 19 în redacţiunea românéscă cea scurtă şi în descântecul din Bucovina.

Divergiuţa numilor se póte constata maĭ bine prin următorul tabel:

Redacţiunea română:	Descântec:	Popa Simeon:	Redacţiunile ruse:
Avestiţa	Vestiţa	Вѣщица	Трясея
Aveziha	Avezuha	Явизеа	Огнея
Salomnia	Valnomia	Мора	Леден
Năvodar	Navadaria	Пладница	Гнетея
Scarbola	Scorcoila	Полоноцница	Хрипуша

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Miha	Miha	Лекта	Глухая
Puha	Tiha	Яхоха	Ломея
Cripa	Grompa	Чрѣна	Унея
Zlia	Slaló	. . . . .	Желтея
Nicara	Nicozda	Свевела	Коркуша
Zurina	Sina	. . . . .	Гледея
Nevaţa	Necauza	Нерадостна	Невея.
Fosfor	Hatav		
Luţifer	Hulila		
Berzebuti	Ghiana		
Avie	Huva		
Cilipina	Gluviana		
Igra	Prava		
Pesia	Samca		

Afară de *Avestiţă* (=*Vestiţă*=Вѣщица) şi *Avezuhă* (=*Avezihă*=Явизом), carĭ figurézĕ în treĭ liste; afară de *Salomnia* (=*Valnomia?*), *Miha*, *Tiha* (=*Puha?*), *Scarbolu* (=*Scorcoila*), *Năvodar* (=*Navadaria*), *Grompa* (=*Cripa*) şi *Zlia* (=*Slalo?*) din cele doă liste românescĭ; afară de o apropiare posibilă între românul *Nevaţă* şi rusul Невея; tóte cele-l'alte numĭ sînt în disarmonia cea maĭ infernală, astfel că nomenclatura drăcéscă se urcă nu la 7, nu la 12, nu la 19, ci la un minimum de 50!

Să nu ne închipuim însă, că numaĭ Româniĭ şi Slaviĭ ar fi nesce naşĭ atăt de darnicĭ în privinţa Sataneĭ.

In dosarele faĭmóselor procese de fermecătoriă din Germania, dracul pórtă maĭ multe ḑecimĭ de numĭ: *Bickelhut*, *Breittkop*, *Bolomolo*, *Federbusch*, *Fröhlich*, *Gerlach*, *Grünwald*, *Hundskopf*, *Kehrauss*, *Limper*, *Lucifer*, *Moritz*, *Pompernickel*, *Seltenfroh*, *Strule* etc. etc. Aprópe fie-care fermecătorésă cunoscea pe acest gentleman sub un altfel de nume, când semnificativ, când cabalistic, când fără nicĭ un căpătâĭu [13]).

In Francia, o demonologiă din secolul XVI ne spune de asemenea, că statul major al infernuluĭ se compune din: *Lucifer*, *Belzebut*, *Astarot*, *Lucifugé*, *Satanachia*, *Fleuretty*, *Ne-*

13) Wolf, *Zeitschr. f. deutsche Mythol.*, t. 2, p. 64.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

biros, *Baël*, *Agares*, *Marbas*, *Pruslas*, *Aamon*, *Barbatos*, *Buer*, *Gusoyn*, *Botis*, *Bathim*, *Pursan*, *Abigar* etc. etc.[14])

Incă o probă, că bogomilismul căuta să se identifice în tóte cu pornirile cele instinctive, așa dicênd antropologice, fie bune saŭ rele, ale poporuluĭ.

§ 14. Desvoltările de maĭ sus ne permit a stabili un paralelism fórte instructiv între apocriful eretic, cu care începusem „Texturile măhăcene„, și apocriful cesta-l'alt, tot așa de eretic, cu care începem acuma „Texturile bogomilice„, adecă între „Legenda Dumnicel„ și între ceĭa-ce am puté numi: „Legenda Frigurilor„.

Aci, ca și acolo, un singur prototip se bifurcă din capul loculuĭ în doă redacțiunĭ, diferite nu numaĭ prin scurtimea saŭ lungimea lor relativă, dar încă prin punctul de plecare, prin óre-carĭ amărunte și —pînă la un punct- - chĭar prin intențiune.

Aci, ca și acolo, ambele redacțiunĭ, născute printr'o timpurie bifurcare dintr'una și aceĭașĭ sorginte, încep apoĭ a se încrucișa la o-l'altă, a se amesteca, a se împleteci, dar fără a se identifica, fără a perde fie-care propria sa existință separată, astfel că une-orĭ ele figuréză împreună în aceĭașĭ broșură, ca și când ar fi doă legende deosebite.

In fine, aci ca și acolo, după secolĭ de adîncă uĭtare, apocriful recăștigă d'o dată vechĭa'ĭ popularitate, re'noindu-se în limbă sub raportul formeĭ, și adaptându-se — în privința fondului— la situațiunea momentului. . . .

14) *Le grand grimoire ou l'art de commander aux esprits, sur un manuscrit de 1522*, Paris, 1845, in-12, passim.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Млтва стго Гїсина wт дiа-
вола проклета:

кто воинь бист wкож сти
Гисинь.

иже многимъ воемъ wдо-
леатъ.

пръво Сирианомъ, и втора
Исмаилтеном, и три Тартаромъ.

114. егда мятвѫ твораше вѫзвратись сти Гїсинь wт вѫстока въ Равїю.

и прїиде къ немѫ агглъ, гспдинъ въ сънe и рече емѫ.

иди Сисине къ сестри свое Мелинтию.

(Rugăciunea sântului Sisin contra afurisitului drac).

карелe воиникь фѫ ка сти Гїсинъ.

че мѫлте оци бирѫи.

дтъю Гїрианїи. ан доин Тѫрчїи, ан треїи Тѫтарѫи.

е дека-ш фѣпсе рѫгѫ, | дтоарсесѣ сти Гисїнъ де рѫсѫрит ла Равїѫ.

ши вине кѫтрѫ елѫ дцерѫл домнѫлѫи д вис ши висе лѫи.

дѫ-те Сисине кѫтрѫ сорѫта Мелинтїе.

Carele voinicŭ fu ca sveti Sisinŭ, ce multe oşti birui? întâiu Sirïanii, ai doii Turcii, ai treii Tătarăi. E deca-ş fêpse rugă, întoarsesé sveti Sisinŭ de răsărit la Raviïa; şi vine cătrâ elu îngerul Domnului în vis şi ḑise lui: Du-te, Sisine, cătrâ soru-ta Melintie, că ş'au

---

MINUNILE SFÎNTULUÍ SISOE.

Atuncea in vremea Sfîntului Sisoe, plecară cu un împărat la vinătóre şi dimpreună cu fraţiĭ mulţi; iar când fu intr'o pădure mare, cu voia luĭ Dumneḑeŭ dete o furtună mare, şi se risipiră toţi pe faţa pămîntului, ne-sciind nimenĭ care in cotro a apucat. Iar Sfîntul Sisoe, cu voia luĭ Dumneḑeŭ, nemeri drept la chilia sori-seĭ Meletia, in marginea Măriĭ. Şi stând la uşă, striga cu glas mare ca să-ĭ deschidă uşa. Iară Meletia il intrebă: cine eştĭ tu, că eŭ nu te cunosc pe tine? El érăşĭ ḑise: deschide-mĭ uşa, soru-mea Meletia, că n'am unde să scap de furtuna Măriĭ; iar

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

понеж ест родила, е дети, и кѫзел их ест дїаволѫ. и с хощеть кѫзети.

не сѫтворити ловцѫ дїаволѫ томѫ.

115. ако тебѣ | радї wтженет гь дїаволѫ того.

Мелинтїна же сестра своа роди сѫтвори стлпь, мрамурень.

и ѕаковала гвоѕдїемѫ, и wловомѫ ѕилиѭана (*sic*).

и поет, в, wтроковице на слѫжебѫ себе брашно ѕа леть.

116. и прїиде сти Сїси[нѫ] кѫ стлпѫ и рече.

сестро Мелинтїе wтврѫѕи ми стлпь да вънидѫ.

wна же рече, не смеаю ти wтврѫсти, ѭакож болсе врага Ѭараха.

кь шѫѕ нѫскѫт чинчи кокони. шш ѭѕ лѫать дракѫлѫ шш лль шаселе ва се и–лѫ ѭ.

сѫ нѫ фачи вѫнат ачелѫ[ѭ] дракѫ.

кѫ пентрѫ тине гонеще дѫмнѫл прѣ ачела дракь.

Мелинтїа сора лѫи, нѫскѫ де фѫкѫ стлпѫ де мармѫре.

ши–л ферекѫ кѫ пироане де фїерѫ, ши коперит кѫ плѫмбѫ.

ши лѫw доw фете сѫ–и слѫжаскѫ кѫ хранѫ ѧтрѫ ань.

ши мерса сти Сисин | кѫтрѫ стлпѫ ши ѕисе.

соро Мелинтїе дешькиде–ми стлпѫл сѫ ѧтрѫ.

а ѕисе нѫ кѫтеѕ сѫ–ци дешкиѕ, кѫ мѫ темѫ де дракѫл ѧшельторюл.

---

născut cinci coconi, şi ĭ-au luatŭ draculŭ, şi alŭ şascle va se i-lŭ ĭa, să nu faci vănat aceluĭa drac; că pentru tine goneşte Dumnul prĕ acela dracŭ. Melintia, sora lui, născu de fâcu stlăpu de marmure, şi-l feriecâ cu piroane de fieru, şi coperit cu plumbu, şi luo doo fete să-i slujascâ cu hrană întru anŭ. Şi mersĭa sveti Sisin cătră stlăpu, şi zise: soro Melintie, deşăchide-mi stlăpul să întru. Ĭa zise: nu cutez să-ţi deşchiz, că mă temu de drcaul înşelătorĭul. El zise: soro Me-

---

soru-sa Meletĭa respunse ḑicênd: nu-ţĭ voĭu deschide uşa, că mĕ tem de Diavolul ca să nu'mĭ ica şi pe copilul acesta, ea încă n'aŭ împlinit 40 de ḑile. Ĭar Sfîntul ḑise: deschide uşa, că pe mine m'a orînduit Dumneḑeŭ după vînătorĭ de diavolĭ. Auḑind soru-sa, îndată ĭ-a deschis uşa, şi intrând Sfîntul cu calul în casă, iar Diavolul se făcu grăunte de meiŭ şi se lipi supt copita caluluĭ, şi intră şi el cu Sfîntul în casă. Ĭar Meletia soru-sa, singură fiind fără de ajutor, cu o mână bucate făcea şi cu altă mână copilul ţinea; apoĭ cinară şi se culcară; iar când fu pe la mieḑul nopţiĭ, se sculă Diavolul şi fură copilul din légăn şi fugi cu el. Ĭar

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

wнь же рече wтвръзи ми стлъпь да вънидѫ юк велїа есть вънѫ зима.

и велїа вѣлница (*sic*), нест главѫ подклонити.

117. азъ есмь ловцъ дїаволь томѫ, мене радї wтженет гь дїаволѫ того.

тогда wана (*sic*) wвръзи (*sic*) его стлъпь.

и вънидѣ дїаволь же подмичесѧ просеною лоспою под копитом коню Сисина.

и въсхити wтрок и побѣже къ морю.

wна же рече, w брате мою еж ти рех се ми бысть.

тогда сти Сисин въседи на кон свою, и потече въ след дїаволѫ того.

ел зисе, соро Мелнитие дешкиде-ми стлъпѫл сѫ ѧтрѫ, кж афарж маре фригѫ асте.

ши маре вихор, н'ам капѫл оунде-ми ѧкина.

еѫ синтѫ вънжторѫл ачелѫ драк, пентрѫ мене гонеще домнѫль прѣ ачела драк.

атѫнче ѧ дешкисе лѫи стлъпѫл.

ши ѧтрж дракѫл питѫлиш ка w грьѫнце де мею сѫптѫ копита калѫлѫи лѫ Сисин.

ши рѫпи коконѫл ши фѫци къгрѫ маре.

ѧ зисе w фрателе мѣѫ, кѫм ци зиш аша фѫ.

атѫнче сти Сисин ѧкжлекѫ прѣ калѫл лѫи ши алергѫ прѣ ѫрма ачелѫа драк.

---

lintie, deşchide-mi stlăpul să întru, că afară mare frigu ĭaste şi mare vihor: n'am capul unde-mi închina; eu sintu vănătorul aceluĭa drac: pentru mene goneşte Domnulŭ pré acela drac. Atunce ĭa deşchise lui stlăpul. Şi întră dracul pituliş ca o grăunţe de meĭu suptu copita calului lu Sisin, şi răpi coconul, şi fugi cătră mare. Ĭa ḑise: o, fratele meu! cum ţi ḑiş, aşa fu. Atunce sveti Sisin încălecă pré calul lui şi alergă pré urma aceluĭa drac. Calul lui văpăi dihniĭa;

---

copilul ţipând tare, Meletia îl auḑi prin somn şi se deşteptă, şi puse mâna în légăn, şi găsi légănul gol şi începu a plânge cu glas mare, şi cu multă jale strigă: scólă, fratele meŭ Sfinte Sisoe, că şi pre acest copil mi l'a furat Diavolul! Iar Sfîntul se deşteptă şi ḑise: ce este acésta? iar soru-sa ĭ-a spus luĭ pricina. Decĭ el îndată se sculă şi încălecă pe cal şi'şĭ luă paloşul în mână, şi plecă după Diavolul ca să'l găséscă. Şi mergênd pe drum, află pe marginea Mărĭĭ o salce, şi stătu în loc şi descălecă de pe cal jos, şi se rugă luĭ Dumneḑeŭ cu lacrimĭ ca să'ĭ grăéscă salcea, şi începu a o întreba: sfîntă salce a luĭ Dumneḑeŭ, n'aĭ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

118. кон же его | пламеном дихаша имеен вь рѫкахь пламено копїе.

и погна кѫ врѫбе.

и рече древо бжїи врѫко. видѣли врага бежаща и wтрокѫ носеща.

и беше врѫба видела и рече не видех.

и рече сти Сисин, да цветеш л плод да не сѫтвориш.

плаки потече и виде иное древо кѫпино.

119. и рече сти Сисинѫ древо бжїе кѫпино, видели врага бежеща и wтроче носеща.

и кѫпино беше видел и рече не видех.

и рече имѫ (*sic*) Сисин, да калѫ лѫи вьпѫи дихнїѫ, ши аве л мѫнѫ w сѫлицѫ де фокѫ.

ши-л гони прѣ ла w салче.

ши висе лемнѫл лѫ дѫмневеѫ салче, вьѳѫш дракѫл фѫциндѫ ши лѫ коконѫ дѫкѫндѫ.

ши салче-л фѫсеса вьѳѫт ши висе нѫ л'ам вьѳѫт.

ши висе сти Сисин, сѫ л-флѫреци ларѫ поаме сѫ нѫ фачи.

ларѫши кѫрсе ши вьѳѫ алтѫ лемнѫ рѫгь.

ши | висе сти Сисинь, лемнѫл лѫ дѫмнеѯеѫ рѫгѫле. вьѳѫш дракѫл фѫциндѫ, ши ѫл коконь дѫкьндѫ.

ши рѫгѫл фѫсеса вьѳѫт ши висе нѫ л'ам вьѳѫт.

ши ѯисе лѫи сѫ фїи блѫ-

şi ave în mână o suliţă de focu. Şi-*l* goni pré la o sa*l*ce, şi ḑi*s*e: le*m*nu*l* lu Dumneḑeu sa*l*ce! văḑu*ş* drac*u*l fugi*n*du şi înu coconu ducându? Şi sa*l*ce-*l* fusesĭa văḑu*t*, şi ḑi*s*e: nu l'a*m* văḑu*t*. Şi ḑi*s*e s*v*eti Sisi*n*: să înflureşti, ĭară poame să nu faci. Ĭarăşi cu*r*se, şi văḑu altŭ lemnu, rugŭ; şi ḑi*s*e s*v*eti Sisinŭ: lemnu*l* lu Dumnezeu rugule! văḑu*ş* drac*u*l fugi*n*du şi uîn coco*n* ducându? Şi rugu*l* fusesĭa văḑu*t*, şi ḑi*s*e: nu l'a*m* văḑu*t*. Şi zi*s*e lu*i*: să fi*i* blâstema*t*! un*d*e-ţi e rădâ-

---

văḑut pe Diavolul fugind cu copil în braţe? iar salcea văḑuse, şi ḑise că n'a văḑut; decĭ Sfîntul, cunoscênd vicleşugul dintr'insa, ĭ-a ḑis: să fiĭ blestemată de Dumneḑeŭ, ce veĭ înflori să nu legĭ; şi fu aşa. Şi Sfîntul tot alergă după Diavolul, şi văḑênd în cale un rug, îĭ ḑise: rugule al luĭ Dumneḑeŭ, n'aĭ văḑut pe Diavolul fugind cu un copil în braţe? Ĭară rugul văḑuse, şi ḑise că n'a văḑut; decĭ şi pe acesta, ca şi pe salce, l'a blestemat ḑicênd: unde 'ţĭ este rădăcina, să'ţĭ fie şi vîrful, şi să fiĭ împedecarea ómenilor; şi fu aşa. Iar Sfîntul tot alergă după Diavolul, şi văḑu în marginea Măriĭ un paltin, şi ḑise: sfinte paltine al luĭ Dum-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

сн проклета. гдеж ест коренъ твои. тѕ бѫдеть и врѣхъ твои.

кто хощет мимо ити к тебѣ. а ты потъкнетї е. а себе на проклетїе.

и потече и виде маслинъ прї морѣ стоещѧ.

120. и рече сти Сисинъ | древо бжїи маслино. виделн врага бежащѧ, и wтроче носещѧ.

и рече маслинъ, видѣхъ въ морю пориношасе.

и рече сти Сисин. да иси блсвенно и wсщенно древо бжїи маслинъ.

и бѫдеше вьсем цркваm на просщенїе, а члкom на спасенїе.

тако быст.

стемат. Биде цї-е рѫдѣчїна тл акоде сѣ-цн фїе врѣхѫ тѫ.

чине ба трече прѣ лѣнгѫ тине. тѕ сѣ-и ѧпелдечи, кръ ен сѣ те бластемѣ.

ши мли алерге ши вѣзѫ оуѧ маслинъ стѣндѫ лѣнгѣ маре.

ши висе сти Сисин. лемнѫл лѫ дѫмнезеѕ маслинѫ. бѣзѫши дракѫл фѫциндѫ, ши ѕ кокон дѫкѣндѫ.

ши висе маслинѫл, вѫзѣю-л ѧ маре афѫньдѫндѫ-се.

ши висе сти Сисин. сь фїи блсвитѫ и wсветит. лемнѫл лѫ дѫмнеѕеѕ маслинъ.

ши сѣ фїи лл тоате бесѣречилѣ де лѫминѫ, ши wаменилwр де спсенїе.

лша фѫ.

---

cina ta, acole să-ți fie vrăhu*l* tâu! cine va trece pr*é* lângâ t*i*ne, tu să-i înpe*a*deci, ĭară ei să te blastemé. Și ma*i* alergă, și văḑu uîn maslinŭ stând*u* lângă Mare, și ḑi*s*e sr*e*ti Sisi*n*: lemnu*l* lu Dumneḑeu maslinu! văḑu*și* drac*u*l fugi*n*du și u coco*n* ducându? Și ḑi*s*e maslinu*l*: văḑuĭu-*l* în Mare afunădându-se. Și ḑi*s*e sr*e*ti Sisi*n*: să fii bl*agoslo*vitu și osveti*t*, lemnu*l* lu Dumnezeu maslinŭ! și să fii la toate besérecilé de luminâ, și oamenilo*r* de sp*a*senie. Așa fu. Și vine la

---

neḑeŭ, n'aĭ vĕḑut pe Diavolul fugind cu un copil în brațe? iar el spuse drept, că l'a vĕḑut, dară a și audit copilul țipând pe cale; decĭ Sfîntul îĭ ḑise: să fiĭ blagoslovit de Dumneḑeŭ, și să staĭ înaintea bisericeĭ cu păcătoșiĭ la pocăință și cu drepțiĭ la spăsenie; și fu așa. Ĭar Sfîntul tot alergâ după Diavolul, și vĕḑu în marginea Măriĭ un maslin și ḑise: sfinte masline al luĭ Dumneḑeŭ, n'aĭ vĕḑut pe Diavolul fugind cu un copil în brațe? Ĭar maslinul spuse drept: l'am vĕḑut, s'a afundat în Mare, și se juca cu pesciĭ Măriĭ și cu copilul împreună; iar Sfîntul ḑise: să fiĭ blagoslovit de Dumneḑeŭ, din tine să fie mirul, și fără de tine să nu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

121. прїнде къ морю и вражє ѕнаниць свою въ море, изъвлече мрежѫ врага на сѫхо.

и начет его ѕбити, ѡѕ. пълницю желѣзною.

и гла емѹ даждь ми. ѕ. дѣти Мѣлинтїани сестре мои.

и рече дїаволъ, не им чесо дати изѣль ихъ есмъ.

и рече Сисин. изѣѕ (*sic*) ихъ проклете дїаволе.

дїаволъ же рече, изѣлю и ти млеко матерно на длань, еж есн сѣсал млад.

тогда сти Сисин сътвори
122. млтвѹ къ бѹ.

и ѕблѣва млеко матерно на длань.

тогда дїаволь изѣлюва, ѕ. дѣти Мелинтиянїи.

ши вине ла маре ши-шъ арѫнкъ ѕндица лѣи ѧ марѣ, ши скосе дракѹл ла ѕскат.

ши ѧчепѹ а-л бате кѹ. ѡѕ де бѹздѹгане де фїерѹ.

ши грѣи лѣи, дь-ми ѕ фечори ли сѫрори-ме Мѣлинтїеи.

ши ѕисе дракѹл, н'ам че-ци да къ л'ам мънкат.

шї-и ѕисе лѣи Сисинъ, бореще-и проклете драче.

дракѹль ѕисе. бораще-ци ши тѹ лаптеле мъни-та ѧ палмѫ чела че-и сѫптѹ ѧ тинерецеле.

атѹнче сти Сисин, елѹ-ши фече рѹгѫ къторь | дѹмнезеѹ.

ши бори лаптеле мъни-са ѧ палмѫ.

атѹнче ши дракѹл бори, ѕ фечори ли Мелинтїеи.

---

mare şi-şŭ arun*că* undiţa lu*i* în mar*é*, şi scos*e* dracu*l* la uscat, şi începu a-*l* bate cu 802 (82?) de b*uzdu*gane de fieru; şi grăi lui: dă-mi 6 feĉori ai surori-me Mél*in*tiei. Şi ḑis*e* dracu*l*: n'a*m* ce-ţi da, că l'a*m* măncat. Şi-i ḑis*e* lui Sisinŭ: boreşte-i, proclete drac*e*! Dra*cul*ŭ ḑis*e*: boraşte-*ţi* şi tu laptele măni-ta în pa*l*mâ, cela ce-i suptu în tinereţ*ele*. Atunce s*v*eti Sisi*n* elu-şi fec*e* rugâ căt*r*ă Dumneḑeu, şi bori laptele măni-sa în pa*l*mâ. Atunc*e* şi dracu*l* bori 6 feĉori ai Me-

---

se boteze omul, şi fu aşa. Atuncea sfîntul Sisoe descălecă de pe cal în marginea Mării şi îngenunchiă cu faţa la pământ şi se rugă luĭ Dumneḑeŭ ca să-l dea pe Diavolul în mână. Şi rugându-se sfîntul cu lacrimĭ de foc luĭ Dumneḑeŭ, a aruncat cârligul în Mare, şi îndată a prins pe Diavolul. şi apucându-l de céfă l'a scos afară din Mare, şi l'a bătut cu bătăĭ de usturime şi cu paloşul de foc în lungul trupuluĭ. Şi ḑicea Diavolul sfîntuluĭ: ce aĭ cu mine, sfinte Sisoe, de mĕ baţi? iar sfîntul ḑise: să daĭ, Diavole, copiiĭ soru-me Meletia carĭ i-aĭ luat; iar el ḑise: n'am de unde să ţi-ĭ daŭ, că i-am înghiţit; iar sfiutul ḑisc: dacă i-aĭ înghiţit, borasce-ĭ; ĭar Diavolul ḑise sfîntuluĭ: borasce şi tu laptele, care l'aĭ supt dela maĭcă-ta. Ĭar sfîntul se rugă luĭ Dumneḑeŭ cu lacrimĭ, şi îndată vĕr-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

и рече им Сисин, живъ гъ бъ нашъ нѣсы и на ѯемле, не имами пѫстити (*sic*) дїаволе докле ми сѫ не кльниши.

и начетъ дїаволъ клетисе, тако ми сил страшнаго
123. прстола.

идеже мавл сїнѫ глетсѧ име мое (?) въспоминанїе те тѫ дїавол не настигнет.

живъ гъ бъ нашъ нѣсни и на ѯемле, не имам тебе пѫстити дїаволе. аще не кльниш ми сѫ.

и начет дїаволъ сѫ сльзами клетисѧ.

тако ми сил страшнаго прѣ-
124. стола и мишца високаго.

шї-и висе лѧви Сисин. вїѫ дѫмневев домнѧл ностр ал черюлѧви ши алъ пѫмѫнтѧлѧви, н'ам а те лѣса драче пѫнѫ нѫ те вери ѭра.

ши ѧчепѫ дракѧл а се ѭра сѫ мѫ парде де търїа ѧфрикатѧлѧви ска|оунь.

ю ръга ачаста гржи-се-ва ши нѫмеле тъѫ помени-се-ва, аколе дракѧл сѫ нѫ-л акопере.

вїѫ дѫмнеѯев домнѧл ностр ал черюлѧви ши ал пѫмѫнтѧлѧви, н'ам а те лѣса драче сѫ нѫ те вери ѭра.

ши ѧчепѫ дракѧл кѫ лакржми а сѫ ѭра.

сѫ мь парде де търїа ѧфрїикатѧлѧ|и скавнѧл ши де брацеле ѧналте.

---

lin*t*iei. Şi-i ḑi*s*e lui Sisi*n*: viu Dumneḑeu, Domnu*l* nostru a*l* cerĭului şi alŭ pămăntulu*i*! n'a*m* a te lăsa, drace, până nu te veri g'ura. Şi începu dracu*l* a se g'ura: să mă pa*r*de de tăria înfricatului scaunŭ, ĭuo ruga aĉasta grâi-se-va şi numele tău pomeni-se-va, acole dracu*l* să nu-*l* acopere. Viu Dumnezeu, Domnu*l* nostru a*l* cerĭulu*i* şi a*l* pămăntului! n'a*m* a te lăsa, dra*c*e, să nu te veri g'ura. Şi începu dracu*l* cu lacrâmi a sâ g'ura: să mă pa*r*de de tăria înfriicatu*l*ui scaunu*l*

---

să laptele care l'a supt dela maĭcă-sa. Atuncea Diavolul se speriâ fórte reŭ, şi de fricâ bori şi el copiiĭ soru-seĭ pe câte ŝése, fiind nevătămaţĭ. Atuncea Diavolul s'a rugat sfîntuluĭ Sisoe ca să'l lase, iar sfîntul iĭ ḑise: ba, Diavole, pînă nu te veĭ jura ca să nu maĭ aibĭ putere asupra creştinilor, să le faĉĭ vre-o reutate. Atuncea Diavolul neputênd scăpa într'alt chip din mâĭnele sfîntuluĭ, i-a dat zapis la mână, că unde se vor găsi aceste foiţe orĭ în ce casă, la orĭ-ce om şi în orĭ-ce loc, să nu se apropie Diavolul de ŝépte mile de loc. Atuncea sfîntul încă tot îl bătea şi 'l chinuia şi 'l tăvălĭa, şi l'a apucat cu cărligul de grumaz şi cu mâna de păr, şi'l bătea şi'l căsnĭa, şi ḑicea sfîntul: să te ducĭ în munca de veĉĭ şi în pustiă, unde e dat ţie; şi i-a tăiat capul, şi i-a spintecat pieptul de-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

и чистаго порфїра wсѣненїи прѣчистиа его врьх.

и сил тѫх, м, поповь иже wбстоить вишнии Іерусалим.

и матвѳ творит днѣ и нощь.

идеж матвѣ сїа глѫце (*sic*) име твое вьспоминанїе те.

125. стое ти никоторїи дїаволь не настигнѫт, ни кѣ дѳмѳ (*sic*) бжїю, мр.

абїе посла его под мраком.

л ѯде славится име wца и сна, и стго дха и нн̄ѣ и прсно и вь веки веком амин.

126.

ши чинститвл вешьмѫнтвл че акопере чинститвл капвл лѳи.

ши де тѣрїаѫ челор. м. де попи челора че цинѣ лнлатвл Іерслмѳлѳи.

ши рѳгѫ фак ши ѳвл ши нолпте.

ѡw рѳгл лчаста грѣи-сѣ-ва ши нѳмеле тьѳ помени-се-вл.

свѫнтвл лчела нѳ сокоти | прѣ драквл ниче-л амѣнѫ. ниче кѣтрѫ каса лѳ дѳмнеѯѳ.

лчеши-л тремесе елѳ сѳптѳ лнтѳнерек.

трь чичл слѣвим нѳмеле татѣлѳи свнтѳлѣи дхь ши акмѳ ши пѳрѳре ши л вечии векѳлѳи. адѣвѣрат амин. |

şi de braţele înalte, şi cinstitul veşământul ce acopere cinstitul capul lui, şi de tăriaâ celor 40 de popi celora ce ţinŭ înaltul Ierusalimului şi rugâ fac şi ḑua şi noapte, ĭuo ruga acásta grăi-să-va şi numele tău pomeni-se-va. Svântul acela nu socoti pré dracul, nice-l amână, nice cătrâ casa lu Dumnezeu, acieşi-l tremese elu suptu întunerec; ĭară cicĭa slăvim numele Tatălui, Svăntuluĭ duhŭ şi acmu şi pururе şi în veciĭ veculuĭ adăvărat, amin.

---

la grumaz pînă la buric. Şi atuncea l'a aruncat în Mare, şi l'a blăstemat ca să nu maĭ iasă de acolo. Atuncea sfîntul Sisoe a luat copiiĭ sorĭ-seĭ pe câte şése şi i-a dus la chilia unde şedea Meletia. Şi ḑise sfîntul: ţine, soru-mea Meletio, copiiĭ carĭ ţi-a furat Diavolul; iar ea cu multă bucurie şi cu mare dragoste îĭ primi, şi pe Dumneḑeŭ lăudă.

Decĭ unde se va găsi acéstă carte, fraţilor, să nu aĭbă putere Diavolul şi vrăşmaşiĭ nicĭ o silă asupra creştinilor acelora; la carĭ se va găsi acéstă carte, să nu se atingă, nicĭ să se apropie de casa aceĭa, nicĭ de femeĭa omuluĭ acela, nicĭ de copiiĭ lor, să nu se apropie de nimica ale creştinilor acelora; şi mila luĭ Dumneḑeŭ să fie cu dumné-vóstră în vecĭ, amin

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA.

1. finalul *u* întreg: ѥлѫ (115), лемнѫ (119), фѫциндѫ (119, 120, 121), дѫкьндѫ (119, 120, 121), стьндѫ (120), маслинѫ (121), благословитѫ (121), стльпѫ (116, 117), сѫптѫ prepos. (118, 126), сѫптѫ particip. (122), фїерѫ (116, 122), [мѫ] темѫ (117), фригѫ (117), [ѥѫ] синтѫ (118), фокѫ (119), коконѫ (119), плѫмбѫ (116):

finalul *u* întreg, băgat în textul slavic: ловцѫ (115, 117) =paleo-sl. ловьць ‹venator› şi маслинѫ (120, 121 de 2 orĭ)= paleo-sl. маслина ‹oliva›, cfr. mai sus p. 273, § 6;

finalul *u* jumătăţit în ѫ sau ѣ: вонникѣ (114), лѫтѣ (115), дракѫ (115, 116), дракѫль, дракѫлѫ (115, 122), лль [шаселе] (115), [и–]лѫ [ѭ] (115), лнь (116), домнѫль (118), рѫгѣ (119), маслинѫ (120, 121), склоунь (124), цинь a 3 pers. plur. (125).

2. *-en-* pentru actualul *-in-*: мене (118).

3. ѧ ca vocală nasală numai în ѫѧ [кокон] (120), оуѧ [маслинѫ] (120), într'un loc prin metatesă grafică ѧѫ=ѫѧ [коконѫ] (119), şi ˙ntr'un alt loc prin vocalisare totală: ѫ [кокон] (121).

4. ѣ şi ѧ pentru *-e:* прѣ [ѫрмѧ] (118), прѣ [дракѫл] (126), прѣ [лчелл] (116, 118), прѣ [каллѫ] (118), прѣ [лл w салче]

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

(119), прѣ [лькгѫ] (120), дтолрсесѣ (115), мерса (116), [сѫ тѣ] кластемѣ (120), кесѣречилѣ (121), [д] марѣ (122), фѣсеса (119, 120).

5. *e* pentru vechĭul -ѣ- acolo unde şi astăḑĭ se pronunţă -*e*-: гонеще (116, 118), фече (122), тинерецеле (122)=тинерѣцеле, кореще (122, şi tot acolo: кораще), фете (116), мерса (116), тремесе (126), трече (120), дитънерек (126);

[сѣрори-]ме (122);

дека (114), векълъи (126)=вѣкълъи.

6. descompunerea luĭ ѣ în *ea*: дпеадечи (120)=дпѣдечи, cfr. maĭ sus p. 159 No. 65, şi t. 1, p. 40.

7. -їи- pentru -*i*-: дфрїикатълъи (124, dar 123: дфрикатълъи).

8. *ă* pentru *i* după *r*: Тѫтарѫи (114), dar şi *i* pentru ѫ după *r*: бори (123 de 2 orĭ);

a pentru *e* după *r*: кораще lîngă кореще (122).

9. ѫ=*ă* pentru *i* după *ş*: (ши]-шѫ [дрънкѫ] (122), dar şi: шарѫши (119), вьъши (121).

10. *i* pentru ѫ saŭ ѫ după *s*: [ѣ] синтъ (118).

11. *e* pentru ѫ după *ţ*: [w] грьъще (118).

12. *oa* generalmente bine păzit: тоате (121), wаменилwр (121), дтолрсесѣ (115), поаме (119), пироане (116) etc., afară de: скосе (122);

oa pus pentru *o* în textul slavic: wана (118)=wна, cfr. maĭ sus p. 273 § 6.

13. contracţiunea: чела че-и сѣитъ(122)=‘*ce ai* supt’.

14. alte particularităţĭ vocalice:

адѫвѫрат (126);

свънтълъи (126), probabilmente numaĭ prin scăpare din vedere grafică pentru свънтълъи:

дъмнъл (116)=домнъл;

фїерѣ (116, 122), dar мѣ (118), nu мїѣ;

тѫрїаѫ (125)=тѫрїа;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ѕѕа (125)=*ḍioa*.

15. predilecţiune pentru ѹ, nu ѫ: ѹѕра (123 de 2 orĭ, 124 de 2 orĭ).

16. confusiune perpetuă între ꙁ (=*z*) şi ѕ (=*dz*): ѕисе, ѕиш (115, 118 de 2 orĭ, 119 de 3 orĭ, 120, 121 de 3 orĭ, 122 de 3 orĭ, 123) şi ꙁисе (117 de 2 orĭ, 120 de 2 orĭ), дѕмнеѕеѕ (119, 121, 123 de 2 orĭ) şi дѕмнеꙁеѕ (119, 121, 124, 126), ьѣѕѕю, вѫѕѕ, ьѣѕѕши, ьѣѕѕт etc. (119 de 4 orĭ, 120 de 3 orĭ, 121) şi ьѣꙁѕт (120), adecă totuşĭ cu marea preponderinţă a luĭ ѕ;

numaĭ cu ꙁ: дешкиꙁ (117), кѕтеꙁ (117), ѕѣздѕгане (122), şi numaĭ cu ѕ: ѕѕа (125), dar fie-care din aceste cuvinte se întrebuinţéză o singură dată.

17. *o* din *v*–: лѕw (116).

18. metatesa: стльпѕ (116, 117), врѫхѕл (120).

19. alte particularităţĭ consonantice:
вихор (117)=*vifor* şi врѫхѕл (120)=*vîrful*;
вери (123, 124)=*veĭ*;
дешкиꙁ (117).

20. dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: дракѕл ѧшельторюл (117), ѧфрїикатѕлѕи скалѕнѕл (125, dar 123: ѧфрикатѕлѕи скаоүнь), чинститѕл вешьмѫнтѕл (125), cfr. maĭ sus p. 130 No. 18;

în: чинститѕл капѕл лѕи (125) prin contracţiune din: чинститѕл кап ал лѕи, reduplicarea articlulŭ postpositiv este numaĭ aparinte.

21. nearticulare anormală la feminin: [ѕѕа ши] ноапте (125), салче[-л фѕсеса ьѣѕѕт] (119).

22. pentru articlul *al:* домнѕл нострѕ ал черюлѕи ши алѫ пѫмѫнтѕлѕи (123, 124), аль шаселе (115), фечори ан Мелинтїеи (123), фечорн ан сѕрорн–ме (122), ли доин (114), ан треїи (114).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

23. ordinalul fără amplificativul *-a:* [алъ] шаселе (115), ca şi adverbul пѫрѫре (126).

24. лѫ дѫмнезеѫ (120, 126), лѫ дѫмнеѫеѫ (119, 121), лѫ Сисин (118).

25. genitivo-dativ femeiesc contras şi apocopat: сѫрори-ме (122), мѫни-та (122), мѫни-са (123);
сорѫ-та (115), dar сора лѫи (126).

26. duplul perfect dela *a face*: фжкѫ (116) şi фече (122):
maĭ-mult-ca-perfect: фѣпсе (114)=actualul *făcuse*.

27. alte perfecturĭ arcaice: вине (115, 121)=în textul slavic пріиниде ‹venì›:
виш (118).

28. maĭ-mult-ca-perfect: фѫсесѫ вьзѫт, фѫсесѫ вьѫѫт (119, 120).

29. *-e* pentru *-ѣ* la imperfect: лѫе [ѧ мѫнѫ] (119).

30. imperfectul cu *-iea* dela infinitivul cu *-i*: диχнїѫ (119).

31. viitorul cu ‹habeo›: н'ам а те лъса (123, 124)=‹nu te voĭu lăsa›.

32. ва се и-лъ ма (115)=‹i-l va lua›.

33. propaginaţiunea pronumelui personal: шї-и висе лѫи (122, 123), ачиеши-л тремесе елѫ (126), съ-ци фїе врѫχѫл тжѫ (120), ѫнде цї-е рѫджчїнл та (120), ши-шъ арѫнкъ ѫндица лѫи (122).

34. pronumele personal pleonastic: свети Сисин елѫ-ши фече (122).

35. propaginaţiunea lui *cel:* челор 40 де попи челора че цинъ (125).

36. acusativul fără *pre:* скосе дракѫл (122), рѫпи коконѫл (118).

37. infinitivul fără *a*: н'ам капѫл оунде-ми ѧкина (117) н'ам че-ци да (122).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

38. omisiunea verbului ajutător: ферекж кѫ пироане де фїерѫ ши [а] коперит кѫ плѫмѫ (116), cfr. mai sus p. 233 No. 29.

39. compoziţiunea incorporativă: гржи-сѫ-ва, гржи-се-ва (124, 125), помени-се-ва (124, 125).

40. metatesă sintactică: вьѧю-л (121).

41. condiţionalul *să* se confundă grafic cu reflexivul *se*: гржи-се-ва (124) şi гржи-сѫ-ва (125), а се ѹра (123) şi а сѫ ѹра (124), ва се и-лѫ та (115) etc.

42. *fecĭor* cu sensul general de „copil": фечори ли Мелинтїен (123), фечори ли сѫрори-ме (122), cfr. mai sus p. 165 No. 64.

43. *cocon* cu acelaş înţeles: ш'лѫ ньскѫт чинчи кокони (115, cfr. 118, 119).

44. лемнѫл=„arbure", în textul slavic древо (119).

45. питѫлиш (118), adverb căruĭa în textul slavic îĭ corespunde подмичеса, formă coruptă dela подѫмещж „subjicio".

46. кѫрсе (119) ca sinonim cu алергь (120), cfr. mai sus p. 273.

47. мармѫре (116).

48. *să* cu sensul „dacă": и-лѫ та, сѫ нѫ фачи вѫнат (115), сѫ нѫ те вери ѹра (124).

49. *de* pentru *din* saŭ *dela*: де рѫсѫрит ал Равїа (115).

50. *ĭuo* „unde": ѭѡ рѫга ачаста гржи-се-ва (124, 125), cfr. mai sus p. 134 No. 57 şi p. 236 No. 59.

51. акмѫ (126)=*acum*.

52. чича (126)=„aice", cfr. mai sus p. 165 No. 62, şi t. 1, p. 221.

53. *înfricat* „teribil": ѧфрїнкатѫлѫи (124)=în textul slavic страшнаго.

54. ѧтрѫ ань (116)=„pe fie-care an".

55. exclamaţiunea: вїѫ дѫмнедеѕ! (123, 124).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

56. *a acoperi* cu sensul „a ajunge, a apuca“: сѫ нѫ-л акопере (124)=în textul slavic: не настигнет, diferit de *coperi:* копериτ кѫ плѧмьѫ (116, dar 125: акопере чинститѧл капѧл лѧи).

57. slavism mai insolit: wсветит (121).

58. *să mă parde*=? сѫ мѫ пардѣ дѣ тѣрїа (123, 124), unde în ambele locurĭ lui *să-mă-parde* îĭ corespunde în textul slavic adverbul тако „aşa“.

59. ѣ cu sensul „éră“: ѣ дека-ш фѣпсе рѧгѫ (114).

60. sub raportul accentuaţiunii, este de observat dublul accent:

pe diftongĭ: ѧтѫ"ю (114), "ѩ (115), "ѧ (117, 118), "ѩрѫ (119, 120, 126), "wаменилwр (121), "ю"w, (124);

pe vocale graficesc lungĭ: "w салче (119), "wсветит (121), ю"w (125);

mai tot-d'a-una pe ѧ=*în*, isolat saŭ în compositiune;

pe vocale finale: ф"ѕ (114, 121), ш"и (123), кор"и (123), ꙋѕр"а (124), лѧмин"ѫ (121), ѕндиц"а (122), акопер"ѣ (124).

61. *paĭeric*:

după *n*: ѕн'дица (122), Мелин'тїѣ (115, 116, 117), дѧкьи'дѧ (120, 121), льн'гѫ, льи'гь (120), стьи'дѧ (120), лтѧи'че (122), пѫмѫи'тѧлѧи (123), чин'ститѧл (125);

după *p*: фѣп'се (114), лап'теле (123), ноли'те (125);

după *r*: алер'гь (120).

62. vocala irraţională:

după *n*: афѧньдѫндѧ-се (121);

după *ş*: вешьмѫнтѧл (125), дешькиде (117, şi tot acolo: дешкиде).

63. fiind posibil, ca epizodul celor treĭ arborĭ (patru în redacţiunea ceă modernă) să fi existat deja în vre-un variant bogomilic bulgar al rugăciunii sântului Sisinie, fără a fi neapĕrat o innovaţiune curat românéscă, este interesant de a pune

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

aci faţă 'n faţă pasagele corespunḍétóre din textul de maĭ sus şi din cântecul bulgar citat în trécăt la pag. 276 § 8:

да цвѣтеш [врѣбо], а плод да не сътвориш...

да си проклета [древо кѫпино], гдеѫ ест коренъ твои, тѫ бѫдеть и врѣхъ твои...

Тонка евла тонка да бидит,
Ни цѫт да цѫтит, ни род да родит...
Тонка жсика тонка да бидит,
Тонка да бидит, сенка да немат...
Зелени бѫршлен ѯелен да бидит,
Зелен да бидит ѯиме и лете,
Цѫт да ми цѫтит, род да ми родит,
Род да ми родит цѫрни агленѫ...,

unde e fórte caracteristic, din ambele părţĭ, că negaţiunea, adecă blăstemul propriŭ ḍis, este precésă de o întroducere afirmativă, care constată şi confirmă o calitate positivă a arboreluĭ în cestiune: „*să înfloresc*, dar...„, „*să fiĭ verde*, dar...„, „*să fiĭ subţire*, dar...„;

să se observe, că un variant al cânteculuĭ bulgar blastemă anume salcea, ca şi 'n textul nostru al rugăcĭuniĭ sântuluĭ Sisinie:

Крива-на бѫрба крива да бидит...

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

II.

CĂLĂTORIA MAÏCEÏ DOMNULUÏ LA ÏAD

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

CĂLATORIA MAĬCEĬ DOMNULUĬ LA ĬAD

ÎNTRODUCERE.

§ 1. Vom indica aĭurĭ, sub No. III, cu ocasiunea aşa numituluĭ ‘Apocalips al apostoluluĭ Paul’, mulţimea legendelor antice şi medievale despre fel de fel de excursiunĭ în împărăţia ĭaduluĭ, dintre carĭ cea maĭ faĭmósă, fără îndoélă, este ‘Infernul’ luĭ Dante.

Aci ne vom mărgini strict la ceĭa-ce se atribue Sânteĭ Feclóre.

§ 2. ‘Cuvântu de înblare pre la munci’ ocupă în volumul luĭ popă Grigorie din Măhacĭu paginele 31—73.

Este scris cu aceĭaşĭ mână ca şi cele-l'alte texturĭ bogomilice, adecă copiat tot pe la 1580 după un original maĭ vechĭu, de pe la 1550 saŭ şi maĭ de'nainte.

§ 3. Sorgintea acestuĭ apocrif este bizantină.

Sînt cunoscute pînă acum patru exemplare grece: unul la Oxford, al doilea în biblioteca imperială din Viena, al treilea în biblioteca San-Marco la Veneţia, al patrulea la Paris în biblioteca naţională, fie-care diferind maĭ mult saŭ maĭ puţin

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de cele-l'alte, astfel că d. Gidel are tot dreptul de a ḍice în privinţa lor:

‹Il était difficile que des ouvrages de cette nature demeu-‹rassent dans une forme rigoureusement la même. L'idée une ‹fois trouvée, chacun s'en servait à son gré, selon l'intention ‹présente qui le dirigeait. C'était un cadre commode où l'auteur ‹insinuait les conseils, les reproches, les paroles d'édification ‹que lui inspirait la nécessité du moment. C'est ainsi qu'au ‹moyen-âge toutes les nombreuses descentes aux enfers inven-‹tées par les moines avaient toujours, au milieu d'incidents ‹forcément semblables, quelques traits particuliers qui s'appli-‹quaient d'une manière plus précise. C'est ainsi que Dante, qui ‹résume et éclipse toutes ces élucubrations monacales, se ser-‹vait de cette machine commode pour satisfaire sa colère; ‹c'est ainsi que, de nos jours même, Lammenais, dans les ‹*Paroles d'un Croyant*, foudroyait le pape et les rois›. [1])

Ne-am convins adesea, în cursul opereĭ de faţă, că acéstă indefinită v a r i a b i l i t a t e a fonduluĭ primitiv este propriă tuturor *cărţilor poporane*, carĭ se modifică necontenit, din copiă în copiă şi maĭ ales din limbă în limbă, întocmaĭ ca şi producţiunile cele nescrise ale poporuluĭ.

§ 4. Afară de exemplarele bizantine, cunoscute d-luĭ Gidel şi al cărora prototip se urcă cam pînă la secolul VIII, maĭ există o redacţiune grécă de tot modernă, în privinţa căriĭ ĭată ce ne spune d. Politès:

‹Acéstă cărticică este lectura cea maĭ favorită a poporuluĭ ‹grec şi a exercitat o influinţă nespusă asupra concepţiuniĭ ‹poporane despre viaţa după mórte. Când aud citindu-se căr-‹tecica Maĭceĭ Domnuluĭ, mi se rumpe inima în patru, — îmĭ ‹ḍicea o femee din popor. Noĭ nu cunóscem prima ediţiune ‹a acestuĭ apocalips al Sânteĭ Fecĭóre, pe care nu-l menţio-

1) Gidel, *Etude sur une apocalypse de la Vierge Marie*, în *Annuaire de l'assoc. pour l'encouragement des études grecques*, t. 5, 1871, p. 99.— cfr. Tischendorf, *Apocalypses apocryphae*, Leipzig, 1866, p. XXVII-XXX.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‘nézá de loc Papadopulos-Vretos în bibliografia sa neo-eleni-‘că; scim însă, că el s'a tipărit într'o mulţime de ediţiunĭ ‘de câte 16 pagine în formatul 24›.[2])

§ 5. Exemplarul românesc nu s'a tradus din grecesce, ci din slavonesce, după cum — la adecă — s'ar puté recunósce chĭar după titlu:

ѧвлѧре пре лл м ѕ н ч и=хожєнїе по м ѕ к л м ѣ.

Apocrifiul bizantin a fost din cele de'ntâiŭ cărţĭ traduse slavonesce: pînă astădĭ s'a conservat un manuscris tocmaĭ din secolul XII, reprodus întreg de cătră Sreznevskiĭ faţă 'n faţă cu textul grec dela Viena, pe care l'a reveḑut cunoscutul elenist Destunis.[3])

Intre exemplarul slavic şi traducerea română se observă însă nesce deosebirĭ marĭ, cel puţin tot atât de simţite ca şi deosebirile între traducerea slavică şi originalul bizantin.

§ 6. Una din particularităţile cele maĭ remarcabile ale textuluĭ slavic, este următorĭul pasagĭu mitologic:

. . . Трояна Хърса Велеса Пероуна. на бы wвратиша бѣсомъ злыимъ вѣроваша . . .

. . . pe *Troĭan*, Hărs, Veles, Perun, şĭ-aŭ făcut ḑeĭ, în dracĭĭ ceĭ reĭ credeaŭ . . .

Hărs saŭ Hors, Veles saŭ Volos şi Perun sînt divinităţĭ slavice cunoscute, menţionate nu o dată în străvechea cronică a luĭ Nestor.[4])

Ce caută însă pintre aceştiĭa, ba încă maĭ pe sus de ceĭ-l'alţĭ treĭ, numele luĭ *Troĭan*, pe care nu'l descrie şi nu-l scie nicĭ un mitograf al Slavilor?[5])

Un alt monument paleo-slavic, făcênd parte de asemenea din literatura teologică apocrifă: ‘Cuvîntul şi revelaţiunea

2) Πολίτης, Νεοελληνικὴ Μυθολογία, t. 2, Athenis, 1874, p. 374.

3) Извѣстія Академіи Наукъ по отдѣленію русскаго языка, t. 10, Petersburg-1863, p. 551—574.

4) Veḑĭ texturile reproduse în Saharov, Сказанія русскаго народа, t. 1, Peters, burg, 1841, part. 1, p. 11—12.

5) Cfr. ibid. p. 10—11 lista divinităţilor slavice cunoscute.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sfinţilor apostolĭ„, după un manuscris din secolul XVI, aséḑă pe acelaşĭ *Troĭan*, deşi nu la primul loc, între diferite divinităţĭ slavice:

. . . мнящe богы многы. Перoуна и Хорса Дыя и Трояна и инїи многи . . .	. . . închipuindu-şĭ mulţĭ ḑeĭ: Perun şi Hors, Dĭĭu şi *Troĭan*, şi alţĭ mulţĭ . . .

şi maĭ adaugă:

. . . Перoунь въ Єлинѣхъ а Хорсь въ Кyпрѣ, Троянь бaшe црь въ Римѣ . . .	. . . Perun la Elinĭ, Hors la Cipru, ĭar *Troĭan fusese împărat la Roma* . . .[6])

Aci este deja de tot învederată identitatea saŭ —cel puţin— identificarea ḑeuluĭ slavic *Troĭan* cu marele împărat *Traĭan*, ‹Trajanus„, întemeiătorul Dacieĭ romane.

Archeologul rus Kotliarevskiĭ combină tóte acestea cu următórele patru puncturiĭ:

1. numele luĭ *Troĭan* figuréză de maĭ multe oriĭ în vestita poemă rusă medievală despre Expediţiunea luĭ Igor ‹la Dunăre„, dintre carĭ o dată ca ‹drumul luĭ Troĭan„ (въ тропъ Трояню) şi o dată ca ‹ţéra luĭ Troĭan„ (въ зємлю Трояню);

2. Serbiĭ şi Bulgariĭ conservă pînă astăḑĭ în legendele lor poporane memoria unuĭ ‹împărat Troĭan„ (царь Трojан);

3. aşa numitul val saŭ şanţ ‹al luĭ Troĭan„, care se începe la noĭ în România, se prelungesce apoĭ departe în Rusia sudică, unde poporul îĭ conservă acelaşĭ nume, maĭ existând acolo chĭar o tradiţiune că fundatorul acesteĭ immense construcţiunĭ ar fi fost un ‹Troĭan împărat rîmlenesc„ (Трояна царя Єрманлянскаго=Римлянскаго).

Kotliarevskiĭ trage de aci conclusiunea, că ḑeul *Troĭan* p ó t e

6) Vostokov, Словарь церковно-славянскаго языка, Petersburg, 1861, t. 2, p. 232.

7) Матерьялы для археологическаго словаря, p. 13—14, în Древности, t. 1, Moscva, 1865—7.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

să nu fie în realitate decât divinisarea de către Slavii meridionali a împăratului roman *Traian.*[7])

O divinisare—credem noi din parte-ne—, pe care Slavii o vor fi împrumutat, în cursul evului mediu, anume dela Românî.

În ori-ce cas. este românéscă de origine următórea tradiţiune din Bosnia. pe care a reprodus'o Vuk Karag'ić:

„Craiul Troian în fie-care nópte pleca în Sirmia, unde se „iubîa cu o nevéstă saŭ fată, şi se întorcea de acolo înainte „de zorî, căcî ḑiua el se temea a eşi la lumină, ca să nu-l „topéscă sórele. Cum sosîa la iubita sa, îndată dedea cailor „ovăs, şi apoî petrecea drăgostindu-se, pînă ce caiî isprăvîaŭ „nutreţul şi pînă ce cocoşiî începeaŭ a cănta. Într'o nópte „însă, fratele saŭ bărbatul aceleî muîerî a legat limbile tu„turor cocoşilor, ca să nu pótă cănta, şi a dat cailor năsip „în loc de ovăs. Când dară craiul, simţind vremea de plecare, „întrebă dacă caiî aŭ isprăvit ovăsul, sluga î-a respuns că nu. „Maî tărḑiŭ, înţelegênd cursa în care a căḑut, craiul a încă„lecat în pripă ca să fugă spre oraşul seŭ, dar în cale l'a a„juns sórele. Ca să scape de raḑe, el s'a ascuns sub un stog „de fîn; însă vitele, din nenorocire. aŭ împrăştiat fînul, şi „astfel sórele a topit pe Troian„.[8])

Peste Olt, în districtul Romanaţi, există la noî pînă astăḑi aceîaşi tradiţiune. Impăratul cel topit de raḑele sóreluî se numesce aci „Domnul-de-rouă„, şi poporul asigură că drumul cel roman de pétră, care duce dela Dunăre la Olt prin Caracal, fusese făcut anume de către dînsul, „ca să pótă merge maî lute la amanta sa„.[9])

Se scie că reposatul Bolintinénu a transformat acéstă tradiţiune olténă într'o frumósă baladă:

8) Karag'ić, *Lexicon*. p. 750 v. Трojaн. — cfr. idem, Живот народа српскаго, Viena. 1867, p. 244, unde după *Troian* urméză o legendă serbă despre un alt împărat roman: Дукљан=*Diocletianus.*

9) Bolintinénu. *Poesiile vechi şi noue*. Bucurescî, 1855, p. 80 nota.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

. . . . . .
Cum se face nópte, dela Istrul mare
Cătră Olt te ducĭ,
Ca să ştergĭ de lacrimĭ, cu o sărutare
Ochiĭ cĭ ceĭ dulcĭ!
Află că o dată sórele pe cale
De te va găsi,
Intr'o rouă dulce cu ḑilele tale
Te va răsipi!
. .

Tot aşa cunoscutul scriitor rus Weltmann a compus din tradiţiunea serbă o poemă întrégă sub titlul de ‘Troĭan şi Angeliţa’.[10])

În ce mod legenda română a putut să străbată în Bosnia, ni-o lămuresc ultimele cercetărĭ ale d-luĭ C. Jireček, carĭ demonstră, că acea ţéră poseda în vécul de mijloc o numerósă populaţiune curat românéscă, slavisată maĭ în urmă[11]); pe când nemic nu dovedesce, din contra, existinţa colonielor serbe în Oltenia.

Numele *Troĭan*, în care bogata imaginaţiune a poporuluĭ se va fi legat de silaba *-ro-*, pare a fi dat nascere mituluĭ întreg despre ‘Domnul-de-*rouă*’: sórele sórbe roua: deci Domnul-de-rouă putea să trăéscă numaĭ nóptea, desmierdându-se pe 'ntunerec—amant fericit—pe sînul fraged al flórii, şi trebuĭa să péră vrênd-nevrênd la cele de 'ntâiŭ raḑe ale diminéţeĭ.

Orĭ-cine a luat ostenéla de a se familiariza cu noua sciinţă a mitologieĭ comparative, scie bine că tot aşa, prin profusiunea sensurilor unuĭ singur cuvînt saŭ a unuĭ grup de sunete, adecă prin *homonymiă* şi *polysemasiă*, s'aŭ desfăşurat cele maĭ multe şi cele maĭ frumóse mitură poporane....

§ 7. Ca şi ‘Legenda Duminicei’, ca şi ‘Rugăciunea de scóterea draculuĭ’, a Sântuluĭ Sisinie, tot aşa ‘Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Ĭad’, ni se presintă în doă exemplare românescĭ:

10) Вельтманъ, Троянъ и Ангелица, Moscva, 1846.

11) Jireček, *Die Wlachen und Maurowlachen in den Denkmälern von Ragusa*. Prag. 1879, p. 7-8.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

unul vechiu, din secolul XVI, cuprins în volumul luĭ popa Grigorie din Măhacĭu; cel-alt nou, chĭar din ḑilele nóstre.

Acesta din urmă se publică tot-d'a-una în aceĭaşĭ broşură cu redacţiunea modernă cea lungă a Legendeĭ Duminicеĭ, figurând pe planul al doilea în tóte ediţiunile eĭ, începênd dela cea transilvană din 1862.

In acest chip, s'a învrednicit şi el de a avé pînă acum vr'o 20 de ediţiunĭ!

In forma sa cea nouă, Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ este cusută la un loc—ca să ḑicem aşa—şi cusută anume într'un mod fórte stăngacĭu, cu redacţiunea cea scurtă a Legendeĭ Duminicеĭ, pe care noĭ am reprodus'o şi am analisat'o pe larg în „Texturĭ Măhăcene„ sub No. I, şi cu „Visul Maĭceĭ Domnuluĭ„, căruĭ îĭ vom consacra maĭ la vale un Excurs a-parte. Tóte acestea pórtă împreună un singur titlu de „Epistolia Maĭceĭ Domnuluĭ„, printr'un fel de paralelism cu redacţiunea cea lungă a Legendeĭ Duminicеĭ, care se întituléză: „Epistoliă a Domnuluĭ nostru Isus Hristos„. Sînt doă E p i s t o l i e: dela Mumă şi dela Fiĭu.

Separându-se fără nicĭ o dificultate de cele doă bucăţĭ eterogene, cu carĭ l'a înlănţuit bunul plac al noului seŭ redactor, textul modern al Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ se deosebesce de redacţiunea cea veche, sub raportul fonduluĭ, maĭ mult numaĭ dóră prin aceĭa că este fórte prescurtat, maĭ ales la început şi la sfîrşit, deşi nu fără óre-carĭ adaosurĭ la mijloc.

Aşa, ca să nu dâm decât un singur exemplu, lungul şir de „bucură-te„ (=радѹйса=χαῖρε), prin care se începe conversaţiunea Sânteĭ Fecióre cu arcangelul Mihail în tóte redacţiunile grece şi slavice şi pe care d. Gidel îl numesce: „échange de politesses graves et saintes„, a despărut cu desăvîrşire în noua redacţiune română.

§ 8. Pentru ca reproducerea de maĭ jos să pótă întruni tóte condiţiunile uneĭ ediţiunĭ critice, noĭ publicâm textul românesc modern dedesuptul celuĭ vechĭu, după cum am maĭ făcut'o deja în privinţa Legendeĭ Duminicеĭ şi a Rugăcĭunii

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Sântului Sisinie; dar tot-o-dată punem în faţa lor textul slavic cel din secolul XII, în care lipsurile sînt completate de către Sreznevskiĭ după un manuscris mai nou,[12]) apoĭ textul bizantin din recensiunea luĭ Destunis, şi'n fine pe cel neo-grec după ediţiunea luĭ Politês.

§ 9. Să nu ne închipuim însă, că ideia călătorieĭ Maĭceĭ Domnului la Ĭad a fost prelucrată numaĭ în proză şi numaĭ din condeĭu.

Prin intima legătură a cărţilor poporane cu literatura poporană, o legătură asupra căriĭ noĭ am insistat nu o dată în cursul acestor studie, pogorîrea Sânteĭ Fecĭóre în Infern s'a transformat la Serbĭ, póte şi pe aĭurĭ, într'o curiósă baladă, unde arcangelul Mihail, favoritul bogomililor, este înlocuit prin apostolul Petru.

Ĭat'o întrégă, după cum o găsim în colecţiunea luĭ Karag'ić:

«Pe Dumneḑeŭ rógă luminósa Mariă: — Dâ'mĭ, Dómne, cheile ra-
«iuluĭ, — ca să deschid ale raĭuluĭ porţĭ — şi prin raĭu să ajung la
«Ĭad, — să'mĭ vĕḑ pe bătrîna mea maĭcă, — dóră voĭu puté să-ĭ
«scap sufletul. — Aşa rugâ pe Dumneḑeŭ, şi-ĭ fu ascultată ruga: —
«ĭ-a închinat Dumneḑeŭ chêile raĭuluĭ — şi a trimis cu dînsa pe a-
«postolul Petru, — ca să-ĭ deschidă ale raĭuluĭ porţĭ. — Astfel prin
«raĭu eĭ aŭ sosit la Ĭad. — In Ĭad se plimbă treĭ tovarăşĭ: — unuĭa
«din eĭ ardea picĭorul, — ĕră celuĭ-l'alt mâna pînă la umĕr, — ĕră
«celuĭ al treilea îĭ ardea capul. — Şi întrébă Maria pe apostol: —
«Cu ce, Petre, păcătuit-aŭ eĭ luĭ Dumneḑeŭ—de se chinuesc cu munce
«atât de cumplite? — Să-ţĭ spuĭu eŭ, luminósă Mariă! — Dacă u-
«nuĭa îĭ arde bălanul cap, — este că n'a dăruit pe naşă-sa,—pe aceĭa
«ce-ĭ dede pe sântul Ion, — Ĭar el nu ĭ-a dat nicĭ o pară, nicĭ un
«ban; — dacă celuĭ-l'alt îĭ arde mâna cea drĕptă, este că tăĭa cu
«ea oile de pripas; — dacă celuĭ al treilea îĭ arde picĭorul, — este
«că a isbit cu el în tată şi'n mumă. — Aŭ trecut pe lîngă ceĭ treĭ,
«şi s'aŭ dus înainte. — Ĭată şed doĭ moşĭ bătrînĭ, — cărora le ard
«şi bărbile şi capetele; — Ĭar Maria întrébă pe Petru: — Spune'mĭ,
«Petre, cu ce aŭ păcătuit aceştiĭa?— Îţĭ voĭu spune, dragă surióră!
«— Aceştiĭa fuseseră judecătorĭ pămîntescĭ, — eĭ împăcaŭ resbunările

12) Necompletat, acest text s'a publicat în Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы. Moscva 1863, t. 2, p. 23—30, unde este reprodusă totodată, p. 30—39, o redacţiune serbă din secolul XV.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

„pentru morţi şi rânĭ, — dar judecaŭ cu strămbătate — şi luaŭ blă-
„stemată mită, — încât tot încă nu sînt pedepsiţi cum s'ar cădé — unor
„cămătarĭ, surioro, şi celor ce se vînd, — căcĭ sînt, o Dumneḑeule,
„doĭ marĭ blăstemaţi! — Apoĭ trecură ce-va înainte, — acolo găsiră
„o nevestică, — cărĭi îĭ ardeaŭ şi mânile şi picĭórele, — ĭar limba
«îĭ era eşită pintre fălcĭ — şi atărnaŭ şerpĭ de ţîţele eĭ. — Când
„o vĕḑu luminósa Mariă, — întrébă cu necaz pe apostol: — Cu
„ce a păcătuit luĭ Dumneḑeŭ acéstă căţea — de se chinuesce cu mun-
„ce aşa de cumplite? — Îţĭ voĭu spune, dragă surióră! — Acéstă
«păcătósă a fost cărşmărésă, — şi tot amesteca apă în vin — de lua
„banĭ pentru apă; — ca avea un bărbat cu cununiă, — dar trăia
«cu alţiĭ pe d'alăturĭ; — şi când dînsa cu el s'a cununat, — făcuse
„asupră-şĭ fermece — ca să nu aĭbă copiĭ, — dar Dumneḑeŭ ĭ-a scris
„să facă şépte feciorĭ — de-ĭ veḑĭ, soro, atărnaţĭ de ţîţele sale,
„— şi cu dînşiĭ are să mérgă înaintea Domnuluĭ. — Apoĭ aŭ maĭ
„mers ce-va înainte — de aŭ găsit o babă bătrînă, — care era mu-
«ma luminóseĭ Marie: — acesteĭa îĭ ardeaŭ şi mâĭnele şi picĭórele,
«— şi-ĭ maĭ ardea şi pĕrul în vîrful capuluĭ. — A stat Maria lîngă
«mumă-sa, — şi întrébă pe bătrîna sa mumă: — Spune'mĭ, maĭcă,
„cu ce aĭ păcătuit? — Ore n'aş putĕ eŭ să-ţĭ scap sufletul? — Îĭ re-
„spunde Marieĭ maĭcă-sa: — Nu e nicĭ un folos, dacă'ţĭ voĭu spune! —
„Când ajunseĭ eŭ fată de măritat, — într'o diminéţă în ḑi de paseĭ
«— mumă-mea s'a dus la biserică, — lăsându-mĕ a-casă să gătesc
„prândul; — când mumă-mea s'a întors dela biserică, — m'a găsit gólă
„fără haĭne, — şi mĕ lovi cu mâna şi cu inelul, — ĭar eŭ am isbit'o
«de zidul turleĭ! — Atuncĭ m'a blăstemat mumă-mea — de măritiş
„să n'am parte. — M'am măritat eŭ de treĭ-patru orĭ, — dar n'am
«fost cinstită de'naintea luĭ Dumneḑeŭ, — şi nicĭ de un bărbat n'am
«avuţ parte; — apoĭ când m'am măritat, fă, d'al patrulea, — am gă-
«sit la bărbat doĭ copiĭ vitregĭ, — unul era ca de doĭ anĭ, — cel-l'alt,
„fă, împlinise patru anĭ. — Aceştĭ copiĭ mĕ luară drept maĭca lor în
«Dumneḑeŭ. — Când veniră copiiĭ dela joc, — către mine amîndoĭ s'aŭ
„plâns; — plângênd cel maĭ mare, mĭ-a ḑis: — fă-mĭ, maĭco, o cămaşă
„albă, — ĭar eŭ ĭ-am croit'o să nu maĭ créscă; cel maĭ mic mĭ-a ḑis: dă-mĭ,
„maĭco, o bucată de pâĭne, — ĭar eŭ ĭ-am dat o bucată de pămînt negru...
„— Încă baba voĭă să se maĭ plângă, — dar n'a lăsat'o apostolul
„Petru, — ci a apucat'o Petru de mânĭ — şi a împins'o pintre dracĭ:
„— Iat'o, diavole! ţineţĭ-o, dracilor! — Aşa s'a întâmplat, şi acum
„Dumneḑeŭ să ne ajute!»[13])

13) Karagić, Српске народне ujecme, Viena, 1845, t. 2, p. 11—14.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 10. Este învederat, că balada de mai sus a confundat, nu fără dibăciă, călătoria Maicei Domnului la Iad, remasă ca fond al naraţiunii, cu alte motive poporane, mai ales cu acela din colinda „Loc în raiu„, unde — după cum se cântă în Ardél — apostolul Petru ḑice mumeĭ sale:

„Loc în raiu,
„Maicuţă, n'aĭ,
„Căcĭ săraciĭ ţi-aŭ lucrat,
„Séra plată nu lĭ-aĭ dat,
„Făr' neghina grâuluĭ
„De pe fundul cĭuruluĭ;
„Birtăşiţă când eraĭ,
„Cupa micĭ măsuraĭ,
„Vin cu apă aĭ vîndut,
„Nicĭ un bine n'aĭ făcut„ etc.[14])

Acéstă colindă nu este necunoscută Slavilor de peste Dunăre. Într'o redacţiune bulgară, ce-va mai scurtă decât cea românéscă, apostolul Petru respunde mameĭ sale:

Надзад, надзад, стара мале:
Ты не можешь у рай д'йдешь:
Твоя душа грѣховита,
Че си была механджийка,
Ексик вино продавала
И водица придавала...[15])

Amestecul „Călătorieĭ Maicei Domnului„ cu „Locul în raiu„, pe tărîmul literaturei poporane celeĭ nescrise, este paralel amesteculuĭ aceluĭaşĭ apocrif cu „Legenda Duminicei„ şi cu „Visul Maicei Domnului„, în sfera cărţilor poporane: într'o parte ca şi'n cea-l'altă, poporul procede pe aceĭaşĭ cale a fusiunii mai mult saŭ mai puţin intime a elementelor eterogene, îngreuind astfel peste măsură sarcina criticuluĭ, care—dacă nu-l vor ajuta nesce cunoscinţe prealabile tot atât de eterogene este ameninţat a rătăci fără scăpare în complicaţiunile abirintuluĭ.

14) Marienescu, *Colinde*, Pesta, 1859, p. 74 - 6.
15) Чолаков, Българскый народен сборник, Bolgrad, 1872, p. 341 No. 90.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Aci se aplică pe deplin admirabila comparaţiune a luĭ Ozanam:

‹Comme des plantes touffues ne peuvent croître ensemble sans se mêler, s'envelopper, se nuire peut-être; de même, dans cette forte végétation poétique, chaque fable pousse des branches qui vont s'entrelacer avec les rameaux voisins›.[16])

§ 11. Terminând, atragem tótă atenţiunea asupra mareĭ importanţe linguistice a vechĭuluĭ text românesc al ‹Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ›.

Observăm aci tot-o-dată, că copistul cel de pe la 1580 l'a transcris într'un mod maĭ ne'ngrĭjit decât pe Rugăcĭunea sântuluĭ Sisinie, omiţénd une-orĭ, din grăbire, litere şi silabe întregĭ, pe carĭ noĭ le restabilim în reproducerea cirilică între [ ].

Semnele ѫ şi ѧ, ѫ şi ѣ, sînt scrise astfel, încât de multe orĭ este a-nevoe de a le puté deosebi una de alta.

[16]) Ozanam *Les poëtes franciscains en Italie*, Paris, 1859. p. 370.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Кувѣнтѹ де ѧвларе пре ла мѹнчи сфнта маріа врѧ сѣ ласѫ коум се мѹнческѹ рѡдѹль крецинескѹ wче басви.:—

Сфнта ши прѣ-слѫвитаа домнѧ родитоарѣ нѹ аи митрече а лѹ дѹмнезеѹ маика лѹ христос ши мерсе сѣ вазѫ тоате мѹнчиле. ши мерсе ѧ мѫгѹра елеѡнѹлѹи ши сѣ рѹгѣ лоу дѹмнеѕеѹ. фїюлѹи сеѹ лѹ іс хс. ши зисе ѧ нѹмеле татълѹи шї фїюлѹи ши ал сфнтѹлѹи дхѹ. сѣ децїнгѫ кѫтрѫ мине арχагелѣ миχаилѫ сѣ ми спѹе дин черѹ*) ши де пре пѫмѫнтѹ. ши ера ачела час децинсѫ арχагле (*sic*)
31. миχаил кѹ патрѹ сѹта де | ѧцерї кѹ ел. w сѹтѫ деспре рѫсѫритѹ. алтѫ сѹтѫ**) деспре

Cuvântu de înblare pre la muncĭ: sfănta Maria vrĭa să vadă cum se muncescu roduluĭ creştinescu. (Părinte bine-cuvintézá!)

Sfănta şi pré-slâvita*a* doamna roditoaré nu-ai-mi*t*rece a lu Dumnezeu, maica lu Hristosu [se sculâ?] şi merse să vază toate muncilĭa: şi merse în măgura Eleonului şi să rugă la Dumneḑeu fiĭului seu lu Is. Hs. şi ḑise: în numele Tatâlui şi Fiĭului şi a*l* Sfăntu*lui* du*h*u! să deştingă cătră mine arhaghelŭ Mihailŭ, să mi spue di*n* ceru şi de pre pâmântu. Şi era acela éas: deştinsă arhagghele Mihai*l* cu patru sutĭa de îngeri cu elu: o sută despre răsări*t*u, altă sută despre apusu, altă sută despre amiaḑâḑi, a*l*tă sută despre meaḑânoapte. Şi săru-

*) D'asupra lui S e pus ю, ca şi când scriitorul ar fi vrut să arate, că se póte ḑice d'o potrivă: черѣ şi черю.

**) După acésta a mai fost scris: алѣтѫ с|ѕтѫ|, dar s'a şters cu aceiaşi mână.

Acéstă carte arată muncile creştinilor, ce le-a arătat arhanghelul Mihail Pré-sfinteĭ Născătóreĭ de Dumneḑeŭ, ca să véḑă unde se muncesc creştinii cu sufletele. Şi ḑise Maĭca Domnului: Spune'mĭ, Mihaile,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Хоженіе пресвятыя бца по мѵкамъ.

[Слово пресвятыя Богородицы велми душеполезно. о покои (покаи? покании?) всего мира. Ги блгви отче.

Хотѣ св. Богородица помолитися къ гду бу нашему на горѣ Еліоньстѣй.

Во имя оца и сна и св. духа. да свидетъ архангелъ Михаилъ. и 400 ангелъ съ нимъ. 100 отъ востока. 100 отъ запада. 100 отъ полудня. 100 отъ полуночь.

И цѣлова благодатную Михаилъ со англы. и рече. Радуйся отче исполненіе. радуйся сыновне пребываніе. радуйся св. духа (....) похвало. радуйся Хви и утвержденіе.

Ἀποκάλυψις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου περὶ τῶν κολάσεων καὶ πῶς καὶ ὅποι (οἵπι) κολάζονται καὶ περὶ μετανοίας· δέσποτα εὐλόγησον.

Ἤμελλεν ἡ παναγία Θεοτόκος πορεύεσθαι ἰδεῖν τὰς κολάσεις καὶ ἦλθεν ἐν τῷ ὄρει τῶν Ἐλαιῶν προσεύξασθαι· προσευχομένης δὲ αὐτῆς πρὸς κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν εἶπεν:

ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, κατελθέτω ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαήλ, ὅπως εἴποι μοι (μι) περὶ τῶν κολάσεων. καὶ ἅμα τῷ λόγῳ αὐτῆς κατῆλθεν ὁ ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῆς ἀνατολῆς ἑκατὸν, καὶ τῆς μεσημβρίας ἑκα-

---

Ἀποκάλυψις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου ἥτις κατέβη εἰς τὸν Ἅδην καὶ εἶδε πῶς κολάζονται οἱ ἁμαρτωλοί.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ὅτε ἔμελε νὰ μεταστᾷ ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν διὰ νὰ προσευχηθῇ, καὶ εἶπεν «Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ ἔλθῃ ὁ Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ, διὰ νὰ μοῦ δείξῃ τὰς κολάσεις ὅπου κολάζονται οἱ ἁμαρτωλοὶ κάτω εἰς τὸν ᾅδην» καὶ πάραυτα ἦλθεν ὁ Ἀρχιστράτηγος Μιχαὴλ μὲ τετρακοσίους ἀγγέλους καὶ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

апѣсѣ алтѫ сѣтѫ десп҃ре амїа-
вѫви. алтѫ сѣтѫ despre mea-
вѫноаите. ши сърѣтарь прѣ-
свинтаа маика ѧѕ хс ши висерѫ
бѣкѣрѫ-тѫ чинститя ѧѕмїеи.
бѣкѣрѫ-тѫ вїаца фїюлѣи. бѣ-
кѣрь-тѫ къ а порѫнка свинтѣ-
лѣи дхѵ. бѣкѣрѫ-тѫ тѫрне че-
рюлѣи. ши черюл съ ѫкинѫ цїе.
бѣкѣрѫ-тѫ пророчествїеи че се-ѣ
пророчить. бѣкѣрѫ-тѫ къ а дешк-
кис цїа пѫнѫ ла склѧнѣл ѧѕ
дѧмнезеѣ. ши висе прѣ-сфинта
маика ѧѕи хс къторѫ архагтлъ
михаил. бѣкѣрѫ-те архагеле ми-
хаиле. къ е повеленїа сфинтѣлѣи
32. дхѵ. бѣкѣрѫ-те архагтле къ аши
лѣѣдатѣ къ чеа къте шасе ари-
ши. къ херѵвимии ши къ се-
рафимии. бѣкѣрѫ-те архагеле
кълкъторю мѣнчилорѵ. ши стан
наи ѫнаите despetorѣлюи та-
тѫлѣи стан. бѣкѣрѫ-те архагтле
михаиле къ еци пѣрѣрѣ лѣминѫ
нестинсѫ. бѣкѣрѫ-тѫ архагеле.
къ тѣ вери бѣчина ла ѵѣдецѣ,
ши вери деципта ѧдѣрмиции
дин векѣ. бѣкѣрѫ-те архагеле.
къ де тоци еци тѣ маи сѣсь
ла склѧнѣл ѧѕ дѧмнезеѣ. аша
тоци ѫнерїи лѣѣдарѫ прѣ маи-

tară pré-svăntaa maica lu Hs. și ḑiseră: bucură-tĭa, cinstita lumiei! bucură-tĭa, viața fiiului! bucură-tĭa, că ĭa porănca svăntului duhu! bucură-tĭa, tărie cerĭului, și cerĭul să închină ție! bucură-tĭa prorocestviei ce se-u prorocitŭ! bucură-tĭa, că ĭa deșchis ție pănă la scaunul lu dumneḑeu! Și ḑise pré-sfănta maica lui Hs. cătră arhagghelŭ Mihail: bucură-te, arhaghele Mihaile, că e povelenia sfăntului duhu! bucură-te, arhagghele, că ĭești lăudatu cu ceĭa căte șase aripi, cu heruvimii și cu serafimii! bucură-te, arhaghele călcătorĭu munciloru și [care?] stai nai[te], înaite despuetorulĭui Tatâlui stai! bucură-te, arhagghele Mihaile, că ești pururé luminâ nestinsâ! bucură-tĭa, arhaghele, că tu veri bucina la g'udeț și veri deștepta adurmiții din vecu! bucură-te, arhaghele, că de toți ești tu mai susŭ la scaunul lu Dumneḑeu! Așa toți ingerii lăudară pré maica lu Hs. Și se rugă maica lu Hs.

---

căte munce sînt? Ĭară Mihail ḑise: ce voĭu spune, fără numĕr sînt! Atuncea deschiseră ingerii ĭadul, și veḑură acolo mulțime de suflete muncindu-se, noróde multe, bărbați și muierĭ, și era plânsurĭ și chiote

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

радуйся Давидово пророченіе. радуйся святое поклоненіе. радуйся пророческое проповѣданіе. радуйся превышпяя всѣхъ у престола божія.

Рече же благодатная ко архангглу Михаилу. Радуйся ты архистратиже. радуйся Михаиле первый воинства. святаго дха повелѣніе. радуйся архистратиже. шестокрыльству похвала. Радуйся Михаиле архистратиже. мучителемъ попраніе. а престолу владыки достойно стоиши. Радуйся Михаиле (свѣтильникъ) просвѣщенія никако же угасая. Радуйся архистратиже первый воине хотя вострубити и убудити отъ вѣка умершая. Радуйся Михаиле первый всѣмъ нбснымъ силамъ первый же и до престола божія вся англи прославльшаго.

τὸν καὶ τῆς δύσεως ἑκατὸν καὶ τοῦ βορρᾶ ἑκατὸν (καὶ τῆς μεσημβρίας ἑκατόν).

καὶ ἠσπάσαντο (εἰσπάσαντο) τὴν κεχαριτωμένην καὶ εἶπον πρὸς αὐτήν· χαῖρε κεχαριτωμένη, τοῦ πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα, χαῖρε τοῦ κυρίου ἡ κατοίκησις, χαῖρε τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸ κέλευσμα, χαῖρε τῶν ἑξαπτερύγων ὁ ἔπαινος, χαῖρε τῶν ἑπτὰ οὐρανῶν τὸ στερέωμα, χαῖρε τῶν δεκατεσσάρων στερεωμάτων τὸ ὀχύρωμα, χαῖρε τῶν ἀγγέλων τὸ προσκύνημα, χαῖρε πάντων ὑψηλοτέρα ἕως τῶν θρόνων τοῦ Θεοῦ.

εἶπε δὲ καὶ πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον ἡ παναγία· χαῖρε καὶ σύ, Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε, τῶν ἑξαπτερύγων ὁ ἔπαινος, χαῖρε Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε, ὁ τὸν τύραννον καταπατῶν καὶ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἀξίως παριστάμενος, χαῖρε Μιχαὴλ ἀρ-

---

ἐχαιρέτησαν τὴν Παναγίαν καὶ εἶπαν τούτους τοὺς λόγους· «Χαῖρε τοῦ Πατρὸς τὸ ἀπαύγασμα. Χαῖρε τοῦ Υἱοῦ ἡ κατοίκησις· χαῖρε τῶν ἑπτὰ οὐρανῶν τὸ στερέωμα· χαῖρε τῶν δεκατεσσάρων ἀσμάτων τὸ ὀχύρωμα· χαῖρε τῶν ἑξαπτερύγων ὁ ἔπαινος· χαῖρε τῶν προφητῶν τὸ κήρυγμα· χαῖρε τῶν τοῦ Θεοῦ ποιημάτων ὑψηλοτέρα καὶ πάσης κτίσεως τιμιωτέρα· χαῖρε καὶ ἕως τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ διελθοῦσα.» Καὶ ἡ Παναγία εἶπε πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον· «Χαίροις καὶ σύ, Μιχαὴλ Ἀρχιστράτηγε, καὶ τοῦ ἀοράτου Πατρὸς λειτουργέ, καὶ τοῦ υἱοῦ μου συνόμιλε· χαῖρε ὁ τὸν διάβολον καταισχύνας, καὶ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ στολὴν ἀφελόμενος·» ὁμοίως καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀγγέλους ἐχαιρέτησεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε «Χαίρετε καὶ ἐσεῖς ἅγιοι ἄγγελοι καὶ λειτουργοὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ μου·» καὶ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ка ѧѕ хс. шн се рѣгѫ манка ѧѕ хс дерептѣ пѫкѫтошїн. шн
33. внсе пре-сфнта кътрь архагелъ миханлъ. спѣне-ми че е ѧ черю шн пре пѫмѫнтѣ. шн внсе архагглъ ею цѣ вою спѣне тот. шн внсе прѣ-сфнта. кѫте мѣнчи сѫнтѣ. ю҃ сѫ мѣческѣ цинтѣ wменескѣ. шн внсе архагглъ миханлъ мѣнчиле н'ѧѕ нѣмѫрѣ. шї дешкисѧ архагглъ спре апѣс ѣдѣл шн вѣѣ пре-сфнта манка ѧѕ хс мѣлте мѣнчи цинтѣлѣи wменескѣ бѫрбаци шн мѣери. шн ера ѧ ѣдѣ плънцери маре врѣтоасе. шн ѧтребѫ пресфнта марїае прѣ архагелъ чине сінтѣ ачеще шн че пкате ѧѕ. шн внсе архагглъ. а-
34. чеще сѫнтѣ чеѣ че н'ѧѕ крезѣт ѧ татъл шї ѧ фїюл. шн ѧ дхѣл сфнтъ. дерептѣ ачеѧ се мѣческѣ аша. шн вѣѣ пресвнта марїѫ. алътѣ ѧтоунерекоу шн мѣнкѫ маре. шн внсе кътрѫ архагглае. че ѧтѣнерекѣ есте ачеста. шн чине се мѣческѧ ане. шн внсе архагглъ мѣлте ѣлкѣ ѧтѣнерекѣѧ ачеста. шн внсе прѣ-свнта Марїа м ѧтѣнерекѣѧ ачеста сѫ редне сѫ

dereptu pâcâtoşii, şi ḑise presfănta cătră arhaghelŭ Mihailŭ: Spune-mi ce e în cerĭu şi pre pământu. Şi ḑise arărăhagghelul: Eĭu ţu voĭu spune tot. Şi ḑise pré-stănta: Căte munci săntu, ĭuo să mucescu gintu omenescu? Şi ḑise arhagghelŭ Mihailŭ: Muncile n'au număru. Şi deşchisĭa arhagghelŭ spre apus ĭadul, şi văḑu pre-sfănta maica lu Hs. multe munci gintului omenescu, bărbaţi şi mueri: şi era în ĭadu plăngeri mare vrătoase. Şi întrebà presfănta Mariae pré arhaghelŭ: cine sintu aceşte şi ce păcate au? Şi ḑise arhagghelŭ: Aceşte săntu ceĭa ce n'au crezut în Tatâl şi în Fĭiulŭ şi în Duhul sfăntŭ, dereptu aceĭa se muncescu aşa. Şi văḑu pre-svănta Mariâ alătu întunerecu şi muncâ mare, şi ḑise cătrâ arhagghele: Ce întunerecu este acesta şi cine se muncescŭ aice? Şi ḑise arhagghelŭ: Multe ḑacu [în] întunerecul acesta. Şi ḑise présvănta Mariĭa: Ĭa întunere-

marĭ; şi ḑise Maĭca Domnuluĭ: ce le sînt păcatele acestora? Şi ḑise Mihail: aceştiĭa sînt făcătorĭĭ de rele, şi carĭ n'aŭ creḑut în Dumneḑeŭ, şi aşa se vor munci în veci; ĕră maĭca Domnuluĭ plânse cu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Бца хотящи дабы видѣла. како ся душа мучать. и рече Михаилу архистратигу. Исповѣжды ми. яже суть па земли всяческая.

И рече къ ней Михаилъ. Яко же речеши благодатная. азъ всяческая тебѣ исповѣмъ.

И рече къ нему св. бца. Колко есть мукъ идѣ же мучится родъ христіаньскій.

И рече къ ней архистратигъ. Неизрекомыи суть мукы.

Рече же къ нему благодатная. Исповѣжды ми на нбси и на земли.

Тогда повелѣ архистратигъ явитися ангеломъ отъ полудне. и отверзеся адъ. И видѣ въ адѣ мучащаяся и бяше ту множество мужь и женъ. и вопль многъ бяше.

И вопроси благодатная архистратига. Кто си суть.

И рече архистратигъ. Сіи

χιστράτηγε, ὁ μέλλων σαλπίσαι καὶ ἐξυπνίσαι τοὺς ἀπ᾽ αἰώνων κεκοιμημένους· χαῖρε Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε, ὁ πρῶτος πάντων τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων ἕως τῶν Θρόνων τοῦ Θεοῦ.

ὁμοίως καὶ πάντας τοὺς ἀγγέλους εὐφημήσασα (εὐφημήσας) ἡ κεχαριτωμένη, ἐδέετο διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ εἶπεν πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον. ἀνάγγειλόν μοι πάντα τὰ ἐπὶ γῆς.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἐγώ σοι ἀναγγέλλω πάντα.

καὶ εἶπεν ἡ κεχαριτωμένη· πόσαι κολάσεις (κολασαὶ) εἰσὶν, ὅπου κολάζονται τὸ γένος τῶν ἁμαρτωλῶν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἀναρίθμητοι κολάσεις (κολάσαι) εἰσίν, παναγία.

καὶ εἶπεν· ἀνάγγειλόν μοι πάντα τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς.

λέγει πάλιν ἡ Παναγία πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον· «Χαίροις Μιχαὴλ, Ἀρχιστράτηγε, ὁ πρεσβεύων ὑπὲρ τοῦ κόσμου καὶ πάσης τῆς κτίσεως· καὶ παρὰ τὸν Θρόνον τοῦ Θεοῦ ἀξίως παριστάμενος,» καὶ εἶπε· «δεῖξαί μου ὅλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὁποῦ κολάζονται κάτω εἰς τὸν ᾅδην» καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπε «Μετὰ πάσης χαρᾶς εἴτι μὲ ἐρωτήσεις Παναγία μου, ἐγὼ θὰ σοῦ τὰ εἰπῶ ὅλα·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «πόσαις κόλασαις εἶναι τῶν ἁμαρτωλῶν;» ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος εἶπε «πολλαὶς καὶ ἀμέτρητες εἶναι· ἀμὴ εἰς ποῖον τόπον ὁρίζεις νὰ ὑπάγωμεν;» καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «εἰς τὸ δυτικὸν μέρος·» καὶ τότε ὥρισεν ὁ ἀρχιστράτηγος τοὺς ἀγγέλους, καὶ ἔφεραν τὴν Παναγίαν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος· καὶ ἄνοιξεν ὁ ᾅδης τὸ στόμα του· καὶ ἐφάνησαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες πλῆθος πολὺ, καὶ μὲ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

вѣвѣ мѣнка ачаста. ши вице ар-
хаггѣлѣ нѣ поци веде мѣнка ача-
ста. ши вице дѹерѣа чела че стре-
35. жоуиа мѣнка ачеа. wпрїтъ'а
татѣлѣ невѣвѣт сѫ нѣ вѣвѫ
ачаціе лѣминѫ. пѣнѣ кѫндѣ се
ва лѣмина фїюл тѫѣ дѹ черю.
врѣтосѣ маи лѣминосѣ де шап-
те wрї декѫтѫ соареле. ши
желѣи пре-сфинта маріеѫ ши рѫ-
дикѫ wкїи ей кѫтрѫ черю. ши
вице дѹ нѣмеле татѫлѣи ши фї-
юлюи ши а сфинтѫлѣи дхѣ сѫ
вѫвѣ ачаста мѣнкѫ. ши се лѣw
дѹтѣнерекѣа де прѣ мѣнкѫ ши
акопери шаите черюре. ши вѫче
ачии нѫрwд мѣлтѣ бърбаци ши
мѣери ши плѫнџере маре ашиа
дин ей. ши лѫкрѫмѫ прѣ-
сфинта маріа ши вице че аци
36. лѣкрать мишеилwр | ши ей нѣ
лѣвирѫ гласѣа ей. ши вице дѹ-
џерѣа чела че стрежѣиа моуи-
кѫ. кѫче нѣ грѫџи кѫтрѫ
сфинта маика лѣ хс. кѣ дин векѣ
се мѣнчиа ей. ши нѣ пѣте
веде лѣмина ши нѣ пѣтѣрѣ кѣ-

culŭ acesta să redice să vă-
ḑu munca aceasta. Și ḑise
arhagghelŭ: Nu poți vede
*m*unca aceasta. Și ḑise înge-
rul cela ce strejuĭa *m*unca
aceĭa: Oprit-au Tatălŭ nevă-
ḑut să nu vaḑă aceaște lu-
minâ până căndu se va lu-
mina fiĭul tău în cerĭu vră-
tosu. mai luminosu de șapte
ori decătŭ soarele. Și jelui
pre-sfănta Marieâ, și rădicâ
ochii ei către cerĭu, și ḑise:
în numele Tatălui *și* Fiĭuluĭ
și a sfăntu*lui* Duhŭ, să vâ-
ḑu aceasta m*u*ncâ! Și se luo
întunerecu*l* de pré muncâ și
acoperi șapte cerĭure; și ḑăce
acii nâro*d* multu, bărbați și
mueri, *și* plăngere mare ĭașiĭa
diĭn ei. Și lăcrâmă pré-sfănta
Mariĭa, *și* ḑise: Ce ați lu-
cratŭ, mișeilo*r*? Și ei nu au-
ḑirâ glasu*l* ei. Și ḑise înge-
rul cela ce strejuiĭa mu*n*ca:
Câce nu grâiți către sfănta
maica lu Hs.? Că diĭn vecu

---

jale mare. Și veḑură în tartar întunerec mare, și ḑise maĭca Domnuluĭ: Mihaile, ce le sînt păcatele acestora, de se muncesc într'atât întunerec? Mihail ḑise: aceștia nu s'aŭ temut de Dumneḑeŭ, și păcate aŭ făcut, și trupul luĭ aŭ răstignit; și ḑise Mihail: nu e învățătură la acéstă muncă să se ridice întunerecul să veḑĭ, că sînt de Tatăl nevĕḑuțĭ (*sic*), și i-aŭ băgat aicea ca să nu veḑă lumina lumiĭ. Și se milostivi maĭca Domnuluĭ, și căută la cer, și se rugă Fiĭuluĭ și Duhuluĭ sfînt; atuncea se ridică întunerecul, și veḑură acolo mulțime

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

суть иже не вѣроваша въ отца] и сна и стго дха. нъ забыша ба. и вѣроваша. юже ны бѣ тварь бъ па работоу створилъ. то то они все богы прозваша. слнце и мць землю и водоу. звѣри и гады. тосетьныѣ и члвчьска мена та оутрим Громана Хърса Велеса Пероуна. на бы wбратиша бѣсомъ злыимъ вѣровална. до и досель мракъмь злыимъ одьржими соуть. того ради сде тако моучатьсѧ.

и видѣ на друзѣмь мѣстѣ тьмоу великоу. и рече стаѧ гжа. что iесть тьма си и кто соуть пребывающеи въ ниеи.

и рече архистратигъ. многы дша прѣбываютъ въ мѣстѣ томь.

и рече стаѧ бцѧ. да wтиметься тьма си. да быхъ видѣла и ту моукоу.

и wтвѣщата анѓли стрѣгоу-

τότε ἐκέλευσεν ὁ ἀρχιστράτηγος τοῖς ἀγγέλοις τοῖς ἐπὶ δυσμὰς καὶ ἐχανεν ὁ ᾅδης καὶ εἶδεν ἡ παναγία τοὺς κολαζομένους.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον καὶ εἶπεν· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ εἰς πατέρα καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα μὴ πιστεύοντες καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν εἰς ἕτερον τόπον σκότος μέγα καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τί τὸ σκότος τοῦτο καὶ τίνες εἰσὶν οἱ κείμενοι εἰς τὸ σκότος;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· πολλαὶ ψυχαὶ κατάκεινται ἐν τῷ σκότει τούτῳ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία ἀρθήτω τὸ σκότος, ὅπως ἴδω τὴν κόλασιν ταύτην.

πολλὴν ὥραν ἤκουσε φωνὰς καὶ θρήνους πολλοὺς, καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος «ἐτοῦτοι εἶναι ὁποῦ δὲν ἐφύλαξαν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται.» Καὶ εἶδεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλον τόπον σκότος πολὺ καὶ μέγα καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος· «αὐτὸ εἶναι τὸ αἰώνιον σκότος, καὶ πολλαὶς ψυχαὶς εὑρίσκονται μέσα εἰς αὐτό·» καὶ εἶπεν ἡ Παναγία «σηκώσατε τὸ σκότος αὐτὸ διὰ νὰ ἰδῶ τοὺς ἁμαρτωλοὺς πῶς κολάζονται» τότε ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε, «ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἐξουσίαν νὰ σηκώσωμεν τὸ σκότος αὐτό·» καὶ οἱ ἄγγελοι ὁποῦ ἐφύλαγαν ταὶς κόλασαις εἶπαν· «ἡμεῖς ἔχομεν παραγγελίαν ἀπὸ τὸν Θεὸν, διὰ νὰ μὴ ἴδωσι φῶς ἐτοῦτοι οἱ κολασμένοι ἕως εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν τοῦ Υἱοῦ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ѕтл л сѹсѳ кѫ ѳѫчѣ смолѫ пре ен. ши ѳнсерѫ дин мѳнкѫ. ѡ деспѳитоаре фїюлѳи тѫѳ чела благословитѳл. де мѳнкл ачаста нече не-ѳ спѳс аврам мошѳ-нострѳ. нече їѡанъ ботезѫторѳлю. нече апостоль павелъ. че те-и ивитѳ тѳ нѡа прѣ-сфинтъ кѳмѳ не ѧтребы. ши ѳнсе прѣ-сфинта маріа кѫ-
37. трѫ арχагел михаилѫ | чине сынтѳ ачеще ши че-ѳ грешїтѳ. ши ѳнсе архггълъ. ачеще н'ѧѳ кредѳтѳ л свнта, Троице. ши ѧтрѳ тине нѫскѫторе домнѳлоуи. н'ѧѳ крезѳт кѫ динтрѳ тине нѫскѳтѳ-се-ѳ. іс χс. ши ѧѳ прїимит пелицѫ. ши лѫкрѫмѫ прѣ-сфинта маріа ши ѳнсе мѳнчицилѡр ѧѳ н'ѧци крезѳт ши н'ѧцї ѧѳвитѳ кѫ принтрѳ нѳмеле меѳ мѳнчи-се-ва*) тотѳ чела че нѳ вл креде. ши ѳнсе пре-сфинта маріа сѫ кл-

se *mun*ciїa ei, şi nu pute vede lum*i*na, şi nu putură căuta în susu, că dâcé smoală pre ei. Şi dis*e*râ din muncâ: O, despuitoare fiiului tău cela bl*ago*slov*itul*! de munca aósta ne*ce* ne-u spus Avra*m* moşu-nostru, ne*ce* Ioanŭ Botezător*u*lĭu, ne*ce* ap*ostol*ŭ Pavelŭ! ce te-i ivitu tu noa, pré-sfăntă? cumu ne întrebî? Şi dis*e* pré-sfănta Mariĭa câtrâ arhaghe*l* Mihailŭ: Cine sintu aceşte şi ce-u greşitu? Şi dis*e* arhaggh*e*lŭ: Aceşte n'au creḍutu în svănta Troiţe şi întru tine născâtoare Domn*u*lu*i*, n'au creḍu*t* că dintru tine născutu-se-u Is. Hs. şi au priimi*t* peliţâ. Şi lăcrâmă pré-sfănta Mariĭa şi dis*e* munciţilo*r*: au n'aţi creḍu*t* şi n'aţi auḍitu, că printru numele meu muncise-va totu cela ce nu va crede?

*) Ainte era scris: мѳнчивеци.

de suflete muncindu-se şi ţipând; Iară maĭca Domnuluĭ plânse şi dise cătră eĭ: oh! săracilor, ce aţĭ stricat de v'aŭ băgat aicea? Iară îngerii, carĭ păzlaŭ acéstă muncă, diseră: căcĭ nu respundeţĭ maĭceĭ Domnuluĭ? Iară eĭ diseră cătră maĭca Domnuluĭ: Dómnă, nam veḍut de când am venit aicea, şi nu putem căuta în sus, că fierbe răşina şi seul pre noĭ; şi lăcrămară şi diseră cătră maĭca Domnuluĭ: oh, maĭca Domnuluĭ milostivă cum ne-a venit! cum n'aŭ venit Avram, nicĭ apostolul Pavel, nicĭ Ión Botezătorul, să grăéscă cu noĭ! Atuncea dise maĭca Domnuluĭ cătră Mihail: acestora ce le sînt păcatele

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

щеи мѣкоу. поручено ны iесть. да не видять свѣта. донъдеже кавиться снъ твои блгыи паче. ѕ. слнчь свѣтьлѣишь.

и прискърбьна быс стаѧ бца. и къ англомъ възведе очи свои. и възрѣ на невидимыи прѣстолъ оца своiего и рече. въ имѧ оца и сна и стго дха. [да отъиме]ться тьма си. да бых видѣла [сию мѣкѣ].

и wтъиcл тьма. и ѕ. нбсъ кавися и [тѣ пребы]ваше множьство народъ моужь и женъ и въпль многъ быс. и гласъ великъ исхожаше.

и видѣвъши ѧ прта бца. и рече к нимъ. плачющиcл съ сльзами. что сътвористе бѣдьницї оканьнии недостоiнии. како въ семь постигосκαὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὐκ ἔστι δυνατὸν ἵνα εἰδῇς (ἤδεις) τὴν κόλασιν ταύτην.

καὶ ἀπεκρίθησαν οἱ ἄγγελοι οἱ φυλάσσοντες αὐτοὺς καὶ εἶπον· παραγγελίαν ἔχομεν ἐκ τοῦ ἀοράτου πατρός, ἵνα μὴ ἴδωσιν οὗτοι φῶς ἕως οὗ λάμψῃ ὁ υἱός σου ὁ εὐλογημένος παρὰ ἑπταπλάσιον τοῦ ἡλίου λαμπρότερος.

καὶ ἐν λύπῃ γενομένη ἡ παναγία ἀνέστησε τὸ ὄμμα αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἀρθήτω τὸ σκότος, ὅπως ἴδω τὴν κόλασιν ταύτην.

καὶ εὐθέως ἐπήρθη τὸ σκότος ἐκεῖνο καὶ τοὺς ἑπτὰ οὐρανοὺς ἐκάλυψεν καὶ ὀδυρμὸς μέγας ἐγένετο καὶ βοὴ μεγάλη ἀνήρχετο.

σου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.» καὶ τότε ἡ Παναγία ἐσήκωσε τὰς χεῖράς της εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· «Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, νὰ σηκωθῇ τὸ σκότος αὐτό·» καὶ πάραυτα μὲ τὸν λόγον τῆς Παναγίας ἐσηκώθη τὸ σκότος αὐτὸ ὡσὰν σύννεφον καὶ ἐσκέπασε τὸν οὐρανόν, καὶ ἦτον ἐκεῖ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· καὶ ἤρχετο πολὺς ἀναστεναγμὸς ἀπὸ τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ βλέποντάς τους ἡ Παναγία εἶπε· «τί ποιεῖτε, ἄθλιοι, καὶ πῶς ἔχετε, ταλαίπωροι;» καὶ κανένας δὲν ἀπεκρίθηκε· καὶ οἱ ἄγγελοι λέγουσιν αὐτοῖς· «διατί δὲν ἀπεκρίνεσθε εἰς αὐτὸ ὁποῦ σᾶς ἐρωτᾷ ἡ κεχαριτωμένη;» καὶ τότε ἀπηλογήθησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ εἶπασιν, «ἡμεῖς ἀφ' ὅτου ἤλθαμεν ἐδῶ δὲν εἴδαμεν φῶς, ἀλλὰ εἴμεθα μέσα εἰς τὴν πίσσαν ὁποῦ βράζει καὶ κοχλάζει ἡμέραν καὶ νύκτα» καὶ λέγουσι πρὸς τὴν Παναγίαν· «ὁ Υἱός σου ὁ εὐλογημένος ἦλθε καὶ δὲν μᾶς ἐλυπήθηκε οὔτε ὁ Ἀβραὰμ, οὔτε ὁ Μωϋσῆς, οὔτε ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστής· οὔτε ἄλλοι τινὲς ἀπὸ τοὺς προφήτας καὶ ἁγίους· καὶ ἐσὺ Θεοτόκε τὸ τεῖχος τῶν Χριστιανῶν, πῶς ἦλθες πρὸς ἡμᾶς;»

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ѳѫ ѧтѳнерекѳль ка ка (*sic*) ши
денинте ши кьѳ̀ѳ пре ан ши
38. внсе арχагг҃ль. ѧкѫтрѳѡ вери съ
мерѹи прѣ–сфинть маика лѳ χс.
спре апѳс лѳ спре амелѳѫѳви.
ши рѫспѳнсе сфинта маріѧ ши
внсе. блѫмѳ спрѣ амїлѳѫѳви.
ши венирѫ патрѳ сѳте де ѧ–
ѹерї херѳвимїи ши сѫрафимїи.
ши лѳарѫ прѣ–сфинта маріѧ
шї ѡ дѳсерѫ спре амїлѳѫѳви.
оѵнде ера ѳнѫ рѫѳ*) де фокь.
ши ешиѫ парѫ де фокѳ ши ера
ѧтр'ѫнсь мѳлтѳ нѣрод. кърбаці
ши мѳери. оѵнїи арде пънѫ ѧ
крьѳ. алъцїи арде пънѫ ѧ пї–
ептѳ. алцїи пънѫ крещетѳ ал–
цїи ерл акоперици ѧ фок. ши
39. сѳсьпинѫ прѣ–сфинта маіка лѳ
χс. ши ѧтрекѫ чине синтѳ л–
чеѹіе ши че пькате лѳ фѫкѳт.
чел че ардѳ пънѫ ѧ крьѳ. ши
внсе арχагг҃ль миχаил. лчеѹіе
синтѳ карїи н'лѳ лскѳль[тать де]

Şi ḑise pre-svănta Mariĭa să
caḑă întunereculŭ ca şi de'inte,
şi căḑu pre ĭai. Şi ḑise arhag-
gheluŭ: Incătruo veri să mergi,
pré-sfăntă maica lu Hs.: spre
apus au spre ameaḑâḑi? Şi
răspunse sfănta Mariĭa şi ḑise:
Blâmu spré amiaḑăḑi. Şi ve-
niră patru sute de îngeri, he-
ruvimii şi sărafimii: şi luară
pré-sfănta Mariĭa şi o duserâ
spre amiaḑeḑi, unde era unŭ
râŭ (saŭ: u nuoru) de focŭ, şi
eşiĭa parâ de focu, şi era în-
tr'ănsă multu năroḑ, bărbaţi
şi mueri: unii arde până în
brău, alăţii arde până în pi-
eptu, alţii până [în] creştetu, al-
ţii era acoperiţi în foc. Şi susă-
pînă pré-sfănta maĭca lu Hs.
şi întrebâ: cine sintu aceşte,
şi ce păcate au făcuţ ceĭa ce
ardu până în brău? Şi ḑise
arhagghelŭ Mihaĭl: Aceşte

*) Inainte era scris: 8 ѵ8wрѳ.

de sînt întru atâta muncă de răşină şi de smólă cu foc? Şi respunse Mihail: aceştia n'aŭ creḑut în sânta Troiţă, şi cuvintele proorocilor n'aŭ ascultat că veĭ nasce pre Hristos din tine. Şi lăcrămă maĭca Domnuluĭ şi ḑise: oh! săracilor, cum v'aţĭ înşelat de n'aţĭ creḑut că voiŭ nasce pre Hristos din mine! Şi atuncea eră căḑu întunere-cul pre dînşiĭ. Şi ḑise Mihail: Dómnă, merge-vom la resărit saŭ la méḑă-nópte, unde 'ţĭ este voĭa? Şi o luară îngeriĭ şi o duseră spre miaḑi-ḑi. Şi veḑu eşind rîul de foc, şi sta în el noródo multe, bărbaţĭ şi muieriĭ, uniĭ pînă la grumaz în foc, eră alţiĭ pînă la brâŭ,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

теса (=како вы семо придосте).

не бы гласа wт нихъ. ни wтвѣта.

и рекоша англи стрѣгущеи почто не глиете.

и рекоша моучащеися*** Блгодатьнам. wт вѣка нѣсмь свѣта видѣли. да не можемъ възьрѣти горѣ.

и възьрѣвъши на нм стам бцм. и въсплакаса вельми. и видѣвъше ю моучащаися рекоша къ ниеи. како вы иеси приситила стам бце. нъ спъ твои блгодатьныи. на землю приходи и не въпроси насъ. то ни Аврамъ прадѣдъ. ни Моиси прркъ. ни Иwанъ крьститель. то ни аплъ Павелъ.

καὶ ἰδοῦσα αὐτοὺς ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· τί ποιεῖτε, ἄθλιοι, καὶ πῶς ἐνταῦθα εὑρέθητε.

καὶ οὐκ ἦν φωνὴ καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις.

καὶ εἶπον οἱ ἄγγελοι οἱ φυλάσσοντες αὐτούς· τί οὐ λαλεῖτε τὴν κεχαριτωμένην;

καὶ εἶπον οἱ κολαζόμενοι· ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οὐκ εἴδομεν φῶς καὶ οὐ δυνάμεθα ἀνανεῦσαι. καὶ κατέκειτο πίσσα κοχλάζουσα ἐπ' αὐτούς.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἔκλαυσεν, καὶ εἶπον πρὸς αὐτὴν οἱ κολαζόμενοι· πῶς ἡμᾶς κατηρώτησας, παναγία δέσποινα; ὁ υἱός σου ὁ εὐλογημένος ἦλθε καὶ οὐκ ἐπερώτησεν ἡμᾶς, οὔτε

καὶ ἠρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· «τοῦτοι εἶναι ὁποῦ δὲν ἐπίστευσαν εἰς Πατέρα Υἱὸν καὶ Ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἐσένα δὲν ὡμολόγησαν Θεοτόκον, καὶ πῶς ἐγεννήθη ὁ Χριστὸς ἀπὸ ἐσένα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται»· καὶ ἡ Παναγία εἶπε πρὸς τοὺς ἁμαρτωλούς· «διατί ἐπλανήθητε ταλαίπωροι; δὲν ἠκούσατε πῶς ἐγεννήθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἀπὸ ἐμένα, καὶ ὅλος ὁ Κόσμος τὸν τιμᾷ καὶ τὸν μακαρίζει;» καὶ πάλιν ἔπεσε τὸ σκότος ἐκεῖνο καὶ ἐσκέπασέ τους ὡσὰν καὶ πρῶτα. Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· «ποῦ ὁρίζες, Παναγία μου, νὰ ὑπάγωμεν;» καὶ ἡ Παναγία εἶπεν «ἂς ὑπάγωμεν εἰς τὸ βόρειον μέρος· καὶ παρευθὺς ἐκίνησε τὸ ἁμάξι τὸ χερουβικὸν, καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἐπῆραν τὴν Παναγίαν εἰς τὸ βόρειον μέρος· ἐκεῖ ὁποῦ εὔγαινεν ὁ πύρινος ποταμὸς· καὶ ἦτον ἐκεῖ πολὺ πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, καὶ ἦτον ἐκεῖ μέσα εἰς τὸν πύρινον ποταμὸν χωσμένοι ἄλλοι ὡς τὰ γόνατα, ἄλλοι ὡς τὸ στῆθος, ἄλλοι ἕως τὴν μέσην, ἄλλοι ἕως τὸν λαιμὸν καὶ ἄλλοι ἕως τὴν κορυφὴν· καὶ ὡς τοὺς εἶδεν ἡ Παναγία ἀναστέναξε, καὶ εἶπε· «ποῖοι εἶναι τοῦτοι ὁποῦ εἶναι ἕως τὰ γόνατα χωσμένοι, καὶ λοιποὶ, καὶ τί εἶναι τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπεν·

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

тата-сеѳ ши де мѳмѫ-са. че-ѳ
пріимитѳ блѣстемѣл пѫринци-
лорѳ. де[ре]пт ѳчеѫ съ мѳн-
ческѳ аша. ши сфнта маріа
ѧтребѫ дарѫ чеа че ардѳ ѧ
фокѳ пънѫ ѧ [пїе]птѳ. зисе
архагелѣ. ачеа рѣѳ ѳ грѫитѳ
кѳм ворѳ кѳрви ши ѳ фъкѳт
[кѳ]рвие. дерептѳ аче се мѳн-
ческѳ. ши зисе прѣ-сфнта
маріа. дарѫ чеа че ардѳ ѧ
40. фокѳ пънѫ ѧ крещетѳ. ши |
зисе *) архагел. ачеа синтѳ
wаменїи чеа че мънѣѧкѫ кар-
не де wмѳ. дерептѳ ачаѫ съ
мѳнческѳ. ши зисе прѣ-сфнта
маріе. ѳ дwрѫ поате мънка
wмѳ ѣарѫ карне де wм. ши
зисе архагѓлѣ еѳ тотѳ ци вою
спѳне. кѣ синтѳ фетеле ши
мѳериле чѣле че ш'ѳ некат
ши ш'ѳѳ лепѣдат фечорїи кѣ-
нилwр ачеле синтѳ. ши чеѳ
[че] вѣндѳ фрате пре фр[ат]е

sintu carii n'au asculătatŭ de
tată-seu şi de mumâ-sa, ce-u
priimitu *blăstemul* părinţiloru,
dereptu aceâ să muncescu aşa.
Şi *sfânta* Mariïa întrebâ: Da-
râ ceïa ce ardu în focu pă-
nâ în pieptu? Ḑise arhaghelŭ:
aceïa rău au grâitu cu*m* voru
curvi şi au făcu*t* curvie, de-
reptu ace se muncescu. Şi
ḑise *pré-sfănta* Mariïa: Darâ
ceïa ce ardu în focu pănâ în
creştetu? Şi ḑise arhaghe*l*:
Aceïa sintu oamenii ceïa ce
mănâncâ carne de omu, de-
reptu aćaâ sâ muncescu. Şi
ḑise *pré-sfănta* Marie: Au
dorâ poate mănca omu ïară
carne de *om*? Şi ḑise arhag-
ghelŭ: Eu totu ţi voïu spu-
ne; că sintu fetele şi m*ue*-
rile céle ce ş'au neca*t* şi *ş'a*au
lepăda*t* fećorii cănilo*r*, acele
sintu; şi ceïa ce vându fra-

*) Aci din cróre copistul repetase frasa precedinte începênd dela: ши зисе, şi apoï a şters'o.

ér'ă alţiï pînă la crescet. Şi plânse maïca Domnuluï, şi ḑise cătră Mihail: ce sînt aceştia, carï sînt în foc pînă la brâŭ? Mihail ḑise: aceştia sînt ceïa ce şï-aŭ blestemat părinţiï, şi aşa se vor munci în vecï. Dar aceştia pînă la grumaz? Ḑise Mihail: aceştia sînt curvariï, şi aşa se vor munci în vecï. Dar aceştia pînă la crescet? Aceştia sînt carï aŭ mâncat carne de om. Ḑise maïca Domnuluï: cum aŭ măncat carne de om? Mihail ḑise: muierea când îşï omóră pruncul în pântece saŭ dacă 'l face, şi cel ce pâresce pre altul de'l perde,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

възлюбленикъ бжіи. нъ ты пръстаꙗ бце и застоупьнице. ты іеси родоу крьстьꙗньскоу стѣна. ты молїши ба. како іеси насъ приситила бѣдьныхъ.

тъгда рече стаꙗ бца. къ архистратигѹ [Михаилу]. что іесть съгрѣшеніе тѣхъ.

и [рече Михаилъ:] си соуть иже не вѣроваша въ [отца и сына и] стго дха. то ни въ та стаꙗ бца. и не хотяша проповѣдати имени твоіего. ꙗкоже wт тебе родиса гь нашь Іс Хъ. плъть приимъ ости землю крьщеніемь. да того дѣла томь мѣстѣ моучатьса.

и пакы прослъзящиса стаꙗ бце. и рече къ нимъ. почто съблазнистеса. не вѣсте ли

ὁ Ἀβραὰμ ὁ προπάτωρ, οὔτε ὁ μέγας Μωϋσῆς, οὔτε ὁ ἀπόστολος Παῦλος, καὶ σὺ, παναγία, τὸ τεῖχος τῶν χριστιανῶν (τῆχος τὸν χριστιανὸν) ἡ παρακαλοῦσα τὸν Θεὸν διὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, πῶς ἡμᾶς κατηρώτησας;

καὶ εἶπεν ἡ παναγία πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τό ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ εἰς (εἰσίν εἰς) πατέρα καὶ υἱὸν μὴ πιστεύσαντες καὶ σὲ Θεοτόκον μὴ ὁμολογήσαντες, ὅτι ἐκ σοῦ ἐτέχθη ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ σάρκα προσελάβετο, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· κατὰ

«τοῦτοι ὁποῦ εἶναι ἕως τὰ γόνατα χωσμένοι, εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ παρήκουσαν τὸ θέλημα τῶν γονέων των καὶ τοὺς ὕβριζαν καὶ τοὺς ἀντιλογοῦσαν· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι ὡς εἰς τὴν μέσην, εἶναι ὁποῦ ἐκληρονόμησαν τὸν βίον τῶν γονέων αὐτῶν, καὶ τὰ ἔφαγαν μὲ πορνείας καὶ ἀσωτείας καὶ δὲν ἔδωκαν ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς πτωχοὺς διὰ τὴν ψυχὴν τῶν γονέων τους, οὔτε τοὺς ἐμνημόνευσαν καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι ἕως τὸ στῆθος, εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ ὕβρισαν τοὺς συντέκνους τους καὶ τοὺς ὠνείδισαν· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ εἶναι ἕως τὸν λαιμὸν, εἶναι ὅσοι ὕβρισαν τοὺς διδασκάλους τους, καὶ τοὺς ἔβειραν, ὁποῦ τοὺς ἐσπούδασαν, λέγω τὰ θεῖα καὶ ἱερὰ γράμματα, καὶ ὁμοιάζουν τὸν προδότην Ἰούδαν, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου εἶναι ἕως τὴν κορυφὴν, εἶναι ἐκεῖνοι ὅπου τρώγουν μετὰ ἀπίστων μαγαρισμένα φαγητὰ, καὶ ὅσοι ἐφάγασιν ἀνθρώπου κρέας» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἄκουσον Παναγία· ἐκοῖνοι ὁποῦ σκοτώνουν τὰ παιδιά τους καὶ τὰ ῥίπτουν καὶ τὰ τρώγουν τὰ σκυλία καὶ ὅσοι παραδίδουν τοὺς ἀδελφούς τους εἰς τὰ χέρια τῶν ἀσεβῶν καὶ τοὺς τιμωροῦν καὶ τοὺς βασανίζουν, ἐκεῖνοι εἶναι ὁποῦ τρώγουσιν ἀνθρώπινον κρέας· καὶ ὅσοι κρα-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ши пѫринте пре фечорѫ. ши соцѫ пре соцѫл сеѫ де-лѫ вѫдескѫ ѩнаинте домнилѡр. ши
41. наинте жѫдецелѡр. ачеѫ мѫнѫ|кѫкь карне де wм. дерептѫ аче се мѫнческѫ. ши висе пресфинта маріе. дарь чеѫ че сѫнтѫ ѩгрѫпаци пѫнѫ де тоат ѫ фокѫ чине синтѫ ачеѫ. шї висе арχагел ачеѫ сѫ чеѫ че-ѫ цѫратѫ прѣ чинстита кроуче. ши вікѫ аша-ми ацѫте дѫмнеѕѫ ши сила крѫчиеи. атѫнче ѫцерїи тремѫрѫ ѩнаинте крѫчїеи. арѫ wменїи w цинѫ а аммѫнѫ ши цѫрѫ прѣ ѫ стрѫмбѫ. дерептѫ аче сѫ мѫнческѫ. ши вѕѫ прѣ-сфнта манка лѫ χс. ѫ wм. спѣнѫрат де пичоаре. ши-
42. лѫ | мѫнка вермїи. ши висе прѣ-сфнта чине ѫ ачеста ши чѣ пѫкатѣ аре. ши висе арχагѓль ачела лѫ коумпѫрат ѫ-ѫр стрѫмбѫ. дерептѫ ачеѫ сѫ мѫнчеще. ши ѡрѫ вѕѫ прѣсфнта. w мѫере спѫнѫратѫ де ѫреки. ши ѫтребѫ прѣ-сфнта че пѫкате лѫ фѣкѫт. ши висе арχагел. ачаста ѫсте чеѫ че че(*sic*)-ѫ ѩскѫтатѫ фѫришѫ

te pre frate, şi părinte pre fecóru, *şi* soţu*l* pre soţu*l* seu, de-lŭ vădescu înaite domnilo*r* şi naite judeţelo*r*, aceĭa mănâncă carne de *om*, dereptu ace se *mu*ncescu. Şi *di*se pre-sfănta Marie: Dară ceĭa ce săntu îngrupaţi până de toa*t* (*sic*) în focu, cine sintu aceĭa? Şi *di*se arhaghe*l*: Aceĭa su ceĭa ce-u g´uratu pré cinstita cru*ce*, şi *di*cu: ʿaşa-mi ag´ute Dumneḍău şi sila cruciei, atunce îngerii *t*remurâ înaite cruciei, ară omenii o *ţi*nŭ a-mână şi g´urâ pré ĭa strămb*u*, dereptu ace să muncescu. Şi văḍu pré-sfănta maica lu Hs. uin *om* spănḍura*t* de picóare, şi-lŭ mănca vermii, şi *di*se pré-sfănta: Cine ĭa acesta şi ce păca*té* are? Şi *di*se arhagghelŭ: Acela au cu*m*părа*t* au*r* strămbu, dereptu aceâ să muncește. Şi ĭară văḍu pré-sfănta o muere spănḍurată de urechi. şi întrebă pré-sfănta: Ce păca*te* au făcu*t*? Şi *di*se arhaghe*l*: Acásta ĭaste ceĭa ce-u a-

aceĭa aşa se vor munci în vecĭ. Şi ĕră veḍu maĭca Domnuluĭ o muiere spănḍurată de unghiĭ, şi ḍise maĭca Domnuluĭ: acéstă ce a făcut? Acésta a ascultat pe la ferestrele altora, şi a învrăjbit pre alţĭ de s'aŭ omorît, şi aşa se va munci în vecĭ. Şi plânse maĭca

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

вьи мко же моіе имѧ чтеть все съзьданиіе.

то рекъши стаѧ бцѧ. и пакы тьма паде на нихъ.

и рече къ ниеи архистратигъ. коудѣ хощеши блгодатьнаѧ. да изидемъ. на полоудне или на полоунощь.

и рече блгодатьнаѧ. да изидемъ на полоудне.

и тъгда обратишасѧ хѣровими и серафими. и .у. англъ изведоша бцю на полоудне.

иде же рѣка исхожаше огньна. и тоу бѧше (=бѧше) множьство моужь и женъ. и бахоу погроужени. ови до пояса. ови до пазоухоу. ови до шиѧ. а дроузии до вьрха.

и видѣвъши стаѧ бцѧ. вьтѣ

τὴν πίστιν αὐτῶν γενηθήτω αὐτοῖς. καὶ εἶπεν πρὸς αὐτούς· διατί οὕτως ἐπλανήθητε, ταλαίπωροι, οὐκ ἠκούσατε, ὅτι τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐπικαλεῖται πᾶσα κτίσις;

καὶ ταῦτα εἰποῦσα ἡ παναγία, ἔπεσε τὸ σκότος ἐπάνω αὐτοῖς ὡς ἦν ἀπ' ἀρχῆς.

καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος· ποῦ θέλεις ἡ κεχαριτωμένη ἐξελθεῖν, ἐπὶ δυσμὰς ἢ ἐπὶ μεσημβρίαν;

καὶ εἶπεν ἡ κεχαριτωμένη· ἐπὶ μεσημβρίας ὅπου ὁ ποταμὸς ὁ τοῦ πυρὸς ἐξέρχεται· καὶ εὐθέως παρέστησαν τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἐξήγαγον τὴν κεχαριτωμένην ἐπὶ μεσημ-

τοῦσι τὸν Τίμιον Σταυρὸν, καὶ ὀμνύουσι ψεύματα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται·» καὶ εἶδεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλο μέρος ἄνθρωπον ὅπου ἐκρέμετο ἀπὸ τὰ χέρια καὶ ἀπὸ τὰ ποδάρια, καὶ τὸν ἔτρωγον τὰ σκωλήκια τῆς κολάσεως· καὶ εἶπεν ἡ Παναγία· «ποῖος εἶναι τοῦτος, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὸς εἶναι ὁπού ἔδιδε τὰ ἄσπρά του μὲ τόκον ἤγουν μὲ διάφορον καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία γυναῖκα ὁποῦ ἐκρέματο ἀπὸ τὰ αὐτία, καὶ τὰ θηρία ἔτρωγαν τὰ βυζία της, καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «ποία εἶναι τούτη, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της;» Καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος, «ἐτούτη εἶναι ὁποῦ ἐπαραφουγκράζετο εἰς τὰ σπίτια τῶν γειτόνων της, καὶ ἔπερνε λόγια ἀπὸ ἕνα ὁσπῆτι καὶ ἐπήγαινεν εἰς ἄλλο καὶ ἔβαλλε σκάνδαλα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε, «κάλλιον νὰ μὴ ἤθελε γεννηθῇ·» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος, «ἀκόμη δὲν εἶδες, Παναγία μου, ταῖς μεγάλαις κόλασαις·» καὶ ἡ Παναγία εἶπεν «ἂς ὑπάγωμεν νὰ ταῖς ἰδοῦμεν·» καὶ παρευθὺς οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι τὴν ὑπῆγαν καὶ εἶδεν ἐκεῖ σκαμνία πυρωμένα καὶ ἐκάθονταν ἐπάνω ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ ἐφλογίζονταν, καὶ ἐδάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε· «πικρὰ κόλασις εἶναι αὕτη, καὶ τί εἶναι τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστρά-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ла вечиндѧ сеѳ ши ѧѳ пѣртат клеветеле фечорѣлѣи сѫѳ. дерептѳ аче се мѫнѫчеще. ши лъкрѫмъ прѣ-сфинта. ши висе бине ѧѳ вр̀ѳт фї сѫ нѳ фїе нъскѫтѳ а-
43. честа wм. | ши висе архангел прѣ-сфинтъ. ѧнкъ н'аи вѫзѳт мѫнчиле чѧле марї шї висе архангел прѣ-сфинтъ ѧкѫтрѳw вери съ ѧшинѳ. ши висе прѣ-чинстита. сѫ ешим спре апѳс. ши сѫ апропиаръ херѵвїнмїи ши сѣрафимии патрѳ сѳте де ѧцерї. ши лѳаръ прѣ-чинстита маика ѧѳ хс. ши w дѳсеръ спре апѳс. ши вѫѳ прѣ-сфинта. оуѧ нѳwрь де фокѳ тинсѳ. ши прѣ миж-локѣл нѳwрѣлѣи ера патѳре ѧ парж де фокѳ ши спрѣ ѧле вѫче нърwд мѳлтѳ вѫрбаци ши
44. мѳерї. ши вѫѳ | прѣ-сфинта ши сѳспинъ ши ѧтребъ пре архангел михаил. чине синтѳ ачеще ши че пъкате ѧѳ фъкѳт. шї висе архангел. ачеще сынтѳ чеѫ че нѳ се-ѳ скѳлат сфинта дѳминекъ да диминецъ де

sculatu furişu la vecinul seu şi au purtat clevetele fecorului său, dereptu ace se munuceşte. Şi lăcrămă pré-sfănta şi ḑise: Bine au vrut fi să nu fie născutu acesta om. Şi ḑise arhaghel: pré-sfăntâ! încă n'ai văzut muncile cîale marî. Şi ḑise arhaghel: pré-sfăntâ! încâtruo veri să ĭaşimu? Şi ḑise pré-cinstita: Să eşim spre apus. Şi să apropiiară heruviimii şi sărafimii patru-sute de îngeri, şi luară pré-cinstita maica lu Hs. şi o duseră spre apus. Şi văḑu pré-sfănta uîn nuorŭ de focu tinsu, şi pré mijlocul nuorului era pature în parâ de focu, şi spré ĭale ḑăce nărod multu, bărbaţi şi mueri. Şi văḑu pré-sfănta, şi suspinâ, şi întrebâ pre arhaghel Mihail: Cine sintu aceşte şi ce păcate au făcut? Şi ḑise arhaghel: aceşte săntu ceĭa ce nu se-u sculat sfănta

Domnuluĭ şi ḑise: maĭ bine de nu s'ar fi născut să vĕḑă aşa! Şi ḑise Mihail: încă nu aĭ văḑut muncele cele marĭ şi amare! Şi se duseră la apus; şi veḑu maĭca Domnuluĭ un nor alb şi luminat şi mare, şi în mijloc şi pre laturĭ zăcea mulţime de ómenĭ şi muierĭ, şi umbla şerpĭ peste eĭ, şi focul ardea peste eĭ; şi întrebâ maĭca Domnuluĭ: dar acestora ce le sînt păcatele? Ḑise Mihail: aceştia n'aŭ vrut să se scóle duminica să se ducă la biserică, şi aşa se vor munci în vecĭ. Şi ḑise maĭca Domnuluĭ: dar de vor fi bolnavĭ şi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

зьни гласъмь великъмь. и въпроси архистратига. котории со соуть иже до пояса въ огни погроужени.

и рече къ ниеи архистратигъ. си соуть иже оцю и мтрь(ню) клатвоу приняша. да за то сде моучатьса како и проклатии.

И пакы рече бца. иже соуть подъ пазоусѣ въ огни. котории сѣть.

и рече къ ниеи архистратигъ. си соуть иже присным кѣмы били кораще ма. а блоудъ дроузии творяхоу. да за то ти сде моучатьса.

и рече пръстам бца. а иже соуть до шима. въ пламени огню котори соуть.

βρίας, κἀκεῖ κατέκειτο πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, οἱ μὲν ἕως ζώνης, οἱ δὲ ἕως στήθους, ἄλλοι δὲ ἕως τραχήλου, ἕτεροι δὲ ἕως κορυφῆς.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἠρώτησε τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οἱ κείμενοι ἕως ζώνης;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οἱ κατάραν πατρὸς καὶ μητρὸς κληρονομήσαντες καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τίνες εἰσὶν οἱ κείμενοι ἕως στήθους εἰς τὸ πῦρ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οἱ τοὺς ἰδίους συντέκνους ὑβρίσαντες καὶ εἰς πορνείαν ἐμπεσόντες.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τίνες

τηγος, «αὐτοὶ εἶναι ὁποῦ ἐδέρνασι τοὺς ἱερεῖς ἄδικα, καὶ χωρὶς παίσιμον, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται·» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλον τόπον κρεβάτια πεπυρωμένα καὶ ἐκοίτουνταν ἐπάνω πολὺ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν· καὶ ἠρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν, «ἐτοῦτοι εἶναι ὁποῦ ἐκοιμοῦνταν τὴν ἁγίαν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς καὶ δὲν ἐπήγαιναν εἰς τὴν ἐκκλησίαν»· καὶ ἡ Παναγία εἶπεν· «ἀμὴ ἂν δὲν ἠδύνατο νὰ σηκωθῇ τότε πῶς νὰ κάμῃ;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἄκουσον, Παναγία· ἐὰν εἶναι ὁ ἄνθρωπος πολλὰ ἀσθενὴς ὅτι νὰ ἀνάψῃ τὸ σπῆτί του καὶ νὰ καίεται ἀπὸ ταὶς τέσσαρες γωνίαις, καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ σηκωθῇ νὰ σβύσῃ τὴν φωτίαν, ἔχει συμπάθειαν·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «καλὰ παθαίνουσιν ὅσοι ἀμελοῦσι τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας Κυριακῆς.» Καὶ πάλιν εἶδεν εἰς ἄλλον τόπον, δένδρα σιδερένια ἀμέτρητα, καὶ εἴχασι κλαδία σιδερένια καὶ ἐκρέμουνταν εἰς ἐκεῖνα πολλοὶ ἄνθρωποι ἀπὸ ταὶς γλώσσαις· καὶ ἠρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν «αὐτοὶ εἶναι οἱ βλάσφημοι, οἱ καταλαλητάδες, οἱ πόρνοι, οἱ κλέπται, οἱ λησταὶ, οἱ φονιάδες, οἱ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

сѫ мергѫ ла бесерекѫ че-ѕ ѳѫ-
кѣтѣ кл ши морцїи. дерѣптѣ
лче сѫ мѣнческѣ. ши ѳнсе пре-
сфнта доарѫ ав фостѣ бетецї
лчеа wамени де н'ав авѣт че
фаче. ши ѳнсе архагел. сѫ с'ерѫ
апрїнде каса лчелwра де тѣте
патрѣ юнгюреле. ши сѫ w ѫ-
кѣнцѣре фокѣлѣ ши н'арѫ пѣте
еши афарѫ че арѫ арде лчиа.
лчеа нѣман че н'арѫ ave пѣ-
кат. ларѫ кѣм сѣрѫ траце де
сѣптѣ фокѣ сѫ ласѫ афарѫ. аша
сѫ сѫ трагѣ ши ла бесарекѣ.
ши вѫѳ пре-сфнта ѫтр'алтѫ
лwкѣ. неце скѫне де фокѣ.
ши шеде прѣ еле нѫрwаде мѣлте.
бѫрбаци ши мѣери. ши парѫ
де фокѣ ѫбла ѫтр'ѫшїи де-и
арде ши мѣнчиа. ши ѫтрабѣ
прѣ-сфнта прѣ архагел миха-
ил. чине сѫнтѣ лчеце ши че
пѫкате ав. | ши ѳнсе архагелѣ.
лчеце синтѣ чеѫ че нѣ се-ѣ
скѫлатѣ ѫнаинте преwтѫлѳи.
кѫндѣ вине дела кесерека дwм-
нѫлѳи дѣмнеѳеѳ. дерептѣ лче
се мѣнческѣ. ши кѫѳ прѣ-

dumineca dĭa dimineţă de să
mergà la beserecă, ce-u ḑâ-
cutu ca şi morţii, deréptu ace
să mancescu. Şi ḑise pre-
sfănta: Doară au fostu betegi
aceĭa oameni, de n'au avut
ce face? Şi ḑise arhaghel:
Să s'erà aprinde casa acelora
de tote patru ĭunghĭurele şi
să o incung'ure foculu şi n'ară
pute eşi afară, ce ară arde
aciĭa, aceĭa numai ce n'ară
ave păcat: ĭară cum s'éră
trage de suptu focu să ĭasă
afară, aşa să să tragă şi la
besĭareca. Şi văḑu pre-sfănta
intr'altŭ locu neşte scaune de
focu, şi şede pré ele năroade
multe, bărbaţi şi mueri, şi
pară de focu înbla într'ăşii
de-i arde şi munciĭa; şi întrĭa-
bă pré-sfănta pré arhaghel
Mihail: Cine săntu aceşte şi
ce păcate au? Şi ḑise arhag-
ghelŭ: Aceşte sintu ceĭa ce
nu se-u sculatu înainte pre-
otului căndu vine dela be-
sereca Domnului Dumneḑeu,

n'or puté eşi? Mihail ḑise: de va fi bolnav cât să se aprindă ca-
sa pe el şi de nu va puté eşi, ci-l vor scóte alţiĭ, acel om va fi
iertat. Şi éră veḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc scaune de foc, şi şe-
deaŭ pre ele ómenĭ mulţi, bărbaţi şi muieri; şi ḑise maĭca Domnuluĭ:
ce le sînt păcatele acelora? El ḑise: aceştia nu s'aŭ sculat înaintea
preoţilor când aŭ venit dela biserecă şi aŭ slujit liturghiă, şi aşa se
vor munci în veci. Şi într'alt loc văḑu maĭca Domnuluĭ un copacĭu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

и рече къ неи англъ со соуть иже маса наша члвча. да за то ти сде моучатьсѧ тако.

и рече стаѧ а си до вьрха соуть вьвьржени въ пламени огньныи. котории соуть се.

и рече архистратигъ. соуть си гже иже крьстъ ченыи (= чьстьныи) дьржаще кльноутьсѧ лъжами. тако ми силы чстьнаго крьста. іего же англи зьраще трепещють. и съ страхмь поклонѧются іемоу. того же члвци дьржаще кльноутьсѧ вь нь. не вѣдоуще какова моука ожидаіеть ихъ. того ради тако мѧтатьсѧ.

и оувидѣ стаѧ бца моужа висѧща. за нозѣ. и чрвыс ѧдахоу іего.

εἰσὶν οἱ κείμενοι ἕως τραχήλου εἰς τὸ πῦρ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ κρέα ἀνθρώπων φαγόντες.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· καὶ πῶς ἐστὶν δυνατὸν ἄνθρωπος ἀνθρώπου κρέα φαγεῖν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ἄκουσον, παναγία. κἀγὼ σοὶ ἀναγγέλλω περὶ τούτου· οὗτοι εἰσὶν οἵτινες κατέφερον (κατήφερον *n*) τὰ ἴδια τέκνα ἀπὸ τῆς κοιλίας αὐτῶν καὶ ἔῤῥιψαν αὐτὰ βρώματα τοῖς κυναρίοις, καὶ οἵτινες παρέδωκαν ἀδίκως τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν ἔμπροσθεν βασιλέων καὶ ἀρχόντων, οὗτοι ἔφαγον κρέα ἀνθρώπων καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τίνες

ψευδομάρτυρες· καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ χωρίζουν ἀνδρόγυνα, καὶ παιδία ἀπὸ τοὺς γονεῖς των, καὶ ἀδέλφια ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς· καὶ ὅσοι κάμνουσιν ἁμαρτίαν μὲ τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται.» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία ἄνθρωπον κρεμάμενον ἀπὸ τὰ εἴκοσι ὀνύχια καὶ ἦτο δεμένη ἡ γλῶσσά του ὥστε δὲν ἠδύνατο νὰ εἰπῇ τὸ Κύριε ἐλέησον. καὶ ἐδάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ ἐπαρεκάλεσε τὸν Θεὸν, καὶ ἦλθεν ὁ Ἄγγελος ὁποῦ εἶχεν τὴν γλῶσσαν του δεμένην καὶ τὴν ἔλυσε καὶ εἶπε τρεῖς φοραὶς τὸ Κύριε ἐλέησον· καὶ εἶπεν ἡ Παναγία· «ποῖος εἶναι τοῦτος, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν «αὐτὸς ἦτον οἰκονόμος εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας, καὶ δὲν τα ἔσκαπτεν, οὔτε τὰ ἐκκλησιέργει, μόνον τὰ ἔτρωγε, καὶ τὰ ἐχαλνοῦσε, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται» καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «κακὸς δοῦλος καὶ κακῶς κριθήσεται» καὶ πάλιν ἔδεσεν ὁ ἄγγελος τὴν γλῶσσάν του· καὶ εἶδεν ἡ Παναγία ἄνθρωπον ὁποῦ ἐκρέματο ἀπὸ τὰ εἴκοσιν ὀνύχια καὶ εὔγενεν πῦρ ἀπὸ τὴν κεφαλήν του, καὶ ἐκατάκαιεν αὐτόν· καὶ ἠρώτησε «ποῖος εἶναι τοῦτος καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὸς εἶναι παπᾶς καὶ ἐλειτούργα ἀναξίως, καὶ ἐκαταφρόνει καὶ ἐμέλιζε τὸν ἅγιον ἄρτον καὶ ἔπεφταν οἱ μαργαρῖται ἀπὸ τὰ χέρια του· καὶ ὁ φοβερὸς

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

сфнта оуи копачю де фїерѳ. ши стлъпѫреле лѳи де фїерѳ. ши де стлъпѫриле ара спъндѫрацїи нѫрѫд мѳлтѳ. бърбацї ши мѳерїи де лимби. ши лъкрѫмъ пре-сфнта ши ѧтребѫ пре архагел михаил, чине сынтъ ачеще ши че пъкатѣ ѳ. ши
47. висе архагел. ачеще сынтѳ wкърѫтории. ши блъстемъторїи. ши клеветничїи. ши менчюношїи. ши тлъхарїи. ши чеа че деспартѳ фраци де фраци. ши висе прѣ-сфнта. чине полте деспъ[р]ци фрате де фратѣ. ши висе архагел. аскѳлтъ прѣ-сфнтѫ. де ва вени оуиз wмѳ неботезатѳ ши спѳркатѳ ши ва вени кътрѫ крещини. ши ары врѣ съ сѣ ботеѳе. ѫрѫ крещиноуль ва зиче къ еци спѳркатѳ. дечи чел неботѣѳатѳ нѳ ва прїими ботеѳѳл че-л ва ѧтоарче ши нѳ-л ва
48. ботеѳа. ачела деспарѣте | фрате де фрате. дерептѳ аче съ

dereptu acc se muncescu. Şi văḑu pré-sfănta un copaclu de fieru şi stlăpurele lui de fieru, şi *de* stlăpurile ĭara spănḑuraţii nărod multu, bărbaţi şi muerii, de limbi; şi lăcrămă pre-sfănta, şi întrebă pre arhaghel Mihail: Cine sintŭ aceşte şi ce păcaté au? Şi ḑise arhaghel: Aceşte sintu ocărâtorii şi blăstemătorii şi clevetnicii şi menclunoşii şi tlăharii şi ceĭa ce despartu fraţi de fraţi. Şi ḑise pré-sfănta: Cine poate despărţi frate de fraté? Şi ḑise arhaghel: Ascultă, pré-sfăntă! de va veni unŭ omu nebotezatu şi spurcatu, şi va veni cătră creştini şi ară vré să sé boteḑe, ĭară creştinulŭ va ḑice că eşti spurcatu, deci cel nebotéḑatu nu va priimi botedul, ce-l va întoarce şi nu-l va boteḑa, acela desparăte frate de frate, dereptu ace să muncescu.

mare, şi avea dinţĭ de fier, şi de dinţĭ eraŭ bărbaţĭ şi muierĭ spănḑuraţĭ de limbĭ; şi lăcrămă maĭca Domnuluĭ şi întrebă pre Mihail: acestora ce le sînt păcatele? Aceştia aŭ fost volnicĭ de s'aŭ sfădit frate cu frate şi vecin cu vecin, şi aşa se vor munci în vecĭ. Şi veḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc ómenĭ spănḑuraţĭ de unghiĭ şi de limbĭ, şi eraŭ toţĭ legaţĭ, şi le eşĭa foc din gure şi nu puteaŭ ḑice: «Dómne, miluesce-ne»; şi ḑise maĭca Domnuluĭ: ce le sînt păcatele acestora? Şi ḑise Mihail: Aceştia nu s'aŭ închinat icónelor, ci aŭ rîs de ele, şi de biserică n'aŭ gândit; şi cum aŭ făcut, aşa şi plată îşĭ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

и въпроси англа кто сь iесть. что ли грѣхъ сътворилъ iесть.

и рече к нiеи архистратигъ. сь iесть иже приклады имаше на злато своiе и на сребро. да за то на вѣкы моучитьсѧ.

и видѣ женоу висащю по зоубы. и различьныѧ змiѧ исхожахоу из оустъ iеѧ и ѣдяхоу тѣло еѧ.

и видѣвъши пръстаѧ въпроси англа что iесть жена си что ли грѣхъ iеѧ.

и wтвѣща архистратигъ и рече. та iесть гже iеже хожаше по ближьнѧѧ своѧ и по соусѣдомъ послоушающи что глть. и слагающи словеса непрiязнина. съважающи на

εἰσὶν οἱ ἕως (εἰσίν ἕως n) ἄνω κεχωσμένοι εἰς τὸ πῦρ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν κρατοῦσιν καί ὃ οὐκ οἴδασιν μαρτυροῦσιν, ὃν ἄγγελοι τρέμουσιν, οἱ ἄνθρωποι κρατοῦσιν καὶ ὁμνύουσιν, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν ἡ παναγία ἄνθρωπον κρεμάμενον ἐκ τῶν ποδῶν καὶ σκώληκες κατεσθίουσιν αὐτόν.

καὶ ἠρώτησεν τὸν ἀρχιστράτηγον ἡ παναγία, τίς ἐστιν οὗτος καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτος ἐστὶν ὁ τόκον λαμβάνων ἐκ τοῦ χρυσίου αὐτοῦ.

καὶ εἶδεν γυναῖκα κρεμαμέ-

θρόνος τοῦ Θεοῦ ἐσαλεύετο, καὶ τὸ ὑποπόδιον αὐτοῦ ἔτρεμε καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται·» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία ἄλλον ἄνθρωπον εἰς μεγάλα βάσανα, καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία, «ποῖος εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὸς ἦτο διάκονος καὶ ἐδίδασκεν ἄλλους καὶ τὸν ἑαυτόν του δὲν ἐδίδασκεν, καὶ ἀγαποῦσε τὴν φυλαργυρίαν καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται· καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία καὶ ἄλλους εἰς ἄλλα βάσανα καὶ ἐρώτησε ποῖος εἶναι, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά του· καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· αὐτὸς εἶναι ἀναγνώστης καὶ δὲν ἐδίδασκε τοὺς ἀνθρώπους, οὐδὲ ἔκαμνεν ἐκεῖνα ὁποῦ ἔλεγαν αἱ γραφαῖς καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται. Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἂς ὑπάγωμεν καὶ εἰς ἄλλον τόπον·» καὶ ὅταν ἐπήγασιν ἐκεῖ εἶδε πύργον μέγαν καὶ σκοτεινὸν πολλὰ, καὶ ἦτον ἐκεῖ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ τοὺς ἔτρωγαν τὰ σκωλήκια τῆς κολάσεως· καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε· «τοῦτοι εἶναι οἱ καλόγεροι ὅπου δὲν ἐτίμησαν τὸ Ἀγγελικὸν σχῆμα, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται·» καὶ πολλοὶ Πατριάρχαι καὶ Μητροπολῖται εἶναι αὐτοῦ μέσα, καὶ πολλοὶ ἄδικοι βασιλεῖς καὶ κολάζονται, καὶ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

мѣнческѫ. шн кѫвѫ пре-кѫрата шн алѫте мѫлте мѫнчи wмени спѫнѣвраці де оугни шн ле кѫрл сѫнѫеле днѧ оугни. шн лнмка лорѫ ерл легатѫ ѧ парѫ де фокѫ. шн нѫ пѫте грѫи доамнѧ мнлоуѫще-не. шн пресфнта сѫ рѣгл лѫ дѫмнедѣѫ сѫ сѫ деѯлеце лнмкнле лwр. шн сѫ деѯлегарѫ лнм[кн]лл лwр. шн ѧтребѫ чине снитѫ ачеще шн че пѫкате лоу. шн внсе арѫгел ачеще снитѫ чел че н'лѫ фѫкѫтѫ вое лѫ дѫмнедѣѫ. шн мѫлт лѫ ѯѫнитѫ прѫ слѫжитории вѫсереднлwрѫ. шрѫ дн-
49. тр[ѫ]нсе сѫѫ ѫдѫнатѫ слѫщнле лѫ дѫмнедѣѫ. шн внсе. пресфнта квм лѫ фѫкѫтѫ лша сѫ ле фне. шн арѫ сѫ легѫ лнмка лwр. шн внсе арѫгел калѫмѫ пре-сфнтѫ сѫ-ци арѫтѫ ю̆w се мѫнческѫ превщїи. шн кѫвѫ пре-сфнта превщїи спѫнвраці де оугни. шн фокѫ ешїѫ дни креще тѣлѫ лорѫ шї-и арде

Şi văḑu pre-curata şi alăte multe munci: omeni spănḑuraţi de unghi, şi le cura săngele diîn unghi, şi limba loru era legată în pară de focu, şi nu pute grăi: ‘Doamnĕa, miluĭăşte-ne!’ şi pre-sfănta sâ rugă lu Dumneḑeu să sâ dezlege limbile lor, şi sé dezlegară limbilĭa lor; şi întrebă: cine sintu aceşte şi ce păcate au? Şi dise arhaghel: aceşte sintu ceĭa ce n'au făcutu voe lu Dumneḑeu, şi mult au hulitu pré slujitorii bésecilor*u*, ĭară diatr'ănse séu adâpatu slugile lu Dumnezeu. Şi dise pre-sfănta: cum au făcutu, aşa sâ le fie! şi ară să legă limba lor. Şi dise arhaghel: Blămu, pre-sfăntâ, să-ţi arâtu ĭuo se muncescu preoţii. Şi văḑu pre-sfănta preoţii spănḑuraţii de unghi, şi focu eşiĭa din creştetulŭ loru şi-i arde. Şi întrebâ pré-sfăn-

ieaŭ. Şi dise Mihail cătră maĭca Domnuluĭ: Să mergem să vedem unde se muncesc preoţiĭ. Şi merseră, şi veḑură preoţiĭ spînḑuraţĭ de limbĭ şi de degete, şi dedesupt îĭ ardea focul. Şi dise maĭca Ḑamnuluĭ: ce aŭ făcut aceştĭ preoţĭ? Mihail dise: aceştia aŭ spurcat liturghia, şi le-aŭ căḑut fărămiturĭ printre degete pe pămînt, şi aşa se vor munci în veciĭ. Şi veḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc un om de-l măn-ca o gadină mare, cu aripĭ şi cu noă capete; cu doă capete era pre ochiĭ luĭ, ĕră cu patru era pre gura luĭ, şi cu treĭ capete îl sugea de ţiţă. Şi întrebă maĭca Domnuluĭ: Iar acestuĭa ce sînt păcatele? Mihail dise:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

сварѣ. да того ради сице моучитьсѧ.

и рече стаѧ бца. добрѣ (=добрѣ) бы было члвкоу томоу да сѧ бы не ражалѣ.

и рече к нѣи Михаилѣ. и ѣще стаѧ бце нѣси видѣла великыхѣ моукѣ.

и рече стаѧ къ англоу изидѣмъ да походимъ. да видимъ всѧ моукы. и рече Михаилѣ. коудѣ хощеши блгодатьнаѧ. да изидемъ. и рече стаѧ на полоунощь.

и обратишасѧ хероувими и серафими. и. у. англѣ изведоша блгодатьноую на полоунощь.

и быс облакѣ огньнѣ. распростьртѣ по срѣдѣ ѣего. и одрове ѩко и пламень и огнь

νην ἐκ τῶν δύω ὠτίων αὐτῆς καὶ ἐκ τοῦ στόματος αὐτῆς ἐξήρχοντο θηρία καὶ ἔτρωγαν αὐτήν.

καὶ ἠρώτησεν ἡ κεχαριτωμένη τὸν ἀρχιστράτηγον· τίς ἐστιν αὕτη;

καὶ εἶπεν· αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπακροαμένη τῶν πλησίων (τὸν πλησίων *n*) καὶ συμβάλλουσα μάχας πρὸς τὸ ποιεῖν σκάνδαλα καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζεται.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἔκλαυσεν πικρῶς καὶ εἶπεν· καλὸν (καλ. *n*) ἦν τὸν ἄνθρωπον ἵνα μὴ ἐγεννήθη.

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· ἀκμήν, παναγία, οὐχ ἑώρακας τὰς μεγάλας κολάσεις.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ἂς ἐξέλθωμεν, ἵνα ἴδωμεν αὐτάς.

εἶδεν ἡ Παναγία γυναῖκα ὅπερ ἐκρέμετο ἀπὸ τὰ χέρια καὶ ἀπὸ τὰ ποδάρια, καὶ ἔβγαινε φωτία καὶ κατέκαιεν αὐτὴν, καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία, «ποία εἶναι ταύτη, καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν, «αὐτὴ εἶναι παπαδιὰ καὶ δὲν ἐφύλαττε τὴν τιμήν της, ἀλλὰ ἐπορνεύετο καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται.» καὶ πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία ἄλλην γυναῖκα ὅπου ἦτον εἰς μεγάλα βάσανα καὶ ἐρώτησε, «ποία εἶναι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὴ ἦτον διακόνισα, καὶ δὲν ἐτίμα τὸν ἄνδρα της, ἀμὴ ἐπορνεύετο καὶ ἔλεγεν, ὅταν γενῇ ὁ ἄνδρας μου παπᾶς τότε θέλω τὸν τιμήσει, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται.» Καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπε, «ποῦ ὁρίζεις, Παναγία μου νὰ ὑπάγωμεν;» καὶ εἶπεν ἡ Παναγία, «εἰς τὸ νότιον μέρος.» Καὶ παρευθὺς ἐκίνησε τὸ ἁμάξι τὸ χερουβικὸν καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελλοι καὶ ἐπῆραν τὴν Παναγίαν εἰς τὸ νότιον μέρος ἐκεῖ ὅπου ἔβγαινεν ὁ πύρινος ποταμὸς καὶ ἐκόχλαζεν ὡσὰν φωτιὰ, καὶ ἔκαμνε κύματα ὡσὰν ἄγρια θάλασσα, καὶ ἐξεβύθιζε τοὺς ἁμαρτωλοὺς δέκα χιλιάδες ὀργιᾶς· καὶ ἐθάκρυσεν ἡ Παναγία καὶ εἶπε «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτοὶ εἶναι ὅπου ἐπαραμόνευαν, ὅπου ἐπαραζύγιαζαν, καὶ οἱ κάπηλοι ὅπου ἔβαλλαν νερὸν εἰς τὸ κρασὶ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ши ѧтребѫ прѣ-сфинта чине сынтѹ ачеѩе ши че пѫкате ау фъкѹт. ши вице архагел ачеѩе сынтѹ попїи чеѧ че-ѹ стѫтѹ[т] ѧнаинтѣ ѧфрїкатѹлѹи склавиѫ [лѹ] хс. ѧнаинтѧ тъ-
50. тълѹи невъзѹт. | кънд зробескѹ*) трупѹл лѹи хс. шї чинстинтѹл синѩеле лѹи ши н'ау пъдїтѹ че-ѹ къдѹт фърѣме ѩосѹ ка стелеле лѹминате. ши де фрика ачеѫ черюл сѫ ѧналлѫ сѹптѹ пїнчоареле лѹи хс ши сѫ кѹтремѹра. ѩарѫ ей н'а[ѹ] ѧцелесѹ. дерептѹ ачеѫ се мѹнческѹ аша. ши къѹ пресфинта неѩе wамени мънкъдѹ-и неѩе ферї кѹ арепи ши трей капете ши кѹ доаw капете. шї-и мънка де wки, кѹ ал треиле де гѣрѫ кѹ парѫ де фwкѹ. ши вице архагел. ачеѩѣ сънтѹ четеѩїи чеѧ че-ѹ четитѹ ши н'ау ѧцелесѹ. ши н'ау фъкѹт кѣм вине сфинта

ta: cine sintu aceşte şi ce păcate au făcu*t*? Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Aceşte săntu popii ceĭa ce-u stătu*t* înai*n*té înfricatului scaunulu*i* lu Hs., înaitĭa Tatălui nevăḑu*t*, cănḑu zrobescu trupu*l* lui Hs. şi ci*n*stitu*l* singele lui, şi n'a*u* păḑitu, ce-u căḑu*t* fărăme g'osu ca stelele luminate; şi de frica aceâ cerĭu*l* sâ înalţâ suptu piico*a*rele lui Hs. şi *să* cutremura, ĭară e*i* n'*au* înţelesu, dereptu aceâ se muncescu aşa. Şi văḑu pre-sfănta neşte oameni măncădu-i neşte feri cu arepi şi *t*rei capete, şi *cu* doao capete şi-i mănca de ochi, cu al *t*reile de gurâ cu parâ de focu. Şi ḑi*se* arhaghe*l*: Aceşté săntu ceteţii ceĭa ce-u cetitu şi n'au înţelesu, şi n'au făcu*t* cu*m* ḑice sfănta ev*an*ghelie. Şi văḑu pré sfănta neşte oameni spăn-

*) Înainte era scris din grăbire: зробитѹ.

aceştia sînt cărturarĭ, carĭ aŭ cetit la evanghelie, şi cuvintele luĭ Hristos n'aŭ ascultat cum a spus la cărţĭ, şi-ĭ va mănca gadina aceĭa în vecĭ. Şi ĭară văḑu maĭca Domnuluĭ un cărturar muncindu-se, şi ḑise: dar acesta ce a greşit? Acesta n'a spus cum este scris în cărţĭ, ci a spus alte minciunĭ, şi aşa se va munci în vecĭ. Şi ḑise Mihail: să mergem, maĭca Domnuluĭ, unde se muncesc fraţiĭ apostolilor. Şi eşi într'alt loc, şi văḑu maĭca Domnuluĭ mulţime de ómenĭ, şi-ĭ măn-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

на нихъ лежаше множьство моужь и женъ.

и видѣвъши стаⷯ и въздѣше. и рече къ архистратигоу. кто сї соути (= соуть) что соуть съгрѣшили.

и рече архистратигъ. си соуть гже иже въ стоую недѣлю на заоутрьню не въстаюⷮ. нъ лѣнящеся лежать. ѥко и мьртви. да за то тѣ моучаться.

и рече стаⷯ бцⷣ. да аще кто не можеⷮ въстати. что да створѣли.

и рече Михаилъ. послоушаи пръстаⷯ. аще комоу загорится храмина на четверо. и обидеⷮ и огнь. и сѣгорить не мога въстати. то таковы не имать грѣха.

и видѣ на дроузѣмъ мѣстѣ столы огньны. и на нихъ множьство народа. и моужь и женъ. изгарахоу на нихъ. и въпроси архистратига пръстаⷯ....

... иже попонъ не чьтоуть то ни въстаюⷮ имъ. iегда приходать wт цркве бжиѣ. да того ради моучаться.

и оувидѣ стаⷯ древо желѣзно. имѣющь отрасли и вѣтвие желѣзно (=желѣзныи).

καὶ εὐθὺς παρέστη τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ ἐξήγαγον τὴν κεχαριτωμένην ἐπὶ ὑσμάς.

καὶ εἶδεν νεφέλην πυρὸς καὶ ἐν μέσῳ αὐτῆς κλινάρια (κληνάρια) ὡσεὶ φλόγα πυρὸς καὶ ἐκεῖ κατέκειτο πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ πύρινοι δράκοντες ἐπάνω αὐτῶν καὶ φλὸξ πυρὸς κατέτρωγεν αὐτοὺς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπάνω τῶν κλιναρίων (τὸν κλιναρίον).

καὶ ἰδοῦσα αὐτοὺς ἡ παναγία Θεοτόκος ἀνεστέναξεν καὶ εἶπεν· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ τὸν ὄρθρον τῆς ἁγίας κυριακῆς κοιμῶνται ὡσεὶ νεκροὶ καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ἐάν τις οὐ δύναται ἐγερθῆναι τί ποιήσει;

καὶ εἶπεν· ἄκουσον, παναγία, περὶ τούτου. ἐάν τινος ἐξάψει ὁ οἶκος ἐκ τεσσάρων γωνιῶν αὐτοῦ καὶ οὐ δύναται ἐγερθῆναι, ἔχει συγχώρησιν;

καὶ εἶδεν εἰς ἕτερον τόπον

καὶ ἀδικοῦσιν τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ὅσοι μεθοῦν καὶ παραλογίζουν· καὶ ὅσοι κάμνουν ἀδικίας, καὶ τρώγουν τοὺς ξένους κόπους, καὶ ὅσοι ἔχουσι καὶ εἶναι πλούσιοι καὶ δὲν δίδουν ἐλεημοσύνας εἰς τοὺς πτωχούς, ἀλλὰ τρώγουν καὶ πίνουν ὡσὰν τὰ ἄλογα ζῶα· καὶ οἱ ἄδικοι, βασιλεῖς, καὶ κριτάδες, καὶ ὅλοι οἱ ἀσεβεῖς ὅσοι κάμνουν ἁμαρτίαν μὲ παπαδιᾶς καὶ καλογριᾶς, καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται»· καὶ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ЕѵГАГѢЕ. ШИ ѮДѮ ПРЕ-СѰНТА НЕ-
ЦІЕ ѠАМЕНИ СПѪНѮВРАЦІЇИ. ШИ
ѦТРЕБѪ ПРѢ АРХАГЕА ЧИНЕ СИНТѲ
АЧЕЦЕ. ШИ ѲИСЕ АРХАГЕА АЧЕЦІЕ
СИНѪТѲ ЧЕІА ЧЕ-Ѳ ѦѮЖЦАТ ПРѢ
АЛѪЦІЇИ, ІАРѢ ѦШИШІ ПОРѪНКА
АѲ ХС Н'АѲ ПѪѲИТѢ. ДЕРЕПТѲ
АЧЕѪ СѪ МѲНЧЕСКѲ. ШИ ѲИСЕ
АРХАГЕА ѦБЛѪМѲ ПРѢ-СѰНТѪ ДЕ
ѮЕѲИ ЮѠ СѪ МѲНЧЕСКѲ КѪЛѲГѢ-
РЇИ. ШИ МЕРСЕ ШИ ѮДѮ МЖИ- 52.
КЖИДѲ-И ВЕРМЇИ НЕАДѲРМІЦИ. ШИ
ѦТРЕБѪ ПРЕ-СѰНТА ЧЕ ПѢКАТЕ
АѲ ФѪКѲТ. ШИ ѲИСЕ АРХАГЕА.
СѪНТѲ ЧЕІА ЧЕ-Ѳ ПѲРТАТѲ ПРЕ
ПѪМѪНТѲ ѠБРАЗѲ ѦЦЕРЕСКѲ ШИ
АПОСТѢСКѲ. ПАТРІѦРШЇИ. СЛѪЖИ-
ЦЇИ, ШИ СЛѲЖИТОРЇИ ЧЕРЮЛѲИ,
С'АѲ АѲѲИТѲ. ШИ Н'АѲ ФѢКѲТѲ
КѲМѲ-И ѦЦЕРЕЦЕ ШИ АПОСЛЕЦЕ.

ḍuraţii, şi întrebă pré arhaghel: Cine sintu aceşte? Şi ḍise arhaghel: Aceşte sinătu ceĭa ce-u învăţat pré alăţii, ĭară însişi porănca lu Hs. n'au păḍitŭ, dereptu aceâ sâ muncescu. Şi ḍise arhaghel: Înblámu, pré-sfănta, de veḍi ĭuo să muncescu călugării. Şi merse, şi văḍu mâncându-i vermii neadurmiţi, şi întrebă pre-sfănta: Ce păcate au făcut? Şi ḍise arhaghel: Săntu ceĭa ce-u purtatu pre pământu obraḍu îngerescu şi apostolescu, patriĭarşii slâviţii şi slujitorii cerĭului, s'au auḍitu şi n'au făcutu cumu-i îngereşte şi apostoleşte, dereptu ace să muncescu. Şi văḍu pre-

ca vermiĭ ceĭ neadormiţi, şi ḍise maĭca Domnuluĭ: dar aceĭa ce aŭ greşit? Şi ḍise Mihail: aceştia sînt patriarhiĭ, carĭ s'aŭ purtat ca apostoliĭ, şi în cinul lor nu s'aŭ chemat preoţi pe pământ, şi n'aŭ purtat cinurile lor al călugărieĭ[?], şi aŭ făcut cum n'a fost la legea lor, pentru aceĭa aşa se vor munci în veci. Şi eră văḍu maĭca Domnuluĭ într'alt loc muieri multe, şi le mănca viermiĭ ceĭ neadormiţi, şi le eşia văpae din guri, şi strigaŭ: miluesce-ne, maĭca Domnuluĭ, că ne muncim maĭ reŭ decât tóte sufletele! Şi plânse maĭca Domnuluĭ către Mihail şi'l întrebâ: dar acestora ce le sînt păcatele? El

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

и вьршиіе вѣтвиа того. имѣ-
ше оуды желѣзны. и бѧше
тоу висѧщихъ множьство.
моужь и женъ за ꙗзыкы.

и видѣвши стаѧ прослъ-
зисѧ. и въпроси Михаила кто
си соуть. что ли съгрѣше-
ниіе ихъ.

и рече архистратигъ. се
соуть клеветьници съвадьни-
ци. и іеже разлоучиша брата
wт бра[та] и моужь wт женъ
своихъ.

и рече Михаилъ послоу-
шаи прстаѧ. да ти азъ ска·
жю о сихъ. аще кто хота-
ше крститисѧ. или покаѧтисѧ
грѣхъ своихъ. то ти разглахѫ
(=разглаголахѫ) и не иооучa-
хоу спсенію. да того ради
тако сѧ моучать сѧ (=сьдѣ)
на вѣкы.

и видѣ стаѧ на дроуз-
зѣмь мѣстѣ висѧща моужа
за четверо. за всѧ краѧ но-
гъти іего. исхожаше кръвь
вельми зѣло. и ꙗзыкъ іего
вазашесѧ wт пламене огньна-
го. и не можаше въздъхноу-
ти ни рещи. ги помилоуи мѧ.

и видѣвъши іего прстаѧ
бцѧ и въсплакасѧ. и рече ги
помилоуи .г. и створи млтвоу.

σκαμνία πύρινα καὶ ἐπ᾽ αὐτὰ
ἐκάθηντο πλῆθος ἀνδρῶν καὶ
γυναικῶν καὶ ἐκαίοντο. καὶ ἠρώ-
τησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστρά-
τηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί
τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν· οὗτοι εἰσίν, οἵτινες
τῷ πρεσβυτέρῳ μὴ ἐπεγειρό-
μενοι (ἐπηγειρόμενοι) ὅτε εἰ-
σέρχονται ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ
θεοῦ καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κο-
λάζονται.

καὶ εἶδεν ἡ παναγία δέν-
δρον σιδηρὸν καὶ ἐκρέμοντο ἐπ᾽
αὐτῷ πλῆθος ἀνδρῶν καὶ γυ-
ναικῶν ἐκ τῆς γλώσσης.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἐδά-
κρυσεν καὶ εἶπεν· τί τὸ ἁμάρ-
τημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος·
οὗτοι εἰσὶν βλάσφημοι, κατά-
λαλοι, ἐπίορκοι καὶ οἵτινες ἐχώ-
ρησαν ἀδελφὸν ἀπὸ ἀδελφοῦ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· καὶ πῶς
ἐστιν δυνατὸν ἀδελφὸς ἀπὸ ἀ-
δελφοῦ χωρισθῆναι;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος·
ἄκουσον, παναγία, περὶ τούτου·
ἐάν τις ἀπὸ ἔθνους ἦλθεν βαπτι-

πάλιν εἶδεν ἡ Παναγία γυναῖκα καὶ ἐκαίετο εἰς τὴν φωτιά· καὶ ἐρώτησε «ποία εἶναι τούτη καὶ τί τὸ ἁμάρτημά της.» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτὴ ἦτο καλογριὰ καὶ δὲν ἐφύλαξε τὴν παρθενίαν της ἀλλὰ ἐπερνεύετο κρυφίως καὶ διὰ τοῦτο κολάζεται» καὶ πάλιν ὑπῆγεν ἡ Παναγία εἰς ἄλλον τόπον, καὶ ἦτον ἐκεῖ ποταμὸς μέγας καὶ σκοτεινὸς πολύ, ὁ λεγόμενος Τάρταρος καὶ ἦτον ἐκεῖ πλῆθος

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

дерепть аче сѫ мѫнческѫ. ши
кѫдѫ пре-сфинта неџіе мѫери
сѫвынѫкратѣ де оуѫги. ши ла-
53. рѫ де фокѫ ешїа дин рострѫ
лорѫ. ши ле мънъка неџіе фїе-
рїи. але стрига милѫеџіе-не
доамне. кѫ ной не мѫнчим ман
кратосѫ де тоцї. ши кѫдѫ сфинтѫ
марїе. ши ынтребѫ чине сынть
ачелѣ ши зисе архагел ачестѫ
сынть пръѣтеселе челѣ че дупѫ
морте попїлор. але с'ѫ мѫ-
ритатѫ. дерепть ачеа сѫ мѫн-
ческѫ. ши кѫдѫ пре-сфинта
ши алте мѫерї векѫндѫ ѫ фокѫ.
ши ле мънка вермїи. ши зисе
54. архагел. ачестѣ сынть | кълѫ-
гърицеле. че-ѫ висѫ ѫ мънѫ-
стире ши ѫ кървїе се-ѫ датѫ
пре сине. дерепть ачеа сѫ мѫн-

sfănta neşte mueri spănđurate
de unghi, şi parâ de focu e-
şiîa diin rostul loru, şi le
mânăca neşte fierii, ĭale stri-
ga: 'milueşte-ne, Doamne, că
noi ne muncim mai vrătosu
de toţi!, Şi văđu sfântă Ma-
rie, şi întrebâ: Cine săntu
acelé? Şi đise arhaghel: A-
cestîa sintu preutesele celé
ce după morte popilor ĭale
s'au măritatu, dereptu aceĭa
să muncescu. Şi văđu pre-
sfănta şi alte mueri đecăndu
în focu şi le mănca vermi; şi
đise arhaghel: Acesté sintu
călugăriţele ce-u visu în mă-
năstire, şi în curvie se-u datu
pre sine, dereptu aceĭa să
muncescu. Şi đise arhaghel:

đise: acestea sînt preotesele carĭ, când le mor preoţiĭ, ele ĭară se mărită, pentru aceĭa aşa se vor munci în vecĭ. Şi ĭară văđu maĭca Domnuluĭ într'alt loc muierĭ multe, şi le mănca vermiĭ ceĭ neadormiţĭ şi se munceaŭ fórte cumplit; şi đise către Mihail: dar acestea ce aŭ greşit? Mihail đise: acestea sînt călugăriţele, carĭ aŭ făcut curviă pe pămînt, şi pentru aceĭa aşa se vor munci în vecĭ, amin. Şi ĭară văđu maĭca Domnuluĭ o parâ de foc, şi era ómenĭ mulţĭ spănđuraţĭ; şi întrebâ maĭca Domnuluĭ: dar acestora ce le sînt păcatele? Mihail đise: aceştia sînt curvarĭĭ şi ceĭ ce jură strîmb, şi toţĭ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

и приде къ ниси англъ. иже обладаше моуками. отрѣшѣ[ти] ѩзъкъ (= ѩзыкъ) моужеви томоу.

и въпроси престам кто съ iесть бѣдьныи чловѣкъ приемлѧи сию моукоу.

и рече англъ съ iесть иконамъ и цркви слоужитель. и не творѧ волѧ божиѧ. ѣ да продаваше съсоуды имѣние црквное и глше иже цркви работаіеть. то wт цркве питаіетьсѧ. и того ради моучитьсѧ сде.

и рече престам ѩко же iесть сътворилъ тако и приемлеть.

и пакы iемоу англъ сѣвлаза iемоу ѩзыкъ.

и рече архистратигъ. поиди геже. да ти покажю. къдѣ моучать иереи.

и видѣ поны висѧща. wт край погѣтни исхожаше огнь wт тѣмене ихъ и опаленіе ѩ.

и видѣвъши престам и рече. кто си соу[ть] что ли сътрѣшеніе ихъ.

и рече Михаилъ. се соуть литоургии слоужитіели. и престоѧще престолоу бжію. и достоини сѧ творѧще. да iегσθῆναι καὶ εἰπῇ αὐτῷ· τίς εἶ σύ, μιαρόφαγοι ἔθνος ἄπιστον, ἀδιαλείπτως λήψεται τὴν τιμωρίαν.

καὶ εἶδεν ἡ παναγία ἄνθρωπον κρεμάμενον ἐκ τῶν ποδῶν, καὶ ἐκ τῶν ὀνύχων αὐτοῦ ἐξήρχετο αἷμα σροδρῶς καὶ ἐκ τῆς γλώσσης αὐτοῦ πῦρ καὶ οὐκ ἠδύνατο εἰπεῖν· κύριε, ἐλέησόν με.

καὶ ποιήσας εὐχὴν ἡ παναγία.

ἦλθεν ὁ ἄγγελος ὁ ἐπὶ τῆς μάστιγος ἔχων τὴν ἐξουσίαν καὶ ἔλυσεν τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίς ἐστιν οὗτος καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ; ὁ ἐλεεινὸς οὗτος ὁ ἔχων ταύτην τὴν τιμωρίαν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτός ἐστιν οἰκονόμος τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔτρωγε τὰ πράγματα τῆς ἐκκλησίας καὶ ἔλεγεν, ὁ δουλεύων ναὸν ἐκ τοῦ ναοῦ τραφήσεται καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζεται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ὡς

ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν· καὶ ἐκυριάτιζεν ὁ ποταμὸς ὡσὰν ἅρμα ζάλασσα, καὶ ἐξερρύζιζε τοὺς ἁμαρτωλοὺς σαράντα χιλιάδας ὀργιᾶς· καὶ δὲν ἐσώναι νὰ εἰποῦν τὸ κύριε ἐλέησον· καὶ οἱ ἄγγελοι ὅπου ἐφύλαγαν τὰς κολάσεις, ὅταν εἶδον τὴν Παναγίαν εἶπον· «Χαῖρε κεχαριτωμένη Θεοτόκε παρθένε, χαῖροις καὶ σὺ Μιχαὴλ Ἀρχιστράτηγε καὶ παραστάτα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν» καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «χαίρετε

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ческѫ. шн єнсє архгел пласѫ пре-сфнтѫ де вєєи оуиде сѧ мѫнческѫ фѫр де нѫмѫрѫ нѫроаде пѫкѫтошн. шн мерсѫ шн вѫвѫ нѫроаде бѫрбацн шн мѫєрн. шн рѫѕ де фокѫ шн плрѫ єшнѫ дин ен. шн арде шн пре фаца пѫмѫнтѫлѫн. шн лѫкрѫмѫ пре-сфнта. шн єнсє чнне сннтѫ ачестѫ шн че пѫкате ав. шн єнсє архгел. а-
55. чеще сн сннтѫ (*sic*) свєтнпчїн шн хѫлнторїн. шн ѡкѫрторїн. шн клєвєтнторїн. шн свѫдиторїн. шн кѫ клєвєтєле сале ав спартѫ касе. шн соцн де соцн ав дєспѫрцнтѫ. ш'ав спартѫ постѫрнле. шн бецнвїн. шн скѫмпїн. шн немнлостнвїн. шн цюдечїн. шн єпнскѫпїн. шн пла-

Pasâ, pre-sfântă, de veḑi unde să muncescu făr de număru nâroade păcâtoşi. Şi mersă, şi văḑu năroade, bârbaţi şi muceri, şi rău de focu şi pară eşiia diin ei, şi arde şi pre faţa pământului; şi lăcrâmă pre-sfânta şi ḑise: Cine sintu acesté şi ce păcate au? Şi ḑise arhaghel: Aceşte sintu svetnicii şi hulitorii şi ocărâtorii şi clevetitorii şi svăditorii, şi cu clevetele sale au spartu case, şi soţi de soţi au despărţitu, ş'au spartu posturile; şi beţivii, şi scumpii, şi nemilostivii; şi gĭudecii, şi episcupii, şi patriarşii: şi împăraţii ceia ce n'au făcut voeă lu Hs.; şi curvarii, şi

carĭ n'aŭ vrut să facă voĭa luĭ Dumneḑeŭ, saŭ săracul saŭ bogatul saŭ ĭubitorul de argint şi care n'a vrut să facă milă. Şi ḑise maĭca Domnuluĭ: oh, vaĭ de voĭ, cum v'a înşelat lumea cea deşartă şi trecătóre! Şi ĭară vĕḑu maĭca Domnuluĭ într'alt loc, unde se munciaŭ Domniĭ şi ardeaŭ în foc ḑioa şi nóptea; şi lăcrămă maĭca Domnuluĭ pentru creştinĭ, şi ḑise către arhanghelul Mihail: dar acestora ce le sînt păcatele? Mihail ḑise: Aceştia sînt Domniĭ şi judecătoriĭ pămîntuluĭ ceĭ nemilostivĭ, carĭ aŭ judecat în făţărnicĭĭ, şi aşa se vor munci în vecĭĭ vecilor, amin.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

да проскоумисахоу проскоуроу. и не хранахоу. и роняхоу кроупицѣ на землю. ѩко и звѣзды бжиѧ. тогда страшныи престолъ колѣбашеса. и подъножиѥ бжиѥ трепеташе. да того ради тако моучатьса.

и видѣ стаѧ моужа и змии крилатъ имѣющь три главы. ѥдина же бѣ глава къ очима моужю. а в. къ оустомъ ѥго....

и рече [прстаѧ] архистратигъ[=—оу. кто] сь ѥсть бѣдьныи члвкъ. ѩко не можеть wтдъхноути wт змиѧ сего.

и рече архистратигъ. сь ѥсть гже и[же] стыѧ гнигы (=книгы) прочиташе и еуаглиѧ самъ не послоушаше. люди оучаше а самъ не твораше волѧ бжиѧ. блоудъмь и всѣмь безаконїемь.

и рече архистратигъ силы гня. поиди престаѧ да ти покажю кде са моучить чинъ англьскыи и апсльскыи.

и оувидѣ стаѧ къ[дѣ лежахоу на пламени огненемь. и ядяше ихъ червь неусыпаѧ.

И рече стаѧ. Кто си суть.

И отвѣща Михаилъ. Си ἐποίησεν, γενηθήτω (γεννηθήτω) αὐτῷ (αὐτό).

καὶ πάλιν ἐδέσμευσεν ὁ ἄγγελος τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ.

καὶ λέγει αὐτῇ ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο, παναγία, καὶ ὑποδείξω σοι, ποῦ κολάζονται οἱ ἱερεῖς.

καὶ ἐξῆλθεν καὶ εἶδεν ἐκεῖ πρεσβυτέρους κρεμαμένους, καὶ ἐκ τῶν εἴκοσιν ὀνύχων αὐτοῦ πῦρ ἐξήρχετο καὶ κατέκαιεν αὐτούς.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἠρώτησεν τὸν ἀρχιστράτηγον καὶ λέγει· τίνες εἰσὶν οὗτοι, καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν οἱ ἱερεῖς οἱ τῷ φοβερῷ θρόνῳ παριστάμενοι τοῦ ἀοράτου πατρός, καὶ ὅτε ἐμέλιζον τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξέπεντον οἱ ἀστέρες κάτω καὶ ὁ φοβερὸς θρόνος τοῦ δεσπότου ἐσαλεύετο καὶ τὸ ὑποπόδιον τοῦ σωτῆρος ἔτρεμε καὶ αὐτοὶ οὐκ ἐσυνήκουσαν καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ σεῖς ἅγιοι Ἄγγελοι καὶ λειτουργοὶ τοῦ υἱοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν» καὶ οἱ ἄγγελοι εἶπον· «ἡμεῖς δὲν ἤλθαμεν, Παναγία μου, πρὸς ἐσέ, καὶ ἐσὺ πῶς ἦλθες πρὸς ἡμᾶς;» καὶ εἶπον οἱ ἄγγελοι· τὸ Κύριε ἐλέησον τρεῖς φοραῖς καὶ παρευθὺς ἔπαυσεν ἡ φουρτοῦνα τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐβράγησαν τὰ κύματα καὶ ἐράνησαν οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

тріаршїи. ши ѧнвраціи чеа че
н'а[8] фѫкѳт воеѫ лѳ хс. ши
кѳрваріи. ши юкиторіи де ар-
ѵинтѳ. ши чеа че-ѳ кѣмпѫ-
ратѳ мархѫ стрѣмвѣѫ. ши
неѣкраціи. ши лѳви прѣ-кврата·
56. ши лѫкрѫлѫ | ши висе. ѡ бан
де во[и] пѫкѫтошилѡр. шї висе
архагел лскѳлатѫ прѣ-сфнтѫ ѧни-
кѫ н'ан вѫвѳт мѳнкл чеа маре.
ши висе пре-сфнтл. блѫмѳ ми-
хаиле ѵюдекѫторю сѫ ведемѳ
мѳничиле челе мариле. ши со-
сирѫ херовимии ши сѫрафимии,
патрѳ сѳте де ѧцерїи. ши рѫ-
дикарѫ пре прѣ-чинстита а лѳ
·хс· маикѫ. ши ѡ дѳсьрѫ ѧна-
стѫнга. ши вѫвѳ аколо вн ръѳ
де фокѳ ши ѧнтѳнерек маре.
ши внерѫмии неадѳрмиці. ши
смолл клокотиндѳ ка фо-

lubitorii de argintu, şi ceĭa ce-u
cumpăratu marhâ strămâbâ,
şi necuraţii. Şi audi pré-cu-
rata şi lăcrâmâ, şi ḑise: o,
vai de voi, păcătoşilor! Şi
ḑise arhaghel: Ascultâ, pré-
sfântâ! încâ n'ai văḑut mun-
ca ceĭa mare. Şi ḑise pre-
sfănta: Blâmu, Mihaile gĭu-
decătorĭu, să vedemu muncile
cele marile. Şi sosirâ herovi-
mii şi sărafimii, patru sute
de îngerii, şi rădicară pre pré-
cinstita a lu Hs. maicâ, şi
o dusărâ în-a-stănga; şi vă-
ḑu acolo unŭ rău de focu şi
întunerec mare, şi vierămii
neadurmiţi, şi smoală cloco-
tindu ca focul spr'inşii, şi ca
mare sfrărăiĭa. Şi era acii
năroade şi strigare, şi se a-

τους;» καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «τοῦτοι εἶναι οἱ Ἑβραῖοι ὅπου ἐσταύρωσαν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ ὅλα τὰ ἔθνη τὰ ἄπιστα· καὶ ἐκεῖνοι ὅπου φαρμακεύουν ἀνθρώπους καὶ ἀποθαίνουν, καὶ γυναῖκες ὅπου πνίγουσιν τὰ παιδιά τους καὶ τὰ ῥίχνουν· καὶ μαντεύουσι καὶ μαγεύουσι·» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «καθὼς ἔκαμνον ἠὖρον·» καὶ πάλιν ἤρχισεν ὁ πύρινος ποταμὸς καὶ ἔκαμνε τὰ κύματά του ὡς καὶ πρῶτα· καὶ ὁ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ὅποιος βαλθῇ εἰς τούτην τὴν κόλασιν, δὲν βγαίνει πλέον· ἀλλοίμονε, ἀλλοίμονον εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὅτι πάντοτε ἔχουσι τὴν κόλασιν.» Καὶ ἡ Παναγία εἶπεν «ἂς ὑπάγωμεν καὶ εἰς ἄλ-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

суть. иже образъ англески носять и апостольски на земли. величающи(ся) патриархи и епископи славныи имены. и словяху благословити отцы святіи. по на небеси не звашася святіи. не сотвориша бо ꙗко бо англьскіи и апсльскій образъ носиша. да того ради тако мучаться.

И видѣ пръстая жены висяща за вся ногти. и пламени исхожаше изъ устъ ихъ и опаляше вся. и змія исхожаше изъ пламени того. и прилѣпяхоу къ нимъ. и вопіаху. глагола(въ)ше. помилуйте насъ. ꙗко мы едины мучимся паче всѣхъ мукъ.

И рече святая прослезившися. Что есть согрѣшеніе тѣхъ.

И рече архистратигъ. То суть попадьи иже поповъ своихъ не почьтоша. и по смерти ихъ идола за мужь. да того ради мучаться.

И видѣ другія жены во огни лежаща. и различныя змія ядяху ихъ.

И рече святая. Что согрѣшеніе ихъ.

И отвѣща Михаилъ. То суть монастырі черницы. яже телѣса своя продаша на блудъ. да того ради здѣ мучатся.

И рече архистратигъ. Поди пресвятая и покажу ти гдѣ (ся) мучитъ множество грѣшьникъ.

И видѣ святая рѣку ог-

καὶ εἶδεν εἰς ἕτερον τόπον ἄνθρωπον καὶ θηρίον πτερωτὸν ἔχοντα τρεῖς κεφαλὰς ὡς ῥλόγα πυρός· αἱ μὲν δύο κεφαλαὶ πρὸς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ ἡ τρίτη κεφαλὴ πρὸς τὸ στόμα αὐτοῦ.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον. τί τοῦτο, ὅτι οὐ δύναταί τις ἐξελέσθαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δράκοντος;

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτος ἐστὶν ἀναγνώστης, ὅστις τὸν λαὸν ἐδίδασκεν. αὐτὸς δὲ τὰς ἐντολὰς τοῦ θεοῦ οὐκ ἐποίησεν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο. παναγία. καὶ ὑποδείξω σοι. ποῦ κολάζονται οἱ τὸ ἀγγελικὸν καὶ ἀποστολικὸν σχῆμα φοροῦντες. ἐπὶ τῆς γῆς πατριάρχαι ἐκαλοῦντο καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐκ ἤθεσαν. ἐπὶ τῆς γῆς ἅγιοι ἐκλήθησαν καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ ἅγιοι οὐκ ἐκλήθησαν· οὐ γὰρ ἐποίησαν. ὡς τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα φοροῦντες. καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν γυναῖκας κρεμαμένας ἐκ τῶν ὀφύχων αὐτῶν. καὶ θηρία κατέτρωγαν αὐτάς. καὶ στενάζουσαι ἐβόων· ἐλέησατε ἡμᾶς, ὅτι ἡμεῖς μόναι ὑμεῖς μόνη κολαζόμεθα ὑπὲρ πάντας τοὺς χριστιανούς.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

кѣл спр҃иншїи. ши ка маре,
57. сфрьрѧнѫ. ши ерл лчии нѫ-
рѡѫде ши стрїгаре. ши се л-
фѳнда пѫкѫтошїи. ши нѳ пѳ-
те ѯиче милѳеще-не дѡамне.
ѹѳдекѫторю дирептѳ. шї-и мѫн-
ка вїермїи неадѳрмиці. ши
скрѫшка кѳ диніїи. ши вьѳѳ-
рѫ пькѫтошїи дин мѳнкѫ. ши
стригарѫ кѳ глас. ши висерѫ
дѡамне милостиве фїюлѫ та-
тѫлѳи. н҃ам кѫѳѣтѳ лоуминѫ
деѫ векѳ. че лкѳм ведемѳ ти-
не родїтоаре домнѳлѳи. ши стри-
гарѫ тоци ѫнерїи кѳ глас бѳ-
кѳрѫ-те пре-бласловитѫ роди-
тоаре домнѳлоуи. нѳрѳре фе-
чюрице. бѳкѳрѫ-те лѳминѫ не-
58. стинсѫ. бѳ|кѳрѫ-те ши тѳ ар-
хагеле михаиле. рѳгѫторюль де-
репті сѳфлетеле тѫтѳрорѳ. ши

funda păcâtoşii şi nu pute zi-
ce ‘milueşte-ne Doamne. g'u-
decătoriu direptu›, şi-i mănca
viermii neadurmiţi, şi scrăşca
cu dinţii; şi văḍurâ păcâtoşii
din muncâ şi strigară cu glas
şi ḍiserâ: Doamne milostive,
fiiulŭ Tatălui! n'am văḍutu
luminâ dein vecu, ce acum
vedemu tine, roditoare Dom-
nului! Şi strigară toţi înge-
rii cu glas: Bucură-te, pre-
blagoslovitâ roditoare Dom-
nului, purure fecîuriţe! bu-
curâ-te, luminâ nestinsâ! bu-
cură-te şi tu, arhaghele Mi-
haile, rugătoriulŭ dereptu su-
fletele tuturoru! Şi văḍurâ
păcâtoşii şi jâluiră; şi vădu
pré-cinstita jelaniîa îngeriloru
printru păcâtoşii. şi lăcrămă;

λον τόπον» καὶ ὅταν ὑπῆγαν ἐκεῖ ἦτον ὅλῳ λάμναι πύρναις καὶ εἶχον βρώμαν μεγάλην καὶ ἔκαιον πίσσα, κατράμι. Ἐπειδὴ καὶ ἦτον ἐκεῖ μέσα πολὺ πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, καὶ ἄλλοι ἐφαίνοντο, καὶ ἄλλοι μόνον ὅσον ἠκούοντο αἱ φωναῖς των καὶ ἠρώτησεν ἡ Παναγία «ποῖοι εἶναι τοῦτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημά τους;» καὶ εἶπεν ὁ Ἀρχιστράτηγος «τοῦτοι εἶναι ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔκαμνον ἁμαρτίαν μὲ τὰς ἀδελφάς τους, καὶ μὲ ταῖς ἐξαδέλφαις καὶ μέ ταῖς πενθεραίς τους, καὶ μὲ ταῖς μητριαίς τους καὶ μὲ ταῖς συντέκνισσαίς τους, καὶ ἄλλοι ὅσοι πορνεύουσι μὲ ξέναις γυναῖκες, καὶ πλέον σωσμὸν δὲν ἔχουσι καὶ ὅσοι ἀκούωσι τὰς ἁγίας

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ненную. и видѣніе рѣки тоя яко огнь текущи. и поядающа всю землю. и посредѣ волны тоя множество грѣшьникъ.

И видѣвши бця прослезися и рече. Что есть согрѣшеніе ихъ.

Рече архистратигъ. То суть блудници и любодѣицы татіе. иже послуша(ша) и о таи. что ближніи гть. свадници. и клеветници. иже чужіе пивы ужинаху или уроях. иже брени си остани дожидають. иже ядять труды чужи и ма(л)жены и разлучають пьяницы. немилостиви князи. епископи и патріарси. и цари. иже не сотвориша воля божія. сребролюбци. иже лихву емлють. беззаконьници.

Слышавше то прстаа бца прослезися и рече. О люте грѣшникомъ.

И рече ко архистратигу. Тяжко согрѣшающимъ (лѣпѣ бы было) дабы ся не ражалъ.

И рече къ ней Михаилъ. Почто ся плачеши. свѧтая. нѣси ли видѣла великъ мукъ.

И рече пресвята]ма. поведи ма. да вижю вса моукы.

и рече къ ниеи Михаилъ. коудѣ хощеши блдатьнаа да изидемъ на въстокъ ли. или на западъ. или въ рай. на десно ли или на лѣво. иде же соуть великыа моукы.

и рече прстаа изидѣмъ на лѣвоу страноу....

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· αὗταί εἰσιν πρεσβυτέρισσαι (πρεσβυτέρησσαις), αἵτινες τοὺς πρεσβυτέρους αὐτῶν οὐκ ἐτίμησαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ θάνατον ἔλαβον ἄνδρας, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶδεν τὸν αὐτὸν τρόπον ἀρχιδιακόνισσαν. καὶ θηρίον δικέφαλον κατέτρωγεν τοὺς μαστοὺς αὐτῆς.

καὶ εἶδεν ἕτερον τόπον γυναῖκας κρεμαμένας εἰς τὸ πῦρ, καὶ θηρία κατέτρωγαν αὐτάς.

καὶ ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν αὗται; καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· αὗταί εἰσιν μονάστριαι, αἵτινες εἰς τὴν πορνείαν ἔδωκαν ἑαυτὰς (ἑαυτοὺς) καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο, παναγία, καὶ ὑποδείξω σοι, ποῦ κολάζονται τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτωλῶν.

καὶ εἶδεν ποταμὸν πυρὸς καὶ ἦν ἡ ἰδέα (εἰδέα) τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου ὡς αἷμα, καὶ ἐξερχόμενος κατέτρωγεν τοὺς κειμένους ὑπὸ τῶν κυμάτων αὐτοῦ.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

вкѣвръ пъкъштошїи. ши жълѣ-
ирѫ. ши вкѣѳ прѣ-чинстита
желанїа ѫперилорѳ. прїнтрѳ пъ-
кътошїи ши ъзкрѫмѫ. ши стри-
гарѫ пъкъштошїи ши внсерѫ
кине а[и] венит. прїнтрѳ ноп.
къ сем ѫтѳнерекѳл деѫ векѳ.
ши внсе пре-кърата w ва[и]
де вои пъкъшто[ши]лорѳ. ши
ѫтребѫ пре архагел. че рѫѳ е
ачеста. ши чине есте ѫтрѳ елѳ.
ши внсе архагел. ачаста есте
смоалѫ кѳ оуиде де фокѳ. ши
се мѳническѳ ѫтр'ѫсѳ жидовїи.
59. чеѫ че-ѳ рѫстигнїт | прѣ дом-
нѳлѫ нострѳ іс хс. ши тоци
чеѫ че н'ѫѳ кревѳт. ѫ татъл
ши ѫ фїюл ши ѫхѳл сфнтѳ.
ши с'ѫѳ лепъдат де чинстита

şi strigară păcătoşii şi ḑiserâ: Bine aĭ venit printru noi, că sem [în] întunerecul deîn vecu: Şi ḑise pre-curata: O, vaĭ de voĭ, păcâtoşiloru! Şi întrebâ pre arhaghel: Ce rău e acesta şi cine este întru elu? Şi ḑise arhaghel: Aćasta ĭaste smoală cu unde de focu, şi se muncescu într'însu Jidovii ceĭa ce-u răstignit pré Domnulŭ nostru Is. Hs. şi toţi ceĭa ce n'au creḑut în Tatâl şi în Fiiul şi Duhul sfăntu. şi s'au lepâdat de cinstita cruce şi de sfăntul botedul, şi au făcut curăviĭa cu cumătrâ-sa şi vecinăi sei şi cu apropele seu, şi otrâvitorii, şi tălăharii, şi-u neacat fećorii mici. Şi ḑise pré-

γραφὰς καὶ γελοῦν, καὶ ὅσοι ψευδομαρτυροῦν καὶ ὅσοι ἀγαποῦν τὰ ξένα, καὶ ζημιόνουν τοὺς πτωχοὺς καὶ τὰς χήρας, καὶ ὅσοι ἀποβαίνουν ἀμετανόητοι καὶ δὲν ἀγάπησαν τὴν δικαιοσύνην, καὶ ὅσοι δὲν ἐλεοῦν τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ξένους καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται. Καὶ ἡ Παναγία εἶπε· «νὰ συνάξω τὰς στρατιὰς τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων, καὶ ὅλων τῶν ἁγίων, ἵνα παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν διὰ τοὺς ἁμαρτωλούς» καὶ εἶπεν ἡ Παναγία ταῦτα πρὸς τὸν Ἀρχιστράτηγον· ὁ δὲ Ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «ἡμεῖς, Παναγία μου, ὅταν τὸν Ἀρχαγγελικὸν ποιοῦμεν ὕμνον ἀναφέρομεν καὶ διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἑπτὰ φοραῖς τὴν

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

и слово рекши престѣи и обратишасѧ хѣровими и серафими. и .у. англъ. изведоша пръстоую. wт въстокъ на лѣвоую страноу.

.... близь рѣкы тоя бѣше тьма мрачьна. и тоу лежаше множьство моужь и женъ. и клокотахоу ѥко въ котьлѣ. и ѥко морьскыѧ вълны и ображаютьсѧ надъ грѣшьникы. да егда вълны въсхожахоу и погроужахѫ грѣшьникы тысѫщю лакътъ. и не можахѫть рещи. помилоуи ны правьдьныи соудии. ѩдаше же и чрьвь неоусыпаѧ и скрьжьтъ зоубомъ.

и видѣвъше пръстоую англи стрѣгѫщии [ихъ] възъпиша вси единѣмь оусты глюще. ст ъ ст ъ ст ъ ѥси бе. и ты бце благословимъ тѧ и сна бжиѧ родивъшаго тѧ (=сѧ) wт тебе. ѥко бо wт вѣка не видѣхомъ свѣта. и день видимъ свѣтъ тебе ради бце. и пакы възъпиша вси единѣмь гласъмь глюще. радоуисѧ блгдатьнаѧ бце. радоуисѧ просвѣщениѥ вѣчьнаго свѣта. радоуисѧ и ты архистратиже Михаиле. моляся влдцѣ за вьсь миръ. мы бо видимъ грѣшьныѧ моучащаѧсѧ. и зѣло скърбимъ.

и видѣвъши бцѧ англы скърбьны оунылы грѣшьникъ ради. ї въсплакасѧ прстѣѧ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν.·

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· οὗτοι εἰσὶν πόρνοι, μοιχοί, μάχιμοι, κλέπται, παρακρουταί, παραθεριστα ί, κατήγοροι, καταλαληταί, βλάσφημοι καὶ οἱ πρώτην ὥραν καταλύοντες τῆς νηστείας καὶ οἱ τρώγοντες ἀλλοτρίους καμάτους, οἱ χωρίζοντες ἀνδρόγυνα (ἀνδρόγυνα), μεθυσταὶ, παρακαμπανισταί (παρακαμπανίσται), οἱ ἀνελεήμονες ἄρχοντες καὶ ἐπίσκοποι ἀμετάδοτοι ἐπίσκοποι, ἀμετάδοτοι· καὶ οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ βασιλεῖς οἱ μὴ ποιήσαντες τὸ θέλημα τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ καταφρονοῦντες εἰς αὐτόν, οἱ φιλάργυροι, οἱ τόκον λαμβάνοντες ἐκ τοῦ χρυσίου αὐτοῦ.

καὶ ἀκούσασα ἡ παναγία ἐδάκρυσεν καὶ εἶπεν· οὐαὶ τοὺς ἁμαρτωλούς!

καὶ λέγει ὁ ἀρχιστράτηγος· τί κλαίεις, δέσποινα, ἀμὴ οὐκ ἑώρακας τὰς μεγάλας κολάσεις.

καὶ λέγει ἡ παναγία· δεῦρο, Μιχαὴλ ὁ μέγας ἄρχων, ὑπάγωμεν εἰς τὰς μεγάλας κολάσεις· (καὶ λέγει· παναγία, δεῦρο, Μιχαὴλ ὁ μέγας ἄρχων, ὑπάγωμεν εἰς τὰς μεγάλας κολάσεις).

καὶ λέγει πρὸς τὴν κεχαριτωμένην ὁ ἀρχιστράτηγος· ποῦ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

мжтрж-са. ши вечинии сеи. ши кѕ анропеле сеѕ. ши wтржвиторїи ши тълъхарїи. ши-ѕ некат фечорїи мичи. ши висе прѣсфнта. дъпъ крединица лорѕ съ ле фиа аша. ши се акопери ѧтъперекълъ пржш. ши висе арханел катрж сфнтжм (*sic*) мариж. чине ѧтрж ѧн ачаста мъиикж н'аре ачела а веде лъминъ ѧ
60. веке, | ши висе прѣ-свтна (*sic*) w ва[и] де вои пъкътошилорѕ къ фжрж де съвръшире ве вецї мъичи. ши висе архангел блъмѕ пре-чиститж съ-ци арътѕ. оунъ жсерѕ. де фокѕ. оунде се мъиическѕ цинтълъ wмиическѕ. креиинескѕ. ши висе пре-сфнта. ѧблъмѕ амѕ съ ведемѕ. ши въвоу оунде арде ши се мъичиа фжрж самж мълци. ши висе прѣ-

sfănta: După credinţa loru să le fiia aşa; *şi se* acoperi întunereculŭ ĭarâş. Şi ḑise arhaghel cătrâ sfăntâm Mariâ: Cine întrâ în aćasta muncâ, n'are acela a vede luminâ în vecu. Şi ḑise pré-svătna: o, vai de voi, păcâtoşiloru, că fârâ de săvrăşire ve veţi munci. Şi ḑise arhaghel: Blămu, pre-cistitâ, să-ţi arâtu unŭ ĭazeru de focu, unde se muncescu gintulŭ ominescu creştinescu. Şi ḑise pre-sfănta: Înblâmu amu să vedemu. Şi văḑu unde arde şi se munciia fârâ samâ mulţi, şi ḑise pré-sfănta: C'au greşitu aceşte? Şi ḑise arhaghel: Aceşte sintu ceĭa ce s'au botedat şi séu făgăduitu cruci-

---

ήμέραν, ἀλλὰ δὲν μᾶς ἀκούει» καὶ ἡ Παναγία εἶπε «πάρετέ μου νὰ ὑπάγωμεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ» καὶ παρευθὺς τὴν ἐπῆραν καὶ εἶπεν· «ἐλέησον, Δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς, διότι πολλὰ τοὺς ἐλυπήθηκα εἰς τὰ βάσανα ὅπου εἶδα καὶ ἔχουν εἰς τὴν κόλασιν» καὶ ἤκουσε φωνὴν ὅπου ἔλεγεν οὕτω· «Δὲν θέλω νὰ τοὺς ἐλεήσω, διότι δὲν ἔκαμον καλὸν εἰς ὅλην τους τὴν ζωὴν, δὲν ἐτίμησαν τοὺς ἀδελφούς των, πτωχοὺς δὲν ἐλέησαν· ἀλλὰ οὔτε εἰς ξένους ἔκαμαν καλοσύνην διὰ τὸ ὄνομά μου, δὲν ἐκράτουσαν τὰς παραγγελίας μου, δὲν ἐτίμησαν

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

и възъпиша вси іединѣмь гласмь глюще. добрѣ іесте пришли въ тьмоу сию. да ны видить како ны іесть мѧка.

и помолися прстаѧ съ архангльмь. и слыша плачь грѣшьныихъ.

и възвигоша гласъ свои въпиюще и глюще. ги помилоуи ны.

да ѧко опростиша млтвоу. оуставися боура рѣчьнаѧ и вълны огньныѧ. и ѧвишася грѣшьници. ѧко и зьрна горюшичьна.

ї видѣвъши стаѧ прослъзися и рече. что іесть рѣка си и вълны іеѧ.

и рече къ нѣи архистратигъ. си рѣка вса смольна. а вълны іеѧ вса огньны. а иже сѧ моучать. то то соуть Жидове. иже моучиша га нашего Ісъ Ха сна бжиѧ. и вси ѧзыци. иже крьстишася въ имѧ оца и сна и стго дха. иже крьстиѧне соуще ти вѣроують въ дѣмоны. и wтвергошася ба ї стго крщенїѧ. и іеже блоудъ сътвориша о стѣмь крьщении. съ коумы своими и съ мтерьми своими и съ дъщерьми своими. и отравьници (и)же ѧдъше оуморають члвкы. и ороужиемъ оубиваю(ть). иже давать дѣти своѧ. и того ради моучатьсѧ противоу дѣломъ своимъ.

и рече стаѧ. по дѣломъ ихъ боуди тако.

θέλεις ἡ κεχαριτωμένη ἐξελθεῖν, ἐπὶ ἀνατολὰς ἢ ἐπὶ δυσμάς, ἢ εἰς τὰ ἀριστερά, ὅπου αἱ μεγάλαι κολάσεις εἰσίν;

καὶ εἶπεν ἡ παναγία πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· ἂς ἐξέλθωμεν, ὅπου αἱ μεγάλαι κολάσεις εἰσίν.

καὶ ἅμα τῷ λόγῳ εἰποῦσα εὐθέως παρέστη τὰ χερουβὶμ καὶ τὰ σεραφὶμ καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἀπήγαγον τὴν κεχαριτωμένην ἐπὶ τὰ ἀριστερά, ὅπου αἱ μεγάλαι κολάσεις εἰσίν.

καὶ εἶδεν ἐκεῖ ποταμὸν πυρὸς καὶ ἦν ἡ ἰδέα (εἰδέα) τοῦ ποταμοῦ ἐκείνου σκοτεινοτέρα πίσσης καὶ ἐπ' αὐτῷ κατέκειτο πλῆθος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἐκόχλαζεν γὰρ τὸ πῦρ ὡς χαλκίον καὶ ὡς ἄγρια θάλασσα ἐβύθιζεν τοὺς ἁμαρτωλοὺς μυρίας (*sic*) πήχεις καὶ οὐκ ἠδύναντο εἰπεῖν· ἐλέησον ἡμᾶς, δίκαιος κριτής· ἔτρωγεν γὰρ αὐτοὺς ὡς σκώληξ ὁ ἀκοίμητος καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

καὶ ἰδόντες τὴν παναγίαν οἱ ἄγγελοι οἱ φυλάσσοντες αὐτούς, ἀνεβόησαν μίαν φωνήν, λέγοντες· ὁ σπλαγχνιζόμενος (ὡς πλαγχνιζόμενος) διὰ τῆς θεοτόκου.... ἐλέησον ἡμᾶς, ὅτι ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οὐκ εἴδομεν φῶς.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

сфнта чаѕ грешїтѣ анеще. шн
внсе архагел. анеще спнтѣ чел
че сѣѕ котевдат шн сѣѕ фѫ-
гъдвнтѣ крѣчїен. шаж ен ѧѕ
фжкѣтѣ ѧѣкрѣл дїаволѣѧѣн. шн
ш'ѧѕ пїердѣтѣ време де покѫ-
61. нинцѫ (*sic*). дерептѣ анел сѫ
мѣнческѣ. шн внсе пре-чнистита
манкѫ ѧѕ хс кѫтрѫ архагел.
фаче-вою w черерѣ дела тине сѫ
мѫ шн ев мѣнческѣ кѣ крецї-
нїїн кѫ се-ѕ грешнтѣ фїїн ѧѕ
дѣмнедеѣ. шн шаж гржи прѣ-
сфнта. кѫтрѫ архагел. рогѫ-
те шн те дналцѫ дн ла шап-
теле черю. шн кѣ тоцн кон-
нчнн дѫерецн. де те рогѫ
дерептѣ пжкѫтошн. доарѫ не
ва ѧскѣата домнѣѧ нострѣ іс
хс. сѫ мнлѣшскѫ пжкѫтошїн.
шн внсе архагел вїю дѣмнедеѣ

ei, ĭarâ ei au făcutu lucrul diavolului şi ş'au pierdutu vreme de pocăinţâ, dereptu aceĭa să muncescu. Şi ḑise pre-cinstita maĭca lu Hs. cătrâ arhaghel: Face-voĭu o cereré dela tine, să mĭ şi eu muncescu cu creştiinii, că se-u greşitu — fiĭi lu Dumneḑeu. Şi ĭarâ grâi pré-sfănta cătrâ arhaghel: roagâ-te şi te înalţă în al şaptele cerĭu, şi cu toţi voinicii îngereşti, de te roagă dereptu pâcătoşi: doară ne va ascultа Domnul nostru Is. Hs. să miluĭascâ pâcătoşii. Şi ḑise arhaghel: viĭu Dumneḑeu Hs. al lumiei mare numele lui, şi laudu de şĭapte ori în ḑi şi de şepte ori în nopté;

τὴν ἁγίαν Κυριακήν, δὲν ἐτιμοῦσαν τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων μου ἀλλὰ ἐδούλευον, εἰς τὴν ἐκκλησίαν μου δὲν ἐπήγαιναν, μόνον εἰς τὰ καπηλεῖα, καὶ εἰς τοὺς χορούς καὶ παιγνίδια ἔτρεχον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν θέλω νὰ τοὺς ἐλεήσω» καὶ πάλιν εἶπεν ἡ Παναγία «ἐλέησον, Δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλοὺς τὸ πλάσμα τῆς χειρός σου, εἰ καὶ ἁμαρτωλοὶ εἰσί, συγχώρησέ τους διὰ λόγου μου ὅτι δὲν δύναμαι νὰ τοὺς βλέπω νὰ βασανίζωνται, διότι πᾶς χριστιανὸς τὸ ὄνομά μου ἐπικαλεῖται καὶ λέγει τὸ Παναγία Θεοτόκε βοήθει μοι» καὶ πάλιν ἤκουσε φωνὴν

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

и пакы наиде на нѫ боурьнаѫ рѣка и огньныѫ вълны. и тьма покры ѫ.

и рече Михаилъ къ бѫ аще сѫ кто затворить въ тьмѣ сеи. нѣсть памати о немь wт ба.

и рече прстаѫ о лютѣ грѣшьникомъ. ако не оусыпаемыи iесть пламы огнѫ сего.

и рече къ нiеи архистратигъ. поiди прстаѫ да ти покажю езеро огньно. да видиши. кде сѫ моучить родъ крстианьскъ.

видѣ и оуслыша плачь и въпль wт нихъ. а онѣхъ не бѣ видѣти.

и рече. которiи се соуть что ли сътрѣшениiе ихъ iесть.

и рече къ нiеи Михаилъ. се соуть иже крьстишаса. и крстъ словемь нарицахоу а диаволѫ дѣла твораще. и погоубиша врѣма покаiю. и того ради тако сде моучатьса.

и рече прстаѫ къ архистратигоу. приiединоi млтвѣ молю ти сѧ. да вънидоу и азъ да сѧ моучю съ крстьаны. понiеже чада нарекошаса сна моiего.

и рече архистратигъ. почиваи въ раи.

и рече прстаѫ молю ти сѧ подвiгни воиньства. ѯ нбсъ и вса воиньства англ. да сѧ молимъ за грѣшьныѫ. не бы ли насъ оуслышалъ гь бъ. и помиловалъ ихъ.

καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία τοὺς ἀγγέλους τεταπεινωμένους καὶ στυγνοὺς ἐδάκρυσεν, καὶ ἐβόησαν οἱ ἐν σκότει, λέγοντες· καλῶς ἤλθατε δι' ἡμᾶς τοὺς ἁμαρτωλούς· καὶ ἰδοῦσα ἡ παναγία τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἦραν (εἶραν) μιᾷ φωνῇ λέγοντες· κύριε ἐλέησον· καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν ἐκτενήν, ἠρώτησεν ἡ παναγία τὸν ἀρχιστράτηγον· τίς ὁ ποταμὸς οὗτος καὶ τί τὰ κύματα ταῦτα; καὶ τίνες κατάκεινται ἐν αὐτῷ;

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· τοῦτο ἐστὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον καὶ οἱ βασανιζόμενοι ἐν αὐτῷ εἰσὶν οἱ σταυρώσαντες τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος τὸν ἐκ σοῦ τῆς ἁγνῆς Θεοτόκου σαρκωθέντα καὶ πάντα τὰ μὴ πιστεύσαντα εἰς αὐτὸν καὶ οἱ ἐκ τῶν χριστιανῶν οἱ (*sic*) ἐξαγορασόμενοι τοὺς δαίμονας καὶ ἀρνούμενοι τὸν Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ οἱ πορνεύοντες εἰς τὸ ἄφθεκτον τῆς συντεκνίας καὶ οἵτινες εἰς μητέρα καὶ θυγατέρα ἐπιβαίνοντες καὶ οἱ ἀποκτένοντες (*sic*) τοὺς ἀνθρώπους μετὰ ξίφους καὶ οἱ φάρμακοι καὶ οἱ πνίγοντες τὰ βρέφη.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

62. хс ал | лѧмїен мαре нѧмеле лѧи. ши лѧвдѧ де шапте wри ѧ зи. ши де шепте wрї ѧ нопт҃ѣ. кѧндѧ-и ѧдѧкѧ кѧнтечѣ дѧмнезеѫши. рогѫ-мѫ ши дерепт҃ѫ пѫкѫтоши * * ши нѫ мѫ аскѫлтѫ дѧмнезеѫ. ши зисе пр҃ѣ-сфнтл кѣтрѣ архагел. зи ѫцерилорѫ сѫ мѫ ѧ сѫ мѫ пзе ѫнант҃ѣ татѫлюи невѣзѫт҃ѫ. ши зисе архаггел ѫцерїлωр ши сосирѫ лмѫ херовїмїи ши серафимїи. ши лѫлрѫ пр҃ѣ пресфнтл марїл де w пѫсерѫ ѫнаинт҃е татѫлюи невѣзѫт҃ѫ. ши-
63. ши тынсѫ мѫ|инилє сале кѣтрѣ скаѫнѫл ѫфрикат. ши-ши ридикѫ wкии сѫи кѣтрѣ фїинюлѫ сеѫ домнѫл черюлѫи ши алѣ пѫмѫнтѫлѫи. ши сѫ рѫгѫ ши грѫи. милѫиеще дωлмне

căndu-i aducu căntecé dumneḍeĭaşti, rogu-mă şi dereptu păcătoşi, şi nu mă ascultă Dumneḍeu. Şi ḍise pré-sfănta cătră arhaghel: Ḍi îngeriloru să mâ ĭa să mă pue înaité Tatâlĭui nevăḍutu. Şi ḍise arhagghel îngerilor, şi sosiră amu herovimii şi serafimii, şi luară pré pre-sfănta Maria de o puseră înainte Tatâlĭui nevăḍutu; şi-şi tînsâ măinile sale cătră scaunul înfricat, şi-şi ridicâ ochii săi cătră fiĭulu seu Domnul cerĭului şi alŭ pământului, şi sâ rugâ şi grâi: Miluieşte, Doamne despriĭatoare, creştinii! că vâḍuĭu muncâ de nu o poću răbda,—şi eu mă voĭu

---

ὅπου ἔλεγεν οὕτω· «ἄκουσον Παναγία καὶ Μητέρά μου· ὅποιος σὲ τιμᾷ καὶ σὲ ἐπικαλεῖται Θέλω τὸν τιμήσει καὶ ἐγὼ ὅπου ἔπλασα τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν ἔκαμα αὐθέντην τοῦ Παραδείσου, καὶ αὐτὸς παρήκουσε τὴν ἐντολήν μου καὶ τὸν ἔβγαλα ἀπὸ τὸν Παράδεισον· καὶ πάλιν δι' αὐτὸν ἐκατέβηκα εἰς τὴν γῆν, καὶ μὲ ὠνείδισαν καὶ μὲ ὑβρίσασι, καὶ ἐπτύσασί με εἰς τὸ πρόσωπον· καὶ ἐραπίσασί με καὶ μοῦ ἔβαλαν ἀκάνθινον στέφανον εἰς τὴν κεφαλήν, καὶ ἐκαρφώσασί με χεῖρας καὶ πόδας εἰς τὸν σταυρὸν, καὶ ἐκεντήσασί με εἰς τὴν πλευρὰν μὲ τὸ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

... живъ гь бъ има іего велико. ѯ шды на дн҃ь. и ѯ на нощь. іегда хвалоу приносимъ влдцѣ. и за грѣшьникы гже гви поклан҃аемъса. да ни хоудѣ насъ послоушаіеть влдка.

и рече прстаа бца. молимъ ти сѧ. повели воиньствоу англьскомоу. и възнесеть ма на высотоу нбсьноую. и поставите ма. прѣдъ невидимымь оцьмь.

и повелѣ архистратигъ. и предъсташа хѣровимъ и серафимъ (= херувими и серафими). и възнесоша бл҃годатьноую на высотоу нбсьноую. (=нбсьноую). и поставиша ю прѣдъ невидимымь оцмь оу прѣстола.

и възведе (= въздѣ) роуцѣ свои. къ бл҃гдатьномоу сноу своіемоу. и рече. помилоуи влдко грѣшьныа. ако видѣхъ ѧ и не могоу тьрпѣти. да сѧ моучю и азъ съ крьстьѧны.

и приде гласъ къ нѣи гл҃а. како хощю тыа помиловати. а вижю гвоздиа. въ дланьхь сноу моіемоу. да не имамъ како ѧ тѣхъ помиловати.

и рече. влдко не молюсѧ за невѣрныа Жиды. нъ за крьстьѧны молю твоіе млрдиіе.

и приде къ неи гласъ гл҃а азъ вижю ако братиа моіеа

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· κατὰ τὴν πίστιν αὐτῶν γενηθήτω αὐτοῖς.

καὶ εὐθέως ἔδωκεν ὁ κλύδων καὶ ἔπεσαν τὰ κύματα ἐπάνω αὐτῶν.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος πρὸς τὴν παναγίαν· ἐάν τις βληθῇ ἐν τῷ σκότει τούτῳ οὐκέτι μνεία αὐτοῦ γίνεται ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία, ὅτι ἀτελεύτητος ἐστὶν ἡ φλὸξ τοῦ πυρός.

καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὴν ὁ ἀρχιστράτηγος· δεῦρο παναγία, ὅπως ὑποδείξω σοι τὴν λίμνην τοῦ πυρός.

καὶ ἐξῆλθεν καὶ ἤκουσεν τὸν ὀδυρμὸν καὶ τὸν δὲ (*sic*) οὐκ ἤκουεν.

καὶ ἠρώτησε τὸν ἀρχιστράτηγον· τίνες εἰσὶν οὗτοι καὶ τί τὸ ἁμάρτημα αὐτῶν;

καὶ εἶπεν· οὗτοι εἰσίν, παναγία, οἱ (ἡ) βαπτισθέντες καὶ τῷ λόγῳ συνταξάμενοι, τὰ δὲ γαρ τοῦ διαβόλου ποιήσαντες, καὶ ἀπόλεσαν τὸν καιρὸν τῆς

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

деспѫторе креꙗнїн. кѫ вѫ-
ѕѕю мѫнкѫ де нѕ ѡ почѫ рѫѣ-
да. ши ев мѫ вою мѫнчи кѫ
ен. ши вени глас ши грѣи.
кѫмѫ-и вою милѫи. ши ѕисе
прѣ-сфнта. ад нѫ се-ѫ боте-
ѕатѫ ѧ нѫмеле тьѫ. нѫ мѫ
рогѫ деспѫторю дерептѫ не-
крединчошїи жидовїи. ши рѫ-
спѫнсѫ хс ши ѕисе. кѫм се
64. анѣѫ ев а-и милѫи. кѫндѫ фра|
фрацїи (*sic*) сѫи ши мишеи
меи н'ѫѕ милѫитѫ. ши ѣарѫ
ѕисе прѣ-сфнта маріе. милѫ-
еꙗе домне креꙗнїн. ши кѫ-
ѕтѫ прѣ фаптѫл мжнилѡр
талє. кѫ ѧ толтѫ време с'ѫѕ
мѫритѫ нѫмеле тьѫ прѣ пѫ-
мѫнтѫ. ашѫ ѣарѫ грѫи прѣ-
чинститал. ацѫтѫ-ми домне.
ши ѕисе дѫмнеѕеѫ кѫтрѫ ѧ.

munci cu ei! Şi veni glas şi grăi: Cumu-*i* voĭu milui? Şi ḑise pré-sfănta: Au nu se-*u* boteḑatu în numele tău? nu mă rogu, despuĭatorĭu, dereptu necredinćoşii Jidovii. Şi răspunsâ Hs. şi ḑise: Cum se aibu eu a-i milui, căndu fraţii săi şi mişei mei n'au miluitu? Şi ĭară ḑise pre-sfănta Marie: Miluește, Doamne, creştinii, şi cautâ pré faptul mâinilor tale, că în toatâ vreme s'au măritu numele tău pré pământu. Aşa ĭară grăi pré-cinstitaa: ag'utâ-mi, Doamne! Şi ḑise Dumneḑeu cătrâ ĭa: Nu ĭaste om pre pământu cela ce mâ va chema, să nu-l cu ascultu; ĭarâ ei n'au vrutu

---

κοντάρι καὶ ἐποτίσασί με χολὴν καὶ ὄξος οἱ παράνομοι Ἑβραῖοι καὶ ἐϑάψασί με εἰς τὸν τάφον, καὶ πάλιν εἰς τρεῖς ἡμέρας ἀναστήϑηκα καὶ ἀνάστησα καὶ ἄλλους νεκροὺς καὶ ὕστερον πάλιν ἀπὸ ταράντα ἡμέρας ἀνέβην εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἔκαμα ἐγὼ ὅ, τι τοὺς ἔταξα· καὶ αὐτοὶ δὲν ἔκαμαν ἐκεῖνα ὅπου τοὺς ἐπαρήγγειλα καὶ διὰ τοῦτο δὲν τοὺς λυποῦμαι νὰ τοὺς ἐλεήσω.» Καὶ ὅταν ἤκουσε τούτους τοὺς λόγους ἡ Παναγία εἶπε μὲ μεγάλην φωνήν· «Ποῦ εἶναι τὰ τάγματα τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ ὅλων τῶν ἁγίων; ποῦ εἶναι

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

не помиловаша. да нѣсть ми како тѣхъ помиловати.

и рече пакы прстаѧ. помилоуи влдкⷭ. грѣшьныѧ. помилоуи ги тварь роукоу своею. ꙗко по всеи земли. твоіе имѧ нарицаютъ. и въ моукахъ и на всѧкомь мѣстѣ. и по всеи земли глюще. прстаѧ гже бце помагаи намъ. и иегда ражаіетьсѧ чловѣкъ и глеть. стаѧ бце помози ми.

тъгда рече къ ніеи гь. послоушаи прстаѧ бце влдчце. нѣсть того чловѣка иже не молить имене твоіего. азъ же не оставлѧю тѣхъ. то ни на нбси ни на земли.

и рече прстаѧ бцѧ. кде іесть Моиси прркъ. кде ли соуть вси пррци. и вы оци иже грѣха не твористе николи же. къде ли Павелъ възлюбленикъ бжіи. кде лі іесть недѣлѧ. похвала крстьѧньскаѧ. кде ли іесть сила чьстьнаго крста имьже Адама и Іевъгоу wт клатвы избави.

тъгда Михаилъ архистратигъ. и вси англи рекоша. помилоуи влдко грѣшьныѧ.

тъгда Моиси възъпи глѧ. помилоуи влдко. ꙗко азъ законъ твои дахъ имъ.

тъгда Иѡнъ възъпи глѧ. помилоуи влдко. азъ еуанглиіе твоіе проповѣдахъ имъ.

тъгда и Павелъ възъпи

μετανοίας καὶ διὰ τοῦτο οὕτως κολάζονται.

καὶ εἶπεν ἡ παναγία πρὸς τὸν ἀρχιστράτηγον· δέομαί σου μίαν αἴτησιν· αἰτοῦμαι παρὰ σοῦ, ἃς ἐξέλθω κἀγὼ καὶ ἃς κολάζωμαι μετὰ τοὺς χριστιανούς.

καὶ εἶπεν αὐτῇ ὁ ἀρχιστράτηγος· σὺ παναγία ἐν παραδείσῳ ἀναπαύσει.

δέομαί σου, ἀρχιστράτηγε τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, κίνησον τὰ δεκατέσσαρα στερεώματα καὶ τοὺς ἑπτὰ οὐρανούς, ὅπως ἐπακούσῃ κύριος ὁ Θεὸς καὶ ἐλεήσει (*sic*) αὐτούς.

καὶ εἶπεν ὁ ἀρχιστράτηγος· ζῇ κύριος ὁ Θεός, τὸ ὄνομα τὸ μέγα ἑπτάκις τῆς ἡμέρας καὶ ἑπτάκις τῆς νυκτὸς τὸν τρισάγιον ὕμνον προσάδομεν τῷ δεσπότῃ ἀλλ᾽ εἰς οὐδὲν λογίσεται ἡμᾶς ὁ κύριος.

δέομαί σου, κέλευσον τὰ στρατεύματα τῶν ἀγγέλων καὶ ἄρατε εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ῥίψατέ με ἔμπροσθεν τοῦ ἀοράτου πατρός.

καὶ εὐθέως ἐκέλευσεν ὁ ἀρ-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

нѫ жсте wм пре пѫмжнт҃. чела че мж вл кема сѣ нѫ–л ѣ ласкѣтѫ. ıарж ен н'а[ѫ] крѣтѫ се кеме нѫмеле мїеѫ. шн се ѫ–толрса прѣ-чнстнта шн внсе.

65. оунде есте пророчествїа | лѫ мѫнсїн пророкѫ. оунде сѫ пророчїн шн пѫрнщїн чае че н'лѫ грешнтѫ нече дннwрь немнкж. оунде л сфнтѫл апостолъ павел. юбнтѫл лѫ дѫмнеѣѫ. оунде л сфнта дѫменекѫ лаѫда крецнннлwр. оунде л пѫтерѣ чнстнтеен крѫчн. чеж че ада–мѫ шн ева нзбжвн деѫ бла–стемѫ. атѫчне архагел мнхаил шн тоцн сфнцїн ѫчери стри–гаръ шн грѫнрж. мнлѫеце доам–не крецннїн. шн внсе дѫм–неѣеѫ. н'лѫ ѫблатѫ прѣ леце

66. лѫ монсун пророкь шн прѣ | евгнлж мж. шн пре ѫвѫцѫтѫ–ра лѫ павелж апостоль. шн лчеж цюдека–се–ворѫ. ен нѫ лѣѫрж че ман рѫспѫнде сфнцїн. нѫман че хнсерь мнлѫеце кре–цннїн пѫкѫтошїн доамне кѫ леце та w–ѫ пѫѣнтѫ че пѫкж–

se cheme numele mieu! Şi se întoarsĭa pré-cinstita şi ḑise: Unde este prorocestvia lu Muisii prorocu? unde su prorocii şi părinţii cĭac ce n'au greşitu necе dinoră nemică? unde ĭa sfăntul apostolŭ Pavel, ĭubitul lu Dumneḑeu? unde ĭa sfănta Dumenecă, lauda creştinilor? unde ĭa puteré cinstiteei crucĭ, ceĭa ce Adamu şi Eva izbâvi deîn blăstemu? Atunce arhaghel Mihail şi toţi sfinţii îngeri strigară şi grăirâ: Miluește, Doamne, creştinii! Şi ḑise Dumneḑeu: N'au înblatu pré lege lu Moisyi prorocŭ şi pré evangheliĭa mĭa şi pre învăţătura lu Pavelŭ apostolŭ, şi aceĭa gĭudeca-se-voru. Ei nu avură ce mai răspunde sfinţii, numai ce ziseră: Miluește creştinii păcătoşii, Doamne, că lege ta o-u păḑitu, ce păcătoşi sintu. Şi ḑise Dumneḑeu: Ascultâ, pre-cinstită!

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

глⷭ. помилоуи влдко. како (= ако) азъ іепистолиⷭ твоⷭ принесохъ црквамъ.

и рече гь бъ послоушаите вси вы. аще [іесть] по еуⷩглью моіемоу. или по законоу моіемⷭ. и аще іесть по іеуⷩгльскомоу проповѣданию. іеже проповѣда Иоанъ [и по] іепистолиⷭамъ. ⷭже принесе Павьлъ. то такъ соудъ примоуть.

и оумѣшь (= не оумѣша) чсо ради рещи англи. толико. помїлоуи правьдьнь іеси ги.

и рече прстаⷭ бца. помилоуи влдко грѣшьныⷭ. ако ти еуⷩглиіе твоіе приⷭаша. и законъ твои съхраниша.

тъгда рече къ ніеи гь. послоушаи прстаⷭ. аще кто тѣхъ сътвори зло не покаⷭа. нї wт работы да добрѣ глеши. ако же законⷭ твоіемоу пооучишаⷭ. и пакы сътвориша зло іегда не wтдаша злаго. азъ что да рекоу ако іесть речено. дасть тѣмь противоу злобѣ ихъ.

тъгда и вси стии слыша-

χιστράτηγος καὶ παρέστησαν τὰ χερουβὶμ καὶ οἱ τετρακόσιοι ἄγγελοι καὶ ἦραν τὴν κεχαριτωμένην εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἔστησαν αὐτὴν ἔμπροσθεν τοῦ ἀοράτου πατρός.

καὶ ἐξέτεινεν τὰς χεῖρας αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἶπεν· ἐλέησον, δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς, οἵτινες τὴν σφραγῖδα ἔλαβον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ ἔπιδε (ἔπηδε) ἐπὶ τὰς κολάσεις,

ὅτι πᾶσα κτίσις ὀνομάζεται διὰ τοῦ ὀνόματός μου, ὅτι ὅταν ἄνθρωπος γεννᾶται, λέγει· παναγία δέσποινα, βοήθει μοι καὶ ἐπὶ παντὸς πράγματος λέγουν (*sic*) κύριε βοήθει μοι.

καὶ λέγει αὐτῇ ὁ κύριος· ἄκουσον, παναγία, ὅστις τὸ ὄνομά σου ἐπικαλεῖται (ἐπικαλῆται), ἐγὼ αὐτὸν οὐκ ἐγκαταλείπω οὔτε ἐν τῷ οὐρανῷ, οὔτε ἐπὶ τῆς γῆς.

ὁ Ἰωάννης ὁ βαπτιστὴς καὶ ὁ Πρόδρομος; ποῦ εἶναι οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἄλλοι ἑβδομήκοντα; ποῦ εἶναι οἱ προφῆται καὶ οἱ μάρτυρες, καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι ὅσοι ἔχουσι παρρησίαν εἰς τὸν Θεόν; Ἐλᾶτε νὰ προσπέσωμεν καὶ νὰ παρακαλέσωμεν τὸν Θεὸν μήπως εἰσακούσῃ τῆς δεήσεώς μας διὰ τοὺς ἁμαρτωλούς, καὶ μὴ ἀποδώσῃ αὐτοῖς κατὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἐλέη του ἐλεήσῃ αὐτούς·» καὶ ἤκουσαν φωνὴν ὅπου ἔλεγεν ἔτσι· «διατί μὲ παρακαλεῖτε;» καὶ ἀπελογήθηκαν καὶ εἶπον, «διὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς νὰ τοὺς ἐλεήσῃς·» καὶ ὁ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

тоши синтѫ. ши висе дѣмнеѕеѕ. аскѫлтаж пре-чинститѫ. сѣѫ фжкѫтѫ рѫѕ рѫжи синтѫ. нѫ ли се'рж да дѫпж протива лорѫ. че пре дирептѫ ле ѫсте кѫ пѫкѫтоши синтѫ. кѫ грѫницї кѫ ѫ леце лѫ моуисї сѫѕ ѫвжцат. ши кѫвѣнтѫл евгліе-меля н'аоу пѫ-

67. вынтѫ. че сѫ ли сѣ де рѫѕ дерептѫ рѫѕ. аша сж грѫаскѫ кѫ пѫкѫтоши синтѫ. акмѫ ли сѫ дж дѫпж лѫкрѫлѫ лорѫ. ши сфнцїи аскѫльтарж кѫвѣнтѫл лѫ хс. ши нимикж нѫ кѫтеварѫ гржи. ши вѫѕѫ прѣсфнтѫ маріе кѫтж рѫгжчюне фѫ а сфнцїилорѫ. ши висе ѩтж вѫѕѫ деспѫеторю кѫ се wпри рѫгѣчюнѣ. ши се ѫторса кѫтрѫ сфнцїи. ши висе оунде ѫсте архагел гаврінл. чела че-ми спѫсе бѫкѫрїе ши дѫлче весте. кѫ се ва наще фїюл татжлѫи. акмѫ нѫ се роагж дерептѫ пѫкѫтоши. ши висе веници тоцї

68. | ѫнерїи чеѩ че вин ѫ черюре. ши тоци дерепцїи чеж че сѫ дерепцїи лѫ хс. ѫпѫрж-

séu fâcutu râu, râi sîntu: nu li se'râ da dupâ protiva loru, ce pre direptu le ĭaste, că păcătoşi sintu; că grăiţi că în lege lu Muisi sĭ-au învâţat şi cuvântul evanghelie-melĭa n'au păḑitu, ce să li să de rău dereptu rău, aşa sâ grăĭascu, că păcâtoşi sintu; acmu li să dâ dupâ lucrulŭ loru. Şi sfinţii asculătarâ cuvântul lu Hs. şi nimicâ nu cuteḑară grâi. Şi văḑu pré-sfânta Marie, cătâ rugâcĭune fu a sfinţiiloru, şi ḑise: Ĭatâ văḑu, despuetorĭu, că se opri rugăcĭuné! Şi se întorsĭa cătră sfinţii şi ḑise: Unde ĭaste arhaghel Gavriil, cela ce-mi spuse bucurie şi dulce veste, că se va naşte fĭĭulu Tatâlui? acmu nu se roagâ dereptu păcâtoşi. Şi ḑise: Veniţi, toţi îngerii, ceĭa ce viĭa în cerĭure, şi toţi derepţii, ceĭa ce su derepţii lu Hs. [în] înpărâţia lui şi au îndrăznire a se ruga dereptu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

въше влдкоу. не съмѣша что wтвѣщати.

и видѣвъши прстаꙗ. ꙗко вси не оуспѣша ничсо же. и гь стыхъ не послоуша. нъ оудалꙗіеть млсть свою wт грѣшьникъ. и рече прстаꙗ кде іесть архистратигъ. Гаврилъ же (= иже) възвѣсти мнѣ. радоуиса. ꙗко же прѣже всѣхъ вѣкъ вънемлꙗше оца. и нынѣ на грѣшьникы не призираіеть. кде іесть великыи. иже градъ носить на вырсѣ своіемь. и на іединои земли. за непризнзнина дѣла члвча съкалꙗна быс землꙗ. и посла гь бъ [сына] своіего. и оутвърди плодъ земьныи. кде соуть слоужители престолоу. кде іесть Иѡанъ бословьць. почто не ꙗвистеса съ нами. мольбоу влдцѣ за крьстиꙗны грѣшьникы. не видите ли мене плачюшюса за грѣшьныꙗ. придѣте вси англи соущии на нбсьхъ. придѣте вси правьдьнии: ꙗже гь оправьди. вамъ дано іесть молитиса за грѣшьныꙗ. приди и ты Михаиле. ты іеси

καὶ εἶπεν ἡ παναγία· ποῦ ἡ προφητία Μωϋσέως, ποῦ εἰσὶν πάντες οἱ προφῆται, ποῦ ὁ ἅγιος Παῦλος ὁ ἠγαπημένος τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἡ ἁγία κυριακή, τὸ τεῖχος τῶν χριστιανῶν, ποῦ ἡ δύναμις τοῦ τιμίου σταυροῦ, ὁ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν λυτρωσάμενος ἐκ τῆς ἀρχαίας κατάρας;

τότε Μιχαὴλ ὁ ἀρχιστράτηγος καὶ πάντες οἱ ἄγγελοι ἦραν μίαν φωνὴν λέγοντες· ἐλέησον, δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς.

τότε ἐλάλησεν καὶ ὁ προφήτης Μωϋσῆς· ἐλέησον, δέσποτα, τοὺς ἁμαρτωλούς, ὡς ἐγὼ τὰς ἐπιστολάς σου ἔφερον ταῖς ἁγίαις σου ἐκκλησίαις.

καὶ εἶπεν κύριος ὁ Θεός· (Θεὸς ἐὰν) κατὰ τὸν νόμον, ὃν ἔδωκεν Μωϋσῆς καὶ κατὰ τὸ εὐαγ-

---

Παναγαθος Θεὸς εἶπε· «διὰ τὴν ἄχραντόν μου Μητέρα, καὶ διὰ τὰ πλήθη τῶν Ἀρχαγγέλων καὶ ὅλων μου τῶν ἁγίων, δίδω ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἡμέρας πεντήκοντα ἑπτά· ἤγουν ἀπὸ τὴν Λαμπρὰν ἕως τῶν ἁγίων Πάντων». Καὶ ὅταν ἤκουσαν οἱ ἅγιοι ταύτην τὴν φωνὴν, εὐχαρίστησαν καὶ εἶπον· «εὐχαριστοῦμεν σοι Υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος ὁποῦ μᾶς ἐχάρισες τέτοιον ζήτημα, καὶ ἔδωκες ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς ἁμαρτωλούς· καὶ πάλιν ἠκούσασι φωνὴν ὅπου ἔλεγεν οὕτως· «ἐπάρετε τὴν Παναγίαν, καὶ ὑπάγετέ την εἰς τὸν Παράδεισον,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

цила лви. ши лв ѧдрѫзнире а се рѣга дерептѣ пѫкѫтоши. ши висе вино ши тѣ архагеле михаиле. чела че еши ма[и] сѣсѣ де тоате силеле черѣлви. ши ви тѣтворѣ се кѫдемѣ ѧиліте лѣ хс. ши се нѣ не скѣлѫм пѫнѫ нѣ се ва милостиви дѣмнезеѣ. ши се аскѣлте прѣ ной. ши архагель висѫ тѣтворѣ. ши кѫзѣ ѧсѣши прѣ фаца са. ши кѣ тоцї ѧнерїи. ши кѣ толте чинѣреле сфинцилорѣ сфнте ши кѣ милѫ маре. ши висе прѣ-лѣмїната фиюлви сеѣ. фиюл меѣ чела пре-юбитѣл. деѫинце ши вебї рѣгъчюне дерептѣ пѫкѫтоши. ши деѫинсѫ фїюль татѫлюи домнѣлѫ хс. дела сфнтѣль (*sic*) престолѫ. ши вѣѣрь ши мѣнчиции диѧ мѣнкѫ. ши стригарѫ кѣ глас ши грѫирѫ. милѣеѫе-не фїюль лѣ дѣмнезеѣ милѣѫе-не ѧпѫрать вечнинике (*sic*). ши висе дѣмнезеѣ ашa. аскѣ[л]тацї тоци wаменїи. кѫ фечю адам ѧ кипѣл меѣ ши-л пѣш ѧ раю. ши-и дедѣ вицаца де векѣ. пѫрѫ ель кѫлькѫ порѫнка ме, ѧ

păcătoşi! Şi ḑise: Vino şi tu arhaghele Mihaile, cela ce eşti mai susu de toate silele cerului, şi ḑi tuturoru se cădemu înaite lu Hs. şi se nu ne sculăm pănă nu se va milostivi Dumneḑeu şi se asculte pré noi. Şi arhaghelŭ ḑisă tuturoru, şi căḑu însuşi pré faţa sa şi cu toţi îngerii şi cu toate cinurele sfinţiloru, sfinte şi cu milă mare. Şi ḑise pré-luminata fiŭlui seu: Fiŭiŭl meu cela pre-ĭubitul! deştinge şi veḑi rugăcĭune dereptu păcătoşi. Şi deştinsă fiŭlŭ Tatălĭui Domnulŭ Hs. dela sfăntul prestolŭ. Şi văḑură şi munciţii diin muncă, şi strigară cu glas şi grăiră: Miluieşte-ne, fiŭlŭ lu Dumneḑeu! miluĭaşte-ne, înpăratŭ većnicu! Şi ḑise Dumneḑeu aşa: Ascultaţi, toţi oamenii! că fecĭu Adam în chipul meu şi-l puş în raĭu, şi-í dedu viĭaţa de vecu, ĭară elŭ călăcă porănca me în păcatele

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

пьрвыи бесплътьныимъ. до прѣстола бжиѧ. повели и всѣмъ да припадемъ предъ невидимымь оцьмь. и не подвижимь себе. дондеже послоушаіеть насъ бъ. и помилоуіеть грѣшьныѧ.

тъгда падесѧ Михаилъ ниць лицьмь своимь предъ престолъмь и всѧ лилы (= силы) нбсьныѧ. и вси чини бесплътьныихъ.

и видѣ влдка мольбоу стыихъ. и оумїлосьрдисѧ сна ради своіего іединочадаго. и рече. съниди сноу мои възлюбліеныи. и вижь мольбѕ стыихъ. и ꙗви лице своіе на грѣшьникы.

и съшьдъ гь. wт ніевидимаго престола. и оувидѣша и въ тьмѣ соущіи. и възъпиша вси іединѣмь гласъмь. глюще. помилоуи ны сне бжіи помилоуи ны цьсарю всѣхъ вѣкъ.

и рече влдка. слышито вси. раи насадихъ и члвка съзьдахъ по образоу своіемоу. и поставихъ и гна раіеви. и

γέλιον, ὃ εὐαγγελίσατο Παῦλος καὶ κατὰ τὰς ἐπιστολάς, ἃς ἔφερον οὗτοι, οὕτως καὶ ἃς κρίθῶσιν.

καὶ οὐκ ἔχων τι εἰπεῖν, εἰ μὴ· δίκαιος εἶ σύ, κύριε.

τότε ἰδὼν ὁ δεσπότης τὴν δέησιν τῶν ἁγίων καὶ τῆς Θεοτόκου λέγει· κάτελθε υἱέ μου ἀγαπητὲ καὶ ἴδε τὴν δέησιν τῶν ἁγίων καὶ ἐπίφανον τὸ πρόσωπόν σου ἐπὶ τοὺς ἁμαρτωλούς.

τότε κατῆλθεν ὁ δεσπότης ἐκ τοῦ ἀχράντου αὐτοῦ θρόνου καὶ εἶπεν· ἀκούσατε πάντες τῆς φωνῆς· παράδεισον ἐφύτευσα καὶ ἄνθρωπον ἔπλασα κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν, αὐτὸς παρέβη καὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασι θανάτῳ παρεδόθη, ἐγὼ δὲ οὐκ

διὰ νὰ ἰδῇ τοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ ἁγίους μου νὰ χαρῇ.» Καὶ παρευθὺς ἐκίνησε τὸ ἁμάξι τὸ χερουβικὸν καὶ οἱ τετρακόσιοι Ἄγγελοι, καὶ ἐπῆγαν τὴν Παναγίαν εἰς τὸν Παράδεισον· καὶ εἶδεν ἐκεῖ Πατριάρχας καὶ Μητροπολίτας, ἱερεῖς καὶ διακόνους, καλογέρους καὶ καλογριάδες, ψάλτας καὶ ἀναγνώστας ὅπου ἔλαμπαν ὑπὲρ τὸν ἥλιον· εἶδε βασιλεῖς καὶ αὐθεντάδες, καὶ ἄρχοντας, ὅπου ἔφεγγαν ὡς τὸ φῶς· καὶ ἐρώτησεν ἡ Παναγία· «ποῖοι εἶναι, καὶ τί ἀρεταὶς ἔκαμαν ὁποῦ ἔχουσι τέτοιαν χάριν;» καὶ ὁ ἀρχιστράτηγος εἶπεν· «αὐτοὶ εἶναι ὁποῦ ἐκάμασι τὰ καλὰ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

пѫкателе сале. ши морцїи сѫ
дедѣржѫ ѫдѫлюи. ѫржѫ ев вѣевю
ши нѫ пѫтѫю рѫбда фаптѫл
мѫинилѫр мелє сѫ-и мѫн-
70. чл'скѫ дїаволѫлѫ. чє венїю, ши
лѫаю пелицѣ ди прѣ-чинстита
фечѫрице марїѫ. ши ла їѫр-
данѫ мѫ ботевлю. ши избѫ-
вїю адам, диѫ мѫнкѫ ши мѫ
рѫстигнию прѣ крѫча. врѫю
сѫ вѣ слобозескѫ де блѫстє-
мѫлѣ дин ѫтїю. апѫ черѫю
ши-ми дедерѫ ѫцетѫ. кѫ фере
местекатѫ. кѫ мѫна мѫ зидїю
ѫмѫ. е бои ѫ гроапѫ мѫ пѫ-
сетѫ. ѫрѫши, сѫ мершѫ ла ѫ-
дѫл врѫжьмашѫл кьлкаю. ши
алешии мей ѫбишѫ. дедѫ-ле
сь сѫ ботеве. ши ѫ кѫвѫнтѫ
71. сѫ фьгждѫяскѫ нѫмаи | ѫрь
лѫкрѫ нѫ флкѫ. ачеа сѫ торѫнѫ
ѫ мѫнка ачаста. дерептѫ ачеѫ
н'ам а вь милюи. чє дерептѫ
мила мамчей мѣле. ши дерептѫ
а ѫцерилорѫ рѫгѫчюне кь мѫлтѫ
мѫ рѫгарѫ пинтрѫ пѫкѫтоши.
ѫтѫ дѫ-вою воаѫ ши алтора
а мѫлци. дела ѫвиере мѣ. диѫ
ѫѫа де пѫцїи пѫнѫ ла дѫми-

sale, şi morţii sâ dedérâ ĭa-
dulĭui; ĭarâ eu văḑulu şi nu
putulu răbda *fap*t*ul* mâinilo*r*
mele să-i munćascâ diavolulu,
ce venilu şi luaĭu peliţă di
pré-cinstita fećuriţe Mariĭa,
şi la Io*r*danu mă boteḑaĭu,
şi izbâvilu Ada*m* diîn m*u*ncâ,
şi mă răstigniĭu pré crucĭa:
vrulu să vă slobozescu de
blâstem*u*lŭ din *în*taĭu. Apâ
cer*u*lu, şi-mi deder*ă* oţetu cu
fere mestecatu; cu mân*a* mĭa
zidiĭu omu, e voi în gro*apâ*
mâ pusetu; ĭarăşi eu mer*ş*u
la ĭadu*l*, vrăjămaşu*l* călcaĭu şi
aleşi*i* mei învişu; dedu-le să
sâ boteḑe, şi în *cu*vântu sâ
făgâduĭascâ numa*i*, ĭară lucru
nu facu. Aceĭa să to*r*ână în
munca ać*a*sta. Dereptu aceĭa
n'a*m* a vă milĭui; ce dereptu
mila maicei méle şi dereptu a
îngeriloru rugâcĭune, că mu*l*tu
mâ rugarâ pin*tru* păcâtoşi, ĭatâ
da-voĭu voa*o* şi altora a mulţi:
dela înviere mé diîn ḑua de pa-
şti până la dumineca mar*é*, du-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

животъ вѣчьныи дахъ имъ. они же ослоухоу створиша. и въ своіемь хотѣнии съгрѣшиша. и предашаса съмьрти. азъ же не быхъ хотѣлъ обоузьрѣти дѣла роукоу своіею моучима wт дїавола. и сънидохъ на зємл(ю) и въплътихъса· двци. възнесохъса на крстъ. да свобожю ѧ wт работы. и wт пьрвыѧ клѧтвы. водыи просихъ. и даша ми зълычї (=зълъчи) размѣшены съ оцьтъмь. роуцѣ мои съзьдаста члвк(а). и въ гробъ въложиша мѧ. да и въ адъ сьнидох(ъ) и врага своіего попьрахъ. избраныѧ своѧ въскрѣсихъ. и Іерданъ блгословихъ. да вы прощю wт пьрвыѧ клѧтвы. и вы не брегосте сѧ покаѧти своихъ грѣхъ. нъ крстьѧне сѧ творѧще словъмь тъчию. а заповѣдии моихъ не съблюдосте. да того ради обрѣтостеса въ огнї негасимѣмь. да не имамъ васъ помиловати. нынѣ же за млсрдиіе оца моіего. ѩко посла мѧ к вамъ. и за млтвы мтре моіеѧ. ѩко плакаса много за

ἔφερον (ἤφερον) ὁρᾶν τὸ πλᾶσμα τῶν χειρῶν μου τυραννούμενον ὑπὸ τοῦ διαβόλου, κατῆλθον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ σάρκα ἐφόρεσα ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας καὶ ἐβαπτίσθην καὶ ἐσταυρώθην, ὄξος ἐποτίσθην καὶ ἐτάφην καὶ ἀνέστην, πάντα ταῦτα ἔπαθον διὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας, ἀλλὰ καὶ οἱ βαπτισθέντες μόνῳ λόγῳ συνετάξαντο, τὰ δὲ ἔργα τοῦ διαβόλου ἐποίησαν καὶ οὐκ ἔχω πῶς αὐτοὺς ἐλεῆσαι, νῦν δὲ διὰ τὴν κατάνυξιν τῆς μητρός μου, ὅτι ἔκλαυσεν πολλὰ καὶ διὰ Μιχαὴλ τὸν ἀρχιστράτηγον τῆς διαθήκης μου, ὅτι ἐδυσώπησέν με πολλὰ καὶ διὰ τῆς τῶν προφητῶν μου δεήσεως, ἰδοὺ δίδωμι ὑμῖν τοῖς κολαζομένοις ἔχειν ἀνάπαυσιν τὴν ἁγίαν μου πεντηκοστὴν ἕως τὸ δοξάζειν πατέρα, υἱὸν ἅγιον πνεῦμα.

ἔργα εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἐμίσησαν τὸ ψεῦδος καὶ τὴν ἀδικίαν καὶ ὅλα τὰ κακὰ ὁποῦ γίνονται εἰς τὸν κόσμον καὶ μὲ λόγον καὶ μὲ ἔργον καὶ ἀλλοίμονο εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ εἰς τοὺς πόρνους, ὅτι τιμωροῦνται αἰωνίως· ἀλλοίμονο εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν τιμῶσι τὴν ἁγίαν ἡμέραν τῆς Κυριακῆς καὶ τὰς ἑορτὰς τῶν ἁγίων· ἀλλοίμονο εἰς ἐκείνους ὁποῦ ὑβρίζουν τοὺς γονεῖς, ὅτι αἰωνίως θέλουν τιμωροῦνται.» καὶ μετὰ ταῦτα ἔφερον τὴν Παναγίαν οἱ Ἄγγελοι πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, οἵτινες συνέγραψαν ὅσα ἤκουσαν καὶ τὰ ἄφησαν εἰς τὸν κόσμον πρὸς

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

нека марѣ дѧминека. а тоци
сфнцїи. сѫ лькѫици ѧ раю.
дѧп'аче ѣарѫ се мергь ѧ мѣн-
кѫ. ши сфнцїи тоци слъвирь
ѧ дѧмнезеѳ. ши ѧщіе[п]та-
72. рѫ ѧвїерѣ | лѳ хс, слава та-
тѫлѫи ши а фїюлоуи ши а дхѳ-
лѫи сфнтѳ. ши акмоу ши поу-
рѳрѫ ѧ вечїиа .векѫлѫи адє-
73. къръ :—:.—. |

mineca a toți sfinții, să lăcuiți în raiu; dup'ace iară se mergă în muncâ. Și sfinții toți slăviră în Dumnedeu și așteptară învieré lu Hs. Slava Tatâlui și a Fiiului și a Duhului sfântu, și acmu și pururia în veciiia veculuі, adevărŭ.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

васъ. и за Михаила архистратига. завѣтоу. и за множъство мчнкъ моихъ. ꙗко много троудишаса за васъ. ї се даю вымъ (=вамъ). моучащиимъса днь и нощь. wт великаго четвьрътка до стыѧ пантикостїѧ имѣти вы покои. и прославити оца и сна и стаго дха.

и wтвѣщаша вси. слава мїлосьрдию твоiемоу. слава оцю и сноу и стомоу дхѵ. нынѣ и присно и въ в.:.

Τότε οἱ ἅγιοι πάντες ἦραν μίαν φωνὴν λέγοντες· δόξα τῇ βασιλείᾳ σου, δόξα τῇ οἰκονομίᾳ (τῆς οἰκονομίας) σου, δόξα τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

νου Θεσίαν ἐδικήν μας· καὶ καλότυχοι ἐκεῖνοι ὁποῦ τὰ ἀκούουσι καὶ φυλάγονται καὶ δὲν κάμνουσιν ἁμαρτίας καὶ ἀτυχίας εἰς τὴν ζωήν τους, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ὁποῦ ἔχουσιν αὐτὴν τὴν ἁγίαν Ἀποκάλυψιν, καὶ τὴν ἀναγινώσκουσι μετὰ φόβου καὶ τρόμου, Θέλουν πάρει ἄξιον μισθὸν ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ φρικτῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρὶ, καὶ τῷ Παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA

1. finalul *u* întreg: апѕѕ (32), ѧѕѥнтѕ (38, 53), анкѕ (64), ардѕ (40 de 3 orĭ), аскѕлтѕ (65), аскѕлтатѕ (43), адѫпатѕ (50), арѫтѕ (50 61), апостолѣскѕ (53), арцинтѕ (56), Адамѕ (66), адѕкѕ (63), вѣсеречилорѕ (49), блѫмѕ, блѣмѕ, блѫмѕ (50, 57, 61), ѧблѫмѕ (52, 61), ѧблатѕ (66), блѣстемѕ (66), ботеѕатѕ (64), неботеѯатѕ, неботѣѕатѕ (48 de 2 orĭ), дѕхѕ (31, 32 de 2 orĭ), дерептѕ, дирептѕ, дирѣптѕ, adv. şi adj. (33, 35, 40, 41 etc.) деспартѕ (48), десньрцинтѕ (56) датѕ (55), дїаволѕлѕ (71), елѕ (32, 59), лорѕ (49, 50, 54, 60, 67, 68), лшнмѕ (44), фокѕ, фѡкѕ (39, 40 de 2 orĭ, 44, 46 de 3 orĭ etc.), фокѕлѕ (45), фечорѕ (41), фѕришѕ (43) фостѕ (45) фїерѕ (47 de 2 orĭ), факѕ (72), фѫкѕтѕ, фькѕтѕ (49, 50, 53, 61, 67), фїюлѕ, фїюѵлѕ (64, 68), фѣгѣдѕинтѕ (61), грешїтѕ, грешинтѕ (38, 62, 66), грѣѫскѕ (68), грѫнтѕ (40), ѵѕдецѕ (33), ѵинтѕ (34), ѵѕратѕ (42), ѵосѕ (51), Христосѕ (31), хѕлитѕ (49) ѣдѕ (34), Iѡрдѧнѕ (71), ѧѯерѕ (61), ивитѕ (37), ѧтоѵнерекѕ (35 de 2 orĭ), ѧцелесѕ (51, 52), ѧсѕ (59), ѧцерескѕ (53), ѧцерилорѕ (59, 63, 72), кѕвѣнтѕ, коѵѣнтѕ (31, 71), кѣндѕ (36, 47, 51, 64), крецинескѕ (31, 61), кревѕтѕ (38), кѕмѕ (37), креціетѕ (39, 40), кѕмпѣратѕ (56), клокотиндѕ (57) кѫдемѕ (69) четитѕ (52), лаѕдѕ (63), лѣѕдатѕ (33), лѕминосѕ (36), лѡкѕ (46), милѕитѕ (65), мѣритѕ (65), местекатѕ (71), мѕнческѕ (31, 34, 35, 40 de 2 orĭ, 41, 42 de 2 orĭ etc.), мѕнчи-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

лорѳ (33), мѳлтѳ (36, 39, 44, 72), мѫритатѳ (54), нѳwрѳ (39), пѳмѫрѳ (34, 55), пѫскѣтѳ (43), wмѳ (41 de 2 orĭ, 44, 48, 71), wменескѳ, wминескѳ (34 de 2 orĭ, 61), wщетѳ (71), wкрадѳ (53), почѳ (64), пѫмѫнтѳ, пѫмѫнтѣ, пѫмѫнтѣ (31, 34, 53, 65 de 2 orĭ), пророкѳ (66), пѫвїтѳ, пѫвитѳ (51, 67 de 2 orĭ), пѫкѫтошилорѳ (59, 61), пїердѣтѳ (61), пїептѳ (39, 40), прїимитѳ (40), пѫринцилорѳ (40), пѳртатѳ (53), рогѳ (64), рѫсѫритѳ (32), сѫнтѳ, сънтѳ, синтѳ, синѫтѳ (34 de 3 orĭ, 41 de 3 orĭ, 42 de 2 orĭ, 67 de 3 orĭ etc.), сфѫнтѳ (60, 73), сфинцилорѳ (69), сфинцїилорѳ (68), словозескѳ (71), сѳсѳ (37, 69), соцѳ (41), стрѫмбѳ (42, 43), сѳптѳ (46, 51), скѳлатѳ (47), спѳркатѳ (48 de 2 orĭ), спартѳ (56 de 2 orĭ), тотѳ (38, 41), тѣтѳрорѳ (59, 69 de 2 orĭ), тинсѳ (44), ворѳ (40, 67), врѣтѳ (65), векѳ (58, 59, 60, 70), вечникѳ (70), вѫѳ, вѫѳ (35, 36), вѫѳтѳ (58), невѫѳтѳ (63 de 2 orĭ), ведемѳ (57, 58, 61), вѫдескѳ (41), врѫтосѳ, врътосѳ (36, 54), вѫндѳ (41), винсѳ (55), ѳинкѳ (42), ѯробескѳ (51), ѳакѳ (35), ѳѫкѣтѳ (45), ѳекѫндѳ (54);

adesea finalul *u* e privit ca atăt de esenţial, încăt scriitorul îl adauge d'asupra şiruluĭ, anume în: блъстемѳ (66), ѧблатѳ (66), синтѳ (67), ѧблѫмѳ (61), лаѳдѳ (63), мѳнческѳ (62 de 2 orĭ), фокѳ (39), ашимѳ (44), кѣсеречилwрѳ (49), wмѳ (48) etc., unde — după pronunciaţiunea actuală—ajunge consóna finală: лаѳд, ѧблѫм etc.;

une-orĭ o frasă întrégă presintă maĭ de multe orĭ pe finalul *u* întreg, de ex.: блѫм–ѳ пре–чиститѫ съ–ци арѫт–ѳ оунѫ ѫѯер–ѳ де фок–ѳ оунде се мѳнческ–ѳ цинтѳлѫ wминеск–ѳ ши крецинеск–ѳ (61), saŭ: пѳртат–ѳ пре пѫмѫнт–ѳ wбраѳ–ѳ ѧцереск–ѳ ши апостолѣск–ѳ (53) etc.;

ne întimpină totuşĭ şi *u* jumătăţit, expres prin ъ şi ѣ: алъ (64), Павелъ апостолъ (67), лѳкрѳлъ (68), фїюлъ, фїюль (35, 58, 70), домнѳлъ, домнѳль (59, 70), престолъ (70), ѧпѫрать (70), ель (70), блѫстемѳль (71), оунъ (39, 48, 57, 61), цинтѳлъ (61), рwдѳль (31), арχагель (31, 32 etc.), пророчить (32), сѳсь (33), фwкъ (39), татъль (36), декатъ (36), дѳχь (36),

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

лѫкрать (36), лтѫнерекѫлѫ, лтѫнерекѫль (35, 38, 60), лтр'ѫнсь (39), сфѫнть (35), мѫническѫ (35), цинѫ (42), де-лѫ (41), ши-лѫ (42), нѫwрь (44), синтѫ (47), крециноуль (48), крещетѫлѫ (50), пѫѧнтѫ (52), рѫгѫторюль (59), адевьрѫ (73), ceĭa-ce însă revine la fórte puţin faţă cu profusiunea finalului *u* întreg, care ne apare, bună óră, de 19 orĭ în фокѫ lîngă un singur фwкѫ, de 22 de orĭ în мѫническѫ lîngă un singur мѫническ, de 41 de orĭ în синтѫ saŭ сѫнтѫ lîngă un singur синтѫ, de unde resultă pînă la ultima evidinţă, că scriitorul nu pronunţa întreg saŭ chĭar de loc pe finalul *u* numaĭ într'un mod excepţional;

finalul *u* perit, fără ca ultima consónă să fie scrisă d'asupra şiruluĭ: кѣм [лѫ фькѫтѫ] (50).

2. л întrebuinţat ca vocală nasală: мѫньлкѫ (41, 42), ѫл [wм] (42), оул [нѫwрь] (44), dar şi оун (47), оунѫ (48);

дел (58, 59, 66), дил (36, 37, 49, 54, 55, 70, 71, 72), dar şi дин (31, 37, 50, 58, 71);

динтрѫ (38), принтрѫ (38), прїнтрѫ (59 de 2 orĭ), пинтрѫ (72);

vocalisarea totală a nasaleĭ: лнлитѣ (63, şi tot acolo: лнаинте), лнантѫ (50, şi tot acolo: лнаинтѣ), лнанте (33, 41, 42, 69), нанте (41), мѫнкѫдѫ-и (51, dar 53: мѫнкѫндѫ-и), мѫческѫ (34, pe aĭurĭ: мѫческѫ), лтр'ѫшїи (46), чиститѫ (61), ди (71);

după л, de'naintea vocaleĭ şi de'naintea consóneĭ tenue, adaos н: лн ал [шлптеле] (62), лнастѫнга (57), лн ачаста (60), лнкѫ, лнкѫ (44, 57), лнтѫнерек (57)...

3.-ен-=actualul *-in-*: дѫменекѫ (66, dar 72: дѫминека, 45: дѫминекѫ, şi tot acolo: диминецѫ), менчюношїи (48).

4. nicăĭrĭ nu se confundă *o* cu *u*, afară de епискѫпїи (56), херовїмїи (63)=херѫвїнмїи (44) şi numele propriŭ Мѫисїи (66), Моисуи (66), Моуисї (67);

oa e pretutindeni bine păzit, afară de: нопть (63), меазѫ-нопте (32), [се] лторсѫ (68), дwрѫ (41), wменїи (42), wмени (49), морте (54);

тѫте (45)=*toate*, dar *oa* de prisos: де толт (42);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

нwа ‘nobis› (37), dar воаw ‘vobis› (72), cfr. доаw (51).

5. fórte adesea se pune *-e-* în grupul *e*+cons.+*e* saŭ *e*+cons.+ѣ, după cum se pronunţă astăḑĭ, dar unde cărţile vechĭ pun generalmente *-ѣ-*: вєсте (68), лєцє (66, 67 de 2 orĭ), пѫтєрѣ (66), мєлє (70), мєлꙗ (67), милѫєщє (54, 58, 65, 66, 67, 70 şi tot acolo: милѫꙗщє), милѫиєщє (64), ботєѫє (48, 71), врємє (61, 65), єстє (35, 59 şi tot acolo: ꙗстє, 65 şi tot acolo: ꙗстє), шєптє (63, şi tot acolo: шꙗптє, ér 36: шꙗптє, cfr. 33: шꙗсє), кємє (65), мєрсє (31 de 2 orĭ, 52, ér 55: мєрсѫ), крєдє (38), ѧнтѫнєрєк, ѧтоунєрєкѫ (35 de 2 orĭ, 57), ѧтѫнєрєкѫл (35, 36, 38, 60), мѫнчєщє, мѫнѫчєщє (43 de 2 orĭ), дєѯлєцє (49), прєѣтєсєлє (54), апостолєщє (53), ѧцєрєщє (53), стєлєлє (51), чєлє (57), чєлѣ (54), ꙗчєлє (41), бєсєрєкѫ (45, dar 46: бєсꙗрєкѫ), бєсєрєкꙋ (47), бѣсєрєчилорѫ (49), ѧвїєрѣ (72), ѧвиєрє (72), фєтєлє (41), єлє (46, dar 44: ꙗлє), фєрє 71) etc.;

-ѥ- anormal pentru *-ѣ-*: [сѥ́] мєрґь, [сѫ] мєргѫ (45, 72), вєкѫ (33, 37, 58, 59, 60)=*véku*, вєкѫлѧи (73), диминецѫ(54);

[сѫ ли сь] дє (67)=‘să li se *dea*›;

[порѫнкꙋ] мє (70) lîngă: [євглиꙗ] мꙗ (67), ѧ[виєрє] мѣ (72);

la superlativ прє: прє-юбитѫл (70), прє-сфѫнтꙋ (33, 34 de 2 orĭ, 35 etc.), dar maĭ adesea прѣ.

6. ѣ saŭ ꙗ pentru *-e*: прѣ [мꙗика] (33), прѣ [лєцє] (66), прѣ [євглїꙗ] (66), прѣ [нои] (69), прѣ [фаца] (69), прѣ [крвчꙗ] (71), прѣ [слѫжиторїи] (49), прѣ [пѫмѫнтѫ] (65, şi tot acolo: прє пѫмѫнтѫ), прѣ прє-сфѫнтꙋ (63), прѣ [ꙗлѫцїи] (52), прѣ [фаптѫл] (65), прѣ [мѫнкѫ] (36), прѣ [ꙗрхꙗєль] (34), спрѣ [ꙗмїѧвѫзи] (39), спрѣ [ꙗлє] (44), [ѧ] ноптѣ (63), кѫнтечѣ (63), [w] черерѣ (62), дєшкиса (34), [дєшкис] цїꙗ (32), мєлꙗ (67, dar 70: мєлє, 72: мѣлє), бѫкѫрѫ-тꙗ (32 de 5 orĭ, 33 şi tot acolo: бѫкѫрѫ-тє), [тоатє] мѫнчилꙗ (31), [патрѫ] сѫтꙗ (31), пѫкатѣ (43, 47), [чєꙗ чє] виꙗ (69), лимбилꙗ (49), доамнꙗ vocat. (49), [фратє дє] фратѣ (48, dar 49: фратє дє фратє, cu doă accente grave pe *-ѥ*), [сѫ лє] фиꙗ (60), [сѥ] ѧторсꙗ (68, dar 65: ѧторсꙗ), [мѫєри] спьнѫєратѣ (53), [чєꙗ чє] виꙗ [ѧ черюрє] (69);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

маї rar ѣ sаŭ ѧ pentru *-e-*: дедѣржѫ (70, dar 71: дедержѫ), дерѣптѫ (45, pe aĭurĭ дерептѫ, дирептѫ), дѫмневежѫи (63, unde însă se póte citi şi: дѫмневежуи), вѣсеречилѫрѫ (49), деспѫаторю, деспѫатоаре (64, dar 37: деспѫитоаре, 68: деспѫеторю, 33: деспѫеторѫлюи), грѫацкѫ (67), неботѫватѫ (48, şi tot acolo: неботеѯатѫ), апостолѣскѫ (53);

ѧ pentru *e-*: ѧшиѧ (36, dar 53, 55: ешїѧ, ешиѧ), ѧшимѫ (44, şi tot acolo: ешим), ѧши [ѧѯдатѫ] (33, şi tot acolo: ещї, еши), [пре] ѧи (38), ѧра [спьнѫвраціи] (47, pe aĭurĭ: ера);

ѧ=*e* din *este*: ѧ [дешкис] (32), ѧ [порѫнка] (32), [чине] ѧ [ачеста] (43), [оунде] ѧ [сфѫнтѫл] (66), [оунде] ѧ [сфѫнта] (66), [оунде] ѧ [пѫтерѣ] (66);

сѣ=*se*: сѧ сѣ ботеве (48), ши сѣ деѯлегарѧ (49), pe aĭurĭ pretutindenĭ: се, сь, сѫ, сж, cfr. маї jos No. 45;

чае че (66) pe aceĭa-şĭ pagină cu: чем че;

дѧ [диминецѫ] (45).

7. пїептѫ (39), фїерѫ (47 de 2 orĭ, o dată cu ї adaos d'asupra), мїеѫ (65), пїердѫтѫ (61), ѧмїлѫжѫи, ѧмїаѫеѫи (32, 39 de 2 orĭ), фїерїи (54), вїермїи, виерѫмии (57, 58), dar şi: меѫ (38, 69, 70), меи (65, 71), кеме (65), фере=lat. *fel* (71), фери=lat. *ferae* (51), вермїи (43, 53, 54).

8. reduplicarea vocalelor:

a) -ѧѧ-: слжвитаѧ (31), свѫнтѫл (32), чинститаѧ (65);

b) -їи-:

пїинчоареле (51), unde numaĭ prin acest -їи- se póte explica forma poporană *kicĭórele=pïicĭórele*, cfr. маї sus p. 159 No. 10;

крецїинїи (62), unde -їи-=*ia* din *christianus*, dar şi contras крецинїи (67), крециноуль (48);

вечїиѧ (73), фїиюлѫ (64, cfr. 69: фиюл), херѫвїимїи (44), cfr. милѫиеще (64);

c) -їи la pluralul nearticulat: [патрѫ сѣте де] ѧцерїи (57), [неще wмени] спѫнѫвраціи (51), [ѧра] спѫнѫвраціи [нѫрwд мѫлтѫ] (47), [кѫрбаці ши] мѫерїи (47), неще фїерїи (54), [прewціи] спѫнѫвраціи (50);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

cfr. lungirea vocaleĭ finale fără reduplicare: Маріле (34), Маріеж (36), воеж (56), cfr. maĭ sus p. 293 No. 14;
pentru -ее- veḑĭ maĭ jos No. 29.

9. pluralul masculin *aceşti* saŭ *aceştiĭa* scris tot-d'a-una cu -е: ачеше (34 de 2 orĭ, 38 de 2 orĭ, 40 de 2 orĭ, 45 de 2 orĭ, 46, 47 de 2 orĭ, 48, 49 de 2 orĭ, 50 de 2 orĭ, 52 de 2 orĭ, 55, 61), ачаше (35), afară de ачешѣ (51, 55), ceĭa-ce pare a proba că finalul *i* din *aceşti* se pronunţa întreg, nu ca *ĭ*.

10. ѫ trecut în *i* după *s*:
синтѫ, синтъ, синѫтѫ (34, 38, 40 de 2 orĭ, 41 de 3 orĭ, 42, 45, 47 de 2 orĭ, 48, 49 de 2 orĭ, 50, 52 de 2 orĭ, 54 de 2 orĭ, 55 de 2 orĭ, 61, 67 de 3 orĭ, 68), dar şi: сѫнтѫ, сынтѫ (34 de 2 orĭ, 42, 45, 46, 50, 52, 53, 54);
синуеле (51), dar şi сѫнуеле (49).

11. ѫ trecut în *e* după ц: тронце (38), фечѫрице (71) saŭ фечюрице (58), unde este de observat tot-o-dată -чѫ-,-чю- pentru *-cĭo-*, cfr. maĭ sus p. 293 No. 11.

12. ѫ trecut în *e* după *z*: векѫндѫ (54), амїаѳеви (39, şi tot acolo: амелѳжви).

13. *ea* pentru *ia*: мелѳжнопте (32), амелѳжви (39), lîngă амїаѳжви (32), амїаѳѫви (39), cfr. maĭ sus p. 393 No. 6.

14. ею цѫ вою спѫне (34, dar 41: тотѫ ци вою спѫне), cu cĭudata metatesă a vocalelor: ею цѫ=еѫ ци, deşi într'un mod isolat цѫ s'ar puté explica prin *tiu* din lat. *tib-i*, ér ею prin acomodaţiune vocalică, analógă cu acea din вїю (62)=*viŭ*.

15. арѫ=*ĭară* prin dissimilaţiune cu finalul *i* din cuvîntul precedinte: ши арѫ сѫ легж лимба лwр (50), ѧуерїи тремѫрж ѧнаите крѫчїеи, арѫ wменїи w цинѫ (42).

16. *-e-au* se contrage prin aferesa luĭ *a-* în *-e-u*: че-ѫ рѫстигнїт (59), се-ѫ скѫлатѫ (45, 47), че-ѫ ѫжкѫтѫ (45), че-ѫ кѫмпѫратѫ (56), че-ѫ пѫртатѫ (53), че-ѫ висѫ (55) се-ѫ датѫ (55

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

че-8 стѫтвт (50), се-8 грешитв (62), че-8 грешїтв (38), се-8 ботевать (64), че-8 прїимитв (40), нѫскътв-се-8 (38), се-8 пророчить (32), че-8 ласкълтать (43), че-8 църатв (42), че-8 дъвцат (52), че-8 четитв (52), че-8 кѫвът (51), не-8 спас (37);

de asemenea *-e-i* din *-e-ai*: те-и нбитв (37), деинте (38) contras din де аинте;

tot aşa *o-u* din *o-au*: ш-8 пѫвитв (67);

tot aşa *i-u* din *i-au*: ши-8 некат (60);

cfr. *se'ră*=*se ară*=actualul ʿs'arˌ: нв ли серж да двпж противa лорв (67), серж апрїнде каса (45);

mai rar contracţiunea se face prin apocopă saŭ cu conservarea ambelor elemente: сѣрж траце (46), с'ав ботеват ши сѣв фѣгъдвитв (61), ч'ав грешїтв (61), сав дъвцат (67), сѣв фжкътв (67), ш'ав спартв (56), с'ав авзитв (53), сѣв адъпатв (50);

cfr. mai sus p. 85 No. 7, p. 109 No. 10.

17. alte particularităţi vocalice:

юнгюреле (45);

дирептв (58), дерептв (33, etc.);

мжинилe (63), мжинилwр (65, 70), dar кънилwр (41);

съ рединe (35), рѫдикж (36, cfr. 57: рѫдикарѫ), ридикж (64);

ве [вецї мвнчи] (61);

черю şi черв (31), червлви (69) şi черюлви (31 etc.);

цюдекъторю (57) şi цвдекъторю (58), cfr. mai jos No. 20;

нече (37);

мвнвчеще (43), cfr. mai jos No. 81;

нwрь, нwрв (39, 44), нwрвлви (44)=din punct în punct ital. *nuvolo*, de unde prin contracţiune actualul *nor*=*noor*=*nuor*, ér prin metatesă moldovenescul *nour*, singură formă cunoscută d-luĭ Cihac, Dict. p. 181;

ы pentru *i*: тынсж (63, dar 44: тинсв), дтребы (37);

ява (72)=*ḍioa*;

wминескв (61) şi wменескв (34);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

дерепт8 ачла (41), дерепт8 ачеа (35, 40, 43, 51, 52, 61), дерепт8 ачеѫ (51, 52, cfr. 51: фрика ачеѫ), дерепт8 аче (40, 42 de 2 orĭ, 43, 47, 49, 53, 54 etc.), тóте=‘pentru aceĭa’.

18. -люи pentru -л8и: татѫлюи (63 de 2 orĭ, 70), ѭдѫлюи (70), фїюлюи (36), деспѕеторѕлюи (33), [н'ам л вь] милюи (72);

-лю pentru -л8: ботеѕѫторѕлю (37);

fenomen curios, anormal în fonetica română — cfr. mai sus p. 271— dar prin care se explică forma enclitică *-i* pentru *lui* prin intermediul *lĭui*=*ĭui*=*i*.

19. distincţiunea între ѕ (=*dz*) şi ꙁ (=*z*) nu este tot-d'a-una păzită:

ꙁ pentru ѕ: крецѕт (35, 38, şi tot acolo de 2 orĭ: кревѕт8), кѫꙁѕт (44), ѫꙁѫ (31, şi tot acolo: ѫзѫ), ꙁиче (58), ꙁисерь (67), спѫнꙁраціи (49), дѫмнецеѕ (50), неботецѫт8 (48, şi tot acolo неботѣѕѫт8), ботеѕѫторѕлю (37), în cele-l'alte locurĭ prĕtutindenĭ se întrebuinţézĕ corect ѕ;

ѕ pentru ꙁ: обраѕѕ (53), пѫвит8 (51, 67);

întrebuinţat corect numaĭ ꙁ: ѫдрѫꙁнире (69), пꙁкѫви (66), пꙁкѫвїю (71), словоꙁескѕ (71), ꙁидїю (71), ꙁроѣескѕ (51), ѫꙁер8 (61), деꙁлеце (49), деꙁлегарѫ (49).

20. predilecţiune pentru ц=lat. *j*: ацѕтѫ (65), ацѕте (42), цюдекѫторю, цѕдекѫторю (57, 58), цѕрат8 (42), цѕрѫ (42), цѕдец8 (33), цюдечїи (56), цос8 (51), цюдека (67), dar într'un loc: жѕдецелwр (41).

21. metatesa licuideĭ: тлѫхарїи (48, cfr. 60: тѫлѫхарїи), стлѫпѕреле, стлѫпѕриле (47), врьтолсе (34), врѫтос8 (36, 54).

22. alte particularităţĭ consonantice:

вери [вѣчина] (33), вери [децїепта (33), вери [сѫ мерци] (38); ѫкѫтрѕw, ѫкѫтрѕw (38, 44), лѕw (36), cfr. mai sus p. 59 No. 17; сфѫнтѫм Маріѫ (60);

почѕ (64).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

23. *su*=lat. *sunt*: ачеѧ сѫ чеѧ че-ѕ ц҃рат҃ѕ (42), чеѧ че сѫ дерепцїи (69), оунде сѫ пророчїи (66).

24. pentru articlul *al*: домнѫл черюлѫи ши алъ пъмънтлѫи (64), а ѧперилор҃ рѫгъчюне (72), родитоарѣ ни-ан-митрече а лѫ дѫмнезеѕ (31), катъ рѫгъчюне фѫ а сфинцїилор҃ (68), а лѫ христос маикъ (57)...

cfr. maĭ jos No. 54.

25. ordinalele ал треиле (51), ал шаптеле (62), fără amplificativul *-a*;

de asemenea пѫрѫре (58, dar 73: поурѫра).

26. adjectivul post- şi pre-articulat în construcţiune cu substantivul post-articulat: мѫнчиле чеде мариле (57, dar pe aceĭaşĭ pagină la singular: мѫнка чеа маре, ér 44: мѫнчиле чиле марĭ), фїюлѫи тъѕ чела блъгословитлѫ (37), фїюл меѕ чела пре-юбитлѫ (70).

27. dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: сфънтлѫ котеѕѫл (60), некрединчошїи жидовїи (64), ѧфрїкатлѫи скавнѫлоуи (50), крецинїи пъкътошїи (67), cfr. maĭ sus p. 130 No. 18, p. 294 No. 20;

în дѫминека марѣ (72) şi дѫмна родитоарѣ (31), finalul -ѣ ar puté să nu fie datorit articuluĭ, cfr. maĭ sus No. 6;

pentru чинститлѫ синцеле лѫи (41), veḑĭ p. 131 No. 18.

28. лѫ христос (31 de 2 orĭ, 32, 33 etc.), лѫ дѫмнезеѕ (31 de 2 orĭ, 32, 33 etc.), лѫ Мѫнсї (66 de 2 orĭ, 67), dar şi лѫи христос (32, 51 de 2 orĭ).

29. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: чинститеен (66), cu unul din ceĭ doĭ *e* pus d'asupra şiruluĭ;

cu *-iei*: крѫчїен (42, 61), лѫмїен (32, 63).

30. pluralul cu *-ure*: патѫре (44), чинѫреле (69), юнгюреле (45), черюре (36), стлъпѫреле (47, şi tot acolo: стлъпѫриле), dar постѫриле (56).

31. nearticulare:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

a) cu sens partitiv: съ мѣческѫ цинтѫ wменескѫ (34)=‘se muncesc mulţĭ *din* némul omenesc’, dar într'un alt loc: се мѣнческѫ рwдѫлъ креѫинескѫ (31), се мѣнческѫ цинтѫлъ wменескѫ (61);

b) după *tot*: тоатѫ креме (65), cfr. maĭ sus p. 111 No. 30, p. 131 No. 21.

c) în construcţiunea substantivuluĭ cu genitivul, prin analogiă cu dativul: тѫрне черюлѫи (31), леџе лѫ Моуисї (67), морте попїлwр (54);

d) în construcţiunea substantivuluĭ cu posesivul: ѧвнере мѣ (72), леџе тл (67), мишеи меи (65), prin analogiă cu мошѫ-нострѫ (37), кѫмѫтрѫ-сл (60);

e) în construcţiunea genitivuluĭ cu posesivul: евлггелїе-мелѧ (67), prin analogiă cu: ‘domnie-tale’, etc.;

să observăm însă că'n treĭ casurĭ de maĭ sus: цинтѫ, мишеи şi евлггелїе, ar puté să fie o simplă uĭtare curat materială din partea copistuluĭ de a pune un л şi un и d'asupra ultimelor litere.

32. propaginaţiunea pronumeluĭ personal: се-ѫ датѫ пре сине (55).

33. pronume personal pleonastic: челѣ че дѫпѫ морте попїлwр ѫ л е с'ѫ мѫрнтатѫ (54), е и нѫ лѣѫрѫ че ман рѫспѫнде сфинцїи (67).

34. perfectul simplu arcaic:

a) prima pers. sing.: ‘фечю (70), пѫш (70), дедѫ (70), дедѫ-ле (71), ѧвишѫ (71), мершѫ (71);

b) a doua pers. plur.: пѫсетѫ (71);

c) a treĭa pers. plur.: дедѣрѫ (70), дедерѫ (71).

35. perfectul compus arcaic: *a vis*=actualul ‘a vieţuit’: кѫлѫгѫрицеле че-ѫ бисѫ л мѫнѫстире (55), cfr. чеіа че вна л черюре (69);

nicăiriĭ perfectul compus arcaic *a fapt*, ci: лѫ фѫкѫтѫ, лѫ фѣкѫтѫ (49, 50 etc.), *fapt* fiind conservat numaĭ în participiul substantivat: фаптѫл мѫнинлwр (65, 70).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

36. la imperfect se păzesce o strictă deosebire între *-iĭa* la verbele cu *-ire* şi *-e* din- ѣ=*-ea* la verbele cu *-ere*:

imperfectul cu *-iĭa*: ешїѧ, ашна, ешна (36, 39, 50 etc.), мѳнчиѧ (37), стрежоуиѧ (35, 37), сфрьрѫиѧ (58);

imperfectul cu *-e*: пѳте (37, 49, 58 etc.), арде (39 de 2 orĭ, 50 etc.), вѫче (36, 44, dar 37: вѫчѣ), шеде (46), întocmaĭ după cum se pronunţă astădĭ în Moldova;

ambele forme faţă'n faţă: де–и арде ши мѳнчиѧ (46), арде ши се мѳнчиѧ (61).

37. imperfectul compus cu *vrut*: бине аѳ врѳт фї съ нѳ фїе нѫскѳтѳ ачеста wм (43), cfr. maĭ sus p. 233 No. 24.

38. infinitivul verbelor cu *-ere*, ca şi imperfectul lor, are *-e* în loc de –ѣ: нѳ поци веде (35), нѳ пѳте веде (37), а веде (60);

н'арѫ пѳте еши (45), н'арѫ аве пѫкат (46).

39. infinitivul fără *a*: нѳ кѳтеѳарѫ гржи (68), ей нѳ аѳѳрѫ че маи рѫспѳнде (67).

40. acusativ fără *pre*: изѣжвию Ѩдам (71), чеѧ че Ѩдам ши Ѯва изѣжви (66), фечю Ѩдам (70), ведемѳ тине (58), зидїю wмѳ (71), фрацїи съи ши мишеи меи н'аѳ милѳнтѳ (64-5).

41. organicul *sem*=actualul analogic *sîntem*: сем ѧтѳнерекѳл (59), cfr. maĭ sus p. 131 No. 30.

42. *ară*=actualul *ar*: арѫ пѳте (Ѩ5), арѫ арде (45), арѫ аве (46), серж да (67), серж апрїнде (45), сѣрж траце (46) etc., unde ortografia cu -ж nu lasă nicĭ o îndoélă asupra valorilĭ fonetice *-ă*, cfr. maĭ sus p. 132 No. 34.

43. се аибѳ (64)=actualul ‘să am’.

44. *a*=lat. *ad*: воаw ши аатора а мѳаци (72), w цинѫ а мѫнѫ (42).

45. condiţionalul *să*, reflexivul *se* şi conjuncţiunea *să* ‘dacă’ se confundă tot-d'a-una graficesce, fie-care scriindu-se în tóte

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

modurile posibile, astfel, de exemplu, că se vede alăturĭ: се мѣнческѫ (40, 42 etc.), съ мѣнческѫ (40, 42 etc.) şi съ мѣнческѫ (41, 52 etc.), се рѣгѫ (33) şi съ рѣгь (31) etc.

46. omisiunea dissimilativă a prepoziţiunĭĭ *în* de'naintea cuvîntuluĭ începător cu *în*— : сем ѧтѣнерекѣл (59)=‘sîntem *în* *în*tunerecul’, дерепцїи лѣ христос ѧпъръцина лѣи (69)=‘drepţiĭ luĭ Hristos *în* *în*părăţia luĭ’, мѣлте вакѣ ѧтѣнерекѣл ачеста (35) =‘multe ḑac *în* *în*tunerecul acesta’.

47. pleonasticul *ḑise* : рѫспѣисе сфѫнта Марїѧ ши висе (39), стригарѫ пѫкѫтошїи ши висерѫ (59), стригарѫ кѣ глас ши висерѫ (58, Ĭar 70 : стригарѫ кѣ глас ши грѫирѫ), cfr. maĭ sus p. 164 No. 51, p. 198 No. 20.

48. *să* cu sensul ‘dacă’: с'лѣ лѣвитѣ ши н'лѣ фькѣтѣ (53), сѣѣ фѫкѣтѣ рѫѣ, рѫи синтѣ (67), се-ѣ грешитѣ фїини лѣ дѣмневеѣ (62), съ серѫ лпрїнде каса (45) etc.

49. е=‘Ĭară’ : е вои ѧ гроапѫ мѫ пѣсетѣ (71).

50. verbul la plural concordat cu numele colectiv la singular: се мѣнческѫ рѡдѣлѫ крецинескѫ (31), съ мѣнческѫ цинтѣ ѡменескѫ (34), се мѣнческѫ цинтѣлѫ ѡменескѫ (61), нѣ пѣтѣю рѫбда фаптѣл мѫинилѡр меле съ-и мѣнчлскѫ дїѧволѣлѣ (70).

51. *năroḑe* cu sensul de ‘mulţĭ’ : нѫроаде пѫкѫтоши (55), нъроаде бѫрбаци ши мѣери (55).

52. *mare* întrebuinţat ca adverb? плѫнцери маре крътолсе (34).

53. dissimilaţiunea sintactică: роагѫ—те ши те ѧналцѫ (62), дерептѣ мила маичеи мѣле ши дерептѣ а ѧцерилорѣ рѣгѫчюне (72), че рѫѣ е ачеста ши чине есте ѧтрѣ елѣ (59), cfr. maĭ sus p. 197 No. 17.

54. construcţiune eliptică: се-ѣ грешитѣ—фїини лѣ дѣмневеѣ (62)=‘şi dacă aŭ greşit, totuşĭ sînt fiiĭ luĭ Dumneḑeŭ’ (=în contextul slavic: понѣже чада нарекошася сына моіего), unde totuşĭ maĭ curînd s'ar puté admite omisiunea curat materială a vre-unuĭ cuvînt la mijloc, ca şi 'n frasa nu maĭ puţin ob-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

scură pe aceĭaşĭ pagină: вїю дѫмневев христос ал лѫмїеи маре нѫмеле лѫи=slav. живъ господь богъ, има іего велико=gr. ζῆ κύριος ὁ Θεός, τὸ ὄνομα τὸ μέγα...

55. pentru fraseologiă:

съ серж (=dacă s'ar) апрїнде каса ачелора де тѣте патрѫ юнгюреле ши съ w ѫквнцѣре фокѣлѫ ши н'аръ пѣте еши афаръ, че аръ арде ачиа, ачеа нѫмаи че н'аръ аве пъкат, ѣаръ кѫм сѣрж (=s'ar) траце де сѣптѫ фокѫ съ ѣасж афарж, аша съ .сж трагь ши ла бесарекъ (45—6);

кѫ мъна ма ѯидїю wмѫ, е (=ĭară) вои ѫ гроапж мж пѣсетѫ (=puserăţĭ), ѣаръши еѫ мершѫ (=merseĭ) ла ѣадѫл, врѫжьмашѫл кьлкаю ши алешии мен ѫвишѫ (=am înviĭat), дедѫ-ле (=le deduĭ) съ съ ботеве (71);

фечю (=făcuĭ) (pe) ѩдам ѫ кипѫл меѫ ши-л пѫш (=puseĭ) ѫ раю ши-и дедѫ (=deduĭ) вицаца (70);

сѣѫ (=dacă aĭ) фѫкѣтѫ рѫѫ, рѫи синтѫ, нѫ ли серж (=s'ar) да дѫпж противл (=în contra) лорѫ, че пре дирептѫ ле асте, кѫ пъкѫтоши синтѫ (67);

кѫм се либѫ (=am) еѫ л-и милѫи, кѫндѫ (pe) фрацїи съи (=lor) ши (pe) мишеи мен н'лѫ милѫинтѫ? (64—5);

нѫ асте wм пре пъмъинтѫ чела че мж ва кема съ нѫ-л еѫ аскѫлтѫ (65);

вѫѫѫю мѫнкж де нѫ w почѫ рѫбда (64);

ѣасж, пре-сфѫнтж, де веви (55);

вѫѫѫ пре-сфѫнта неще wамени мѫнкѫдѫ-и неще фери (51);

лѫ н'аци кревѣт? (38) — лѫ дwрж поате мѫнка? (41);

доарх лѫ фостѫ кетецї (45) — доарх не ва аскѫлта (62);

аша-ми ацѣте дѫмневев ши сила крѣчиеи! (42).

56. construcţiunea incorporativă: ѭюдека-се-ворѫ (67), нъ-скѣтѫ-се-ѫ (38).

57. compositiune lexică fórte remarcabilă: родитоарѣ нѫ-л и-митрече л лѫ дѫмневев (31), care la prima vedere s'ar păré a fi literalmente: ‘genitrix *non-habes-matricem*,, unde митрече=lat. *matricem*=it. *matrice* ‘uterus,.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

să se observe însă, că мнтрече presupune accentul pe prima silabă, căcĭ altfel ar fi мѫтрнче, după cum se şi găsesce în vechile nóstre tipărituri, de exemplu în Psaltirea cea versificată a mitropolituluĭ Dosofteĭu, ps. XXI:

Дин мѫтрнче шн дин скѫлдѫтоаре
Шн дин фашe м'ан пѣс пре пнчоаре...

şi în tóte limbele romanice de asemenea, ca şi 'n prototipul latin *matricem*, accentul cade tot pe a doua silabă;

dacă dară, în adevăr, мнтрече este=*matricem*, atuncĭ schimbarea intonaţiuniĭ şi chĭar a vocalismuluĭ (мн=*ma*) nu s'ar puté datori decât numaĭ dóră influinţeĭ sinonimuluĭ *mitră*=gr. μήτρα, adecă мнтрече=мѫтрнче+мнтрѫ.

58. *gintu*=lat. *gentem*: цннтѣ wменескѣ (34), цинтѣлѣи wменескѣ (34), цинтѣлѫ wминескѣ (61), adecă din punct în punct ‹*gens humana*›, în contextul slavic: родъ христіаньскій=γένος τῶν ἁμαρτωλῶν;

gintu nu ne întimpină nicăirĭ în vechile tipărituri române, şi a despărut cu desăvîrşire din graĭul poporuluĭ;

d. Cihac (Dict. p. 109) aduce *ghintă*, *gintă*, fără a ne spune de unde a scos aceste doă forme, din carĭ *ghintă* este un macedo-românism, ér *gintă* un neologism din ḑilele nóstre, datorit —pare-ni-se—reposatuluĭ Asaky, nicĭ una din amîndoă nefiind o vorbă poporană în Dacia luĭ Traian;

arcaicul *gintu*, pe care 'l vom maĭ găsi maĭ jos cu o altă nuanţă de semnificaţiune în textul No. IV, nu derivă însă direct din lat. *gentem*, de unde noĭ am avé femininul *ginte*, ci trebuĭ să-ĭ presupunem vre-un intermediŭ, bună-óră:

1°. saŭ masculinisarea latină rustică a luĭ *gentem* sub influinţa sinonimuluĭ *genus*=γένος, trecut ca masculin în tóte limbile romanice, adecă *gintu*=*gentem*+*genus*;

2°. saŭ existinţa ante-romană la Tracĭ a unuĭ sinonim masculin, prin reacţiunea căruĭa se va fi masculinisat termenul latin, ceĭa-ce convergesce, pînă la un punct, cu acea împre-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

gîurare că albanesul *ghîind* ‹ginte›, este de asemenea masculin;

3°. saŭ, în fine, înriurirea posterióră specifică daco-română a sinonimilor latinĭ şi ne-latinĭ ca: *popor*, *norod*, *rod*, *ném* etc., ceĭa-ce ni se pare a fi maĭ probabil decăt tóte.

59. *ĭuo*=‹unde›: кѫте мѣнчи сѫнтѣ ѭw сѫ мѣческѣ цинтѣ wменескѣ (34), сѫ-ци дрѫтѣ ѭw се мѣнческѣ прewцїи (50), вeви ѭw сѫ мѣнческѣ кълѣгърїи (52), cfr. maĭ sus p. 296 No. 50.

60. *a descinde*=lat. *descendere*: сѫ дещїнгѫ кътрѫ мине (31), дещинсѫ арχаггеле (31,) дещинце ши вeвї (70), дещинсѫ фїюль татѫлюи (70), cfr. maĭ sus p. 198 No. 29.

61. *peliță*=‹corp› : лѣаю пелиць (71), а прїимит пелицѫ (38), cfr. maĭ sus p. 198 No. 28.

62. фечѣрице (71), фечюрице (58)=‹virgo›, cfr. p. 165 No. 64.

63. *a sfrărăi*, expresiune onomatopoetică pentru ‹sgomotul valurilor măriĭ, φλοῖσβος›: к маре сфрърѫиа (57;

bătrînul Aristia care, în traducerile sale homerice, a întrebuinţat — dacă ne aducem bine a-minte — grecismul ‹marea *flisvăindă*›, ar fi spus curat românesce şi mult maĭ energic: ‹marea *sfrărăindă*›.

64. блѫмѣ (39, 57), блѣмѣ (61), блѫмѣ (50)=imperativul ‹să mergem›, dar şi fără aferesa luĭ *în-*: дблѫмѣ (61), дблѫмѣ (52).

65. ши ера ачела час (31)=‹şi chĭar în acel moment›.

66. *ĭa* în loc de *ĭarĕ*: а дтѣнерекѣль ачеста сѫ редиче (35).

67. *despuetoriu*=‹stăpân›: деспѣторю (68), деспѫторю (64), доамне деспѫтоаре (64), дѣспѣтоаре (37), деспѣторѣлюи (33), cfr. maĭ sus p. 235 No. 45.

68. бѣчина (33)=actualul *buclumă*.

69. амѣ (61, 63), veḑĭ maĭ sus p. 220 No. 21.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

70. акмѕ (68 de 2 orĭ, 73), dar şi акѕм (58).

71. *măgură*=‹munte›: мъгѕра Влеwнѕлѕи (31).

72. ѕробескѕ (51)=*sdrobescu*? cfr. Miklosich v. съдробити: хлѣбы съдробивъ, съдробленa плъть.

73. кѫче (37)=‹pentru ce›, cfr. mai sus p. 199 No. 40.

74. *marhă*=actualul *marfă*: че-ѕ кѕмпъратѕ мархѫ стрѫмъбѫ (56), învederat ung. *marha* ‹vită›, ceĭa-ce probézá că comerciul de căpeteniă al Românilor consista în vite.

75. цюдечїи [ши епискѕпїи], unde în contextul slavic: кнѧзи, епископи=gr. ἄρχοντες καὶ ἐπίσκοποι, adică *giudece*=‹principe›.

76. *judeţ*=lat. *judicium* cu sens de ‹tribunal›: лнаите домнилwр ши нлите жѕдецелwр (41), cfr. mai sus p. 236 No. 64.

77. *scump*=‹avar, sgărcit›: скѕмпїи ши немилостивїи (56), slav. скѫпъ (Miklosich).

78. slavisme mai insolite: пророчествїа (65), повеленїа (32), locuţiunea întrégă: wтче благослови (31)=‹părinte bine-cuvintézá›.

79. sub raportul accentuaţiunii, mai cu sémă se observă duplul accent:

pe diftongĭ: д"wамна (31), "юкиторїи (56), чер"ю (36 de 2 orĭ), чер"юре (69), чер"юлѕи (32), че"ѫ, че"а, аче"а (33, 35, 41 etc.), менч"юношїи (48), кълкатор"ю (33), ботеѯаторѕл"ю (37), еши"а (39), "аѯерѕ (61), фї"юлюи (36), ц"юдекатор"ю (57), ц"юдекл (67,) съ мѫ "а (63), катрѫ "а (65), деспѕат"оаре (64), деспѕатор"ю (64, 68) etc.;

pe vocale graficesce lungĭ: "w сѕт"ѫ (32), нѕ"wрь (44), "wкїи (36, 64), пре"wцїи (50), пре"wтѕлѕи (47), "wмѕ (48), ю"w (50), "wкьржторїи (56) etc.;

pe л: "лцерї (32), "лцерїи (42), "л черю (34), "л фокѕ (42), ди"л (36), "лкатрѕ"w (38), "лтребѫ (50), "лтоарче (48) etc.;

pe vocala finală, mai ales neaccentată: вав"ѫ (31), мерс"е

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

(31 de 2 orĭ), дѧмнєвє"ѕ (31, 62, 66), деѫїнг"ж (31), пѫмѫнт"ѕ (31), вѧкѕрѫ–т"ѧ, вѧкѕрь–т"є (32, 33 de 2 orĭ), пѧн"ж (32), ачеѫ"є (45, 46, 50), ачаст"л (35), єст"є, аст"є, (35, 43), лѧмии"ж (36), мѧньдк"ж (41), бърбац"и (36), мѕер"и (36), пелиц"ж (38), мерг"ж (45), фач"є (45), фрат"є (49), мѕическ"ѕ (49), оуиг"и (49), капет"є (51), рѕг"ь (49), трепл"е (51), вое"ж (56), дѕсьр"ж (57) etc.;

căte doă accente duple pe acelaşĭ cuvînt: єле"wиѕлѕ"и (31), "ачє"ѧ (35), Млр"и"ж (60);

căte doă accente duple şi unul simplu: "дв'иер"є мѣ (72);

căte un accent duplu şi unul simplu: амїлѕ'жѕ"и (32), ачє'ц"є (34), ли'ч"є (35), т"атжл'юи (63), со'арел"ѥ (36);

căte doă accente simple: т'атжлѕ'и (31), мѕнч'и'ѧ (61), ачє'ст'а (35), дтре'б'ж (40), а–м'жн'ж (42), феч'юр'ице (58), кр'ецї'иниlwр (66) etc.

80. *paleric*:

după licuidă: мер'се, мер'сѧ (31, 55), мер'гь (72), ар'хаггелѫ (31, 32, 33 etc.), бър'баци (34, 39, 44, 47, 55), ар'де (39 de 2 orĭ, 46, 50, 55), ар'дѕ (40 de 3 orĭ), кѕр'ви (40), кчр'вие (40), вер'мїи, вїер'мїи (43, 53, 58), пїер'дѕтѕ (61), патрипар'шїи (53, 56), дтоар'сѫ (65), мар'хж (56), адѕр'мицї (57), кьл'клю (71), кѧл'кѧторю (33), ал'те (54), ал'тора (72), ал'цїи (39 de 2 orĭ), мѕл'те (49), дпал'цж (51), ал'треиле (51);

după nasală: син'тѧ (47), син'тѕ (34, 38, 40, 41, 45, 49, 61, 68), юн'гюреле (45), мѕн'кѫ (36, 71), мѕн'ка (57, 72), мѕн'чиѫ (37, 46), мѕн'ческѕ (40 de 2 orĭ, 49, 52, 61, 62), мѕн'чеџе (43), мѕн'чи (64), мен'чюношїи (48), спѧн'ѯѕрацї (49), спѧн'ѕѕратж (43), спѧн'ѕѕрацїи (52), сѧн'ѫеле (49), дин'крецієтѕлѧ (50), дин'векѕ (33), дин'мѕнкѫ (37, 58), дин'дтью (71), мѧн'кл (43, 51, 54, 58), мѫнкѫн'дѕ (53), деѫїн'гж (31), деџин'ѫе (70), порѧн'ка (32, 52, 70), нестин'сѫ (33, 58), ѫин'тѕ (34), ѫин'тѕлѧ (61), плѧн'ѫере (36), пѧрин'те (41), пѧрин'цїи (66), пѧрин'цилорѕ (40), тин'сѕ (44), тын'сѫ (63), оун'ги (53), векѧн'дѕ (54), арѫин'тѕ (56), дн'кѫ (57), стѧн'га (57), сприн'шїи (57), прїн'трѕ (59 de 2 orĭ), кредин'ца (60), оун'де (61, 66), сфѧн'та

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

(61), пѧмѧн'тѧлѧи (64), атѧн'че (66), чин'ститѫ (67), чин'стита (42, 44, 57, 60, 62, 65, 71), дин'ціи (58), афѣн'да (58):

după *p*: шап'теле (62), дереп'тѫ (54);

după *s*: пос'тѧрнле (56);

după *ş*: деш'кис (32), деш'киса (34).

81. în loc de *paĭeric*:

vocala irraţională ѫ saŭ ъ: аскѧльтарѫ (68), аскѧльтатѫ (40), кълькѫ (70), торѫнѫ (72), врѫжьмашѧ (71, cfr. t. 1, p. 17: врѫжимашіи), кѧрвѣл (60), тълхарїи (60), альтѫ (32), альтѫ (35), алтѫ (49), алціи, алцїи, (39, 52), мънѫка (54), стрѫмѫкѫ (56), синтѫ (52), внерѫмни (57), деспарѫте (48), арьхангелѧ (34), сѣсънинѫ (39);

vocala irraţională *u*: мѣнѧчеще (43).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

EXCURS

LA

„CĂLĂTORIA MAĬCEĬ DOMNULUĬ LA ĬAD".

Ovid și Tudor Vladimirescu.

§ 1. Nu de-mult, profesorul A. Wesselofsky dela Petersburg, unul din ceĭ maĭ ageriĭ scrutatoriĭ contimpuraniĭ aĭ credinţelor poporane, a publicat, în ‘Ḍiarul ministeriuluĭ Instrucţiuniĭ Publice’, din Rusia, un şir de articoliĭ sub titlul comun de: ‘Încercăriĭ despre istoria desvoltăriĭ legendeĭ creştine’.

Graţiă amabilităţiĭ d-luĭ profesor A. Potebnia dela Kharkov, la care am recurs în acéstă privinţă, de vreme ce pe calea librărieĭ n'am reuşit de a ne procura căte-va volume isolate dintr'o colecţiune de vr'o 200 tomuriĭ, noĭ avem astăḍĭ de'naintea ochilor o parte din acea interesantă lucrare, şi anume aceĭa care se referă la ‘Legenda Duminiceĭ’, şi la ‘Visul Maĭceĭ Domnuluĭ’.

Regretâm de a nu fi avut la îndemână maĭ de timpuriŭ, atuncĭ când studiam noĭ înşi-ne ‘Legenda Duminiceĭ’, monografia d-luĭ Wesselofsky asupra aceluĭ apocrif. O regretâm, deşi d-sa n'a cunoscut — afară de Fabricius, Closener, Jerlicz şi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Hanka — pe nicĭ una din cele-l'alte fântîne ale nóstre: nicĭ redacţiunile orientale, nicĭ redacţiunea din Gerlach, nicĭ redacţiunea maghiară, nicĭ pe cea francesă etc. E şi maĭ curios, că ĭ-a scăpat cu totul din vedere antica redacţiune slavică, care menţionéză pe Pecenegĭ; nu maĭ puţin redacţiunea cea din biblioteca Societăţiĭ Archeologice dela Moscva; ba pînă şi cântecul bulgar cel cu ‘doă foĭ din cer’.

Orĭ-cum ar fi însă, d. Wesselofsky completéză întru cât va datele nóstre prin unele puncturĭ secundare, maĭ ales printr'o sémă de redacţiunĭ germane, între carĭ prin vechime ocupă primul loc cele anglo-saxone.[1])

Maĭ multe am putut învăţa din monografia d-luĭ Wesselofsky despre ‘Visul Maĭceĭ Domnuluĭ[2])’; o altă mistificaţiune religiósă fórte respândită, cărĭĭ sîntem datorĭ cu tot dinadinsul de a-ĭ consacra aci o notiţă a parte, căcĭ:

1. Fórte scurt prin sineşĭ, acest apocrif figuréză tot-d'a-una la un loc cu alte bucăţĭ omogene, maĭ cu sémă cu ‘Legenda Duminiceĭ’, şi maĭ mult încă cu ‘Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad’;

2. Rare-orĭ se arată pe aĭurĭ maĭ la lumină intima legătură între cărţile poporane şi literatura cea nescrisă a poporuluĭ, o legătură une-orĭ fără nicĭ o strictă linie de demarcaţiune, o legătură aşa ḑicênd indissolubilă, care ne-a preocupat mereŭ şi nu va înceta de a ne preocupa în cursul volumuluĭ de faţă.

Sîntem veselĭ dară de a profita, cel puţin acum, de cercetările d-luĭ Wesselofsky, completându-le la rîndul nostru prin ceĭa-ce le lipsesce.

§ 2. ‘Visul Maĭceĭ Domnuluĭ’, aşa după cum este intercalat în redacţiunea română cea modernă a ‘Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ’, sună în următorul mod:

1) Wesselofsky, Эпистолія о недѣлѣ, in Журналъ мин-т. Народнаго Просвѣщенія, 1876 martiĭ, p. 50–116.

2) Idem, Сонъ Богородицы и сводныя редакціи Эпистоліи, ibid., 1876 aprile, p. 341–368.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

«Visul pré-curatei Născătórei, când a adormit în muntele Maslinilor și când veni cătră dînsa Domnul Hristos în vedenia și dise: — «Oh, maica mea iubită! Dormi? — Și dacă s'a deșteptat sînta, a «respuns lui Isus Hristos și a dis: — Adormii, fiiul meŭ iubite, și «éră mĕ deșteptai; și pe tine te-am veḑut însuți legat și vîndut «și la stîlp legat, bătut și pe cruce ristignit, și din pré-curat și «sîntul teŭ trup ca un lemn cojit, și sîngele curgênd. — Respunse «Isus Hristos și dise: — Oh, maica mea iubită! Adevărat că visul, «care l'aĭ visat, voĭu să'l paț eŭ pentru némul omenesc și pentru «păcatele norodului acestuia . . . Cine o va arăta saŭ o va scrie «acéstă carte, acel om va avé milă dela Dumneḑeŭ și privința dela «toți óminii, și la césul morții lui mĕ voĭu arăta eŭ singură și mĕ «voĭu ruga cu toți îngerii cătră fiiul meŭ, pentru sufletul aceluĭ om «care va scrie saŭ o va arăta și altora, saŭ o va purta la sine a-«céstă sîntă carte, și-l voĭu duce întru împărăția ceruluĭ, amin.»

Prin «muntele Maslinilor», acest apocrif se aprópiă de începutul redacțiuniĭ celeĭ scurte a Legendeĭ Duminicei; prin «rugăciunea pentru păcătoși a Sânteĭ Fecióre cu toți îngerii», se aprópiă, pe de altă parte, de porțiunea finală a Călătorieĭ Maĭceĭ Domnului. Dacă Legenda Duminicei este A+B; dacă Călătoria Maĭceĭ Domnului este C+D; atunci Visul s'ar puté formula prin A+*x*+D. Astfel se explică de ce poporul, care nu face nemic fără a avé un pretext óre-care, un fel de rațiune a sa— obscură pentru noĭ căte o dată, căci este *a sa*, ér nu *a nóstră* — a lăsat să se lege pe tóte într'un singur mănuchiu.

§ 3. Am observat pînă acum adesea, că cărțile poporane circuléză maĭ tot-d'a-una în căte doă redacțiuni: una lungă și una scurtă.

Redacțiunea de maĭ sus a Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ este cea scurtă.

Pe cea lungă o aflâm:

1°. In broșurica ce se publică chiar sub titlul de *Visul Născătórei de Dumneḑeŭ*, unde o însoțesc maĭ multe rugăciuni «găsite la sîntul mormînt al Pré-sînteĭ», și din care noĭ avem doă ediții bucurescene din 1878, una editată de L.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Alcalay, cea-l'altă fără numele editoruluĭ, ambele de pagine 64 in-32 ;

2°. In broşurica întitulată *Carte de închinăciune către Născătórea de Dumneḑeŭ*, care nu este decăt o travestire de specula a celeĭ dĕntâiŭ şi din care noĭ avem o ediţiune craiovénă tot din 1878, editată de Ph. Lazar, 44 pagine in-16.

Ambele cărtecele aŭ avut o mulţime de ediţiunĭ de căte 5000 de exemplare în cursul ultimilor ḑece anĭ, căte doă şi treĭ pe an, pe lîngă carĭ maĭ adăogându-se cele vr'o 80,000 de exemplare din *Epistoliă*, ar resulta că ciudatul apocrif, în cele doă redacţiunĭ ale sale, s'a respândit în poporul român în nu maĭ puţin de vr'o 300,000 exemplare!

Prima ediţiune bucurescénă se făcuse la 1846; a doua la 1847[3]); cele maĭ multe ḑela 1862 încóce.

Nu există şi nu va exista — póte — nicĭ o dată o carte românéscă maĭ poporană, deşi în fond este tocmaĭ cea maĭ sărăcăcĭósă din tóte, cea maĭ lipsită de interes şi de învăţămînt, fără un grăunte de hrană pentru minte saŭ pentru imaginaţiune.

Cată să constatăm însă, că poporul nu atăt o citesce, pe căt o ţ i n e, femeile maĭ cu sémă purtând'o la sîn saŭ punênd'o sub perină.

Am fost nu puţin surprins, aflând într'o ḑi că fetiţa mea, de noă anĭ şi căte-va lune, dar deja elevă în a treĭa clasă gimnasială, nu se culcă fără a avé lîngă dînsa Visul Maĭceĭ Domnuluĭ, imitând în acésta pe amicele sale de acelaşĭ vrístă; şi mărturisesc fără sfială, că nicĭ eŭ, nicĭ soţia mea, n'am voit a o desamăgi asupra puterĭĭ pretinsuluĭ talisman, căcĭ copilul-individ, ca şi poporul-copil, are trebuinţă de a trece prin credinţă pentru a ajunge la sciinţă. Din acest punct de vĕdere aşa ḑicênd pegagogic, clerul nostru n'a făcut reŭ de a lăsa pe Românĭ să se desfetĕ în pace cu o nevinovată mincĭună.

3) Iarcu, op. cit., p. 52, 55.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 4. Iată acum redacțiunea românéscă cea lungă:

«Dormind Prè-sfînta Fecióră Născătóre de Dumnedeŭ în muntele «Eleonuluĭ, când a fost în cetatea Vitleemuluĭ, unde ar fi venit la «sfinția sa Domnul nostru Isus Hristos și a întrebat'o: Maĭca mea 'prè-sfîntă, dormĭ? Iară ea a dis: Fiĭul meŭ prè-dulce, prè-frumóse 'Isuse, am fost adormită, și iată că am vědut strașnic vis pentru 'tine! Și a dis Domnul: Spune, maĭca mea, visul ce aĭ vědut. «Și ea a dis: Fiĭul meŭ prè-dulce! Am vědut pe Petru în Roma 'și pe Pavel în Damasc, éră pe tine te-am vědut în cetatea Ieru-'salimuluĭ, răstignit pe cruce între doĭ tâlharĭ. Cărturariĭ și Fariseiĭ 'și necredincioșiĭ Jidovĭ defăimându-te, fórte te-aŭ batjocorit, și cu 'fiere te-aŭ hrănit, și cu oțet te-aŭ adăpat, cu trestiă și cu toiag 'peste cap te-aŭ bătut, și în sântul obraz te-aŭ scuĭpat, și cunună 'de spinĭ pe capul teŭ aŭ pus, și unul din ostași cu sulița în cóstă 'te-a împuns, din care îndată a eșit sânge și apă. Sórele s'a întu-'necat, luna în roșóță s'a schimbat, catapetézma Bisericeĭ de sus pînă «jos în doă s'a despicat, întunerec mare s'a făcut peste tot pămîntul «dela al șaselea pînă la al nouălea cés. Iosif și cu Nicodim mi se 'părea că te pogóră de pe cruce, și cu gîulgîu curat te-aŭ înfășurat, 'și în mormînt noŭ te-aŭ pus. Și în Iad te-aĭ pogorît, și ușele cele 'de aramă le-aĭ sfărămat, și zăvórele cele de fer le-aĭ zdrobit, pe 'Adam și pe Eva scoțêndu'ĭ afară. Și înviind a treĭa dĭ, te-aĭ înălțat 'la cerurĭ și te-aĭ pus d'a-drépta Tatăluĭ. Iar Domnul a dis: Maĭca 'mea prè-sfîntă, adevărat vis aĭ vědut! Și aceste tóte eŭ voĭu să le 'pătimesc pentru némul omenesc. Și de va scrie cine-va visul teŭ 'și-l va ține, și la sine îl va purta, și în casa sa îl va avé, de acea 'casă dracul nu se va apropia, și pe duhul cel necurat îl va goni, «și îngerul luĭ Dumnedeŭ va sta tot-d'a-una lîngă dînsul d'a-drépta, «și de năvălirile despre ómenĭĭ ceĭ reĭ va fi mântuit; și la drum de 'va călători și va avé acest vis pe lîngă sine, acel om nu se va «teme de grindină, de tunet, de fulger, și de tótă mórtea grabnică «va fi ferit; arhanghelul Mihail va fi lîngă dînsul, îndreptând calea 'luĭ.orĭ în cotro va merge; la drépta judecată va afla milă, și la 'eșirea sa din viață mĕ voiŭ arăta luĭ om de'npreună cu tine, maĭca 'mea; și îngerul meŭ va lua sufletul luĭ, ducêndu'l întru împărăția 'cerurilor, veselindu-se acolo cu toțĭ drepțiĭ, carĭ din vĕc bine aŭ «plăcut mie, amin.»

§ 5. D. Wesselofsky cunósce o mulțime de redacțiunĭ rusescĭ ale Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ, în proză și'n versurĭ; apoĭ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

o redacţiune polonă în proză; o redacţiune italiană şi una portugesă, ambele versificate; în fine, o imitaţiune serbă.

Pe lîngă acestea, afară de cele doă redacţiuni române şi afară de o imitaţiune spaniolă, noĭ maĭ cunóscem una maghiară în proză, una rutenă tot în proză, una proveņţală în versurĭ.

Să începem dela cele prozaice.

§ 6. Nu vom reproduce aci redacţiunea polonă, căcĭ ea nu diferă de cea românéscă scurtă decât numaĭ dóră prin aceĭa că adaugă ‹Britania› (=Bethania) pe lîngă ‹muntele Maslinilor› (w Brytanii na górze Oliwnéj), ceĭa ce am maĭ veḍut maĭ sus — ‹Texturĭ măhăcene› No. I — în redacţiunea cea scurtă maghiaro-ruteno-polonă a Legendeĭ Dumineceĭ; apoĭ menţionéză ca judecătorĭ aĭ luĭ Crist pe ‹Anna, Caiafa, Pilat şi Erod›; în sfîrşit, maĭ anină pe icĭ pe colea căte un cuvinţel fără consecinţă.[4])

Nu este totuşĭ fără interes datul cronologic, cu care se încheiă acéstă redacţiune polonă: ‹S'a scris în anul 1545...›.

De aceĭaşĭ natură este şi redacţiunea rutenă, pe care însă o termină următorul adaos eterogen:

‹Aceste sfinte cuvinte, însuşĭ Domnul nostru Isus Hristos le a trimis în lumea acésta luĭ Leone, patriarculuĭ dela Ierusalim; ĭar Leone, «sfinţindu-le, le-a trimis fratelui seŭ regeluĭ, care era atuncĭ în ‹resbeĭu şi, cu ajutorul lor, a isbutit a birui pe duşmanĭ; căcĭ ‹acéstă carte avea atăta putere, încât dacă se afla într'o casă, acea ‹casă nu se temea de foc, nicĭ de fermece, nicĭ de vorbele cele rele; «omul care o va purta pe sine, va dovedi pe toţĭ vrăjmaşiĭ seĭ şi «va avé iertare de păcate pentru patru-ḍecĭ de ḍile; ĭar femeĭa, de ‹va fi însărcinată şi va purta acéstă carte, va avé facere uşóră, ḍi-‹cênd următórele cuvinte: Hristos cu mine, Hristos d'asupra mea, ‹Hristos mĕ păzesce ḍi şi nópte şi'n tot clasul de orĭ-ce reŭ. Rogu-«te, Dumneḍeule meŭ, prin patima ta, pe care aĭ îndurat'o pentru ‹noĭ păcătoşiĭ, apără-mĕ de orĭ-ce năpaste şi ispită drăcéscă. Sfinte ‹Ióne Botezătorule, apără-mĕ de tóte relele!›[5])

4) Jerlicz, op. cit., t. 2. p. 44-5.
5) Dragomanov, op. cit., p. 168.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Acest adaos, asupra căruia nu credem de trebuinţă a ne opri mai mult, este un fel de *mixtum-compositum* din Legenda Duminicei, dintr'un descântec şi din alte motive analóge.

E mai originală redacţiunea maghiară, publicată, împreună cu redacţiunea cea scurtă a Legendei Duminicei, în: *A hét mennyei sz. zárok*, broşurică despre care noi am vorbit mai sus la No. I între „Texturi măhăcene„.

Ea sună în următorul mod:

„A boldogságos szüz Anyának álma: Hogy a kegyetlen zsidók megfogták és megkötözték, Jeruzsálem városában utczáról utczára Annáshoz, Kaifástól Pilátushoz megkötözve kegyetlenül hurczolták szent testedet, Pilátusnál mezitelen oszlophoz kötözték, kegyetlenül megostoroztak, töviskoronát szent fejedre tevén, kezedbe nádat adtak, mint király ugy csufoltak; hogy szent testedből bőven vért vertek s folyattak ki, s iszonyu halálra ítéltek; hogy szent válladra nehéz keresztfát adtak, a városból egy nagy magas hegyre kisértek; hogy a te szent testedet a keresztfára szörnyüképen kétfelé húzták, vas szegekkel hozzá szegezték, és hogy szent szádat epével, eczettel s méreggel itatták, szent oldaladat általverték, hogy abból szörnyü és iszonyu vér és viz csurgott, és terólad mind énreám cseppegett; annakutána hogy téged koporsóba tettek és az én kezeimből kivettek, a min az én szivem igen megszomorodott, és szegény lelkem, testem ellankadott. A mi Urunk Jézus Szüz Máriának igy felele, mondván: Kedves szerelmes Anyám, igazán való álmot láttál; mert valaki arról az álomról gondolkozik, vagy magával hordozza, vagy házánál tartja, megszabadul minden gonosztól, és valamire tégedet vagy engemet kér, mindenben meghallgattatik, hirtelen halállal meg nem hal, és semmi fogyatkozás házánal nem lészen, szent gyónás és áldozat nélkül meg nem hal; és én és te, szerelmes Anyám! készek leszünk a lelket halála óráján mennyországba vinni, hogy örvendezzen az angyalokkal s megdicsőült szentekkel mindörökön örökké. Amen„.

Adică:

„Visul bine-cuvîntatei Fecióre Născătóre: Nemiloşii Jidovi te-aŭ „prins şi te-aŭ legat în oraşul Ierusalim, sfîntul teŭ corp legat l'aŭ „purtat fără milă dela Ana la Caiafa şi Pilat; la Pilat te-aŭ legat gol „de stîlp, te-aŭ bicîuit fără milă, punênd pe sfîntu'ţi cap cunună de „spini, ţi-aŭ dat în mână o bucată de trestiă şi te-aŭ batjocorit de

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

'rege; din sfintu'ţĭ corp aŭ stors prin bătaiă de a curs cu îmbel-
'şugare sânge; osândindu-te la mórte grózničă, pe umărul teŭ sfînt
'aŭ pus o cruce grea, şi te-aŭ scos din oraş pe un deal mare şi
'înalt; sfîntul teŭ corp l'aŭ întins pe cruce în doă părţĭ, ca pe
'un monstru; l'aŭ pironit acolo cu pirône de fer, ĭar sfînta ta gurĭ
'aŭ adăpat'o cu fierc, oţet şi venin; ţĭ-aŭ străpuns sfînta cóstă,
'ast-fel că din ca a curs grozav de mult sânge şi apă, care de
'pe tine a picurat pe mine, după ce te-aŭ aşedat în coşcĭug, luându-
'te din braţele mele, ceĭa-ce a întristat fórte inima mea, ĭar săr-
'manul meŭ corp şi suflet şĭ-aŭ perdut simţirea. — Domnul nostru
'Isus a respuns Fecĭórei Maria ast-fel: Dragă şi ĭubită mamă, aĭ
'avut un vis adevărat, şi dacă se va gândi cine-va la acel vis, saŭ
'il va purta cu sine, saŭ îl va ţinè în casa sa, va scăpa de tot rĕul,
'şi dacă s'ar ruga de ce-va la mine saŭ la tine, va fi ascultat întru
'tóte; nu va muri de mórte grabniçă şi nu va suferi nicĭ o scădere
'în casa sa; nu va muri fără sfînta spovedaniă şi comunicare, ĭar
'eŭ şi tu, ĭubita mea mamă, vom sta gata în ciasul morţiĭ a-ĭ duce
'sufletul în raiŭ, ca să se bucure cu îngerii şi cu sfinţiĭ glorificaţĭ
"în vecĭ vecilor, amin„.

§ 7. Trecem la redacţiunile în versurĭ.

Din cele rusescĭ, lungĭ şi scurte, alegem pe cea următóre, pe care d. Wesselofsky o citéză numaĭ în trécăt:

Что во церкви, во соборѣ,
На правой рукѣ, на престолѣ
Стоитъ Дѣва Марія,
Молится Богу со слезами
И проситъ своего сына:
—Оже Ты, Сынъ,
Я видѣла про Тя сонъ,
Страшенъ, ужасенъ;
Поведутъ Тя къ Богу, къ им-
ператору,
Станутъ руки и ноги распинати,
Голову крестомъ убивати,
Потечетъ Твоя кровь, что бы-
страя рѣка,
Запечется Твое тѣло, что сло-
вая кара.
—Оже Ты, Мать,

Iată în biserică, în catedrală,
La mâna dréptă, pe altar,
Stă Fecĭóra Maria,
Se'nchină luĭ Dumneđeŭ cu
lacrime
Şi se rógă fiĭuluĭ seŭ:
—O tu, fiĭule!
Eŭ te-am veđut în vis,
Înfricoşat, gróznic:
Te vor duce la Dumneđeŭ, la
împărat;
Îţĭ vor răstigni mâncle şi picĭórele;
Cu crucea te vor ucide la cap;
Va curge sângele teŭ, ca rîul
cel repede;
Se va închega corpul teŭ, ca
scórţa de brad...

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Я самъ про то знаю,	—O tu, mamă!
Я самъ про то вѣду,	Insumĭ o cunosc,
Что поведутъ Меня къ Богу...	Însumĭ o seiŭ,
Кто этотъ сонъ въ день три раза проговоритъ,	Că mĕ vor duce la Dumneḑeŭ!
	Cine va rosti acest vis de treĭ orĭ pe ḑi,
Съ тѣмъ человѣкомъ будетъ ангелъ ходить.	Cu acel om va umbla îngerul.
O, Господи, слава Тебѣ!	O, Dómne! gloriă ţie!
Дѣва Богородица, слава Тебѣ![6])	O, Fecióră născătóre! gloriă ţie!

Iată acum redacţiunea cea italiană, descoperită de d. Wesselofsky într'un manuscris tocmaĭ din secolul XIV, şi 'n care ‘pétra de marmură‚ amintesce ‘stîlpul de marmură‚ din Textul nostru bogomilic No. I, p. 266, § 3.

‘Questa seguente orazione è una visione che fecie la Nostra Don-
‘na del suo figliuolo Gesù Cristo, ed è di grande vertude a dirla e
‘grande perdonanza:

Siedesi, siedesi madre Maria
In su pietra marmoria;
Il su'bel figlio di là si venia
E dicie: che fate voi qui, madre mia,
Madonna Santa Maria?
—I'ò dormito e so isvegliato
D'un forte songnio che i'ò songniato:
In sul monte Chalvano che io ti vedea a menare,
Le mani e i piedi ti vedea inchiavellare,
Corone di spine ti vedea incoronare,
D'acieto e di fiele ti vedea abeverare,
Il tuo bel fianco vedieti lanciare,
Latte e sangue vedie versare.
—Madre mia, cotesto noun'è songnio,
Anzi è ben verità.

‘Di l'oggi e dì lo sempre. Che sappia tutta giente, chi per lo mio
‘amore tre volte il die il dira, le pene dello'nferno giamai non vedrà,
‘le sedoria del paradiso mecho le riempierà, nè in acqua chorrente,
‘nè in fuoco arezente, nè in podestà potente non perirà. Amen, amen,
‘amen, amen, amen.‚

6) Maykov, op. cit. p. 516, No. 246.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

E mult mai poetică următórea redacţiune portugesă de pe insulele Açore, unde Maĭca Domnuluĭ ne apare ‘cu pĕr de aur’ şi unde ea ‘nicĭ veghĭază, nicĭ dórme, ci speră în venirea luĭ Crist’, după ce visase despre el un vis ‘cum mai bine să nu'l fi visat’ : .

Senhora Santa Maria,
Seu cabello de ouro fino!
Perguntou seu bento filho,
Se velava ou dormia?
Respondeu Nossa Senhora:
—Filho, perguntas se vêlo?
Eu não velo e não durmo,
Pela vossa vinda espero!
Sonhei esta noite um sonho,
Mais valera não sonhal'o:
Que o meu filho era morto,
N'uma cruz crucificado!
Seus sagrados pés e mãos
N'uma cruz estão pregados!
A sua sagrada bocca
Cheia de fel e vinagre!
—Calae vos, oh minha mãe,
Senhora Santa Maria,
Não valera não sonhar,
Que isso verdade seria!
Quem esta oração souber,
Quando este mundo largar,
As portas de céo abertas
De par em par achará,
Pelas portas do inferno
Nunca por là passará.

Iată, în fine, şi redacţiunea provenţală, în care conversaţiunea între Crist şi Sânta Fecĭóră se face prin intermediul arcangeluluĭ Gabriele şi unde nu sînt fără frumseţă ‘suspinele stelelor’ şi ‘picăturele de sânge ale sóreluĭ’, puse în locul prozaicei relaţiunĭ despre crucificarea Mântuitoruluĭ:

Au bouesc doou mount dęs Ouliviers
Ounte Jesus a fach soun liech,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Jesus un tant grand cris a gitat,
Que Gabriel s'est reveillat.
Gabriel, veilletz ou dourmetz ?
—Iou ni n'en douerme ni n'en veille.
—Anetz au bouesc de Jerusio
Li trouvaretz ma Mero Mario,
Li diretz: Diou vous douno lou bouen jour.
—Mero, boueno Mero, n'en siatz tristo,
Que marri pantai n'avetz-vous fach?
—Ai fach un pantai que les estellos
S'en ananavoun en souspirant,
Que lou soureou dóou ciel saunavo
Et n'en degoutavo de sang.
—Ah! Mero, boueno Mero,
N'es pas un pantai qu'avetz fach,
Es la puro realita.
Qu aquest ouresoun saura
Tous les divendres lou dira,
Jamai soun amo perira,
Diou de l'Infer la tirara . . .[7])

§ 8. Ceĭa-ce ni se pare a fi semnificativ în redacţiunea proventală, este prescripţiunea de a se recita ‘Visul Maĭcel Domnuluĭ, nu în tóte ḑilele, ci anume ‘în tóte *vinerile*’.

Să nu fie óre acésta, în reminiscinţa Latinilor din Provenţa, o remăşiţă a cultuluĭ paganic al *Venereĭ*, confundat cu adoraţiunea creştină a Sântelĭ Fecióre?

Pe lingă cele ce am spus deja într'un alt loc—veḑĭ maĭ sus pag. 143 § 7—asupra persistinţeĭ Venereĭ în panteonul creştin, vom maĭ adăoga următórea observaţiune generală a unuĭ ḑugetător engles:

‘Creştinismul a devenit în lume o putere intelectuală cen‘trală nu atăt prin învingerea şi înlocuirea religiunilor rivale, ‘căt prin absorbirea şi transformarea lor. Vechile sisteme, ve‘chile rituri, vechile imagini s'aŭ altoit cătră noul creḑ, re‘ţinênd mult din anticul lor caracter, dar luând alte numi

7) Arbaud, *Chants populaires de la Provence*, Aix, 1862 t 1, p. 13-14.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

„saŭ altă nuanţă. În Sânta Fecióră se mai recunósce ce-va „şi din simbolismul gnosticilor, şi din Isis a Egiptenilor, şi „din Cibela . . .„ [8]).

De ce nu şi din Venere?

D. Wesselofsky, căruia i-a scăpat din vedere redacţiunea proventală, ar fi în astă privinţă — credem noi — de o altă opiniune. Vinerea era o ḑi de predilecţiune a faimóseĭ secte a Flagellanţilor, cărora — din acéstă causă — savantul Rus le atribue intercalarea eĭ în Legenda Duminicel. De aci însă ar resulta, pe acelaşĭ temeiu, amestecul Flagellanţilor şi în redacţiunea proventală a Visuluĭ Maĭcel Domnuluĭ.

Ambele ipotese sînt de o potrivă ademenitóre. E maĭ probabil totuşĭ, că Proventaliĭ aveaŭ în vedere nu atât pe antica Venere, dar nicĭ calendarul flagellantic, pe cât pur şi simplu acea împregĭurare că răstignirea luĭ Crist s'a întâmplat într'o ḑi de vineri, de unde consecinţa naturală că nicĭ o altă ḑi nu se potrivesce maĭ bine cu aducerea a-minte a Patimeĭ Mântuitoruluĭ la creştinĭ de orĭ-ce rit şi de orĭ-ce ginte.

Acésta nu exclude însă cu desăvîrşire pe cele-l'alte doă ipotese. Tóte împreună aŭ putut concurge în casul de faţă, maĭ mult saŭ maĭ puţin, la preferinţa Proventalilor pentru ḑiua de vineri. In privinţa credinţelor poporane în genere, trebuĭ să ne ferim cu stăruinţă de a le atribui într'un mod exclusiv căte uneĭ singure cause, căcĭ studiul maĭ profund ni le arată, aprópe tot-d'a-una, desfăşurându-se dintr'o causalitate fórte multiplă, din împletecirea influinţelor celor maĭ eterogene şi adesea anacronistice.

§ 9. Tóte redacţiunile de maĭ sus se aprópiă maĭ mult de redacţiunea românéscă cea scurtă, cu care unele din ele se chĭar identifică. Redacţiunea românéscă cea lungă remâne órecum singuratecă, cuprinḑênd în sine căte ce-va din alte apocrifurĭ, bună-óră menţiunea luĭ Petru la Roma şi Pavel la Damasc.

8) Lecky, *History of the rise and influence of the spirit of rationalism*, London, 1865, t. 1, p. 231.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Care din doă să fie cea mai veche?

Ne mărginim a pune înainte acéstă întrebare, fără să ne încercâm a o resólve.

Deşi nu avem la mână din cele doă redacţiuni române nici un text anterior secolului XIX, totuşi nu ne îndoim, că strămoşii noştri aŭ cunoscut Visul Maicei Domnului între anii 1500-1600, póte chiar mai de'nainte.

Este nu mai puţin probabil, că Românii, Slavii, Ungurii, Italianii, Portugesii şi Provenţalii nu sînt singurele popóre în Europa la cari a circulat vre-o dată saŭ mai circuléză acest apocrif; ba încă cine scie dacă, asemenea Legendei Dumineei, el nu va fi străbătut cum-va pînă şi la creştinii din Asia şi din Africa.

Este curios tótuşi, în ori-ce cas, că nici d. Wesselofsky, nici noi înşi-ne, n'am putut găsi o redacţiune gréeă, deşi mai tóte cărţile poporane religióse ale Slavilor şi ale Românilor, după cum am constatat'o adesea în cursul acestui volum, se datoresc fabricei bizantine.

N'ar trebui óre să bănuim de aci, că Visul Maicei Domnului, printr'o excepţiune din regulă, va fi fost un ἅπαξ λεγόμενον născut în Occidinte?

Iată încă o întrebare, pe care érăşi o lăsâm fără soluţiune.

§ 10. Ori-care ar fi originea primitivă şi respândirea relativă a misteriosului Vis, el a reuşit a prinde cele mai adânci rădăcine în consciinţa poporului român; rădăcine mai adânci — póte — decât ori-unde aiurea, căci numai la noi — întru cât am putut afla pînă acum — acest apocrif a isbutit din sfera „cărţilor poporane„ a trece cu desăvîrşire, printr'o transfiguraţiune totală, în sfera „literaturei poporane nescrise„.

Tóte redacţiunile, menţionate saŭ reproduse mai sus, cele în proză ca şi cele versificate, sînt de proveninţă c ă r t u r a r ă, saŭ mai bine p o p é s c ă. Tóte aŭ fost compuse pentru popor, dar nu de cătră popor, măcar-că după gustul poporului.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Unica prelucrare pe jumătate poporană a Visului, pe care o aduce d. Wesselofsky, este următorul frumos cântec serbesc:

«Pe sântul munte stă o sântă biserică, îngrădită cu mir, afumată «cu tămîe. In sânta biserecă sântul Ilie și sântul Penteleŭ cântă li-«turgia, chiamă pe fecióra Maria: —Veghezĭ tu óre, saŭ dormĭ? saŭ «pe Domnul Hristos îl ţiĭ pe braţe? — Nicĭ veghez eŭ, nicĭ dorm, «ci ţin în braţe pe Domnul Hristos. — Aŭ năvălit Jidoviĭ, ĭ-aŭ «răpit pe Hristos, l'aŭ răstignit pe cruce, sub unghĭ ĭ-aŭ bătut cuĭe, «unde aŭ bătut cuĭe — acolo a ţîşnit sângele, unde a ţîşnit sânge-«le — acolo aŭ resărit florĭ: sburaŭ îngerĭĭ, culegeaŭ florile, le le-«gaŭ în mănuchĭuĭ, le împletĭaŭ în cununi, le duceaŭ de'naintea lui «Dumneḑeŭ.»

Şi apoĭ adaos în proză:

«Dumneḑeŭ a ḑis: cine va ceti acéstă rugăcĭune de treĭ orĭ dimi-«néţa şi séra, eŭ îĭ voĭu fi în ajutor şi-ĭ voĭu ierta păcatele.»

Acest cântec însă, după cum am spus, este abia pe jumătate poporan, nu numaĭ din causa adaosuluĭ celuĭ prozaic dela sfîrşit, dar pînă şi prin amăruntele sale pré-bisericescĭ, carĭ par'că nu se împacă pe deplin cu admirabila metamorfosă a sângeluĭ în florĭ.

Maĭ poporan este următorul descântec spaniol, pe care nu l'a cunoscut d. Wesselofsky:

A la puerta del Cielo
Polonia estaba;
Y la Virgen Maria
Alli pasaba:
— Diz, Polonia, que haces?
Duermes? o velas?
— Señora mia, ni duermo ni velo,
Que de un dolor de muelas
Me estoy muriendo.
— Por la estrella de Venus
Y el sol poniente,
Por el santisimo sacramento
Que tuve en mi vientre,
Que no te duela mas ni muela ni diente.[9])

9) Nisard, *Hist. des livres populaires*, t. 2, p. 95.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Aci totul s'a schimbat. Crist s'a prefăcut în *Polonia*, adecă *sânta Apollonia*, care se plânge de durerea de măsele. S'aŭ păstrat numaĭ tonul general, forma dialogulŭĭ şi tipica expresiune:

Duermes o velas...,

pe care noĭ am veḑut'o deja maĭ sus în redacţiunile portugesă şi proveņţală ale Visulŭĭ Maĭceĭ Domnulŭĭ şi chĭar în cântecul serbesc.

Nu e fără interes tot o dată de a vedé pe Sânta Fecĭóră jurând pe „stéua Venus„, ceĭa-ce confirmă pînă la un punct observaţiunile nóstre de maĭ sus—pag. 143 şi 396—despre désa amalgamare a credinţelor creştine cu cele paganice.

Nu se póte îndoi cine-va, că descântecul spaniol procede directamente din Visul Maĭceĭ Domnulŭĭ.[10]) Ca descântec, el este tot ce póte fi maĭ poporan. In privinţa estetică însă, nu s'a făcut nicĭ un pas înainte, nu s'a adaos nemic roditor către originalul cel arid. Este curat poporan, şi totuşĭ mult maĭ pe jos de cântecul serbesc cel pe jumătate poporan.

Numaĭ Româniĭ aŭ isbutit a plăsmui din prozaicul Vis o creaţiune pe deplin poporană, fără nicĭ un amestec cărturar, şi fórte poetică în acelaşĭ timp, deşi ea a remas maĭ credinciósă ideeĭ prototipuluĭ decât descântecul spaniol şi decât cântecul serbesc.

Iată o baladă română din Oltenia:

— Tudor, Tudor, Tudorel,
Dragul mameĭ voĭnicel!
Decând mama ţĭ-aĭ lăsat
Şi Olteniĭ ţĭ-aĭ adunat
Pe ciocoĭ să-ĭ prindĭ în ghĭară
Şi s'alungĭ Greciĭ din ţeră,
Mult la faţă te-aĭ schimbat

10) Indirectamente se légă cu acelaşĭ apocrif un descântec săsesc din Transilvania, citat de d. Wesselofsky după Schuster, *Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder*, p. 307—8, unde Crist şéde pe o „pétră de marmură„, ca Maĭca Domnulŭĭ în redacţiunea italiană, ér rugăciunea „trebuĭ citită în tóte vinerile„, ca în redacţiunea proveņţală; dar ideea visulŭĭ şi dialogul aŭ despărut acolo cu desăvîrşire.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Şi mi-te-aĭ întunecat!
Spune, maĭcă, ce te dóre?
Că m'oĭu face vrăjitóre,
De alén să te descânt:
Să calcĭ vesel pe pământ!

— Aleĭ, maĭcă! aleĭ, dragă!
Curând visul mi-l deslégă!
Că sciĭ, maĭcă? am visat
Buzduganu-mĭ fărîmat,
Sabia-mĭ cea bună nouă
Am visat'o ruptă 'n două,
Puşca mea cea ghintuită
Am visat'o ruginită;
Maĭcă! pistólele mele
Le-am visat făr' de oţele;
Apoĭ înc'am maĭ vĕḑut
Şérpe galben prefăcut,
Ce purta córne de ţap
Şi créstă roşiă 'n cap;
El avea ochĭu vînḑător,
Avea graĭu linguşitor,
Şi mĕ tot ruga mereŭ
Să mĕ duc la cuĭbul seŭ!

— Ba, ferésca Dumneḑeŭ!
Să nu te ducĭ, fătul meŭ,
C'acel şérpe veninos
E vr'un duşman ticălos,
Vre-un hoţ volintiraş
Şi la inimă vrăjmaş.

— Maĭcă, măiculiţa mea!
Cum să scap de cursă rea?
Căcĭ un glas prevestitor
Îmĭ tot spune c'am să mor...

— D'aĭ să morĭ, drăguţul meŭ,
Facă ce-a vrea Dumneḑeŭ!
Dar să sciĭ tu dela mine,
C'un Român voĭnic ca tine,
Pîn'ce cade, pîn'ce móre
Calcă şerpiĭ în picióre,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Căcĭ d'un şérpe 'nveninat
I se ĭértă un păcat![11])

Crist, ‘măntuitorul, omenirĭĭ, a devenit aci Tudor Vladimirescu, ‘măntuitorul, Românieĭ. Dialogul între mumă şi fĭiu, ideĭa visuluĭ profetic, fatala luĭ realisare, tóte astea aŭ remas intacte. S'a conservat la sfîrşit pînă şi caracteristica ‘iertare a păcatelor,. Deosebirea esenţială este numaĭ că viséză fĭiul, ĭar nu muma. Imitaţiunea saŭ — maĭ bine — l o c a l i s a r e a ‘Visuluĭ Maĭceĭ Domnuluĭ, e învederată: şi totuşĭ cătă distanţă, sub raportul poetic, dela sarbedul original pînă la strălucita luĭ resfrângere!

Se scie că August Comte, părintele aşa numituluĭ Positivism, propunea introducerea unuĭ noŭ calendar, în care numile cele obscure din Menee să fie înlocuite prin illustraţiunile omenirĭĭ, prin Dante, prin Shakspeare, prin Guttemberg, prin Cesar etc., remânênd însă neatinşĭ giganţiĭ creştinismuluĭ: un Paul saŭ un Augustin.[12]) Românul, în acest sens, a fost maĭ de mult p o s i t i v i s t, fără a înceta totuşĭ un singur moment de a respecta religiunea. El n'a renegat pe Crist, dar ĭ-a făcut cu propriele sale mijlóce o icónă, o imagine, o representaţiune locală, un tip maĭ familiar din răstignitul eroŭ naţional. Nu Crist s'a pogorît pînă la Tudor Vladimirescu, ci Tudor Vladimirescu s'a rădicat pînă la Crist...

---

11) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 216.—*Revista Română*, 1863, p. 308, unde sînt varianturĭ.

12) Caro, *La religion positiviste*, in *Etudes morales sur le temps présent*, Paris, 1855, p. 83.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

III.

APOCALIPSUL

APOSTOLULUI PAUL

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

APOCALIPSUL APOSTOLULUI PAUL.

Introducere.

§ 1. Neuitatul Ozanam, într'un studiŭ „Despre fântînele poetice ale Comediei Divine„, a analisat un lung şir de „călătorie la Iad„, antice şi medievale, începênd dela un pasagiu din Mahâbhârata pînă la Infernul lui Dante.[1])

Lista, deşi fórte lungă, este totuşi departe de a fi fără lacune; şi nu noi vom lua asupră-ne sarcina de a o completa, ba nici măcar de a o reproduce.

Cele mai celebre visiuni antice de acéstă natură sînt a lui Ulisse în Homer şi a lui Enea în Virgiliŭ, pe lîngă cari ar fi păcat de a uĭta parodia muşcătorului Lucian, unde ne arată pe marele rege Filip redus în Iad la modestul rol de a-şi cărpi nesce vechi papuci.

La Romani imaginile muncelor din Infern erau atât de comune, atât de respândite în popor, încât Plaut ţice unde-va:

> Vidi ego multo saepe quae Acherunti fierent
> Cruciamenta.... ;

iar la Greci Aristotele ne spune că, din cele patru feluri de tragedie, unul este anume acela în care acţiunea se petrece în Tartar.

1) Ozanam, *Des sources poétiques de la Divine Comédie*, în *Les poëtes franciscains*, p. 351—469. — Cfr. Alfred Maury, *Enfer*, în *Encyclopédie moderne*, t. 14 (1851), p. 76—115.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Cu tóte astea, nicĭ o dată capitala Sataneĭ n'a fost maĭ frecuentată ca în cursul véculuĭ de mijloc. In literatură cel puţin, acea epocă ne-a lăsat maĭ multe pelerinagĭurĭ la Ĭad decăt la Ierusalim; şi 'n orĭ-ce cas, nesce pelerinagĭurĭ cu mult maĭ citite. Să ĭea cine-va Vieţele Sânţilor, cele grece saŭ cele latine, şi o să se sperie de mulţimea visiunilor infernale. Altele, tot pe atăt de numeróse, nu s'aŭ cuprins în Hagiografiă. Cele maĭ renumite sînt: a luĭ Patrick, a luĭ Guerino Meschino, a luĭ Tindal, a luĭ Wettin, a luĭ Bernold, a luĭ Alberic, a luĭ Owen, a luĭ Winfred, a sântuluĭ Ansgar, a sânteĭ Terese, a regeluĭ Carol Pleşuvul, a marchesuluĭ Hugo de Brandeburg, a landgrafuluĭ Ludovic de Turingia etc.[2]), ĭar la Bizantinĭ: a luĭ Timarion şi a luĭ Mazari. Se găsesc printre ele pînă şi bucăţĭ comice, ca: 'Jongleur qui va en enfer, şi altele, carĭ ne amintesc, prin lipsă de respect pentru cele ne-sfinte, pogorîrea în Infern a luĭ Bacchus în Aristofan.

Nu maĭ menţionâm drăciele ne-creştine, bună-óră călătoria la ĭad a poetuluĭ evreesc Immanuel ben Salomo pe la 1330, pe care'l călăuzla profetul Daniele, întocmaĭ ca Virgiliŭ pe Dante.[3])

§ 2. Multe şi diferite cause, unele generale, altele proprie evuluĭ mediŭ, aŭ concurs la producerea acestuĭ fenomen.

Pe de o parte, don-quichotismul era la ordinea ţileĭ. Toţĭ, pînă şi sfinţiĭ, dorĭaŭ a fi cavalerĭ. Pe apostolul Paul — vedĭ maĭ jos §-ful 4 — trubadurĭĭ îl numĭaŭ 'baronul Paul': *Pol le ber*; ĭar pictorĭĭ şi sculptorĭĭ bisericescĭ îl înarmaŭ ca pe un vitéz mergênd la bătăliă.[4]) Erà spiritul timpuluĭ. Pe când unĭĭ provocaŭ la duel pe falniciĭ paladinĭ, alţiĭ chiămaŭ la trîntă

2) Cfr. Delepierre, *L'Enfer, essai philosophique et historique sur les légendes de la vie future*, Londres, 1876, passim.

3) Steinschneider, *Apocalypsen mit polemischer Tendenz*, în *Zeitschr. d. d. morgenl. Gesellschaft*, t. 28 (1874), p. 628.

4) St. Laurent, *Iconographie de St. Pierre et St. Paul*, în Didron ainé, *Annales archéologiques*, t. 25, p. 217: 'Or saint Paul n'était, assurément, revêtu d'aucun caractère militaire, sa mission était purement civile; et cependant, dès le Moyen-Age, l'usage avait prévalu de l'armer de pied en cap, comme un guerrier...'

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

pe însuşĭ dracul, ba încă mergeaŭ chĭar la el a-casă, pentru a-ĭ arunca mănuşa drept între córne.

Pe de altă parte, teribilul e frumos: ‘fair is foul and foul is fair’, după expresiunea fermecătoreselor luĭ Shakspeare. Poporul alérgă nebun după ceĭa ce'l îngrozesce: aci, la arena gladiatorilor; dincolo, la auto-da-fé; dincóce, la lupta taurilor; pretutindeniĭ, la guillotină saŭ la spînzurătóre, negreşit nu pentru a fi victimă, dar pentru a privi în siguranţă suferinţele altora, pentru a vĕrsa o lacrimă, pentru a simţi o bătaiă de inimă. Şi ce óre póte fi maĭ teribil ca Infernul, construit ad-hoc prin fantasia omuluĭ din tot ce însuflă teróre?

Nu maĭ vorbim de alte cause maĭ secundare. Frica ĭaduluĭ înlesnĭa stăpînuluĭ ţinerea în frâŭ a celor stăpîniţĭ, dar şi pe ceĭ stăpîniţĭ îĭ apĕra adesea de desfrâul stăpînuluĭ; frica ĭaduluĭ umplea pînă'n vîrf punga cleruluĭ, dar împedeca în acelaşĭ timp abusurile clericale; frica ĭaduluĭ funcţiona ca un fel de lege penală preventivă în sînul superstiţióseĭ barbarie a véculuĭ de mijloc; maĭ în sfîrşit, frica ĭaduluĭ era bună atuncĭ pentru toţĭ şi pentru fie-care.

§ 3. Crist, Maĭca Domnuluĭ şi Apostoliĭ staŭ în capul religiuniĭ creştine, conducĕtorĭ vĕḑuţĭ cătră cele nevĕḑute, elastică trăsură de unire între om şi Divinitate.

Călătoriele lor la ĭad trebuĭaŭ să serve de model pentru excursiunile posterióre maĭ mărunte.

Cea maĭ puţin poporană a fost pogorîrea în Infern a luĭ însuşĭ Crist, descrisă, nu fără scânteĭ de adevărată poesiă, dar pré pe scurt, maĭ mult ca o apariţiune decât ca o ‘umblare’, în pretinsul evangeliŭ al luĭ Nicodem, de unde a trecut pe de'ntregul în Messiada luĭ Klopstock.

Dacă acest apocrif a fost saŭ n'a fost cunoscut Românilor, nu scim. Intre cărţile bogomilice, în orĭ-ce cas, el nu figurézĕ. Mult gustat nu era nicĭ în Occidinte. Puţinătatea amăruntelor infernale se pare a-ĭ fi stricat în opiniunea publică a ómenilor din vécul de mijloc, cărora le plăceaŭ grozăviele grămă-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dite una peste alta într'o panoramă pe cât se póte mai prelungită.

Să nu uităm totuşi, că din evangeliul lui Nicodem episodul lui Crist în Infern a fost intercalat într'un alt apocrif mai norocos, mai poporan, certamente familiar Bogomililor — vedi mai sus p. 256 —, anume în aşa numitele „Intrebări ale apostolului Bartolemeŭ cătră Maica Domnului", de care există manuscrise slavice fórte vechi.[5])

Despre pogorîrea Maicei Domnului, de tot lungă, plină cu fel de fel de „quae Acherunti fierent cruciamenta", şi tocmai de aceia fórte poporană în tóte ţerele creştine medievale, noi am vorbit pe larg în întroducerea la textul precedinte.

Dintre Apostoli, pogorîrea în iad a fost reservată celui mai de frunte, celui mai vorbitor şi mai umblător tot-o-dată: Paul, a căruia călătoriă, în adevăr, dacă n'a întrecut în popularitate pe a Maicei Domnului, dar cel puţin n'a remas nici decum în urmă.

Este remarcabil, că însuşi Dante o citéză într'un mod indirect în cântul II din „Infern":

Andòvvi poi lo vas d'elezione . . ..

unde o glossă adauge: „Paolo apostolo, lo quale fu vaso d'elettione, andò al inferno".[6])

§ 4. Textul grec al acestui apocrif, publicat întreg de cătră Tischendorf, de'mpreună cu variante dintr'o redacţiune siriacă, şi a căruia compunere nu este cu mult posterióră epocei lui Teodosiŭ cel Mare, pórtă titlul de: Ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Παύλου.[7])

El a fost prelucrat în evul mediŭ, în proză şi'n versuri, în mai tóte limbele europeane, începénd dela cea latină.

Reproducênd un fragment dintr'o redacţiune versificată francesă, d. Paul Meyer îl precede de următórea notiţă:

5) Tichonravov, op. cit., t. 2, p. 18—22.
6) Ozanam, op. cit. p. 375.
7) Tischendorf, *Apocalypses*, p. 34—69.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹Je ne m'étendrai pas sur ce poëme, ayant l'intention de ‹l'étudier, avec d'autres sur le même sujet, dans un mémoire ‹sur les légendes pieuses dans la littérature française, dont ‹je rassemble les matériaux depuis bien des années. Je me ‹bornerai à dire qu'il est fondé sur un apocryphe dont nous ‹possédons *deux rédactions latines.* . .›

Şi apoĭ adauge:

‹Je connais *en français cinq rédactions rimées* de cette légende . . .›[8])

Şi acésta nu e încă tot.

O *a şesea redacţiune francesă rimată*, compusă în 334 versurĭ de cătră călugărul anglo-normand Adam de Ros în secolul XIII, a publicat'o întrégă Ozanam:

Seignors frères, ore ecoutez,
Vos qui estes à Deu nummez.
Et aidez-moi à translater
La visiun saint Pol le ber . . .[9])

Tot în versurĭ, maĭ este cunoscută o veche traducţiune englesă,[10]) ér în proză—una provenţală[11]) şi una italiană.[12])

N'am avut ocasiunea de a da peste redacţiunile medievale spaniólă saŭ portugesă şi peste cele germane; dar nĭ-ar fi greŭ a ne îndoi despre existinţa lor; ba încă nu ne sfiim a bănui, că fericitul apocrif va fi fost tradus óre-când până şi ungurésce.

Din cele orientale, afară de redacţiunea siriacă, Du Pin citéză una coptică, ér Assemani una arabă.[13])

Pe noĭ însă, după ce am indicat respândirea aşa numituluĭ Apocalips al luĭ Paul, în cursul evuluĭ mediŭ, până la marginile extreme ale creştinătăţiĭ spre apus şi spre resărit, ne

8) **P. Meyer**, *Descente de St. Paul en Enfer*, în *Romania*, t. 6 (1877), p. 11—16.
9) **Ozanam**, *Dante et la philosophie catholique*, Paris, 1859, p. 413—423.
10) **Warton**, *History of poetry*, I, 19, ap. Ozanam, *Les poëtes franciscains*, p. 375.
11) Gidel, *Apocalypse de Marie*, în *Annuaire des études grecques*, t. 5 (1871), p. 102.
12) Villari, *Antiche legende e tradizioni che illustrano la Divina Comedia*, ap. Wesselofsky, Берта, Анастасія и Пятница, în Журналъ Мин. Нар. Просвѣщенія. 1877 februariŭ, p. 188.
13) Tischendorf, op. cit. Proleg. p. XVI.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

interesă mai cu sémă, în casul de faţă, anume redacţiunile cele slavice.

Apostolul Ginţilor bucurându-se, de'mpreună cu arcangelul Mihail, de cea mai deosebită favóre din partea Bogomililor, este învederat că aceştiia, mai mult ca orî-cine altul, nu puteaŭ să nu-şî însuşéscă cu grabă un apocrif care, din tóte punctele de vedere, se potrivîa de minune cu propria lor doctrină.

Să observâm că Apocalipsul luî Paul, chîar în evul mediŭ, era considerat de cătră ortodoxiî ceî riguroşî ca o operă eretică a Paulicianilor,[14]) îar prin urmare ca ce-va fórte bogomilic, din causa intimeî legături între ambele aceste secte de nuanţă manicheică.

Dela Bogomilî apoî, el a trecut la Românî.

§ 5. Apocalipsul luî Paul a avut sórtea tuturor cărţilor poporane: redacţiunile sale, une-orî chîar copiele aceleîa-şî redacţiunî, diferă una de alta.

Un exemplu.

Biblioteca Imperială din Viena posedă treî redacţiunî latine manuscrise ale acestuî apocrif (NNo. Rec. 3129, Theol. 745 şi Lunael. F. 11), dintre carî:

cea de'ntâîu se începe cu: ‘Paulus vero cum erat in carne’;

cea a doua: ‘Dies dominicus dies est electus’;

cea a treîa: ‘Oportet nos timere’...[15])

Generalmente însă, lăsându-se la o parte deosebirile specifice din limbă în limbă şi din timp în timp, prototipul s'a diferenţiat într'o redacţiune lungă şi o redacţiune scurtă.

Vechîa redacţiune slavică cea lungă, cu variante după doă copie, s'a reprodus de cătră profesorul Tichonravov dela Moscva

14) Bekker, *Anecdota graeca*, t. 3, p. 1165, ap. Tischendorf, op. cit. p. XV: ‘ἀλλὰ καὶ ὁμωνύμως ψευδῆ συγγράμματά εἰσιν, οἷον ἡ λεγομένη ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Παύλου· οὐ γάρ ἐστι τοῦ ἁγίου Παύλου, ἀλλ' ἑτέρου, αἱρετικοῦ, τοῦ Σαμοσατέως, ὅθεν οἱ Παυλικιανοὶ κατάγονται’.

15) *Tabulae codicum MS-rum in Bibliotheca Vindobonensi asservatorum*, t. 1, p. 147, 265, t. 3, p. 110.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sub titlul de: Слово о видиньи сватаго апостола Павла (Cuvînt despre visiunea sântului apostol Paul).[16])

Ea diferă pré-puţin de textul grec publicat de Tischendorf:

Бысть слово господне ко мнѣ глаголя. рци людемъ симъ. доколѣ согрѣшлете и прилагаете грѣхы на грѣхы. и прогнѣвлете господа бога створшаго небо и землю. и вы нарѣчаютеся божьи чада. а дѣла дѣявольскыа дѣлающе....

Ἐγένετο λόγος κυρίου πρός με λέγων· εἰπὲ τῷ λαῷ τούτῳ. ἕως πότε ἁμαρτάνετε καὶ προστίθεσθε τῇ ἁμαρτίᾳ καὶ παροργίζετε τὸν θεὸν τὸν ποιήσαντα ὑμᾶς, λέγοντες εἶναι τέκνα τῷ Ἀβραάμ, τὰ δὲ ἔργα τοῦ σατανᾶ πράττοντες....

De aci însă nu urmézǎ cǎ redacţiunea slavicǎ cea lungǎ este mai veche. Şi la Bizantinî putea sǎ fi existat o redacţiune scurtǎ, alǎturî cu cea lungǎ, dintr'o epocǎ medievalǎ cât de depǎrtatǎ. Slavii, dupǎ tótǎ probabilitatea, aŭ tradus ambele din grecesce.

Redacţiunea slavicǎ cea scurtǎ, reprodusǎ de curînd de profesorul Stoĭan Novăković dela Bielgrad, dupǎ ce fusese publicatǎ pentru prima órǎ deja la 1520 în Veneţia de cǎtrǎ Bojidar Vuković, se întitulézǎ: Слово сватаго Павла апостола w исходѣ дoушевнѣмь (Cuvîntul sântului apostol Paul despre eşirea sufletelor).[17])

§ 6. Deosebirea între ambele redacţiunî este mare.

Redacţiunea cea lungǎ cuprinde întréga istoriǎ p o s t u m ǎ a sufletului uman, consistând din treî momente:

1° Judecarea sufletului de cǎtrǎ Dumneḑeŭ;

2° Resplǎtirea sufletului celuî bun în Paradis;

3° Pedépsa sufletului celuî reŭ în Infern.

Secţiunea Paradisului este mai micǎ decât a Infernului, nu numaî pentru cǎ 'n raiu nemeresc mai puţinî, dar mai cu sé-

16) Tichonravov, op. cit., t 2. p 40—58.
17) Novaković, Примери књижевности и језика старога и српско-словенскога, Bielgrad, 1877, p. 437—40.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

mă—raţiune retorică—pentru că fericirea se descrie mai cu anevoe decât durerea.

Din cele trei momente, în redacţiunea cea scurtă găsim abia pe cel de'ntâiu. Paradisul şi mai ales Infernul, atât de voluminos prin natura sa, sînt lăsate la o parte. Totul se reduce la porţiunea cea introductivă, la „judecarea sufletului de către Dumneḑeŭ„ saŭ—după titlul puţin corect ce şi-l'a ales acéstă redacţiune—la „eşirea sufletelor„.

Nu mai este dară o călătoriă la Iad, ci numaĭ, ca să ḑicem aşa, strîngerea ghiamantanuluĭ, aşeḑarea saculuĭ cu care sufletul se pregătesce a pleca în lumea cea-l'altă.

Dacă redacţiunea cea scurtă ar fi cronologicesce posterióră Călătorieĭ Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad, atunci ea s'ar puté considera ca resultatul uneĭ d i s s o c i a ţ i u n ĭ de ideĭ, în puterea căriia din Apocalipsul luĭ Paul s'a şters tot ce sémenă pré-mult cu cuprinsul celuĭ-l'alt apocrif.

§ 7. Redacţiunea cea lungă a fost cunoscută şi ea strămoşilor noştri în secolul XVI.

O traducere română nu s'a descoperit încă; dar în textul, pe care'l vom publica mai la vale sub No. IV, se află o indicaţiune fórte precisă în astă privinţă, şi anume:

. . . сиѕсе дѹерѕл лѕ Павел апостолѫ, кѫ-ак портѫ де-и арѫтъ тоате мѕчилe, кѫ арѫ фи оуиь воиникѕ де трей-ѕечи де ани де арѫ пръвѫли ѡ пїатрь ши ѡ арѫ слобови л ѹос сѫ зкоаре л трей ани сѫ клѣѫ аколо, аколо есте мѕнка пѫкѫтошилорѕ.

Acest pasagiu corespunde celuĭ următor din redacţiunea slavică cea lungă:

. . . аще кто вѧзметъ камень и вкержетъ в кладязь глѣбокъ ѕѣло, и по мнозѣ дождетъ дна, тако естъ глѣбина...

. . . dacă va lua cine-va o pétră şi o va svîrli într'un puţ fórte adînc, încât să ajungă la fund după mult timp. aşa este acéstă adîncime...

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Intre redacţiunea slavică cea lungă şi redacţiunea corespundétóre românéscă, pe care nĭ-o indică pasagĭul de maĭ sus, exista, prin urmare, o însemnată diferinţă în amărunte; fondul însă era identic. În redacţiunea cea scurtă, fie slavică, fie românéscă, pe care o dăm întrégă maĭ jos, nu ne întimpină nicăirĭ, din contra, ‹o piatră prăvălită› saŭ ce-va analog.

§ 8. Nicĭ redacţiunea românéscă cea scurtă n'a ajuns pînă la noĭ completă.

In volumul luĭ popa Grigorie din Măhaclu, ea cuprinde paginele 21-30; dar între paginele 24-25 lipsesce o fóiă întrégă, adecă $^1/_6$ din totalitate.

Graţiă contextuluĭ slavic, pe care, după ediţiunea d-luĭ Novaković, noĭ îl reproducem în josul textuluĭ românesc, am putut completa, sub raportul sensuluĭ, acéstă regretabilă lacună.

§ 9. Textul de faţă ne procură o indicaţiune cronologică fórte preţiósă, deşi indirectă.

Ca şi contextul slavic, el cuprinde începutul luĭ Tatăl-nostru pînă la: ‹şi pe pămînt›.

Noĭ cunóscem deja acéstă rugăcĭune — vedĭ maĭ sus pag. 118-19 — după patru exemplare dintre anĭ 1560-1619, în carĭ pasagĭul în cestiune sună în următorul mod:

1560:	1580:	1593:	1619:
ТАТЬКЪ НОСТРОУ ЧЕ ЕЦИ Н ЧЕРЮ, СФИЦѢСКЖСЕ НОУМЕЛЕ ТѪОУ, СѪ ВЇЕ ЦПЖРЖЦЇЕ ТА, ФЇЕ ВОЖ ТА КОУМ Н ЧЕРЮ АША ШИ ПРЕ ПѪМѪНТЬ. . .	ТАТѪЖЬК НОСТРѲ ЧЕ ЕЦИ Н ЧЕРЮ, СФИЦѢСКЖСЕ НОУМЕЛЕ ТѪѲ, СѪ ВЇЕ ЦПЖРЖЦЇѪ ТА, ФЇЕ ВОЖ ТА КОУМЬ Н ЧЕРИ АША ШИ ПРЕ ПѪМѪНТЬ. . .	parintele nostru ce esti in ceriu, swincaskese numele teu, se vie inperecia ta, se fie voia ta, komu ie in ceru assa ssi pre pemintu . . .	ТАТѪЖЬК НОСТРѲ ЧЕЛ ЧЕ ЕЦИ Н ЧЕРЮРЕ, СЕ СФЕНЦѢСКѪ-СЕ ИѲМЕЛЕ ТѪѲ, СѪ ВЇ.ЛЕ ЦПЖРЖЦЇѪ ТА ШИ СЕ ФЇЕ ВОЖ ТА КА Н ЧЕРЮ ШИ ПРЕ ПѪМѪНТѲ. .

Prin urmare, între texturile din 1560 şi 1580 nu este nicĭ o deosebire, ĭar texturile din 1593 şi 1619 se depărtézĕ pré-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

puţin de acelaşĭ tip comun al luĭ Tatăl-nostru, tip ce se vede a se fi respândit la toţĭ Românĭ în a doua jumătate a secolului XVI.

Cu totul altfel, mult maĭ imperfect, maĭ rudimentar, maĭ dibuitor, maĭ primitiv, este pasagĭul corespunzĕtor în textul de maĭ jos, şi anume:

ТАТЬА НОСТРЪ ЧЕАА ЧЕ ѦЩИ Ѧ ЧЕРЮ, СВѢНТЪ ИѢМЕАЕ ТѢЪ, КЬИДѢ ВЕРИ ВЕНИ ДИНТРЪ ѦПѢРЬЦИЕ ТА, ФЇЕ ВОАА ТА КѢМ Ѧ ЧЕРЮ АША ПРѢ ПРЕ ПѢМѢНТЪ. . .

De aci este legitim de a conchide, că traducerea românéscă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul s'a făcut în prima jumătate a secoluluĭ XVI, pînă a nu se fi născut tipul cel cu ‘sfinţéscă-se, şi ‘să vie,, pe care'l găsim aşa ḑicênd stereotipat dela 1560 încóce.

Să se alăture cu acésta cele spuse deja de noĭ la pag. 247 despre epoca generală a ‘Texturilor bogomilice, din volumul luĭ popa Grigorie.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Кѵ҃вѧнтѵѧ сѵ҃тѵѧѕи Павел апсл҃ дѣ еширѣ сѳфлетеѧѡр.

фѫрѫ де старе. вѫ рѕгаци фрациѧѡр кѫтрѫ хс. ѧ тоатѣ часѵриле. ши ѕѵѧ ши нѡапте. ши блсвици дѵмнеѕеѕ. кѫ ѧ тѡте ѕїле дека апѵне сѡареле то[ци] ѧнерїи wмениѧѡрѕ. а бѫрбациѧѡр ши а мѵериѧѡр. мерг҃ ла дѵмнеѕеѕ сѫ се ѧкине. ши дѣкѕ ѧѕкрѵреле тѡате ѧнаинтѣ ѧѕ хс. дела тоци wменїи. е дхѵл свнтѕ ѧсе дела хс. ѧ тѫмѫпиларѣ лорѕ. ши

Cuvântul sfăntului Pavăl apostolŭ dé eşiré sufletelor.

Fără de stare vă rugaţi, *fraţilor*, cătră Hs. în toaté ćasurile, şi ḑua şi noapte, şi bla*gosloviţi* Dumneḑeu. Că în tote ḑile, deca ap*une* soarele, to*ţi* îngerii omeniloru, a bărbaţilo*r* şi a muerilo*r*, mergu la Dumneḑeu să se închine, şi ducu lucrurele toate înainté lu Hs. dela toţi oamenii; e D*uhul* svăntu ĭase dela Hs.

СЛОВО СВѢТАГО ПАВЛА ѦПОСТОЛА Ѡ ИСХОДѢ ДОУШѢВНѢМЪ.

Сынове чловѣчьсцїи, благословите Господа вездѣпрѣстани на вьсе часи дьнь и ношь; на вьсе бо дьни ѯаходещоу слньцоу и вѫси аггелы людьсцїи, моужьсци же и женсцїи, вьсходеть къ Богѹ и поклан҃ають се и приносеть когождо дѣла еже сьдѣвають чловѣци wть ютра и до вечера, любо докрла, любо ѯлаа. Есть бо аггель добраго чловѣка, и идеть радоуіе се къ Богѹ; есть же аггель ѯлаго чловѣка, и идеть плаче се къ Богѹ: и вьси сходеть

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

грѣюще де оунде вениці ѧцерїи мей де ѧдѹчеци ачѣле сарчине ѭшоаре ши рѹгъчюни кѹ алте дарѹре дѹлчи ши чинститe
21. ѭрж ей рѫспѹнсѹ аша. нои венимѹ дела чеа че с'ѧ ѩсатѹ де дѹлчаца ѧмїей. дерептѹ свинтѹл нѹмеле тѫѹ. ши съ рѹагъ аша. татѣл нострѹ чела че ѧюи ѧ черю свинтѹ нѹмеле тѫѹ. кѹндѹ вери вени динтрѹ ѧпъръціе та. фїе волѫ та кѹм ѧ черю аша прѣ пре пѫмѫнтѹ. де съ мѹнческѹ ѧ пѹстїе, ши ѧ мъгѹри ши ѧ пещери. ши съ дѹкѹ ѧ врашѣ ши ѧ четъци. де-и гонескѹ шї-и хѹлескѹ. ши-и ѹчигѹ. ши скѹепескѹ спре ѧи. ей ѧ тоате часѹриле пѫнгѹ, ши съ фѫмѫнзескѹ. ши съ ѧсетошаѳж. ѭрж ей ѧблѫндѹ ѧ четъци. дерѣптѹ сфинтѹ кѹвынтѹл тѫѹ. ши съптѹ ѹчиши, ши ѹѹл ши ноапте. ѭрь инима

în tămăpinaré loru şi grăĭaşte: De unde veniţi, îngerii mei, de aduceţi acéle sarcine ĭuşoare şi rugăcĭuni cu alte darure dulci şi cinstite? Ĭarâ ei răspundu aşa: Noi venimu dela ceĭa ce s'au lăsatu de dulcaţa lumiei dereptu svăntul numele tău şi să roagă aşa: „tatăl nostru cela ce „ĭaşti în cerĭu, svăntu nume„le tău, căndu veri veni din„tru împărăţie ta, fie voaĭa ta „cum în cerĭu aşa pré pre pă„măntu„, de să muncescu în pustie şi în măguri şi în peşteri, şi să ducu în oraşé şi în cetăţi, de-i gonescu şi-i hulescu şi-i ucigu şi scuepescu spre ĭai; ei în toate ćasurile plăngu şi să flămănzescu şi să însetoşaḑâ; Ĭarâ ei înblându în cetăţi deréptu sfăntu cuvăntul tău şi săntu

---

wтвѣтъ дающе Богъ w дѣлѣхъ человѣчьскыхъ. Изыде же доухъ на срѣтенїе имъ wтъ Бога и рече имъ: wтъ коудѣ прїидосте, аггелы мои, носеще врѣмена благыхъ дѣлъ и молитвы чьстныѣ? Они же wтвѣщаше: мы wтъ wнѣхъ прїидохwмъ wтрекшихъ' се сластїи мир'скыхъ имени ради светаго твоего и глаголющїихъ: „wче нашь, иже еси на небесы, да свѣтыть се име твоіе и да прїидѣть царьство твое, и да коудеть волѧ твоѧ, ако на небеси и на земли", скитающїихъ се въ градѣхъ, изгонимїи и хоулимїи, кнемы и wплъвлемїи по вьсе часи, плачюще се и жеждоуще,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

22. лwр ѧсте милwасѫ. нои сем | ѧцерї ѧнкѫ не мирѫмѫ де рѫбдаре лор. ши грѫи глас8 кътрѣ ен. ши зисѣ лчеѫ сѫ-и цинци. кѫ вон аиче сецї к8 мине. ларѫ д8лчаца ме ѧсте аколо к8 ен. кѣ сѫнт8 лчеѫ фїи мей чеѫ пре-юбїцїи. стаци ѧ тоате часѳриле де слѫжици, лwр. нече диниwрѫ н8 лѫсаре пре ен. кѫ лwк де веселїе а-ичѫ ѧсте лчелора т8т8рор8.*) ларѫ се д8к8 ѧцерии. ши слѫжеск8 лwр8, ши ларѣ ѧцерии wмени-лор челwра че н'ѧ8 фапте к8не. мерг8 сѫ сѣ ѧкинѣ ла скаѳнѫ татѫлѫи. ен мерг8 тѫнг8индѳ-се кѣ д8к8 н8маи, стрѫмбѫтѫци дела wмении сѫи. ѧх8л свинт8 ѧсе ѧ тимѫпинаре лwр8. шї грѫи глас кѫтрѫ ен. ши зисе

ucişi şi ḍua şi noapte, ĭară *i*nima lo*r* ĭaste milosâ; noi se*m* îngeri, încă ne mirâmu de răbdare lo*r*! Şi grăi glas*u* către ei şi ḍisé: Aceĭa să-i ştiţi, că voi aice seţi cu mine, ĭară dulcaţa me ĭaste acolo cu ei, că săntu aceĭa fii mei ceĭa pre-ĭubiţii; staţi în toate cásurile de slu*j*iţi lo*r*; nece dinioră nu lăsare pre ei, că loc de vese*l*ie aicĭa ĭaste acelora tut*u*roru. Ĭară se ducu îngerii şi slujescu loru. Şi ĭară îngerii omenilo*r* celora ce n'au fapte bune me*r*gu să să închiné la scaun*u* Tatălui; ei me*r*gu tănguindu-se, că ducu numai s*t*răm*b*ătăţi dela omenii săi. D*u*hu*l* sv*ă*ntu ĭase în timăpinare loru, şi grăi glas

*) Era scris: т8т8р8р8, apoĭ s'a adaus de aceĭaşĭ mână un o d'asupra luĭ р.

прѣходеще из' града вь градь за слово твое светоіе и прѣпоіасани дьнь и нощь, вь роукахь имоуще милостиню; мы же, аггелы ихь, чюдим' се, зрещіе трьпѣнїа ихь. И се бысть глась къ нимь глаголіе: се іесте ако да вѣдоуще, ако здѣ вамъ стоещїимь моа благодѣть сь нъми iесть, ако сынь мои възлюбленыи прѣдстоить по вьсе часи слоуже имь, никогда же wставлаю ихь, ако мѣсто и веселїе ихь здѣ iесть всѣхь. И пакы идоше аггелы слоужити имь. И се дроузы аггелы прїидоше wть нихь прѣдь прѣстоль божїи. Ты же покланяхоу се и рыдахоу, и доухь божїи изыде

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

де видѣ вѣнници анґерїи мои
23. де адѹчеци ачеле | сарчинѣ грѣле. ши веници поносици. ей
рѣспѹнд8 нои венимъ дела wмени ботезаци л имѣле тѣ8.
кѹрѣ ей фак8 воае трѹпѹлѹи сеѹ. де грѣмѣдеск8 пѣкате пре пѣкате. де сѣ спѹрж кѹ реле лѹкрѹре. прѣ-юкире. ши клеветеск8. ши мѣнт8 оуниі кѣтрѣ алцїі. кѹ фѹрт8шаг8ре. ши кѹ кѹрвїе. ши кѹ зависті. ишиш варсѣ сѣнџеле. ши-сѣ грѣбитори л фкрѣ-де-леџи. ши калѣ порѹнка та. ши тоате лѹкрѹрела сѣ спѹркѣ. крѹче wцинѣ л мѣниле сале кѹрѣ дин рwст8л лор8 грѣеџиа дїаволѹл. кѹрѣ свнт8л ботеѕ8л нѹ-л пѣзеск8. ши праџничеле свнте але тале. ши а шапте зї свнта дѹминѣ ей нѹ wпѣзеск8. ши |
24.

către ei și dise: De unde véniți, îngerii mei, de aduceți acele sarciné grele și veniți ponosiți? Ei răspundu: Noi venim dela omeni botezați în numele tău, ĭară ei facu voe trupului seu de grâmădescu păcate pre păcate, de să spurcă cu rele lucrure: pré-ĭubire, și clevetescu, și mântu unii către alăți, cu furtușagure și cu curvie și cu zavistii, și-șŭ varsă sângele, și-sŭ grăbitori în fără-de-legi, și calcă porunca ta, și toate lucrurelĭa să spurcă; cruce o ținŭ în mânile sale, ĭară din rostul loru grăește diavolul, ĭară svăntul botedul nu-l păzescu și praznicele svinte ale tale, și a șapte di svănta Duminĭacă ei nu o păzescu. Și

---

на срѣтенїе имь, и бысть глась къ нымь глаголе: wть коудоу прїидосте, анґелы мои, носеще тешка времена? Они же глаголаше: мы прїидохомь wть wнѣхъ нарицающихъ име твоіе, пльти оугодиа твореще и прикладающе грѣхъ къ грѣхѹ и нединое молитвы чистимь срьдцемь не сътвор'ше; что бо потрѣбна намь слоужить таковымь грѣшникомь? И рече Господь: идѣте, не прѣстающе, слоужити имь, дондеже wвратеть се и покаютъ се, и прїидоуть къ мнѣ, и азъ тогда соуждѹ имь.

Видите оубо, сынове человѣчьсцїи, яко вьса дѣла человѣческаа на земли анґелы вьзносеть на небеса прѣдь Бога, любо добраа,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

[dise Dumneḍeŭ: Duceţi-vă, fără încetare, de le slujiţi lor pînă ce se vor întórce şi se vor pocăi şi vor veni la mine, şi atunceĭ eŭ îĭ voĭu judeca.—Vedeţi dară, fiĭ omenescĭ, că tóte faptele ómenilor de pe pămînt îngerii le duc în cer de'naintea luĭ Dumneḍeŭ, fie cele bune, fie cele rele; şi sciind acésta, nu încetaţi de a lăuda pe Dumneḍeŭ. Căcĭ ĭată eŭ, Pavel, am fost în Duhul sfânt şi am veḍut acestea. Şi la întrebarea mea, îngerul ce mĕ purta îmĭ ḍise: Urméză după mine, Pavele, de'ţi voĭu arăta locaşul sfinţilor şi veĭ cunósce locaşul celor drepţi, unde sînt duse sufletele celor drepţi. Şi veḍuĭ acolo bunătăţi nepovestite. Şi apoĭ ne-am pogorît sub pămînt, unde este întunerecul şi ĭadul, şi aci mĭ-a arătat sufletele păcătoşilor şi locaşul unde ele sînt duse. Şi ĭarăşĭ am mers sus la tăriă, unde veḍurăm pe Satana cu îngeriĭ luĭ, cu puterile şi cu maĭ mariĭ luĭ; şi eraŭ aci lupte şi rescóle, vrênd reŭ unul altuĭa; şi eraŭ sufletele cele pizmaşe, clevetitóre, desfrânate şi mănióse; şi'n fruntea lor eraŭ sufletele cele viclene, carĭ întră în inimele puternicilor de'ĭ aţiţă la mórtea unul altuĭa. Şi am întrebat eŭ pe înger: Cine sînt aceştiĭa? Şi-mĭ ḍise îngerul: Sînt stăpînii pămîntescĭ şi domniĭ lumiĭ aceşteĭa; sînt ceĭ ce se trimit asupra sufletelor ómenilor necredincioşĭ în cĭasul morţiĭ, căcĭ n'aŭ avut credinţă în Dumneḍeŭ, n'aŭ avut nădejde în Dumneḍeŭ, nicĭ în numele luĭ. Şi căutaĭ spre cer, şi vĕḍuĭ acolo alţĭ îngerĭ, ale cărora feţe luminaŭ ca sórele, şi eraŭ încinşĭ cu brâne de aur, şi eraŭ fórte cinsteşĭ în haĭnele lor, şi era scris numele]

любо зла; да вѣдоуще сїи вьса, беспрѣстани благословите Господа. Ѩзъ же Павъль, бывь въ доусѣ светѣ и сїа видѣхъ. Ѩкы же отвѣщавь аггелъ воден ме, и рече ми: послѣдоуи ми, Павле, и покажоу ти мѣсто светыхъ, и познаеши мѣсто правед'ныхъ, идѣже носимїи соуть доуше праведныхъ. И видѣхомь тоу неизъ'речен'ные доброти, и ѩкы сыпдоховѣ въ шждемьныие, идѣже тма есть и ядь. И тоу показа ми доуше грѣшныхъ, и въ коие мѣсто носеть

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ав̑ хс. пре ей. ши ера ѧ тол-
тѣ фрѣмсеце ши милоши. ши
ѧтребаю ѧгерѣл. че ѧгерї сунтъ
ачеще. ши-ми рѣспунсе ѧге-
рѣл ши зисе. ачеще сунтъ ѧ-
герїи wамениlwр дрепци. ши
зиш кътрь ѧгерѣ. тоцї дерепцїи
ши пѣкътошїи. цинъ-се кындъ
морѣ. ши-ми зїсе ѧгерѣл кѣ-
тѣ пре нѣмѣнктъ. шї кѣтаю
шї кѣзбю тоатѫ лѣме. ши фъ
кѫ w нимика. ши зисе ѧгерѣл
чеа че мѣ пѣрта. аколо есте
мѣрїле. ши юбирѣ wаменилор
чеа дешарта. ши вѣзбю оѫ
нъwрѣ де фокъ преспрѣ тотъ
пѣмѫнтѣл. ши зїнъ че есте
25. доамне ачеа. ши | ши(*sic*)-ми
зисе ѧгерѣл. ачеа нъwрѣ де
фокъ естѣ л wаменилwр неквин.

lu Hs. pre ei, și era în toată
frâmseţe și miloși. Și în*t*rebaĭu
îngeru*l*: ce îngeri sintu aceşte?
Și-mi răspunsă îngeru*l* și ḑise:
Aceşte sintu îngerii oamenilo*r*
direpţi. Și ḑiș cătră în-
geru: Toţi direpţii și păcă-
toșii ştiu-se cându moru? Și-
mi ḑise îngeru*l*: Caută pre
pământu. Și căutaĭu, și vă-
ḑuĭu toată lume, și fu ca o
nimica. Și ḑise îngeru*l* cela
ce mă purta: Acolo este mă-
riae și ĭubiré omenilo*r* ceĭa
deşarta. Și văḑuĭu uîn nuoru
de focu prespré totu pământu*l*, și ḑișu: Ce ĭaste, Doam-
ne, acela? Și-mi ḑise înge-
ru*l*: Acela nuo*r* de focu ĭasté

се. И пакы идохов҃ъ въ пѫднебесиа на тврьдь, и тоу оузр҃хов҃ъ сотонѫ, и аггелы его, и власти и старѣишины его. И к҃тѫхоу краны и wпльченїа, дроугъ дроугѫ завидеще, и к҃ѣхѫ тоу доуси завистливи, клеветливїи и блоудны и напрасливїи, и тоу к҃ѣхѫ дръжателе лоукавїи доуси, вьлѧзеще въ срьдца властемь, да оубиетъ дроугъ дроуга. И вѫпросихъ аггела: кто сїи соутъ? И рече ми аггель: се соутъ властеле земльны и кнеզы мира сего, сїи соутъ посылаемыи по доуше невѣрныихъ человѣкъ въ вр҃ме смрьти, не ieше бо в҃ры Богѫ, ни оуповаше на Бога, ни на име iего. И вѫзр҃хъ на небо, и вид҃хъ инїи аггелы, их' же лица свѣтѣхѫ се ако слньце, и поясани поясы златыми, имоуще почьстъ великоу на ризахъ своихъ, и написано б҃ше име божїе на нихъ, исплньнъ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

чєѧ чє се местєкѣ шн сѣ ѧ-
пресѣцѣ ѧ рѕгьчюнѣ перицилшр.
єѕ плѫнш8 шн ѕнш8 кътрѫ
ѧцероу. вою сѫ вьѕ8 сѕфлетєле
шаменилшр, дирепѣцилор8 шн
а пѫкѫтошилор8. ѧ чє кип8
ас8 дин лчаста л8ме. шї-мн
рѫспѕнсѫ ѧцерѕл шн-мн ѕнсе.
кѫѕтѫ ѧ цос8 шн кѫѕтаю ѧ
цос8 пре пѣмѫнт8. шн вѣѕѕю
8 шм8 мѕрнндѕ. шн-мн ѕнсе
ѧцерѕл. лчела ѧстѣ дн дерепт8.
шн кѣѕтаю шн вѫѕѕю фанпєле
л8н чє-8 фѫкѕт8 ѧ нѕмєле л8
дѕмнезеѕ*) ѧ тоатѫ вїлца са
чєѧ чє-8 внс8 пре пѫмѫнт8.
26. шї тоате фа|птєле ста ѧнаин-
те л8н ѧн лчела час. шн вь-
ѕѕю кѫ ѧ фанпте бѕне кѕ сѫ-
врѣшит8. шн ш'л8 фѣкѕт8 ш-
дихнлле сѕфлетѕл8н сѣ. шн кѕ
юкїре шн кѕ дѕлчацѫ. ѧнаин-

a omenilor nebuni, ceĭa ce se mestecă şi să înpreună în rugăcĭuné periţilor. Eu plânşu şi ḑişu către îngeru: Voĭu să văḑu sufletele oamenilor, direpăţiloru şi a păcâtoşiloru. în ce chipu ĭasu din aéasta lume. Şi-mi răspunsâ îngerul şi-mi ḑise: Caută în g'osu. Şi căutaĭu în g'osu pre pământu, şi văḑuĭu u omu murindu. Şi-mi ḑise îngerul: Acela ĭasté di dereptu. Şi căutaĭu, şi văḑuĭu faptele lui ce-u făcut*u* în numele lu Dumneḑeu, în toată viaţa sa ceĭa ce-u visu pre pământu; şi toate faptele sta înainte lui în acela *cas*, şi văḑuĭu că în fapte bune cu săvrăşitu, şi ş'au făcutu odihnĭale sufletu-

*) Aci maĭ era scris o dată: фанпте, şi apoĭ şters.

к'сеіе красоти и милости. И вьпросихъ аггела: которїи сы соуть? И wтвѣщавь рече ми: сїи соуть аггелы праведныхъ человѣкъ. И рѣхъ емоу: вси ли праведници и грѣшници знаютъ се, егда оумираютъ? И рече ми аггель: зри на землю! И видѣхъ в'съ миръ, и бѣѣше прѣдь мною ни въ что же. И рѣхъ аггелоу водещюмоу ме: се ли есть величьство человѣче высоуіе метвще се? И оузрѣхъ wблакъ wгньнь, распростьть надъ въсѣмь миромъ И рѣхъ: что се есть, Господи? И рече ми: се есть безаконїе смѣшено съ молитвами грѣшныхъ человѣкъ. Язъ же въсплакахъ се и рекохъ къ аггелу: хотѣл' быхъ видѣти доуше праведныхъ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

те-и ста ѧерѣа, ѩ дѣмнеѣеѣ. ши депреѣнѫ кѫ ѧерии дрѫчеции. ши кѣѣтарѫ толте фантеле wмѣлѣи. ши де чеде релѫ нѫ афларѫ немикѫ ла елѣ. ши вѣѣю wмѣл кѫ кѫ толтѫ дѣлчаца ѧерїи сокотиа ши пѫзїе сѣфлетѣл лѣи пънѫ кѫндѣ-л лѣарѫ ди трѣпѣ. ши де трей wрї грѫирѫ лѣи. сѣфле[те] кѣноще-цї трѣпѣл тѫѣ де ан ешит. достоникь ещї. ши ѣарѫ те вери ѧторче ѧ трѣпѣл тѣѣ ла дѣа де ѧвїере. де сь прїимеции че ци е гь-
27. титѫ кѫ | тоцїи дїрепцїи. ши лѣарѫ сѣфлетѣл дї трѣпѣ. ши-л сѫрѣтарѫ ши сѫ кѣноскѣрѫ. ши вїсерѫ сѣфлетѣлѣи рѣгатѣ-не-и. дѣп'ачеѫ ан фѣкѣтѣ вол лѣ дѣмнеѣеѣ прѣ пѫмѫнтѣ. ши кенїиѫ. ѧерѣл ши пѫвиѫ пре ньмѫнтѣ ѧ толте виле. ши

lui său; şi cu ĭubire şi cu du*l*éaţâ înainte-i stă îngeru*l* lu Dumneḑeu şi depreună cu ingerii drăceşti: şi căut*a*ră toate faptele omului, şi de cele relĭa nu aflară nemică la elu. Şi văḑuĭu omu*l* că cu toată du*l*éaţ*a* îngerii socotiĭa şi păzie sufletu*l* lui, până căndu-*l* luară di *t*rupu; şi de *t*rei ori grâirâ lui: Suflet*e*, *c*unoşte-ţi trupu*l* tău de ai eşi*t*, dostonicŭ eşti şi ĭară te veri întor*c*e în *t*rupu*l* tău la ḑua de înviere, de să priimeşti ce ţi e gătitŭ cu toţii direpţii. Şi luară sufletu*l* di *t*rupu, şi-*l* sărutară şi să cunoscură, şi ḑiseră sufletului: Rugatune-i. dup'aceĭa ai făcutu vo*ĭa* lu Dumneḑeu pré pământu, şi veniiĭa îngeru*l* şi păḑiĭa pre

---

и грѣшнихъ человѣкъ, кымъ wбразомь исходитъ wтъ мира сего? И wтвѣщавъ аггелъ, и рече ми: вьзри долоу! И вьзрѣхъ долоу. И видѣхъ человѣка оумирающа. И рече ми аггелъ: се праведникъ кѣ. И вьзрѣвь, и видѣхъ дѣла его, еже сътвори зл име божїе въ в'сѣмь житїи своемь, иеже пожитъ, и вьса прѣдсташе прѣдъ нимь въ тъ часъ. И видѣхъ юже скоп'чав'ша се, и wбрѣте покои и дрьзновенїе. И прѣдсташе блази аггелы коупно же и злы, и видѣше и якоже и вьсе человѣкы: злы же не wбрѣтоше мѣста въ нѣмь. И видѣше іе человѣкъ вьсе. Блази же аггелы вьзеше доушоу его, и кѣхоу хранеуіе ю, дон'дѣже изыде wтъ тѣлесе,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

висе дѹерѣл. бѣкѣрж-те сѣфлете кѫ ев мѫ бѣкѣрѣ де тине кѫ ан фѫкѣт вол л8 дѣмнев8 пѣнѫ л[н] вис пре пѫ[мѫ]нт8. ев амѫ дѣче фапте бѣне л тоѫте вїле кътрѫ хс. аша ѣрѣ ешї дхѣл сфнтѣ л тѫмпинаре сѣфлетѣлѹи ши висе лѹи сѣфлете съ нѣ те чюдеци нече съ те свиещи. кѫ верї мерце л локѣль чела че н'аи маи кѫвѣть нече динпwарѫ аша. шї 28. фи-ци-вою ев лтр'аг8торю, кѫ амѫ афлат ев лтрѣ тине wдїхнелѫ кътѫ амѫ фостѣ лтрѣ тине. дхѣл сфнтѫ мерце лнаите соуфлетѣлѹи. л черѣ. ѭрѫ лтрѣ дхѣл сѣсь ен ста драчїи де департе ши съ тѫнгѹа ши грѫпа. w кѫ кътѫ славѫ те-и сподокнтѣ сѣфлете кѣ адевѣрѣ кь фѫгїаи де noи. шї дека лтрѫ сѣфлетѣл пре порта черѣлюи. л льѣтрѣ кѣ

pământu în toate ḑile. Şi ḑise îngerul: Bucură-te, suflete, că eu mă bucur*u* de tine. *că* ai făcut voïa lu Dumneḑeu până *a*i vis pre *pă*mântu: eu amu duce (?) fapte bune în toote ḑile către Hs. Aşa ïară eşi D*u*hul sfăntu în tămpinare sufletului şi ḑise lui: Suflete, să nu te cïudeşti, *nece* să te svieşti, că veri merge în loc*u*lŭ cela ce n'ai mai văḑutŭ *nece* dinioară aşa, şi fi-*ți*-voïu eu în*tr*'ag'utorïu, că amŭ afla*t* eu în*tr*u tine odihănelă cătŭ amŭ fostu în*tr*u tine. D*u*hul sfăntŭ m*er*ge înaite sufletului în ceru, ïară în*tr*u D*u*hul susŭ ei sta dracii de departe, şi *să* tănguïa şi grăïïa: O, cu cătă slavă te-i spo*do*bitu, suflete! cu adevăru că fugïïai de noi. Şi deca în*tr*ă sufletu*l* pre porta cerulïui în lăutru,

---

и три кратїи рекоше їеи: доуше, поꙁнаи тѣло свое, wтноудѣ же изыде, достоитъ бо ти пакы въ тѣло твоіе въꙁкратити се въ дънь въскрьсенїа, да въспрїимеши оуготован'нла съ въсѣми праведными. И въспрiем'ше доушѣ тоу wтъ тѣла, и целоваше ю іако ꙁнаема соуща и рѣше ен: молим' ти се, понеже іесн съткорила колю божїю соущїи на ꙁемли. И прїиде аггель хранивї ю на ꙁемли по в'се дъни, и рече їеи: радоуи се, доуше, аꙁ' бо радоую се w тебѣ, іако съторїи волю божїю, живоущїи на ꙁемли, аꙁ' бо по въсе дъни въꙁношахъ дѣла твоя блага къ Богѣ. Такождѣ же и доухъ изыде на срѣтенїе іее и глаголл ен: доуше, не съмоущаи

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

тѣрїе ѕисе ши кѫ глас маре рѣспѫнсе лорѫ ши ѕисе аша. де wкѣржле воастре фѫцию еѫ. ши кѫ пѫтере ши сила лѫ хс мѫ ѧгрѣдиіу. аша мѫ пѫрть ѧнгрѣдул ши-ми арѣтѫ. де сѫ цици тоци кѫ нѫ ласѫ дѫмнеѕеѫ шербии, ши слѫжиле сале ѧ поносла некѫрацилор. чела че слѫжаще лѫ дѫмнеѕеѫ (*sic*) де-
29. ре|пте сѫфлетѫл сеѫ ѧ тоате зилеле вїецїеи сале. ачеа спѫю воаw фрации меи прѣ-юбици. аша шї вои сѫ аржтаці лѫкрѫре бѫне. дестоиничи сѣ фици ѧпѫраціе черѫлѫи*) пѫнеци ѧтр'ѫнимиле воастре фрика лѫ дѫмнеѕеѫ. нѫ де негѫндире ши де лене воастрѫ сѫ пердеци дѫлцаца че-ѫ гътит воаw дом-

cu tărie *zise* şi cu glas mare răspu*n*se loru şi *di*se aşa: De ocărâle voas*t*re fugiĭu eu şi cu pute*re* şi sila lu Hs. mă îngrădiĭu.—Aşa mă pu*r*tà îngĭaru*l* şi-mi arătă, de *să* ştiţi toţi că nu las*ă* Dumnedeu *ş*erbii şi slugile sale în ponoslu*l* necuraţilo*r*, cela ce slujaşte lu Dumlezeu dereptu sufletu*l* seu în toate ḑilele vieţiei sale. Aceĭa spuĭu voao, fraţii mei *pré-*ĭubi*ţi*; aşa şi voi să arâtaţi lucrure bune, destoi*n*ici să fi*ţ*i înpărăţie cerului. Puneţi într'ănimile voas*t*re frica lu Dumneze*u*, nu de negăndire şi de lene voastrâ să *p*erdeţi dulcaţa ce-u

*) D'asupra lui -рѣ- scris cu acelaşĭ mână ю pentru a se puté citi şi: черюлѫи.

се ни оусоумии се, ик прїиди на мѣсто, еґоже не видѣ школиже, коудѫ ти и ѧзъ помощникъ, wкрѣтохъ' бо и ѧзъ въ тебѣ покои, елико врѣме кыхъ въ тебѣ. И доухъ идѣше прѣдъ нїею на небеса. Вѫздоушии же кѣсы, далече стоеще, рыдахоу глаголюще: w каковѣи славѣ сподобила се іеси, доуше, по истинѣ из'ѣже wть насъ! Іегда же бысть выноутрь врать небесныхъ крѣп'чаишимь глсомь wтѣцїлеи рече: кѫзны ваше из'ѣгль есмь, Христа моего силою wграждаема.

Сїе сказа мн аггель воден ме. Да вѣсте, ако не wставить Господь рабь своихъ въ поношеніе нечьстивомоу, иже искрыно ра-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

нѣл нострѣ ic. хс. ачелѣм е
слава ши дпжрацїе ши цинѣ-
тѣлѣ кѣ татълѣ ши кѣ дхѣл
сфнтѣ де акѣм. ши пѣрѣрѣ л
30. векѣ :— адевѣрѣ :—

gătit voao Domnul nostru Is.
Hs., aceluĭa e slava şi înpă-
răţie şi ţinutulu cu Tatălu
şi cu Duhul sfăntu de acum
şi pururé în vecu, adevăru.

котающїїнх емѣ вѣсе дѣни живота своего. Сїа сказахх вамь. чедл моа вѣзлюблен'нал, дл и вы покажете плоди достоины небеснаго царствїл, и вложитх Богь страхх вь срьдца нлша, да не пебрѣженнемх и лѣностїю погоубимь оуготован'наа намь блага wтх Господа нашего Іус. Христа, емоуже слава и дрьжава съ wцемь и светымь доухwмь и нына и присно и вх вѣкы вѣкwмь амнь.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA

1. finalul *u* întreg: мѣнческѫ (22), гонескѫ (22), хѵлескѫ (22), ѵчигѫ (22), скѵепескѫ (22), плънгѫ (22), фльмѫнѯескѫ (22), ѧблѫндѫ (22), мергѫ (21, 23 de 2 oră), дѣкѫ (21, 22, 23 de 2 oră), сфѫнтѫ, свѫнтѫ, (21, 22, 23, 30), лорѫ, лwрѫ (21, 23 de 2 oră, 24, 29), рѫспѵндѫ (22, 24), лѫсатѫ (22), дерептѫ (22, 30), кѫндѫ, кѣндѫ (22, 25), мирѫмѫ (23), тотѫ (25), тѣтѵрорѫ (23), слѣжескѫ (23), грѫмѫдескѫ (24), клеветескѫ (24), пѫѯескѫ (24 de 2 oră), ѧцерѫ (25, 26), морѫ (25), черѫ (29), мѣрындѫ (26), кинѫ (26), дерепѣцилорѫ (26), пѫкѫтошилорѫ (26), вѣѣѫ (26), фокѫ (25, 26), нѣwрѫ (25), сподобитѫ (29), ѵосѫ (26 de 2 oră), ѧдевѫрѫ (29, 30), wмѫ (26), wменилwрѫ (21), фѣкѣтѫ, фѫкѣтѫ (26, 27, 28), висѫ (26), съврѣшитѫ (27), елѫ (27), вишѫ (25, 26), плѫншѫ (26), векѫ (30), трѣнѫ (27, 28), фостѫ (29), мѫнтѫ (24), татѣлѫ (30), цинѣтвлѫ (30), пѣмѫнтѫ, пѫмѫнтѫ, пѫмѫнтѫ, пѫмѫнтѫ, пѣмѫнѣтѫ (22, 25, 26 de 2 oră, 28 de 2 oră), лсѫ (26), сѫнтѫ, синтѫ (22, 23, 25 de 2 oră):

finalul *u* scris d'asupra şirului: фѫкѫ (24), фѫкѣтѫ (26), глѫсѫ (23), бѣкѣрѫ (28), венимѫ (22), cfr. mai sus p. 369 No 1;

frasa cu *u* întreg mai de multe oră: ѣѕ плѫншѫ шн вишѫ кѣтрѫ ѧцероу вою сѫ вѣѣѫ (26), кѣвтаю ѧ ѵосѫ пре пѣмѫнтѫ шн вѣѣю ѕ wмѫ мѣрындѫ (26) etc.;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dar şi *u* jumătăţit în ѫ saŭ ѫ: вѫѳть (28), локѳль (28), сѳск (29), кѫтѫ (29)=*cătŭ*, сфѫнтѫ (29)=*sfântŭ*, ѧмѫ (29 de 2 orĭ), цинѫ (24), достоникѣ (27).

2. ѧ întrebuinţat ca vocală nasală: оуѧ [нѫwрѳ] (25):

vocalisat cu desăvîrşire: ѳ [wмѳ] (26), ѧнинте (29), ѧкѳтрѳ (29), ди [трѳпѳ] (27, 28);

trecut în и: дии [ѧчѧста] (26), ѧи [ѧчела] (27), дии [рwстѳл] (24)...

3. confusiunea între *o* şi *u*: тѳтѳрѳрѳ şi тѳтѳрорѳ (23);

o pentru *oa*: дишиwрѣ (23, dar 28: дишиwарѫ), порта (29), кѳноџіе (27), тwте (21), wменилwрѳ, wменилор (21, 23, 25, 26, dar 25, 26: wменилwр), wменїи (23), ѧторче (27);

oa pentru *o*: волѧ (22, dar 28 de 2 orĭ: воѧ);

oo pentru *oa*: тоwте (28).

4. есте (25, şi tot acolo: ѧсте), фрѫмсеце (24), челе (27), ѧчеле (23, dar 21: ѧчѣле), грьеџѧ (24, dar 21: грѫџіе), греле (24), реле (24), релѧ (27), лене (30), ѧвїере (27), мерџе (28, 29), пѳтере (29);

wдїхнелѧ (29, dar 27: wдїхнѧле), векѳ (30), дека (21, 29); [дѳлчаца] ме (23);

cfr. pentru tóte aceste maĭ sus p. 371 No. 5.

5. ѧкинѣ (23, dar 21: ѧкине), сарчинѣ (24, dar 21: сарчине), астѣ (26 de 2 orĭ, dar 25: асте), висѣ (23, şi tot acolo: висе), грьеџѧ (24, dar 21: грѫџіе), лѳкрѳрелѧ (24, dar 21: лѳкрѳреле), дѣ [еширѣ] (21), толтѣ [часѳриле] (21, dar 22, 23: толте часѳриле), wрашѣ (22), прѣ [пѫмѫнтѳ] (28, şi tot acolo: пре пѫмѫнтѳ), релѧ (27, dar 24: реле), преспрѣ (25);

ѧџи (22), [спре] ми (22, şi tot acolo: ен):

дерѣптѳ (22, pe aĭurĭ: дерептѳ), дѳминѫкь (24), вѣници (23, pe aĭurĭ: веници), ѧцарѳл (29)...

cfr. maĭ sus p. 371 No. 6.

6. ѫ trecut în *e* după ц: [толтѫ] фрѫмсеце (25), cfr. p. 373 No. 11, p. 200 No. 42.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

7. се-ѕ скврьшитѕ (27), че-ѕ фъкѕтѕ (26), че-ѕ гътит (30), че-ѕ вис8 (26), те-и сподобитѕ (29), рѕгатѕ-ие-и (28), cfr. p. 373 No. 16.

8. alte particularităţi vocalice:
мънтѕ (24)=*mințesc*:
черѕлѧи şi черюлѧи (30);
пердецн (30), мен (21, 23 etc.) fără *-ic-*;
сиитѕ (25 de 2 ori) şi сънтѕ (22, 23), cfr. p. 373 No. 10;
скѕепескѕ (22);
дирепци (25) şi дерепцїи (25);
мънилє (24) fără *-i-*:
иѕwрѕ (25), иѕwр (26), cfr. p. 374 No. 17;
ачеще (25 de 2 ori)=*aceşti*, cfr. p. 373 No. 9;
ши-шь [варсъ] (24);
мърїлє (25)=*măria*, cfr. p. 373 No. 8;
слѕжаще (29);
wкьрѫлє (29);
юшолре (21);
ѕѕл (21, 22, 27).

9. *-люи* pentru *-лѧи*: черѕлюи (29), cfr. mai sus p. 375 No. 18.

10. confusiune perpetuă între ѕ (=*dz*) şi ꙁ (=*z*), fiind scris alături: ꙁисе şi висе (29), пѫꙁїе (27) şi пѫзиѧ (28), ботеѕѧл şi котеꙁаци (24) etc., cfr. p. 375 No. 19.

11. alte particularităţi consonantice:
дѕмлеꙁѕ (29), probabilmente numai prin eróre grafică;
ꙋосѕ (26 de 2 ori), ауѕторю (28), cfr. p. 375 No. 20;
вери [вени] (22), верї [мерце] (28), вери [дторче] (27);
ѕчигѕ (22).

12. *sŭ*=lat. *sunt:* ши-сѫ грьбитори (24).

13. articolul *al*: праꙁничелє свинте алє тале (24), dar numai *a* pentru *al*: [дцерїи] а кърьцилwр ши а мѕерилwр (21), pentru

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

al: ИѢѠР ДЕ ФОКѠ АСТѢ А ѠМЕНИЛѠР (26), pentru *ale*: [СѢФЛЕТЕЛЕ] ДИРЕПЦИЛОРѠ ШИ А ПѪКѪТОШИЛОРѠ (26);

А ШАПТЕ [БЇ] (24), fără amplificativul *-a*.

14. adjectivul post- şi pre-articulat în construcţiune cu substantivul post-articulat: ЮКПРѢ ѠМЕНИЛОР ЧЕѦ ДЕШАРТѢ (25); pentru ФЇИ МЕН ЧЕѦ ПРЕЮБЇЦЇИ (23). cfr. mai jos No. 20.

15. dupla post-articulare în construcţiunea substantivului cu adjectivul: СКѪНТѢА КОТЕѲѢА (24), ТѢЦЇИ ДЇРЕНЦЇИ (28), cfr. mai sus p. 376 No. 27:

pentru СКѪНТѢА ИѢМЕЛЕ ТѪѠ, cfr. p. 131 No. 18, p. 376 No. 27.

16. adjectiv nearticulat de'naintea substantivului articulat: СФѪНТѠ КѢВЬИТѢА [ТѢѠ] (22), unde însă scriitorul a putut să uïte de a pune un А d'asupra luï Ѡ.

17. genitivo-dativ femeesc cu *-iei*: АѢМЇЕИ (22), КЇЕЦЇЕИ (30).

18. АѢ ХРИСТОС (25, 29), АѢ ДѢМИЕѲЕѢ (26, 27, 28 etc).

19. pluralul cu *-ure*: ФѢРТѢШАГѢРЕ (24), ДАРѢРЕ (21), АѢКРѢРЕ (24, 30), АѢКРѢРЕЛЕ (21), АѢКРѢРЕЛА (24), dar: ЧАСѢРИЛЕ (21, 22, 23).

20. nearticulare:

după *tot*: ТОЛТѪ АѢМЕ (25), ТОЛТѦ ФРѪМСЕЦЕ (25), ТѠТЕ ЫЇЛЕ, ТОѠТЕ ЫЇЛЕ, ТОАТЕ ЫИЛЕ (21, 28 de 2 orï), dar: ТОАТЕ ЧАСѢРИЛЕ (21, 22, 23), ТОЛТЕ ЫИЛЕЛЕ КЇЕЦЇЕИ (30) etc.;

în construcţiunea substantivului cu genitivul şi cu posesivul: РѪБДАРЕ ЛОР (23), ФЇИ МЕН (23), ТИМѪПИНАРЕ ѦѠРѢ (23), ТѦМПИНИАРЕ СѢФЛЕТѢАЫИ (28), ВОЕ ТРѢБѢАЫИ (24), ДПѪРЬЦИЕ ТѦ (22), ЛЕПЕ ВОЛСТРѪ (30), cfr. mai sus p. 377 No. 31:

[ДЕСТОПИНЧИ СЬ ФИЦИ] ДПѪРЬЦЇЕ ЧЕРѢАЫИ (30);

ѢѢА ШИ ИѦАПТЕ (21, 22).

21. pronume personal pleonastic: ЕИ СѦ ДРАЧЇИ (29), КРѢЧЕ Ѡ ЦИНЬ (24), БОТЕѲѢА НѢ–А ПѪѮЕСКѢ (24) etc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

22. perfectul simplu arcaic: ѥ8 плѫнш8 ши вишв (26), виш, вїш8 (25 de 2 ori).

23. perfectul compus arcaic: [чєл че]-8 вис8 (26), ан вис (28), cfr. p. 377 No. 35.

24. imperativul negativ arcaic: нѕ лъсаре [пре ен] (23).

25. *-iia* la imperfectul verbelor cu *-ire*: сокотиѧ (27), пѫвиѧ (28), тънгвиѧ (29), грѫиѧ (29), фѫцїан (29);
-iiă: венїиѧ, cfr. p. 372 No. 8;
-ie: пѫвїе (27).

26. нои сем (22), вои сеци (23), cfr. p. 378 No. 41.

27. pleonasticul *ḑise*: рѣспвисе лор8 ши висе (29), рѫспвиск ѧцервл ши-ми висе (26), рѫспвись ѧцервл ши висе (25), cfr. p. 379 No. 47.

28. ѥ=ʿIarăȝ: ѥ дѫхвл свънт8 асе (21)=în contextul slavic: изыде же доухъ, adecă ѥ=же.

29. *nu* cu sensul lat. *ne*: нѕ де негандире ши де лене волстрж сѫ пердеци (30)=în contextul slavic: да не . . .

30. *de* cu sens partitiv: де чеае реаѧ (27);
ачеаѧ асте ан (?) дерепт8 (26)=în contextul slavic: се праведникъ ѣ.

31. *de*=ʿcaȝ: де съ прїимеци (27)...

32. construcţiunea incorporativă: фи-ци-вою ѥ8 (28), рѫгат8-не-и (28).

33. construcţiunea metatetică: цив8-се [кънд8 мор8] (25)...

34. ѥ8 ам8 дѣче (28)=?
ашл прѣ пре пъмънт8 (22)=?

35. pentru fraseologiă: вѣѣю w м 8 л къ к8 тоатж дѣлчаца ѧцерїи сокотиѧ ши пѫзїе сѣфлетѣл л 8 и (27)=veḑuĭu că îngerii cu tótă dulcéţa socotĭa şi păzĭa sufletul *omului*.,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

36. *a se svii*=actualul *sfii* şi chĭar *sii*: сѧ те свиещи (28)= în contextul slavic: оусоумии се, cfr. t. 1, p. 303 No. 171.

37. *a se ciudi*=‘a se mira’: сѧ нѫ те чюдещи (28)= paleo-sl. чоудити-сѧ ‘mirari’, totuşĭ în contextul slavic: не съмоущи се=‘nu te turbura’.

38. прєспрѣкъ=actualul *peste*, cfr. t. 1, p. 111 nota 2, p. 114, p. 296 No. 136.

39. *măgură*: ѧ пѫстїе ши ѧ мѫгѫри ши ѧ пещери (22), cfr. t. 1, p. 288 No. 105.

40. цинѫтѫлѫ (30)= ‘putere’=literalmente din contextul slavic дрьжава ‘*tenere*’, cfr. totuşĭ p. 166 No. 75.

41. поносищи (24)=‘ruşinaţĭ’, поносѫлѫ (29)=‘ruşine’, paleo-sl. поносити. поносѫ, ĭar pentru -ѧ- cfr. paleo-sl. поносѧвѫ.

42. ш е р к и и ши сѫщиле (29)=în contextul slavic numaĭ рлкъ.

43. wдїхнелѫ (29), wдїхнѫле (27), paleo-sl. отъдъхнѫти.

44. фѫрѫ де старе (21)=‘ne’ncetat’, literalmente după contextul slavic: кезъ прѣстани.

45. pentru accentuaţiunea, cfr. maĭ sus p. 383 No. 79, nefiind de adaus ce-va nou.

46. *paĭeric*:

după nasală: рѫспи'дѫ (22, 24), рѫспи'сѫ (26), кы'дѫ (22), дин'трѫ (22), фльмжи'зескѫ (22), сѫи'тѫ, сии'тѫ (22, 23, 25), ѧи'кѫ (23), пьмжи'тѫлѫ (25, 26, 28), плжи'шѫ (26), мѫрши'дѫ (26), ѧиаши'те (27), тъи'тѫиѫ (29), гѫи'дире (30), тѫм'пиаре (28);

după licuidă: спѫр'кѫ (24), фѫр'тѣшагѫре (24), мер'ѫе (28), пор'тѫ (29), пер'деци (30);

după labială: шаи'те (24), дирен'ци (25), дерен'тѫ (26, 30), фап'те (26).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

47. vocala irrațională ѫ saŭ ъ: wдїхѫнелѫ (29), дерепьцилорѫ (26), пьмѫньтѫ (25), алъцї (24), тѫмѫпинарѣ (21) şi тимѫпинаре (23), numaĭ într'un loc din treĭ simplul paĭeric: тѫм'пинаре (28).

48. ca specimen de ortografiă, un singur cuvînt din treĭ silabe scris în cincĭ modurĭ: пьмѫнтѫ, пѫмѫнтѫ, пѫмѫнтѫ, пѫмѫнтѫ şi пьмѫньтѫ (22, 25, 26, 28).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

IV.

CUGETĂRĬ ÎN ÓRA MORȚIĬ.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Cugetări în óra morții.

Introducere.

§ 1. Textul, pe care'l publicâm mai la vale, ocupă în volumul lui popa Grigorie paginele 73—114, terminându-se pe pagina unde se începe Rugăciunea Sântului Sisinie și începându-se pe pagina unde se termină Călătoria Maicei Domnului la Iad.

Neavênd nici un titlu separat, el pare, la prima vedere, ca și când ar fi o simplă continuare a celora ce'l preced.

Acésta este cu atât mai semnificativ, cu cât tóte cele-l'alte „Texturi Bogomilice„ sînt î n t i t u l a t e.

E ce-va neisprăvit, nerevĕḑut, la care nu s'a pus *la dernière main.*

§ 2. Unele bucăți din acest text pot fi copiate, altele sînt certamente traduse; unele și altele însă, de'mpreună cu pasagele proprie ale autorului, formézĕ o compilațiune óre-cum originală; originală — negreșit — nu prin tóte părțile sale constitutive, ci prin distribuirea lor, prin combinarea elementelor celor disparate, a cărora grupare, dacă s'ar mai fi neteḑit întru cât-va puncturile unde ele sînt întrecusute, ar presinta un corp compact și armonios.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Scriitorul se pare a fi cunoscut el-însuşĭ imperfecţiunea opereĭ sale. Une-orĭ el îşĭ îndreptézĕ stilul. Aşa la pag. 75 al manuscriptuluĭ, după ce scrisese: ка ер..., adecă începutul din: ертд, îl şterge şi pune sinonimul: милѕи. La pag. 76 suprimă pe: кѕмѕ лѫ е, punênd în loc: кѕм петрек wамеиїи кѕ рѕга лѕ дѕмиевеѕ. La pag. 78, după ce pusese: сиѕркатє сиитѕ, a şters aceste cuvinte, înlocuindu-le d'asupra prin: трекѕрѫ ка ѕмкрд, din carĭ apoĭ a şters: ка ѕмкрд, remânênd numaĭ: трекѕрѫ. Şi aşa maĭ încolo. Aceste corecţiunĭ totuşĭ nu s'aŭ atins de cusutura diverselor fragmente, din carĭ se compune întregul.

Însuşĭ compilatorul indică pînă la un punct, póte numaĭ pînă la o redacţiune ulterióră definitivă, independinţa diferitelor sale materialurĭ, punênd după fie-care din ele nesce steluţe şi începênd pe fie-care cu câte o literă majusculă scrisă cu roşu. Într'un loc, la pag. 90, noua bucată pórtă chĭar un fel de titlu deosebit: Дарѕриле шн фрѫмсѣце дереницлорѣ лд ѳѳд де ѵодецѕ.

§ 3. Din cele de maĭ sus resultă, că textul nostru, în totalitatea sa, nu este o copiă după o operă anterióră a unuĭ alt autor, şi nu este ĭarăşĭ o traducere dintr'o limbă străină. ci trebuĭ considerat ca o lucrare propriă a necunoscutuluĭ cărturar român de pe la 1550, căruĭa îĭ datorim interesanta colecţiune de apocrifurĭ bógomilice din volumul luĭ popa Grigorie.

Citind mereŭ şi transcriind la cărţĭ poporane, se vede că s'a încercat o dată a croi şi el, bine-reŭ, o nouă carte poporană, tot aşa cum s'aŭ croit atâtea altele maĭ 'nainte saŭ maĭ în urmă: printr'o amalgamare, maĭ mult saŭ maĭ puţin dibace, a unor rapsodie eterogene.

Este o adevĕrată fericire pentru noĭ, că autorul n'a reuşit pe deplin în acéstă dorinţă, păcătuind nu numaĭ prin lipsa de ciment între părţile constitutive ale întreguluĭ, dar încă maĭ cu sémă prin c i t a ţ i u n ĭ. O carte ajunsă a fi poporană nu citézĕ maĭ nicĭ o dată. Tocmaĭ de aceĭa este maĭ anevoiósă descurcarea fântînelor sale. Textul nostru, din contra, ne spune

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

el-însuşĭ, de unde a luat cutare saŭ cutare pasagĭu, deşi nu tot-d'a-una.

§ 4. Ca şi generalitatea literaturei bogomilice, lucrarea ce ne preocupă are în vedere, maĭ pe sus de tóte, eternul antagonism între principiul binelui şi principiul reului, între Paradis şi Infern, între Dumneḑeŭ şi Satana. Dar şovăirile sufletului omenesc între aceste doă extreme nu se desfăşură aci o b i e c t i v a m e n t e, ca în Apocalipsul luĭ Paul saŭ în Călătoria Maĭcei Domnului, unde drama se jócă de'naintea unui spectator pus în afară, ci într'un mod s u b i e c t i v: sufletul în agonie cugetă cu îngrijire la ceĭa-ce i se póte întâmpla luĭ însuşĭ.

Literatura medievală numĕră o mulţime de opere şi opuscole analóge, ortodoxe şi eretice, în proză şi 'n versurĭ, dintre carĭ ‘cea maĭ frumósă, póte, este o poemă francesă din secolul XIV, compusă din 60 strofe, terminate tóte prin desperatul: ‘Je vois morir’:

«Je vois morir. Venez avant
‘Tuit cil qu'encore estez vivant.
‘Et jeune et viel et feble et fort,
‘Vous estez tous jugez a mort.
‘S'en poves dire sanz mentir
«Chascun de vous: je vois morir . . .»[1])

Străbunĭĭ nostri aŭ cunoscut doă lucrărĭ de acest fel, asupra cărora cată să ne oprim un moment.

§ 5. Homilia sântuluĭ Ciril de Alexandria ‘despre eşirea sufletului’: περὶ ἐξόδου ψυχῆς,[2]) a fost adesea tradusă slavonesce sub titlul de: Слово о исходѣ дѣшіи wт тѣла (Cuvînt despre eşirea sufletuluĭ din corp).[3])

Grecesce, afară de ediţiunĭ separate, ea s'a intercalat în Ὡρολόγιον, publicat în Veneţia la 1535 şi 1553,[4]) unde s'a pus la sfîrşit, ca un fel de apendice la rugăciunĭ.

1) Varnhagen, în *Zeitschr. f. romanische Philologie*, t. 1 (1877), p. 549.
2) S. Cyrillus, *Opera omnia*, Lutetiae, 1638, t. 1, part. 2, p. 404.
3) Cfr. Kalaydovicz-Strocv, Опис. рукописей гр. Толстова, p. 107, 396.
4) Fabricius, *Biblioth. graeca*, ed. Harles, t. 9, p. 485.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Tot aşa noĭ o găsim românesce în *Molitvennicul* episcopului Mitrofan dela Buzău din 1701 sub lungul titlu de:

Кѣвѧнтъ пентрѳ еширѣ сѳфлетѳлѳй ден трѣпъ ши пентрѳ ѧфрикошата а доаwа венирѣ лѳй Хс. ал челѳй дентрѳ сфинцій пѧринтеле нострѳ Курилъ архїепископѣ Ѩлеѯандрїей, фоарте де фолос сѳфлетѳлѳй, кареле лѫче ла оуминиицѧ ши ла покѧиицѧ: скоасъ ѧтжй ден еллїнїе пре лимба словенѣскѧ, ши ıарѣ пре лимба чѣ проастѧ рѳсѣскѧ, ши акѳм пре лимба рѳмѧнѣскѧ.[5])

Iată începutul:

‘Темѳ-мѧ де моарте, кѧ амарѧ мїе ѧмй асте. ‘Ѧгроѯескѳ-мѧ ‘де фокѳлъ ѫделѳй, кѧ фѧр’ де сфършитъ асте. Спаймѧнтеѯѳ-‘мѧ де скѧрпширъ динцилор, кѧчй нѳ асте ѧнѣртѧшитѧ кѫлдрїй. ‘Ѧгроѯескѳ-мѧ де ѧтѳнѣрекъ, кѧ нѳ аре парте кѳ лѳмина. Темѳ-‘мѧ де вїѧрмеле чел венинатъ, etc.

Se póte ca anonimul nostru să fi cunoscut acest opuscol al sântului Ciril; dar noĭ unii nu sîntem în stare de a da vre-o probă în astă privinţă, căci alăturarea ambelor texturi nu ne presintă nici un indice sigur, nici un paralelism destul de convingĕtor.

Nu se póte contesta, negreşit, o mare asemenare în următorul şir de întrebări:

Anonimul:	*Ciril:*
Оунде-цї ѧ ѧтѳнчи лѳвцїа ши богѫцїа ши скѳмпїѧ?	Ѧтрѳ ачелъ часъ оунде ва фи лѫда лѳмїй ачецїѧ?
Оунде-цї ѧ цинтѳл тжѳ ши фрацїи тжи ши пѧринцїи тжи ши сѫцїи тжи?...	Оунде мѧрирѣ дешартѧ? оунде деѯмїердѧчюнile? оунде wкичѳѳиицеле рѣле?
Оунде ци-съ месалѣ кѳ бѣѳтѳрile ши кѳ мжнкѧрile...?	Оунде wспѣцеле чѣле ѫдѧстѳлите? оунде нѫлѳчирile? оунде wдихнеле? оунде подоѳеле? оунде лѳвцїile? оунде нѣмѳл чел маре...?

5) *Euchologhionŭ adecŭ molitvennicŭ acum tipăritŭ al doilé rândŭ*, Buzău, 1701, in-4, foile 245-262. — Regretăm de a nu cunósce prima ediţiune, care cată să fi fost din secolul XVII.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Acéstă asemĕnare însă, fie cât de isbitóre în aparinţă, póte să nu fie resultatul unei cunoscinţe directe cu Homilia lui Ciril, de vreme ce pasage analóge ne întimpină adesea pe alurĭ, şi mai ales într'o altă scriere despre „eşirea sufletului„, pe care — după cum vom vede îndată — este aprópe sigur că o citise anonimul nostru.

§ 6. Nu e aci locul de a schiţà biografia lui Négoe Basarab, acest Marc-Aureliŭ al Ţereĭ-Românescĭ, principe artist şi filosof, care ne face a privi cu uĭmire, ca o epocă excepţională de pace şi de cultură în mijlocul unei întunecóse furtune de mai mulţĭ secolĭ, scurtul interval dintre anĭ 1512-1521.

Se dice, că el însuşĭ şĭ-ar fi descris viéţa; dar manuscrisul acesteĭ preţióse auto-biografie, depus în vechĭa mitropoliă din Tîrgovisce, cine mai scie de când nu se mai pomenesce.[6])

S'a conservat totuşĭ într'o copiă cu mult posterióră, ĭar prin urmare fórte desfigurată, o altă operă a luĭ Négoe Basarab, asupra căriĭ atrăsese óre-când atenţiunea d. Cogălnicénu, pe care o citase în trécăt reposatul Bălcescu, şi care s'a şi reprodus în Bucurescĭ la 1843 sub titlul de: *Învăţăturile bunuluĭ şi credincĭosuluĭ Domn al Ţeriĭ-Românescĭ Négoe Basarab Vv. către fiul seŭ Teodosie Vv.*, pagine II, 336 in-8, cu portretul autoruluĭ.

Acéstă ediţiune s'a executat după un manuscris din 1654, care între 1714-1716 fusese în posesiunea luĭ Stefan-vodă Cantacuzino şi pe care în ḑilele nóstre spătarul Antonie Sion l'a dăruit Biblioteceĭ Centrale din Bucurescĭ, unde l'am vedut noĭ înşi-ne şi'n parte l'am şi utilisat la 1865.[7]) Ediţiunea s'a făcut sub îngrijirea „Sfinţieĭ sale Părinteluĭ Ioan Eclisiarhul Curţiĭ„, care se laudă în prefaţă că: „a îndreptat'o„. In realitate însă, acest pretins „îndreptător„ şĭ-a dat tótă silinţa posibilă de a strica ediţiunea, schimbând fără milă limba o-

6) Engel, *Gesch. d. Walachey*, p. 199.

7) Vedĭ a mea *Archivă Istorică a Românieĭ*, t. 1 part. 2, p. 111 sqq.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

riginalului; un vandalism cu atât mai de regretat, cu cât manuscrisul a perit de vr'o câți-va ani, nu se scie cum, din Biblioteca Centrală.

Ultimul capitol din aceste „Învățături„ este întitulat: *Rugăciunea lui Ioan Négoe Basarab care a făcut la eșirea sufletului seu.* In ediținea din 1843, după care l'am consultat noi, el ocupă paginele 320-336.

Și aci iarăși ne întimpină un fel de c e s t i o n a r, ca acela pe care l'am vedut mai sus în opuscolul sântului Ciril.

Bună-óră:

„Spune-mi acum, ticălóse suflete, unde este domnia nóstră? Unde „este muma nóstră? Unde sînt feciorii și fetele nóstre? Unde este „slava cea deșartă a lumii aceștia și bucuria ei? etc. etc.„

Pe acéstă coincidință însă, dacă ea ar fi singură, noi n'am pune mult preț, nefiind ce-va caracteristic, deși nu trebue să-i refusâm o însemnătate óre-care.

După tótă probabilitatea, Négoe Basarab va fi cunoscut opuscolul περὶ ἐξόδου ψυχῆς, la care pare a face allusiune în doă pasage, unde vorbesce despre trecerea sufletului „prin vămile cele infricoșate„ și „prin vămile cele nefățarnice„, ceia-ce se explică din Homilia sântului Ciril:

„... цинь сѳфлетѣлѣ сфинцїи дѵери трекѫнд ла вѫмиле челора „че пѫгескѣ кѫиле ши wпрескѣ ши нѣ лась сѳфлетеле сѫ сѫ сѣе, „кѫ фіеџіе-каре вѫмѫ ѧй адѣче лѣй ѧпаинте толте фѫкѵриле „ле пѫкате оусибите„ etc.

In acest cas, cestionarul de mai sus, imitat de Négoe după Ciril, va fi fost imitat apoi după Négoe de către anonimul român de pe la 1550.

Este mult mai semnificativ, că însuși începutul textului nostru, saŭ mai bine ḍicênd întregul întâiŭ fragment are acrul de a fi i n s p i r a t d'a-dreptul din ultima învățătură a lui Négoe Basarab; și anume:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Anonimul:

(a) Vedeţi-mâ fără glas şi fără sufletu ḑăcându. Plângeţi după mine, fraţilor şi soţii miei şi gintul şi cunoscuţii mei, *(b)* că până a-serâ al-alta sérâ cu voi grâiïa, şi de năprasnâ-mi vine şi-mi sosi ćasul de mortïa. *(c)*. Ce veniţi să ne crtămu, că ḑacu înaite voastră. Sărutaţi-mâ sărutare de apoi, că cu voi de acmu nu voïu mai înbla. *(d)* Că mâ ducu eu unde acolo făţerie nu este: slugile amu şi cu domnii înpreună stau, înpăraţii cu voinicii, mişcii cu bogaţii; şi toţi asemene vor sta, cine-şi cu ale sale păcate vor sta: unii se vor preslăvi, alţii să vor rusina. *(e)* Ce vă rugaţi dereptu mine; rugaţi-vâ cătră Domnul Dumneḑeu. *(f)* să nu mă judece înprotiva lucrului meu în locul cela de muncâ, ce se mă ducâ unde este luminată viaţă de vecŭ.

Négoe:

(a). Iată acum mi se apropie césul morţiĭ; ci păsaţi de chemaţi pre ĭubiţiĭ meĭ coconĭ şi pre dragele mele cocône şi pre dragiĭ meĭ boïerĭ şi slugĭ. Iară cĭ veniră toţi la mine şi stătură înaintea ochilor meĭ, şi le ḑiseĭ: Veniţi, ĭubiţiĭ meĭ . . .

b). . Astăḑĭ limba mea, cu care d'a-pururé vă îndulcïam şi de'npreună cu voĭ petreceam şi ne veselïam, acum se amărî şi se încuiă, şi de acum nicĭ o vorbă dulce nu vă pôte respunde şi să vă grăéscă . . .

(c) . . . Şi de acum nu maĭ pot lungi cuvinte cătră voĭ, că s'a apropiat césul şi vremea sfîrşituluĭ meŭ, ci numaĭ veniţĭ de vă iertaţĭ cu iertarea cea de apoĭ . . .

d) . . . Merg la judecătorul cel nefăţarnic, unde vor sta toţi într'o potrivă şi întocmaĭ: împăraţiĭ şi domniĭ, boieriĭ şi slugile, bogaţiĭ şi săraciĭ, toţĭ vor fi într'un chip; şi saŭ se vor osîndi, saŭ se vor proslăvi fiesce-care după lucrul seŭ . . .

e) . . . Bucuraţi-vă şi voĭ, boieriĭ meĭ şi slugile mele cele credincĭóse, carĭ mĭ-aţĭ slujit bine; bucuraţi-vă toţĭ şi rugaţĭ pre Dumneḑeŭ pentru mine . . .

f) . . . După păcatele mele nu mĕ voïu puté izbăvi, ci acum tótă năḑejdea mea spre tine pun, Dumneḑeul meŭ . . .

Faţă cu un asemenea paralelism, maĭ ales la litera *d*, ar fi, credem noĭ, maĭ cuteḑător de a tăgăḑui legătura între ambele texturĭ, decăt de a recunósce că compilatorul de pe la 1550 consultase 'învăţătura la eşirea sufletuluĭ, cea curat

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

românéscă, scrisă numaĭ cu vr'o 30 de anĭ înainte. Să nu se uĭte maĭ pe d'asupra, că opera luĭ Négoe a ajuns pînă la noĭ într'un manuscris abia de pe la 1654 şi într'o ediţiune fórte coruptă. Un text al eĭ din secolul XVI s'ar apropia şi maĭ mult de textul nostru anonim.

Vom maĭ adăoga, că fragmentul al doilea, maĭ lung decât cel de maĭ sus, aduce şi el a Négoe, dacă nu în trăsăturele isolate, cel puţin în fisionomia sa totală.

Maĭ pe scurt, cunoscinţa anonimuluĭ nostru cu ‘Învăţăturele, luĭ Négoe trece peste marginile uneĭ simple probabilităţĭ.

Pentru noĭ în parte, ea este maĭ pe sus de îndoélă.

§ 7. Ultima învăţătură a luĭ Négoe Basarab, ca şi celelalte ale sale, ne oferă unele trăsure de cea maĭ înaltă poesiă, pe carĭ nu putem a nu le atinge aci măcar în trécăt.

Ce póte fi maĭ frumos, bună-óră, ca următórea comparaţiune:

‘... astăḑĭ, fiiĭ meĭ, vă depărtaţĭ de mine şi *săriţi dela inima ‘mea ca o scîntee când sare pre faţa apeĭ în adîncurile cele întune-‘cate şi în valurile cele cumplite.*»

Şi maĭ remarcabil este pasagiul:

... ‘ca turturéua ceĭa ce se desparte şi-ĭ pere soţia; multă jale ‘şi dor are pentru dînsa, şi *nicĭ o dată pre copaciu verde nu se pune, ‘ci tot pre uscat; şi când va să bé apă, întâiŭ o turbură cu picĭórele ‘şi atunci bea*; şi nicĭ o dată inima eĭ nu dobăndesce veseliă ...»

Este învederat, că Négoe Basarab nu face aci decât a reduce în proză vechiul nostru cântec poporan:

Amărîtă turturică,
Cât remâne singurică,
Sbóră tristă pin pustie,
Maĭ mult mórtă decât vie!
Cât trăesce, tot jelesce;
Cu alta nu se 'nsoţesce!
Trece pin pădurea verde,
Dar ea pare că n'o vede.
Sbóră, sbóră pîn' ce cade,
Şi pe lemn verde nu şéde,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Iar când stâ câte o dată,
Stâ pe ramură uscată,
Orĭ se pune pe o stîncă,
Şi nicĭ bea, nicĭ nu mănîncă!
Unde vede apă rece,
Ea o turbură şi trece!
Unde vede-un vînător,
Cătră el se duce 'n sbor...[8])

Acest cântec, prin urmare, cată să fi fost la noĭ fórte ĭubit pe la începutul secolului XVI.

Cât despre filiaţiunile sale externe, mĕ voĭu mărgini de a reproduce ceĭa-ce'mĭ scrica neuĭtatul meŭ părinte, sînt acum 20 de anĭ, într'o epistolă din 10 februariŭ 1859:

„Bagă bine de sémă, că doĭna nóstră ţerănéscă despre „*Turturica* îşĭ are surorĭ gemene în multe alte ţerĭ. Ĭată ce „dice. de pildă, sărmana turturică într'o romanţă spanióla din „vécul al XIV-lea, pe care veḑĭ-o în *Cancionero de Romances*, „Antverpia, 1550, p. 245:

Que ni poso en ramo verde,
Ni en prado que tenga flor,
Que si hallo el agua clara
Turbia la bevio yo...

„Apoĭ o baladă danesă cu acelaşĭ înţeles a pus'o vestitul „Oelenschläger în tragedia sa *Axel und Walbor*, după cum „nĭ-o spune şi Ampère în *Littérature et voyages*. In sfîrşit, „îmĭ aduc aminte că Serbiĭ aŭ şi eĭ o doĭnă fórte aseménată „cu a nóstră.„

In secolul trecut, pe timpul Banului Ianăchiţă Văcărescu, acest cântec poporan se cănta ce-va altfel, cu óre-carĭ varianturĭ ce'l aprópie şi maĭ mult de romanţa spanióla şi de textul luĭ Négoe Basarab:

Amărîta turturea
Când remâne singurea,

8) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 364.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Căcĭ soţia şĭ-a repus,
Jalea eĭ nu e de spus.
Cât trăesce, tot jelesce
Şi nu se maĭ însoţesce!
Trece prin floriĭ, prin livede;
Nu se uĭtă, nicĭ nu vede.
Şi când şéde câte-o dată,
Tot pe ramură uscată.
Umblă prin dumbrav'adîncă;
Nicĭ nu bea, nicĭ nu mânâncă.
Unde vede apă rece,
Ea o turbură şi trece;
Unde e apa maĭ rea,
O maĭ turbură şi bea.
Trece prin pădurea verde
Şi se duce de se perde;
Sbóră pînă de tot cade,
Dar pe lemn verde nu şéde.
Unde vede vînătorul,
Acolo o duce dorul,
Ca s'o véţă, s'o lovéscă,
Să nu se maĭ pedepséscă...

Remânênd văduv, Văcărescu îşĭ aplicase acest frumos cântec poporan, maĭ adăogând dela sine următórele doă strofe:

Când o blĭétă păsărică
Atât inima îşĭ strică,
Încât doresce să móră
Pentru a sa soţióră;
Dar eŭ, om de naltă fire,
Decât ea maĭ cu simţire,
Cum póte să'mĭ fie bine?
Oh! amar şi vaĭ de mine!

Din causa acestuĭ adaus, cântecul nostru poporan, unul din celeĭ maĭ vechĭ, a ajuns maĭ târdiŭ a fi atribuit luĭ Văcărescu[9]), deşi cele doă strofe eşite în adevăr din péna luĭ se deosebesc

9) *Revista Română*, 1861, p. 510-11.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

cu desăvîrşire prin artificialitate, prin ‘a sa soţióră„, prin ‘naltă fire„ etc., de mersul nemeşteşugit al opereĭ poporuluĭ, care la rîndul seŭ diferă érăşĭ tot pe atâta de felul celor-l'alte poesie ale nemuritoruluĭ Ban Ianăchiţă...

§ 8. Primul fragment din textul de maĭ la vale, ba şi fragmentul al doilea, se par a fi dat nascere compilaţiuniĭ întregĭ prin adaosul succesiv al unuĭ şir de alte bucăţĭ omogene.

Dacă dară acest început este imitat după Négoe Basarab, atuncĭ totalitatea póte fi privită ca un reflex prelungit al scrieriĭ nemuritoruluĭ principe român, pe care totuşĭ compilatorul nu-l citéză.

Citaţiunile sale, afară de Noul Testament şi afară de Crisostom, se reduc la doă apocrifurĭ bogomilice: Apocalipsul apostoluluĭ Paul în redacţiunea cea lungă şi Pseudo-apocalipsul evangelistuluĭ Ioan.

Iată pasagĭul în cestiune:

... кѫ сн8сѫ хрістос л8и іеѵггелистоу Іѡаннѫ богословѫ шн сн8се ѧщерѧл ѧѕ Павел апостолѫ, кѫ-ак порт҃ѫ де-и арѧтѣ толте м8ничнле, кѫ арѫ фи оунѣ воннникѣ де треѳечи де лни де арѫ прѧвжлн w нїатрѣ шн w арѫ слововн ѧ ѵос сѧ ѯколре ѧ трен лни сѧ клвѫ акодо, акодо есте м8нка ...

Acéstă naraţiune, aşa cum este scrisă: ‘spuse îngerul lu Pavel apostolŭ că..„, se referă maĭ mult, dacă nu unicamente, la Apocalipsul luĭ Paul, în care însă, precum ne-am încredinţat maĭ sus la pag. 412 § 7, există numaĭ ‘svîrlirea petreĭ într'un puţ fórte adînc, încât să ajungă la fund după mult timp„, dar nicĭ o vorbă despre cel ‘voĭnic de treĭ-ḑecĭ de anĭ„ şi despre intervalul de ‘treĭ anĭ„.

Nemic de acéstă natură, ba nicĭ măcar ‘svîrlirea petreĭ„, nu se găsesce în numerósele redacţiunĭ slavice ale Pseudo-apocalipsuluĭ luĭ Ioan, din care Tichonravov a publicat un text din secolul XV şi unul din secolul XVI, cel de'ntâiŭ întitulat: Слово ѕѣтаго Іѡанна Богословца w пришествїи Господни, како

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

χομιετѣ прїити на землю (Cuvîntul sântuluĭ Ioan Teologul despre venirea Domnuluĭ, când va veni pe pămînt).[10])

Ce se întâmplă însă? Tischendorf a dat la lumină textul grecesc al acestuĭ apocrif: Ἀποκάλυψις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου după vr'o opt manuscrise, carĭ la un loc ne procură din punct în punct pasagiul românesc de maĭ sus, căcĭ unele din ele ḑic:

...că ară fi unŭ voinicŭ de tre-ḑeci de ani, de ară prăvâli o piatră şi o ară sloboḑi în g'os...

...ὅσον δύναται ἀνὴρ τριακονταέτης κυλίσαι λίθον καὶ ἀπολῦσαι κάτω εἰς τὸν βυθόν...

Ĭar altele adaugă:

...să zboare în trei ani să caḑă...

...ἵνα τρία ἔτη φθάσει...[11])

De aci se învederéză, că Româniĭ cunosceaŭ în secolul XVI o redacţiune lungă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul, diferită de cele slavice existinţĭ, cel puţin întru atăta că se furişară în ea elemente din Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan; şi tot-o-dată, pe de altă parte, cunosceaŭ Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan într'o redacţiune deosebită, maĭ apropiată de cele grecescĭ decăt de cele slavice.

§ 9. S'ar puté nasce întrebarea: De ce óre laboriosul aḑunător român de „Texturĭ bogomilice„ n'a copiat în colecţiunea sa aceste doă apocrifurĭ, alăturĭ cu Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ şi cu cele-l'alte?

La nevoe, ar fi lesne de a respunde, că manuscrisul bogomilic cel intercalat în volumul luĭ popa Grigorie póte să nu fi fost decăt o mică parte dintr'o colecţiune maĭ întinsă. Noĭ preferim totuşĭ de a căuta o soluţiune maĭ puţin expeditivă. Să se observe, că 'n textul de maĭ jos anonimul nostru nu citéză nicĭ unul din apocrifurile copiate de cătră el însuşĭ; o

10) Tichonravov, op. cit. t. 2, p. 174-192.—Despre alte manuscrise ale acestuĭ apocrif, cfr. Novaković, op. cit. p 433, unde este şi începutul uneĭ redacţiunĭ serbe.

11) Tischendorf, op. cit. p. 88—9.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

împregiurare, care ne-ar face deja ea singură a bănui *per contrarium*, că pe cele citate nu le copiase.

Ne mai întrebâm dară încă o dată: de ce nu le-a copiat?

Redacţiunea cea lungă a Apocalipsului lui Paul nu putea să figureze lîngă cea scurtă, pe care o cuprinde în sine întrégă, astfel că ar fi fost o repetiţiune. Cât despre Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan, el se depărtéză pré-mult de caracterul specific al celor-l'alte ‘Texturĭ bogomilice„ din volumul luĭ popa Grigorie, carĭ tóte aŭ în vedere exclusivamente sufletul omenesc la eşirea din corp şi după acéstă eşire. Colectorul a voit să codifice, ca să ḑicem aşa, acéstă şi numaĭ acéstă preocupaţiune. In Pseudo-apocalipsul luĭ Ioan, din contra, sufletul jócă un rol de tot secundar. Evangelistul se urcă pe muntele Tabor, şi de aci apoĭ se începe între el şi Mântuitorul un dialog asupra celor şépte peceţĭ, carĭ se vor deschide la sfîrşitul lumiĭ, ca şi 'n Apocalipsul cel admis de Biserică. Este dară ce-va cu totul în afară de programa cea p s i c h i c ă a colecţiuniĭ întregĭ.

§ 10. După Tischendorf,[12]) prima menţiune a Pseudo-apocalipsuluĭ luĭ Ioan ar fi din secolul IX. In cursul véculuĭ de mijloc, el se respândise chĭar afară din Europa, precum probéză existinţa unor redacţiunĭ arabe.

La Bogomilĭ acest apocrif era atât de poporan, încât anume din Bulgaria, nu de aĭurĭ, l'aŭ căpătat Albigensiĭ din Occidinte. Redacţiunea latină manuscrisă din archivul inquisiţiuniĭ dela Carcassone pórtă notiţa: ‘Hoc est secretum Haereticorum ‘de Concorezio, *portatum de Bulgaria* Nazario suo Episcopo, ‘plenum erroribus.„[13])

§ 11. Ultimul fragment din textul de mai jos, în care se slăvesc ‘călugârii ceĭa ce se-au pocâitu„, fiind amenințaţĭ toto-dată din ‘cinulŭ călugărescu„ ceĭ ‘căḑuţĭ în păcate„, pe când nicăiriĭ nu se vorbesce despre preuţiĭ de mir, pare a ne spune că însuşĭ autorul era călugăr.

12) Op. cit. Proleg. p. XVIII.
13) Schmidt, *Hist. de la secte des Cathares*, t. 2, p. 275.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Acésta resultă nu mai puțin din descrierea paradisului, unde sînt puși numai ‘călugări plăcure alature cu îngerii înpréună’, fără nici un alt amestec.

Să nu uităm însă, că Bogomilii în genere, după nemerita expresiune a profesorului Golubinsky, formau: ‘o tagmă călugărésca creștină cu o doctrină dogmatică necreștină’.[14]) După cum am mai spus'o într'un alt loc, ei mai toți se îmbrăcau călugăresce, nu beau vin, nu mâncau carne și condamnau radicalmente căsătoria.

In acésta din urmă privință, mai este de observat, că în primul fragment, unde Négoe Basarab pune ‘coconi și cocóne’, adecă copii de ambele sexe, anonimul nostru nu are decât ‘frați’, ‘soți’, ‘gintul și cunoscuții’; iar în fragmentul al doilea, menționând de asemenea numai ‘gintul’, ‘frații’, ‘părinții’ și ‘soții’, vorbesce cu mustrare despre sufletul care se îngrijesce în viéță de ‘fecíori’ și de ‘muere’...

Mai pe scurt, autorul era Bogomil în tótă puterea cuvîntului; Bogomil pînă și prin aceea că nu-i place a cita Vechiul Testament, pentru care acésta sectă manifestă o pronunțată aversiune.

Despre tóte astea, alătură cele spuse mai sus la pag. 252-4 § 5.

§ 12. Terminâm.

Dacă textul nostru n'ar avé alt merit decât acela de a ne aduce indirectamente la Négoe Basarab și de a constata că Românii din secolul XVI mai cunosceau alte apocrifuri afară de cele cuprinse în volumul luĭ popa Grigorie, și tot încă ar fi mult.

Să se mai adauge cătră acésta, că el este unica compositiune b o g o m i l i c ă cunoscută de fabrică curat românéscă.

Cât despre însemnătatea sa linguistică, vedi *Notanda*.

14) Golubinsky, op. cit. p. 162.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

I.

Ведеци-мѫ фѫръ глас ши фъръ сѫфлетъ*) ѫкѫиднѫ. плънъеци дупѫ мине фрацилор ши соции мѣи. ши цинтѫл ши кѫноскуцѣи мей. кѫ пънѫ а-серѫ ал-алта сѣрѫ. кѫ воь грѫила ши де нѫпраснѫ-ми вине ши-ми соси цасѫл де мортѫ. че веницѣ се не ертъмѫ. кѫ ѫлкѫ ѫнаинте воастрѫ. сѫрѫтаци-мѫ сѫрѫтаре де апои. кѫ кѫ воь де акмѫ нѫ вою маь ѫбла. кѫ мѫ дѫкѫ
73. еѫ ѫиде | аколо фъцерѣе нѫ есте. слѫгиле амѫ ши кѫ домниь ѫпреунѫ стаѫ ѫмпрацѣь кѫ воиничѣь. мишеи кѫ богацѣь. бѫтрѫнѣь кѫ тинерѣь. ши тоци асемене вор ста чине-ши кѫ але сале пѫкате вор ста. оуниь се вор преслъви. алцѣь сѫ вор рѫшина. че вѫ рѫгацѣ дерептѫ

Vedeţi-mâ, fără glas şi fără sufletu ḑăcându! Plângeţi după mine, fraţilor şi soţii miei, şi gintul şi cunoscuţii mei! că până a-serâ al-alta sérâ cu voi grăiĭa, şi de năprasnâ-mi vine şi-mi sosi ćasul de mortĭa. Ce veniţi se ne ertămu, că ḑacu înaite voastră. Sărutaţi-mâ sărutare de apoi, că cu voi de acmu nu voĭu mai înbla, că mâ ducu eu unde acolo făţerie nu este: slugile amu şi cu domnii înpreunâ stau, înpăraţii cu voinicii, mişeii cu bogaţii, bătrânii cu tinerii; şi toţi asemene vor sta, cine-şi cu ale sale păcate vor sta: unii se vor preslăvi, alţii să vor ruşina. Ce vă rugaţi

*) Intâĭu era scris: фъръ сѫ . . ., apoĭ s'a şters. Se vede că autorul se oprise, căutând, pentru ideia de "respiraţiune„, un alt cuvînt decât *suflet*, care este ambiguŭ; dar negăsindu-l, a scris ćrăţĭ: фъръ сѫфлетѫ.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

мине, рѫгаци-вѫ кътрѣ домнѫл дѫмнезеѫ. съ нѫ мѣ жѫдече ѧпротива лѫкрѫлуи меѫ ѧ локѫл чела де мѫнкѫ. че се мѣ дѫкѫ оунде есте лѫминатѫ вїѣцѫ де векъ.

dereptu mine, rugaţi-vâ cătră Domnul Dumneḑeu să nu mă judece înprotiva lucrului meu în locul cela de muncâ, ce se mă ducâ unde este luminată viaţâ de vecŭ.

II.

Ѩша се роагѣ сѫфлетѫл кѫ маре рѫгъчюне. лѣсаци-мѫ ѧцерїи*) лѫ дѫмнезеѫ се покѣ|ескѫ. милѫици-мѫ лѣсаци-мѫ ѧтрѫ анѫ. съ плѣнгѫ де пѣкателе меле чеѣе реѧѣле че амѣ фъкѫт доарѣ мѣ вѫ милѫи**) дѫмнезеѫ. дѫпа аче мѫ веци лѫа кѫм в'аѫ зисѫ дѫмнезеѫ. атѫнче грѫескѫ ѧцерїи фърѣ милѫ. ши зикѫ ѩша анїи тѣи сѣѫ сфръшитѫ. еши дин трѫп кѣ не-ѫ зисѫ марелѣ ѫюдецѫ. чела ѧфрикатѫл съ те мѫтѣмѣ дин ачѣста лѫме. кѣ тоци ании тѣи ѧи вису ѧ негѣдире та. де желѫиаи съ беи ши се мѫнѫѧчи. ѩрѣ де морте нѫ те темеи. акмѫ дека веди кѣ те лѫѡмѣ тѫ помеиуи де покѫинце. лѫѕиаи тоатѫ ѧвѫцѣтѫра скриптѫриеи. ши кѫм ци ва фи дека вери мѫри. бечисниче ѡме | кѣ ѧ

Aşa se roagă sufletulu cu mare rugăcĭune: Lăsaţi-mâ, îngerii lu Dumneḑeu, se pocăescu! Miluiţi-mâ! lăsaţi-mâ întru anu să plăngu de păcatele mele cele reléle ce amŭ făcut, doară mă va milui Dumneḑeu; dupa ace mâ veţi lua, cum v'au zisu Dumneḑeu. Atunce grâescu îngerii fără milâ şi ḑicu aşa: Anii tăi séu sfrăşitu; eşi, sufletе, din trup, că ne-u ḑisu marelé gĭudeţu, cela înfricatul, să te mutămŭ din aćasta lume; că toţi anii tăi ĭ-ai visu în negădire ta, de jeluĭai să bei şi se mânâînci, ĭară de morte nu te temei; acmu, deca veḑi că te luomŭ, tu pomeneşti de pocâinţe! Audiĭai toată învăţătura Scripturiei şi cum ţi va fi deca

*) Aci era scris: мен, apoĭ s'a şters.

**) Inainte scriitorul începuse: ер . . . adecă: ерта, apoĭ l'a şters şi a scris: милѫи.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

тоате зиле ведеи кѣм петрек
wаменїи кѣ рѫга лѣ. д. *) ши
кѫтрънїи ши тинерїи. кѣм нѣ
те покъиши л врем҃ та. ак-
мѣ блъмѣ кѫтрѫ дѣмнѣл **)
тѫѣ ши домнѣл нострѣ. атѣн-
че се ва трацє сѣфлетѣл дел
тоате лкеетѣриле. ши-л ворѣ
лѣа лфрикации лцери. сѣфлете
атѣнчи нѣ вери грижи нички
де фечори нички де мѣере. че
нѣман че те верї теме де л-
фрикатѣлѣ цѣдецѣ. ши те вери
кѣтремѣра кѣмѣ-ци ва плъти
дѣмнеѣеѣ прѣ фаптелѣ тале.
оунде цї-а атѣнчи авѣцїа ши
когѫцїа. ши скѣмпїа. оунде
цї-а цинтѣл тѫѣ ши фрацїи
тѫи ши пъринцїи тъи. ши
сѫцїи тъи. соуфлете wме нимѣ
76. де чеа нѣ-ци по|тѣ аџѣта.
оунде ци-сь месалѣ кѣ бѣѣ-
тѣриле. ши кѣ мънкъриле. ши
юбосте тл. ши дѣлчаца та ши
юбире трѣпѣлѣи тѫѣ. ачеле тоа-
те спъркате синтѣ.***) ка вкра
лѣ трекѣтѣ. ка фѣмѣл сѣѣ
спартѣ. ка праѫѣл де вънтѣ
лѣ перит. сѣфлете wме че фо-
лосѣ цї-е де дѣлча[ца] трѣпѣлѣи.
чеа че тѫ лчинден ши вѣл ши

veri muri, becisnice ome, că
în toate ḑile vedei cu*m* pe-
trec oamenii cu ruga lu D*um-
neḑeu*, şi bătrănii şi tinerii;
cu*m* nu te pocăişi în vremé
ta? Acmu blămu câ*t*râ Dum-
nu*l* tău şi Domnu*l* nostru.
Atunce se va trage sufletu*l*
deîn toate încheeturile, şi-*l*
voru lua înfricaţi*i* îngeri. Su-
flete! atunci nu veri griji nici
de fećori, nic*i* de m*u*ere, ce
numai ce te veri teme de
înfricatulu g'udeţu, şi te veri
cutremura cumu-ţi va plăti
Dumneḑeu pr*é* faptelé tale.
Unde ţi-ĭa atu*n*ci avuţia şi
bogâţiĭa şi scu*m*piĭa? Unde
ţi-ĭa gintu*l* tâu şi fraţii tăi
şi pări*n*ţii tăi şi soţii tăi?
Suflete-ome! nimé de ceĭa
nu-ţi potu ag'uta! Un*d*e ţi-sŭ
mesĭalé cu béuturile şi cu
mâ*n*cârile, şi ĭuboste ta, şi
du*l*ćaţa ta, şi ĭub*i*re trupului
tău? Acele toate sp*u*rcate si*n*-
tu: ca ubra au trecutu, ca
fumu*l* séu spa*r*tu, ca prahu*l*
de văntu au peri*t*. Suflete-ome!
ce folosu ţi-e de du*l*ćaţa tru-
pului, ceĭa ce tĭa încindei şi

*) După ВЕДЕ era scris: КѢМѢ ЛѪ Е, apoĭ s'a şters.

**) D'asupra lui Д e pus cu aceĭaşĭ mână о pentru a îndrepta pe ДѢМНѢЛ, fără însă a fi şters Ѣ.

***) Cfr. maĭ sus p. 436 § 2.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ноѫпте. ѧ кѫрвїе ши ѧ wдих-
нлаѫ. ши тѣ мънїаи. ши кѫ
лимба бадѫокорїаи. ши досъ-
дїеи, ши асквлтаи. ши юбїаи
хитлїаншѣгѫре. кѫ мъниле оучи-
деи сърачии, ши сърачелѣ. ларъ
кѫ пичоарела кѫреи ши сърїаи,
ши ѫюкаи ѧ галсѫре де чин-
78*) поп | w ваи де тине сѫфлете.
мълте юбїаи ѧ дешертѫ акмѫ
плънѫи ши те кѫтремѫри. кѫ
трѫпѫл ци-л вор мънка вїер-
мии ѧ гроапъ. ни амѫ сѫфлетѣ.
чине ларъ пѫте спѫне фрика
ши кѫтремѫрѫл ши мѫнка ча-
сълѫи де моарте. кѫ моарте
фърѫ де весте вине. ка ѫн леѫ
ръгъндѫ ши кѫ тѫате армела.
кѫ спатѫ. ши кѫ кѫцитѫ. ши кѫ
сечере. ши кѫ пилѫ. ши кѫ съкѫ-
ре. ши кѫ цапѫ. ши кѫ съѫете.
ши кѫ теслѫ. ши кѫ бардъ ши
свредел. ши кѫ гроѫ ѫте ѧ
тоате кипѫриле. ши кѫ тоате-лѫ
мѫнчеше де-лъ ѫѫнге ши-л тае.
79. че се поате спѫ|не мѫнка мор-
цїїеи. аша кѫм ларъ ѫъче голѫ
ѧ парѫ де фокѫ се се фригѫ.
атѫнчї-и адѫкь де бе пъхарѫл
чела де моарте амаръ. атѫнчи-и
ясе соуфлетѫл афлрь. атѫнчи
драчїи се адѫнѫ апроапе де
тине.**) де стаѫ ши адѫкѫ

ḑua şi noopte, în curvie şi
în odihnĭală? Şi tĕ mănĭĭai,
şi cu limba badg'ocorĭĭai, şi
dosădiei, şi ascultai, şi ĭubi-
ĭai hitlĭanşugure! Cu mânile
ucidei săracii şi săracelé, ĭară
cu picoarelĭa curei şi sărĭĭai
şi gĭucai în glasure de ci-
poi! O, vai de tine, sufiete!
Multe ĭubĭĭai în deşertu; ac-
mu plăngi şi te cutremuri,
că trupul ţi-l vor mănca vie-
rămii în groapă. Ni amu,
sufleté, cine ară pute spune
frica şi cutremurul şi munca
ćasului de moarte? Că moar-
te fără de veste vine, ca
un leu răgăndu şi cu tuate
armelĭa: cu spată, şi cu cu-
ţitu, şi cu secere, şi cu pilă,
şi cu săcure, şi cu ţapă, şi
cu săgete, şi cu teslă, şi cu
bardă şi svredel, şi cu gro-
ză ĭute în toate chipurile;
şi cu toate-lŭ munceşte de-lŭ
g'unghe şi-l tae. Ce se poate
spune munca morţiei? aşa
cum ară dăce golu în pară
de focu se se frigă. Atunci-i
aducŭ de be păharul cela de
moarte amară: atunci-i ĭase
sufletul afară; atunci dracii
se adună aproape de tine de

*) Paginaţiunea pusă în manuscris din greşélă: 78 în loc de 77.
**) Scris: тинѧ, apoĭ е pus d'asupra luĭ и.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

скрисе тоате пѫкателе тале че
ай фъкѫт. дин тинереце пѫ-
нѫ ла морте. де ле пѹнь ѫ
кѹмпънѫ. ай доарѫ ай ѡби-
дитѫ вр'ѹн ѡм мишелъ. сай
ай оучись. сай ай фѹратѫ. сай
доарѫ ай вындѫт прѣ чине-ва.
сай н'ай лъкуитѫ бине кѹ ве-
чинѹл тъѹ. сай ай фъкѫт пре-
юбире трупълуи. сай доарѫ
ай грѫитѫ менчюнѫ. сай н'ай
юбитѫ пре тоцї*) ѡменїи ѹ-
80. нѹл ка алтѹл | тоате кате-и
грешитѫ. де кѫндѹ ай нѫскѫт.
ши вѣиндѹ ши невѣиндѹ. ши
кѹ вое ши фъръ вое. тоате
сънтѹ скрисе ши ле адѹкѹ де
ѡ латъри мѹлци драчи невъ-
зѹци. ши зикъ аша ни съ-ль
рѫпим съ-лъ лѹѡм. де алътъ
латъри воръ ста дои ѫнгери ай
лѹ Хс. де воръ аюепта дела
тине. ши воръ адѹче тоате
фаптеле бѹне де ле вор пѹне
ѫ кѹмпънѫ. дѣлтъ латъри
воръ къѹта ѫнгерїи лѹ Хс. ай
доарѫ ай милѹитъ вр'ѹн серакѹ
сай ай дат мънкаре фламѫн-
дилѡр. сай ай адъпатѹ вр'ѹн
сетосѹ. сай ай ѫбрькат вр'ѹ
ѡм мишелѹ сай ай милѹитъ

stau şi aducu scrise toate
păcatele tale ce ai făcut din
tinereţe până la morte, de
le punŭ în cumpănă: au
doară ai obiditŭ vr'unu om
mişelŭ, sau ai ucisŭ, sau ai
furatŭ, sau doară ai vându
pré cine-va, sau n'ai lăcuitŭ
bine cu vecinul tău, sau ai
făcut pre-iubire trupului, sau
doară ai grăitŭ mencĭună, sau
n'ai iubitŭ pre toţi omenii unul
ca altul. Toate căte-i greşitŭ
de cându ai născut, şi vă-
ḑindu şi nevăḑindu, şi cu voe
şi tără voe, toate sănt scrise,
şi le aducu de o laturi mulţi
draci nevăzuţi, şi ḑicŭ aşa:
Ni să-lŭ răpim să-lŭ luom!
De altă laturi voru sta doi
îngeri ai lu Hs. de vorŭ a-
ştepta dela tine şi voru a-
duce toate faptele bune de le
vor pune în cumpână. Déltă
laturi voru căuta îngerii lu
Hs.: au doară ai miluitŭ vr'un
seracu, sau ai dat mâncare
flămânḑilor, sau ai adăpatu
vr'un setosu, sau ai îmbrăcat
vr'u om mişelu, sau ai mi-
luitu vr'oîn omu în priînsoare,

*) Scris: прѣщї, adecă scriitorul citise de'ntăiŭ în original: [н'ай юбитъ] прѣщї, şi apoĭ vedĕnd din urmarea fraseĭ că a greşit, a adaus un т d'asupra luĭ щ; probă, în orĭ-ce cas, că acest pasagĭu este o copiă după un exemplar românesc maĭ vechĭu.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

81. в'оѧ wмѕ ѧ прилѧсоаре сѫ|8 вр'8ѧ бетегѕ. сл8 ли датѕ сѫ-лашь вр'8нѣи кѫлѫторѕ. сл8 ли грѫитѫ бине дерептѕ вр'8ѧ wм wбидить, де-и ѧютатѕ кѕ кѕвьнтѣл. сл8 милостенїе. дерептѕ вр'8ѧ мишел. тоате ле вор кѫѣта ѧцерїи л8 хс. де лѣ ворѕ пѣне ѧ кѣмпѫнѫ. сѫ-ль ворѕ лѣл ѧцерїи л8 дѣмнезеѕ. ен-лѫ ворѕ дѣче ѧ вицл веклѣвїи. ѧнлинте л8 дѣмнезеѕ. ши наите ѧцерїлорѕ. ѧ весалїѫ несфрѫшитѫ. гаръ сѫ-л ворѕ лѣл ѧцерїи дїаволѣлѣи, ен-ль вор дѣче ѧ мѣнка векѣлѣи.

sau vr'uîn betegu, sau ai datu sălaşŭ vr'unui călâtoru, sau ai grăitŭ bine dereptu vr'uîn om obiditŭ de-i agiutatu cu cuvăntul, sau milostenie dereptu vr'uîn mişel. Toate le vor căuta îngerii lu Hs. de lé voru pune în cumpănă. Să-lŭ voru lua îngerii lu Dumneḍeu, ei-lŭ voru duce în viîaţa veculuĭ, înainte lu Dumneḍeu şi naite îngerilorŭ, în vesĭaliĭa nesfrăşită; ĭară să-l voru lua îngerii diavolului, ei-lŭ vor duce în munca veculuĭ.

III.

Ишрѫ кѫндѣ ворѕ бѣчина архагелии спре патрѕ корнѣре а пѫмѣнтѣлѣи. де трей wри кѕ фрикѫ ши бѣрѫ марѣ пѫмѣн-
82. тѣл се ва| кѣтремѣра ден ѧ (*sic*) тоате капетелѣ. атѣнче ворѕ ѧвїа морцїи. сѣрь фи де фїери мѣнкаци. сл8 де пасери мѣнкатѣ. сл8 де пецїи мѣнкацїи. тоци ворѕ ѧвнѫ дин морте диѧ тоате адѫнкѣрилѫ пѫмѣнтѣлѣи ши мичии ши марїи ши дерепцїи ши пѫкѫтошїи. ши цюдечи стрѣмбѣ. ши ѧпѣрацїи ши богацїи ши мишеии. ши ворѫ стѧ тоци асеменеле. чине

Iarâ cândŭ voru bucina arhaghelii spre patru cornure a pământului, de trei ori cu fricâ şi burâ maré pământul se va cutremura den în toate capetelé; atunce voru înviĭa morţii, séră fi de fieri măncaţi, sau de paseri măncatu, sau de peşti măncaţii, toţi voru înviĭa din morte diin toate adăncurilĭa pământului, şi micii şi marii, şi derepţii şi păcătoşii, şi gĭudeci strămbi şi împăraţii, şi bogaţii şi mişeii; şi vorŭ sta toţi asemenele, cine cu faptele salé, şi de ḍi

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

кѫ фаптеле сал҃ѣ*). ши де ѕи ши де ноапте. ши деѧ тоате чаѕѹриле ши тоате аскѹнсѹриле се вор иви. нече ѫ пърѫ дин капѫл лорѫ нѫ ва фи перитѫ. оуніи вор фи лѹминаци. алціи ши маи лѹминаци. алціи вор
83. фи ѧтѹнекаци. атѹнче вор веде| тоци пъкътошии. маре де фокѫ клокотинъдѫ. ши сфръиндѫ. ши мънііа лѫ дѹмнеѕеѫ фи-ва атѹнчи. ши ва апринде лѹме де ва арде тотѫ пъмънтѹл. ши тоци мѹнціи ши тоате мъгѹриле. ши тоатъ спѹркъчюнѣ. че се-ѫ фъкѹт пре пъмънтѫ. атѹнче маре де апъ ва сека. ши тоате рѫѹреле. ши тоате изѕ-воареле атѹнче. кѹм ѕиче хс ѧ еуглііе. стелѣле вор кѣдѣ. ши соареле ва ѧтѹнека. черюл л вор ѧвѣли архаггліи кл ѕ сфитокѫ. ши се ва иви черю ноѫ ка соареле. атѹнчи се ва иви дин черю рѫстикни-
84. тѹл лѫ хс. чинстита крѹче | де ва лѹмина преспрѣ тоате капетеле пъмънтѹлѹи. ши вор кънта преѱюрь ѧ чинѹре де ѧѱери архаггліі ши херовімїи. ши сърафїмии ши тоатъ пѹтериле, ши ворь гѫта скѹнѹл де ѱюдецѫ. атѹнчи се ва деш-

şi de noapte, şi deîn toate *ca*s*u*rile şi toate ascu*n*surile se vo*r* ivi: nec*e* uîn păru diîn capu*l* loru nu va *fi* peritu. Unii vo*r* fi luminaţi, alţii şi ma*i* luminaţi, a*l*ţii vo*r* fi întunecaţi. Atunce vor vede toţi păcâtoşi*i* maré de focu clocotinădŭ şi sfrăindu, şi măniia lu Dumneḑeu fi-va atunci, şi va apri*n*de lume de va arde totu pământu*l* şi toţi munţii şi toate mâgurile, şi toatâ spu*r*câclúné ce se-u făcu*t* pre pământu. Atunce maré de apâ va seca, şi toate răurele, şi toate izvo*a*rele atunce; cu*m* zice Hs. în ev*an*ghelie: steléle voru cădĭa, şi soarele va întuneca, cerĭu*l* l voru învăli arhagghelii c*a* u sfitocu, şi se va ivi *cerĭu* nou ca soarele. Atu*n*ci se va ivi din cerĭu răsticnitu*l* lu Hs. ci*n*stita cruce de va lumina prespré toate capetele pământului, şi vor cănta pregĭurŭ ĭa cinure de îngeri, arhagghelĭ şi herovimii şi sărafimi*i* şi toatĭa puterile, şi vor*ŭ* gâta scaunu*l* de gĭudeţu. Atunci se va deşchide poarăta cerĭului despre răsă-

*) Inainte era scris САЛѦ, apoĭ s'a îndreptat САЛѢ.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

киде полѣта черюѣи деспре рѣсѣрите. ши се ва иви ѧпѣратѣлѣ Хс. кѣм грѣеще проровѣл. ши ва коучина ши ва апрїнде фокѣ кѣ маре боурѣ ши кѣ маре треснетѣ. атѣнчи ворѣ кѣѣта де-л ворѣ кеде тоци wаменїи ши тоате фелюриле. атѣнче. коум грѣаще Хс. кѣ ва шедѣ спре скаѣнѣл слѣ-[в]еи салѣ. атѣнчи ворь ста десѣпра ѧ сѣнинѣ плинь де
85. ѧџери. ши пѣмѣ|нтѣл ва фи ѧндесатѣ де wмени плинѣ. атѣнчи-ши ворѣ кеде тоци wаменїи фаптела сале. аѣ боуне аѣ рела. ши тоате аѣскѣнсѣриле ѧнаинтѣ фецееи сала. атѣнчи ва тремите Хс архаггли коу фокѣ ши треснетѣ ши фѣлџер. ши кѣ патрѣ вѣнтѣре. де ворѣ алеџе тоци дерепцїи. де-и ворѣ пѣне*) де дѣрепта лѣи Хс. ѣрѣ стрѣмѣбїи де стѣнга. коум алеџе оунь пѣсторю wиле ѧнѧ**) капре. атѣнче пѣкѣтошїи ворѣ пльнџе ши се вор тѣнгѣи. ши ко[р] виче. w кѣм нѣ не-мѣ покѣинтѣ. w коум не-мѣ пїердѣт врѣме де покѣинце. де-мѣ бадџо|кѣритъ. ши амѣ џѣкатѣ, ши-мѣ сѣритѣ.

ritŭ, şi se va ivi înpăratulŭ Hs., cum grâeşte prorocul, şi va bucina şi va aprinde focu cu mare burâ şi cu mare tresnetu. Atunci voru câuta de-l voru vede toţi oamenii şi toate felĭurile. Atunce, cum grâĭaşte Hs. că va şedé spre scaunul slavei salé. Atunci vorŭ sta desupra în săninu plinŭ de îngeri, şi pământul va fi îndesatu de omeni plinu. Atunci-şi vorŭ vede toţi oamenii faptelĭa sale, au bune, au relé, şi toate auscunsurile înainté feţeei salĭa. Atunci va tremite Hs. arhaggheli cu focu şi tresnetu şi fulger, şi cu patru vânture, de voru alege toţi derepţii, de-i voru pune de dérepta lui Hs., Iarâ strămăbii de stânga, cum alege unŭ păstorĭu oile diîn capre. Atunce păcâtoşii voru plânge şi se vor tăngui, şi vor ḑice: o, cum nu ne-mu pocâitu! o, cum ne-mŭ pierdut vréme de pocâinţe, de-mŭ badg'ocuritŭ şi amŭ g'ucatu şi-mŭ săritu în hetlĭanşug!

*) De'ntâiĭ era scris: пѣре, apoĭ s'a adaus не, scriitorul uĭtând însă a şterge pe.

**) De'ntâiĭ s'a scris: днь, apoĭ s'a adaus d'asupra ѧ.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Л хетлашшвг. w кѫче н'ам постинтъ. w кѫче н'ам милвитъ мишении. w кѫче нѫ не-м покѫнитъ. де се не фие акѫм ертате пѫкателѫ. че амѫ рѫсѫ ши амѫ кеѫтѫ. ши амѫ мѫнкатѫ фърѫ де леце. ши не-м веселитѫ фърѫ дирептѫ. ши ачеѫ време ѫ трекѫтѫ. w амар ноw ши ютѣ. атѫнче ва еши марѣ де фокѫ Лнаинте ѭдецѫлви. ши вор веде пѫкѫтошїи че-ѫ лѫкрат. w фрика ши кѫтремѫрѫл маре. Лнерїи синтѫ негрешници Лкѫ се ворѫ кѫтремѫра де фрика ѭдецѫлви. атѫнче ва кѫѫта Лнпратѫлѫ ѭдецѫ хс спрѣ дирепта. ши ва веде сфнцїи лѫминаци
87. ши се ва весели де ѧи. | ши ва грѫи кѫ глас дѫлче. веници блсвицїи де татѫл мїеѫ. де добѫндици Лнпрѫцїа ши вилца де векѫ. веници постничїи мей веници фїи лѫминїеи. веницї милостивїи мей. веници лѫминацїи татѫлѫи мїеѫ. веници чеѫ че аци льсат лѫме ши аци венит дѫпѣ мине. веници чеѫ че аци рѫбдатъ Л нѫмеле мїеѫ. веници де Лнпрѫщици кѫ мине прѣ-юбициї мїи. атѫнче ва кѫѫта Лнпратѫл хс кѫ[трѫ] чеѫ дѣ стѫнга са. ши ва фиче ашѫ. адѫчеци-вѫ лѫкрѫл. ши

O, câce n'*am* postită? o, căce n'*am* miluită mişeii? o, căce nu ne-*m* pocăită, de se ne fie acu*m* erta*te* păcatelle? ce amu răsu, şi amŭ beutu, şi amŭ mâncatu fără de *lege*, şi ne-*m* ve*se*litu fără direptu, şi aceïa vreme au trecutu! O, ama*r* noo şi ĭuté! Atunce va eşi mar*é* de focu înainte gĭudeţului, şi vo*r* vede păcâtoşii ce-u lucra*t*. O, frica şi cutremuru*l* mare! Îngerii sintu negreşiţi, încă se voru cutremu*ra* de frica gĭudeţului! Atunce va câuta împăratulŭ g'udeţu Hs. spr*é* direpta, şi va vede sf*i*nţii luminaţi, şi se va veseli de ĭai, şi va grăi cu glas du*l*ce: Veniţi, bla*gos*lo*v*iţii de tată*l* mieu, de dobăndiţi împărăţia şi viaţa de vecu; veni*ţi*, pustn*i*cii mei: veniţi, fii luminiei; veniţi, milostivii mei; veniţi, luminaţi*i* tatâlu*i* mieu: veniţi, ceĭa ce aţi lăsa*t* lume şi aţi veni*t* după mine; veniţi, ceĭa ce aţi răbdatŭ în numele mieu: veniţi de împărâţiţi cu mine, pré-ĭubiţii mii! Atu*n*ce va căuta împăratu*l* Hs. că*trâ* ceĭa dé-stânga sa. şi va ḑice aşa:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

вж прїимиици прѣцѵл. атоунчи вл веде хс пжкжтошїи негри ши спѵркаци. ши ѧтѣнекаци.
88. ши вл грѣи кѵ глас де ѵр|ѹїе. фжрж де мѣсѵрж. дѵчеци-вж дела мине немилостивилѡр. кь н'аци милѵит мишеии. ничє єѵ вою милѵи вои, ничи аци аскѵлтат. іеѵгліе ши скрипт̃ра. нечє ѧферекаци оученичии мїеи. нечє єѵ вою аскѵл[та] плѧнѹѣре ши тѧнгѵире воастрж. чє аци мѧнкатѵ ши аци беѵт ши в'аци веселитѵ ѧ дѵлчаца воастрж фжрѣ де лѣце. дѵчеци-вж дела мине пжкжтошилорѵ. кѵрварилѡр ши некѵрацилѡр. кь ѧтроу аѵскѵнс хитлени аци фостѵ. ши рѣѵ аци фькѵт. дѵчеци-вж*) дела минѣ блжстемацилор. ѧ фокѵл векѵлѵи. оунде е гѧтит дїаволлѵлѵи. ши ѧнџери|лор лѵи. кѣ
89. аци фькѵт воє лѵи. кѣ аци бадџокѵритѣ ши аци клеветитѣ ши в'аци ленитѵ де кжтрж рѵгжчюни. дѵчеци-вж ѧ ѡдоу ѧ кѵпторѵлю де фокѵ. оунде вор фи ципєтєле ши плѧнџерилє. ши скрѣшькарѣ динцилорѵ. атѣнче хс вл ѕврѣли кѵ томѳѵл де фокѵ де-и вл ѵчиде ши-и вл рѵмпє. ши вл тримитѣ ѧџерїи

Aduceţi-vâ lucrul şi vâ priimiiţi prétul! Atunci va vede Hs. pâcâtoşii negri şi spurcaţi şi întunecaţi, şi va grăi cu glas de urgie fârâ de măsurâ: Duceţi-vâ dela mine, nemilostivilor, că n'aţi miluit mişeii — nice eu voĭu milui voi, nici aţi ascultat ievanghelie şi scriptura, nece înferecaţi ucenicii miei — nece eu voĭu asculta plângére şi tânguire voastrâ; ce aţi mâncatu şi aţi beut şi v'aţi veselitu în dulcaţa voastrâ fârâ de lége! duceţi-vâ dela mine, păcâtoşiloru, curvarilor şi necuraţilor, că întru auscuns hitleni aţi fostu şi rău aţi făcut! duceţi-vâ dela miné, blâstemaţilor, în focul vecului, unde e gătit diavolului şi îngerilor lui, că aţi făcut voe lui, că aţi badg'ocuritŭ şi aţi clevetitŭ şi v'aţi lenitu de câtrâ rugâcĭuni! duceţi-vâ în ĭadu în cuptorulĭu de focu, unde vor fi ţipetele şi plângerile şi scrâşâcaré dinţiloru! Atunce Hs. va zvrăli cu toĭagul de focu de-i va ucide şi-i va rumpe, şi va trimité îngerii de-i voru arunca în

*) Aci s'aĭ maĭ repetat ultimele doă silabe: ци–вь.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

де-и вор8 лр8нка л клокотелѣ л марѣ де фок8*). атънче дерепціи еи вор8 лѣмина ка сореле лтро пѫржиа татжлѣи. ѭрѫ пѫкѫтошїи л мѣнка векѣлѣи.

clocotelé in marĕ de focu. Atunce derepţii, ei se voru lumina ca sorele întro părâţiia Tatâlui; iară pâcâtoşii în munca vecului.

IV-V.**)

Дар8риле ши фржмсѣце дерепцилорь ла 8ла де ѵоде|ц8.

90.

Darurile şi frâmséţe derepţilorŭ la ḍua de g'odeţu.

Лѣмина-ва фаца лор8 ка стелеле л черю. оунїи вор8 фи лѣминаци, алцїи ши маи лѣминаци. кѣм грьеще апсллѣл (*sic*). оунора ле ва фи фаца ка лѣмина лѣниеи, алцїи ка лѣмина 8леи, алцїи ка фїер8л апрїнс8 кѫнд8 сар скѫнтеиле динтр8 ел8. алцїи ка сwрелѣи. алцїи вор8 фи алби ка w хьртїе. алцїи ка лѫна. алцїи вор8 фи р8мени. алцїи вор фи чине кѣм ва фи фwст8 ши елх. прѣ тоци [ва] фи скриптѹрх чине кѣ че л8 слѫжить л8 дѣмнезе8. ста-вор8 алеса чин8ре лѣминате де дѣрепта лоу хс, мѣлци фьрж де

91. н8мѫрѫ. | ачелора т8т8[ро]рь ле ва дешкиде хс коморѣле лпѫрѫцїен черѣлѣи. ши ле ва дѣ-

Lumina-va faţa loru ca stelele în cerĭu. Unii voru fi luminaţi, altii şi mai luminaţi, cum grăeşte apostollul: unora le va fi faţa ca lumina luniei, alţii ca lumina ḍĭleei, alţii ca fierul aprinsu căndu sar scânteile dintru elu, alţii ca [raḍele?] sorelui, alţii voru fi albi ca o hărtie, alţii ca lăna, alţii voru fi rumeni, alţii vor fi cine cum va fi fostu şi elŭ. Pré toţi *va* fi scriptură: cine cu ce au slujitŭ lu Dumneḍeu. Sta-voru alesĭa cinure luminate de dérepta lu Hs. mulţi fără de numărŭ. Acelora tuturorŭ le va deşchide Hs. comorăle înpărăţiei cerului, şi le va dărui veşminte luminate

*) S'a scris de'ntâiu prin asimilaţiune grafică: фофѳ; apoĭ observând greşéla, scriitorul a adaus: к8, uităndu însă a şterge ф8.

**) Ambele fragmente IV şi V, separate în manuscris prin steluţe şi prin iniţiala roşiă, fiind strins legate unul cu altul, n'am crezut de cuviinţă a le isola.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

рѣи вешминте лѣминате. ши кѣнѣии дпѣрѣтеции. атѣнче вор дчепе а кънта дѵерїи ши архагглъи. ши херовимїи ши сърафимїи ши вор лѫда прѣ хс. ши вор дешкиде порта чѣтѫцїеи. ши вор ѳви комолржле. ши дарѣреле дпѣржцїеи черюлѣи. хс ва шеде спрѣ скаѳнѣл славеи сале. ши ва кема хс тоци сфицїи. де вор ѳ приими дел мѫна лѣ хс вешьментеле, ши дарѣриле тоци чине-ши кѣ чинсте ши кѣ дарѣл сѫѣ. ши маинте ва мерце прѣ-чинстита
92. маика лѣ хс. ши дел талѫпѣ еи парѫ де фокѣ ва лѫса. ши динтрѣ а славѫ неспѣсь фи-ва ши фаца еи сѫ ва лѣмина ка сореле ши ва мерце де се ва дкина домнѣлѣи хс. дѣпѫ ачея ши-ва плека*) хс капѣл кътрѫ маика са. ши ва лѣа сфинта кѣнѣнѫ де ѡ ва пѣне л чиститѣл капѣл еи. ши ва зи[че] прїимеще маика ме ачаста славѫ. чел че ме-ѳ дърѣитѣ татѫл мїѣ. кѫ кѣ (*sic*) кѣ ачаста амѫ кълкатѣ прѣ дїаволѣл. кѫ еѣ динтрѣ тине сынтѣ ши м'ам нѫскѫтѫ, ши ам лѣатѫ пелице. шї-и ва да оуи вешмѣнтѣ мо-
93. хорѫтѣ дпѣржтескѣ. | дѣпѫ а-

și cununi împărătești. Atunce voru începe a cănta îngerii și arhagghelii și herovimii și sărafimii, și vor lâuda pré Hs.: și vor deschide porta cătăției și voru ivi comoarâle și darurele împărăției cerîului. Hs. va șede spré scaunul slavei sale, și va chema Hs. toți sfinții de voru priimi deîn mâna lu Hs. veșămentele și darurile, toți cine-și cu cinste și cu darul său. Și mainte va merge pré-cinstita maica lu Hs.: și deîn talăpé ei parâ de focu va lăsa, și dintru ĭa slavâ nespusă fi-va, și fața ei să va lumina ca sorele: și va merge de se va închina Domnului Hs.; după aceĭa și-va pleca Hs. capul cătrâ maica sa, și va lua sfânta cunună de o va pune în cistitul capul ei, și va dice: priimește, maica me, acâsta slavâ, ceĭa ce me-u dăruitu tatâlŭ miu, că cu acâsta amŭ călcatu pré diĭavolulu. că cu dintru tine sintu și m'am născutŭ și am luatŭ pelițe. Și-i va da un veșământu mohorâtu împărătescu. După aceĭa va grăi

*) Aci era scris de'ntâiu: капѣл, apoĭ s'a șters cu acceĭașĭ mână.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

чеа ва грăи аша. паск сфнтж
манка ме л бъкъріа домнълви
тъ. ши къ тоцї чеа че те-ъ
ръгатъ ши ав слъжить цне прѣ
пъмънтъ. ши дестоиничии лоу-
минацин фечорїи тъи. а ва
съръта прѣ-чинстителе але лъи
мъини. къ фрънсяце маре ва
лтра л сфнта четате. ши вор
кънта лцерїи лтро слава w-
дихнѣлеен сале**—** Дъпж
ачеа ва кема хс. доиспръзѣче
апслы ши ле ва да вешъменте
лпърътещи. ши дwawспрѣвѣче
скъне де ларъ. къ пїетри скъмпе.
къ бирось. ши къ мъргърїтарю.
94. дъп'ачеа ле ва да кънвни л ка|пъл
лwрь. мai лъминате де соарele.
дъпа ачеа ва кема дъмнезеь.
шаптезечи де апостоли. ши прo-
рочи. ши мъченичи. ши прѣ-
гътицїи лъи чеа чеа (*sic*) че
с'ав гътатъ дела адам пънж
ла свръшитъл векълви. ши-и ва
слобоzи хс л пометеле раюлви.
кь раюлъ плинь есте де родъре
ши де флори лфрънсяцате л
тоате кипъриле. ши четате лъ хс
ши търинъриле къ корнъре лплe-
тите къ мъргъритарю, ши къ би-
соръре лплетите. ши къ чинститe
лъминате пїетри скъмпе. богъ-
цїне, лпъръцїеи векълви плинъ.
ши корабиа лпърътескъ. ши
95. мълци кълъгърї | лтрънсъ плъ-

aşa: Pasâ, sfăntâ maica me, în bucuria Domnului tău, şi cu toţi ceĭa ce te-u rugatu şi au slujitŭ ţie pré pământu, şi destoinicii luminaţii fecórii tăi. Ia va săruta précinstitele ale lui măini; cu frâmseaţe mare va întra în sfănta cetate: şi voru cănta îngerii întro slava odihnéleci sale.—Dupâ aceĭa va chema Hs. doisprăzécе apostolî, şi le va da veşăminte împărăteşti şi doaosprâdécе scaune de auru cu pietri scumpe, cu birosu şi cu mărgăritarĭu: dup'aceĭa le va da cununi în capul loru, mai luminate de soarele; dupa aceĭa va chema Dumnedeu şaptedeci de apostoli şi proroci şi măcenici şi prégătiţii lui, ceĭa ce s'au gătatu dela Adam până la svrăşitul vecului. Şi-i va slobodi Hs. în pometele raĭului, că raĭulŭ plinŭ este de rodure şi de flori înfrâmseĭate în toate chipurile, şi cetate lu Hs., şi turnurile cu cornure împletite cu mărgăritarĭu, şi cu bisorure împletite, şi cu cinstite luminate pietri scumpe: bogăţiie împărâţiei vecului plinâ şi corabiĭa împărâtescâ. Şi mulţi călugări întrâ'nsâ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

кѹре. алатѹре кѹ ѧџерїи ѧпрѣѕнѫ. кѹ дхѹл сфнтѹ ѧ векѹ несврѫшитѹ. кѹ кѹнѹнии лѹминате ши ѧфрѫмѫсецате. ши ворѹ кѫнта ѧпрѣоунѫ кѹ ѧџерїи. кѹ лаѹда ѧ слава сфнтееи троице ѧ векѹ адевѣрѹ оунїи коу алцїи се ворѹ весели вѣрѫ де старе. аколо нѹ ва фї векѹ нече анѹ. нече време. нече час. нече ѕи нече ноапте. нече се ва цши кѫндѹ е нѹмѫрѹ. нече ва трече времѣ нїчи се ва адаѡце. нїче ва липси плое нїче кѫлѫдѹрѫ де соаре. нїче ворѹ мѹнчи де фоаме. нече де сѣте. нїче алтѫ мишелиѫ. че нѹман ѧтр'ѕн кипоу па|че фѣрѫ де гриже ворѹ
96. вїе вїѫца де векѹ. нѹ ворѹ авѣ скрѫбѫ. нече дѹрерѣ. нече сѹспинаре. нече во[р] аве фрикѫ де морѫте. нече де џюдец. нече ва фи похтѫ де трѹпѹ. че тоате похтеле ши хитленшѹгѹриле дїаволѹлѹи вор пери. нѹ ва липѕси л мѹнчи. нече л се фаче фоамени. нече ва липси варѫ. нече толмнѫ. нече ѕарнѫ. нече прїмъварѫ. че нѹман лѹминѫ ши дѹлчацѫ ѧ векѹ се вор весели*) ѧ дѹлчацѫ сѫ вор ѧдѹлчи ши сѫ ворѹ

plăcure alature cu îngerii în-
préună, cu Duhul sfăntu în
vecu nesvrăşitu, cu cununi
luminate şi înfrămăseţate; şi
voru cănta înpréună cu înge-
rii cu lauda, în slava sfinteei
troiţe în vecu adevăru. Unii
cu alăţii se voru veseli vără
de stare. Acolo nu va fi vecu
nece anu, nece vreme nece
cas, nece ḑi nece noapte; nece
se va şti căndu e număru:
nece va trece vremé nici se
va adaoge; nice va lipsi ploe,
nice călădură de soare: nice
voru munci de foame, nece
de séte, nice altă mişeliă; ce
numai într'un chipu: pace fără
de grije. Voru vie viaţa de
vecu: nu voru ave scrăbă,
nece dureré, nece suspinare;
nece vor ave fricâ de morăte,
nece de gĭudeţ, nece va fi
pohtâ de trupu; ce toate poh-
tele şi hitlenşugurile diavolu-
lui vor peri. Nu va lipăsi a
munci, nece a se face foa-
meni, nece va lipsi varâ, nece
toamnâ, nece ĭarnâ, nece pri-
măvarâ, ce numai luminâ şi
dulcaţă: în vecu se vor ve-

*) Aci era scris: ш[и], apoĭ s'a şters.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

сподоби. w ферикаціи къ вор фи ка ѧнџерїи черюлви. ши нѫ се вор маи скимба нече динiwарж. че тоть се вор8 вор8 (*sic*) весели ѧ векѹл ве-
97. кѹлви. |

seli, în dulćaţâ să vor îndulci şi să voru spodobi. O, fericaţii! că vor fi ca îngerii cerîului şi nu se vor mai schimba nece dinioarâ, ce totŭ se voru veseli în vecul veculŭi.

VI.

Ирж грѫеще деѧ сфнціи wци мареле патриархѹл iwань ѯлаталоустъ ѧвцъторвль а тоw-тж лѹме. w амарж воaw тлъхарилwр. w амарь чела че wбидеще прѣ мишеи. w амар8 челѹе че-ши оурѫще фрателе сеѹ ши вечинѹл сеѹ. w амарь челѹа че нѫ асквлътж ши нѫ чинстеще пъринціи сѫи ши дховникѹл сеѹ. w амарь челѹе че клеветеще. ши хѹлеще прѣ алціи. виче хс, нѫ веде џеркѹл ѧ wкюл алътѹа. че веѹи брѫна деѧ wкюл тѫѹ. w амарж менчиношилор8. w амар чеѧ че џюрж прѣ кр8че пріїн-
98. тр8 коурвїа. w амар8 чела | че калѫкж кр8че. w амар8 чела че-ши фаче фацж ла дwмни ши дж митж пентр8 сѫ подтж къ-лъка мишеии. w мар8 фьцарничилор8. w амар чела че сѫ темѣ де домнии пѫмѫнтѹлви. ѥарж де ѧпъратѹл черюлви нѫ се тѫме. w амар прѣ-юбиторилор. w а-

Ĭarâ grâeşte deîn sfinţii oţi marele patriarhul Ioanŭ Zlataustŭ, învăţătorulŭ a tootâ lume: O, amarŭ voao, tlăharilor! O, amarŭ cela ce obideşte pré mişei! O, amaru celue ce-şi urĭaşte fratele seu şi vecinul seu! O, amarŭ celuĭa ce nu asculătâ şi nu cinsteşte părinţii săi şi duhovnicul seu! O, amarŭ celue ce cleveteşte şi huleşte pré alţii! —ḑice Hs.: nu vede ştercul în ochĭul alătuĭa, ce veḑi brăna deîn ochĭul tău. O amarŭ mencinoşiloru! O, amar ceĭa ce gĭurâ pré cruce printru curviĭa! O, amaru cela ce călăcâ cruce! O, amaru cela ce-şi face faţâ la domni şi dă mitâ pentru să poatâ călăca mişeii! O, 'maru făţarniciloru! O, amar cela ce să temé de domnii pământului, ĭară de înpăratul cerĭului nu se tĭame! O, amar pré-ĭubi-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

мар чела че бе ши мънъкъ кѹ чимпои ши кѹ четери, ши кѹ алъуте. w амар преwтѹл чела че нѹ е дестоиникъ ши кънтъ летоургїе кѹм поу се покъеще че сѫ лась фокѹлѹи де векѹ w амарѹ воаw кѹрвариларѹ. | w амарѹ чела че хѹлеще картѣ. ши скриптѹра. w амар чела че гъндеще кѹмѹ-ши ка ѧгръши трѹпѹл сѫѹ. w амар чела че-ши пїерде врѣме де по[къ]нице. ѧн ачаста лѹме. къ ѧ чел лѹме нѹ се ва маи покъи. че сѫ ва мѹнчи ѧ вечи дѣ вечи. w амар беціцилор. w амарѫ чел че поу мѣргоу. ѧ сфнта дѹминекъ ла бесерѣкъ*) ла каса лѹ хс. w амар чела че нѹ пъзеще праznичеле ши постѹриле. кѹ къръцим. кѹм грѣеще правила сфиціпор. кѫ ачеа сънтѹ менчюноши бо|тезѹ[лѹ]и w амар че чеа (sic) че сѫ сфъдескѹ ши морѹ неерътъцн. w амарѹ чела че-ши подобеще трупѹл ши сѫ лаѹдъ ѧтрѹ сине. нѹ нѹмаи wамении пїерѹ кѹ ачеа кѹ трѹфа ши кѹ лаѹда. че ши ѧнъріи деѧ черѹ лѹ кѣѹтѹ ши лѹ перитъ. w амар чеа че нѹ се покъескѹ де пъкателе сале кѫ ачеа тоци се дѹкѹ ѧ

torilor! O, amar cela ce be şi mănâncâ cu cimpoi şi cu ceteri şi cu alăute! O, amar preotul cela ce nu e destoinicŭ şi cântă leturghie: cum nu se pocăeşte, ce să lasă focului de vecu! O, amaru
99. voao, curvariloru! O, amaru cela ce huleşte carte şi scriptura! O, amar cela ce gândeşte cumu-şi va îngrăşa trupul său! O, amar cela ce-şi pierde vréme de pocăinţe în acăsta lume! că în ceĭa lume nu se va mai pocăi, ce să va munci în veci dé veci. O, amar beţiţilor! O, amarŭ ceĭa ce nu mérgu în sfănta dumineacă la beserécă la casa lu Hs.! O, amar cela ce nu pazeşte praznicele şi posturile cu curăţĭa cum grăeşte pravila sfinţilor,
100. că aceĭa săntu menciunoşi botezului! O, amar ceĭa ce să sfădescu şi moru neerătaţi! O, amaru cela ce-şi podobeşte trupul şi să laudă întru sine! nu numai oamenii pieru cu aceĭa cu trufa şi cu lauda, ce şi îngerii deîn ceru au căḑutu şi au peritŭ. O, amar ceĭa ce nu se pocăescu de păcatele sale, că aceĭa toţi se ducu în foculŭ

*) Era scris: бесерѣкъ, apoĭ s'a pus un к d'asupra lui к.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

фокѫлѫ нестинсѫ. ши ѧ вермїи неадѫрмици. ши ѧ тартарѫ. ѡ мѫнкѫ ши амарѫл маре. ши ѡаменїи нѫ пречепѫ.

nestinsu şi în vermii neadurmiţi şi în tartaru! O, munca şi amarul mare! şi oamenii nu precepu.

VII.

Кѫ спѫсѫ ѯс. лѫи іеѵглістоѵ іѡанѫ брословѫ. ши спѫсе ѧцерѫл лѫ павел апслѫ кѫ-лѣ
101. портѫ де-и арѫтѣ тоате мѫнчиле. кѫ арѫ фи оунѣ воиникѫ де трєбєчи де ани де арѫ прѫвѫли ѡ пїатрѣ ши ѡ арѫ слобови ѧ ѵос сѫ ѕбоаре ѧ трєи ани сѫ кадѫ аколо, аколо есте мѫнка пѫкѫтошилорѫ. дерептоѵ ачеѫ тоци креѫинїи ши бѫтрѫнїи, ши тинерїи сѫ сѫ исповедескѫ де тоате пѫкателе сале. сѫ сѫ покѫскѫ кѫ лакрѫмиле сале ши кѫ постѫл. ши кѫ роѵгѫчюне.*) поате спарѫце скрипѫтѫра пѫкателорѫ сале.

Că spusĭa Hs. lui ievanghelistu Ioanŭ bogoslovŭ, şi spuse îngerul lu Pavel apostolŭ, că-lŭ portâ de-i arătă toate muncile, că arĕ fi unŭ voinicu de treḑeci de ani de arĕ prĕvâli o piatră şi o arâ sloboḑi în g'os să zboare în trei ani să caḑâ acolo, acolo este munca păcâtoşiloru. Dereptu aceĭa toţi creştinii, şi bătrănii şi tinerii, să sâ ispovedescâ de toate păcatele sale, să sâ pocâĭascâ: cu lacrâmile sale şi cu postul şi cu rugâcĭune poate sparăge scripătura păcateloru sale.

VIII.

Кѣм грѫеіѣ ѯс ѧ сфінта ѥѵгліе. ферекаци де чеѫ че плѫнгоѵ. кь ачеѫ мѫнгьеци
102. ворѫ | фи. ферекаци де чеѫ че плѫнгѫ ши сѫ тѣнгѵескоѵ аиче.

Cum grâeşte Hs. în sfănta evanghelie: Ferecaţi de ceĭa ce plângu, că aceĭa măngăeţi vorŭ fi! Ferecaţi de ceĭa ce plăngu şi să tănguescu

*) De'ntâiŭ era scris: роѵгѫцчюне, apoĭ s'a şters ц, dar cu altă cernélă.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

кѫ аколо ворѫ рѫдѫ ши сѫ ворѕ кесели. ѡ ферикаци мишеии кѕ сѕфлетѕл ши кѕ инима дѣ-
репци.*) ши плекаці. кѫ а-
челора аете ѧпѫрѫціѣ лѕ хс. ѡ ферикаци де блѫжіи. кѫ ачеѧ
ворѕ добѫнди дѕлчаца векѕлѕи. ѡ ферикаци де чеѧ че сѫ флѫ-
мѫнѣеск ши сѫ ѧсетошлеж. кѫ
ачелора се ва да сацивлѕ ѧ
векѕ. ѡ ферикаци де ѡменіи
милостиви кѫ ачеѧ милѕици
ворѕ фи ѧ векѕ. кѫ милостеніеѧ
ѡ дѕкоу ѧцеріи ѧ черю пѫнѫ
лѧ сфнтѕл прѣстолѕ ѧнаите лѕ
хс. ѡ ферекаци де чеѧ че
103. поарть гѣндѕ боунѕ кѫтрж**) хс. кѫ ачеѧ кѕ дѕмнеѕеѕ се
вѫдѕ. ѡ ферикаци де ѡаменіи
чеѧ че факь пачиле ши ѧпакж
сфѣдиціи кѫ ачеѧ соу фіии лѕ
дѕмнеѕеѕ. ѡ ферикаци де при-
дѫдиціи чеѧ че-и скотѕ алціи
де пре локѕреле лорѕ принтрѕ дѣ-
рептате. кѫ ачелора есте ѧпѫ-
рѫціѣ черюлѕи. ѡ ферикаци
де чеѧ че-и батѕюкѕреск ал-
ціи принтрѕ мишеліѧ де-и
пореклеск. де ле грѫеск ѧ
кадюкѕрь. кѫ ачеѧ мари-с ѧ-
наинте лѕ хс. ѡ ферикаци де
чеѧ че сѫ сфждеск ши кѕрѕндѕ

aice, că acolo vorŭ rădĭa şi
să voru vesc*li*! O, fericaţi
mişeii cu sufletu*l* şi cu inima
dérepţi şi plecaţi, că acelora
ĭaste înpărâţiĭa lu Hs.! O,
fericaţi de blâḑii, că aceĭa
voru dobăndi du*l*ćaţa veculuĭ!
O, fericaţi de cea ce să flă-
mănḑescu şi sĭa însetoşaḑâ,
că acelora se va da saţiulu
în vecu! O, fericaţi de ome-
nii milostivi, că aceĭa miluiţi voru fi în vec*u*! că milo-
stenieĭa o ducu îngerii în ce-
rĭu până la sf*ă*ntu*l* pr*é*stolu
înaite lu Hs. O, ferecaţi de
ceĭa ce poartă găndu bunu
că*t*râ Hs., că aceĭa cu Dum-
neḑeu se vădu! O, fericaţi
de oamenii ceĭa ce facŭ pa-
cile şi înpacâ sfădiţii, că a-
ceĭa su fiii lu Dumneḑeu! O,
fericaţi de pridădiţii ceĭa ce-i
scotu alţii de pre locurele loru
printru dereptate, că acelora
este înpărâţiĭa cerĭului! O,
fericaţi de ceĭa ce-i batug'o-
curescu alţii printru mişeliĭa
de-i poreclescu, de le grăescu
în ba*dg'*ocură, că aceĭa ma-
ri-*s* înainte lu Hs.! O, feri-
caţi de ceĭa ce *să* sfâdescu

*) Inainte se scrisese: плекаци, de aci prin schimbarea primelor litere s'a făcut: дѣрепци.

**) După acest cuvînt era scris: дѕ..., adică începutul din дѕмнеѕеѕ, apoi s'a şters cu degetul.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

се ѧпакѫ. ши нѫ дѣ локѫ мѫ-
нїинеи сале. кѫ ачеѧ калкѫ
104. пре ка|пѫл дїаволѫлѫи. кѫм грѫ-
еще павел апсль ши зиче ашл.
сѫ те ве[ри] сфѣди зѫа сѫ нѫ
шаѧѫ соареле ѧ мѫнїа та нече
сѫ рѫсае. ѡ ферикаци де посни-
чїи ши ацѫнѫторїи кѫ кѫрѣ-
цие. кѫ ачеѧ сѫе ѧ черю ка
пре ѡ скарѫ. ши н'ѫ кеѧ ла
поарта ра раюлѫи (*sic*) че ѧн-
шиши ѧтрѫ ѧ раю. ѡ фе-
рекаци де чеѧ че сѫ скоа-
лѫ ѧ сфнта дѫминекѫ ши ѧ
праѕдничеле лѫ хс де сѫ скоалѫ
де ноапте де се роагѣ лѫ хс.
ши сѫ роагѫ сфвинцилорѫ (*sic*)
сѫ се роаце лѫ хс дерепть ель.
ши мерѫ ла бесѣрекѣ. ши сѫ
споведеце де тоате пѫкателе
105. че-ѫ гре|шитѫ преспре сѫптѫ-
мѫнѫ. ачеѧ пѫрѫре сѫ спаль
де пѫкателе лорѫ ши сѫ лоу-
минѣѫ ѧнаинте лѫ хс ши на-
инте ѧнцерилорѫ. ѡ ферикаци де
чеѧ че-ши лаѕѫ пѫрінцїи ши
фраціи, ши сорориле ши брать-
шїи сѫи. ши тоатѫ дѫлчаца де
пре пѫмѫнтѫ дерептѫ дѫмнеѕеѫ.
кѫ ачеѧ-с фїии лоу дѫмнеѕеѫ
ши асѫмене кѫ ѧнцерїи. ѡ фе-
рикаци де соціи бѫрѣбаціи ши
крецинеле. чеѧ че кѫрѫндѫ се
ворѫ лѣса ши сѫ ворѫ ерта де
воаѧ са де-ши ворѫ прїими кѫ

şi curundu se înpacâ şi nu
dă locu măniiei sale, că a-
ceĭa calcâ pre capul diavo-
lului! cum grâeşte Pavel a-
postolŭ şi ḑice aşa: să te
veri sfădi ḑua, să nu şaḑâ
soarele în mănia ta, nece să
răsae. O, fericaţi de posnicii
şi ag'unătorii cu curăţic, că
aceĭa sue în cerĭu ca pre o
scară, şi n'au cheĭa la poarta
raĭului, ce înşişi întrâ în
raĭu! O, ferecaţi de ceĭa ce
să scoală în sfânta duminecâ
şi în prazdnicele lu Hs. de
să scoală de noapte de se
roagă lu Hs. şi să roagă
sfvinţiloru să se roage lu Hs.
dereptŭ elŭ, şi mergu la be-
sérecă şi să spovedeşte de
toate păcatele ce-u greşitu
prespre săptâmână: aceĭa pu-
rure să spală de păcatele
loru şi să luminéḑâ înaite lu
Hs. şi naite îngeriloru. O,
fericaţi de ceĭa ce-şi lasă pă-
rinţii şi fraţii şi sororile şi
bratăşii săi, şi toată dulcaţa
de pre pământu dereptu Dum-
neḑeu, că aceĭa-s fiii lu Dum-
neḑeu şi asĭamene cu îngerii!
O, fericaţi de soţii, bărăbaţii
şi creştinele, ceĭa ce curundu
se voru lăsa şi să voru erta
de voaĭa sa de-şi voru prii-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

кърѫцїе. ши фечорїи де ѧнтѫи
106. | кѫ ачеѧ дѫмнезеѫ приимескѫ
ѧнтрѫ ен. ѡ ферикаци де ѡамє-
нїи чеѧ че сѫ роагѫ ши зѫа ши
нопте. кь ачеѧ гонескѫ дира-
инте са дѫхѫриле ши часѣреле
релѣ. нѫ нѫмаи ѧраинте лѫи.
че ши прѣспре елѫ ѧтрѫ дхѫ.
ѡ ферикат де*) чела че-ши
ѳартѫ виновать̆ль сеѫ ши ни-
микѫ нѫ ѧ дела елѫ кѫ ачела
нѫ-л ва ѵѫдека хс лл ѵюдецѫ.
кѫм грѣеще павел апостол. сѫ
ѧ фльмѣндѫ врѣжмашѫл тѣѫ
е тѫ-лѫ милѫеще шї-и дѫ
пѫине де-лѫ сатѫрѫ. дечи се
верї фаче ѧша кърѣѫни априн-
107. ши де фокѫ апринзї | ѧ ка-
пѫл лѫи. ѡ ферикат де чела
че-ши портѫ трѫпѫл ѧ кърьцие.
ѳарѫ кѫ инима роагь дѫмнезеѫ.
кѫ дхѫл сфнтѫ спе ачела ѡ-
дихнеще ши скаѫнѫл лѫ хс
ѧтр'ѫнима ачелѫе асте. кѫ а-
чела трѫпѫ кемѫ-сѫ бесерекѫ.
ѡ ферикаци де ѡменїи чеѧ
че фрѫнгѫ воа са ѧ тоатѫ
виаца са. ши ноапте лѫкрѫреле
сале. кѫ ачеѧ факѫ вое лѫ
дѫмнезеѫ. ѧша грѫеще хс ѧ
сфнта евгаїе ачелора. бѫкѫра-
ци-вѫ ши. вѫ веселици кѫ
мѫлтѫ прѣцѫ асте воаѡ ѧпь-
108. рѫциен черюлѫи. | кѫ ѧтрѫ пь-

mi cu curăţie, şi feĉorii de
întăi, că aceĭa Dumneḑeu
priimescu întru ei! O, feri-
caţi de oamenii ceĭa ce să
roagă şi ḑua şi nopte, că
aceĭa gonescu dirainte sa du-
hurile şi ĉasurele relé! nu
numai înrainte lui, ce şi pré-
spre elu întru duhu. O, fe-
rical de cela ce-şi ĭartâ vi-
novatulŭ seu şi nimicâ nu ĭa
dela elu, că acela nu-l va
g'udeca Hs. la gĭudeţu! cum
grăeşte Pavel apostol: să ĭa
flămăndu vrăjmaşul tău, e
tu-lŭ milueşte şi-i dă păine
de-lŭ saturâ; deci, se veri
face aşa, cărbuni aprinşi de
focu aprinḑi în capul lui. O,
fericat de cela ce-şi portâ
trupul în curăţie, ĭară cu i-
nima roagă Dumneḑeu, că
Duhul sfăntu spe acela o-
dihneşte şi scaunul lu Hs.
într'ânima acelue ĭaste! că
acela trupu chemâ-să beserecâ. O, fericaţi de omenii ce-
ĭa ce frângu voĭa sa în toatâ
viaţa sa, şi noapte lucrurele
sale, că aceĭa facu voe lu
Dumneḑeu! Aşa grăeşte Hs.
în sfănta evanghelie acelora:
Bucuraţi-vâ şi vâ veseliţi, că
multu prétu ĭaste voao înpă-

*) Mai era scris o dată ДЕ, dar s'a şters.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

рѣцїе тат҃лѵи мїѵ маре виацѫ
аете ши мерг҃ ев ма[и] мѵлтоу сѫ гѫтевѳ. сфнтѵл павел
апсльлѵл *(sic)* лѵ хс аша грѫ-
ѫще. wки де wмоу нѵ вѣдѵ л
нимѫ де wмѵ нѵ полте гѫн-
ди. че гѫтеве дѵмневеѳ wа-
менилорѵ сеи чеа че факе
вое лѵи.

răției cerĭului, că întru pă-
răție tatâlui miu mare viață
ĭaste, și mergu eu mai multu
să gățeḑu. Sfăntul Pavel a-
postolŭlul lu Hs. așa grâĭaște:
ochi de omu nu vădu, în i-
nimâ de omu nu poate gândi,
ce gâteḑe Dumneḑeu oameni-
loru sei ceĭa ce facu voe lui.

IX.

Йрѫ ла ѳѣа де ѭдецѵ дека
ва ѭдека пѫкѣтошїи. ши-и
ва арѵнка л ѭдѵ. ши ва пѵне
оун мѵнте де пеатрѫ прѣ гѵ-
ра ѭдѵлѵи де-л ва астѵпа.

Ĭară la ḑua de gĭudeţu,
deca va g'udeca păcătoșii și-i
va arunca în ĭadu, și va pu-
ne un munte de peatră pré
gura ĭadului de-l va astupa....

X.

Ѡаменїи котеѳлци чеа че-ѵ
вис л пѫкате. ши нѵ се-ѵ
109. споведитѵ | ши нѵ с'ѣоу покѫ-
итѵ. скѳла-сѫ-вор ла ѳѣа де
ѭдецѵ. голи ши негри л-тѵ-
некаци. стрѣмби ши гроѳлви
некѵраци. ши юци. ши амарѫ
ивн-се-ва фаца лwр. хитленѫ.
кѳм нѵ се полте спѵне спѵрѣ-
кѫчюне лорѵ. оунора ле ва фи
фаца ка цѣрѫна пѫмынтѵлюи.
алѫцїи ка тина спѵркатѫ дин
оуниць. алцїи ка гоуноюл. ал-
цїи ле ва фи трѵпѵл нѵ-

Oamenii boteḑați, ceĭa ce-u
vis în păcate și nu se-u spo-
veditu și nu s'au pocăitu,
scula-să-vor la ḑua de gĭu-
deţu goli și negri, întune-
cați, strămbi și groḑavi, ne-
curați și ĭuți, și amară ivi-
se-va fața lor hitlenă, cum
nu se poate spune spurăcă-
ciune loru. Unora le va fi
fața ca ţărâna pământului,
alăţii ca tina spurcată din
uliță, alţii ca gunoiul, alţii
le va fi trupul putredu ca

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

тредѫ. ка ѳнѣ кѣине мортѣ
кѫндѫ-и сарѣ вїермїи динтрѫ
елѫ. алтора ле вѫ кѣрѣ динтро
wки смрад кѫ пѣрои. ши вор
110. фи ѧгѣнфѫци. ал|цїи ворѫ фи
негри ка ѧсѣш дїаволѫл. алцїи
вор фи ка пеиле аспїдеей. алцїи
ка пїеѧле асенѫлѫи. алцїи ка
фѫмѫл верѳи. алцїи ворѣ фи
сѫнџерѫци. алцїи ка пїеиле по-
рѫчилорѫ. алцїи аспѫмаци. ал-
цїи ворѫ фи гѫноици. алцїи кѫ
тоатѫ спѫрѣкъчюне. дин талѣ
пе пѫнѫ ѧ капѫ. гроѳави ши
ѧпѫцици ѧ тоате кипѫриле.
ачеѧ тоци вор гѫи оунїи кѫ-
трѫ ѧлѧлъци. w амар ноw ши
юте. кѫ ачаста есте ѳѫ де
пои веніре лѫ хс. кѫм лѫвиѧмѫ
111. | пѫнъ нѫ ерамѫ морци.

unŭ căine mortu căndu-i saru viermii dintru elu, altora le va cură diîntro ochi smrad cu puroi şi vor fi îngănfaţi, alţii voru fi negri ca însuş diavolul, alţii vor fi ca peile aspidcei, alţii ca pieţale asenului, alţii ca fumul verḑi, alţii vorŭ fi săngeraţi, alţii ca pieile poruciloru, alţii aspumaţi, alţii voru fi gunoiţi, alţii cu toată spurucăciune diîn talpe până în capu, groḑavi şi înpuţiţi în toate chipurile. Aceĭa toţi vor grâi unii cătră alalăţi: O, amar noo şi ĭute! că acésta este ḑua de poi, venire lu Hs., cum auḑiĭamŭ până nu eramu morţi.

XI.

Їрѫ кѫлоугърїи ѧл ѱюдецѣ
кема-и-ва дѫмнеѳеѳ. де дерѣпта
сѧ. оу чинѣ де сеѳорѣ маре де
ворѣ фи кѫлѫгѫрїи чеѧ че сѣ
покѫнтѣ. кѣ покѫнице адеѳѫра-
тѫ. ши вор ѧнтра ѧ сфнта че-
тате кѣ мѫлтѫ ѳѫкѫрїѧ ши кѣ
мѫлтѫ слѧвѫ. ей ши-вор рѫдика
мѫиниле сале ши ворѣ слѫви ѧ
сфнта троице ѧтрѣ татѫлѫ
ши фїюлѫ ши ѧ дхѳѫ сфнтѣ.
ши ворь фи мѫлци перици деѧ

Ĭarâ călugării la gĭudeţu chema-i-va Dumneḑeu de derépta sa, u cinŭ de seboru mare, de voru fi călugârii ceĭa ce séu pocâitu cu pocâinţe adevârată; şi vor întra în sfănta cetate cu multâ bucuriĭa şi cu multâ slavâ. Ei şi-vor rădica măinile sale şi voru slăvi în sfănta troiţe întru Tatâlŭ şi Fiĭulŭ şi în Duhul sfăntu. Şi vorŭ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

чинѣлѫ кѫлѫгѣрескѫ кѫѳѫци л
112. пѫкате ши | вор8 ста де стѫн-
га лѫ хс. веде-вор8 ши вор8
аскѫлта. ши кѫ маре желанїе
вор8 стрига ши вор8 плѫнце
кѫ амарѣ маре. лшишь сѫ вор8
оучиде прѣ сине ѫнде вор веде
слава сфинцилор8. ши дарѣреле
ши минѫната-ши фрѫмсаце че-
тѫциен. ши дѫлчаца ши кѫнѫ-
тате лоу хс. аша вор8 веде
к'лѫ перитѫ. ши се-ѫ лпѫрѫ-
цитѫ де вїнаца лпѫрѫциен че-
рюлѫи. ши кѫ амар маре вор8
плѫнце. ши прѣ сине се вор8
ѫчиде. ши вор8 ѯиче ѡ ван
де ноп коум вом фи десне-
рѫцици де хс. л вечиа векѫ-
113. лѫи амин. |

fi mulţi periţi deîn cinulŭ călugărescu, căduţi în păcate, şi voru sta de stănga lu Hs. Vede-voru şi voru asculta, şi cu mare jelanie voru striga şi voru plănge cu amarŭ mare. Înşişŭ să voru ucide pré sine, unde vor vede slava sfinţiloru şi darurele şi minunata-şi frămsĭaţe cetăţiei, şi dulcaţa şi bunâtate lu Hs. Aşa voru vede c'au peritu şi se-u înpărăţitu de viaţa înpărăţiei cerĭului. Şi cu amar mare voru plănge şi pré sine se voru ucide şi voru zice: o, vai de noi, cum vom fi desperăţiţi de Hs. în vecia vecului! Amin.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

NOTANDA.

1. finalul *u* întreg fórte des: ᴀ8ρ8 (94), ᴀᴍ8 [ρѫc8] (87), ᴀπρїнc8 (91), ᴀдевьρ8 (96), ᴀн8 (75, 96), ᴀмᴀρ8 (98 de 2 orї, 99 de 3 orї, 100, 101), ᴀд8к8 (80, 81), ᴀдьπᴀт8 (81), ᴀ-ц8гᴀт8 (82), бев8т8 (87), бирос8 (94), боун8 (103), бᴀтв8ок8рескъ (104), блѫᴍ8 (76), бетег8 (81), к8πторв8ю (90), кьлкᴀт8 (93) к8рвᴀрилор8 (99), к8м8 (76 de 2 orї, 100), кьв8т8 (101), к8-р8нд8 (104, 106), кипоу (96), кᴀп8 (111), кᴀл8гьрескъ (112), к8цит8 (79), кᴀнд8 (81, 82, 91, 96), кᴀлѫтор8 (82), чер8 (101), дирепт8, дерепт8 (82, 87, 102, 106), динцилор8 (90), дьр8ит8 (93), диᴀволᴀ8ᴀ (93), д8к8 (73, 101, 103), д8х8 (107), дешерт8 (79), дᴀт8 (82), ерᴀᴍ8 (112), ертьᴍ8 (73), ел8 (91, 107 de 2 orї, 110), лор8, лωр8 (83, 91, 95, 104, 106, 110), фост8, фωст8 (89, 91), фьцарничилор8 (99), флѫ-мѫнеск8 (103), фльмьнд8 (107), фрѫнг8 (108), фᴀк8 (108, 109), фолос8 (78), фок8 (80, 84, 85, 86, 87, 90 de 3 orї, 93, 107), гᴀтᴀт8 (95), гᴀтев8 (109), гᴀнд8 (103), грѫеск8, грѫеск8 (75, 104), грешит8 (106), гонеск8 (107), гол8 (80), ц8дец8, ц8дец8 (75, 85, 87, 107, 109, 110, 112), ц8кᴀт8 (87), ѫд8, ѫдоу (90, 109), ѫπѫрѫтеск8 (93), іеᴠᴀггелистоу (101), ѫнцерилор8, ѫцерїлор8 (82, 106), ѫπѫрѫцит8 (113), ѫфрикᴀтв8ᴀ (76), ѫн-десᴀт8 (86), ленит8 (90), лок8 (104), мьнкᴀт8, мѫнкᴀт8, мѫн-кᴀт8 (83, 87, 89), моχорѫт8 (93), менчиношилор8 (98), мерг8,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

мѣргоу (100, 105, 109), морѳ (101), мѳлтѣ, мѳлтоу (108, 109), мортѣ (110), мишелѧ (81), милѳитѣ (81), невъѳиндѳ (81), несврѫшитѣ (96), нѳмѫрѳ (96), нестинсѳ (101), не-мѳ (86)= *ne am*, wмѳ, wмоу (81, 109 de 2 orĭ), wаменилорѳ (109), плинѳ (86), покѫескѳ (75, 101), покѫнтѣ, покѫнтѣ (86, 110, 112), пѫкателорѳ (102), пѫкѫтошилорѳ (89, 102), пѫмѫнтѣ, пѫмѫнтѣ (84, 94, 106), пїерѳ (101), перитѣ (83, 113), пречепѳ (101), плѫнгоу, плѫнгѳ (102, 103), прѣстолѳ (103), пореклескѳ (104), прїимескѳ (107), пѳтредѳ (110), порѳчилорѳ (111), потѣ (78), пърѳ (83), прѣцѳ (108), рѫсѳ (87), рѳгатѣ (94), рѫгѫндѳ (79), сарѳ (110), съритѣ (87), сфѫнтѣ (96, 108, 112), сфинцилорѳ (113), сѫнтѣ, синтѣ (78, 81, 87, 93, 100), сфѫдескѳ (101, 104), сацинѳлѳ (103), скотѣ (104), споведитѣ (109), себорѳ (112), сѳфлетѳлѳ (74), сѳфлетѣ (73), сфръшитѣ (75), спартѣ (78), серакѳ (81), сетосѳ (81), сфрѫиндѳ (84), сфитокѳ (84), сѫнинѳ (85), треснетѣ (85, 86), тотѣ (84), трекѳтѣ (78, (87), трѳпѳ (97, 108), тартарѳ (101), тънгѳескоу (103), веселитѣ (87, 89), вешѫментѣ (93), воиникѳ (102), вѫдѳ (104, 109), вьѳиндѳ (81), висѳ (75), вѫнтѣ (78), векѳ (88, 96 de 3 orĭ, 97, 99, 103 de 2 orĭ), ворѳ la viitor de vr'o 60 de orĭ, вакѳ (73), вѫкѫндѳ (73), викѳ (75), висѳ, ѯисѳ (75 de 2 orĭ);

une-orĭ finalul *u* e scris d'asupra şirului, ca în фокѳ (85), сфѫдескѳ (101) etc.;

destul de des şi finalul *u* jumătăţit, expres prin ѫ şi ъ: прецюрь (85), ворь, ворѫ la viitor (81, 83, 45 de 2 orĭ, 86, 102, 111, 112), пиѫратѳль (85, 87), плинь (85, 95), векѫ (74), мѳтѫмѫ (75), лѳwмѫ (75), ѧдѳкь (80), wбидитъ, wбидитѫ (80, 82), мишель (80), оучись (80), фѳратѫ (80), лькѳитѫ (80), грѫитѫ (80, 82), юбитѫ (80), грешитѫ (81), викь (81), милѳитъ (81, 87), сѫлашь (82), клокотиѫдь (84), кнь, оунь (86, 102, 110), диньь (86), амѫ, амь (75, 87 de 3 orĭ, 93), постить (87), покьнить (87), рѫбдать (88), бадюкѳрить, бадюкѳритѫ (87, 90), клеветитѫ (90), дерепть (105), дерепцилорь (90), ель, елѫ (91, 105), слѫжить (91, 94), нѳмѫрѫ (91),

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

тотъ (97), тѣтѣрорь (92), татжлъ, татжль (93, 112), нѫскѣтъ (93), лѣатъ (93), рлюлъ (95), ѧвѣцѣторѣль (98), амлрѫ, амлрь (98 de 5 orĭ, 100), дестоиникъ (99), перитъ (101), фокѣлъ (101), факь (104), виноватѣль (107), лѣвнамъ (111), фїюль (112), чинѣлъ (112), съ-лъ, съ-ль (81 de 2 orĭ, 82), ен-лъ, ен-ль (82 de 2 orĭ), къ толте-ль (79), де-лъ (79, 107), къ-ль (101), тѣ-лъ (107), де-мъ (86)=*de am*, не-мъ (86)=*ne am*, ши-мъ (87)=*şi am*;

finalul *u* înlocuit prin paieric: вор' [ста] (74), ѣн' [серакѣ] (81), оун' [вешъментѣ] (93), ѣи' [кипоу] (96), оун' [мѣнте] (109), [съ-]л' [ворѣ лѣа] (82), вор' [веде] (83), [черюл] л' [ворѣ ѧвьли] (84), вор' [къита] (85), кѣм' (86), ѧнцерилор' (90), вор' [дешкиде] (92), вор' [весели] (97), вор' [фи] (110);

nu cunóscem nicĭ un text românesc, în care finalul *u* întreg şi finalul *u* jumătăţit saŭ chĭar supres să se contrabalanţeze atăt de bine, ceĭa-ce concurge mult la eufonia stiluluĭ, de ex.: лѣ кьѣѣтѣ ши лѣ перитъ, фокѣлъ нестинсѣ, ѣнь къине мортѣ, оунь воиникѣ, лѣвнамъ пънь нѣ ерамѣ etc.

2. -ен- pentru actualul -*in*-: вешъментѣ (93), вешъменте (94), вешьментеле (92, şi tot acolo: вешминте), менчюнъ (80), менчюноши (100), менчиношилорѣ (98).

3. ѧ întrebuinţat ca vocală nasală: мънжѧчи (75), мънъѧкъ (99), приѧсоаре (81);

деѧ (76, 92, 93, 112), диѧ (83 de 2 orĭ, 110, 111), динь cu ѧ pus d'asupra luĭ и (86), dar şi дии (75 de 2 orĭ, 83, 84), ден (83), диитрѣ (93 de 2 orĭ);

прїинтрѣ, приитрѣ (98, 104 de 2 orĭ) şi пентрѣ (99);

вр'ѣѧ [кетегѣ] (82), вр'ѣѧ [мишел] (82), вр'оѧ [wмѣ] (81);

vocalisarea completă a nasaleĭ: ѣ [сфитокѣ] (84), оу [чинь] (112), [вр']ѣ [wм] (81), ѣбра (78), негъдире (75), блжѣїи (103), ѧнаите (73, 103, 106), наите (82, şi tot acolo: ѧнаинте).

4. aprópe tot-d'a-una -*e*- în grupul -*è*+ cons. +*e* saŭ -*è*+ cons. +ѣ, acolo unde vechile tipărituре române pun regulat ѣ saŭ а: асемене (74, dar 106: асамене), асеменеле (83),

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ѧчелє (78), чєлє (75), вєстє (79), сєчєрє (79), сѣцєтє (79), мѧнчєщє (79), мєлє (75), тинєрєцє (80), грѧєщє, грѧєщє, грѣєщє (85, 91, 98, 100, 102, 105, 107, 108, dar 85 şi 109: грѧщіе), ѧлєцє (86 de 2 orĭ), лєцє (87, dar 89: лѣцє), врємє (87, 96, dar 86 şi 100: врѣмє), врємѣ (76, 96), стєлєлє (91), ѧлєса (91), ѧчєнє (92), мєрцє (92, 93), прїимєщє (93), єстє (74 de 2 orĭ, 95, 102, 104, 111, dar 103, 108, 109: ѧстє), wбидєщє (98), чинстєщє (98), клєвєтєщє (98), хѵлєщє (98, 100), тємє (76), тємѣ (99, şi tot acolo: тѧмє), покѧєщє (99), гьндєщє (100), пїєрдє (100), бєсєрєкѫ (108, dar 105: кєсѣрєкь), бєсєрѣкь (100), пѫдєщє (100), подобєщє (100), кєѧ (105), мєсѧлѣ (78), рєлѣлє (75), рєлѣ (86, 107), сповєдєщіе (105), мілѵєщє (107), wдихнєщє (108), дѵрєрѣ (97), фєцєєи (86), чєтєри (99), пѵтєрилє (85), шєдє (92);

anormalul *e* pentru ѣ saŭ ѧ în grupul -*è*+cons. +*ă*: ѧсєрѫ (73, şi tot acolo: сѣрѫ), кємѫ (108), хитлєнѫ (110) ѧпѫрѫтєскѫ (95), исповєдєскѫ (102), дєка (75 de 2 orĭ, 109 etc., nicăirĭ дѣка), гѫтєвє (109)=*gătézĕ*, unde tot o-datǎ finalul -*e*=*ă* (cfr. maĭ jos No. 16);

alte casurĭ de *e* pentru ѣ saŭ ѧ: вєкѫ, вєкѵ, вєкѵлѵи (74, 82, 89 etc., nicăirĭ вѣкѵ), мѧнгьєци (102), бєтєгѵ, (82), бєи (75), бє (80, 99), чєлѵє (98 de 2 orĭ, şi tot acolo: чєлѵѧ), ѧчєлѵє (108), [маика] ме (93, 94);

cfr. maĭ sus p. 427 No. 4.

5. fórte des ѣ saŭ ѧ pentru -*e*: мєсѧлѣ (78), сала saŭ салѣ (83, 85), тѧ [ѧчиндєи] (78), тѣ [мѧниѧи] (78), сѣрачелѣ (78), марелѣ (75), [кѵрѫ] марѣ (82), фантелѣ (76), фантела (86), шичлрела (78), сѵфлетѣ (79), армела (79), тина (80), миш̌ѣ (89), капетелѣ (83, dar 85: капетєлє), ѧдѧнкѵрила (83), лѣ [ворѵ пѵше] (82), преспрѣ (85), спрѣ (87, 92), рєлѣ (86, 107), толта (85), пѫкатела (87), ютѣ (87), тримитѣ (90), клокотелѣ (90), ѧлєса (91), тємѣ (99), [вечи] дѣ [вечи] (100), спѵса (101, şi tot acolo: спѵсе), [вор] рѫда (103), са [ѧсетошлєѫ] (103), ѧ=*e*, *este* (76 de 2 orĭ, 107), [часѵл де] морта (73), нимѣ (76), [мѵлтѫ] бѵкѵрїа (112), прѣ [пѫмѧнтѵ] (94), прѣ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

[чине–ва] (80), прѣ диꙗволѹ (93), прѣ [гѹра] (109), прѣ [сине] (113 de 2 orĭ), прѣ [фаптелѣ] (76), прѣ [мишеи] (98), прѣ [алцїи] (98), прѣ [крѹче] [98];

mai rar ѣ sau ꙗ pentru *-e-*: бѣѣтѹриле (78), весалїа (82), стелѣле (84), месалѣ (78), дѣрепта (86, 91), дѣрепци (103), прѣцѹ (108), прѣцѹл (88), плѧнцѣре (89), ꙗпрѣзиж (96 de 2 orĭ), мѣргоу (100), весерѣкь (100), прѣспре (107), релѣле (75);

ꙗ pentru *e-* numai în: [се ѧл весели де] ми (87);

cfr. mai sus p. 427 No. 5.

6. finalul ѫ trecut în *e* după ц: пелице (93), фрѧмсаце, фрѧмсѣце, фрѧмсаце (90, 94, 113), трице (112), тинереце (80), покѧинце (75, 86, 100, 112), cfr. mai sus p. 427 No. 6;

în фѣцерїе medialul *-e-* = *-ă-* póte să fie datorit acomodaţiunii cu *-ie*.

7. *oa* bine păzit, afară de: морте (75, 80, 83), морта (73), морѧте (97), порта (92, 105), плое (96), портѫ (108), wмени (86), wменїи (80), vocativul wме (75, 76, 78), нопте (107), гровѫ (79), сореле (90, 93), сwрелѣи (91), коморѧле (92, şi tot acolo комоарѧле cu ꙗ scris d'asupra luĭ о, ca şi la 95 în соареле);

oo pentru *oa*: товтѫ (98), новпте (78);

ua pentru *oa*: тѹлте (79);

oa pentru *o*: воаѧ (106, dar 108: воѧ).

8. confusiunea între *o* şi *u*: ѫѧ (82) şi оѧ (81), дѫмнѣ şi домнѣ (76), ѹодецѧ (90, pe alĭurĭ: ѹѧдецѧ şi ѹюдецѧ), сорорише (106), в ѹдюкорими (78) lîngă вадѹокѣрить (86, 90), портѫ (101)=perfectul *purtâ*. şi mai sistematic în: ꙗтро [слава] (94), диꙗтро [wки] (110), ꙗтро [пѫржина] (90, dar 109: ꙗтрѧ пьрѣцїе).

9. мѫинише (112), мѫини (94), пѫине (107), кѫине (110), dar o dată şi мѫинше (78) fără *-i-*.

10. фїерѣл (91), пїатрь (102), пїетри (94, 95), пїерде (100), пїердѣт (86), пїерѣ (101), пїенле (111, cu ї scris d'asupra, dar tot acolo şi: пенле), вїермїи, вїерьмїи (79, 110, dar 101: вермїи), фїери (83, cu ї scris d'asupra), мїеѣ (88 de 3 orĭ, o

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dată cu ї d'asupra) şi мїєи (73, 89), reduse apoї la мїѕ (93, 109) şi мїи (88), dar şi fără *-i-*: мєѕ (74), мєи (73, 74, 88 de 2 orї);

пїємле (111) pentru пїєле saŭ пїале;

пеатрѫ (109), cfr. maї sus p. 293 No. 6, p. 373 No. 13.

11. lungirea accentatuluї *i* prin reduplicare: мѫнїиа (84) şi la genitivo-dativ: мѫнїиеи (104), богѫцїие (95), прїимиици (88);

reduplicarea neaccentatuluї *i*: морцїиеи (80), кїпаца (113).

12. *-їем-* pentru *-їа-*: пїємле (111), милостенїем (103), cfr. maї sus No. 10.

13. aferesa luї *a* pentru a înlătura hiatul: кѫте-и [грешитѫ] (81)=*căte ai*, де-и [аџютатѫ] (82)=*de ai*, не-мѕ [покѫитѫ] (86) =*ne amu*, не-м [покьить] (87)=*ne am*, не-мѫ [пїердѕт] (86), де-мѫ [кадџокврить] (86)=*de amŭ*, ши-мѫ [сьритѫ] (87)=*şi amŭ*, не-ѕ [виѕ] (75) =*ne au*, ме-ѕ [дърѕитѫ] (93)=*me au*, те-ѕ [рѕгатѫ] (94)=*te au*, че-ѕ [грешитѫ] (105)=*ce au*, че-ѕ [лѕкрат] (87), че-ѕ [виѕ] (109), се-ѕ [фѫкѕт] (84)=*se au*, се-ѕ [споведитѫ] (109), се-ѕ [дпѫрѫцитѫ] (113), rare-orї şi contracţiunea fără aferesă: сѣѕ [покѫитѫ] (112), сѣрь [фи] (83), сѣѕ [сфрѣшитѫ] (75), сѣѕ [спартѫ] (78) etc., saŭ prin apocopă: с'лоу [пѕкѫитѫ] (110);

de aceїaşї natură: депои (111)=де апои (73);

маинте (92)=*mai ainte*;

w марѕ (99)=w амарѕ (ibid.).

14. [дтрѕ] пьрѫцїе (109), [дтро] пѫрѫциа (90), aferesa luї *în-* explicată maї sus p. 379 No. 46, cfr. t. 1, p. 412 No. 8.

15. după *s*:

ă trecut în *e*: серакѕ (81, dar 78: сѫрачии), секорѕ (112);

» » » *i*: синтѕ (78, 87, 93, dar 81, 100: сѫнтѕ);

e » » *ă*: сѫкѕре (79), сѫниѕ (85).

16. după *z* trecerea vocaleї obscure în *i*: вьзиндѕ (81), невьзиндѕ (81);

гѫтезе (109)=*gătézĕ*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

17. alte particularităţi vocalice:

лѫ e (76) =*le e*, cfr. p. 232 No. 9;

пачиле (104), алатѧре (96);

фрѫмсаце (113 etc.), ѫфрѫмсацате, ѫфрѫмѫсецате (95, 96);

ѕѧа (78, 90, 105, 107, 109, 110, 111)=*ḑiua*;

ы=*i*: арχаггелы (85), арχаггелыи (92), апостолы (94);

ѫишиши (105)=ѫшишь (113);

кеѧт (89), кеѧтѧ (87), кѣѕтѧриле (78), nicăiri cu *bă-*, cfr. t. 1 p. 418 No. 31;

десперѫцици (114)=*despărţiţi*;

чатѫцїен (92, dar 113: четѫциен), cfr. p. 159 No. 11;

metatesa licuideĭ: тальχарилwр (98), брѫна (98), ѕврѫли (90).

18. şovăirea între *u* şi *ĭu* după ц: цюдецѧ (75 etc.) şi цѧдецѧ (76), лцѧта (78) şi лцютатѧ (82), цѧкатѧ (87) şi цюкаи (78);

şovăirea între *i* şi *ĭu* după ч: менчюиоши (100) şi менчиношилорѧ (98).

19. -лю, -люи pentru -лѧ, -лѧи: кѧпторѧлю (90), пѫмынтѧлюи (110), cfr. mai sus p. 375 No. 18, p. 428 No. 9.

20. treĭ casurĭ de trecerea luĭ *n* în *r* întocmaĭ ca în Texturile Măhăcene: пѧре (86) îndreptat apoĭ în пѧне, şi pe una şi aceĭaşĭ pagină: дирѧинте şi ѫранинте (107).

21. o predilecţiune fórte pronunţată, aprópe exclusivă, pentru ц contra luĭ ж: цюдец, цюдецѧ, цѧдецѧ, цодецѧ (75, 76, 85, 87, 90, 97, 107, 109, 110, 112), цюдецѧлѧи (87 de 2 orĭ), цѧдека (107, 109), цюдечи (83), лцѧта (78), лцютатѧ (82), цюкаи (78), цѧкатѧ (87), цѧиге (79), лцѧиχторїи (105), цюрж (98), кадцокѧрь (104), катѧцокѧрескѧ (104), кадцокориаи (78), кадцокѧрить (86, 90);

numaĭ în primul fragment, cel imitat după Négoe Basarab: жѧдече (74).

22. acomodaţiunea:

progresivă: $t+c$ din $t+g$: рѫстикнитѧл (84), cfr. maĭ sus p. 110 No 17;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

regresivă: *d*+*g'* din *t*+*g'*: кадꙋокѵрь (104), кадꙋокорнаи (78), кадꙋокѵрить (86, 90) din катѵꙋокѵреск8 (104).

23. nu se observă nicĭ o deosebire între ʒ (=*z*) şi ѕ (=*dz*): ʒик8 şi pe aceĭaşĭ pagină ѕик8 (75), ʒиче (113), невʒѕци şi tot acolo вьѕинд8, невьѕинд8 (81), доиспрʒѣче şi tot acolo дwлwспрѫѕѣче (94) etc.

24. conservarea slaviculuĭ *h* devenit la Românĭ actualmente *f*: поχтѫ (97), поχтеле (97), прaχ8л (78), cfr. p. 112 No. 50.

25. alte particularităţĭ consonantice:

o din *va*: л8wм (81), л8wмѫ (75);

спе (108)=спре (92);

к8чина (82), коꙋчина (85)=actualul *bucĭumà*;

чимпои (99) şi чинпои (78);

vără=*fără* (cfr. maĭ sus p. 240 § 5), însă póte numaĭ prin alliteraţiune cu cuvintele ce-ĭ preced: кор8 весели вьрѫ [де старе] (96);

сфѵинцилор8 (105), compromis între forma сфѫнт8 şi forma свѫнт8, cfr. maĭ sus p. 218 No. 9.

26. întrebuinţarea corectă a articlulu ĭ *al*: алe сале пѫкате (74), дои ѧѵери ан л8 христос (81);

a pentru *ale*: корнѵре л пѫмьнтѵл8и (82);

лллаьци (111), ллллта [сѣрѫ] (73);

cfr. maĭ jos No. 27.

27. tripla articulare în construcţiunea adjectivuluĭ cu substantivul: пькателе [мелe] челe релѣле (75);

în construcţiunea substantivuluĭ între doă adjective: марелѣ ѵюдец8 чела ѧфрикатѵл (75);

în construcţiunea adjectivuluĭ cu genitivul: прѣ-чинститителе алe л8и [мѫини] (94).

28. dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: марелe патриарχѵл (98);

pentru чинститѵл капѵл еи (93), cfr. maĭ sus p. 429 No. 15;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

дестоинічнн лѫминацнн фечорїн тѫн (94).

29. nearticularea:

a) a substantivului de'naintea genitivului: пьрѣцїе татѫлѧи (109), пїѣлле лсенѧлѧи (111), вѣнире лѫ христос (111), фрѫмсаце четѫциен (113), кѫиѫтате лоу христос (113), юбире трѫпѫлѧи (78), преюбире трѫпѫлѧи (80), фїи лѫминїен (88), вое лѧи (90, 108, 109);

b) a substantivului de'naintea posesivului: негѫдире та (75), юбосте та (78), тѫнгѫире воастрѫ (89);

c) după *tot*: товтѫ лѫме (98), тоатѫ спѫрѫкьчюне (111), ѧ тоате вине (76);

d) калѫкѫ крѫче (99), ва апринде лѫме (84), аци льсат лѫме (88);

e) вѫа ши нопте (107), вѫа ши новпте (78);

f) моарте фьрѫ де весте вине (79).

30. numaĭ într'un loc: лѧи христос (86), pe alurĭ pretutindenĭ: лѫ дѫмнеѕеѕ (74, 76, 82 de orĭ etc.), лѫ христос (81 de 2 orĭ, 82 etc.)...

лѧи іеѵаггелистоу (101).

31. genitivo-dativul femeesc cu *-eei*: фецеен (86), вилеен (91), wдиҳнѣлеен (94), сфинтеен (96), аспидеен (111, cu un ѥ scris d'asupra şiruluĭ);

cu *-iei*: скриптѫриен (75), лѫминїен (88), лѫниен (91), четѫциен, чѧтѫцїен (92, 113);

cu *-iiei*: морцїнен (80), мѧнїнен (104), cfr. maĭ sus No. 11.

32. pluralul cu *-ure*: члсѫреле (107, dar 83: члсѫриле), хитлѧншѫгѫре (78, dar 97: хитленшѫгѫриле), глсѫре (78), корнѫре (82, 95), лѫкрѫреле (108), плѧкѫре (96), рѧкреле (84), чинѫре (85, 91), вѧнтѫре (86), дѧрѫреле (113, 92 şi tot acolo: дѧрѫриле), родѫре (95), локѫреле (104), бисорѫре;

cu *-ră*: коморѧле (92), комоарѧле (92).

33. *ară* pentru actualul *ar*: арѫ слобови (102), арѫ прѣвѧли (102), арѫ фи (102), арѫ вѧче (80), арѫ пѫте (79) etc., cfr. maĭ sus p. 378 No. 42.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

34. вері фаче (107), вери мѣри (75), вери гриjи (76), вери теме (76), вери кѫтремѣра (76).

35. *su*, *să*, *s'* pentru ‘sunt’: ачеа соу фїини (104), ачеа-с фїини (106), мари-с дїаните лѣ (104), оунде ци-сь (78).

36. gerundiul cu *-undu*: кѣрѣндѣ (104), dela forma arcaică *a cură*=lat. *currere*: ле ва к ѣ р ь дїатро wки (110), de unde tot-o-dată a doua persónă a imperfectuluĭ *curei*: к ѣ р е и ши сърнаи, cfr. maĭ jos No. 38.

37. de treĭ orĭ vocativul wме (75, 76, 77), dintre carĭ de doă orĭ în compositiune cu *suflet*: соуфлете-wме, сѣфлете-wме (76, 78).

38. imperfectul cu *-iia* dela verbele cu *-ire*: желѣнаи (75), лѣѣнаи (75), лѣѣнамъ (111), юбиаи (78, 79), сърнаи (78), dar şi cu *-ie:* досъдиен (78);

imperfectul cu *-e* dela verbele cu *-ere:* темен (75), веден (76), дчинден (78), оучинден (78), кѣрен (78);

prima persónă a imperfectuluĭ fără *-m*: [еŭ] кѣ вои г р ж и а (73)=actualul *grăĭam*, ctr. maĭ sus p. 197 No. 15.

39. infinitivul cu *-e* pentru *-ѣ*: [ва] веде (87, 88), [ворѣ] веде (83, 86, 113 de 2 orĭ), веде[-ворѣ] (113), [ворѣ] аве (97 de 2 orĭ), [ва] шеде (92, dar 85: ва шедѣ), [аръ] пѣте (79), [аръ] вжче (80);

la imperativ: [пѣ] веде (98).

40. trecerea din conjugaţiunea *-ire* în conjugaţiunea *-are*: *fericat* saŭ *ferecat* pentru *fericit*: ферикат (107, 108), ферикаци (103 de 3 orĭ, 104 de 4 orĭ, 105, 106 de 2 orĭ, 107, 108), ферекацїи (97), ферекаци (102, 103 de 3 orĭ, 105), unde să se observe tot-o-dată re'ntórcerea analogică a luĭ ч la к, cfr. maĭ sus p. 133 No. 50;

гѫтит (89) dela *a găti* alăturĭ cu гѫтатѣ (95) dela *a găta*, гѫта (85), fără vre-o diferenţiare semasiologică.

41. trecerea din conjugaţiunea *-ĕre* (*-ере*) în conjugaţiunea

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

-ére (-ѣре): [вор8] ѧвїѧ (83 de 2 ori) lîngă organicul: [вор8] вїе (97), dela care perfectul compus *a vis*: аниѝ тѫи ѧи вис8 (75), чеѧ че-8 вис ѧ пѫкате (109).

42. din асемене (74) o formă amplificată cu *-le* prin analogiă cu *doile, treile* etc.: ворѫ ста тоци асеменеле, cfr. t. 1 p. 90 nota 3.

43. pronumele pleonastic: аатора ле ва к8рѫ (110), т8т8ворь ле ва дешкиде (92), оунора ле ва фи (110), трѧпѫа ци-а вор мѣнка (79), аниѝ тѫи ѧи вис8 (75), ааціи ле ва фи трѧпѫа (110), черюа а вор8 ѧвьаи (84), кѫнд8-и сар8 вїермїи днитр8 еа8 (110) etc., dar şi fără pleonasm, de ex.: пѫкателе тале че ѧи фѫкѫт (80), ачелора есте ѧпѫрѫщїѧ (104).

44. acusativ fără *pre*: вою миа8и вои (89), ролгь дѣмнеѳе8 (108), дѣмнеѳе8 принмеск8 ѧтр8 еи (107), ачела н8-а ва ц8дека христос (107).

45. metatesa sintactică: веде-вор8 (113), кемѫ-сѫ (108), фи-ва (84, 93), ста-вор8 (91);

мѫ дѫк8 е8 8нде аколо (73), амарѫ иви-се-ва фаца ѧир (110).

46. construcţiunea incorporativă, иви-се-ва (110), кема-и-ва (112), скѫа-сѫ-вор (110).

47. specimen de ne'ngrijire stilistică: сѫ сколѫ ѧ сфѫнта дѣминекѫ ши ѧ праѯдничеле а8 христос де сѫ сколѫ де нолпте де се ролгь а8 христос ши сѫ ролгѫ сфвинцилор8 сѫ се ролце а8 христос дерепть еаь ши мерг8 аа бесѣрекь ши сѫ споведеще (105), cu doă ‘scólă„, treĭ ‘se roagă„, saŭ ‘să róge„, treĭ ‘lu Hristos„, şi confusiunea între singular şi plural;

м8а8т8 прѣц8 ѧсте воаѵ ѧпьрѫцией черюа8и (108)= ?

рѫстикинт8а а8 христос (84)= ?

48. casurĭ interesante de dissimilaţiune sintactică:

forma viitoruluĭ dissimilată în directă şi metatetică: веде-вор8 ши вор8 аск8ата (113), фи-ва ат8нчи ши ва апринде (84), ва ѧѯса ши днитр8 ѧ сѫвѫ иесн8сѫ фи-ва (93);

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

pronumele dissimilat prin post-punere şi pre-punere: бѣкѣраци-вѫ ши вѫ веселици (108), адѣчеци-вѫ лѣкрѣл ши вѫ пріимници прѣцѣл (88);

къ маре желаніе ворѣ стрига ши воръ пльнце къ амарѣ маре (113);

сѣрѣ фи де фіери мѣнкаці, сѧѣ де пасери мѣнкатѣ, сѧѣ де пеци мѧнкаціи (83);

cfr. mai sus p. 61 No. 35, p. 133 No. 42, p. 164 No. 49, p. 197 No. 17, p. 234 No. 40, p. 379 No. 53;

acest fel de *chiasmus* este cu atât mai remarcabil, cu cât în vechile texturi române el nu este nici decum resultatul unei preocupaţiuni stilistice, ca bună-óră la Cesar în: ‘pro vita hominis nisi hominis vita reddatur’ (D. B. G. VI. 16), ci se produce într'un mod instinctiv, involuntar, şi lesne se póte observa pînă astădi în graiul ţeranului;

cătră exemplele de dissimilaţiune sintactică din volumul lui popa Grigorie, iată—tot din secolul XVI—altele câte-va din Omiliarul lui Coresi: фолосѣціе-не ши не слокоѕѣціе (VIII 6), къторѫ дѣмнезеескѣль ши фрѣмсецатѣлѣи ачестѣи(=cătră frămsetatul acesta) адѣпость (XVII, 9), къторѫ дѫелегѫторіи ши пречепѫторилѫр (=precepătorii) (XXVI, 12), нѣ ноуман проповедѣнѫ ши съ дѣѣце (=învăţa) домнѣль (XXIII, 14), врѣ непречепѣціи ши пиѕмашіи іоудеии а wкарѫ ши съ аскоуниѕѫ (=a ascunde) (XXV, 3), wпрескѣ-не ши не дпарть (XXV, 9), аратѫ-не ши не споуне (XXVI, 3), топѣціе-се ши се поутредѣціе (XXIX, 4), припѣціе-се ши се невоѫіе (ib.), грѣескѣ къ дѣлчеле е амарь ши амарѣлѣи (=că amarul e) дѣлче (XXIX, 12), съ се мѣстече дерепцилѫрь хитлѣніи ши коурації споуркацилѫрь (=spurcaţilor curaţii) (XXX, 15), слобоѕи-не ши не милѣи (XXXV, 4), рѫстиги:ескѣ-се ши се сколѫ (XXXVI, 15), де испита лоуи ши де хитлениѫ-и (=hitlenia lui) (XXXVII, 8), съ вл фи фость ши богатъ сѧѣ ши сѫракь, wаре маре wаре микь, варе бѫтрѫнь варе тѫнѫрь, съ е домнь съ е бѫѣри (XXXVIII, 11) etc.;

în Psaltirea sa, Coresi dissimiléză mereu, deşi originalul slavic nu-i oferia nici un fenomen sintactic analog, de ex.:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

веселескѫ-мѫ ши мѫ кѫкѫрь, unde slavonesce pronumele nu-şĭ schimbă nicĭ decum poziţiunea: вѫзвесела-сѧ и вѫздадѫ-сѧ (Ps. IX).

49. expresiunĭ caracteristice:

нѫ дѫ локѫ мѫнїнеи (104);

фаче фацѫ ла дѫмнїи (99);

лѣсаци-мѫ дрѫ лнѫ (75), cfr. p. 296 No. 54:

подрть гѫндѫ боунѫ кѫтрѫ... (103);

ли грѫнтѫ бине дерептѫ врѣдѫ wм (82);

ден д толте (83);

че нѫман че (76)...

50. frasa: w амар прєwтѣл чела че нѫ е дестоиникѫ ши кѫнтѫ летоургїе, кѣм поу се покѫеще, че сѫ лась фокѫлѫи де векѫ (99), a fost aprópe literalmente reprodusă de popa Grigorie în Legenda Duminicei: вли де де преоутолѫ чела че но-и достоиникь ши кѫнтѫ летѫргїе, коум нѫ се покѫще, че сѫ лась фокѫлѫи де вѣкѫ (13).

51. *gintu*: фрацилор ши социн мїеи ши ц и н т ѫ л ши кѫносквцїи (73), ц и н т ѫ л тѫ ши фрацїи тѫи ши пѫринцїи тѫи ши соцїи (76), prin urmare cu o altă nuanţă de sens decât mai sus la p. 381 No. 58, şi anume cu o accepţiune mai specifică latină de *gens* ‹colectivitatea consângenilor›: ‹les deux mots ‹*gens* et *familia*, pris au point de vue politique, sont entre eux ‹comme le tout est à la partie; *gens* est la souche qui con‹tient ordinairement plusieures familles: *familiae* en sont les ‹branches...›;[1])

să ne mai aducem aminte, că Românii aŭ conservat tot din latina şi termenul cel subordinat *fămeiă=familia*, veḑĭ în Texturĭ Mălăcene p. 61 No. 37, pe lîngă care să se alăture următórele pasage din Noul Testament tipărit în Alba-Julia la 1648:

карєле де алє лѣи ши маи врѫтось де ф ѫ м ѣ л сѧ нѫ подртѫ гриже=si quis autem suorum et maxime *domesticorum* curam

1) Barrault, *Traité des synonymes de la langue latine*, Paris, 1853, p. 673-4.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

non habet=εἰ δέ τις τῶν ἰδίων καὶ μάλιστα οἰκείων οὐ προνοεῖ (Paul. ad Timoth. I. V. 8);

ДЕНТР'АЧЕА СѢНТѲ АЧЕЩѢ ЧЕ НАВѢАЕСКѲ Ѧ ФѢМЕН ШИ ДѲКЪ ПРЕ МѲЕРИ КѲПРИНСЕ=ex his enim sunt qui penetrant *domos* et captivas ducunt mulierculas=ἐκ τούτων γάρ εἰσιν οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας καὶ αἰχμαλωτίζοντες γυναικάρια (Paul. ad Timoth. II, III, 6):

КОТЕДАТ'АМЪ ДЕРЕПТЪ АЧЪА ШИ ФѢМѢА Стефанеи=baptizavi autem et Stephanae *domum*=ἐβάπτισα δὲ καὶ τὸν Στεφανᾶ οἶκον (Paul. ad Corinth. I, I, 16)....

eĭ bine, ambele aceste venerabile resturĭ juridice ale Romeĭ, *gens* şi *familia*, aŭ perit astădĭ cu desăvîrşire din graĭul poporuluĭ român, re'ntroducêndu-se în ḑilele nóstre ca neologisme.

52. АКМѲ (73, 75, 76, 79), cfr. p. 296 No. 51 etc.

53. АМѲ (74, 79), cfr. p. 382 No. 69.

54. *ni*=‹étă› prin aferesă din *ĭani* (cfr. p. 112 No. 48): НИ АМѲ СѲФЛЕТѢ ЧИНЕ АРХ ПѲТЕ (79)= ‹*ĭani* dară, suflete, cine etc.› НИ СЪ-АЪ РЪПИМ (81)=‹*ĭani* să'l răpim›.

55. ХИТАЕНИ (89), ХИТАЕНЪ (110), ХЕТАЛНИШѲГ (87), ХИТАЛНШѲГѲРЕ (78) etc., cfr. maĭ sus p. 112 No. 53.

56. *îngănfat*, care a conservat astădĭ numaĭ semnificaţiunea morală de ‹vaniteux›, ‹orgueilleux›, are aci literalmente sensul fisic al francesuluĭ *gonflé*=it. *gonfiato*=lat. *conflatus*: АЛТОРА ЛЕ ВА КѢРЬ ДИѦТРО ѠКИ СМРЪД КѲ ИѢРОН ШИ ВОР ФИ ѦГЪИ ФАЦИ (110);

cu tóte astea, o legătură etimologică între al nostru *gănfat* şi latinul *conflatus* este fórte anevoiă de stabilit, nefiind în fonetica română nicĭ un cas de *găn-*=*con-* şi *-fa-*=*fla-*;

unica ipotesă plausibilă pentru a apropia pe *găn fat* de *conflatus* ar fi o formă intermediară metatetică *clonfat* (cf. *chĭag*=*clag* din *caglu*=*coagulum*), de unde *glonfat* cu *g* din *c* de'naintea licuideĭ (cfr. *gras*=*crassus*), apoĭ *ghinfat* (cfr. *ghindă*=*glandem*).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

57. *a pridădi*: придѫдиціи чеѫ че-и скотѫ алціи де пре локѫреле лорѫ (104), vedĭ t. 1, p. 442 No. 147.

58. *spată*: кѫ спатѫ ши кѫ кѫцитѫ (79), cfr. maĭ sus p. 166 No. 71.

59. *auscund*=obicĭnuitul *ascund*: толте а8скѫнсѫрнле (86), ѧтроу а8скѫнс (89), adecă de doă orĭ, ceĭa-ce cu greŭ s'ar puté atribui uneĭ erorĭ grafice, dar într'un loc şi: аскѫнсѫрнле (83);

au- să nu fie óre aci=*ab-* din lat. *abscondo*?

60. *căce*=‹pentru ce›, saŭ ‹de ce›: ѡ кѫче н'ам постить? ѡ кѣче н'ам милѫитѫ мишеии? ѡ кѣче нѫ не-м покѣить ? (87) cfr. maĭ sus p. 383 No. 73, p. 199 No. 40.

61. *mişel* pretutindeneĭ cu sensul de ‹sărac›, *misellus*: мишелѫ (81, 82). мишеи (98). мишеии (74, 83, 89, 99, 103), мишелнѧ (104).

62. блѧмѫ (76), cfr. p. 199 No. 33, p. 382 No. 64.

63. пелнце (93), cfr. p. 133 No. 51 etc.

64. *bisor*=‹un fel de pétră scumpă›: кѫ мѫргѫритарю ши кѫ кисорѫре (95), înrudit paleo-slav. бисьрѫ ‹margarita› (Miklosich);

cu o paginŭ maĭ sus: *birosu*, érăşĭ o ‹pétră scumpă›: кѫ пїетри скѣмпе кѫ кироса ши кѫ мѫргьрїтарю (94), dacă nu este o metatesă din *bisoru*=бисьрѫ, atuncĭ cată să fie rusul бирюза=turc. *pîruzè*=neogr. περούζὲ ‹turquoise›.

65. *prinsóre*=‹temniţă, închisóre›: ан милѫитѫ вр'оѧ wмѫ ѧ приѧсоаре (81).

66. *a înfereca*=? ишчи аци аскѫлтат іеѵаггелїе ши скрипт8рѫ, нече ѧ ф е р е к а ц и оученичии мїеи (89).

67. *asen*=lat. *asinus*: алціи ка пїеле а с е н 8 л 8 и (111), cu conservarea română specifică a latinuluĭ *s* între vocale, întocmaĭ ca în *casă*=*casa*, *Rusalii*=*Rosalia*, *nas*=*nasus* etc.,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

unde toţĭ ceĭ-l'alţĭ Neo-latinĭ îl pronunţă ca *z*, ceĭa-ce probézĕ că *asen*, actualmente de tot perdut prin concurenţă cu *măgar*, nu era o vorbă împrumutată, ci adusă din Italia.

68. numirĭ de instrumente musicale: цюкаи л гласвре де чиипои (78), кѫ чимпои ши кѫ четерн ши кѫ алѧ-ѫте (99);

alăută—veḑĭ t. 1, p. 267 No. 5;

ceteră=lat. *cithara*, dar prin intermediul maghĭaruluĭ *citera*=germ. *zither*, cfr. Cihac, Dict. I, p. 52;

cimpoĭu saŭ *cinpoĭu*=it. *zampogna*=lat. *symphonia*, cfr. francesul dialectic *chinfounio* şi *sampogna* ‹cornemuse›.[1])

69. *creştină* cu sens de ‹névéstă›, ‹uxor›: w фериканн де соцїи, вѫрквацїи ши креципнеле (106), cfr. în t. 1, p. 125 nota, sensul pejorativ dat cuvîntuluĭ *creştin*.

70. *a încinde*=lat. *incendere*: лчиндеи (78).

71. *înfricat*=actualul *înfricoşat*: лфрикацин лцери (76), лфрикатвл цѫдецѫ (76), cfr. p. 296 No. 53.

72. кецицилор (100)=actualul *beţivilor*.

73. *a sfrăi*: [марѣ] сфрхиндѫ (84), pentru reduplicatul *a sfrărăi*, despre care veḑĭ maĭ sus p. 383 No. 63.

74. тартарѫ (101)=‹iad›, gr. τάρταρος lat. *tartarus*, trecut şi la Slavĭ: тартартх (Miklosich).

75. ц ю д е ч и стрѣмби ши лпѫрацїи (83), cfr. p. 383 No. 75.

76. *giudeţ* se întrebuinţézĕ cu doŭă înţelesurĭ:

a) ca ‹judecată›: ворь гѫта скаѳнѫл де цюдецѫ (85), фокѫ лнаинте цюдецѫлѳи (87), фрика цюдецѫлѳи (87), ва цѫдека христос лл цюдецѫ (107), ѳва де цюдецѫ (90, 109, 110), лл цюдецѫ кема-и-ва (112) etc.;

b) ca ‹judecător› saŭ ‹tribunal›: ›марелѣ цюдецѫ чела л-

1) *Revue des langues romanes*. t. 6 (1874), p. 478.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

фрикатѫл (75), дпжратѫак ѱѣдецѫ христос (87), дфрикатѫлѧ ѱѣдецѫ (76);

cfr. mai sus p. 236 No. 64, p. 383 No. 76.

77. *să*, *se*, cu sensul ‘dacă’: съ-л ворѫ лѣа (82 de 2 ori), сѣрь фи (83), се вері фаче (107), съ а фльмьидѧ (107), съ те вери сфьди (105).

78. е=‘iară’: е тѫ-лѫ милѫеџе (107), cfr. p. 61 No. 36, p. 134 No. 55 etc.

79. *spre* cu sensul latinului *super*: шеде спре скаѵнѫл (92).

80. преспрѣ (85), преспре (106), прѣспре (107)=actualul *peste*.

81. *au*=lat *aut*: ѧ боуне ѧ релѣ (85), cfr. p. 235 No. 56 etc.

82. *bratăș*:=‘văr’ sau ‘fărtat’: фрацїи ши сорориле ши братьшїи (106), slav. братъ ‘frate’.

83. imperativul плсж (94)=‘du-te’ ‘păşesce’.

84. *felĭu*=‘specia animală’: wаменїи ши тоате фелюриле (85).

85. *bură*: де треи wри кѫ фрикж ши кѫрж марѣ пѫмьнтѫл се ва кѫтремѫра (82), кѫ маре боурж ши кѫ маре трескетѫ (85), învederat slav. боурѫ ‘procella’, ‘tempestas’ (Miklosich), pe care d. Cihac (Dict. I p. 1) confundă în modul cel mai nemetodic cu derivatele din latinul *vapor*.

86. тоци мѫнцїи ши тоате мжгѫриле (84).

87. долрѫ (75, 80 de 3 ori, 81)=‘peut-être’.

88. фоамени (97), în loc de фоамеци, plural dela фоамете; să fie óre printr'o eróre grafică? ori printr'o falsă analogiă cu pluralul *oămeni*?

89. талпе (111), талпѣ (93)=actualul *talpă*.

90. *lute* cu sensul slaviculuĭ лютъ, лютѣ: кѫ грожж ютеѧ тоате кипѫриле (79), амар ноw ши ютѣ (87), амар ноw ши ютє (111).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

91. slavisme mai insolite: wтцu ‘parinţi, (98), Златоустъ ‘Crisostom, (98), богословъ ‘teolog, (101), смрад ‘putóre, (110), сфитокъ ‘sul, (84), vocativul вечисниче (75)=slav. вѣзъчьстьникъ ‘infamis,, юбосте (78)=slav. любьство ‘amor,.

92. despre accentuaţiune şi întrebuinţarea paiericului, nu avem nemic de adaus către cele spuse la texturile precedinţi.

93. vocala irraţională ъ sau ь:

după *r*: вїерьмїи (79), кърьвлїи (106), морѫте (97), полрѫта (85), неерѫтаци (101), сларѫе (102), спърькѫчюне (110), ѭнърѫцить (113)=*împărţită*, десперѫциици (114);

după *l*: талѫпѣ (93), кълькл (99), калѫкѫ (99), аскълтѫ (89), алътѫа (98). алъцїи (96), алѫцїи (110), алѫта (81), аллъци (111), кълѫдърѫ (96);

după nasală: кѫмѫпкиѫ (80), стрѫмѫкїи (86), клокотишѫдь (84);

după *ş*: скрѫшькарѣ (90).

94. vocala irraţională *u*: спърѫкѫчюне (111), порѫчилорѫ (111).

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

POST-SCRIPTUM

LA

CĂLĂTORIA MAĬCEĬ DOMNULUĬ LA ĬAD.

SÂNTUL PETRU ŞI MUMĂ-SA.

§ 1. Ne sosesce în acest moment importanta lucrare a profesoruluĭ Miklosich: ‘Despre migraţiunile Românilor în Alpiĭ dalmatinĭ şi ’n Carpaţĭ’, unde—între cele-l’alte—ne întimpină următórea naraţiune în dialectul istriano-român:

De la maje lu sveti Petru, che vire fara din pkè toc anj opt zile.

Sveti Petru avut a (vut a) ura (o) maje, kar a fost kativa muljĕre, fost avara, grumbokuvintaja, envidiosa (nenavidna), aveja toc şapte mar pekac (pekaci de morte), nav fakəvejt nicur bire (niéur bur lucru); nu lj a fost za de niéur, şi n a davejt niş lu niéur. En tot sae zivljenje (pir a vijut) n a fakut ata lemozina, se nu o (ura) şbula dat a lu un pekljar. Şi ja murit a. Morta kèn (kn) a fost, gospodinu (şijoru) vo pus en pkè. Si éestu ljej filju, kar le fost en éer, avut a mare paşion, zaé (perke) luj maje fost a en pkè, si vavik rugat a gospodinu (şijoru), si prirugat a, neka lj faée éa bire, se raevo levei din pkè, si pure vo en ur kantun de éer, ali serae vo provej, éire stije, se nu saera si rivedej en sire veri. Sijoru (gospodinu) zis a: ma kum vèr tu ke vo bavu fara ken nigdar n a fakut bur lukru,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ke nav (n a) nigdar fakut lemozina, şi niş de bire en lume. Zis a sveti Petru: ma pur avut a de faće karle bur lukru? n a fakut nanka ur, jo kmoce voj turna kavta en melj libri. Si kolae (kolo) kavtat a pre ur mare libru, si vaede, ka ćastata maja lu sv. Petru en tota vraema (pir a vije fost) n a ato fakut de bire. si ke n a nićura lemozina fakut, far de kav (ke av) o şbula lu ur (un) brizè nu dat (poveretu). Zis a gospodinu sijoru: ben din casta şbula elj voj akordej, ke potè veri sus netezendo se pre ćasta şbula; ma ver vedaè, ke şi anć va avae sae invidia. Şi gospod. (sij.) kalejt a casta şbula, si ja se rempigae (potezae). Atornu de ja sa kacat kita ate suflete e ja trupae ku... tica ur. cela atu, (ura ća ata) si treile si toc zićendo: emnac tja ke voj alje nu klaema. Zis a gosp. (sijor) lu sv. Petru: vezut aj tu, aj tu vezut, ke am jo pravo raćun, ke j semprovavik isteşa, e ke ara isteşa kativeria. Si tunce gosp. (sijor) mulejt a sbula ku ja, si mes a en fundu de pkè. Pre kavtatu pak (riguardu) de svet Petru lj a lasat ke untrat de saki anj kenje zija lu sveti Petru, neka vire fara e ke steje opt (osem) zile oć si kolo si se remena pre lume. Infati vire fara toc anj, si en ceste opt zile, ke staje fara, face de tote sortile, si ne face aketa si aketa pati.[1])

Acest text a fost comunicat luĭ Miklosich de cătră Antonio Ive, carele la rîndul seŭ îl căpătase dela preotul Anto Micetić, Istriano-român din Valdarsa, cunoscut de-mult prin relaţiunile sale cu reposatul Ion Maiorescu[2]) şi cu Ascoli[3]).

Miklosich ne asigură, că a reprodus textul de maĭ sus întocmaĭ după original, în care însă el mărturisesce că n'a înţeles multe lucrurĭ: „Der Abdruck halt sich genau an das Original, von dem mir gar vieles dunkel ist.„

N'am fi în stare nicĭ noĭ de a traduce literalmente întréga bucată, în care, pe lîngă dificultăţile sale intrensece, s'aŭ maĭ furişat unele erorĭ de transcripţiune. Iată însă, aprópe *in extenso*, sensul naraţiunĭĭ:

Sântul Petru avusese o mumă fórte rea, sgărcită, grosolană la vorbă, pizmătareţă, care avea tóte cele şépte păcate de mórte. Ea nu făcuse nicĭ un bine nimenuĭ, nu ĭ-a fost milă

1) Miklosich, *Über die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 9.
2) I. Maiorescu, *Itinerar în Istria*, Iaşĭ, 1874 p. 8, 16 etc.
3) Ascoli, *Studj critici*, t. 1 (Gorizia, 1861), p. 52.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de neminĭ, n'a dat nimenuĭ nemic: singura pomană, ce făcuse în tot timpul vieţeĭ sale, a fost o cépă, pe care a dat'o unuĭ cerşitor. Murind ea, Dumneḑeŭ a pus'o în ĭad. Dar fiĭul eĭ, carele era în cer, simţĭa o mare durere că maĭcă-sa se află în ĭad, şi mereŭ se tot ruga luĭ Dumneḑeŭ: să-ĭ facă graţia de a-ĭ da şi eĭ vre-un locuşor în cer. Cum vreĭ tu - îĭ ḑicea Dumneḑeŭ—s'o scot eŭ din ĭad, când ea n'a făcut nicĭ o dată vre-un bine în lume? Deceĭ sântul Petru s'a apucat să caute într'o mare carte a sa, şi a găsit acolo că mumă-sa, cât a trăit, n'a făcut alt bine şi altă pomană, decât numaĭ că a dat o cépă unuĭ cerşitor. Dumneḑeŭ a spus însă că o ĭértă şi pentru atâta, dându-ĭ voe să se suĭe în cer pe acea cépă; dar a adaus: veĭ vedé totuşĭ, că ea nicĭ acuma nu se va lăsa de pizmă. Apoĭ Dumneḑeŭ a întins acea cépă din cer pînă'n ĭad, şi îndată o mulţime de suflete aŭ început a se căţăra pe ea, ca să se urce şi ele în cer; însă muma sântuluĭ Petru le gonĭa pe tóte, ḑicênd că ele nu sînt chiămate. Veḑênd acésta, Dumneḑeŭ a ḑis sântuluĭ Petru: ĭată dară că eŭ am avut dreptate, căcĭ ea tot a remas cu reutatea eĭ. Atunceĭ Dumneḑeŭ a slobozit în jos acea cépă, şi ea a mers pînă 'n fundul ĭaduluĭ. Orĭ-cum însă, pentru hatîrul luĭ Petru, Dumneḑeŭ a ĭertat pe maĭca sfântuluĭ să ĭésă din ĭad în fie-care an câte pe opt ḑile şi să petrécă atunceĭ pe icĭ pe colé în lume. Tocmaĭ în cursul acestor opt ḑile ómenĭĭ sufer de reutatea eĭ...

Acest text, cel maĭ lung din câte ne sînt pînă acum cunoscute în dialectul istriano-român, nu póte a nu ne interesa sub tóte puncturile de vedere. Pe de o parte, el este de o mare însemnătate în privinţa curat linguistică; pe de alta—ceĭa-ce ne preocupă maĭ în speciă în casul de faţă—el se află într'o intimă legătură cu Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad şi chĭar cu cele-l'alte apocrifurĭ aşa ḑicênd i n f e r n a l e ale Bogomililor.

§ 2. In întroducerea generală la „Texturĭ Măhăcene„, noĭ am arătat identitatea între r h o t a c i s m u l istriano român şi acela al luĭ popa Grigorie. Textul de maĭ sus ne dă un şir de

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

cuvinte cu *n*=*r*, pe carĭ le găsim întocmaĭ aşa în manuscrisul preutuluĭ dela Măhacĭu; de exemplu: *bire*=кирє (17), *bur*=кврь, квр8 (127, 129, 158, 159), *pir*=пжрж (156), *cire*=чирє (158, 156, 160, 234), etc. Insă ceĭa-ceĭ cu mult maĭ remarcabil. este că aci, ca şi'n graĭul dela Măhacĭu, *n* nu numaĭ se conservă excepţionalmente, dar încă forma cu *n* se întrebuinţézĭ une-orĭ alăturĭ cu forma cu *r*, bună-óră: *un* [pekljar], *gospodinu*, *paşion*, *lemozina*, *remenu*, după cum şi la popa Grigorie noĭ găsim: мжнїє (10), мкнєшилор8 (11), wаменилwр (2), оунвл (135), лвмиилт (132) şi altele. Dintr'o parte ca şi din cea-l'altă, ne întimpină dară un fel de luptă între cele doă tendinţe antagoniste, o luptă în care *n* nu perde nicĭ o dată speranţa de a-şĭ recăştiga posiţiunea usurpată asupră-ĭ de către *r*.

Sub raportul morfologic, este interesant de a vedé în textul de maĭ sus doă tipurĭ aoristice: *a facavetĭ* lîngă *a facut* şi *a davetĭ* lîngă *a dat*, tipul cel lung fiind format cu acelaş element *-v-* prin care se distinge la Slavĭ verbul frecuentativ, de ex. дквквіж lîngă дквіж, fără însă a fi acésta la Istriano-romînĭ un împrumut slavic, căcĭ la Albanesĭ — coincidinţă maĭ apropiată—acest *-v-* caracterisă chĭar aoristul uneĭ clase verbale: *kerko-v-a*, *pago-v-a* etc.

Importanţa linguistică a acestuĭ text s'ar arăta şi maĭ la lumină, dacă nĭ-ar fi cu puţinţă de a-l analisa într'un mod interlinear. O bună parte dintr'însul nu se póte explica prin ceĭa-ce scim noĭ despre dialectul istriano-român după cercetările luĭ Ascoli, Miklosich şi Ion Maiorescu. Orĭ că acest text represintă un sub-dialect nestudiat încă, saŭ că el ne dă dialectul într'o fasă a sa maĭ arcaică, maĭ învechită,—una din doă. Reservând altora, maĭ apropiaţĭ de faţa loculuĭ, limpedirea acesteĭ dilemme, noĭ din parte-ne trecem la un alt punct de vedere.

§ 3. „Muma sântuluĭ Petru„, ca bucată literară, se compune din acelea-şĭ doă elemente din carĭ s'a combinat balada

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

poporană serbă despre ‘Luminósa Mariă„, reprodusă maĭ sus la pag. 308-9, şi anume din:

1°. Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ la Iad:

2°. Cântecul românesc şi sudo-slavic despre ‘Locul în raĭu„, pe care noĭ l'am atins în trécăt la pag. 310.

Prin urmare, dacă Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ este A, dacă Locul în raĭu este B, Muma sântuluĭ Petru şi Luminósa Mariă, lăsându-se la o parte ingredientele lor secundare, se formuléză ambele de o potrivă prin A+B.

Şi totuşĭ între ele există, la prima vedere, o diferinţă extremă, căcĭ fie-care a luat din cele doă elemente constitutive căte un alt ce-va. Dacă vom ḑice că A cuprinde în sine *c* şi *d*, pe când B se compune din *e* şi *f*, va resulta că Muma sântuluĭ Petru este *c*+*e*, ĭar Luminósa Mariă *d*+*f*, ca şi când n'ar avé a face una cu alta.

In Luminósa Mariă aŭ întrat:

1° Din Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, ideĭa pogorăriĭ Sânteĭ Fecióre în Iad;

2°. Din Locul în raĭu, tipul uneĭ femeĭ atăt de păcătóse, încât nu vrea s'o scóţă din iufern nicĭ chĭar fiĭul seŭ, deşi are la dispositiune cheile paradisuluĭ.

In Muma sântuluĭ Petru aŭ întrat:

1°. Din Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, ideĭa ĭertăriĭ parţiale a păcătoşilor;

2°. Din Locul în raĭu, relaţiunile de familiă ale apostoluluĭ.

§ 4. ‘Locul în raĭu„, cu care coincidă ‘Muma sântuluĭ Petru„, nu este tocmaĭ colinda cea scurtă, despre care noĭ am vorbit la pag. 310, ci o baladă poporană bulgară destul de lungă, publicată în treĭ exemplare diferite de către fraţiĭ Miladinovtzi şi unde, după ce apostolul refusă maĭceĭ sale întrarea paradisuluĭ, mustrând'o pe larg—ca şi 'n acea colindă—pentru tóte căte păcătuise, apoĭ i se face milă de dînsa, şi ĭată că 'n curs de treĭ anĭ el se rógă luĭ Dumneḑeŭ, primind în fine drept respuns:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Да си пойдиш по край море,
Да усучиш танка вѫрфца,
Да ѭ пущиш у пекол-от,
Да сѣ фати твоя майка,
Твоя майка грешна душа.
Тамо имат другп грешни,
Грешни седумдесет души,
Да сѣ дѫржат от нейдзини поли,
Нейдзини поли и ржкави,
Да излезѣт на бѣли свет....
Ми отиде свѣти Петер,
Ми отиде по край море.
Му сѣ фати за десна пола,
Му сѣ фати леп поясмо,
Го усука тѫнка вѫрфца,
Па го пущи у пекол-от.
Вѫрфца-та не достигнала;
Свѣти Петер си имаше,
Си имаше русо перче,
Па наддаде тѫнка вѫрфца.
Глас си даде свѣти Петер:
— О ти майка, грешна душо!
Те измолих от господа.
Ел' чуете седумдесет души!
Дѫржете сѣ за поли-те,
За поли-те, за ржкави!...
А що бѣше завпдлпва,
Ток' що виде бѣли свѣта:
— Ай от тува свписки керки,
Свписки керки, песьи керки!
Я сум дойла свѣти Петра,
Я сум лулала свѣти Петра,
Вие не сте го доили,
Ни па сте го лулали!...
Тогай господ пак си дочу.

Du-te la marginea mării,
Resucesce o şvóră subţire,
Slobozesce-o în iad:
Ca s'o apuce maĭcă-ta,
Maĭcă-ta suflet păcătos.
Maĭ sînt acolo şi alţĭ păcătoşĭ,
Păcătoşĭ şépte-ḑecĭ de suflete:
Să se ţină şi dînşiĭ de pólele eĭ,
De pólele eĭ şi de mânecele,
Ca să ésă la lumea cea albă...
S'a dus sântul Petru,
S'a dus la marginea mării:
Acolo s'a acăţat de póla luĭ
dréptă,
S'a acăţat un mănunchĭu de in;
Resuci el dintr'însul o şvóră
subţire
Şi o slobozi în iad;
Dar şvóra nu era de ajuns,
Şi sântul Petru a maĭ luat,
A maĭ luat şi din pĕrul seŭ bălan
De a înnădit şvóra cea subţire.
Apoĭ a strigat sântul Petru:
— O, tu maĭcă, suflet păcătos!
Am milostivit eŭ pentru tine pe
Dumneḑeŭ!
Dar ascultaţĭ şi voĭ, 70 de suflete:
Ţineţi-vĕ de pólele eĭ,
De pólele, de mâneccle!...
Ea însă, fiind pizmătareţă,
Le strigă, dacă a vĕḑut lumea
cea albă:
— Fugiţĭ de aci, purcele!
Purcele, căţele!
Eŭ sînt care am dat lapte
sântuluĭ Petru,
Eŭ sînt care am legănat pe
sântul Petru;
Nu voĭ ĭ-aţĭ dat lapte,
Nu voĭ l'aţĭ legănat!..
Acésta Dumneḑeŭ a auḑit'o.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Стреде вѫрфца ми сѣ скина,	S'aŭ desfăcut firele şvóreĭ:
На дно пекол ми пропадна....	S'a prăvălit în fundul ĭadului...[4])

§ 5. Prin ideĭa ĭertării parţiale a păcătoşilor, naraţiunea istriano-română se înlănţuesce nu numaĭ cu Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, dar încă cu redacţiunea cea lungă a Apocalipsuluĭ luĭ Paul şi cu maĭ multe alte apocrifurĭ medievale, de exemplu cu legenda luĭ Brendan, unde Crist dă căte-va ţile de ĭertare luĭ Iuda.

Asupra acesteĭ trăsure caracteristice, Ozanam observă:

‹Rien de plus touchant que ce pardon partiel, le seul que Dieu ‹puisse accorder aux réprouvés. On y reconnaît les habitudes de ‹douceur que la religion introduisait dans la société moderne.› [5])

§ 6. Nu este fără interes în redacţiunea istriano-română a Mumeĭ sântuluĭ Petru comicul epizod al cepeĭ, pe care nu-l vedem în redacţiunile cele slavice.

‹A da cuĭ-va cépă›, este la Românĭ o expresiune proverbială pentru a ţice: ‹a nu da măĭ nemic›. N'ar fi de mirare, ca acéstă metaforă să se găséscă şi pe aĭurĭ. Departe dela noĭ, în dialectul sardinez dela Logudoro, se întrebuinţéză de asemenea proverbialmente: *mi faghes un azu* ‹îmĭ facĭ o cépă›, saŭ: *mi'mportat un azu* ‹îmĭ aduce o cépă›, pentru a ţice: ‹mi fai niente›, ‹m'importa un frullo›.[6])

Aci însă cépa jócă un rol mitologic: ea procură ĭertarea păcatelor şi servă a scóte sufletele din ĭad. Acésta ne aduce a-minte, că'n India şi la Serbĭ: ‹on attribuait à l'ail une vertu particulière contre les mauvais esprits›.[7])

Să nu uĭtâm, că şi faĭmosa érbă omerică μῶλυ, care scăpase pe Ulisse, era tot un fel de cépă.[8])

4) Miladinovtzi, Български народни пѣсни, Zagreb, 1861, p. 47—51, cfr. ibid. p. 56.
5) Ozanam, *Poëtes franciscains*, p. 374.—Cfr. Wesselofsky în Журналъ Минист. Нар. Просвѣщенія, 1877 februariŭ, p. 188 nota.
6) Spano, *Vocabulariu sardu-italianu*, Kalaris, 1851, p. 104.
7) Pictet, *Les origines indo-européennes*, ed. 2 (1878), t. 1 p. 374
8) Dierbach, *Flora mythologica*, Frankfurt a. M., 1833, p. 192.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

APENDICE

LA

„TEXTURI BOGOMILICE“

I. BALADA ‘CUCUL ȘI TURTURICA,.

II. POVESTEA NUMERELOR.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

APENDICE

LA

„TEXTURI BOGOMILICE".

Introducere.

Bogomilii, ca şi fraţii lor Albigensii, ca şi Valdensii, ca şi Flagellanţii, ca şi cele-l'alte secte eretice din vécul de mijloc, aveaŭ o literatură poporană a lor, o literatură poporană în tótă puterea cuvîntuluĭ: cântece, poveştĭ, descântece, cimiliture etc.; parte, zămislite chĭar între sectarĭ, generalmente ómenĭ din popor, lipsiţĭ de orĭ-ce cultură; parte, adoptate de cătră dînşiĭ dela ortodoxĭ, întru cât cele împrumutate se potrivĭaŭ cu propria lor doctrină şi, prin urmare, servĭaŭ a o întări maĭ bine în memoria adepţilor saŭ a o respândi printre glóte.

Pe lîngă acéstă literatură poporană directamente eretică, maĭ exista o altă aşa ḑicênd indirectă, născută şi crescută cu bună credinţă în sînul poporaţiunii celeĭ ortodoxe, dar avêndu-şĭ ascunsa rădăcină în vre-o ideă condamnată de biserică, în vre-un apocrif tendenţios, în vre-o emanaţiune de cela ce—pe drept saŭ pe nedrept—era considerat ca eresiă.

A distinge în literatura poporană actuală a uneĭ naţiunĭ elementul eretic direct de cel indirect, ba chĭar elementul eretic în genere, este cu atât maĭ greŭ, cu cât sectele etero-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

doxe din evul-mediŭ eraŭ p o p o r a n e în totalitatea lor. Una din trăsurele comune cele mai caracteristice ale eresiei medievale era tocmai cultul pentru limba cea nemeşteşugită a poporului, în locul căriia biserica întrebuinţa atunci o limbă ne'nţelésă, străină saŭ cel puţin obsolită. In acest mod poporul, fie cât de ortodox, era tot-d'a-una cu mult mai aprópe de ereticiĭ din sînul seŭ, decât de clasa cea cultă, şi mai ales de cler.

Greutatea de a urmări eresia în literatura poporană devine şi mai mare prin dispariţiunea celor mai multe din scrierile eretice, pe cari biserica domnitóre le distrugea într'un mod sistematic. Dela unele secte nu ni-a remas nemic; dela altele, pré-puţin; despre mai tóte, sîntem siliţi a judeca mai cu sémă după câte ne spun adversariĭ lor, rare-orĭ nepărtenitorĭ şi cu sânge rece.

Iată de ce, faţă cu tot felul de dificultăţi, nu fără multă sfială întreprindem noi, în cele doă monografie ce urméză, a reversa o rază de lumină, în lipsa unor indicaţiunĭ positive, asupra originiĭ mai mult saŭ mai puţin eretice, probabilmente bogomilice, a uneĭ porţiunĭ din literatura poporană a Românilor.

In orĭ-ce cas, este prima încercare de acéstă natură.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

I.

BALADA

„CUCUL ŞI TURTURICA"

la Românĭ, la Moravĭ, la Proventalĭ, la Reto-romanĭ, la Perşĭ, la Turcomanĭ etc.

§ 1. Balada „Cucul şi turturica„ este una din acele prépuţine bucăţĭ poporane române, carĭ posedă deja un sîmbure de bibliografiă.

In cursul ultimilor treĭ anĭ, aŭ scris despre ea:

H a s d e ŭ, *Cucul şi turturica la Românĭ şi la Persianĭ*, în *Columna luĭ Traian*, 1876, pag. 40–44;

A c e l a ş ĭ, *Balada poporană Cucul şi turturica în Romănia, în Persia şi în Francia*, tot acolo, 1877, pag. 301–303;

Dr. M. G a s t e r, *Cucul şi turturica*, în *Convorbirĭ literare*, 1879 septembre, pag. 229–234;

în fine, a atins'o în trécăt W. S m i t h, *Vieilles chansons du Velay et du Forez*, în *Romania*, 1878, p. 64 nota.

Şi totuşĭ originea, filiaţiunile, pînă şi natura acesteĭ balade, aŭ remas pînă acum obscure, căcĭ nu se adunase destul ma-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

terial obiectiv, fără care nu se putea procede la deslegarea problemeĭ într'un mod metodic.

După îndelungate cercetărĭ, sperâm a face în acéstă privinţă un mare pas înainte faţă cu studiele anterióre, ale mele proprie şi ale juneluĭ meŭ amic Gaster, căruĭ i se datoresce maĭ în speciă:

1°. indicarea variantelor curat române ale acesteĭ balade;

2°. constatarea unuĭ variant morav de origine românéscă.

§ 2. Ceĭa-ce a paralisat mult pînă astădĭ studiul comparativ al literatureĭ poporane în genere, este puţina rigóre a metódeĭ. Se grupézĕ mereŭ tot ce se aséměnă, fără a se deosebi cu scrupulositate gradurile de asemenare. In acest mod, pe de o parte se fac maĭ tot-d'a-una salturĭ peste punctură intermediare, pe de alta se confundă adesea lucrurĭ de o înrudire problematică saŭ numaĭ aparinte.

Pentru ca literatura poporană comparativă să se rădice la o adevĕrată înălţime sciinţifică, se cere aplicarea aceleĭ severe metode, prin care se distinge astădĭ l i n g u i s t i c a.

Dacă varianturile interne şi externe ale uneĭ bucăţĭ poporane sînt pré-puţine, ele trebuesc d'o cam dată numaĭ adunate, întocmaĭ aşa cum se aud în popor, fără a se trage cu grabă din comparaţiunea lor o conclusiune, căriĭ îĭ va lipsi o temeliă solidă.

Dacă varianturile sînt multe, atuncĭ, maĭ 'nainte de tóte, cată să se clasifice în cele interne, corespundĕtóre divergiţelor dialectice în linguistică, şi 'n cele externe, datorite altor popóre.

După cum în linguistică, de exemplu, românul *nas* nu póte fi comparat d'a-dreptul cu sanscritul *nâsâ*, ci de'ntâĭu cu tipurile romanice, carĭ ne vor da drept prima conclusiune prototipul latin *nasus*, cu agĭutorul căruĭa, dacă am voi, vom puté apoĭ, alăturându-l cu sanscrita, cu gotica etc., să ne urcâm, printr'o a doua conclusiune, pînă la un prototip ario-european; tot aşa în literatura poporană comparativă, ultima conclusiune pe o scară fórte vastă trebuĭ să resulte din conclusiunĭ anterióre maĭ restrînse.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Prin varianturĭ, în literatura poporană ca şi 'n linguistică, se înţeleg exemplare diferite în formă, în accidente, în punturĭ secundare, dar identice în tóte elementele fondului, ĭar nu numaĭ în unele din ele.

Procedênd în acest chip, tot încă póte cine-va să greşéscă; va avé însă, cel puţin, consciinţa liniştită de a fi luat tóte mesurele, posibile saŭ accesibile, pentru a descoperi adevĕrul.

Să vedem acuma, dacă o asemenea procedură se póte aplica la ‹Cucul şi turturica›.

I. Varianturĭ interne.

§ 3. Dr. Gaster a grupat fórte bine tóte varianturile interne cunoscute ale baladeĭ poporane ce ne preocupă, adecă tóte varianturile românescĭ.

El le numĕră patru, din carĭ unul s'a slavisat în Moravia împreună cu Româniĭ de acolo, ceĭa-ce nu-ĭ răpesce totuşĭ însuşirea de a fi un variant intern, de vreme ce n'a trecut la un alt popor, ci numaĭ s'a tradus maĭ tărdiŭ de cătră aceĭ ce-l avuseseră maĭ de'nainte eĭ-înşiĭ românesce.

Gaster n'a cunoscut un al doilea variant moravo-român, prin care numĕrul total se rădică la cincĭ.

Pentru maĭ multă claritate, vom începe prin a examina:

a) Varianturile daco-române.

§ 4. Variantul cu titlul propriŭ de ‹Cucul şi turturica› s'a cules în Moldova de cătră d. Alexandri.

După a doua ediţiune, el sună în următorul mod:

Cucul	Turturica.
Dulce turturică,	Pentru dumné-ta
Dalbă păsărică!	Eŭ n'aş ḑice ba,
Haĭ să ne ĭubim,	Dar ḑic şi ḑic ba
Să ne drăgostim	Pentru maĭcă-ta,
La nourĭ, la sóre,	Că-ĭ bănuitóre
În frunḑĭ la recóre,	Şi fărmecătóre:
La stele, la lună	Ea'mĭ va bănui
Cântând împreună!	De te-oĭu prĕ-ĭubi,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Şi m'a fărmeca
De te-oĭu desmĭerda.

Cucul.

Dragă turturică,
Pasere dălbică,
Nu-mĭ fĭĭ duşmănică!
Vara că ne'ndémnă
Şi frunḍa ne chĭamă
Să ne drăgostim
Şi să ne ĭubim.

Turturica.

Ba, cucule, ba,
Nu te-oĭu asculta.
Dă'mĭ tu bună pace,
Că, ḍeŭ, m'oĭu preface
Azimĭóră'n vatră
Cu lacrămĭ udată
Şi de foc uscată,
De toţĭ lepădată.

Cucul.

Orĭ-cum te'ĭ preface,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un mic vătrărel,
Frumos, supţirel,
Şi'n foc voĭu întra
De te-oĭu săruta,
Şi te-oĭu coperi,
De foc te-oĭu feri;
Incăt chĭar de silă,
Dacă nu de milă,
Tu me'ĭ îndrăgi
Şi ne vom ĭubi.

Turturica.

Eŭ n'aş ḍice ḅa
Pentru dumné-ta,
Dar cumplit mĭ-e témă
De cumplita'ţĭ mamă,
Că-ĭ bănuitóre
Şi fărmecătóre.
Decăt m'a mustra
Că te-oĭu desmĭerda,
Şi mĭ-a bănui
Că te-oĭu pré-iubi,
M'oĭu face maĭ bine,
Ca să scap de tine,
Trestióră'n baltă,
Subţire şi naltă.

Cucul.

Orĭ-cum te-ĭ preface,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un mic clobănaş
Din fluer doĭnaş,
Ş'oĭu căta prin baltă
O trestiă naltă,
Şi căt te-oĭu vedé
Pe loc te-oĭu tăia,
Şi'n tine-oĭu cănta
Şi te-oĭu săruta.

Turturica.

Ba, cucule, ba!
Nu te-oĭu asculta,
Porumbacule!
Frumuşelule!
Pestrişorule!
Drăguşorule!
Sciŭ că mĭ-ar fi bine
Să fiŭ tot cu tine;
Dar maĭcă-ta'ĭ rea,
Şi decăt cu ea
M'oĭu face maĭ bine,
Cu gândul la tine,
Iconiţă mică
Într'o biserică.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Cucul.

85. Orĭ-cum te-ĭ preface,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un mic dăscălaş
La cel sfînt locaş,
90. Şi pe la icóne
Voĭu duce plocóne,
Şi m'oĭu închina,
Şi le-oĭu săruta
De lunĭ care pică
95. Pînă duminică;
Ĭar când te-oĭu zări,
Astfel ţĭ-oĭu grăi:
«Sfîntă iconică,
«Fă-te păsérică,
100. «Ca să ne ĭubim,
«Să ne drăgostim
«La nourĭ, la sóre,
«In frunzĭ la recóre,
«La stele, la lună,
105. «In vecĭ împreună!»[1])

La 1852 d. Alexandri publicase acéstă baladă cam altfel, negreşit după un exemplar tot poporan, dar atăt de diverginte, încăt ambele trebuesc considerate ca doă sub-varianturĭ.

In locul versurilor 1—8 din a doua ediţiune, sînt aci numaĭ patru:

Mică turturică,
Dalbă păsérică,
Fi-mĭ tu ibovnică
Pînă duminică!

In locul versurilor 19—25, sînt ĭarăşĭ numaĭ patru:

Dragă turturică,
Nu-mĭ fiĭ duşmănică,
Şi 'mĭ fiĭ ibovnică
Pînă duminică!

Versurile 32—33 lipsesc.

In locul versurilor 37—46, citim:

Dumic vătrăraş,
In foc arde-m'aş!
Şi te-oĭu coperi,
De foc te-oĭu feri,
Şi mi-te-oĭu sufla,
Şi te-oĭu săruta,
Şi tot nu-ĭ scăpa

1) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 7-9.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

D'a-mĭ fi ibovnică,
Dragă turturică!

In locul versurilor 49—56, citim:

Dar ḑic şi ḑic ba
Pentru maĭcă-ta,
Că-ĭ bănuitóre
Şi fermecătóre;
Şi mĭ-a bănui
Că te-oĭu pré-ĭubi,
Şi m'a fermeca
Că te-oĭu desmĭerda;
Decăt m'a mustra
Şi m'a fermeca..,

adecă se repetă, cu óre-carĭ variaţiunĭ, versurile din a doua replică.

După versul 71 se maĭ adauge:

Şi tot nu-ĭ scăpa
D'a-mĭ fi ibovnică,
Dragă turturică...,

ĭarăşĭ printr'o repetiţiune în gustul poporan a cuvintelor spuse deja maĭ 'nainte.

Versurile 91—105 sînt scurtate în următorul mod:

Ş'aşa m'oĭu smeri
Că voĭu tot veni
In cea biserică,
De lunĭ care pică
Pînă duminică;
Şi m'oĭu închina,
Şi te-oĭu săruta;
Şi tot nu-ĭ scăpa
D'a-mĭ fi ibovnică,
Dragă turturică!

Nu maĭ indicăm diferinţele cele micĭ de căte un cuvînt saŭ doă.

In sub-variantul din 1852 „Cucul şi turturica„ numĕră 95 versurĭ, cu ḑece maĭ puţin decăt în cel dela 1866.[2])

2) Alexandri, *Poesiĭ populare. Balade*, Iaşĭ, 1852, t. 1, p. 35–39.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 5. Variantul din Bucovina, cules în satul Cîahor de către d. S. F. Marian, se intituléză: „Bărbatul urît„.

Acest titlu arată deja el-însuşĭ, că motivul poporan a luat aci o altă nuanţă.

Nu maĭ micĭ sînt diferinţele de formă ale acestuĭ variant. Iată-l întreg:

— Urîte urîte!
Du-te la oĭ, du-te
Intr'un vîrf de munte,
Ş'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ş'acolo te perde!
Du-te şi-mĭ dă pace:
Cu tine nu-mĭ place
Maĭ mult să trăesc,
Să mĕ chinuesc
Şi să'mĭ amăresc
Inimĭóra mea,
Sărmana de ea,
Ş'al meŭ sufleţel,
Sărmanul de el!
Căcĭ traĭul cu tine—
Vaĭ ş'amar de mine!
Eŭ am socotit,
Când m'am logodit,
Că cu mintea mea
De soţ mĭ-oĭu lua
Spicul grâuluĭ—
Cinstea tîrguluĭ;
Dar—vaĭ!—mĕ'nşelaĭ,
Căcĭ eŭ îmĭ luaĭ
Spicul secăriĭ—
Urîtul ţeriĭ,
Neghina cea rea
Ce n'o pot mănca,
Nicĭ a arunca,
Nicĭ altcĭ a da.
Te luaĭ pe tine,
Urîte de lume!
Şi c'urîtul teŭ
Ce să mĕ fac eŭ?

— Fâ-te ce'ĭ voi,
Că tot a mea'ĭ fi!

— Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te
Iutr'un vîrf de munte,
Ş'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ş'acolo te perde!
Şi'mĭ dă bună pace,
Că eŭ, ḑeŭ, m'oĭu face,
De urîtul teŭ,
Colo'ntr'un părîŭ
Mréuă d'apă lină
Jos la rădăcină!

—Fâ-te ce te'ĭ face,
Că şi eŭ m'oĭu face
Dar' un pescărel,
Tînăr, voĭnicel,
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Mréuă d'apă lină
Jos la rădăcină;
Şi mi-te-oĭu afla,
Şi 'n mânĭ te-oĭu lua,
Şi te-oĭu săruta:
Tot veĭ fi a mea,
Nu a altuĭa!

— Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Într'un vîrf de munte,
Ş'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ş'acolo te perde!
Că de nu'mĭ daĭ pace,
Eŭ, ḑeŭ, că m'oĭu face
Mlădiță de ulm
Jos pe lîngă drum!

— Fă-te ce te'ĭ face,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Un cărăuşel,
Tînăr, sprintenel,
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Mlădiță de ulm
Jos pe lîngă drum;
Şi eŭ te-oĭu afla,
Şi mi-te-oĭu tăia,
Şi mi-te-oĭu lua:
Tot veĭ fi a mea,
Nu a altuĭa!

— Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te
Într'un vîrf de munte,
Ş'acolo te-ascunde
Într'o sîlhă verde,
Ş'acolo te perde!
Du-te şi 'mĭ dă pace,
Că de nu—m'oĭu face,
De urîtul teŭ,
Lîngă un păreŭ
Mlădiță de soc
La capăt de pod!

— Fă-te ce te'ĭ face,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Dar' un cĭobănaş
Din fluer doĭnaş,
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Mlădiță de soc
La capăt de pod;
Şi mi-te-oĭu tăia,
Fluer mĭ-oĭu forma,
Flueraş de soc
Cu rostul de foc,
Cu găurĭ de zele,
Să cânte cu jele
Inimióreĭ mele:
Şi veĭ fi a mea,
Nu a altuĭa!

—Urîte, urîte!
Du-te la oĭ, du-te,
Că decât cu tine
M'oĭu face maĭ bine
Flóre galbenă
In cea ţarină!

—Fă-te ce te'ĭ face,
Tot nu ţĭ-oĭu da pace,
Că şi eŭ m'oĭu face
Dar un cosăşel,
Mîndru, voĭnicel,
Tare hărnicel;
Cósa mĭ-oĭu lua
Şi tot mĭ-oĭu căta
Unde mĭ-oĭu afla
Flóre galbenă
In cea ţarină;
Şi eŭ te-oĭu găsi
Şi mi-te-oĭu cosi,
La sór' te-oĭu usca,
In pălmĭ te-oĭu freca,
In vînt te-oĭu sufla:
Şi nu-ĭ fi a mea,
Nicĭ a altuĭa! [3])

3) **Marian**, *Poesiĭ poporale române*, Cernăuţĭ, 1873, t. 1, p. 96-101.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 6. In fine, în satul Steĭu de lîngă Crişul-negru, la pólele apusene ale Transilvanieĭ, d. Miron Pompiliŭ a cules un al treilea variant al baladeĭ în cestiune; un variant care, ca şi cel bucovinén, se distinge prin originalitatea ţeseturel sale.

El pórtă titlul: 'Tudoriţa şi moşnégul,.

Îl dâm aci ĭarăşĭ întreg:

Pe ţermurĭ de Dunăriţă
Merge dalba Tudoriţă,
Olurele zuruind,
Cisme roşiĭ tropotind,
Cu rochiţa vînturând,
Pe norocu-şĭ blăstemând.
Blăstema şi blăstema,
Şi nime n'o auḑĭa,
Numaĭ un moşnég bătrîn
Ce şedea în sălcĭ pândind.

—Fetişóră, puĭul meŭ!
Ce blastemĭ norocul teŭ?
Vino, dragă, la moşŭ,
Că eŭ sînt ce blastemĭ tu!
Eŭ am casă,
Eŭ am masă,
Şi prin curte
Vite multe,
Eŭ am coşurĭ de bucate
Şi am cară ferecate...

—Decăt moş, fie găzdac,
Maĭ bine fecĭor săracl!
Că moşul îmbătrînit
Ca păcatu'ĭ de urît:
Es'afară tot tuşind,
Întră'n casă mărăind;
Ĭar fecĭorul cel sărac
E plăcut ca ş'un colac:
Es'afară fluerând,
Întră'n casă tot cântând,
Cu dragoste'n vecĭ trăind
Şi pe mine'ntinerind!
Şi omul care'ĭ bătrîn
Merge'n câmp şi strînge fîn,
Vine-a casă tot gemênd,
Făr'a ḑice un cuvînt;
Şi de cină vrînd a-ĭ da,
El ḑice că n'a cina
Pînă nu s'a maĭ culca;
Dar tînărul, săracul,
După ce-a gătat fînul,
Vine-a casă tot horind,
La mîndruţa luĭ gândind;
Şi de cină vrînd a-ĭ da,
El ḑice că n'a cina
Pînă nu m'a săruta!
Decăt un moşnég bogat
Să'mĭ fie mie bărbat,
Maĭ bine eŭ face-m'oĭu
Batăr lîng'un moşinoĭu
Floricéua câmpilor,
Şi pe mine pasce-m'or
Bouţiĭ bouarilor.

—Ĭar eŭ, fată, face-m'aş
În fînaţe un cosaş,
Ḑi de vară
Pînă'n séră
Tóte florile-aş cosi,
Pre tine te-aş mirosi,
Şi la sînu-mĭ te-aş lua
Şi cu drag te-aş săruta,
De mine tot n'aĭ scăpa!

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

—Decăt, moşule, cu tine,
Maĭ bine va fi de mine
Să mĕ fac o mîndră mrénă,
Mîndră mrénă mureşénă.

—Nicĭ aşa n'aĭ avé pace,
Că eŭ un pescar m'aş face,
Mreja'n Mureş aş întinde,
Tóte mrenele le-aş prinde,
Şi pre tine te-aş găsi:
De mine nu poţĭ fugí!

—Decăt ţie nevestuĭcă
Maĭ bine o păseruĭcă,
C'aş sbura din crénga'n crénga
Câtu-ĭ pădurea de largă,
Ş'aş sbura din fag în fag,
Ş'aş trăi'n frunḑiş cu drag!

—De te-ĭ face păserea,
Tot cată să fiĭ a mea,
Că m'aş face-un vînător
Ce ĭea paserea din sbor;
Şi prin codri m'aş lua
Pînă, dragă, te-aş afla,
Arcul ĭute-aş încorda,
Aripa ţĭ-aş săgeta,
Şi în braţe mĭ-aĭ cădé:
Tot cată să fiĭ a mea![4])

§ 7. Pentru a scurta, vom numi A^1 sub-variantul din Alexandri dela 1852, A^2 sub-variantul din a doua ediţiune, P variantul din Pompiliŭ, M variantul din Marian.

În variantul P, versurile 21-46, adecă aprópe a treĭa parte din totalitate, represintă un alt cântec poporan de tot independinte, o satiră intercalată aci într'un mod stăngacĭu, care ea-însăşĭ posedă următorul variant bucovinén:

Frunḑă verde pănuşică,
Draga mameĭ frumuşică!
Spusu-ţĭ-am ţie de mică
De bătrîn să nu te-apucĭ,
După tînăr să te ducĭ?
Că bătrînul când se scólă,
Pe obraz d'abĭa se spală,
Şi prin casă mocoşesce,
Şi pricinĭ iţĭ tot găsesce;
Şi de merge la lucrat,
Vine séra supărat;
Şi de-ĭ puĭ luĭ de măncat,
El ḑice că n'a mănca
La cap pîn' nu le-ĭ lega.
Ĭar cel tînăr când se scólă,
Intr'o clipă mi se spală,
Te cuprinde 'n calde braţă,
Te sărută cu dulcéţă,
Şi numaĭ d'abĭa te lasă,
Şi se duce 'n câmp la cósă,
Şi lucréză pînă 'n séră,
Şi se 'ntórce-a casă ĭară;
Şi de-ĭ puĭ ce-va pe masă,
Nu se uĭtă, nu te lasă,
Şi ḑice că n'a mănca
Pînă nu te-a săruta....[5])

4) Pompiliŭ, *Balade populare române*, Iaşĭ, 1870, p. 16-19.

5) Marian, op. cit. t. 2. p. 90-91.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Tot aşa în cele-l'alte două variantură par a se fi furişat diverse ingrediente secundare de pe din afară, carĭ aŭ concurs a le diferenţia unul de altul, a le desbina atăt de mult pe căte-trele. Unele din acestea aŭ putut să 'şĭ pérdă la noĭ cu timpul existinţa lor individuală; dar şi ele se maĭ găsesc încă în literatura poporană străină. Aşa în variantul A motivul:

Şi le-oĭu săruta
De lunĭ care pică
Pînă duminică...,

care în sub-variantul A[1] se maĭ repetă încă de două orĭ, sub forma şi maĭ bine caracterisată de:

Fi-mĭ tu ibovnică
Pînă duminică...,

ne întimpină adesea în cântecele poporane italiane, de exemplu:

Amime, bela, per sta setimana,
Che ai do de st'altra parto e vago via.
E me ne parto un pezzo a la lontana,
Amime, bela, per sta setimana...,

saŭ:

Voglimi bene questa settimana,
Che di quest'altra me ne vo' andare...[6])

Fără a urmări maĭ departe aceste interpolaţiunĭ poporane, constatate saŭ posibile, dar puţin importante în casul de faţă, bună-oră motivul sócreĭ în variantul A, despre care veţĭ maĭ jos §-ful 11, să ne mărginim asupra fondului.

§ 8. Cele treĭ varianturĭ de maĭ sus ne oferă aceleaşĭ peripeţie de luptă între o fată şi un seducĕtor. Acésta este sîmburele comun, omogen, carele însă, rodind de treĭ orĭ, a produs treĭ fructe de căte o altă nuanţă:

6) Ap. Schuchardt, *Ritornell und Terzine*, Halle, 1874, p. 21.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In variantul A, seducĕtorul e tînăr şi frumos;
In variantul P, el este bătrîn;
In variantul M, e urît.

In variantul A, femeĭa îl ĭubesce, deşi fuge de seducţiune;
In variantul P, nu l'a ĭubit, nu-l ĭubesce şi nu-l va ĭubi;
In variantul M, l'a ĭubit, dar nu-l maĭ ĭubesce.

Care óre din aceste treĭ nuanţe să fie cea maĭ veche?

Varianturile P şi M se întâlnesc în punctul: ‹nu-l ĭubesce›.

Acéstă întîlnire între variantul din Crişana şi cel din Bucovina, la doă extremităţĭ ale pămîntuluĭ românesc, probéză —negreşit—că punctul în cestiune e vechĭu la noĭ; dar ea nu dovedesce că el este maĭ vechĭu decât variantul A.

Numaĭ treĭ termenĭ de comparaţiune, e pré-puţin pentru ca să ne pripim a trage din ele o consecinţă.

Din fericire maĭ avem încă doă varianturĭ interne, anume:

b) Varianturile moravo-române.

§ 9. Vom lăsa maĭ întâiŭ să vorbéscă d. Gaster:

‹Wenzig (Westslawischer Märchenschatz, Leipzig, 1857, ‹p. 220) comunică o baladă poporană din Bohemia, care mi ‹se pare a sta în relaţiune intimă cu versiunile luĭ Pompiliŭ ‹şi Marian, şi care cred că este de origine românéscă, cu tóte ‹că editorul nu specifică că ar fi cules'o din gura Românilor ‹slavisaţĭ, dela carĭ însă ne dă o grămadă însemnată de basme, ‹pe carĭ le caracteriséză ca originare românescĭ, alăturând ‹pretutindenĭ vorba: w a l a c h i s c h. Cu tóte acestea, ḑic ‹că se pare a fi de aceĭaşĭ origine, cum lesne se póte con‹vinge fie-care alăturând traducerea nóstră ce urméză cu cele ‹românescĭ:

—Haĭ, ĭubito, draga mea,
Că curînd ne-om cununa,
Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

—In porumb alb m'oĭu schimba
Şi'n pădure voĭu sbura,
Căcĭ eŭ nu te voĭu iubi,
Nicĭ a ta eŭ nu voĭu fi!

—Eŭ cu puşca voĭu ţinti
Şi cu glonţ te-oĭu nemeri,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

—In pesce eŭ m'oĭu schimba,
'N fundul apeĭ m'oĭu băga,
Căcĭ eŭ nu te voĭu ĭubi,
Nicĭ a ta eŭ nu voĭu fi!

—Mréjă bună voĭu întinde
Şi pe tine te voĭu prinde,
Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

—Atuncĭ ĭepure m'oĭu face,
Ca să staŭ în crîng cu pace,
Căcĭ eŭ nu te voĭu ĭubi,
Nicĭ a ta eŭ nu voĭu fi!

—Cu ogarĭĭ te-oĭu goni
Şi de mine nu-ĭ fugi,
Căcĭ a mea tu tot veĭ fi,
Chĭar dacă nu me'ĭ ĭubi!

§ 10. Am spus în §-ful 3, că maĭ există un al doilea variant româno-morav.

Ni l'a comunicat profesorul Dr. U. Jarnik din Viena, aşa după cum îl auḑise óre-când cântat la Praga de cătră d-na Studnicka.

Ĭată'l în text şi'n traducere, prevenind însă că neajunsul tipografic ne-a împedecat de a reproduce ortografia bohemă, şi că nicĭ eŭ, nicĭ d. Jarnik, nu înţelegem exclamativul „boja boja„, cu care se încep primele doă strofe şi cea din urmă:

—O boja boja
Musiş byt' moja,
Treba bys chtêla skoćit' de mora,
Prece ty moja musiş byt'.
Prece ty za mn'a musiş jit'.

—O boja boja
Nebudu tvoja.
Treba tych mêla skoćit' de mora,
Prece ja tvoja nebudu,
Prece ja za t'a ne pudu.
Ja sa udêlam malou rybicou,
Uteku ja ti chladnou vodicou.
Prece etc.

—A ja mam doma zlatou udicu,
A na tu chytnu tuto rybicu,

— . . . . . .
Trebuĭ să fiĭ a mea!
Chĭar dacă aĭ sări în mare,
Totuşĭ a mea trebuĭ să fiĭ,
Totuşĭ după mine trebuĭ să mergĭ!

— . . . . . .
Nu voĭu fi a ta!
Chĭar dacă aş sări în mare,
Totuşĭ a ta nu voĭu fi,
Totuşĭ după tine nu voĭu merge!
Eŭ mĕ voĭu face mic pescişor:
Voĭu fugi în rîuleţul cel rece,
Totuşĭ etc.

—Iar eŭ am a-casă undiţă de aur:
Voĭu prinde cu ea acel pescişor,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Prece etc.	Totuşĭ etc.
—Ja sa udêlam malym zajućkem, Uteću ja ti hustym lesućkem, Prece etc.	—Eŭ mĕ voĭu face mic ĭepuraş: Voĭu fugi de tine în désa pădure, Totuşĭ etc.
—A ja mam doma malého psućka, A ten mê chyti toho zajućka, Prece etc.	—Iar eŭ am a-casă un mic cățel: Acela 'mĭ va prinde pe ĭepuraş, Totuşĭ etc.
—Ja sa udêlam hvêzdou na nebi, A budu svitit' ludem na zemi, Prece etc.	—Eŭ mĕ voĭu face o stea pe cer: Voĭu lumina ómenilor pe pămînt, Totuşĭ etc.
—Ja si vyhledam toho hvêzdarze, A on mnê onu hvêzdu ukaze, Prece etc.	—Eŭ îmĭ voĭu găsi pe cel zodiaş Şi el îmĭ va arăta acea stea, Totuşĭ etc.
—O boja boja Musim byt' tvoja. Treba bych mêla skoćit' do mora, Prece ja tvoja musim byt', Prece ja za t'a musim jit'.	— . . . . . . Trebuĭ să fiŭ a ta! Chĭar dacă aş sări în mare, Totuşĭ eŭ a ta trebuĭ să fiŭ, Totuşĭ eŭ după tine trebuĭ să merg!

Dialectul slavic al acestuĭ text, transcris de către Dr. Jarnik cu multă grabă într'un moment de conversaţiune, dar pe care 'l conservâm aci întocmaĭ cum ni s'a dat, era pentru noĭ fórte problematic. Credurăm dară de cuviinţă a consulta asupră-ĭ pe profesorul Miklosich. Marele slavist nĭ-a respuns, că nemic analog nu se găsesce în colecţiunea cântecelor poporane boheme a luĭ Erben, nicĭ în a celor morave a luĭ Suşil, şi că dialectul nu póte fi bohem, ci aparţine maĭ mult Moravieĭ orientale, adecă regiuniĭ unde locuesc aşa numiţiĭ Valahĭ din Moravia.

De-mult deja fraţiĭ Jireček aŭ constatat originea românéscă a acestor „Valahĭ din Moravia“.[7]) Ultimele cercetărĭ ale luĭ Miklosich aŭ pus faptul maĭ pe sus de orĭ-ce îndoélă. [8])

7) Vedĭ t. I, p. 288 nota 6.

8) *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, p. 6-7, 22-25.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Tot ce nu se scie încă d'o cam dată, este numaĭ epoca aproximativă a aşedăriĭ Românilor în munţiĭ resăriteni aĭ Moravieĭ; un punct fórte important, pe care—póte—îl va lumina întru cât-va studiul de faţă.

§ 11. Cele doă varianturĭ româno-morave, pe carĭ le vom formula prin V^1 şi V^2, diferă unul de altul într'un mod destul de simţit. Ele se întâlnesc totuşĭ prin acea împregiurare, că în ambele seducĕtorul nu se metamórfozéză el-însuşĭ, ci se mulţumesce de a întrebuinţa numaĭ mijlóce externe pentru a dejuca metamorfosele feteĭ: el nu se face undiţă, ci „are undiţă„, nu se face câne, ci „are cătel„ etc. Elementul miraculos este astfel redus, ba chĭar scădut pe jumătate; însă comparaţiunea tuturor celor-l'alte varianturĭ interne de maĭ sus, ca şi a celor externe de maĭ la vale, lesne ne convinge, că acéstă scădere a miraculosuluĭ, acéstă naturalisare a drameĭ, este o modificare posterióră a temeĭ primitive, o variaţiune specifică moravo-română.

In ambele varianturĭ româno-morave fata „nu ĭubesce„ şi nu se vede a fi ĭubit vre-o dată pe seducĕtorul eĭ. De aci resultă, că „ĭubirea„ în variantul A, carele în acest punct remâne singur-singurel contra varianturilor M, P, V^1 şi V^2, este o nuanţă maĭ nouă, necunoscută prototipuluĭ român comun.

E fórte probabil, că ura feteĭ contra aceluĭa ce o urmăresce a despărut în A numaĭ graţiă întroduceriĭ acolo a motivuluĭ străin al „sócreĭ„, asupra căriĭ antipatia s'a concentrat tradiţionalmente, sócra fiind urîtă în literatura poporană din tóte ţerele.

„Le suocere — observă Angelo de Gubernatis — hanno „nell'opinione popolare quel posto medesimo che le matrigne: „sono tristi. Quindi nel Pesarese, chiamano bacio di Giuda „quello che la suocera dà alla nuora; nell' Umbria dicono: „*suocera e nuora, tempesta e gragnuola*; nella F i e r a del „Buonarroti, un tale volendo far sacramento per qualcosa di

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

'spiacevole, grida: *orbè, suocera mia*! E nella novella 227 di 'Franco Sacchetti, il piacevole motto di una nuora diventa 'proverbio: *Buon per te, passera, che non avesti suocera...*,[9])

O sócră, ĭată spaĭma şi a păsăruĭceĭ nóstre din Cucul şi turturica. Ura reversându-se asupra acestuĭ motiv întrodus de pe aĭurĭ, seducĕtorul s'a descărcat pe neaşteptate de povară şi a putut să capete cu încetul o nuanţă simpatică, pe care —maĭ repetâm încă o dată—el n'o avea de loc în vechĭul prototip român al baladeĭ.

In totalitatea varianturilor interne, metamorfosele correlative ale celor doă elemente sînt:

Elementul pasiv:	Elementul activ:
Azimă (A 30);	Vătrar (A 37);
Trestiă (A 59, M 97);	Cântăreţ din fluer (A 64, M 102);
Icónă (A 84);	Popă (A 89);
Pesce (M 48, P 65, V¹ 13, V² 11);	Pescar (M 52, P 68, V¹ 17, V² 14);
Arbure (M 71);	Cărăuş (M 75);
Flóre (M 122, P 51);	Cosaş (M 127, P 55);
Pasere (P 74, V¹ 5);	Vînător (P 81, V¹ 9);
Ĭepure (V¹ 21, V² 17);	Ogar (V¹ 25, V² 20);
Stea (V² 23);	Zodiaş (V 26²).

Aşa dară, varianturile daco-române şi cele moravo-române se întâlnesc numaĭ în metamorfosa p e s c e — p e s c a r şi p a s e r e — v î n ă t o r. De aci s'ar puté afirma aprópe cu certitudine, că aceste doă metamorfose figuraŭ deja în prototipul român comun. Să maĭ adaogâm că'n variantul A ambele elemente sînt p ă s e r ĭ chiar înainte de începerea metamorfoselor, adecă printr'o primă metamorfosă, luată ca punct de plecare pentru cele-l'alte.

9) Gubernatis, *Storia comparata degli usi nuziali*, Milano, 1878, p. 194.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Acésta este tot ce ne póte procura comparaţiunea varianturilor interne: un prototip represintând lupta între un persecutor şi o victimă, cu nesce metamorfose bi-laterale, puţine la numĕr şi fórte simple.

De altmintrea, orĭ-cum să fi fost acel prototip, derivatele luĭ represintă pentru noĭ cea maĭ veche baladă română poporană existinte, căcĭ ea este, cu o perfectă siguranţă, anterióră despărţiriĭ Moravo-românilor de cătră Daco-romanĭ, ceĭa-ce cată să se fi întâmplat fórte de-mult, de vreme ce astădĭ ceĭ de-'ntâiŭ sînt deja pe deplin slavisaţĭ, ba încă slavisaţĭ nu se maĭ scie de când.

§ 12. Să trecem acum la:

II. Varianturĭ externe,

şi maĭ întâiŭ de tóte la:

a) Varianturile neo-latine,

dintre carĭ cele maĭ numeróse sînt:

x) Varianturile proveņtale,

isbutite a se respândi pînă şi 'n America.

§ 13. Se scie immensul succes, pe care l'a căştigat opera mareluĭ poet proveņtal contimpuran Frederic Mistral: *Mirèio pouèmo prouvençáu*, ajunsă în câţĭ-va anĭ la o a şesea ediţiune.

Unul din epizódele cele maĭ admirate ale acesteĭ poeme este următorul cântec al frumóseĭ Magali:

O Magali, ma tant amado,
Mete la tèsto au fenestroun!
Escouto un pau aquesto aubado
De tambourin e de viòuloun.

Èi plen d'estello, aperamount!
L'auro es toumbado,
Mai lis estello paliran,
Quand te veiran!

O, Magali, a mea pré-ĭubită!
Scóte capul la feréstră:
Ascultă puţin acest concert
De tamburc şi de vióre.

E plin de stele colo sus,
Vîntul a trecut:
Dar stelele vor păli,
Când te vor vedé.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

—Pas mai que dóu murmur di broundo
De toun aubado ieu fau cas!
Mai iéu m'envau dins la mar bloundo
Me faire anguielo de roucas!

—O Magali! se tu te fas
Lou pèis de l'oundo,
Iéu, lou pescaire me farai:
Te pescarai!

—Oh! mai, se tu te fas pescaire,
Ti vertoulet quand jitarai,
Iéu me farai l'aucèu voulaire,
M'envoularai dins li campas.

—O Magali! se tu te fas
L'aucèu de l'aire,
Iéu lou cassaire me farai:
Te cassarai.

—I perdigau, i bouscarido
Se vènes, tu, cala ti las,
Iéu me farai l'erbo flourido
E m'escoundrai dins li pradas.

— O Magali! se tu te fas
La margarido,
Iéu l'aigo lindo me farai:
T'arrousarai.

— Se tu te fas l'aigueto lindo,
Iéu me farai lou nivoulas,
E lèu m'enanarai ansindo
A l'Americo, perabas!

— O Magali! se tu t'envas
Alin is Indo,
L'auro de mar iéu me farai:
Te pourtarai!

— Se tu te fas la marinado,
Iéu fugirai d'un autre las:
Iéu me farai l'escandihado

—Nu mai mult ca de frémĕtul crengelor,
De concertul teŭ îmĭ pasă!
Mai bine 'n marea cea bălană
Să mĕ fac ţipar de stîncă!

—O Magali! dacă tu te facĭ
Pesce al undeĭ,
Eŭ pescar mĕ voĭu face:
Te voĭu pescui.

—O, dar de te facĭ tu pescar,
Când veĭ arunca mrejele tale,
Mĕ voĭu face pasere sburătóre:
Voĭu sbura în câmpiă.

—O, Magali! dacă tu te facĭ
Pasere al văzduhuluĭ.
Eŭ vînător mĕ voĭu face:
Te voĭu vînà.

—Păsăruĭcelor câmpuluĭ
De veĭ tinde cursele tale,
Eŭ mĕ voĭu face ĭérbă 'nflorită
Şi mĕ voĭu ascunde în luncĭ.

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Flóre de câmp,
Eŭ apă limpede m'oĭu face:
Te voĭu stropi.

— Dacă tu te facĭ undă limpede,
Eŭ mĕ voĭu face nor,
Şi astfel mĕ voĭu duce ĭute
In America, colo departe!

— O, Magali! dacă tu te ducĭ
Departe 'n India,
Vînt de mare m'oĭu face eŭ:
Te voĭu purta.

— Dacă tu te facĭ vînt de mare,
Eŭ voĭu fugi de cea-l'altă parte:
Mĕ voĭu face o scînteiă

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dóu grand soulèu que found lou glas!

— O Magali! se tu te fas
La souleiado,
Lou verd limbert iéu me farai,
E te béurai!

— Se tu te rèndes l'alabreno
Que se rescound dins lou bertas,
Iéu me rendrai la luno pleno
Que dins la niue fai lume i masc!

— O Magali! se tu te fas
Luno sereno,
Iéu bello nèblo me farai:
T'acatarai.

— Mai se la nèblo m'enmantello,
Tu, pèr acò, noun me tendras;
Iéu, bello roso vierginello,
M'espandirai dins l'espinas!

— O Magali! se tu te fas
La roso bello,
Lou parpaioun iéu me farai:
Te beisarai.

—Vai, calignaire, courre, courre!
Jamai, jamai m'agantaras.
Iéu, de la rusco d'un grand roure,
Me vestirai dins lou bouscas.

— O Magali! se tu te fas
L'aubre di moure,
Iéu lou clot d'èurre me farai:
T'embrasserai!

—Se me vos prene à la brasseto,
Rèn qu'un viéi chaine arraparas...
Iéu me farai blanco moungeto

Din marele sóre ce topesce ghĭață!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Rață de sóre.
Eŭ salamandră mĕ voĭu face:
Te voĭu bé!

— Dacă tu te facĭ salamandră
Ce se ascunde 'n desiș,
Eŭ mĕ voĭu face lună plină.
Care nóptea luminézĕ fermecătorilor!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Lună seninĕ,
Frumósă brumă m'oĭu face eŭ:
Te voĭu acoperi!

—Dar dacă bruma mĕ 'nvălesce,
Tu totuși nu mĕ veĭ avé:
Eŭ, ca trandafir fecĭoresc,
Mĕ voĭu desfășura între spinĭ!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Trandafir frumos,
Fluture eŭ mĕ voĭu face:
Te voĭu săruta!

— Du-te, gonacĭule! fuga! fuga!
Nicĭ o dată, nicĭ o dată nu me'ĭ ajunge!
Eŭ cu scórța unuĭ mare stejar
Mĕ voĭu îmbrăca în codru!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Arborele măgurelor,
Ĭederă mĕ voĭu face eŭ:
Te voĭu îmbrățișa!

—De'ĭ vré să mĕ strîngĭ la pept,
Veĭ apuca numaĭ un bătrîn stejar!
Eŭ mĕ voĭu face albă călugărița

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dóu mounastié dóu grand Sant Blas!

—O Magali! se tu te fas
Mounjo blanqueto,
Iéu, capelan, counfessarai,
E t'ausirai!

—Se dóu couvènt passes li porto,
Tóuti li mounjo trouvaras
Qu'à moun entour saran pèr orto,
Car en susàri me veiras!

— O Magali! se tu te fas
La pauro morto,
Adounc la terro me farai:
Aqui t'aurai!

— Aro coumence enfin de crèire
Que noun me parles en risènt:
Vaqui moun aneloun de vèire
Pèr souvenènço, o bèu jouvènt!

— O Magali! me fas de bèn!..
Mai, tre te vèire,
Ve lis estello, o Magali,
Coume an pali!..

In locașul mareluĭ Sân-Blasiŭ.

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Călugăriță albă.
Eŭ, ca duhovnic, te voĭu spovedi:
Te voĭu auḑi!

—Dacă tu trecĭ pórta mănăstiriĭ.
Veĭ găsi tóte călugărițele
Umblând în gĭurul meŭ,
Căcĭ mĕ veĭ vedé în gĭulgĭu!

— O, Magali! dacă tu te facĭ
Sărmană mórtă,
Atuncĭ eŭ mĕ voĭu face pământ:
Acolo te voĭu avé!

—Acum eŭ încep dar a crede
Că tu nu glumescĭ;
Ĭată inelul meŭ de sticlă
Pentru amintire, frumosule flăcâŭ!

— O, Magali! tu'mĭ facĭ bine!..
Dar din dată ce te-aŭ vĕḑut,
Privesce stelele, o Magali!
Cum ele aŭ pălit!...[10])

Nu scim, pînă la ce punct anume d. Mistral a adaus dela sine, în fond și 'n formă, la cântecul poporan provențal. El-însuși mărturisesce, că poesia de mai sus a fost compusă de către dînsul după o arie luată din popor: „l'air populaire sur lequel a été c o m p o s é e la Chanson de Magali.„[11]) Orĭ-cum ar fi, ea a avut meritul, mai cu sémă, de a atrage atențiunea generală asupra originaluluĭ celuĭ poporan, singurul important din punctul de vedere istoric; și astfel, peste puțin, s'aŭ cules o mulțime de varianturĭ ale acesteĭ balade în tótă Francia, carĭ mult timp încă ar fi remas necunoscute, să nu le fi sgândărit în ascunseturele lor acest fericit îndemn.

10) Mistral, *Mireille, poëme provençal*, Paris, 1878, p. 116—126
11) Ibid. p. 129.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 14. Mai întâiu, iată variantul audit de d. Dr. Guibaud în regiunea Narbonnesă a Provenței:

—Catarino, m'aimio,
Rebelho-te siuplèt;
Regardo à ta finestro
Lou mai et lou bouquet.
Regardo à ta finestro
Las guirlandos de flous,
Per celebrà ta festo,
Que planto l'amourous.
Per celebrà ta festo,
Mas prumièros amours,
Te jougarei d'aubados,
D'aubados de tambours.

M'enchaute pla d'aubados,
N'es pas ço que me cal:
Ço que sustout me presso,
Es de me maridà.
Ço que sustout me presso
Es de me maridà,
Car, s'aco duro gaire,
Iéu m'anirei negà.

—S'aco te duro gaire,
Que te borgues negà,
Iéu me farei nadaire
Et n'anirei pescà.

—Se tu te fas nadaire
Per me veni pescà,
Iéu me farei andialo,
Te glissarei en ma.

—Se tu te fas andialo
Per me glissa à la ma,
Me farei la floureto
Que brilho dins lou prat.

—Se tu te fas floureto
Que brilho dins lou prat,

Caterino ĭubită!
Deștéptă-te, mĕ rog;
Privesce din ferĕstră
La maĭu și la buchet!
Privesce din ferĕstră
Cununele de florĭ,
Pentru a 'ți serba ḑiua
Gătite de amaat!
Pentru a 'ți serba ḑiua,
Întâĭul meŭ amor,
Îți voĭu face concerte,
Concerte din tambure.

—Nu'mĭ pasă de concerte:
Nu'ĭ asta grija mea;
Ceĭa-ce mĕ zoresce
Este să mĕ mărit;
Ceĭa-ce mĕ zoresce,
Este să mĕ mărit,
Căcĭ d'aș maĭ sta tot astfel,
M'oĭu duce să mĕ 'nnec!

D'ar fi să staĭ tot astfel,
D'ar fi ca să te 'nnecĭ,
Eŭ notător m'oĭu face
Ca să te pescuesc.

—De te facĭ notător
Ca să mĕ pescuescĭ,
Mĕ voĭu face țipar
Să-ți alunec pintre mânĭ,

—De te facĭ țipar
Să-mĭ alunecĭ pintre mânĭ,
Mĕ voĭu face floricea
Strălucind pe câmp.

—De te facĭ floricea
Strălucind pe câmp,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Me farei margarideto
Per estre à toun coustat.

—Se te fas margarideto
Per estre à moun coustat,
Iéu me farei rousèlo
Que mirgalho lou prat.

—Se tu te fas rousèlo
Per mergalhà lou prat,
Iéu me farei segaire,
Te prendrai am'el blat.

—Se tu te fas segaire
Per me prene am'el blat,
Iéu me farei la bicho
Que sauto su'l serrat.

—Se tu te fas la bicho
Que sauto su'l serrat.
Iéu me farei cassaire,
T'aurei am'un fialat.

—Se tu te fas cassaire
Per me prene au fialat,
Iéu me farei la roso
Del jardin de papa.

—Se tu te fas la roso
Del jardin de papa.
Iéu me farei l'aigueto
Per te plà arrousà.

—Se tu te fas l'aigueto
Per me plà arrousà,
Iéu me farei l'abelho
Per te poudè baisà.

—Se tu te fas l'abelho
Per me poudè baisà,
Iéu me farei la luno
Que brilho al cèl ta grand.

—Se tu te fas la luno
Que brilho al cèl ta grand,

M'oĭu face şi eŭ o flóre
Lîngă tine crescênd.

—De te facĭ şi tu flóre
Lîngă mine crescênd,
M'oĭu face mac selbatec
Ascuns pintre grâŭ.

—De te facĭ mac selbatec
Ascuns pintre grâŭ,
Mĕ voĭu face cosaş:
Cu grâul te-oĭu lua.

De te facĭ cosaş
Cu grâul să mĕ leĭ,
M'oĭu face căprióră
Pe munte sărind.

—De te facĭ căprióră
Pe munte sărind,
M'oĭu face vînător:
Te-oĭu prinde în laţ.

—De te facĭ vînător
Să mĕ prinzĭ în laţ,
M'oĭu face trandafir
In grădina tateĭ.

—De te facĭ trandafir
In grădina tateĭ,
Mĕ voĭu face rouă
Ca să te stropesc.

—De te facĭ rouă
Ca să mĕ stropescĭ,
M'oĭu face albină
Şi te-oĭu săruta.

—De te facĭ albină
Ca să mĕ săruţĭ,
Mĕ voĭu face lună
Luminând pe cer.

—De te facĭ lună
Luminând pe cer,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Iéu me farei nuage,
T'anirei al dabant.

—Se tu te fas nuage
Per m'anà al dabant.
Iéu me farei l'estèlo
Que brilho al cèl ta grand.

—Se tu te fas l'estèlo
Que brilho al cèl ta grand,
Iéu me farei l'aubeto,
T'aurei en me lebant.

—Se tu te fas l'aubeto,
Per m'abe'n te lebant,
Iéu me farei moungeto
Dins un coubant.

—Se tu te fas moungeto
Dins un coubant,
Iéu me farei lou prestre,
T'aurei en counfessan.

—Se tu te fas lou prestre
Per m'abe'n counfessan,
Iéu farei de là morto,
Las surs me plouraran.

—Se tu fas de la morto.
Las surs te plouraran;
Me farei terro santo,
De iéu te coubriran.

—Se te fas terro santo,
De que me coubriran,
Tant bol dounc que tu m'ages,
Coum'un autre galant.
Tant bol dounc que tu m'ages
Coum'un autre galant,
Beni dounc que t'embrasse,
Sarro-me tendrement!

Mĕ voĭu face nor
De'naintea ta.

—De te facĭ nor
De'naintea mea.
Mĕ voĭu face stea
Luminând pe cer.

—De te facĭ stea
Luminând pe cer,
M'oĭu face auroră:
Te-oĭu prinde în zorĭ.

—De te facĭ auroră
Să mè prinḑĭ în zorĭ,
Mĕ voĭu face maĭcă
Intr'un sfînt locaș.

—De te facĭ maĭcă
Intr'un sfînt locaș,
M'oĭu face preut
Să te spovedesc.

—De te facĭ preut
Să mĕ spovedescĭ,
M'oĭu preface mórtă:
Maĭcele m'or boci.

—De te prefacĭ mórtă,
Maĭcele bocind,
M'oĭu face ţărînă
Și te-oĭu coperi.

—De te facĭ ţărînă
Ca să mĕ acoperĭ,
Maĭ bine ĭea-mĕ tu
Decât un alt voĭnic!
Maĭ bine ĭea-mĕ tu
Decât un alt voĭnic:
Vino de mĕ sărută,
Imbrăţișându-mĕ dulce![12])

12) Montel et Lambert, *Chants populaires du Languedoc*, în *Revue des langues romanes*, t. 4 (1877), p. 264-7.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Din tóte varianturile provenţale, am ales mai cu preferinţă pe cel de mai sus din mai multe puncturi de vedere. Pe de o parte, el se aprópiă mai mult de faimósa imitaţiune a d-lui Mistral; pe de alta, el este cel mai lung şi—tot-o-dată—cel mai neartificial, adecă cel mai poporan pînă şi prin imperfecţiunile sale, dintre carî ne vom mărgini de a indica aci numai vr'o doă.

La versul 31 cântăreţul ultă, care anume din ceî doî actorî aî baladeî este cel persecutat şi care este persecutorul, schimbându-le de o dată rolurile, astfel că tocmai pe persecutor îl vedem pe neaşteptate metamorfosându-se într'o floricică pentru că să se ascundă de cel persecutat.

La versurile 63-4, vice-versa, persecutatul este acela care se apucă a nu lăsa în pace pe persecutorul seŭ, voind cu orî-ce preţ să'l sărute.

Versurile 67-8 şi 75-6 caracteriséză cu acelaşi cuvint ‘luna’ şi ‘stéua’:

Que brilho al cèl ta grand...,

ceĭa-ce nu mai este o repetiţiune poetică, atât de iubită de popor, ci constituă pur şi simplu o scăpare din vedere, poporană şi ea, dar cu mult mai rară.

Acest variant îl vom formula prin PR^1.

§ 15. Cel mai apropiat de PR^1 este variantul PR^2, publicat de d. Arbaud sub nemeritul titlu de ‘Les transfourmatiens’.

El cuprinde 80 versurî şi se adreséză la o ‘Margaretă’, care înlocuesce pe ‘Caterina’ din PR^1:

Margarido, ma mie,
Mes premieres amours,
Te fau toucar d'aubados,
D'aubados de tambours...

Ar fi de prisos a-l reproduce aci întreg, de vreme ce el se întâlnesce cu PR^1 în tóte metamorfosele, ba pînă şi'n or-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dinea lor, începênd dela amenințarea feteĭ de a se înneca și sfîrșind cu finala hotărîre de a se împăca:

Tant vau dounc que tu m'agues
Coum'un autre galant!

O desbinare abia pe jumătate consistă numaĭ în aceĭa că vînătorul din PR[2] alérgă după ‘ĭepure, în locul ‘căpriórel, din PR[1], și că ‘albina, sărută ‘flórea,, ĭar nu — ideiă maĭ cĭudată — ‘roua de pe flóre,.

D. Arbaud observă:

‘Cette chanson este fort connue dans toute la Provence, ‘aussi en existe-t-il de nombreuses variantes, mais elles portent ‘exclusivement sur la forme, le fonds et les détails restent ‘les mêmes.,

El-însuși citéză treĭ sub-varianturĭ proveņtale, afară de un al patrulea care, deși este franțusesce, dar se cântă tot în Proveņța.

Intr'unul din aceste sub-varianturĭ persecutorul repetă mereŭ feteĭ:

Fagues que que fagues.
Belo, iéu t'aurai...[13]),

adecă literalmente ca în varianturile române:

Fă ce-ĭ face...;

o coincidință fórte interesantă chĭar sub raportul curat linguistic.

§ 16. Vom formula prin PR[3] următorul variant, culeș numaĭ în fragment la Carcassonne:

—Sé tu té métés daillaïré,
Qué m'ajés en daillan,
Jéou mé mettrêi escarpo
An aquél riou tan gran.

—De te facĭ secerător
Ca să mă albĭ cosind,
Mĕ voĭu face crap
In cel mare rîŭ!

13) Arbaud, *Chants populaires de la Provence*, Aix, 1864, t. 2, p. 128-134.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

—Sé tu té métés escarpo
An aquél riou tan gran,
Jéou mé mettréi pescaïre
E t'aourei en pescan.

—Sé tu té métés pescaïre
E qué m'ajés en pescan,
Jéou mé mettréi mounjéto
An aquél coubén tan gran.

—Sé tu té métés mounjéto
An aquél coubén tan gran,
Jéou mé mettréi érmito
T'aourei en coufessan.

—Sé tu té métés érmito
Qué m'ajés en coufessan,
Jéou me mettréi estèlo
An aquél cél tan gran.

—Sé tu té métés estèlo
An aquél cél tan gran,
Jéou mé mettréi bruméto,
Té passarei daban.

Sé tu té métés bruméto,
Qué mé passés daban,
Jéou mé farei la morto,
Atal m'enterraran.

—Sé tu fas dé la morto,
Qu'atal t'enterraran,
Jéou mé mettréi terréto,
E dé iéou té coubriran.

—De te facĭ tu crap
In cel mare rîŭ
Mĕ voĭu face pescar
De te-oĭu pescui!

—De te facĭ pescar
Să mĕ pescuĭască,
Mĕ voĭu face maĭcă
In cel mare schit!

—De te facĭ maĭcă
In cel mare schit,
M'oĭu face săhastru:
Te-oĭu avé spovedind!

—De te facĭ săhastru
Să mĕ aĭbĭ spovedind,
Eŭ m'oĭu face stea
Pe cel mare cer!

—De te facĭ tu stea
Pe cel mare cer,
Mĕ voĭu face nor
De'naintea ta!

—De te facĭ tu nor
De'naintea mea,
Mĕ voĭu face mórtă
Şi o să mĕ 'ngrópe!

—De te facĭ mórtă
Ca să te'ngrópe,
M'oĭu face ţărînă:
De mine te-or coperi![14])

§ 17. Cel maĭ scurt din varianturile proveņţale este cel culeș de d. Dr. Cavani la Montferrier în departamentul Hérault şi care se adreséză la o ‘Janetă’:

— Adiu, Janetoun m'amiga,
Mas pus cheras amours,

— Iute, dragă Janetă,
Scumpul meŭ amor,

[14]) Gaidoz et Rolland, *Mélusine, revue de mythologie*, Paris, 1877, p. 341-2.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Beni entendre une cansouneta
Que n'es facha per bous.

— Se iéu l'entende dire
Ou l'entende cantà,
Dedins la ribieireta,
Iéu, m'anarai gità.

— Se dins la ribieireta
Bous, bous anàs gita,
Iéu me mettrai pescaire,
En pesquen bous aurai.

— Se bous mettès pescaire,
Qu'en pesquen bous m'ages,
Iéu me mettrai erbeta
Dins lou pradet tant grand.

— Se bous mettès erbeta
Dins lou pradet tant grand,
Iéu me mettrai dalhaire,
En dalhen bous aurai.

— Se bous mettès dalhaire,
Qu'en dalhen bous m'ages
Iéu me mettrai sureta
Dins lou couvent tant grand.

— Se bous mettès sureta
Dins lou couvent tant grand,
Iéu me mettrai frereta,
En counfessen bous aurai.

— Se bous mettès frereta,
Qu'en counfessen m'ages,
Iéu me mettrai esteleta
Dins lou ciel qu'es tant grand.

— Se bous mettès esteletta
Dins lou ciel qu'es tant grand,
Iéu me mettrai nibetta,
En niben bous aurai!

Vino să asculţĭ cântecul
Pentru d-ta!

— De mi'l vĕĭ ḑice
Saŭ mi'l veĭ cănta,
Maĭ bine 'n rîuleţ
Eŭ să m'arunc!

— Dacă 'n rîuleţ
Va fi să te-aruncĭ.
Mĕ voĭu face pescar:
Te-oĭu avé pescuind!

— De te facĭ pescar
Să mĕ pescuescĭ,
Mĕ voĭu face érbă
Pe câmpul cel mare!

— De te facĭ érbă
Pe câmpul cel mare,
Secerător m'oĭu face:
Te-oĭu avé secerând!

— De'ĭ fi secerător
Să mĕ aĭbĭ secerând,
Eŭ m'oĭu face sóră
In schitul cel mare!

— De te facĭ sóră
In schitul cel mare,
Eŭ m'oĭu face popă:
Te-oĭu avé spovedind!

— De te facĭ popă
Să mĕ spovedescĭ,
Eŭ m'oĭu face steluţă
Pe cerul cel mare!

— De te facĭ steluţă
Pe cerul cel mare,
Nouraş m'oĭu face:
In negură te-oĭu avé![16])

15) *Revue des langues romanes*, 2e série t. 4, p. 263—4.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Acest variant — îl vom formula prin PR⁴ — este fórte important.

Cel mai scurt dintre tóte, deşi complet, el se pare a fi conservat fără adaosurĭ, ba póte chĭar cu suprimerĭ, trăsurele esenţiale ale prototipuluĭ provenţal, pe care l'aŭ a m p l i f i c a t cele-l'alte varianturĭ.

El ne dâ numaĭ patru şirurĭ de metamorfose:

pesce—pescar;
érbă—cosaş;
călugăriţă—preut;
stea —nor.

Finalul cel sentimental din PR¹ şi PR² lipsesce aci, ca şi'n PR³. Fata nu sfîrşesce prin a se îndupleca. Ea póte să cadă de nevoe, dar nu ḑice că ĭubesce.

§ 18. Publicând varianturile PR¹ şi PR⁴, dd. Montel şi Lambert observă:

‹Ces chants représentent le c h e f-d'o e u v r e du genre, ‹la Chanson des Métamorphoses, illustrée par la *Magali* de ‹Mistral.› [16])

§ 19. După cum Româniĭ din Moravia, slavisându-se, şĭ-aŭ tradus ‹cântecul metamorfoselor› din românesce în slavonesce, tot aşa parţiala f r a n ţ u s i r e a Provenţeĭ a făcut ca acéstă baladă să se cânte acolo şi franţusesce, fără a înceta totuşĭ de a fi curat provenţală.

Varianturile franceso-provenţale sînt numeróse.

La Lodève, tot în departamentul Hérault, adecă alăturĭ cu PR³, d. Rouis a cules următorul variant, pe care'l formulâm prin F¹:

—J'ai fait une maitresse,
Trois jours, n'y a pas longtems.
J'irai la voir dimanche,
Sans plus tarder.
5. J'irai revoir la belle,
Par amitié.

16) Ibid. t. 1, p. 325.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

—Si tu me viens voir dimanche,
Sans plus tarder,
Je me mettrai rosette
Sur un rosier,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te mets rosette
Sur un rosier,
Je me mettrai fleuriste,
Fleuriste jardinier:
Je cueillerai la rose,
Par amitié.

— Si tu te mets fleuriste,
Fleuriste jardinier,
Je me mettrai bichette,
Courant dans les champs,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te mets bichette,
Courant par les champs,
Je me mettrai chasseur,
Pour te chasser:
Je chasserai la biche
Par amitié.

—Si tu te mets chasseur
Pour me chasser,
Je me mettrai étoile
Du firmament,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te mets étoile
Du firmament,
Je me mettrai nuage,
Nuage blanc:
Je couvrirai l'étoile
Du firmament.

—Si tu te mets nuage,
Nuage blanc,
Je ferai la malade
Dans un lit blanc,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu te fais malade
Dans un lit blanc,
Je me mettrai docteur
Pour te docter:
Je docterai la belle
Par amitié.

—Si tu te mets docteur
Pour me docter,
Je ferai bien la morte
Pour un moment,
Et tu n'auras de moi
Aucun agrément.

—Si tu fais bien la morte
Pour un moment,
Je me mettrai saint Pierre
Du paradis,
Et j'ouvrirai la porte
A ma bonne amie.[17])

17) Ibid. t. 4, p. 261-3.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In acest variant, dintre cele cinci şiruri de metamorfose, una: b o l n a v — m e d i c, este nouă; precum şi ingeniosul final de a se preface persecutorul în s â n-P e t r u pentru a primi pe m ó r t a în Paradis.

Prin tonul seŭ păcălitor, acest variant se deosebesce mult de cele curat provenţale, în carĭ dialogul nu se pogóră nicĭ o dată pînă la glumă.

De altmintrea, în F^1 ca şi'n PR^4, féta nu se împacă cu persecutorul seŭ.

§ 20. Vom formula prin F^2 un alt variant franceso-provenţal, cules de d. V. Smith în Velay şi pe care noĭ îl vom reproduce aci ĭarăşĭ întreg, fiind-că el — prin formă şi prin unele amărunte — se depărtéză de F^1 şi de tóte varianturile provenţale.

Iată-l:

—O, petite brunette que j'aime tant,
Je te donnerai le livre de mon argent,
Si tu voulais me rendre mon coeur content.

—Je ne veux point du livre de ton argent,
Je veux me mettre en dame dans un couvent:
Jamais tu en auras le coeur content.

—Si tu te mets en dame dans un couvent,
Je me mettrai en prêtre, gaillard chantant:
Confesserai les dames de ton couvent.

—Si tu te mets en prêtre, gaillard chantant,
Je me mettrai en lièvre, courant les champs:
Et jamais tu en auras le coeur content,

—Si tu te mets en lièvre, courant les champs,
Je me mettrai en forme d'un chien courant:
J'attraperai le lièvre, courant les champs.

—Si tu te mets en forme d'un chien courant,
Je me mettrai en grive, volant en l'air:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

—Si tu te mets en grive, volant en l'air,
Je me mettrai en forme d'un bon chasseur:
Je tirerai la grive, volant en l'air.

—Si tu te mets en forme d'un bon chasseur,
Je me mettrai en caille, volant au blé:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en caille, volant au blé,
Je me mettrai en forme d'un moissonier:
J'attraperai la caille, volant au blé.

—Si tu te mets en forme d'un moissonnier,
Je me mettrai en truite dans la rivier:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en truite dans la rivier,
Je me mettrai en forme d'un esparvier:
J'attraperai la truite dans la rivier.

—Si tu te mets en forme d'un esparvier,
Je me mettrai en rose sur un rosier:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en rose sur un rosier,
Je me mettrai en forme d'un jardinier:
Je cueillerai la rose sur le rosier.

—Si tu te mets en forme d'un jardinier,
Je me mettrai en pomme sur le pommier:
Et jamais tu en auras mes amitiés.

—Si tu te mets en pomme sur le pommier,
Je me mettrai en forme d'un grand panier:
Je cueillerai la pomme dans le panier.

—Si tu te mets en forme d'un grand panier,
Je me mettrai étoile au firmament,
Et jamais tu en auras ton coeur content.

—Si tu te mets étoile au firmament,
Je me mettrai nuage, nuage blanc:
Je couvrirai l'étoile du firmament.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

—Si tu te mets nuage, nuage blanc,
Tu m'as suivi partout jusqu'au firmament:
Prends-moi en mariage, brave galant![18])

D. Smith observă în privința colecțiunii sale întregi: ‹maintes fois nous nous bornons à revêtir d'un français aussi littéral que possible des chants provençaux de la rive droite ou de la rive gauche du Rhône›.[19]) În casul de față însă, traducțiunea francesă este departe de a fi ‹literală›. Originalul provențal, orî-care ar fi fost, ne apare în F[3] slăbit cu desăvîrșire, muiat, sărbedit prin nesce adaosurî reŭ brodite. Unde era suc, s'a turnat apă, încât sucul a despărut, dar nu mai este nicî măcar apă. Dintr'o singură ‹pasere de vînat› s'aŭ bifurcat ‹pătîrniche› și ‹sturd›. Pe lîngă ‹rose sur un rosier› s'a mai acățat ‹pomme sur un pommier›. ‹Vînătorul› fiind deja întrebuințat pentru ‹pătîrniche›, nevoia a silit de a pune pentru ‹sturd› nepotrivitul correlativ de ‹secerător›. Tot așa ‹grădinarul› fiind opus ‹trandafiruluî›, s'a născocit cu d'asila o ‹coșniță› pentru a se opune ‹mâruluî›.

§ 21. O dată întórsă franțusesce chiar în Provența, ba încă în mai multe felurî, balada metamorfoselor, trecênd mai întâiŭ în regiunile învecinate, bună-óră în Bourbonnais și'n Berry,[20]) a reușit cu timpul a se respândi în tótă Francia, diferențiându-se treptat într'o grămadă de varianturî, dintre carî abia o mică parte s'aŭ putut da la lumină, tóte grație sgomotuluî produs prin norocósa Magali a luî Mistral.

Astfel departe la nord, d. Garcin a găsit'o tocmai în Picardia într'un frumos variant, din care ne pare reŭ de a cunósce numaî următorul fragment:

—Je me rendrai rose
Sur un rosier:
Tu n'auras ni de moi
Ni d'amitié!

5. —Ah! si tu te rends rose
Sur un rosier,
Je me rendrai jardinier
Pour t'y cueiller:

18) *Romania*, t. 7 (1878), p. 62-3.
19) Ibid. p. 53.
20) Ib. p. 63 nota 2.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Je t'y cueillerai, la belle,
Par amitié!

—Si tu te rends jardinier
Pour m'y cueiller,
Je me rendrai carpe
Dans un vivier:
Tu n'auras ni de moi
Ni d'amitié!

—Ah! si tu te rends carpe
Dans un vivier,
Je me rendrai pêcheur
Pour t'y pêcher:
Je t'y pêcherai, la belle,
Par amitié!

—Si tu te rends pêcheur
Pour m'y pêcher,
Je me rendrai biche
Courant les champs:
Tu n'auras ni de moi
Ni d'agrément! . . . [21])

Acest variant, pe care'l vom formula prin F^3, cu tóte că geograficesce s'a depărtat atăt de mult de Provența, este însă fără alăturare mai puțin încărcat decăt F^2, mai aprópe de frumseța cea nesilită a varianturilor curat provențale.

§ 22. Cu migrațiunile Francesilor în America, cântecul nostru a isbutit a trece și el dincolo de Oceanul Pacific.

Colonii francesi, originari din Provența și de pe aiurĭ, îl cântă astădĭ în selbateca și frigurósa Canadă.

D. Gagnon a publicat doă varianturĭ canadiane, dintre carĭ unul — fie F^4 — nu este decăt sub-variant la F^1, presintând totuși la sfîrșit o altă întorsetură fórte interesantă, și anume:

—Si tu te mets prêcheure pour me prêcher,
Je me mettrai soleille au firmament:
De moi tu n'auras pas de contentement.

—Si tu te mets soleille au firmament,
Je me mettrai nuage pour te cacher:
Je cacherai la belle, ma bien-aimée.

21) Garcin, *Les Français du Nord et du Midi*, Paris, 1868, citat de Chavée în *Revue de linguistique*, t. 1 (1868), p. 487.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

—Si tu te mets nuage pour me cacher.
Je me mettrai Saint Pierre au paradis:
Je n'ouvrirai la porte qu'à mes bons amis![22])

Aci dară féta, ĭar nu persecutorul ca în F[1], se preface în Sân-Petru, ceĭa-ce este maĭ logic şi se pare a fi maĭ primitiv. In adevĕr, ne maĭ sciind încotro să scape de gónă, victima îşĭ află un adăpost sigur, un locaş bine îngrădit contra ispiteĭ, numaĭ dóră devenind portar al Paradisuluĭ, de unde:

—Je n'ouvrirai la porte qu'à mes bons amis!

§ 23. Cel-l'alt variant canadian — fie F[5] — trebuĭ reprodus întreg:

—Par derrièr chez ma tante
Il lui ya-t-un étang,
Je me mettrai anguille,
Anguille dans l'étang.

—Si tu te mets anguille
Anguille dans l'étang,
Je me mettrai pêcheur:
Je t'aurai en pêchant.

—Si tu te mets pêcheur
Pour m'avoir en pêchant
Je me mettrai allouette,
Allouette dans les champs.

—Si tu te mets allouette,
Allouette dans les champs,
Je me mettrai chasseur:
Je t'aurai en chassant.

—Si tu te mets chasseur
Pour m'avoir en chassant,
Je me mettrai nonnette,
Nonnett' dans un couvent.

—Si tu te mets nonnette,
Nonnett' dans un couvent,
Je me mettrai prêcheur:
Je t'aurai en prêchant.

—Si tu te mets prêcheur
Pour m'avoir en prêchant,
Je me donn'rai à toi
Puisque tu m'aimes tant!

D. Gagnon observă:

'Le dernier vers: *Je me donn'rai à toi puisque tu m'aimes 'tant*! devrait être séparé des vers qui précèdent par plusi-'eurs couplets. C'est simplement parce que ces couplets ont

22) Gagnon, *Chansons populaires du Canada*, Québec, 1865, p. 140.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‘eté oubliés que cette chanson, şi poétique d'ailleurs, se ter-
‘mine si sottement. Il ne fut jamais venu à l'esprit de nos
‘braves habitants, qui n'ont, grâce à Dieu, jamais mis le pied
‘au théâtre, et qui n'ont jamais, non plus, nourri leur esprit
‘des romans de Mms et Mme Dumas, Sue, Sand, Kock et
‘C-ie, de fabriquer ce dénouement *à la Favorite.*„[23])

Orĭ-ce s'ar puté ḑice despre acéstă observaţiune cam uşoratecă, adevĕrul este că, dacă vom suprime finalul cel sentimental prin care ballada ‘se termine si sottement„, restul va semena, prin simplicitatea cea primitivă şi puţinătatea metamorfoselor, mai cu sémă cu PR⁴.

§ 24. Posedênd patru varianturĭ provenţale şi cincĭ francese, saŭ mai bine franceso-provenţale, căcĭ tóte — direct saŭ indirect — îşĭ aŭ légănul tot în Provenţa, avem dreptul de a trage din alăturarea lor o conclusiune destul de sigură, pe care — sperâm — n'o vor desminţi varianturile ce nu le-am putut cunósce.

Mai întâiŭ, ĭată statistica metamorfoselor:

Elementul pasiv:	Elementul activ:
1. bolnavă (F¹ 44. F⁴);	medic (F¹ 50. F⁴);
2. călugăriţă (PR¹ 83. PR². PR³ 11. PR⁴ 23. F²5. F⁴. F⁵ 19);	duhovnic (PR¹ 87. PR². PR³ 15. PR⁴ 27. F² 8. F⁴. F⁵ 23):
3. căprióră (PR¹ 47. F¹ 21. F³ 25. F⁴);	vînător (PR¹ 51. [F²]. F¹ 26. F⁴);
4. flóre (PR¹ 55. PR²);	rouă (PR¹ 59. PR²);
5. flóre (PR²);	albină (PR²);
6. flóre (PR¹ 31);	flóre (PR¹ 35);
7. flóre (F¹ 9. F² 35. F³1);	grădinar (F¹ 15. F² 38. F³ 7);
8. flóre (PR¹ 39);	cosaş (PR¹ 43);
9. ĭérbă (PR². PR⁴ 15);	cosaş (PR². PR⁴ 19);

23) Gagnon, op. cit. p. 76-9.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

10. ĭepure (F^2 11);	ogar (F^2 14);
11. ĭepure (PR^2);	vînător (PR^2);
12. lună (PR^1 67);	nor (PR^1 71);
13. mâr (F^2 41);	coşniţă (F^2 44);
14. mórtă (F^1 56);	St. Petru (F^1 62);
15. mórtă (PR^1 91. PR^2. PR^3 27);	ţărînă (PR^1 95. PR^2. PR^3 31);
16. pasere (F^2 17. F^5 11);	vînător (F^2 20. F^5 15);
17. pasere (F^2 23);	cosaş (F^2 26);
18. pesce (PR^1 27. PR^2. PR^3 3. PR^4 7. F^3 13. F^4. F^5 3);	pescar (PR^1 23. PR^2. PR^3 7. PR^4 11. F^3 19. F^4. F^5 7);
19. pesce (F^2 29);	şoĭm (F^2 32);
20. St. Petru (F^4);	*
21. sóre (F^4);	nor (F^4);
22. stea (PR^1 75. PR^2);	aurora (PR^1 97. PR^2);
23. stea (F^1 32. F^2 47. PR^3 19. PR^4 31);	nor (F^1 38. F^2 50. PR^3 23. PR^4 35);
24. *	albină (PR^1 63).

Din acest tabel resultă, că prototipul comun, de unde s'aŭ desfăşurat cu timpul atâtea varianturĭ, cuprindea în sine cu certitudine metamorfosele: c ă l u g ă r i ţ ă — d u h o v n i c (No. 2), p e s c e — p e s c a r (No. 18) şi s t e a — n o r (No. 12, 21, 22, 23), carĭ ne întîmpină aprópe în totalitatea derivatelor provenţale şi francese.

Este nu maĭ puţin sigur, că acel prototip maĭ avea metamorfosele v î n ă t o r (No. 3, 11, 16) şi c o s a ş (No. 8, 9, 17) pentru elementul activ, deşi correlativele acestora nu sînt tot atât de certe, varianturile desbinându-se pentru elementul pasiv între c ă p r i ó r ă, ĭ e p u r e şi p a s e r e d'o parte, între fl ó r e şi ĭ é r b ă de alta.

Este maĭ mult decât probabil, în fine, că prototipul maĭ cunoscea încă metamorfosa m ó r t ă—ţ ă r î n ă (No. 14, 15), pe care aŭ căutat s'o înlăture varianturile francese, ferindu-se de imaginĭ lugubre, dar care persistă în majoritatea celor provenţale.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Mai pe scurt, metamorfosele cele primitive ale baladei proveņtale sînt :

Element pasiv :		Element activ :
1. călugăriţă	—	duhovnic;
2. pesce	—	pescar;
3. stea	—	nor;
4. [ierbă?]	—	cosaş;
5. [pasere?]	—	vînător;
6. mórtă	—	ţărînă.

Noi am bănuit deja mai sus în §-ful 17, că variantul PR[4] este cel mai vechiu, cel mai apropiat de prototipul proveņtal comun. In adevĕr, din cele şése şiruri de metamorfose originare, el a conservat primele patru.

§ 25. Din varianturile proveņtale, în doă—PR[1] şi PR[2]—féta ajunge a iubi pe persecutorul seŭ; în altele doă — PR[3] şi PR[4] — nu'l iubesce. Greutatea relativă a variantului PR[4] ne face a crede că şi'n prototipul proveņtal comun féta n ù ĭ u b ĭ a. Galanteria finală din PR[1] şi PR[2] pare a fi un ingredient posterior, datorit — probabilmente — influinţei francese, după cum a ghicit'o în parte d. Gagnon.

§ 26. Orĭ pe unde a străbătut în Francia şi'n coloniele francese cântecul metamorfoselor, el a devenit fórte respândit.

‹Cette douce cantilène — dice d. Gagnon — est connue de ‹tout le monde en Canada›.[24])

‹Cette chanson — ne spune d. Smith — est l'une des plus ‹populaires de la France, l'une de celles qui plaisent le plus ‹à l'esprit par la forme de la lutte qu'elle revêt, par l'ingé‹nieuse invention de ressources que chacun des deux interlo‹cuteurs est contraint de déployer. Nos dentelières ont plai"sir à la chanter aux veillées, et en juin, quand les jeunes ‹hommes de la montagne descendent dans nos collines ou dans

24) Gagnon, op cit. p. 76.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹nos plaines pour prêter leurs bras aux fauchaisons et aux ‹moissons, *le Jeu des transformations* est, aux heures de re‹pos, l'une de ces chansons avec lesquelles ils aiment à me‹surer la puissance de leur voix.›[25])

Şi totuşĭ acest cântec, în totalitatea sa, diferă radicalmente de totalitatea poesieĭ poporane francese şi chĭar proveņţale.

Însuşĭ d. Smith mărturesce că:

‹Quand cette chanson fut envoyée de l'arrondissement d'Aix ‹à la section du *Comité de la langue* chargée de réunir les ‹chansons dignes de voir le jour dans un recueil national, ‹certains membres du Comité ne crurent pas à la popularité ‹de cet chant, ils craignirent même une supercherie...›[26])

Dd. Montel şi Lambert, în frumósa lor colecţiune de cântece languedociane, nu scieaŭ unde anume să aşeḍe acéstă baladă, care în orĭ-ce rubrică era: ‹un peu déplacée, à cause même ‹de sa forme de composition, qui est *toute particulière*.›[27])

Cu alte cuvinte, toţĭ cunoscĕtoriĭ constată în acest cântec ce-va *ne-franţusesc*: un óre-care aer a c l i m a t a t, ĭar nu i n d i g e n.

Inainte însă de a ne puté rosti într'un mod general asupra varianturilor neo-latine, se'nţelege a celor occidentale, maĭ avem de examinat:

3) Variantul reto-roman.

§ 27. In Engadin, la Reto-romaniĭ din Elveţia, o ramură neolatină atât de puţin studiată pînă astăḍĭ, d. de Flugi a descoperit următórea baladă poporană:

Chi me ais que famailg	Cine să fie acel flăcâŭ
Chi's leiva usche manvailg	Ce se scólă aşa de diminéţă
Cun la staila dal sulailg?	De o dată cu zorile?
Chi me ho'l per marusa?	Cine să fie a luĭ drăguţă?

25) V. Smith, loco cit., p. 62.
26) Ib. p. 61.
27) *Revue des langues romanes*, 2-e sér. t. 1, p. 325.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

L'ho zuond üna bella matta;
Ma da seis bap ho ella artô
Bain üna pitschna dota:
Sulet ün êr chi rösas ho portô.

—O bella matta, voust am der
Üna bella rösa da tieu êr?

—O madinà cha nu farò,
Cha mieu bap m'ho scumando.

—Nu voust tü ma marusa gnir?

—Aunt cu quella eu dvanter,
In ün graunet am voelg cunvertir,
Ed in la terra am voelg zuper.

—Scha tü voust gnir ün bel graunet,
Ed in la terra at voust zuper,
Voelg eau gnir ün utscheet.
Ed our dalla terra at voelg picler.

—Ün utscheet scha tü voust gnir,
Ed our dalla terra am voust picler,
Voe'm convertir in chiamuotschet
Ed in la cripla am voelg risçher.

—Füssast tü ün chiamuotschet,
Per in la cripla at risçher,
Voelg esser eu ün chatschedret,
Ed our dalla sassa at voelg claper.

Este o fétă pré-frumușică;
Dar dela tată-seŭ ea are
O zestre cam mică:
Un câmp cu trandafirĭ.

—Frumósă fétă! mĭ-aĭ da tu óre
Un frumos trandafir din câmpul teŭ?

—O, nicĭ o dată n'o voĭu face,
Căcĭ tatăl meŭ m'a oprit!

—Nu vreĭ tu dară să'mĭ fiĭ drăguță?

—Decât să ajung eŭ acolo,
Maĭ bine m'oĭu preface în grăunte
Și m'oĭu ascunde în pământ!

—De te'ĭ preface maĭ bine în grăunte,
Ascunțêndu-te'n pământ,
Eŭ pasere mĕ voĭu face
Și din pământ te-oĭu ciuguli.

Pasere de te veĭ face
Din pământ să mĕ ciugulești,
Mĕ voĭu face căprióră,
Avîntându-mĕ pe stâncĭ.

—De veĭ fi tu căprióră,
Avîntându-te pe stâncĭ,
Eŭ vînător mĕ voĭu face
De pe stâncĭ ca să te-apuc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

—In chatschedret t'voust convertir,	—Un vînător de te veĭ face
Ed our d'la sassa am voust claper,	Ca de pe stâncă să m'apucĭ.
Schi voelg eu gnir üna bella rösa,	M'oĭu face eŭ trandafir mîndru,
Ed in la plazza am voelg plazzer.	Scos de vînḑare în tîrg.
—Scha tü füssast üna rösa	—De'ĭ fi tu trandafir mîndru
Ed in la plazza at voust plazzer,	Scos de vînḑare în tîrg,
Ün cumpredar voelg eu gnir,	Cumpĕrător mĕ voĭu face
Gio dalla plazza t'acquister.	Şi din tîrg te-oĭu căpĕta.
—Scu cumpredar voust tü gnir	Cumpĕrător de te'ĭ face
Gio dalla plazza am voust cumprer,	Ca să mĕ capeţĭ din tîrg,
Voelg in aunglet am convertir	Eŭ m'oĭu preface în înger
Ed aint in tschêl am voelg retrer.	Şi m'oĭu ascunde în cer.
—In ün aunglet t'voust convertir	—In înger de te'ĭ preface
Ed aint in tschêl voust at plazer,	Ca în cer să te ascundĭ,
Schi voelg ün otr'aunglet en gnir,	Eŭ m'oĭu face un alt înger:
E svess in tschêl at voe brancler.	Chĭar în cer te-oĭu săruta![28])

Noĭ nu ne îndoim, că Reto-romanĭ trebuĭ să fi posedênd maĭ multe varianturĭ ale acestuĭ cântec, a cărora culegere ar fi, negreşit, de cea maĭ mare importanţă în cestiunea ce ne preocupă.

Judecând, cu óre-care sfială, după un singur exemplar, ni se pare că balada metamorfoselor a străbătut în valea Engadinuluĭ din Provenţa, póte chĭar într'o versiune francesă, căcĭ începutul despre ‹drăguţă› amintesce pe ‹maîtresse› din varianturile F^1 şi F^4.

Metamorfosele reto-romane sînt:

1. grăunte	—	pasere;
2. căprióră	—	vînător;
3. flóre	—	cumpĕrător;
4. înger	—	înger;

28) Flugi, *Die Volkslieder des Engadin*, Strassburg, 1873, p. 82-4.—Cf. Cornu. în *Romania*, t. 3 (1874), p. 114.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

dintre carĭ părechĭa 2, 1*b* şi 3*a* se regăsesc în variantu-rile proveņtale şi franceso-proveņtale, deşi 1*b* este aci activ, ĭar nu pasiv; dar părechĭa 4 e de tot originală, măcar-că aduce a-minte pînă la un punct pe S â n-P e t r u din F[1] şi F[4]. Tot atăt de originale maĭ sînt apoĭ 1*a* şi 3*b*.

Este fórte remarcabil, în sfîrşit, că variantul reto-roman, pe care'l vom formula prin E, nu cunósce finalul cel senti-mental: féta *n u* ĭ u b e s c e.

§ 28. La Slavĭ, la Grecĭ, în Germania şi'n Italia, întru căt ne este permis a ne întemeĭa pe îndelungate cercetărĭ, cântecul metamorfoselor nu există.

Pe Peninsula Pireneică, el este cunoscut numaĭ acolo unde se vorbesce limba proveņtală: în Catalonia.[29])

In acest mod, în Europa intrégă acéstă frumósă baladă îşĭ are doă cuĭburĭ sigure, de unde a putut să se respăndéscă şi'n parte s'a şi respăndit: la resărit Romănia şi la apus Proveņţa.

Am constatat însă maĭ sus în §-ful 25, că Proveņţa nu póte fi, în orĭ-ce cas, decăt o patriă a d o p t i v ă a acestuĭ cântec, străbătut acolo dintr'o altă ţéră.

De unde dară?

Invederat din Romănia, de vreme ce nu avem în tótă Eu-ropa vre-un al treilea punct de plecare.

§ 29. Metamorfosele comune varianturilor române şi celor proveņtale, adecă tuturor varianturilor e u r o p e a n e, sînt:

Elementul pasiv:	Elementul activ:
1. pesce (M 48. P 65. V[1] 13. V[2] 11. PR[1] 27. PR[2]. PR[3] 3. PR[4] 7. F[3] 13. F[4]. F[5] 3);	pescar (M 52. P 68. V[1] 17. V[2] 14. PR[1] 23. PR[2]. PR[3] 7. PR[4] 11. F[3] 19. F[4]. F[5] 7);

29) Briz, *Cants populars catalans*, I. 125, ap. V. Smith, loco cit. p. 63, nota 2.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

2 { *a)* pasere (P 74. V¹ 5. F³ 17. F⁵ 11. cfr. F² 23); vinător (P 81. V¹ 9. F² 20. F⁵ 15. cfr. PR¹ 51. F¹ 26. F⁴. PR². E 29);
b) ĭepure (V¹ 21. V² 17. F³ 11. cfr. PR²): ogar (V¹ 25. V² 20. F² 14);

3. flóre (M 122. P 51. PR¹ 39. cfr. PR¹ 55. PR². PR¹ 31. F¹ 9. F² 35. F³ 1. PR⁴ 15. E 31); cosaş (M 127. P 55. PR¹ 43. cfr. PR². PR⁴ 19 F² 26).

4. stea (V² 23. PR¹ 75. PR². PR³ 19. PR⁴ 31. F¹ 32. F² 47).

*

In fine, dacă vom uni i c ó n a şi c ă l u g ă r i ţ a într'o singură ideă de *sacrum*, vom mai avé:

5. *res sacra* (A 84. PR¹ 83. PR². PR³ 11. PR⁴ 23. F² 5. F⁴. F⁵ 19); *sacerdos* (A 89. PR¹ 87. PR². PR³ 15. PR⁴ 27. F² 8. F⁴. F⁵ 23).

Prototipul comun româno-proveņţal poseda, prin urmare, c e l m u l t cinci şiruri de metamorfose, consistând din imagini de tot patriarcale, proprie traĭuluĭ cămpenesc, cu o nuanţă religiósă.

Nuanţa cea religiósă se mai resfrînge în S â n-P e t r u al unora din varianturile francese şi'n ceĭ d o ĭ î n g e r ĭ din variantul reto-roman.

§ 30. Dacă ne-am întreba acuma d'a-dreptul: în ce mod Românii transmis-aŭ eĭ Proveņţalilor cântecul metamorfoselor? —un respuns temeĭnic la o asemenea cestiune, pusă înainte de timp, ar fi peste putinţă.

Pentru a dobândi o soluţiune metodică, care să resulte dela sine dintr'o înlănţuire treptată a faptelor, cată să cercetăm mai întâĭu de tóte, dacă nu există cum-va varianturi ale acesteĭ balade afară din Europa, de pe unde s'o fi căpătat Românii, după cum dela Românĭ aŭ luat'o Proveņţalii.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Numaĭ prin alăturarea tuturor varianturilor, cel puţin a tuturor celor accesibile în momentul de faţă, vom puté petrunde în adevĕrata natură a cânteculuĭ nostru; ĭar adevĕrata luĭ natură, o dată descoperită, ne va înlesni apoĭ înţelegerea motivuluĭ şi moduluĭ de transmisiune a acesteĭ aventuróse călătóre, care ne apare sărind din Carpaţĭ la Pireneĭ.

Să trecem dară la:

b) Variantuрĭ asiatice,

şi maĭ întâiŭ:

a) Variantul persian.

§ 31. D. Alexandru Chodzko, maĭ bun persianist decât slavist, a publicat—din nefericire numaĭ în traducere—următorul cântec poporan, cules în dialectul ghilani între triburile persiane de pe ţermul sudic al Mărĭĭ-caspice:

El.

Tu te preumbli sus pe movilă,
Aruncând în mine cu petricele.
O, dacă aş fi eŭ şoĭm,
Cum te-aş maĭ prinde în ghĭarele mele!

Ea.

Dacă aĭ fi tu şoĭm
Ca să mĕ prinzĭ în ghĭarele tale,
Eŭ m'aş face pesce
Şi m'aş cufunda în Mare.

El.

Dacă aĭ fi tu pesce
Ca să te cufunzĭ în Mare,
Eŭ m'aş face pescar
Ş'aş veni să te pescuesc.

Ea.

Dacă tu aĭ fi pescar
Ca să mĕ pescuescĭ
Eŭ m'aş face nor
Şi aş sbura cătră cer.

El.

Dacă tu aĭ fi nor
Ca să sborĭ cătră cer,
Eŭ m'aş face plóiă
Şi te-aş străbate.

Ea.

Dacă tu aĭ fi plóiă
Ca să mĕ străbaţĭ,
Eŭ în pămînt
Aş încolţi ca ĭérbă.

El.

Dacă tu în pămînt
Aĭ încolţi ca ĭérbă,
Eŭ m'aş face oiţă
Şi te-aş mănca.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ea.	*El.*
Daca tu aĭ fi oiță	Dacă tu aĭ fi ac
Ca să mĕ mănâncĭ,	In prăvălia unuĭ croitor,
Eŭ m'aș face ac	Eŭ m'aș face ață
In prăvălia unuĭ croitor.	Ș'aș întra în urechĭa aculuĭ![30]

§ 32. Variantul persian, pe care'l vom formula prin G, este de o importanță extremă în studiul de față, nu numaĭ pentru că — serviciŭ negativ — el ne strămută d'o-dată în Asia, împedecându-ne astfel, prin lărgirea cercului de observațiune, de a ne pronunța fără timp asupra originiĭ posibile a prototipuluĭ româno-provențal, dar încă — serviciŭ positiv — pentru că stabilesce într'un mod categoric tóte trăsurele fundamentale ale prototipuluĭ general așa ḑicênd asiatico-european, și anume:

1°. Cântec, ĭar nu proză;

2°. Metamorfose bi-laterale, nu uni-laterale;

3°. Luptă între un bărbat, care ĭubesce saŭ pretinde a ĭubi, și între o fétă;

4°. Nu ĭubire, ci maĭ mult ură din partea elementuluĭ pasiv, care în variantul persian debută prin a arunca de sus cu petre în persecutorul seŭ.

Trecênd la amărunte, ne întimpină în G pe prima linią metamorfosa pesce — pescar, de care ne-am isbit aprópe în tóte varianturile europeane; apoĭ metamorfosa ĭérbă, fórte respândită în varianturile provențale, unde am veḑut de asemenea metamorfosa nor, care însă acolo jócă un rol activ.

Metamorfosa persecutoruluĭ în șoĭm, cu care se începe G și care ne apare într'un mod sporadic și'n varianturile francese, deștéptă în noĭ o bănuélă, fórte legitimă chĭar dacă ar lipsi acéstă împregĭurare.

30) Chodzko, *Specimens of the popular poetry of Persia*, London, 1842, p. 487-8.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Unul din cele mai frumóse cântece poporane române, pe care d. Alexandri îl aşédă între balade, este „Şoimul şi flórea fragului".

Iată-l:

Sus în vîrf de brăduleţ,
S'a oprit un şoimuleţ.
El se uită drept în sóre,
Tot mişcând din aripióre.
Jos la trunchiul braduluĭ
Cresce flórea fragului:
Ea de sóre se feresce.
Şi de umbră se lipesce.

—Floricică dela munte,
Eŭ sînt şoim, şoimuţ de munte!
Eşĭ din umbră, din tulpină,
Să'ţĭ vĕd faţa la lumină,
C'a venit pînă la mine
Miros dulce dela tine,
Cât am pus în gândul meŭ
Pe-o aripă să te ĭeŭ
Şi să mi te port prin sóre
Pîn'te'ĭ face roditóre.

—Şoimuleţ, duĭos la graĭu!
Fie-care cu-al seŭ traĭu.
Tu aĭ aripĭ sburătóre
Ca să te înalţĭ la sóre;
Eŭ la umbră, la recóre,
Am menire 'nfloritóre.
Tu te légănĭ sus, pe vînt;
Eŭ mĕ légăn pe pămînt.
Du-te'n cale'ţĭ, mergĭ cu bine,
Făr'a te gândi la mine,
Că e lume'ncăpătóre
Pentr'o pasere ş'o flóre.[31])

Acest admirabil cântec, unde ne întimpină acelaş vioĭu dialog între un seducĕtor şi o fétă, cu aceĭaşĭ nepregetată resistinţă din partea elementuluĭ pasiv, ni se pare a nu fi decât un fragment amplificat dintr'un vechĭu variant românesc al baladeĭ metamorfoselor, în care persecutata se prefăcea în f l ó r e şi persecutatul în ş o ĭ m.

Vom formula acest semi-variant prin K.

§ 33. Cântecul ghilanî nu póte fi singurul variant persian al baladeĭ nóstre. E mai mult decât probabil, că o posedă de asemenea, în varianturĭ mai mult saŭ mai puţin diferenţiate, cele-l'alte dialecte persiane, póte chĭar Curdiĭ şi Afganiĭ. Probă este că, într'un alt variant, ca a trecut la triburile turce aşedate în Persia.

31) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 31.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

3) Variantul turco-persian.

§ 34. Textul turc al cânteculuĭ de maĭ jos nu s'a publicat. Noĭ cunóscem, prin urmare, numaĭ traducerea englesă, cam obscură, făcută de d. Chodzko sub titlul de: "Cértă între un amant şi o fétă„:

She.	*Ea.*
I am the grass on the top of a mountain.	Eŭ sînt érbă p'un vîrf de munte.
I am a sharp diamond-dagger.	Eŭ sînt un ascuţit pumnar de diamant.
Be silent, aushik, or else I'll sting you.	Tacĭ, amantule, căcĭ te voĭu străpunge.
I, turned into a snake, into a dragon.	Iată-mĕ prefăcută în şérpe! Iată-mĕ zmeŭ!
He.	*El.*
I'll walk safe on the green turf of the mountain's top.	Eŭ voĭu călca fără grijă érba de pe vîrful munteluĭ.
I can throw a spell upon a snake.	Eŭ pot fermeca pe şérpe.
I know how to get possession of you.	Sciŭ eŭ, cum să te apuc.
I, turned into a strong magic word.	Iată-mĕ prefăcut într'un descântec puternic!
She.	*Ea.*
Do not talk to me, impious aushik.	Nu 'mĭ vorbi, nelegĭuitule amant!
I become a saint; I, turned into a dragon.	Ĭată-mĕ sfîntă! Ĭată-mĕ prefăcută în zmeŭ!
Take the benedictions which I have deserved from heaven, but give me an answer.	Ia bine-cuvîntările ce le-am căştigat în cer, dar dă-mĭ un respuns.
I, transformed into Nakir and Munkir.	Ĭată-mĕ schimbată în ceĭ doĭ îngerĭ ce judecă pe ceĭ morţĭ!
He.	*El.*
Do not talk to me, impious goat.	Nu 'mĭ vorbi, nelegĭuită capră

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

I become a saint; I turn myself into Khyber.
Take the merits which I have before heaven:
Give me an answer.

She.

I put an arrow to my bow;
A coward will not withstand me.
I rejoin a group of beauties.
I, turned into a ruby of the purest water.

He.

I'll be a slave to my sweetheart's brow
And to her auburn tresses of hair that fall gracefully on her shoulders.
I rubbed myself upon a touch-stone.
I became a coin of the purest gold.

She.

The bosom of a sweetheart is the garden of paradise.
How many aushiks sigh after it!
But it is not accessible to every one.
I, turned into the fortress Khyber.

He.

As I put my head on your path,
I'll call the aid of my patron Heider,
And will take the fortress of Khyber.
I turned into Allahu-akber!

Ĭată-mĕ devenit sfînt! Mĕ prefac în cetatea Khyber!
Iea meritele mele de'naintea ceruluĭ,
Dar dâ-mĭ un respuns.

Ea.

Eŭ pun o săgétă la arcul meŭ:
Un mişel nu va puté să'mĭ resiste.
Eŭ mĕ 'ntorc la o cétă de frumseţĭ.
Ĭată-mĕ prefăcută în cel maĭ curat rubin!

El.

Eŭ voĭu fi robul sprincenĕĭ ĭubiteĭ mele
Şi al pletelor blonde ce-ĭ cad graţios pe umerĭ.
Eŭ mĕ 'ncerc însumĭ pe pétra de probă:
Ĭată-mĕ devenit o monetă de cel maĭ curat aur!

Ea.

Sînul ĭubiteĭ este o grădină de paradis.
Mulţĭ amanţĭ suspină după el;
Dar nu orĭ-cine îl póte dobândi.
Ĭată-mĕ schimbată în cetatea Khyber!

El.

Când m'oĭu pune eŭ în calea ta,
Voĭu chema în ajutor pe patronul meŭ Ali
Şi voĭu lua cetatea Khyber.
Ĭată-mĕ prefăcut în strigăt de năvală!

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

She.	*Ea.*
Sayadi says: I am burning;	Vînătórea ḑice: eŭ sînt flacără:
Now I rise aloft, now I descend.	Acum mĕ rădic în sus, acum mĕ
I burn at the break of the day;	las în jos.
I, turned into a lantern, into a	Eŭ ard în faptul ḑileĭ.
torch.	Iată-mĕ prefăcută în lampă!
	Iată-mĕ torţă!
He.	*El.*
Aushik says: O woe! O woe!	Amantul ḑice: vaĭ! vaĭ!
Thy beauty scoffs at the moon.	Frumseţea ta glumesce la lună.
Thou art a beautiful eyed she-	Tu estĭ o cămilă cu ochĭ frumoşĭ;
camel.	Eŭ m'am prefăcut într'un cămi-
I am turned into a mad he-	loĭu nebun. Pazesce-te![32])
camel. Beware!	

Acest variant turco-persian, căruĭ îĭ vom ḑice TP, întrunesce cele patru caractere esenţiale ale prototipuluĭ asiatico-european, arătate în §-ful 25; şi totuşĭ el diferă fórte mult de tóte varianturile, pe carĭ le-am examinat pînă aci. Pe de o parte, el este de un misticism, care une-orĭ se aprópiă de nonsens; pe de alta, pe când în totalitatea celor-l'alte varianturĭ noĭ vedem în orĭ-ce replică căte o singură metamorfosă, aci metamorfosele sînt grămădite, fie-care interlocutor prefăcêndu-se d'o dată în *a*, *b*, *c*, fără să aştepte respunsul adversaruluĭ, ceĭa-ce maĭ măresce obscuritatea întreguluĭ.

Acest fenomen să fie óre datorit schimbărĭĭ radicale de sfera genetică prin trecerea cânteculuĭ din familia arioeuropeă, unde el ne apare omogen pretutindenĭ ḑela Pirenĕĭ pînă la Marea-caspică, în familia turanică, unde l'a întimpinat o altă logică, o altă ordine în legarea ideelor şi 'n expresiunea simţimintelor?

Orĭ-cum ar fi, TP nĭ-a conservat o importantă trăsură, dispărută în G, dar pe care noĭ am constatat'o în prototipul european: elementul religios. Ceĭ doĭ îngerĭ din TP ne

32) Chodzko, op. cit. p. 405-7.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

amintesc pe cei doi îngeri din variantul reto-român; apoi un sfînt şi o sfîntă; în fine, descântec sau „cuvîntul magic„, după cum îl traduce d. Chodzko.

Religiunea a jucat dară un rol însemnat în prototipul comun asiatico-european.

§ 35. In Persia se opresc cercetările nóstre.

Pe alurĭ în Asia noĭ în deşert ne-am încercat a căuta vreun variant al cânteculuĭ metamorfoselor, ajungênd la convicţiunea că el nu se găsesce acolo, decât numaĭ dóră la popóre eranice saŭ, cel mult, prin împrumut dela Eranĭ.

Ar fi fórte interesant de a-ĭ afla o urmă maĭ cu sémă la Armenĭ, a cărora literatură poporană este d'o cam dată aprópe necunoscută, dar cărora—întru cât putem judeca după puţine specimene publicate—le place în poesiă dialogul.[33])

§. 36. Avem dară treĭ şi numaĭ treĭ centrurĭ de repaos în lunga călătoriă a baladeĭ nóstre: Persia—România—Provenţa.

Orĭ-cine ar vré s'o urmărésca afară din aceste treĭ punctuarĭ de radiaţiune, cată să nu pérdă din vedere un singur moment următorul criteriŭ, stabilit cu mult tact de d. Smith:

„Les chants dans lesquels l'un des deux seulement exprime „le désir d'être transformé en l'objet qui touche de plus près „l'être aimé appartiennent à toutes les poésies; un tel désir „est le voeu universel de la passion, et sa manifestation n'est „point ce qui caractérise notre églogue; ce qui fait son ori„ginalité, c'est cette série de problèmes que l'un des interlo„cuteurs pose à l'autre, et l'heureuse promptitude avec laquelle „cet autre les résout. Les chants où se déroulent de tels pro„blèmes de métamorphoses sont donc les seuls qui peuvent être „considérés comme des versions parallèles ou parentes à notre „chant.„[34])

Să fi avut de'nainte'ĭ acest criteriŭ, d. Victor Leclerc[35]) nu

33) Cfr. Alishan, *Armenian popular songs*, Venice, 1852, passim.

34) Smith, loco cit., p. 64 nota.

35) Ap. Arbaud, op. cit. t. 2, p. 134.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

şĭ-ar fi închipuit obîrşia baladeĭ metamorfoselor în oda luĭ Anacreonte εἰς κόρην:

Ἦ Ταντάλου ποτ' ἔστη
Λίθος Φρυγῶν ἐν ὄχθαις...;

odă imitată în secolul trecut de cătră faĭmosul cavaler de Bouflers:

Que ne suis-je la fougère
Où, sur le soir d'un beau jour,
Se repose ma bergère, etc.[36])

Tot aşa, balada metamorfoselor n'are nemic a face cu acele basmurĭ, în carĭ amantul şi amanta se metamorfosézĭ amîndoĭ pentru a fugi de un al treile.

Este mult maĭ seriósă, dar fórte depărtată, o altă analogiă.

§ 37. D. Gaster pune mare preţ, în cestiunea ce ne preocupă, pe un ciclu metamorfic, de-mult indicat de veneratul meŭ amic profesorul Benfey în clasica'ĭ întroducere la *Pañcatantra*, şi anume lupta de transformaţiunĭ reciproce între un dascal şi un discipol saŭ între un persecutor şi un persecutat, luptă povestită în óre-carĭ legende de proveninţă sanscrită buddhistică.

Iată cuvintele d-luĭ Gaster, carĭ merită de a fi reproduse în întregul lor:

«Incepem cu un basm românesc din Schott No. 18 pag. 193—199: Dracul şi ucenicul seŭ. Fĭul unuĭ ţeran, care învăţase carte, dar nu se procopsise, se duce să caute pe dracul ca să maĭ înveţe dela dînsul. Dracul se învoesce cu tată-seŭ, să nu-ĭ plătéscă nimica dacă-l va recunósce după un an de ḑile, ĭar de nu — băĭatul să remână al draculuĭ. Băĭatul ḑise tatăluĭ că va încovoĭa degetul arătător dela mâna stângă, şi aşa o să-l recunóscă. După un an vine tatăl, îl recunósce, şi vrea să'l scóţă din şcóla draculuĭ. Dracul însă îl rugă să'l maĭ lase un an la dînsul, şi apoĭ să şi-l ĭea îndărĭt. Tot aşa îĭ merge şi la anul, dar în sfîrşit plécă dela dracul. Venind

36) Saint-Victor, *Odes d'Anacréon*, Paris, 1813, p. 190.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

a-casă, bălatul spuse tatălui seŭ că o să se facă boŭ, pe care să nu-l vîndă mai jos de doă baniţe de bani, dar să nu cum-va să vîndă şi frînghia de care'l ducea. După ce'l vîndu, bălatul iar se făcu om, şi se întórse a-casă. Apoi se schimbă într'un cal, rugând însă pe tată-seŭ să nu vîndă frîul, că acum are să vină dracul singur să-l cumpere, şi îndată ce are şi frîul, el e perdut. Ţeranul însă, vĕdĕnd grămada de bani, căci căpătase şése baniţe de galbeni, îi dede şi frîul. Dracul plecă vesel a-casă. Odată merse feciorul draculuĭ cu alţi puĭ de dracĭ la o nuntă. Tată-seŭ îĭ dede calul fermecat şi-i porunci să nu-i dea apă de beut, nici ce-va de mâncat. Pe drum însă îl îndemnaŭ ceĭ-l'alţi tinerĭ, ţicênd că are să ajungă acolo cu o mârţógă de cal, slăbănogită, de ruşine. Dar cum beu calul puţină apă, se schimbă într'o svârlugă şi o tuli la fugă. Dracul bătrîn o simţi îndată şi se apucă după dînsul, făcêndu-se ştiucă; dar când era să-l apuce, se făcu bălatul inel şi sări în degetul feteĭ de împărat ce sta tocmaĭ la malul apeĭ, şi o rugă să nu-l dea în mâna draculuĭ. Dracul, vĕdĕnd că nu póte să'l scóţă dela dînsa, se duse la împărat de ceru inelul seŭ. Inelul ţise atuncĭ feteĭ de împărat să céră dela dracul să-ĭ facă un pod de aur cu un puţ în mijloc şi cu pomĭ verdĭ la amîndoă părţile; şi dacă va face, fata de împărat să nu-ĭ dea inelul în mână, ci să-l lase să cadă jos. Cum căđu, se şi prefăcu într'o grămadă de seminţe, care se împrăştieaŭ în tóte părţile; dracul ce să facă? se face cocoş şi începe să le mănânce; una însă sări în pantoful feteĭ de împărat şi se făcu nagăţ, care scóse ochiĭ cocoşuluĭ şi'l omorî. Apoi deveni iar om şi se însură cu fata de împărat. Cu acésta se potrivesce întocmaĭ basmul serbesc la Vuk Karagicĭ, No. 6. Şi aicĭ se învaţă la dracul, se face cal şi se vinde fără frîŭ; apoi casă fără cheiă; a treĭa óră se face porumb, şi dracul cumpărător vindereŭ. Porumbul, ca şi la Schott, devine inel în degetul uneĭ fete de împărat. Dracul slujesce treĭ anĭ pentru inel; dar, rugată de inel, fata împăratuluĭ îl aruncă jos, unde se transformă într'o grămadă de meiu; dracul, ca vrabiă, începu să'l mănânce; un grăunte însă sărind în papucul feteĭ de împărat, se face cotoiu şi omóră vrabia, scăpând astfel de dracul.

*In literatura Europeĭ maĭ dâm, afară de Stroparola: Piacevoli notti VIII, 5 (6), de Grimm, Kindermärchen No. 68, şi Grimm vol. III, p. 117 — 119, unde e citată tótă literatura europeă, pe care o trecem noĭ aicĭ, ne voind a ne depărta pré-mult de obiectul cercetăriĭ nóstre; carĭ basme amîndoă se aseamănă fórte mult cu cele doă sus amintite, adică cu cel românesc şi cu cel serbesc; maĭ dâm încă de o altă paralelă în Hahn No. 68, care ne rapórtă la cele orientale prin tră-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sătura caracteristică că tînărul remâne orb, după ce învinge pe dracul tot în acelaş mod ca şi în cele-l'alte basme.

«Trecênd în Orient, ni se presintă ca cea mai modernă recensiunea din Ceĭ patru-dece vezirĭ, Nóptea XVIII, p. 195 şi următ. Un tînăr învaţă necromanţia, este urmărit de meşterul seŭ, se transformă în baĭă, apoĭ în porumb; meşterul într'un coroĭu; el într'un trandafir, care cade la picĭórele împăratuluĭ; meşterul făcêndu-se lăutar, cere pentru cântecele sale numaĭ trandafir; dar cum se aprópie, trandafirul devine grăunte de meĭu; meşterul cocoş; dar un grăunte se face om şi-ĭ rumpe capul. O formă maĭ antică are acéstă luptă în 1001 Nopţĭ (nóptea 54—55). Un fecĭor de împărat este transformat de cătră un demon într'o maĭmuţă, păstrându-şĭ însă tóte facultăţile omenescĭ. Condus înaintea unuĭ Sultan, acest din urmă se miră de sagacitatea şi frumósa scrisóre a uneĭ maĭmuţe, şi chĭamă pe fiĭcă-sa să-ĭ arate o maĭmuţă aşa de minunată. Dar fiĭca era o vrăjitóre, şi îndată ce întră în odaiă, unde se afla prinţul-maĭmuţă, ea recunósce că e om, şi—rugată de tată-seŭ—se înduplecă a'l face ĭarăş om; se apucă dar la luptă cu demonul care 'l schimbase, şi transformă un fir de pĕr într'o sabiă cu care vrea să taie leul, formă sub care acest din urmă i se presintă; el se schimbă dar într'o scorpiă, pe când ea într'un şérpe; el într'un vultur, ea într'un vultur negru; el într'o pisică tărcată, ea într'un lup; el maĭ întăĭu verme în rodiă, apoĭ sîmbure de rodiă, ea cocoş; el într'un pesce, ea într'o stîncă; în sfîrşit se transformă amîndoĭ în doă flacărĭ. Sărind o scîntee în ochĭul maĭmuţeĭ, o orbi de un ochĭu, precum am vĕdut maĭ sus în basmul albanes; dar ea îl birui cu acest mod. Acéstă isbândă însă a fost fórte scumpă, căcĭ şi ea îşĭ perdu viaţa, fiind arsă de focul eĭ intern.

«Acest din urmă mod de luptă, pe care 'l întâlnim în 1001 de Nopţĭ, ne este fórte cunoscut din basmele românescĭ, unde şi feţĭ frumoşĭ şi balaurĭ se fac unul flacără galbenă, altul flacără roşiă, şi corbul care sbóră d'asupra lor móiă o aripă în seŭ şi stropesce pe fĕt-frumos, care-ĭ făgăduesce treĭ zmeĭ şi treĭ caĭ de mâncat, pe când aripa cea-l'altă o móiă în apă şi stropesce pe zmeŭ. De ex. «Spaĭma zmeilor» în basmele luĭ Fundescu etc.

"Ajungem în sfîrşit la forma cea maĭ veche, originară: forma mongolică din Ssiddi-kür, care se basédză pe indicul Vetâlapancavinçati, adică cele doă-decĭ şi cincĭ istorie ale unuĭ Vetala (vărcolac). In Ssiddi-kür introducţiunea formédză un fel de cercevea, în care se află cele-l'alte povestĭ. Şépte vrăjitorĭ aveaŭ o calfă; acesta fuge şi se schimbă într'un cal; frate-seŭ, cam prost, vinde calul tocmaĭ la aceştĭ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

vrăjitorĭ, carĭ îndată ce simt că este cal vrăjit şi că este tocmaĭ ucenicul lor, pe care 'l caută, vrĕŭ să-l înjunghie; calul fuge şi se face pesce, ceĭ şapte vrăjitorĭ se fac şapte bătlanĭ; el se face apoĭ porumb, eĭ şapte coroĭ; porumbul fuge şi se ascunde în sînul luĭ Nâgasena. Vrăjitoriĭ se transformă în cerşitorĭ (adică în Bhikshus =preoţĭ cerşitorĭ) şi rógă pe Nâgasena să le dea metaniile sale; porumbul se prefăcuse într'un globuleţ de metanii şi sfătui pe Nâgasena să le dea toţĭ globuleţiĭ, dar pe cel maĭ mare să-l ţină în gură. Aruncând dar metaniele, se fac vermĭ, şi vrăjitoriĭ găine, carĭ se pun de-ĭ mănâncă. Acum Nâgasena lasă să cadă globuleţul cel maĭ mare, care se face îndată om şi omóră pe cele şépte găine, carĭ murind se prefac în trupurĭ omenescĭ„.[37])

§ 38. In ciclul, urmărit de d. Gaster, ne întimpină:

1°. Un persecutor şi o victimă;

2°. Metamorfose bi-laterale active şi pasive.

Aci se mărginesce însă tótă asemĕnarea cu ciclul cela-l'alt.

Diferinţele între ambele sînt:

1°. Ciclul d-luĭ Gaster nu e cântec, ci poveste;

2°. Nu e dialog, ci acţiune;

3°. Victima nu este o fétă fugind de seducţiune;

4°. Chĭar unde apare o fétă pe scenă, nu ea este victimă, ci din contra;

5°. Persecutorul nu ĭubesce şi nu pretinde a ĭubi pe victima.

Ambele cicluri, să dicem x şi z, s'aŭ putut nasce dintr'un prototip comun y; dar bifurcarea acelui prototip s'ar urca într'o anticitate immemorială şi, o dată bifurcându-se, fie-care din cele doă exemplare emancipate va fi apucat o cale caracteristică independinte, unul producênd x', x'', x''' etc., cel-l'alt pe z', z'', z'''..., fără a se confunda vre-o dată unul cu altul în interesantele lor migraţiunĭ prin Asia şi prin Europa, unde s'aŭ întâlnit adesea la acelea-şĭ popóre.

Dacă originile exemplaruluĭ z, adecă ale ciclului d-luĭ Gaster, se perd în India, tot atât de antic póte să fie şi exemplarul x, a cărula străbatere în Carpaţĭ şi'n Pireneĭ trebuĭ să

37) Gaster, în *Convorbirĭ literare*, 1879, p. 232—4.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

fie fórte veche, iar fără comparaţiune şi mai vechiu cată a fi, negreşit, cuibul seŭ primordial în Persia.

Să nu uităm totuşi, încă o dată, că înrudirea între ambele cicluri, asemenate abia prin doă puncturi contra a cinci diverginţe, nu este o r e s u l t a n t ă, ci o simplă p o s i b i l i t a t e, şi încă de o natură fórte ecuivocă. In adevĕr, în locul *bifurcării*, nemic nu ne-ar împedeca de a admite ipotesa *amalgamării*: doă cicluri, cu totul diferite prin origine, s'aŭ putut amesteca pînă la un punct într'o epocă primordială, unul din ele primind ce-va dela cel-l'alt, saŭ chiar împrumutându-se ambele unul pe altul. Ipotesa bifurcării ar corespunde „dubletului„ în Linguistică; ipotesa amalgamării ar fi un fel de „etimologiă poporană„, *Volksetymologie*; în orĭ ce cas însă, este o i p o t e s ă, nemic mai mult, deşi o ipotesă instructivă.

§ 39. D. Gaster a scăpat din vedere un alt ciclu, care este mult mai apropiat de „Cucul şi turturica„, dar tot încă afară din sfera unei înrudirĭ sigure, a uneĭ filiaţiunĭ necontestabile.

Bătrînul Cantemir, descriind usurile nupţiale la Românĭ, ḑice că trimişiĭ mirelui cer dela părinţiĭ feteĭ să le dea c ă p r i ó r a, pe care o vînéză. Socriĭ respund că nu e la dînşiĭ, ci póte să fie la vecinĭ. Veḑênd însă că cu acésta nu scapă, eĭ scot o b a b ă. Nu-ĭ asta! — strigă peţitoriĭ: căprióra nóstră avea pĕr de aur, ochĭ de şoĭm, dinţi de mărgăritar, pept de gîscă, gît de lebedă etc., şi ḑacă nu nĭ-o veţĭ da, avem o g a r ĭ, carĭ s'o găséscă. Lucrul ajunge astfel la cértă, la amenińţărĭ, şi numaĭ atunci părinţiĭ arată de nevoe pe féta.[38])

Intocmaĭ astfel se petrece şi la căsătoria unuĭ Celt din Bretania. Intre peţitor şi aşa numitul apĕrător al feteĭ se încinge următorul viŭ d i a l o g î n v e r s u r ĭ:

Ar bazvalan.	*Peţitorul.*
Enn han ann Tad holl-galloudek,	In numele Tatăluĭ pré-puternic,
Ar Mab hag ar Spered-Meulet,	Al fiĭuluĭ şi sfîntuluĭ Duh,

38) Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, p. 131—2.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Bennoz ha joa barz ann ti-me
Muioc'h evit zo gan-i-me.

Ar breutaer.

Na petra 'teuz'ta, ma mignon,
Pa ne d-eo joauz da galon?

Ar bazvalan.

Eur goulming em boa em c'houldri,
Hag eur gudon em boa gat hi,
Ha setu digouet ar sparfel,
Ker prim hag eur barrad avel,
Ha ma c'houlmig en deuz spontet,
N'ouier doare pelec'h ma ost.

Ar breutaer.

Meurbed da gavann kempennet
Evit bea ker glac'haret;
Kribet e teuz da vleo melen,
'Vel ma iefez d'ann abaden.

Ar bazvalan.

Ma mignon, n'em godiset ket;
Ma c'houlmik wenn p'euz ket gwelet?
N'em bo, a vad, plijadur 'bed,
Ken n'em bo ma c'houlmik kavet.

Ar breutaer.

Da goulmik, n'em euz ket gwelet,
Na da gudon wenn ken-neubed.

Ar bazvalan.

Den iaouang, eur gaou a lerez.
Gwelet e bet gand re oa mez.

Fie bine-cuvîntare în astă casă
Şi mai multă bucuriă decât a mea!

Apărătorul.

Dară ce ai tu, amice,
De nu-ţi este inima voioasă?

Peţitorul.

Aveam eŭ o porumbiţă
Trăind în coteţ cu porumbul,
Dar iată c'a năvălit un şoim,
Iute ca şi vîntul:
Mi-a speriat porumbiţa
De a fugit nu se mai scie unde!

Apărătorul.

Şi totuşi eŭ te ved pré-gătit
Pentru un om atât de întristat:
Ţi-ai peptenat părul cel bălan,
Ca şi când ai merge la o horă.

Peţitorul.

Nu'ţi bate joc de mine, amice!
N'aţi veḑut voi alba'mi porumbiţă?
Eŭ nu voiu fi fericit în lume,
Pînă nu'mi voiu găsi porumbiţa.

Apărătorul.

Eŭ n'am veḑut porumbiţa ta,
Nici albul teŭ porumbel.

Peţitorul.

Îmi spui minciuni, tinere!
Trecătorii din afară aŭ veḑut'o

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Hag o nijal trezek da bors,
Hag o tiskenn bârz da liors.

Ar breutaer.

Da goulmik n'em euz ket gwe-
let,
Na da gudon wenn ken-neubed.

Ar bazvalan.

Ma c'hudon vo kavet maro,
Ma na zeu ked he far endro;
Mervel a rei ma c'hudon baour:
Me ia da welet dre ann nour.

Ar breutaer.

Harz! ma mignon, na iaffec'h
ket,
Me ia ma unan da welet.

Sburând spre curtea ta
Și lăsându-se în grădină.

Apĕrătorul.

Eŭ n'am vedut porumbița ta,
Nicĭ albul teŭ porumbel.

Petitorul.

Albul meŭ porumbel va muri
De nu-și va găsi soția;
Va muri bietul porumbaș...
Las'să caut eŭ prin ușă.

Apĕrătorul.

Stăĭ, amice! Nu e voe a trece!
Voĭu merge să vĕd eŭ singur.

(Intră în casă, de unde apoĭ se'ntórce după o clipă).

D'am liorz, ma mignon, onn bet
Na koulmik 'bed n'em euz kavet
Nemed eur frapad boukedou,
Bleuniou lila ha rozennou,
Ha dreist-holl eur rozennik gaer,
Savet e kornig ar voger.
Me ia d'he c'hlask d'hoc'h mar
keret,
Da lakat laouen ho spered.

M'am dus, amice, în grădiniță,
Dar n'am găsit porumbiță,
Ci o mulțime de florĭ,
Tot crinĭ și trandafirĭ,
Și mai ales un b o b o c e l
Înflorind în colț pintre tufe.
Mĕ duc să ți-l găsesc,
Ca să'ți fie inima voĭósă.

(Intră ĕrășĭ în casă, și revine cu o mică fetiță)

Ar bazvalan.

Braoik fe! koant hag a feson
Da lakat laouen eur galon!
Ma ve ma c'hudon ar c'hlizin,
Teufe da gouca war-n-ezhin.

Petitorul.

Deŭ, frumósă flóre,
Tocmaĭ să'nvesclésc inima!
Dacă porumbelul meŭ ar fi r o u ă,
S'ar lăsa pe dînsa...

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

(După o pausă)

Me ia da bignat d'ar c'hreunial;
Marse ma eet di, o nijal.

Ar breutaer.

Chomet, mignon kaer, gortoet,
Me ia ma unan da welet.

Mĕ voĭu sui eŭ în pod:
Dóră a nimerit acolo porumbiţa.

Apĕrătorul.

Maĭ stâĭ; dragă amice,
Mĕ duc eŭ-însumĭ.

(Se re'ntórce cu sócra)

D'ar c'hreunial d'al laę onn bet,
Na koulm e-bed n'em euz kavet,
Nemed ann damoezennik-man,
Hi chomet warlec'h he unan:
Lak-hi deuz da dok mar kerez,
Da gaout frealzidigez.

Ar bazvalan.

Kemend a c'hreun zo enn damoen,
Kelliez evn gand ma c'houlm wenn,
Dindan he eskel, enn he neiz,
Hag hi ker goustadik e kreiz.

Am fost în pod,
Dar n'am găsit porumbiţă,
Ci numaĭ acest s p i c:
Pune-ţi-l în pălăriă,
Ca să te maĭ mângâĭ.

Petitorul.

Câte grăunţe are spicul,
Atâţia puĭ va purta porumbiţa'mĭ
Cea albă sub aripĭórele'ĭ,
Stând ea în mijloc duĭósă.

(După o pausă)

Mont a rann d'ar park da welet.

Ar breutaer.

Harz, ma mignon, na iaffec'h ket,
Sotra refec'h ho potou ler;
Me ia ma unan enn ho lec'h.

Mĕ duc s'o caut la câmp.

Apĕrătorul.

Stâĭ, amice! opresce-te!
Îţĭ veĭ mănji frumoşiĭ păpucĭ.
Las'să mĕ duc eŭ pentru tine.

(Se re'ntórce cu bunica)

Ne gavann koulmik mod e-bed
Nemed eunn aval 'meuz kavet,
'Nn aval-ma, krizet a bell-zo,
Dindan ar ween, 'touez ann delio.
Enn ho jakotik likit hi,

N'am găsit nicăiriĭ porumbiţă,
Ci numaĭ acest m â r,
Mâr sbărcit de vechime
Sub arbore pintre frunde:
Pune-ţi-l în buzunar,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Da rei d'ho kudon da zibri.
Ha neuze na oclo ket mui.

Ar bazvalan.

Ma mignon, ho trugarekat:
'Vit ma krizet, eunn aval mad
Ne d-eo ket kollet he c'houez-
vad:
Met n'em euz c'hoant deuz aval'
bed,
Deuz bleun na deuz tamoen e-bed,
Ma c'houlmik renkann da gaouet,
Me ia ma unan d'he c'herc'het.

Ar breutaer.

Trou Doue! he-man zo potr fin!
Deuz'ta, ma mignon, deuz gan-in;
Da goulmik wenn ne ket kollet,
Me ma un em euz hi miret,
Em c'hambr, enn eur gaoud
olifant,
Ar biri a aour hag arc'hant.
Hag hi dreoig enn hi meurbed,
Ker probik, ker brao, ker fichet.

Dâ să'l mănânce porumbul teŭ,
Şi nu va mai plânge.

Petitorul.

Mulţumesc, amice!
O ródă bună, fie şi sbărcită,
Nu'şĭ perde profumul;
Dar mie nu-mĭ trebuĭ mărul
vostru,
Nicĭ flórea, nicĭ spicul,
Ci vréŭ a mea porumbiţă,
Şi voĭu găsi-o eŭ însumĭ.

Apĕrătorul.

O, Dumneḑeule! Ce şiret mai este!
Vino dară, amice, vino cu mine;
Porumbiţa ta nu s'a perdut:
Eŭ însumĭ am păzit'o
In odaiă într'o coliviă de sedef,
Cu gratie de aur şi de argint;
Ea este acolo, fórte voĭósă,
Fórte drăgălaşă, mândră şi gă-
tită.[39])

§ 40. Identitatea între formula de peţire celtică şi între cea românească este evidinte.

In opera mea despre *Căsătoria la Români*, la care lucrez de mai mulţi ani, voĭu da varianturile române şi voĭu indica alte paralelurĭ europeane şi asiatice ale acestei formule. Aci ne ajung cele doă specimene de mai sus, dela doă capete extreme ale Europeĭ, pentru a ne convinge pe deplin, că avem a face cu un ciclu separat, bine definit, cu totul independinte, care póte să se asemene cu alte ciclurĭ, dar nu să confundă cu ele.

39) Hersart de la Villemarqué, *Barzaz breiz, Chants populaires de la Bretagne*, Paris, 1867, p. 413-16.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In exemplarul celtic, ca să scape de persecutorul seŭ, féta se metamorfoséză succesivamente în:

copil — fl ó r e,
sócră — s p i c.
bunică — m â r,

afară de prima metamorfosă: p o r u m b i ţ ă: pe când elementul activ este p o r u m b e l, dar tot-o-dată ne apare ca r o u ă, şi se pare că tot dînsul este ş o ĭ m.

Acest ciclu, afară de antagonism, bi-lateralitatea metamorfoselor şi nuanţa cea religiósă, pe carĭ le aflăm de asemenea în ciclul d-luĭ Gaster, se maĭ aprópiă de Cucul şi turturica prin alte doă punctuarĭ:

1°. Dialog în versurĭ, nu narraţiune în proză, şi anume c â n t e c, ĭar nu b a s m;

2°. Luptă între un bărbat şi o fétă, pe care el o ĭubesce şi voesce s'o prindă.

Există însă, tot-o-dată, o mare diferinţă. Ceĭ doĭ luptătorĭ nu sînt aci puşĭ faţă 'n faţă, ci despărţiţĭ printr'un al treilea, carele nu se metamorfoséză. Féta nu apare de loc pe scenă. Nu maĭ vorbim de deosebirĭ secundare.

Dacă am admite că ciclurile x şi z s'aŭ desfăşurat dintr'un singur archetip y, apoĭ ar trebui să derivăm tot de acolo ciclul w, represintat prin cântecul cel nupţial. Ba ce-va maĭ mult. Am fi conduşĭ a presupune un sub-archetip v pentru cele doă tipurĭ poetice. Cu alte cuvinte, dintr'un archetip comun, caracterisat prin: „persecutor şi victimă+metamorfose bi-laterale+ nuanţă religiósă„, s'aŭ născut: 1° un tip prozaic, fără dialog, cu luptă între doĭ bărbaţĭ, excepţionalmente între un bărbat şi o fétă maĭ tare decât dînsul; şi 2° un tip poetic, în dialog, cu luptă între un bărbat şi o fétă gonită de el; din acesta din urmă s'aŭ bifurcat apoĭ „Cucul şi turturica„ pe d'o parte, pe de alta cântecul cel nupţial. Adecă:

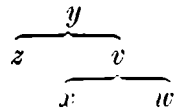

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Mai repetâm însă și de astă dată: în privința înrudirii directe chiar a cânteculuĭ nupțial cu balada metamorfoselor, tot încă este numaĭ o posibilitate, nu o resultantă.

Pentru a asigura acea filiațiune, orĭ-cât de ademenitóre ar fi ea, se cer nesce probe maĭ decisive, pe carĭ nu le avem.

A trece sub tăcere asemenĭ interesante coincidințe, carĭ— în orĭ-ce cas—deschid un noŭ câmp cercetărilĭ, ar fi fórte nemetodic; dar nu e tocmaĭ corect de a întemeĭa pe ele cu grabă alt ce-va decât o probabilitate.

§ 41. Ciclul cel prozaic, în care d. Gaster se încércă a găsi sorgintea baladeĭ Cucul și turturica, este, după Benfey, de o natură eminamente religiósă: el represintă lupta cea originară între partisanii Buddhismuluĭ și partisanii Brahmanismuluĭ.[40]) Și maĭ religios este cântecul cel nupțial, prin însăși natura sa rituală, făcênd parte integrantă din ceremonialul căsătorieĭ.

Fie cele treĭ cicluri înrudite saŭ nu, ceĭa-ce este indiferinte în casul de față, de ce óre n'ar fi de o natură analógă și balada metamorfoselor, unde s'a constatat la tot pasul presința unuĭ element religios?

Respunsul la acéstă întrebare noĭ nu'l vom căuta însă în Buddhism, ci într'o altă direcțiune maĭ apropiată, pe care nĭ-o indică extremul variant oriental al baladeĭ nóstre: în Persia.

§ 42. Paganismul persian a concurs, mediat saŭ immediat, la nascerea tuturor sectelor creștine dualistice.

Doă din acestea, manicheismul și paulicianismul, s'aŭ născut cele de'ntâiŭ, chiar în Persia saŭ la hotarele eĭ, în intervalul dintre secoliĭ III-VII.

Manicheismul și paulicianismul combinate aŭ produs, ce-va înainte de secolul X, secta bogomilică, căriia un popă

40) Benfey, *Pantschatantra, fünf Bücher indischer Fabeln, Märchen und Erzählungen*, Leipzig, 1859, t. 1, p. 411: „Dieser Kampf des Zauberlehrlings mit den Meistern scheint ursprünglich sich aus den vielfachen Zauberkämpfen zwischen buddhistischen und brahmanischen Heiligen, von denen die Legenden der Buddhisten berichten, gestaltet zu haben.„— Cfr. *Orient und Occident*, t 3 (1864), p. 374.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

bulgăresc n'a făcut decăt a-ĭ da o formă definitivă şi care— veḑĭ maĭ sus p. 249 — era aprópe egalmente încuĭbată în Bulgaria şi'n Romănia.

In fine, ce-va înainte de secolul XI, bogomilismul, respăndindu-se spre Occidinte, a contribuit la nascerea puterniceĭ secte a Albigensilor în Provenţa, carĭ recunosceaŭ ĕĭînşiĭ de a fi o ramură a Bogomililor.

Maĭ pe scurt, cele treĭ staţiunĭ ale creştinismuluĭ dualistic sînt: Persia — Dunărea de jos—Provenţa.

Cum óre se întîmplă, că anume aceste treĭ regiunĭ sînt tot-o-dată cele treĭ staţiunĭ ale baladeĭ poporane Cucul şi turturica, în care este atăt de manifest elementul religios şi care, în acelaşĭ timp, ne depinge într'un mod atăt de poetic tocmaĭ lupta între un principiŭ reŭ şi un principiŭ bun, adecă însuşĭ fondul doctrineĭ dualistice, însuşĭ sîmburele Parsismuluĭ?

§ 43. Cea maĭ bine cunoscută din sectele neo-manicheice, sînt Albigensiĭ.

D. C. Schmidt, prima autoritate în acéstă materiă, după ce vorbesce despre cărţile cele favorite ale acestor ereticĭ, adauge:

‹Outre ces livres, qui paraissent avoir été composés de pré‹férence pour les hommes plus instruits, la secte avait aussi ‹des écrits et même *des chants populaires dans les idiomes ‹nationaux* et qui n'ont dû être les moins curieuses de ses ‹productions. Tous ces ouvrages, qui seraient aujourd'hui pour ‹l'historien d'un si grand prix, l'inquisition les a détruits...,[41])

Inquisiţiunea putea să distrugă şi a şi reuşit a distruge cărţile; dar ‹cântecele poporane, se distrug ele óre vre-o dată prin jandarmĭ saŭ prin decrete?

Acele cântece poporane ale Albigensilor trebuĭaŭ să fi fost pline de imaginĭ poetice, judecând după puternica fantasiă

41) Schmidt, *Histoire et doctrine de la secte des Cathares ou Albigeois*, Paris 1849, t. 2, p. 2. — cfr. ibid. p. 163.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

care'ĭ făcea să-şĭ închipuéscă, de exemplu, că: 'Le principe 'mauvais est le soleil; la lune est son épouse, et par une 'rencontre mensuelle ils produisent la rosée qui tombe sur la 'terre„,[42])—ceĭa-ce ne amintesce, fie ḑis în trécăt, că 'n subvariantul românesc K principiul cel reŭ este legat cu s ó r e l e:

Pe-o aripă să te ieŭ
Şi să mi *te port prin sóre...*

În sfîrşit, metamorfosele cată să fi jucat şi ele un rol însemnat în poesia poporană a Albigensilor, de vreme ce cĭ credeaŭ în metempsicosă.[43])

Tóte acestea se aplică d'o potrivă bine la cele-l'alte secte creştine dualistice. Intre Albigensĭ şi Bogomilĭ nu era aprópe nicĭ o diferinţă pronunţată. Căt pentru Pauliciani şi maĭ cu sémă Manicheĭ, ne ajunge a aduce a-minte imaginaţiunea orientală şi contactul lor direct cu zoroastrismul.

§ 44. Din cele de maĭ sus resultă, că'n balada metamorfoselor seducĕtorul, principiul cel reŭ, nu póte fi decăt Satan. Cine însă este victima, principiul cel bun, frumósa fétă pe care demonul, după o lungă resistinţă, reuşesce a o învinge, deşi ea'l uresce?

Mitul, pe care'l căutăm, există la sectele dualistice din vécul de mijloc; şi nemic nu ne împedică de a'l crede împrumutat, ca şi fondul doctrineĭ lor, delà anticul paganism persian.

Iată legenda în cestiune:

Satan, după ce zidise lumea cea materială, vroĭa cu orĭ-ce preţ să facă pe om. Corpul a eşit cum a eşit, dar nu se mişca, lipsind sufletul. Atuncĭ demonul s'a decis a fura din cer un înger, pentru ca să'l bage în corpul cel ne'nsufleţit al omuluĭ. Însă cum să'l fure? Trebuĭa să'l înşele, să'l seducă pentru ca să'l prindă, trebuĭa să recurgă el-însuşĭ la fel de fel de travestirĭ pentru ca să nu se ghicéscă cine este...

42) Schmidt. op. cit. t. 2, p. 14.
43) Ib. p. 46-7.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Acéstă legendă trecea la dualiștĭ prin diferite variațiunĭ, unele cărturare, altele poporane, dintre carĭ numaĭ o parte aŭ ajuns pînă la noĭ.

„Les dualistes absolus — ḑice d. Schmidt— croient se tirer „d'embarras en attribuant la cause de la chute au Dieu „mauvais par le mythe suivant: le Dieu mauvais, jaloux de voir „le Dieu bon régner sur un peuple saint et heureux, et enviant à „ce peuple sa felicité inaltérable, *s'introduisit dans le ciel, prit là „figure d'un ange resplendissant de beauté et de lumière, et parvint „à se faire aimer des âmes célestes qui ne soupçonnaient pas „sa ruse; après les avoir, par mille séductions, attachées a „sa volonté, il leur persuada de le suivre sur la terre* etc.„[44])

Dominicanul Moneta din secolul XIII resumă acéstă doctrină în următórele cuvinte: „Diabolus, qui et Satanas dicitur, in„videns Altissimo, *caute ascendit in coelum Dei sancti, et ibi "c o l l o q u i o f r a u d u l e n t o praedictas animas decc„pit*, et ad terram istam et caliginosum aërem duxit...„[45])

Balada metamorfoselor nu este dară decăt acel „colloquium fraudulentum„, prin care demonul voesce să înșele pe înger, să'l atragă la sine, pentru ca să'l închidă apoĭ în corpul luĭ Adam: „quemdam Angelum lucis in eo summa vi inclusisse„, după expresiunea uneĭ alte fănțîne din vécul de mijloc.[46])

Acéstă legendă circula atuncĭ pintre sectele dualistice, după cum am maĭ spus, cu diferite variațiunĭ,[47]) carĭ însă tóte aveaŭ în vedere de a lămuri, în ce mod Satan, prin perfidiă, a isbutit a da corpuluĭ uman, fabricat de către dînsul, sufletul vieţeĭ, emanat dela Dumneḑeŭ.

In variantul persian modern G, desbrăcat deja de orĭ-ce nuanță religiósă, începutul maĭ păstréză ce-va din tendința cea originară: îngerul stă sus, aruncând cu petre în Satan, carele de jos îl amenință cu ghĭarele sale.

44) Schmidt, op. cit., t. 2, p. 25.
45) Ap. Hahn, *Geschichte der neu-manichæischen Ketzer*. Stuttgart, 1845, p. 68.
46) Ibid. p. 454.
47) Schmidt, t. 2, p. 68.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In variantul TP, Satan se preface şi el în ‘sfînt, pentru ca să pótă apuca pe ‘sfânta,, după cum şi'n variantul E el se transfiguréză în ‘înger, lîngă cel-l'alt “înger,...

Odată nemerită adevĕrata natură a baladeĭ metamorfosèlor, nu maĭ este greŭ de a întrevedé urmele archetipuluĭ pînă şi'n varianturile cele maĭ degenerate.

§ 45. Numaĭ prin legătura Albigensilor cu Bogomilismul se limpedesce trecerea cânteculuĭ nostru din Romănia în Proveņţa; numaĭ prin legătura Bogomilismuluĭ cu Paulicianismul şi Manicheismul, se explică, pe de altă parte, migraţiunea acestuĭ cântec din Persia în Romănia.

Un singur fapt maĭ remâne obscur.

Cum de nu se găsesce nicĭ un variant al baladeĭ metamorfoselor tocmaĭ la Bulgarĭ, deşi acolo, maĭ mult ca orĭ-unde, prinsese rădăcină secta bogomilică?

Perdut'o-aŭ eĭ, orĭ n'aŭ avut'o nicĭ o dată?

Este maĭ probabilă perderea, de óră-ce întroducerea acestuĭ cântec din Persia în Romănia, împreună cu Bogomilismul, trebuĭa să se fi întămplat prin Bulgaria.

Ipotesa, că Româniĭ ar fi putut să'l capete în evul mediŭ dela Pecenegĭ, dela Cumanĭ saŭ dela vre-un alt popor turanic, care'l va fi adus din Persia; ipotesă plausibilă la prima vedere şi care n'ar fi nicĭ ea cu mult în desacord cu resultatele dobândite în §-fiĭ precedinţĭ, căcĭ tot Bogomiliĭ din Romănia ar fi comunicat apoĭ cântecul în cestiune Albigensilor;—acéstă ipotesă nu este admisibilă din causa variantuluĭ TP. In adevĕr, balada ario-europeă s'a desfigurat din dată ce a trecut la Turanĭ, ba chĭar la Turaniĭ din Persia, *à fortiori* la ceĭ maĭ de departe; şi decĭ—dacă printr'un canal turanic ea s'ar fi re'ntors maĭ tărdiŭ Ario-europeilor, am vedé-o la aceştiĭa deja desfigurată, ceĭa-ce nu este. Varianturile române şi celе proveņţale sînt fără alăturare maĭ aprópe de G decât de TP. Cum dară s'ar puté admite, ca ele să derive dintr'un prototip analog cu TP?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dacă străbunii nostri n'aŭ primit acest cântec din Bulgaria, atunci este mai mult decât sigur că nici dela Turani nu l'aŭ luat, ci vom fi siliți a bănui, într'un asemenea cas, o veche propagandă pauliciană saŭ manicheică în Romănia, anterióră Bogomilismului propriŭ dis. Lucrul nu e tocmai cu neputință, mai ales dacă ne vom aduce a-minte cele disc la pag. 250-52 § 4.

§ 46. Noi am presupus în §-ful precedinte, că Bulgarii aŭ putut să pérdă ori să nu fi avut de loc balada metamorfoselor.

Ar fi nu mai puțin legitimă o a treia presupunere, și anume: cântecul în cestiune există la Bulgari, dar nu s'a scos încă la lumină.

Colecțiunile poesielor poporane bulgare, publicate de Bezsonov, frații Miladinovtzi, Ciolakov, Dozon etc. sînt departe de a ne da ce-va complet.

Se dice că Academia croată din Agram ar avé în momentul de față la dispositiune o colosală colecțiune inedită de cântece bulgare din Macedonia, consistând din vr'o 250,000 versuri, cari sînt mai cu sémă de un caracter m i t o l o g i c.

Este adevĕrat că colectorul lor, d. Vercović, faimosul descoperitor al pretinsei „Vede a Slavilor„, nu este tocmai o bună garanție de autenticitate; să nu uităm însă, în acelaș timp, că pînă și acolo unde el și-a permis de a falsifica în formă saŭ în amărunte, totuși fondul este poporan, și critica filologică—așa cum a ajuns ea în starea actuală a sciinței—lesne va puté să alégă neghina din grâŭ.[48])

A dice dară într'un mod categoric, că Bulgarii nu cunosc balada metamorfoselor, ar fi d'o cam dată pripit.

§ 47. Ori-cum ar fi, cu tóte lacunele ce mai sînt în argumentațiunea de mai sus și pe cari în parte noi înși-ne ne-am și făcut datoria de a le indica, credem a fi demonstrat că:

48) Cfr. Geitler, *Poetické tradice Thrákuo i Bulharuo*, Praha, 1878, passim.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1°. ‘Cucul şi turturica’ este de origine persiană, de'ntâiŭ paganică zoroastrică, apoĭ creştină manicheico-pauliciană;

2°. Din Persia, fie maĭ direct prin Manicheĭ saŭ prin Paulicianĭ, fie maĭ indirect prin Bogomilĭ, acéstă baladă a străbătut în România;

3°. Din România, tot prin proselitism religios, ea a petruns la Albigensiĭ din Provença.

Epoca acestor migraţiunĭ, circumscrisă prin apariţiunea doctrineĭ dualistice la Dunărea de jos şi prin desvoltarea secteĭ Albigensilor în Occidinte, este necesarmente între secoliĭ X-XI, póte chiar IX-XI; cela-ce probéză tot-o-dată, fie ḑis între parentesĭ, că aşeḑarea Românilor în Moravia este posterióră secoluluĭ X, de vreme ce eĭ aŭ dus acolo cu sine preţiosul cântec al metamorfoselor....

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

II.

POVESTEA NUMERELOR

la Români, la Slavi, la Francesi, la Evrei etc.

§ 1. Acelaşi metodă, care ne-a servit în studiul baladei Cucul şi turturica, ne va călăuzi acum în limpedirea unui alt monument, dacă nu tot aşa de poetic, cel puţin de o potrivă vechiu, al literaturei poporane a Românilor.

Să începem dară prin a cerceta:

I. Varianturile interne,

şi mai întâiu:

a) Variantûrile române.

§ 2. Intre aşa numitele „Cântece de stea şi de vicleim„, cu carî îşi petrece Românul în ajunul lui Moş-Crăciun, ne întimpină următórea aritmetică poporană:

1.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce 'nveţi pe şcolarî carte,
Spune'mi cine-i u n u l?
-- Unul, fiiul Marieî,
Cel ce 'n Cer locuesce
Şi pre noî ne stăpânesce.

2.

-- Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţi şcolariî carte,
Spune'mi mie ce sînt d o ă?
-- Doă table a luî Moîsi,
Unul fiiul Marieî,
Cel ce'n cer locuesce
Şi pre noî ne stăpânesce.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

3.

— Dascăle pré învețate
Cel ce'nveți în școlă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt t r e ĭ?
— Treĭ fețe Dumnedeescĭ,
Doă table a luĭ Moĭsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce'n cer locuesce
Și pre noĭ ne stăpânesce.

4.

— Dascăle pré învețate
Cel ce'nveți în școlă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt p a t r u?
— Patru sfinți Evangheliștĭ,
Treĭ fețe Dumnedeescĭ,
Doă table a luĭ Moĭsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce'n cer locuesce
Și pre noĭ ne stăpânesce.

5.

— Dascăle pré învețate
Cel ce'nveți în școlă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt c i n c ĭ?
— Cincĭ rânile Domnuluĭ,
Patru sfinți Evangheliștĭ,
Treĭ fețe Dumnedeescĭ etc.

6.

— Dascăle pré învețate
Cel ce'nveți în școlă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt ș é s e?
— Șése-s criniĭ Precisteĭ,
Cincĭ rânile Domnuluĭ,
Patru sfinți Evangheliștĭ etc.

7.

— Dascăle pré învețate
Cel ce'nveți la școlă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt ș é p t e?
— Șépte taĭnĭ Dumnedeescĭ,
Șése-s criniĭ Precisteĭ,
Cincĭ rânile Domnuluĭ,
Patru sfinți Evangheliștĭ etc.

8.

— Dascăle pré învețate
Cel ce'nveți în școlă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt o p t?
— Opt sînt fericirile,
Șépte taĭnĭ Dumnedeescĭ,
Șése-'s criniĭ Precisteĭ etc.

9.

— Dascăle pré învețate,
Cel ce'nveți în școlă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt n o ă?
— Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Cincĭ rânele Domnuluĭ etc.

10.

— Dascăle pré învețate
Cel ce'nveți la școlă carte,
Spune'mĭ mie ce sînt d e c e?
— Dece poruncĭ Dumnedeescĭ,
Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Șépte taĭnĭ Dumnedeescĭ,
Șése-'s criniĭ Precisteĭ etc.

11.

— Dascăle pré învețate
Cel ce'nveți la școlă carte,
Spune'mĭ ce sînt u n - s p r e - d e c e?
— Un-spre-dece-'s voscresnele,
Dece poruncĭ Dumnedeescĭ,
Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Șépte taĭnĭ Dumnedeescĭ etc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

12.

— Dascăle pré învĕţate
Cel ce'nveţĭ în şcólă carte,
Spune'mĭ ce sînt doĭ-spre-ḑece?
— Doĭ-spre-ḑece-'s Apostolĭĭ,
Un-spre-ḑece-'s voscresnele,
Ḑece poruncĭ Dumneḑeescĭ,
Noă cete îngerescĭ,
Opt sînt fericirile,
Şépte taĭnĭ Dumneḑeescĭ,
Şése's criniĭ Precistelĭ,
Cincĭ rânele Domnuluĭ,
Patru sfinţĭ Evangheliştĭ,
Treĭ feţe Dumneḑeescĭ,
Doă table a luĭ Moïsi,
Unul fiĭul Marieĭ,
Cel ce 'n cer locuesce
Şi pre noĭ ne stăpânesce.[1])

§ 3. Un alt variant s'a cules de d. S. F. Marian în Bucovina şi s'a reprodus acum ca broşura No. 6, sub titlul de ‘Originea cimiliturelor’, în interesanta colecţiune de ‘Basmele Românilor’ ce se publică într'un mod periodic de către librăria Dressnandt din Braşov.

Iată-l întreg:

‘Pe când umbla Dumneḑeŭ şi cu Sf. Petru pe pămînt, s'a întâlnit într'o ḑi dracul cu dînşiĭ, şi întrebându-l Dumneḑeŭ unde se duce, el iĭ rĕspunse: ‘Mĕ duc să cimilesc pe la casele ómenilor, şi omul acela care va deslega cimiliturele mele, va intra împărăţia ta; Iară acela care nu le va puté deslega, va fi al meŭ!’

‘Ḑicênd acestea, dracul s'a făcut nevĕḑut prin văzduh. Ĭată că înserase, şi Dumneḑeŭ cu Sf. Petru aŭ tras la o casă de mas. Gazda, bucurându-se că drumeţiĭ aŭ venit la el în sălaş, ĭ-a primit fórte bine, ĭ-a ospĕtat cu ceĭa ce a avut, şi după aceĭa le-a aşternut un pat să se culce.

‘Când eraŭ să adórmă cu toţiĭ, ĭată că şi dracul în chip de om întră în căsă, şi cum a întrat a şi început a cimili: ‘Cimel-cimel: ce e unul?’

‘Gazda nu scica ce să-ĭ respundă; Dumneḑeŭ însă, nefiind încă adormit, şi sciind pré-bine că acesta e dracul care a venit să moméscă pe om prin cimiliturele sale, iĭ respunse:

—La u n puţ bun
Mulţĭ voĭnicĭ s'adun!

‘Dracul cimili maĭ departe:

—Cimel-cimel: ce e doĭ?
—Omul cu d o ĭ ochĭ bine vede!

1) Anton Pann, *Versurĭ saŭ cântece de stea şi de vicleim*, Bucurescĭ, 1877, p. 51-60.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

—Cimel-cimel: ce e treĭ?
—Caseĭ cu t r e ĭ ferestre bine-ĭ şéde!
—Cimel-cimel: ce e patru?
—Carul cu p a t r u róte bine fuge!
—Cimel-cimel: ce e cincĭ?
—Mâna cu c i n c ĭ degete, bine prinde!
—Cimel-cimel: ce e şése?
—Plugul cu ş a s e boĭ, bine ară.
—Cimel-cimel: ce e şépte?
—Unde-s ş é p t e fete într'o şeḑétóre, şeḑétórea e plină.
—Cimel-cimel: ce e opt?
—Unde sînt o p t fecĭorĭ în casă,
Nu băga mâna'n feréstră,
Că nu-ĭ scóte-o sănătósă!
—Cimel-cimel: ce e noă?
—Să crăpĭ, drace, drept în doă!
—Cimel-cimel: ce e ḑece?
—Să pieĭ, drace, 'n apă rece!

'Vĕḑênd dracul, că tóte cimiliturele i le-a ghicit şi nesciind că era Dumneḑeŭ, a ţĭuit şi s'a făcut nevĕḑut.

'De atunci încóce dracul n'a maĭ cercat să înşele pe niminea cu cimiliturele sale, şi ómeniĭ aŭ rĕmas toţĭ aĭ luĭ Dumneḑeŭ.,

§ 4. Un al treilea variant, cules de d. P. Ispirescu în Muntenia, face parte dintr'un basm destul de lung, întitulat: 'Măzărel împărat,.

Un ştrengar, care nu avea altă stare decât 'treĭ bóbe de mazăre,, de unde'ĭ eşise şi porecla de *Măzărel*, înşélă pe un împărat de-l face să-ĭ dea pe féta în căsătoriă, trecênd de 'naintea tuturor de un om 'putred de bogat,. După un timp óre-care, trebuĭa să arate avuţia ce are, şi nu sciea de unde s'o ĭea. Atunci întră la învoiélă cu 9 draci, 'ómeni roşiĭ,, cu tocmélă ca tótă bogăţia lor să fie a luĭ, dacă le va ghici 9 ghicitorĭ; ĭar de nu, să le dea lor pe cel de'ntâiŭ copil ce i se va nasce. Dumneḑeŭ însă, sub chip de 'unchĭaş bătrîn şi neputinclos,, de care luĭ Măzărel îĭ fusese milă, se decise a'l scăpa, şi la nópte s'a culcat în aceĭaşĭ odaiă, ca să respundă el 'ómenilor celor roşiĭ, la ghicitórele lor.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

De aci, reproducem textualmente:

«După ce se culcară şi se stinse luminarea, un sgomot surd, ca de o vijeliă ce se aprópiă, se auḑi. Apoĭ o voce răguşită şi aspră ḑise:

— Măzărel împărat! Măzărel împărat!

— Ce poftescĭ? respunse unchiaşul.

— Nu te chem pe tine,—ḑise; pe Măzărel împărat îl strig.

— Tot una este, respunse unchiaşul; stăpânu-meŭ dórme; este obosit.

«Atuncĭ un sgomot de o mulţime de glasurĭ se auḑi, ca cum se gâlcevĭa cine-va. Apoĭ ĭarăşĭ se auḑi vocea de'ntâiŭ strigând:

— Măzărel împărat! Măzărel împărat!

— Ce este? respunse iarăşĭ unchiaşul.

— Ce a fi u n a?

— Una este luna, respunse bătrînul.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

«După aceĭa se făcu un vuet de socotĭaĭ că este ĭadul afară. Apoĭ altă voce ḑise:

— Ce a fi d o ă?

— Doĭ ochĭ în capul omuluĭ bine vede.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

— Ce a fi t r e ĭ?

— Unde sînt treĭ fete marĭ în casă, códa să nu-ţĭ bagĭ.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

— Ce a fi p a t r u?

— Carul cu patru róte bine umblă.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

— Ce a fi c i n c ĭ?

— Palma cu cincĭ degete bine te isbesce.

— Tu eştĭ, Dómne?

— Crăpĭ, drace!

«Atuncĭ se auḑi din noŭ nesce sgomote ca de tunete şi de trăsnete; se cutremuraŭ casele şi par'că sta să se cufunde pământul. Se auḑi ĭarăşĭ strigând pe Măzărel împărat, care se făcuse mititel şi nicĭ nu sufla. Tăcea mâlcă. Bătrînul respunse şi de astă dată. Apoĭ o altă voce ḑise:

— Ce a fi ş é s e?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

— Fluerul cu şése găurĭ bine resună.
— Tu eştĭ, Dómne?
— Crăpĭ, drace!
— Ce a fi şépte?
— Unde sînt şépte fraţĭ, să nu te amestecĭ în trebile lor.
— Tu eştĭ, Dómne?
— Crăpĭ, drace!
— Ce a fi opt?
— Plugul cu opt boĭ bine restórnă ţelina.
— Tu eştĭ, Dómne?
— Crăpĭ, drace!
— Ce-o fi noă?
— Unde sînt noă fete marĭ, casa remâne nemăturată.
— Tu eştĭ, Dómne?
— Crăpĭ, drace!

„Măzărel împărat, care auḑise tóte astea, nu putu să dórmă tótă nóptea, măcar că se făcuse linisce de puteaĭ auḑi o muscă; şi aştepta ḑioa ca mortul colacul.

„Adoua ḑi când se sculă, ĭea pe unchiaş de unde nu e. Eşi afară; când, ce se vĕḑă? Noă leşurĭ crăpate de ómenĭ roşiĭ, pe carĭ le dede corbilor de le mâncară...„[2])

§ 5. Din comparaţiunea celor treĭ varianturĭ române resultă:

1⁰. Primul variant, pe care'l vom formula prin AR, diferă fórte mult de cele-l'alte doă, BR¹ şi BR², nu atât prin forma versificată, pe care o întrevedem de asemenea în BR¹ şi chĭar în BR²:

— Ce a fi una?
— Una este luna...,

ci maĭ ales prin:

a) Natura sa eminamente religiósă dogmatică, ca şi când ar fi un catechism, pus în versurĭ pentru înlesnirea memorieĭ;

b) Preocupaţiunea sa didactică saŭ „dăscălésca„, care'l face să fie o adevĕrată carte poporană, ĭar nu o manifestaţiune nescrisă a poporuluĭ;

2) Ispirescu, *Legende şi basmele Românilor*, Bucurescĭ, 1872, part. I, p. 53-5.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

c) Repetiţiunea la fie-care cifră a tuturor cifrelor precedinţi de jos în sus, ceĭa-ce dă celor doă-spre-ḑecĭ strofe următórea cludată expresiune aritmetică:

1
2 1
3 2 1
4 3 2 1
5 4 3 2 1
6 5 4 3 2 1
7 6 5 4 3 2 1
8 7 6 5 4 3 2 1
9 8 7 6 5 4 3 2 1
10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1
12 11 10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

2°. Varianturile BR[1] şi BR[2] represintă unul şi acelaşĭ tip puţin diferenţiat, trecut pe nesimţite din poesiă în proză şi distins prin:

a) Caracterul seŭ de poveste, de felul acelora cărora Hahn, în clasificarea generală a basmurilor, le dă epitetul de *Turando* saŭ „basmurĭ cu ghicitorĭ„, citând, ca exemple, miturile luĭ Oenomaos, Atalante, Oedipos etc. la Grecĭ, Vafthrudnismal în Edda scandinavă şi altele;[3])

b) Natura sa cel mult mitologică, dar nicĭ de cum religiósă, şi cu atăt maĭ puţin dogmatică;

c) Inlăturarea orĭ-căriĭ preocupaţiunĭ didactice: este ce-va p o p o r a n n e s c r i s în tótă puterea cuvîntuluĭ, nu ce-va c ă r t u r ă r e s c.

Tipuluĭ B, represintat la noĭ prin BR[1] şi BR[2], maĭ aparţine un variant străin, pe care totuşĭ sîntem siliţĭ a'l despărţi de cele externe, fiindcă s'a născut pe pămîntul românesc şi ni se pare a fi tradus immediat din românesce, anume:

3) Hahn, *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig, 1864, t. 1, p. 54.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

β) Variantul săsesc.

§ 6. Nu vom reproduce textualmente şi nu avem nevoe nicĭ măcar de a traduce în întregul seŭ povestea nemţéscă din Transilvania, publicată de d. Haltrich sub titlul de: „Găsitor de mazăre„, pe care o vom formula prin BRS.

In adevĕr, totalitatea acestuĭ basm, aprópe fără nicĭ o deosebire, nu este alt ce-va decăt BR[2], dela care se depărtéză într'un mod maĭ simţit, apropiându-se saŭ chĭar identificându-se cu BR[1], numaĭ în partea finală.

In loc de „noă ómenĭ roşiĭ„ este aci un singur drac, căruĭa nu-ĭ respunde Dumneḍeŭ d'a-dreptul, ci prin gura luĭ Măzărel.

Urméză dialogul, după ce dracul promisese tînăruluĭ un castel şi noă porcĭ, dacă'ĭ va ghici cimiliturele:

„Ce este u n u l şi de preţ?

„Tînărul respunse: U n bun puţ în curte preţuesce mult pentru un gospodar.

„Dracul s'a mulţumit cu acest respuns şi a întrebat maĭ departe:

— Ce sînt d o ĭ şi de mare trebuinţă?

— Cine are d o ĭ ochĭ sănătoşĭ, lumea şi cerul îĭ sînt deschise; dacă'ĭ perde, totul i se 'nchide.

„Dracul, cam supĕrat că ĭarăşĭ s'a brodit respunsul, întrebâ maĭ încolo:

— Ce sînt t r e ĭ şi bine se întrebuinţéză?

— Când are cine-va o furcă cu t r e ĭ crăcĭ, póte să mănânce în linişte şi fînul nu-ĭ lipsesce.

„Se potrivĭa şi respunsul acesta. Dracul, ferbênd de mănĭă, maĭ întrebâ:

— Ce sînt p a t r u şi fórte de folos?

— Cine are p a t r u bune róte la căruţă şi p a t r u bunĭ telegarĭ, póte departe să mérgă.

— Ce sînt c i n c ĭ şi un lucru de trébă? maĭ întrebâ dracul cu ĭuţélă.

— Cine are c i n c ĭ boĭ bunĭ, póte să încarce o mare povară, căcĭ de-ĭ va lipsi cum-va al patrulea, va înhăma pe al cincilea.

— Ce sînt ş é s e şi de noroc? Respunde ĭute! ĭute!

— Cine are ş é s e pogóne de câmp, are un venit bun şi nu va cerşitori.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

— Ce sînt ș é p t e și de ispravă?

— Cine are ș é p t e feciorĭ voĭnicĭ, își isprăvesce orĭ-ce lucru în an și póte să se bucure.

— Ce sînt o p t și tocmaĭ cum trebuĭ?

— O p t fete, tocmaĭ o șeḑétóre.

'Dracul turba de furiă, veḑênd că tînerul ĭ-a ghicit așa de bine și ĭute tóte ghicitorile.

— Maĭ aștéptă! strigă el. De nu'mĭ veĭ respunde la a noua întrebare, tot al meŭ veĭ fi! Ce este n o ă și lucru bun?

— Sînt ceĭ n o ă porcĭ în coteț. Nu-ĭ așa? Și acuma eĭ sînt aĭ meĭ!

'Atuncĭ dracul fugi blăstĕmând, ĭar tînărul puse mâna pe castel și pe ceĭ noă porcĭ, etc.»[4])

§ 7. Iată acum comparațiunea între BR[1], BR[2] și BRS în privința fie-cărĭi cifre a-parte:

1=puț (BR[1], BRS)—luna (BR[2]);

2=ochĭ (BR[1], BR[2], BRS);

3=ferestre (BR[1])—fete (BR[2])—furcă tricórnă (BRS);

4=róte (BR[1], BR[2], BRS), pe lîngă carĭ în BRS 'caĭ»;

5=degete (BR[1], BR[2])—boĭ (BRS);

6=boĭ (BR[1])—fluer cu șése găurĭ (BR[2])—pogóne de câmp (BRS);

7=fete (BR[1])—fraț̆ĭ (BR[2], BRS);

8=fraț̆ĭ (BR[1])—boĭ (BR[2])—fete (BRS);

9=fete (BR[2])—porcĭ (BRS).

În BR[2] și BRS sînt de o potrivă 9 cifre; în BR[1] sînt 10, în realitate însă la întrebările a noua și a ḑecea nu se respunde acolo nemic.

Căte-trele varianturile se unesc pe deplin numaĭ asupra cifrelor 2 și 4, ceĭa-ce probézĭ că 'doĭ ochĭ» și 'patru róte» existaŭ cu o perfectă certitudine în prototipul român.

'Boĭ», 'fete» și 'fraț̆ĭ» se află de asemenea în tóte varianturile, dar cu nesce ecuivalințe cifrice diferite.

De tot isolate sînt: 'furca=3», 'pogóne de câmp=6» și

4) Haltrich, *Deutsche Volksmärchen aus dem Sachsenlande in Siebenbürgen*, Hermannstadt, 1877, p. 183-7.—Prima ediț̆iune: Berlin, 1856.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‘porcĭ=9’ în BRS; apoĭ ‘ferestre=3’ în BR[1]; şi ’n fine, ‘luna=1’ şi ‘fluer=6’ în BR[2].

Ferindu-ne de a trage din tóte acestea de o cam dată vre-o conclusiune generală, să trecem la:

II. Variantură externe,

între carĭ primul loc, cel puţin prin mulţime, ocupă:

a) Variantur̆ile proven̆ţale.

§ 8. Maĭ întâiŭ, ĭată variantul, publicat de d. Arbaud sub titlul de ‘Les noumbres’:

U n, fai lou pichot fiou de la viergi Mario,
Que benid' sie la ben lausado!

D o u s, es les tauros de Mose;
Un fai lou pichot fiou de la viergi Mario,
Que benid' sie la ben lausado!

T r e s, es la patrio;
Dous les tauros.....

Q u a t r e, es les quatre evangelistos de Diou
Que soun Jacques, Mathiou, Jean et Marc d'abriou;
Tres la patrio.....

C i n q, es les cinq plagos de Jesus-Christ;
Quatre les quatre evangelistos.....

S i e i, es les siei lampis que velhoun dins Jerusalem;
Cinq les cinq plagos.....

S e p t, es les sept joyos de la mero de Diou;
Siei les siei lampis.....

H u e c h, es les huech armetos
Que descendoun doou ciel en terro;
Sept les sept joyos.....

N o o u, es les noou offros de sant Jause;
Huech les huech armetos.....

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

D e z, es les dez coumandaments de Diou,
Noou les noou offros . . . .

O u n z e, es les ounze rayouns de la luno,
Dez les dez coumandaments . . . .

D o u z e, es les douze rayouns doou soureou,
Ounze les ounze rayouns de la luno,
Dez, es les dez . . . .

T r e z e, es les treze millo viergis,
Douze, les douze rayouns doou soureou.
Ounze, les ounze rayouns de la luno,
Dez, les dez coumandaments de Diou,
Noou, les noou offros de sant Jause,
Huech, les huech armetos descendudos doou ciel en terro,
Sept, les sept joyos de la mero de Diou,
Siei, les siei lampis que velhoun dins Jerusalem,
Cinq, les cinq plagos de Jesus-Christ,
Quatre, les quatre evangelistos de Diou,
Tres, es la patrio,
Dous, les tauros de Mose,
Un fai lou pichat fiou de la viergi Mario
Que benid' sie la ben lausado![5])

Adecă:

1=ʿfiĭul Marieĭ›;	7=bucuriele Maĭceĭ Domnuluĭ;
2=tablele luĭ Moĭse;	8=ʿfericirile›;
3=patriarchiĭ;	9=darurile sântuluĭ Iosif;
4=evangelistiĭ;	10=poruncele luĭ D-ḑeŭ;
5=rânele luĭ Crist;	11=raḑele luneĭ;
6=lâmpele ce ard în Ierusalim;	12=raḑele sóreluĭ;

13=treĭ-spre-ḑecĭ miĭ de fecĭóre.

La cifra 9, d. Arbaud aduce variantul:

Noou es, les noou freros de Sant Jause . . .,

ceĭa-ce nu ne luminéză cătuşĭ de puţin, ceĭ ʿnoă fraţĭ› ale

5) Arbaud, op. cit. t. 2, p 42—6.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

sântului Iosif fiind o particularitate biografică tot atât de obscură ca şi cele ‘noă daruri’ ale lui.

La cifra 8, noi am tradus pe ghicite ‘armetos’ prin ‘fericiri’, avênd în vedere mai cu sémă, că şi d. Arbaud observă aci într'o notă: ‘peut-être les huit *béatitudes*’.

Acest variant provenţal, pe care'l vom formula prin AP[1], se recitézá întocmai ca variantul român AR: la fie-care strófă se repetă de jos în sus tóte strófele precedinţi, formându-se astfel curiosul treunghiu aritmetic, semnalat mai sus în §-ful 5.

§ 9. Dd. Montel şi Lambert aŭ publicat un alt variant provenţal, fie AP[2], care diferă întru cât-va de AP[1] în caracterisarea cifrelor, şi anume:

1. Un, lou bon Dieu.
2. Dous, lous Testamens.
   Un, lou bon Dieu.
3. Tres, la Trinitat,
   Dous, lous Testamens,
   Un . . . . . .
4. Quatre, lous Evangelistas,
   Tres, la Trinitat,
   Dous . . . . . .
5. Cinq, las plagas de nostre Segne,
   Quatre, lous Evangelistas,
   Tres . . . . . .
6. Sieis, lous luns dou Temple,
   Cinq, las plagas de Nostre Segne,
   Quatre . . . . . .
7. Sept, las joias de Nostra-Dama,
   Sieis, lous luns dou Temple.
   Cinq. . . . . .
8. Ioch, las Beatitudas,
   Sept . . . . . .
9. Nòus, lous Anges,
   Ioch . . . . . .
10. Dech, lous Coumandamens,
    Nòus . . . . . ,
11. Ounze, las Estelas,
    Dech . . . . . .
12. Douge, lous Apôtres,
    Ounze, las Estelas,
    Dech, lous Coumandamens,
    Nòus, lous Anges,
    Ioch, las Beatitudas etc.[6])

Aci sînt numai 12 cifre, dintre carî 4, 5, 6, 7, 8 şi 10 coincidă cu AP[1].

Cifrele divergînţi sînt:

6) Montel et Lambert, *Chants populaires du Languedoc*, în *Revue des langues romanes*, 2-e série, t. 3 (1877), p. 78—9.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1=‘fiiul Marieĭ, (AP¹) — Dumneḍeŭ (AP²);
2=tablele luĭ Moïse — Testamenturile;
3=patriarchiĭ — Treimea;
9=fraţiĭ luĭ Iosif — îngeriĭ;
11=raḍele luneĭ — stelele;
12=raḍele sóreluĭ — apostoliĭ;
13=13 miĭ de fecióre — O.

Dd. Lambert şi Montel constată, că copiiĭ învaţă pe din afară acéstă enumeraţiune, ca un fel de prescurtare a catechismuluĭ.

§ 10. Un al treilea variant provenţal—AP³—este cel catalan, publicat de d. F. Pelay Briz sub titlul: ‘Los dotze nombres’:

Una n'es una
una sols una
la que va parí à Batlem
la Verge pura.
Jo vos las diré
las dotze paraulas que Cristo digué.

Duas son duas
las taulas de Moisés.
Una n'es una
una sols una
la que va parí etc.
Jo vos las diré
las dotze paraulas que Cristo digué.

Tres ne son tres
la Santissima Trinitat es.
Duas son duas etc.

Quatre son quatre
los quatre Evangelistas.
Tres son tres etc.

Cinch ne son cinch
las cinch llagas de Cristo.
Quatre son quatre etc.[7])

Şi aşa maĭ departe pînă la 12 inclusiv, unindu-se cu AP¹ numaĭ prin cifra 2, cu AP² prin cifrele 3, 9 şi 12, cu AP¹ şi AP² prin 4, 5 şi 10, ĭar diferind de ambele prin:

1=Sânta Fecióră;
6=‘las horas de la creu’=órele pe cruce?
7=bucuriele săntuluĭ Iosif;

7) Briz, *Cansons de la terra*, Barcelona, 1871, t. 3, p. 5—8.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

8=inimele drepte;

11=11 mii fecióre:

dintre carĭ înse 7 nu este decât un compromis între 7 şi 9 din AP[1], ĭar 11 o modificare a luĭ 13 tot de acolo.

De tot original este refrenul: ‘Vĕ voĭu spune cele doă-spre-dece cuvinte dise de Crist’, atribuind astfel Povestea Numerelor tocmaĭ Mântuitoruluĭ.

Este nu maĭ puţin interesantă particularitatea, pe care ne-o împărtăşesce d. Briz despre modul de a recita acest quasi-cântec. După ce se termină ultima strófă cu cifra 12, enumeraţiunea întrégă se repetă apoĭ în ordinea inversă, formând adecă următorĭul pătrat în locul treunghĭuluĭ din §-ful 5:

12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4
5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3
4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2
3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
					12					

O asemenea recitaţiune duréză, negreşit, césurĭ întregĭ, procurând Catalanilor o petrecere, pe care o póte aprecia numaĭ dóră un pasionat matematic.

§ 11. Cea maĭ ingeniósă parodiă populară provenţală a Povesteĭ Numerelor, este următorul cântec, întitulat ‘Luna luĭ Maĭŭ’:

1. Le prumié del més de mai,
Qu'embouiarei à mai mio?
U n o perdic que bolo, que bolo,
Uno perdic que bolo.

La întâiŭ Maĭu
Ce să trimit eŭ drăguţeĭ?
U n a pătîrniche ce sbóră, sbóră,
Una pătîrniche ce sbóră!

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

2. Le segoun del més de mai,	La doă Mariu
Qu'embouiarei à mai mio?	Ce să trimit eŭ drăguțeĭ?
D o s tourtourèlos,	D o ă turturele,
Uno perdic que bolo...	Una pătîrniche ce sbóră...!
3. Le tres del més de mai,	La treĭ Mariu
Qu'embouiarei à mai mio?	Ce să trimit eŭ drăguțeĭ?
T r e s pijouns blancs,	T r e ĭ porumbeĭ albĭ,
Dos tourtourèlos,	Doă turturele,
Uno perdic que bolo...	Una pătîrniche ce sbóră etc.

Așa urméză tot înainte, repetându-se mereŭ cifrele precedinți de jos în sus, pînă la 15 Mariu, când darnicul amant trimite drăguțeĭ sale—'c i n c ĭ-s p r e-ḍ e c ĭ buți cu vin'![8])

Vom formula acéstă imitațiune prin $A/_{1}P$.

D. Montel ne maĭ dâ, ca o altă parodiă a aceluĭași cântec, un joc copilăresc, 'une sorte de cheval fondu', unde unul din jucătorĭ spune cifra, ĭar alțiĭ trebuĭ ĭute să-ĭ găséscă o rimă, de exemplu:

Un?—lou lum;
Dous?—d'amellous;
Tres?—lou bres etc.[9])

In acest joc, care merge pînă la 12, dar probabilmente n'are a face cu Povestea Numerelor, cifrele precedinți nu se maĭ repetă tóte în ordinea inversă, despărțind cu desăvîrșire trăsura d i d a c t i c ă cea maĭ caracteristică a tipuluĭ A, dusă pînă la non-plus-ultra în variantul AP^{3}.

§ 12. Tot ca proveințale de origine, trebuesc considerate:

β) Varianturile francese,

dintre carĭ cel maĭ depărtat geograficesce, dar diferind în fond pré-puțin de AP^{2}, este variantul AF^{1}, conservat în Canada:

8) Montel et Lambert, op. cit. p. 85—6.

9) Montel, *Contes populaires*, în *Revue des langues romanes*, 1-e série, t. 3 (1872), p. 211.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

[—Dis-moi pourquoi u n?]
— Il n'ya qu'un seul Dieu.

— Dis-moi pourquoi d e u x?
— Il y a deux Testaments,
Il n'ya qu'un seul Dieu.

— Dis-moi pourquoi t r o i s?
— Il ya trois grands patriarches,
Il y a deux Testaments,
Il n'ya qu'un seul Dieu.

— Dis-moi pourquoi q u a t r'?
— Il y a quatre évangélistes,
Il ya trois grands patriarches etc.

Apoĭ urméză:

5=ʿcinq livr's de Moïse„;
6=ʿsix urn's de vin rempli's à Cana en Galilée„;
7=ʿsept sacrements„;
8=ʿhuit béatitudes„;
9=ʿneuf choeurs des anges„;
10=ʿdix commandements„;
11=ʿonz' cents mill' vierges„;
12=ʿdouze apôtres„.[1])

Prin cifrele 4 şi 10 AF[1] coincidă cu AP[1], AP[2] şi AP[3] tot-o-dată; prin 8 cu AP[1] şi AP[2]; prin 9 şi 12 cu AP[2] şi AP[3]; prin 1 şi 2 cu AP[2]; prin 3 cu AP[1]; prin 11 cu AP[3].

Puncturile de divergință de căte-trele varianturile provenţale sînt:

5=Pentateucul;
6=cófe de vin dela Cana;
7=Sacramentele.

D. Gagnon însoţesce acest variant canadian de următórea importantă notiţă:

ʿJe connais depuis bien longtemps cette ancienne ronde ʿque l'on pourrait parfaitement appeler une *ronde religieuse.* ʿL'exécution en est très-simple. Les danseurs se comptent

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹d'abord à haute voix, de façon que chacun d'eux se trouve ‹désigné par un nombre pair ou impair. Le chant commence ‹ensuite et la chaîne se met à tourner. On tourne ainsi con‹stamment, tantôt à droite, tantôt à gauche; mais quand les ‹chanteurs en sont au sixième couplet, et chaque fois que ‹ce sixième couplet se répète, tout le monde s'arrête, et, ‹pendant que l'on chante: *Six urnes de vin remplies*, les ‹danseurs désignés par un nombre pair se tournent, d'abord ‹à droite, puis à gauche, et font à leurs voisins de profonds ‹saluts. Ceux que designe un nombre impair font la même ‹cérémonie en sens inverse: le tout avec la gravité d'une ‹cérémonie religieuse. Puis, lorsque l'on chante: *A Cana en ‹Galilée*, les danseurs recommencent.› [10])

Iată dară Povestea Numerelor prefăcêndu-se într'un danț!

§ 13. Dela acel respect religios, pe care'l constată mai sus d. Gagnon, Francesului nu i-a fost greŭ de a sări la glumă.

Parodiele francese ale cânteculuĭ ce ne preocupă sînt de o varietate extremă, dar nu sînt sigure: asemĕnarea lor cu Povestea Numerelor după tipul A ar puté să fie fictivă.

Iată una în dialectul de lîngă Metz:

1-2. Ing et dousse,	Unul și doĭ,
Lès ôyes so boussent;	Gâscele se împing:
3-4. Treûhh et quouètte.	Treĭ și patru,
Lès ôyes so bèttent;	Gâscele se bat;
5-6. Cinq et hhihh,	Cincĭ și șése,
Lès ôyes so bihhent...	Gâscele se légănă, etc.[11])

Acéstă parodiă — fie $A/_1F$ — merge așa pînă la 12, dar cîfrele nu se repetă, după cum nu se repetă nicĭ în cele doă următóre.

Parodia $A/_2F$, din departamentul Yonne, este tot pe atât de trivială, pe cât de nesărată este cea precedinte.

10) Gagnon, op. cit. p. 298—304; cfr. ib. p. 369-71.
11) *La Mélusine*, 1877, p. 171.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Iat'o:

1-3. Un, deux, trois,
La culotte en bas;
4-6. Quatre, cinq, six,
Levez la chemise;
7-9. Sept, huit, neuf,
Tapez sur le boeuf;
10-12. Dix, onze, douze,
J'ai les fesses toutes rouges.[12])

Dacă nu mai ingenióssă, cel puţin mai practică, este parodia $A/_3F$, din departamentul Jura. Lucrătorii dela drumul de fer, când bat parii în pămînt, însoţesc loviturele în tact de următorul cântec:

1. En voilà une,
La jolie une;
Une s'en va,
Ça ira;
Deux s'en vient,
Ça va bien!

2. En voilà deux,
La jolie deux;
Deux s'en va,
Ça ira;
Trois s'en vient,
Ça va bien!

3. En voilà trois,
La jolie trois, etc.[13])

Tóte astea, mai repetâm încă o dată, ar puté să fie de tot străine tipului A, şi chiar Povestii Numerelor în genere. O parodiă bine asigurată, necontestabilă, nu este decât variantul provenţal $A/_1P$.

§ 14. Părăsind pe un moment Franţa, unde ne vom întórce mai la vale, să trecem acum peste Pireneï la:

γ) Variantură portugese,

carï, deşi fórte originale, ni se par totuşi a fi străbătut în Portugalia anume din Provenţa.

12) Ibid. p. 78.
13) Ib. p. 218.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Se scie că 'n evul-mediŭ, anume între secoliĭ XI-XIII, literatura provenţală, cultă şi poporană, cea religiósă ca şi cea profană, a exercitat o influinţă simţită asupra mişcăriĭ intelectuale portugese.[14])

Orĭ-cum ar fi, Povestea Numerelor a reuşit a se localisa în Portugalia atăt de bine, încăt a căpĕtat acolo un aer *sui generis*, o individualitate propriă în comparaţiune cu exemplarele provenţale, şi chĭar cu cele-l'alte exemplare europene. Ce-va maĭ mult; varianturile portugese, după cum ne vom încredinţa îndată, nu pot proveni din cele provenţale cunoscute, ci ne fac a bănui un variant retăcit, un variant mixt, în care se contopĭa tipul A cu tipul B, pe când actualmente noĭ n'am găsit în Provenţa nicĭ o urmă de tipul B, atăt de respăndit la Românĭ.

§ 15. D. Coelho cunósce treĭ saŭ patru varianturĭ portugese.

Variantul ABP[1] a perdut forma dialogică, devenind curat narativ:

1. U m e' nosso Senhor Jesu Christo.
2. D u a s sao as duas tabuas de Moysés,
   Um e' nosso Senhor Jesu Christo.
3. T r e s sao as tres pessoas da Santissima Trindade,
   Duas sao as duas etc.[15])

După 1=Crist, 2=tablele luĭ Moĭse şi 3=Trinitatea, merge aşa pînă la 12:

4=evangelistiĭ;
5=ranele luĭ Crist;
6=luminărĭ sănţite;
7=Sacramentele;
8=corurĭ de îngerĭ;
9=templurĭ;
10=porunce;
11=11 miĭ fecĭóre;
12=apostoliĭ.

14) Braga, *Historia da litteratura portugueza*, Porto, 1876, p. 32-42.
15) Coelho, *Romances sacros*, în *Romania*, t. 3 (1874), p. 272.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Acest variant, ca și cele-l'alte portugese, servă drept descântec, mai ales contra draculuĭ. La finea luĭ se adauge următórea strofă:

Sete raios leva o sol!	Ṣépte raḍe are sórele;
Sete raios leva a lua!	Ṣépte raḍe are luna;
Arrebenta para ahi nabo,	Pleĭ de aci, drace,
Que esta alma nao é tua!	Căcĭ acest suflet nu e al teŭ!

o strofă care se pare a fi luată dintr'un alt variant, căcĭ '7=Sacramentele, nu se împacă cu '7=raḍele sóreluĭ,.

Prin acest final, orĭ de unde ar veni el, ĭată-ne strămutaţi pe neașteptate în elementul a n t i-d e m o n i a c al tipuluĭ B, element despărut cu desăvîrșire din varianturile proveņtale cunoscute și din cele francese.

§ 16. Variantul ABP[2] se bucură în Portugalia de o veche celebritate juridică.

El se află înregistrat în următorul mod în procesul Anneĭ Martins, pe care inquisiţiunea din Lisabona a condamnat'o în secolul XVII a fi arsă de viuă, ca vrăjitóre și fermecătóre:

—Custodio queres ser solto?
—Elle respondia:
Em graça de Deus quero.

1. —Dize-me um que, é só Deus, amen;
2. Dize-me deus, que sao as tabuinhas de Moysés;
3. Dize-me tres; as tres sao os tres patriarchos de Jacob;
4. Dize-me quatro, que sao os quatro Evangelistas Lucas Marcus e Matheus;
5. Dize-me cinco, que sao as cinco chagas de N. S. I. Christo;
6. Dize-me seis, que sao os seis cirios bentos,
   Que a virgem accendeu
   Quando seu bento filho nasceu;
7. Dize-me sete, sao os sete goivos que goivaram a Virgem Maria;
8. Dize-me oito, que sao os oito corpos dos Santos ou os oito corpos christaos que estao em Massarelos;

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

9. Dize-me nove, que sᾶo os nove anjos;

10. Dize-me dez, que sᾶo dez mandamentos;

11. Dize-me onze, que sᾶo os onze mil virgens;

12. Dize-me doze, que sᾶo os doze Apostolos;

13. Dize-me treze, que sᾶo
As treze varinhas do sol
Que arrebentam ao diabo
Do pequeno até ao maior.

Acest variant, care merge pînă la 13, conservă, cel puţin în parte, forma dialoguluĭ, diferind tot-o-dată de variantul cel narativ ABP[1] prin cifrele:

3=Trinitatea (ABP[1]) — Patriarchiĭ (ABP[2]);
7=Sacramentele — bucuriele Maĭceĭ Domnuluĭ;
8=corurĭ de îngerĭ — móşte de sfinţĭ;
9=templurĭ — îngerĭ;

afară de 13=raḍele sóreluĭ „carĭ alungă pe toţĭ draciĭ dela mic pînă la mare.„

Trebuĭ să maĭ adaugâm, că unul dintre ceĭ doĭ vorbitorĭ este aci specificat; *Custodio*, adecă „îngerul păzitor„, pe când în ABP[1] acest personagĭu se menţionéză numaĭ în titlu: „Oraçᾶo de S. Custodio„, dar nu în text.

Anna Martins—ḍice dosarul procesuluĭ—repeta de treĭ orĭ acest descântec, cu care, „sempre com bom successo„, scotea pe dracĭ din bĭeţiĭ păcătoşĭ;[16]) nu ni se spune însă, dacă se repetaŭ la fie-care strofă tóte cifrele precedinţĭ, ca în generalitatea tipuluĭ A.

Nu este fără interes, că la cifra 4 se menţionéză numaĭ t r e ĭ evangelişti, ca şi când n'ar fi fost sigur numele celuĭ de al patrulea. Asupra acestuĭ punct, indiferinte în aparinţă, noĭ vom maĭ reveni maĭ jos.

§ 17. Cel maĭ important variant portuges este ABP[3].

16) Coelho, op. cit. p. 274.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Aci conversaţiunea se petrece pe faţă între ‘Îngerul păzitor, şi ‘diavolul,.

Fie-care strofă se începe prin:

D.—Custodio, amigo meu.	— Păzitorule, amicul meŭ.
C.—Custodio sim, amigo nɔo.	— Păzitor sînt, amic nu.
D.—Dize-me as santas palavras,	— Ḑi-mĭ cuvintele cele sfinte,
Dize-m'as ditas e retornadas....	Ḑi-mĭ vorbele şi respunsurile....

apoĭ urmézĕ:

— Eu te digo duas etc.,

repetându-se la fie-care cifră tóte cifrele precedinţĭ.

Prima strofă, care cuprindea caracterisarea luĭ 1, lipsesce:

Cele-l'alte cifre sînt:

2=tablele luĭ Moïse;	6=luminările sănţite;
3=Trinitatea;	7=Sacramentele;
4=evangeliştiĭ;	8=fericirile;
5=ranele luĭ Crist;	9=lunele de sarcină ale S. Fecióre;

10=poruncele;
11=11 miĭ fecióre.

Cifra 12, care încheiă şirul, este caracterisată într'un mod cam analog cu finalul variantuluĭ ABP[1]:

—Eu te digo doze;	—Eŭ îţĭ ḑic doă-spre-ḑecĭ;
Doze raios tem o sol,	Doă-spre-ḑecĭ raḑe are sórele,
Doze raios tem a lua;	Doă-spre-ḑecĭ raḑe are luna;
Rebenta d'ahi, diabo,	Plecĭ de aci, drace,
Que esta alma nɔo é tua.	Căcĭ acest suflet nu e al teŭ!

D. Coelho, constatând că descântecul de maĭ sus este fórte respândit în Portugalia şi că 'n unele sub-varianturĭ ‘îngerul păzitor, e înlocuit prin ‘Sântul Ciprian,, adaugă:

‘Poporul asigură, că în acest dialog dracul se'ncércă a răpi ‘sufletul adversaruluĭ seŭ, fie Custodio, fie Ciprian, şi că 'n

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‘adevĕr, dacă sântul ar greşi într'un singur respuns, ‘ar fi perdut.,

Eĭ bine, tocmaĭ acéstă sbucĭumare a demonuluĭ contra sufletuluĭ, şi tocmaĭ acéstă consecinţă pentru suflet la cas de nedeslegarea enigmelor, elemente cu totul străine tipuluĭ A, sînt trăsurele cele maĭ caracteristice ale tipuluĭ B, după cum am veḑut'o în BR[1], BR[2], BRS, şi vom maĭ vedé maĭ jos. Varianturile portugese formézĕ dară pe deplin un dibacĭu compromis între tipurile A şi B, adecă un al treilea tip AB. O asemenea amalgamă însă ar fi imposibilă, dacă Portugesiĭ, saŭ cel puţin Proveṇţaliĭ, n'ar fi cunoscut tipul B alăturĭ cu tipul A.

§ 18. Tot din Proveṇţa, probabilmente însă prin intermediul frances, derivă:

δ) Varianturile celtice,

dintre carĭ unul a făcut atăta sgomot în lumea sciinţifică, a stîrnit atătea certe, bănuelĭ, loviriĭ şi apĕrărĭ, încăt posedă astăḑĭ o literatură întrégă, compusă din cărţĭ, broşure şi articolĭ de prin ḑiare, tóte însă străine metódeĭ comparative pe o scară întinsă, ceĭa-ce le-a împedecat de a reversa o raḑă de lumină asupra cestiuniĭ.

§ 19. Vicontele Hersart de la Villemarqué, în capul colecţiuniĭ sale de ‘Cânturĭ poporane ale Bretanieĭ,, încoronată de Academia Francesă şi pe care noĭ o cunóscem în a şesea ediţiune, a pus—între ‘cânturĭ mitologice,—o lungă bucată întitulată *Ar rannou*: ‘Les séries ou le druide et l'enfant,.

Bucata se începe prin:

Ann drouiz.

—Daik, mab gwenn Drouiz; ore;
Daik, petra fel d'id-de?
Petra ganinn-me d'id-de.

Ar bugel.

—Kan d'in euz a eur rann,
Ken a oufenn breman . . . ,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Druidul întrébă mereŭ pe copil: ce vreĭ să-ţĭ cânt? Copilul cere succesivamente ‘şirul numĕrului’: unul căte unul dela 1 pînă la 12. Druidul caracterisă fie-care cifră pe rînd, repetând în acelaşĭ timp de jos în sus pe tóte cele precedinţĭ, întocmaĭ după cum am veḑut în generalitatea tipuluĭ A.

Cele maĭ multe cifre nu sînt caracterisate printr'o singură equivalenţă, ci printr'o aglomeraţiune.

Aşa:

1=mórtea ‘nevoĭa unică, tatăl durerĭĭ’;

2=doĭ boĭ înhămaţĭ la o scóĭcă şi murind de obosélă;

3=treĭ părţĭ ale lumiĭ, — treĭ începuturĭ şi treĭ sfîrşiturĭ ‘pentru om ca şi pentru ştejar’, — treĭ crăimĭ ale luĭ Merlin ‘pline de fructe de aur, de florĭ strălucite, de copilaşĭ rîḑetorĭ’;

4=patru cuţĭ ale luĭ Merlin ‘pentru a ascuţi săbiele vitejilor’;

5=cincĭ zóne pămîntescĭ, — cincĭ vécurĭ, — cincĭ stâncĭ ‘peste sóra nóstră’;

6=şése copilaşĭ de céră ‘înviuaţĭ prin puterea luneĭ’, — şése ĭerburĭ de léc ‘într'un mic cazan, unde piticul amestecă beutura, ţinênd degetul cel mic în gură’;

7=şépte sorĭ şi şépte lune, — şépte planete ‘împreună cu Găina’, — şépte elemente ‘cu făina aeruluĭ’;

8=opt vînturĭ, — opt focurĭ ‘cu Marele Foc, aprins în luna luĭ maĭu pe muntele resboĭuluĭ’, — opt vacĭ albe ‘ale Dómneĭ’ păscênd érbă ‘pe insula cea adîncă’;

9=noue mănuţe albe ‘pe mésa arieĭ lîngă turnul Lezarmeur’, —noue mume plângênd, — noue vestale ‘danţând cu florĭ în cosiţe şi cu rochiĭ de lână albă, împregĭurul fântîneĭ, la lumina luneĭ pline’, — scrófa cu ceĭ noue purceĭ la uşa coteţuluĭ, ţipând ‘mic! mic! mic! ĭute la mâr! bătrînul gligan va să vĕ înveţe!’

10=ḑece corăbiĭ duşmane venind dela Nantes, ‘vaĭ vouĕ! vaĭ vouĕ! ómenĭ dela Vannes!’

11=un-spre-ḑecĭ preuţĭ înarmaţĭ ‘fugênd dela Vannes cu

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

săbiĭ sfărămate, cu haĭne săngerate, cu beţe de corn, din 300 ce eraŭ„;

12=doă-spre-ḑecĭ lune şi doă-spre-ḑecĭ semne ale zodiaculuĭ. —doă-spre-ḑecĭ semne la resboĭu„ etc.[17])

D. de la Villemarqué începe prin a da următórea noţiune generală despre acéstă curiósă bucată:

‘La pièce qui ouvre ce recueil est une des plus singulières ‘et peut-être la plus ancienne de la poésie bretonne. C'est un ‘dialogue pédagogique entre un Druide et un enfant. Il con‘tient une sorte de récapitulation, en douze questions et douze ‘réponses, des doctrines druidiques sur le destin, la cosmogo‘nie, la géographie, la chronologie, l'astronomie, la magie, la ‘médecine, la métempsycose...„

Unde va fi găsit tóte acestea în cântul de maĭ sus, d. de la Villemarqué nĭ-o lîmuresce fórte ingenios pe cincĭ pagine îndesate de note, carĭ ne'nvaţă, de exemplu, că ‘scrófa cu ceĭ noue purceĭ„ este un simbol mitologic al Celţilor, represintat pe o medaliă în Montfaucon, menţionat în legende şi 'n cronice locale, şi aşa maĭ încolo.

§ 20. Mulţĭ aŭ primit fără control descoperirea d-luĭ de la Villemarqué.

Unul din erudiţiĭ francesĭ ceĭ maĭ distinşĭ, competinte maĭ cu sémă în studiele celtice, reposatul Roget de Belloguet, o luase de tot la serios, ḑicênd că: ‘elle nous révèle peut-être ‘la méthode particulière que les Druides, qui repoussaient tout ‘enseignement écrit, employaient avec les enfants.„[18])

Dar furtuna n'a zăbăvit a isbucni.

Dd. Le Men, d'Arbois de Jubainville, Luzel şi alţiĭ aŭ atacat succesivamente, în întreg saŭ în parte, colecţiunea d-luĭ de la Villemarqué.[19])

17) Villemarqué, op. cit. p. 1 şi urm.

18) Belloguet, *Ethnogénie gauloise*, t. 3, *Le génie gaulois*, Paris, 1868, p. 360—62.

19) Cfr. maĭ cu sémă Luzel, *De l'autenticité des chants du Barzaz-Breiz*, St. Brieuc, 1872.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Intre cele-l'alte, s'aŭ găsit în Bretania, în vr'o 50 de varianturĭ care de care maĭ cîudate, o galimatiă în limba celtică, întitulată *Gousperou ar Ranet* ‘Vesperele bróscelor’.

Iată un specimen în traducere francesă:

‘1=Demi-soleil à Marie: passe le soleil à Marie.

‘2=Deux propriétaires qui parient: passe au large, tu feras bien.

‘3=Trois bagues d'argent pour jouer. Passant, dis-moi, où sont ‘les trois fils du logis?

‘4=Quatre vaches d'un noir de mûre, traversant des terres, des ‘terres...

‘5=Cinq canards chantant *l'Exaudi*.

‘6=Six frères, sept soeurs.

‘7=Sept soleils, sept lunes.

‘8=Huit petits batteurs sur l'aire: battant des pois, battant des ‘pampres; ils battent sur l'aire en se tenant par la main.

‘9=Neuf prêtres armés revenant de Nantes, avec leurs épées bri‘sées, leurs chemises sanglantes: le plus rude gars qui lève la tête ‘tremble en les voyant.

‘10=Dix chariots tout neufs, qui ne cessent de gémir, en grand ‘danger de périr.

‘11=Grognant et regrognant, onze truies toutes semblables allant ‘à l'accouplement.

‘12=Douze épées amies démolissent le bout du pignon menu comme ‘son.’

D. de la Villemarqué nu ascundea nicĭ de cum, ba încă a spus'o -- póte—el cel de'ntâiŭ, că o asemenea galimatiă există la Bretonĭ; criticiĭ seĭ însă aŭ pretins că numaĭ ea există în realitate, ĭar ‘cântul mitologic’ nu este decăt o născocire, o falsificare, o contra-facere artistică a aceleĭ galimatie.

Unul din eĭ, d. Lejean, dice:

‘On peut se demander comment on a pu tirer de cette folie ‘en douze couplets le chant réellement beau des *Séries*. Rien ‘de plus simple: on a conservé la charpente, le rythme, ‘quelques vers du texte; sur le reste, on a plaqué des vers ‘nouveaux dont l'ensemble forme un résumé complet de la ‘mythologie celtique.’ [20])

20) Lejean, *La poésie populaire en Bretagne*, în *Revue celtique*, t. 2 (1873), p. 61.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In mersul firesc al lucrurilor, parodia se nasce din serios, nu vice-versa. Nimĕnuĭ n'a venit în minte de a susţine, bună óră, că Povestea Numerelor la Proveņţalĭ s'a născut din parodia proveņţală $A/_1P$, aprópe tot atăt de absurdă ca şi parodia celtică de maĭ sus.

Explicaţiunile cele druidice ale d-luĭ de la Villemarqué pot fi false, fără ca totuşĭ să fie fals însuşĭ cântul, cel puţin fără a fi fals în totalitatea luĭ.

Criticiĭ nu şĭ-aŭ dat cea maĭ mică ostenélă de a studia cestiunea într'un mod comparativ pe o scară vastă.

Ne vom mărgini d'o cam dată de a atrage atenţiunea asupra unuĭ singur punct.

D. Villemarqué n'a cunoscut şi n'a putut să cunósca variantul transilvan BRS.

Cum de se întîmplă dară, că ‘ceĭ 9 purceĭ, din variantul celtic se regăsesc tocmaĭ în Ardél; şi-ĭ vom maĭ revedé maĭ la vale în §-ful 28, deşi împuţinaţĭ la numĕr, într'un variant slavic tot al tipuluĭ B?

Noĭ credem, că varianturile celtice, fie cele serióse, fie cele burlesce, provin tóte din amestecul tipuluĭ A cu tipul B; un amestec însă de o altă natură, negreşit, decăt acela al varianturilor portugese.

Vom formula dară cântul cel pretins druidic al d-luĭ Villemarqué prin ABG, ĭar parodia prin $AB/_1G$.

Însă Celţiĭ din Bretania maĭ posedă şi tipul curat A, cel puţin într'un:

ε) Variant latin.

§ 21. D. Villemarqué cunósce acest variant —AGL— în doă exemplare aprópe identice: cel întâĭu, publicat de preutul Tanguy Guéguen la 1650; cel-l'alt, comunicat de abbatele Henry.

Ĭată începutul după ambele:

Guégen:	*Henry*:
—Dic mihi quid unus?	

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

—Unus est Deus
Qui regnat in coelis.

—Unus est Christus
Qui regnat Deus.

—Dic mihi quid duo?
—Duo sunt Testamenta,
Unus est Deus, etc.

Apoĭ respunsurile comune ambelor:

3=Patriarchiĭ;
4=Evangeliştiĭ;
5=Pentateucul;
6=urnele în Cana Galileeĭ;
8=fericirile;
9=coruri de îngeri;
10=poruncele;
11=stelele luĭ Iosif.

Puncturile în divergință:
7=Sacramentele — luminările;
12=apostolii — articolii credinţeĭ.[21])

Este de observat coincidința acestuĭ variant cu cel frances din Canada sub raportul luĭ 5=‹Pentateucul› şi 7=‹urnele în Cana Galileeĭ›; doă ecuivalinţe, pe carĭ nu le găsim de loc în varianturile proveņtale.

γ) Variantură italiane.

§ 22. Din Italia noĭ nu cunóscem nicĭ un representante direct, saŭ cel puţin sigur, al vre-unuĭa din cele treĭ tipurĭ A, B şi AB.

Se află însă o mulţime de cântece poporane enumerative, fórte asemenate cu presupusele parodie proveņtale şi francese ale tipuluĭ A, carĭ totuşĭ, ca şi acelea maĭ tóte, ar puté să fie în realitate fără nicĭ o înrudire genetică cu Povestea Numerelor.

La Neapole, bună óră, se aude:

Uno, doje e tre!
Lu papa nun è re,
Lu re nun è papa,

Una, doă, treĭ!
Papa nu e rege,
Regele nu e papă,

21) De la Villemarqué, op. cit. p. 16-17.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

La vespa nun è ape,	Vespea nu e albină,
L'ape nun è vespa etc.	Albina nu e vespe etc.,

şi aşa înainte pînă la infinit,[22]) ca şi când s'ar apuca cine-va a cănta: 1 nu e 2, 2 nu e 3, 3 nu e 4, 4 nu e 5 etc.

Nu ne este cunoscut, de asemenea, nicĭ un variant spaniol.

Înainte de a trece la cele germane şi slavice, să nu uĭtâm un variant imitat dela Germanĭ, saŭ maĭ curând dela Slavĭ, într'o limbă orientală, dar retăcită în Europa, astfel că nu scim cum să-l găsim vre-un loc maĭ potrivit în studiul de faţă, şi anume :

9) Variantul evreesc.

§ 23. In acest variant —AE— fie-care strófă se începe prin: „—Cine scie ce este [cifra cutare]?„; urméză respunsul: „—Eŭ sciŭ ce este [cifra cutare]...„; apoĭ se repetă mereŭ ca şi'n cele-l'alte varianturĭ ale tipuluĭ A, tóte cifrele precedinţĭ.

Iată începutul:

1. אחד מי יודע. אחד אני יודע. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:
2. שנים מי יודע שנים אני יודע. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:
3. שלשה מי יודע. שלשה אני יודע. שלשה אבות. שני לוחות הברית. אחד אלהינו שבשמים ובארץ:
4. ארבע מי יודע. ארבע אני יודע. ארבע אמהות. שלשה אבות...

Peste tot sînt 13 cifre:

1=Dumneḑeŭ;	8=ḑilele înainte de circumcisiune;
2=tablele luĭ Moïse;	9=luncle de sarcină la femeiă;
3=patriarchiĭ;	10=poruncele;
4=nevestele patriarchilor (Sara, Rachela, Rebecca şi Lia);	11=stelele luĭ Iosif;
5=Pentateucul;	12=triburile ovreescĭ;
6=cărţile Mischneĭ;	13=atributele luĭ Dumneḑeŭ.
7=ḑilele săptămâneĭ;	

22) Casetti e Imbriani, *Canti popolari delle provincie meridionali*, Torino, 1872, p. 189-194 şi 445, unde sînt grupate maĭ multe paralelurĭ. — Cfr. Gianandrea *Canti popolari Marchigiani*, Torino, 1875, p. 259-603.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

D. Darmestetter a constatat, că Evreiĭ posedă acest cântec, care se recită împreună cu altele în primele două ḑile ale Pascelor, numaĭ de pe la finea secolului XVI şi numaĭ în Germania şi'n ţerile slavice, nicăiriĭ în Occidinte.[23])

In acest mod, fără a ne opri asupra'ĭ, putem trece la:

ɛ) Variantură germane.

§ 24. După o lungă despărţire, ĭată-ne ĭarăşĭ faţă'n faţă cu tipul B.

Intre basmurile din Schleswig-Holstein, ad̦unate de Müllenhoff, este unul care se intituléză: „Numerele dela unul pînă la şépte„.

Un ţeran, sărăcit şi ajuns la desperare, ese la câmp, unde întâlnesce pe un om fórte mic la stătură. Acesta ĭĭ propune că'l va îmbogăţi îndată, cu singura condiţiune că, după un timp óre-care, să-ĭ spună însemnarea numerelor dela 1 pînă la 7. La expirarea fatalului termen, Crist ĭĭ vine în ajutor, înveţându-l maĭ de'nainte deslegarea cam pré-naivă a celor şépte enigme, şi anume:

Eins ist eine Schiebkarre:	1=o róbă cu o rótă;
Zwei eine Karjole;	2=o cariolă cu doă róte;
Drei ein Dreifuss;	3=tripod;
Vier ein Wagen;	4=căruţă;
Fünf die Finger an der Hand;	5=degete;
Sechs die Werkeltage in der Woche;	6=ḑile de lucru;
Sieben das Siebengestirn.	7=Pleĭade.[24])

Müllenhoff citéză numaĭ în trécăt un alt variant german — vom formula ambele prin BH[1] şi BH[2] — auḑit în partea nordică a Schleswigului. Acolo dracul este înlocuit printr'un bogat „om din munte„. La cas de a nu ghici cele şépte numere, ţeranul va perde pe fiĭul seŭ cel maĭ mare.[25])

Acelaşĭ tip B ne întimpină în:

23) Darmestetter, în *Romania*, t. 1 (1872), p. 223.
24) Müllenhoff, *Sagen, Märchen und Lieder*, Kiel, 1845, p. 303-5.
25) Ibid. p. 306.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

κ) Variantul neo-grec.

§ 25. Acest variant —BN— s'ar puté numi greco-albanes, căci circulă pintre Greciĭ din Epir, de unde a trecut apoĭ pe insula Tinos.

Aşa cum îl reproduce Hahn în doă exemplare, carĭ se completézĕ unul pe altul, el se deosebesce pré-puţin, aprópe prin nemic, cel puţin în întrigă, de variantul român BR[2] şi chĭar de variantul BRS, afară dóră că ‘găsitorul mazărieĭ, se chĭamă aci *Penteklimas* în loc de *Măzărică*. In epizodul dela sfîrşit, care ne interesă maĭ în speciă, figuréză la Grecĭ o babă care deslégă enigmele, ĭar nu un moşnég, ca în basmul românesc.

Iată acum şi caracterisarea cifrelor, carĭ merg pînă la 10, dar numaĭ în aparinţă, ca şi'n BR[1], căci în fapt la cifra 10 nu se constată decât victoria omuluĭ asupra draculuĭ:

1=Dumnedeŭ;
2=ceĭ drepţĭ (die Gerechten);
3=tripod;
4=ţîţele vaceĭ;
5=degete;
6=şése stele în Pleĭade;
7=jocul celor şépte ţine;
8=insectul octopod;
9=lunele sarcineĭ la femeiă;
10=enigmele draculuĭ.[26])

λ) Variantuĭ slavice.

§ 26. Profesorul A. Wesselofsky dela Petersburg, atât de competinte în tot ce se referă la literatura poporană în genere, a bine-voit a-mĭ împărtăşi într'o epistolă, că toţĭ Slaviĭ cunosc cântece poporane analóge cu ‘Dic mihi quid unus,, adică după tipul A.

Iată propriele sale cuvinte:

“Il y en a en Bulgarie, chez les Russes, les Polonais et les Tchèkes. “Ils commencent ordinairement par la question typique: Dis-moi; “les questions et réponses varient de 7 à 9 et 12. Je vous donne “les réponses avec les variantes:

26) Hahn, *Griechische und albanesische Märchen*, Leipzig. 1864. t. 2, p. 210-11 cfr. ibid. t. 1, p. 148-51.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

"1=le fils de Marie—Dieu;
"2=deux tables de Moïse;
"3=la Trinité—les trois patriarches;
"4=les quatre évangélistes;
"5=les cinq coupoles de l'église — les cinq plaies du Sauveur — les cinq vierges folles et les cinq vierges sages de l'Evangile.
"6=les six ailes des chérubins—les six vases à la noce de Cana;
"7=les sept Conciles—les sept hiérarchies des anges—les sept Sacrements;
"8=les huit cercles du soleil (les 8 cieux?)—les huit chants de l'Eglise;
"9=les neuf joies de l'année—les neuf hiérarchies des anges;
"10=les Dix Commandements—les dix lépreux de l'Evangile—les "dix (?) Sacrements;
"11=les onze apôtres (sans Judas?) — les onze patriarches — les onze étoiles mineures=les frères de Joseph;
"12=les douze mois—les douze apôtres.„

Acéstă interesantă notiţă ne scutesce de a ne mai întinde asupra tipului A la Slavi, mulţumindu-ne a formula tóte varianturile slavice prin AS*.

Vom mai adăuga însă, că la Ruşi acest tip pórtă caracteristicul nume de "cântec evangelic„: евангелистая пѣснь; şi că variantul, pe care'l cunóscem noi înşi-ne, se începe acolo aprópe întocmai ca AR:

Вы люди оные	Voi, ómeni aceia,
Рабы поученые,	Robi învăţaţi,
Надъ школами выбраны!	Aleşi peste şcóle,
Повѣдайте, что есть единъ?.[27])	Spuneţi: ce este unul?...

§ 27. E fórte interesant, că la Bulgari se află o parodiă necontestabilă a acestui "cântec evangelic„; necontestabilă, căci în fond ea nu diferă de parodia proveniţală A/, pe care, a cărui origine din tipul A — precum am vĕdut mai sus în §-ful 11 — este asigurată prin repetiţiunea cifrelor.

27) Kirïeevskiï, Русскіе народные стихи, p. 191—3, în Чтенія Моск. Общества исторіи, 1848, No. 9.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Iat'o;

Първа вечер вечерафме	1-a séră am cinat [u n] puĭu mă-
Ѣсно пиле геребица ;	ricel de pătîrniche ;
Втора вечер вечерафме	2-a séră am cinat d o ĭ porum-
Два гулаба пролетни:	beĭ de primăvéră ;
Трети вечер вечерафме	3-a séră am cinat t r e ĭ găine
Три кокошки менгюшки...	grecescĭ . . . ;

apoĭ, apetitul crescênd mereŭ, ca şi'n parodia cea proveņţală, după cum în tipul A sporesce mereŭ prin repetiţiune volumul strófelor, parodia bulgară se isprăvesce prin enormitatea :

Единайсета вечерафме	11-a séră am cinat u n-s p r e-
Единайсет коньи крастави ![28])	ḍ e c ĭ caĭ răpcĭugoşi !

E peste putinţă, ca parodia bulgară $A_{/1}S$ şi cea proven-ţală $A_{/1}P$ să nu aĭbă o sorginte comună. Acea sorginte însă fost'a ea la Dunăre? fost'a în Pireneĭ? — o vom vedé maĭ departe.

§ 28. In fine, Slaviĭ cunosc şi tipul B; însă unicul luĭ va-riant — BS — pare a fi de o proveninţă română relativa-mente modernă, căcĭ s'a cules numaĭ în Podolia, la hotarul Basarabieĭ, în dialectul ruten.

Iată-l în traducere:

«Un om sărac a plecat în tîrg să cumpere pâne pentru copiĭ. Îl «întâlnesce dracul şi'l întrébă: Unde te ducĭ, omule? El respunde: «Mĕ duc în tîrg să cumpĕr pâne pentru copiĭ. Dracul iĭ ḍice: Dacă «te veĭ vinde mie, iţĭ voĭu da şése porcĭ şi te veĭ face bogat. Bie-«tul om s'a învoit, şi chĭar în acea séră dracul ĭ-a şi adus şése «porcĭ, cu tocmélă de a veni peste treĭ anĭ. Omul a tăiat un porc, «a vîndut ceĭ-l'alţĭ cincĭ şi s'a îmbogăţit. Peste treĭ anĭ el s'a pus «pe gânduri: veni-va dracul după mine? Atuncĭ se arată un bă-«trîn şi se rógă a fi primit pe o nópte. El întrébă apoĭ despre grija «omuluĭ, şi aflând tótă întâmplarea, iĭ ḍice: Nu te teme; numaĭ «când va veni dracul, tu să nu-ĭ respunḍĭ nemic. Pe la mĭeḍul nopţiĭ, «iată şi dracul în ferestră şi se apucă a întreba, respunḍêndu-ĭ bă-«trînul:

28) Miladinovtzi, op. cit., p. 419.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

— Кто есть в хаті?
— Один так як одного нема.
— А два?
— Вдвох добре молотити.
— А три?
— Втрох добре в дорогу їхати.
— А чотирї?
— Чотирї чоловік колисі мав, то свій віз мас.
— А пъять?
—. Пъять чоловік дівок мав, то свої вечерниці мав.
— А шість?
— Шість кабанів чорт мав, бідному чоловікові дав і на вічне віддание пропадо.

— Cinc'ĭ în casă?
— U n u l ca ne-unul.
— Iar doĭ?
— D o ĭ împreună bine îmblătesc.
— Iar treĭ?
— T r e ĭ împreună bine călătoresc.
— Iar patru?
— P a t r u róte când are omul, are o căruţă.
— Iar cincĭ?
— C i n c ĭ fete când are omul, are o şeḑétóre.
— Iar şése?
— Ş é s e porcĭ avea dracul, ĭ-a dat unuĭ bĭet om şi ĭ-a perdut pentru tot-d'a-una.

«S'a supĕrat dracul, a rupt acoperişul de pe casă şi a sburat; «Iar omul a mulţumit bătrînuluĭ, că l'a scăpat de mórte.»[29])

§ 29. Ne oprim acuma în speciă asupra tipuluĭ B, din care cunóscem în Europa şépte varianturĭ: BR[1], BR[2], BRS, BH[1], BH[2], BN şi BS.

Din acestea, BR[1], BR[2], BRS şi BN aŭ 9 cifre, de vreme ce respunsul la 10 în BR[1] şi BN nu caracteriséză acéstă cifră, ci numaĭ curmă lupta prin păcălirea draculuĭ.

Variantul BS are 6 cifre saŭ maĭ bine 5, respunsul la 6 fiind de aceĭa-şĭ natură ca 10 în BR[1] şi BN.

Este de creḑut totuşĭ, că acest variant, atăt de scurtat în amăruntc, este scurtat tot-o-dată şi 'n numĕrul cifrelor. In varianturile BRS şi ABG sînt «9 porcĭ», şi tot 9, ĭar nu 6, cată să fi fost şi 'n BS; cu atăt maĭ mult, dacă Rutenĭĭ vor fi împrumutat tipul B dela Românĭ.

Remân dară în divergiuţă numaĭ varianturile BH[1] şi BH[2], carĭ nu se rădică maĭ sus de 7 cifre.

29) Dragomanov, op. cit., p. 56—7.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In acest mod, majoritatea varianturilor ne dâ 9 cifre, dar cu tendinţă de a le urca la 10 saŭ de a păstra pe 10. A urca, dacă în prototipul comun vor fi fost numaĭ 9; a păstra, dacă el avea 10, dintre carĭ ultima cifră începuse a se perde.

Este remarcabil că, după d. Wesselofsky — veḑĭ maĭ sus § 26 — la Slavĭ există şi varianturĭ ale tipuluĭ A numaĭ cu 9 cifre, ba chĭar cu 7.

In orĭ-ce cas, numĕrul cifrelor în tipul B nu trece nicăiriĭ peste 10:

§ 30. In tóte cele şepte varianturĭ, cifrele sînt caracterisate în următorul mod:

1=puţ (BR[1], BRS) — luna (BR[2]) — róbă (BII[1—2]) — Dumneḑeŭ (BN, BS?);

2=ochĭ (BR[1], BR[2], BRS) — carióla (BII[1—2]) — ceĭ drepţĭ (BN) — îmblătitorĭ (BS);

3=ferestre (BR[1]) — fete (BR[2]) — furcă tricórnă (BRS) — tripod (BH[1—2], BN) — călătorĭ (BS);

4=căruţă (BR[1], BR[2], BRS, BH[1—2], BS) — ţîţele vaceĭ (BN);

5=degete (BR[1], BR[2], BII[1—2], BN) — boĭ (BRS) — fete (BS);

6=boĭ (BR[1]) — fluer cu şése gaure (BR[2]) — pogóne de câmp (BRS) — ḑile de lucru (BH[1—2]) — Pleĭade (BN) — porcĭ (BS);

7=fete (BR[1]) — fraţĭ (BR[2], BRS) — Pleĭade (BH[1—2]) — ḑine (BN);

8=fraţĭ (BR[1]) — boĭ (BR[2]) — fete (BRS)—insectul octopod (BN);

9=fete (BR[2]) — porcĭ (BRS) — lunele de sarcină (BN).

De aci urméză, că prototipul comun european al tipuluĭ B avea ecuivalinţele:

4=róte de căruţă,

5=degete,

carĭ se află în marea majoritate a varianturilor; probabilmente şi:

2=ochĭ,

pe care — ecuivalinţă atăt de firéscă — o găsim în tóte varianturile române.

Cea maĭ curiósă ecuivalinţă este „fete„, care respunde la 7 (BR[1]), la 5 (BS), la 8 (BRS), ba chĭar într'unul şi acelaşĭ

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

variant BR[2] la 3 şi la 9 tot-o-dată. Este învederat, că prototipul comun avea ‘fete’ ; dar — sub care cifră anume?

La 7 în variantul român BR[1] respund ‘fete’, în variantul neo-grec — ‘ḍine’, adecă tot ‘fete’. Numaĭ la cifra 7 se întâlnesc ‘fete’ în doă varianturĭ, ceĭa-ce ne face a crede, că şi 'n prototip acéstă ecuivalinţă figura la 7, dislocându-se apoĭ în varianturile cele derivate.

Accepţiunea de ‘ḍîne’, ca maĭ mitologică, ni se pare a fi maĭ propriă în tipul B.

Vom avé dară ca primitive, cel puţin în Europa :

2=ochĭ,

4=róte de căruţă ;

5=degete ;

7=ḍîne.

Ecuivalinţele isolate şi pré-artificiale, ca ‘róbă’, ‘carióla’, ‘înblătitorĭ’, ‘furcă tricórnă’, ‘tripod’, ‘călătorĭ’, ‘octopod’ etc., trebuĭ înlăturate, ca de tot posterióre.

In privinţa celor-l'alte, orĭ-ce soluţiune ar fi pripită.

§ 31. Tóte varianturile tipuluĭ B se află în ţerile române saŭ în vecinătate, afară numaĭ de cele doă varianturĭ germane, carĭ — prin lipsa deosebirilor între cifre — formézĕ în realitate un singur variant.

Dela Dunăre pînă la Schleswig-Holstein e departe !

Cu tóte astea, proveninţa aşa ḍicênd danubiană a varianturilor BH[1—2] se probézĕ nu numaĭ prin completa lor isolare în Germania şi prin extrema asemenare în peripeţie cu BS, dar maĭ pe sus de tóte printr'o mărturiă medievală autentică, cumcă tipul B exista la Românĭ deja pe la începutul secolului XIII.

In variantul român BR[2], dracul este represintat prin ‘ómenĭ *roşiĭ*’. In variantul german BH[2], demonul este un ‘om *din munte*’ (Bergmann), ĭar în BH[1] un om de o statură *fórte mică* (ganz kleines Männchen).

Să ascultăm acuma, ce ne spune cronicarul contimpuran

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Albericus Trium-Fontium, mort pe la 1246, carele călătorise el însuşĭ în Oriinte, ba trăise şi 'n Ungaria.[30])

Sub anul 1235, el ḑice:

Eodem anno extra sylvas juxta Kerte apparuit quaedam, ut dicitur, daemonum ludificatio, apparuerunt rubei homines, qui de montana quadam exierunt in rubeis equis, minoris tamen staturae quam sint nostri, homines fere ducenti, qui discursos varios spectante populo faciebant, illis de oppido contra illos irruentibus, caveam suam intraverunt, nec postea comparuerunt, unus tamen aliquantum ab uno de oppido retentus fecit ejus manum omnino esse rubeam, et sic effugit, qui quamdiu vixit, rubea permansit. Fere omnes illi, qui eos viderunt, aliquod infortunium eodem anno incurrerunt...[31])

In acelaşĭ an, în Transilvania lînga Kertz, s'a ivit, după cum se povestesce, un fel de *jucărĭă dracéscă*: s'aŭ arătat nesce *ómenĭ roşiĭ*, eşiţĭ *dintr'un munte*, călărĭ pe caĭ tot roşiĭ, dar *maĭ micĭ decât aĭ noştri*, peste tot vr'o 200 ómenĭ, carĭ *făceaŭ vorbe* de'naintea poporuluĭ. Năvălind asupră-le o sémă de orăşenĭ, eĭ s'aŭ întors în pescera lor şi nu s'aŭ maĭ arătat; unul însă dintr'înşiĭ, fiind reţinut cât-va timp de cătră un orăşén, a roşit de tot mâna acestuĭa şi a scăpat, iar mâna a remas roşiă pentru tot-d'a-una. Aprópe toţĭ, căţĭ veḑuseră acea arătare, a păţit căte ce-va în cursul anuluĭ...

Fondul acesteĭ narăţiunĭ este: nesce dracĭ, sub formă de ómenĭ roşiĭ fórte micĭ, eşiţĭ dintr'un munte, vrênd să înşele pe creştinĭ prin vorbe, "discursus varii„, în casul nostru enigme cifrice, aŭ fost învinşĭ şi goniţĭ.

Fie aceĭ dracĭ numaĭ unul ca în BH[1—2], fie 9 ca în BR[2], fie 200 ca în Albericus, este o cestiune indiferinte.

Vechĭul orăşel Kertz, astăḑĭ un bĭet sat cu ruine, se află anume în ţéra Făgăraşuluĭ, partea altă dată cea maĭ românéscă a Transilvanieĭ, unde era renumită însă în evul mediŭ o mănăstire nemţéscă.

Fie prin Germaniĭ din Ardél, fie prin călătorĭ ca Albericus, tipul B a străbătut dară pînă la Schleswig-Holstein.

30) Despre viaţa luĭ, cfr. Hasdeu, *Originile Craiovei*, Bucuresci, 1877, p. 10-14.
31) Albericus. *Chronicon*, ed. Leibnitz, Lipsiae, 1698, t. 2, p. 556.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 32. Deci în Europa, şi anume în Romănia, Povestea Numerelor după tipul B duréză, cu o certitudine documentală, cel puţin de şépte secolĭ; pe când nemic, din contra, nu dovedesce o mare vechime a tipuluĭ A.

Cum-că tipul A s'a născut în adevĕr din tipul B, dând apoĭ ambele nascere tipuluĭ amestecat AB, o demonstră într'un mod definitiv, dacă vom trece din Europa în Asia:

μ) Variantul persian.

§ 33. De'ntâiŭ Perles,[32]) apoĭ maĭ cu sémă Reinhold Köhler,[33]) aŭ semnalat importanţa enigmelor cifrice dintr'un vechiu text persian scris în dialectul pehlevic, care datéză din primiĭ secolĭ aĭ ereĭ creştine, înainte de urcarea pe tronul persian a dinastieĭ Sassanidilor.[34])

Cuprinsul aceluĭ text consistă în lupta de enigme între fermecătorul Akht şi piosul Gôsht-i Fryânô. Acela care nu va deslega ghicitorile, trebuĭ să péră din mâna adversaruluĭ seŭ. Elementul cel bun învinge. Între enigmele, propuse de elementul cel reŭ, figuréză şi cele 10 cifre: ‹Spune-mĭ ce este 1 şi nu sînt 2? ghicĭ gândul meŭ!› — ‹Spune-mĭ ce sînt 2 şi nu sînt 3? etc.›

Maĭ pe scurt, sîntem aci chiar la sorgintea tipuluĭ B, o sorginte veche de vr'o doă miĭ de anĭ, verificându-se astfel cu desăvîrşire paternitatea acestuĭ tip în privinţa celor-l'alte doă B şi AB.

In variantul persian cifrele sînt caracterisate aşa:

1=sórele;
2=suflu şi resuflu:
3 gândul, cuvîntul şi fapta;
4=apă, pămînt, plante şi animale;
5=bunĭ regĭ Kaianidĭ;
6=epocele lumiĭ;
7=îngerĭ;
8=celebrităţile lumiĭ;
9=găurele în corpul omuluĭ;
10=degete.

32) Perles, *Zur rabbinischen Sprach- und Sagenkunde*, Breslau, 1873, p. 98 nota.
33) Köhler, *Die Pehlevi-Erzählung von Gôsht-i Fryânô*, în *Zeitschr. d. d. morgenl. Gesellschaft*, t. 29 (1875), p. 635—6.
34) Ap. Haug, *The book of Arda-Viraf*, Bombay, 1872, p. 205—6.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Respunsurile la 5, 6 și 8 sînt specifice persiane, carĭ nu puteaŭ a nu se modifica prin trecere în orĭ-ce altă sferă etnică.

‘Degete’ ne întimpină și ’n prototipul european, dar nu la cifra 10, ci la 5, ceĭa-ce se pare a fi maĭ primitiv.

‘7 îngerĭ’ coincidă de minune cu ‘7 ḑîne’ din variantul român BR[1] și din cel neo-grec.

In fine, ‘1=sórele’ amintesce pe ‘1=luna’ in variantul BR[2].

Orĭ-cum ar fi, antica origine persiană a tipuluĭ B, ĭar prin urmare a Povestiĭ Numerelor în genere, se ridică maĭ pe sus de orĭ-ce îndoélă:

1°. Acelaș duel pe mórte între cele doŭ elemente antagoniste ale cosmogonieĭ eranice;

2°. Aceleaș enigme cifrice, și anume pînă la 10.

§ 34. Köhler constată, că din Persia Povestea Numerelor a petruns tot în Asia la Turanĭ, citând:

ν) Variantul kirghis,

cuprins într'un cântec întitulat ‘Ciocărlia’.

In acest variant caracterisarea cifrelor este:

1=Dumneḑeŭ;
2=sórele și luna;
3=Oturashyp (?);
4=Kalifiĭ;
5=rugăciunĭ;
6=cuvintele luĭ Dumneḑeŭ;
7=infernurile;
8=paradisurile;
9=fiiĭ profetuluĭ Ibrahim;
10=lunele de sarcină la femeiă.

Ceĭa-ce distinge variantul kirghis, ca și variantul turcoman al baladeĭ Cucul și turturica, — veḑĭ maĭ sus p. 548 — este confusiunea și misticismul respunsurilor. Iată, de exemplu, într'o traducere germană literală, respunsul la 3:

Ich will sagen, was ich weiss, viele sind versammelt,
Wird es richtig sein, wenn ich so sage?
Was sollen es vier sein, du feindlicher Ungläubiger,
Auf das Nachtgebet folgt das Oturashyp...

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Un fenomen analog în variantul ABG nu indică óre un fel de t u r a n i s m, de-mult bănuit, în logica Celţilor?[35])

§ 35. In migraţiunea sa din Asia în Europa, Povestea Numerelor ne presintă din punct în punct acelea-şĭ treĭ staţiunĭ principale, pe carĭ noĭ le-am urmărit deja în călătoria baladeĭ Cucul şi turturica:

Prima staţiune: P e r s i a, patria sectelor creştine dualistice a Manicheilor şi a Paulicianilor;

A doa staţiune: R o m ă n i a, adăpost medieval al Bogomililor, născuţĭ în Bulgaria din Pauliciano-manicheĭ;

A treĭa staţiune: P r o v e n ţ a, cuĭbul Albigensilor, sectă omogenă cu Bogomiliĭ şi chĭar patronată de Bogomilĭ.

§ 36. A pune doctrinele religióse în dialog, ba încă anume sub formă de enigme, une-orĭ chĭar cifrice, era în spiritul eresielor medievale în genere, dar maĭ ales la Bogomilĭ.

Astfel sînt, între apocrifurile favorite ale acesteĭ secte: Conversaţiunea Maĭceĭ Domnuluĭ cu apostolul Bartolomeŭ, a luĭ Ioan Teologul cu Mântuitorul, a aceluĭa-şĭ cu patriarcul Avram, a Mântuitoruluĭ cu Satana etc., ĭar maĭ cu sémă aşa numita ‘Convorbire a treĭ ierarchĭ’.[36])

Povestea Numerelor, religiósă chĭar în archetipul persian, oferind cea maĭ propriă stofă pentru un asemenea catechism, Bogomiliĭ s'aŭ grăbit a transforma basmul B în exerciţiul catechetic A, urcând scara cifrelor dela 10 la 12, póte chĭar la 13, şi introducênd, ca un mijloc mnemonic fórte dibacĭu, repetiţiunea la fie-care strófă a cifrelor precedinţĭ.

Cât privesce cifrele în poesia poporană în genere, fie chĭar cu scop didactic, dar în alt fel de combinaţiunĭ, adecă nu ca enigme într'un dialog, ele pot fi înrudite cu Povestea Numerelor şi pot a nu fi, după cum am observat'o deja maĭ de multe orĭ cu ocasiunea parodielor cifrice proveņţale, francese

35) Cfr. Benloew, *Aperçu général de la science comparative des langues*, Paris, 1872, p. 139—145.

36) Tichonravov, Памятники отреченной русской литературы, Moscva, 1863, t. 2, p. 435.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

și italiane, de carĭ s'ar găsi multe alte exemple la diferite popóre. Sașiĭ din Transilvania, bună-óră, se exercită în tabla de multiplicare prin următorul cântec:

Einmal eins ist eins —
geld habn mer keins, etc.[37])

§ 37. Ca ce fel să fi fost în amăruntele sale cestionarul cel bogomilic al tipuluĭ A, este greŭ a decide; și acésta mai ales din causa grămădiriĭ modificărilor posterióre, după cum se póte vedé din următorul tabel statistic:

1=Crist (AR, AP[1], ABP[1], AGL, AS*) — Dumneḑeŭ (AP[2], AF[1], ABP[2], AGL, AE, AS*) — Sânta Fecĭóră (AP[3]);
2=Tablele luĭ Moĭse (AR, AP[1], AP[3], ABP[1], ABP[2], AE, AS*) — Testamentele (AP[2], AF[1], AGL);
3=Trinitatea (AR, AP[2], AP[3], ABP[1], ABP[3], AS*) — patriarchiĭ (AP[1], AF[1], ABP[2], AGL, AE, AS*);
4=evangeliștiĭ (AR, AP[1], AP[2], AP[3], AF[1], ABP[1], ABP[2], ABP[3], AGL, AS*) — nevestele patriarchilor (AE);
5=ranele luĭ Crist (AR, AP[1], AP[2], AP[3], ABP[1], ABP[2], ABP[3], AS*) — Pentateucul (AF[1], AGL, AE) — cupólele bisericeĭ (AS*, — fetele nebune și fetele cu minte din Evangeliŭ (AS*);
6=criniĭ S-teĭ Fecĭóre (AR) — lampele în Ierusalim (AP[1], AP[2] ABP[1], ABP[2], ABP[3]), — órele ristigniriĭ (AP[3]) — urnele în Cana (AF[1], AGL, AS*) — cărțile Mischneĭ (AE) — aripele cherubinilor (AS*);
7=Sacramentele (AR, AF[1], ABP[1], ABP[3], AGL, AS*) — bucuriele S-teĭ Fecĭóre (AP[1], AP[3], ABP[2]) — bucuriele S-tuluĭ Iosif (AP[3]) — raḑele sóreluĭ (ABP[1]) — raḑele luneĭ (ABP[1]) — luminările (AGL) — ḑilele septemâneĭ (AE) — Conciliele (AS*) — corurĭ de îngerĭ (AS*);
8=fericirile (AR, AP[1], AP[2], AF[1], ABP[3], AGL) — inimele drepte (AP[3]) — corurĭ de îngerĭ (ABP[1]) — moștiĭ (ABP[2]) — ḑile înainte de circumcisiune (AE) — cercurile sóreluĭ (AS*) — cânturile bisericeĭ (AS*);
9=corurĭ de îngerĭ (AR, AP[2], AP[3], AF[1], ABP[2], AGL, AS*) — darurile St-luĭ Iosif (AP[1]) — fraților luĭ St. Iosif (AP[1]) — templurĭ (ABP[1]) — lunele de sarcină (ABP[3], AE) — bucuriele peste an (AS*);
10=porunce (AR, AP[1], AP[2], AP[3], AF[1], ABP[1], ABP[3], ABP[3], AGL, AE, AS*) — leproșiĭ din Evangeliŭ (AS*) — Sacramentele (AS*);

37) Schuster, *Siebenbürgisch-sächsische Volkslieder*, Hermannstadt, 1865, p. 401. — Tot acolo, p. 284, este textul săsesc dialectic al enigmelor din BRS, cu care cfr. și la p. 476 nota 103.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

11=vosc resnele (AR) — rațele lunei (AP[1]) — stelele St-lui Iosif (AP[2], AGL, AE, AS*) — mii de fecióre (AP[3], AF[1], ABP[1], ABP[2], ABP[3]) — apostolii (AS*) — patriarchii (AS*);
12=apostolii (AR, AP[2], AP[3], AF[1], ABP[1], ABP[2], AGL, AS*) — rațele sórelui (AP[1], ABP[3]) — rațele lunei (ABP[3]) — articolii credinței (AGL) — triburile evreesci (AE);
13=mii de fecióre (AP[1]) — rațele sórelui (ABP[2]) — atributele lui Dumnețeŭ (AE).

§ 38. A explica tóte ecuivalințele de mai sus, ar fi a face un lung tractat teologico-mitologic.

Vom atrage atențiunea numai asupra „evangeliștilor„ în doŭ varianturi de proveniență provențală. In AP[1], evangeliștii sînt: „I a c o b, Matețu, Ioan și Marcu„; în ABP[2]: „Marcu Luca și Matețu„, fără a se menționa numele celui de al patrulea. Se scie, că pretinsul evangeliŭ al lui Iacob este un apocrif, pe care'l recunosceaŭ numai ereticii, ba încă ca „proto-evangeliŭ„; și se scie în același timp, că dînșii aveaŭ mai multe alte evangelie pseudepigrafice,[38]) astfel că nu scieaŭ bine ei-înșii numĕrul evangeliștilor.

§ 39. Povestea Numerelor este dară, ca și balada Cucul și turturica, un fel de c a r t e p o p o r a n ă de origine persiană, cunoscută Românilor din secolul XII și care, póte tot de pe atunci, s'a propagat din regiunea dunăréna peste mai întrĕga Europă.

In Portugalia ea a ajuns a fi un simplu descântec contra draculuĭ; în America a scăḑut la trépta unuĭ danț de o monotonia superlativă; în fine, printr'o întărḑiată săritură, a nemerit pînă și 'n Talmud!

Tipul B, care este cel primitiv, s'a păstrat mai cu deosebire la Românĭ. E fórte ciudat, că noi nu-l găsim la Bulgarĭ, primiĭ adepți ai Bogomilismuluĭ, după cum ci se par a nu avé nici balada Cucul și turturica. Asupra acestuĭ fenomen, veḑi cele ḑise mai sus la pag. 564-5 § 45...

38) Fabricius, *Codex apocryphus Novi Testamenti*, t. 1, Hambourg, 1719. p. 40 și urm. — Cfr. Tichonravov, op. cit. t. 1, p. IV.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

PARTEA III

SPECIMEN

DE

GRAMATICA COMPARATIVĂ ISTORICĂ

A

LIMBEĬ ROMÂNE.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

O PAGINA

DIN

SINTAXA ROMANO-ALBANESA

REDUPLICAREA ŞI TRIPLICAREA ARTICLULUĬ DEFINIT.

§ 1. O schiţă fórte pe scurt a primelor patru capitole ale studiuluĭ de faţă s'a publicat în Revista Linguistică Italiană.[1]) Maĭ pe larg, aceĭaşĭ parte şi capitolul V s'aŭ reprodus în *Românul*, 1879, februariŭ-martiŭ. Aci însă este locul cel maĭ propriŭ de a se da la lumină lucrarea întrégă, căcĭ tóte fenomenele, pe carĭ le constatâm maĭ jos în privinţa limbeĭ nóstre, ba tocmaĭ cele maĭ rare şi maĭ instructive, se găsesc în preţiosul volum al luĭ popa Grigorie din Măhaclu, maĭ mult decât în orĭ-ce alt text românesc, vechĭu saŭ noŭ, tipărit saŭ manuscris.

§ 2. Illustrul meŭ amic profesorul G. I. Ascoli, în ultima sa publicaţiune, vorbind despre câte-va trăsure comune între limba română şi limba albanesă, face—între cele-l'alte—următórea observaţiune:

---

1) Hasdeu, *Le type syntactique homo-ille ille-bonus et sa parentèle*, în *Archivio glottologico italiano*, t. 3 (1879), p. 420-41.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

„Pentru a exprime ceĭa-ce se ḑice italianesce *il bell'uomo*; „limba română póte şi obicĭnuesce a întrebuinţa o construc- „ţiune străină tuturor dialectelor neo-latine, anume: *omu-l cel „bun*, literalmente: *homo ille ille bonus*. Eĭ bine, limba alba- „nesă, la rîndul seŭ, trebuĭ să traducă pe *il bell' uomo* prin „*nyeri-u i mirë*, ceĭa ce însemnéză de asemenea: *homo ille ‹ille bonus.*„ [2])

Ascoli n'a făcut aci, cu cunoscuta sa petrundere, decât a atinge în trécăt, a destăinui printr'o răpede radă de lumină, un punct fórte important, care merită de a fi studiat cu tot din-adinsul; căcĭ el presintă, în diferitele sale manifestaţiunĭ, una din particularităţile cele maĭ caracteristice, cele maĭ respăndite, cele maĭ înrădăcinate ale limbeĭ române.

Vom examina fenomenul de'ntâiŭ la Românĭ, apoĭ la Albanesĭ, de aci la cele-l'alte popóre b a l c a n i c e, şi'n fine—pe cât se va puté fără a ne abate dela metódă—în afară de acéstă sferă.

I. L i m b a r o m â n ă.

§ 3. Pentru ḑicerea francesă *l'homme bon=ille homo bonus*, românesce se póte ḑice de o potrivă corect: *omu-l bun=homo ille bonus*, şi: *omu-l cel bun=homo ille ille bonus*.

Intre ambele moduri de a se exprime există o diferinţă generală şi o diferinţă parţială.

Diferinţa generală consistă în maĭ marea energiă a expresiunĭ *omu-l cel bun*, adecă a formeĭ cu duplul articol; energiă resultând din însăşĭ natura procesuluĭ de reduplicare, la care tóte limbele, maĭ mult saŭ maĭ puţin, într'un cas saŭ într'altul, recurg atuncĭ când voesc a întări saŭ a rădica la emfasă ideia cuprinsă într'o silabă considerată ca cea maĭ semnificativă.[3]) Schleicher, într'o notiţă întitulată ‹Curiosităţĭ linguistice„, ne dă exemple analóge de reduplicaţiune, de triplicaţiune,

2) Ascoli, *Studj critici*, t. 2, Roma, 1877, p. 67.

3) Cf. Sayce, *The principles of comparative philology*, London, 1874, p. 270, 347.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ba chiar de quadruplicaţiune şi de quintuplicaţiune în unele graiurĭ polinesiane şi africane; bună-óră: *lo-a* ‘lung’, *lo-lo-a* ‘maĭ lung’, *lo-lo-lo-a* ‘fórte lung’ etc.[4]) Maĭ pe scurt, *omu-l cel bun* presintă ce-va maĭ mult decât *omul bun*; ce-va care, după cum constată Ascoli, lipsesce celor-l'alte limbe neolatine.

Maĭ este o altă diferinţă, o diferinţă parţială, pe care a surprins'o deja Bucovinénul Blazewicz. In *omu-l bun* atenţiunea este atrasă asupra ideeĭ din prima parte a construcţiunĭĭ: *om;* în *omu-l cel bun*, din contra, intenţiunea vorbitoruluĭ apasă nu asupra substanţeĭ, ci maĭ ales asupra calităţiĭ: *bun.*[5]) Limba română posedă în aceste doă forme un fin mijloc de nuanţare, pe care fraţiĭ noştri din Occidinte sînt siliţĭ a-l înlocui prin accent, prin inversiune saŭ prin perifrasă.

Vom vedé maĭ la vale, că bogăţia de colorit în acéstă privinţă merge la Românĭ şi maĭ departe, fără a se mărgini numaĭ cu cele doă nuanţe; dar maĭ 'nainte să spunem un cuvînt despre numerósele varianturĭ ale luĭ *cel*, care jócă un rol atât de interesant în studiul de faţă.

§ 4. Vistierul Ienache din gloriósa viţă a Văcărescilor, cel maĭ vechiŭ autor de gramatică tipărită din Ţéra-Românéscă, înşiră în următorul mod diversele forme ecuivalinţĭ luĭ *cel*, fie ca articol, fie ca pronume demonstrativ:

Masculin singular:
acela, cela, cel, ăla;
Masculin plural:
aceĭ, ceĭ, ăĭ:
Feminin singular:
aceĭa, ceĭa, aĭa, cea, a;
Feminin plural:
acele, cele, ale.[6])

4) Kuhn's *Beitraege*, t. 2, p. 392. — Ca explicaţiune psicologică a fenomenuluĭ, cf. W. Humboldt, *Gesammelte Werke*, t. 7, p 334.
5) Blazewicz, *Grammatik der romanischen Sprache*, Lemberg, 1856, p. 40.
6) *Observaţiĭ saŭ băgărĭ de séma asupra regulelor şi orînduelelor gramaticeĭ rumăneséĭ*, Rimnic, 1787, p. 46.—După ediţiunea din Viena, 1787, p. 38.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Văcărescu sciea deja, cel întâiŭ dintre toţi, că *cel* în *omu-l cel bun* este un articol, ĭar nu pronume, căcĭ el ḑice fórte limpede:

„Se scriŭ din obicĕiu doĭ articolĭ, cum la: *lucruri-le cele bune*, *ómeni-ĭ ceĭ frumoşi* etc.„[7])

Acest pasagĭu este cu atât maĭ remarcabil, cu cât vestiţiĭ Samuil Klain şi Şincai, compilatoriĭ celeĭ de 'ntâiŭ gramatice române din Transilvania, anteriorĭ abĭa cu 7 anĭ luĭ Văcărescu, nu deosebĭaŭ de loc articlul *cel* de pronumele *cel*,[8]) după cum nu-l deosebĭa nicĭ Némţul Johann Molnar, scriind, peste un an după Văcărescu, cea maĭ grósă gramatică existinte a limbeĭ române, în care pe *omul cel mare* traduce prin „*jener* grosse Mensch„ în loc de: „*der* grosse Mensch„.[9])

Nu maĭ puţin nedumeriţĭ, în urma vistieruluĭ Ienache şi pînă în ḑilele nóstre, aŭ fost Radu Tempea,[10]) Alexi,[11]) d. Laurian[12]) şi alţiĭ; ba pînă şi astăḑĭ, cu fórte puţine excepţiunĭ, dacă sînt încă şi acelea, se învaţă în scólele nóstre că *cel* în *omu-l cel bun* este un simplu demonstrativ.

Insuşĭ reposatul Heliade sta la îndoiélă asupra natureĭ acestuĭ nenorocit *cel*.

El ḑice:

"Avem încă şi alte articole, carĭ se pun numaĭ înaintea „adjectivelor şi sînt: *cel* şi *ăl*, *cea* şi *a*; cum: *omu-l cel în-„ţelept*, *femei-a cea înţeléptă*, carĭ sînt adjective demonstrati-„ve maĭ mult.„[13])

Dacă *cel* în *cel înţelept* saŭ *cel întâiŭ* ar fi în adevăr „adjectiv demonstrativ maĭ mult„, după cum bănuesce Heliade,

7) Ed. Rimnic p. 124; ed. de Viena p. 151.

8) *Elementa linguae daco-romanae*, Vindobonae, 1780, p. 16.—După ediţiunea din Buda, 1805, p. 26.

9) *Deutsch-walachische Sprachlehre*, Wien, 1788, p. 332. — După ediţiunea din Hermannstadt, 1810, p. 304.

10) *Gramatica românéscă*, Sibiĭu, 1797, p. 28.

11) *Grammatica daco-romana*, Viennae, 1826, p. 45.

12) *Tentamen criticum in originem linguae romanae*, Viennae, 1840, p. 104.

13) *Gramatica românéscă*, sine loco, 1828, p. 34.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ĭar nu curat un articol definit, atuncĭ ar urma necesarmente că tot demonstrativ maĭ mult, este francesul *le* în *le sage*, *le premier*, saŭ germanul *der* în *der weise*, *der erste*.

Dar să revenim la varianturile luĭ *cel*.

Pe lîngă formele enumerate de Văcărescu, pe carĭ cam tot aşa le găsim în gramatica luĭ Diaconovicĭ Loga,[14]) trebuĭ să maĭ adăogâm la masculin pe *ăl* şi *al* cu pluralul seŭ *aĭ*, la feminin pluralul *ăle* saŭ *ălea*.

D. Picot ne maĭ procură formele aspirate, întrebuinţate în Banat: *hăl* pentru *ăl*, *ha* pentru *a*, *hăĭ* pentru *ăĭ*, *hăle* pentru *ăle*, apoĭ *ahăl*, *ahaĭa*, *ahăĭ* şi *ahăle*.[15])

Pe pagina 378 din exemplarul manuscris al Psaltiriĭ luĭ Coresi, aflător actualmente în Muzeul din Bucurescĭ,[16]) citim scris, cu caractere din secolul XVII, probabilmente de cătră un Bănăţén:

Дѕпь сѣмл ч҃ѣ маре ам дат лл ѡ рѕпторе кост[анде] 2, дѕпѫ л х л м ам дат лл бирѕл сфорѫлор wр[ци] 2, дѕпѫ л х л л ам дат лл алтѫ рѕмторе кост[анде] 2 ши лл бирѕл салаоурилор кост[анде] 4.

In acest chip scriitorul întrebuinţa în acelaşĭ timp forma *cea* şi forma *ahaĭa*; pe cea de'ntăiŭ însă ca articol, pe cea-l'altă ca pronume demonstrativ. Este interesant tot-o-dată, sub raportul fonetic, că aspirând inorganic în *ahaĭa*, el suprimă aspiraţiunea cea organică în *salaur*=turcul *salahor*, ceĭa-ce se explică însă prin influinţa serbă.

Româniĭ din Dacia luĭ Traĭan, întru cât sciŭ eŭ, reservă pentru articol numaĭ forma cea scurtă: *cel*, *ăl*, *cea*, *a*, *ceĭ*, *cele* etc. Româniĭ din Macedonia, din contra, preferă pentru acésta pe forma cea lungă. Eĭ nu ḑic: *om-lu ţelu bunu*, ci: *om-lu*

14) *Gramatica românéscă*, Buda, 1822, p. 74.

15) Picot, în *Revue de linguistique*, t. 5, p. 245. — La inceputul secolului trecut, Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, Bucurescĭ, 1872, p. 151, atribuĭa forma aspirată *ahcla* pentru *acela* locuitorilor Ţereĭ-Românescĭ în genere.

16) Cfr. Tocilescu, *Inscripţiunile dela Schitul Verbila*, Bucurescĭ, 1878, p. 18.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

aţelu bunu. Aşa cel puţin am citit în tóte texturile macedo-române cunoscute, deşi sub-dialectele de acolo, necercetate încă, pot înfăţişa divergínţe.

In fine în Transilvania, după reposatul Ion Maiorescu, ar exista şi forma *célă* în loc de *cela*, pe care el o audise de asemenea la Românii din Istria.[17]) Orî-cum ar fi, la plural Istriano-românii ḑic *celi*, judecând mai cu sémă după preţiósele texturi adunate de Miklosich: ‹celi vii şi celi morţi›.[18])

Resultă dară că, după provinciă saŭ localităţi, Românul ḑice: *omu-l acel bun*, *cel bun*. *ăl bun*, *cela bun*, *ăla bun* etc., la plural: *ómeni-i aceĭ buni*, *ceĭ buni*, *ăĭ buni* etc.; după cum la feminin se ḑice: *muĭere-a aceĭa frumósă*, *acea frumósă*, *ceĭa frumósă*, *aĭa frumósă*, *a frumósă*, la plural: *muĭerile acelc frumóse*, *cele frumóse* şi aşa mai încolo; divergind unii de alţii prin forme, dar posedênd toţi fără excepţiune pe *cel* cu funcţiune de a r t i c o l.

Aci este locul de a stabili o distincţiune.

§ 5. Pe când femininul *a* pentru *cea* cu pluralul seŭ *ale* pentru *cele* póte fi pus de o potrivă de 'naintea a tot felul de adjectivi, cel puţin în graiul din Ţéra-Românéscă, care preferă de asemenea pe *ăl* lui *cel* şi pe *ăĭ* în loc de *ceĭ*, — corespondintele seŭ masculin *al* şi *aĭ*, adecă forma cea bărbătéscă cu *a* clar, nu cu obscurul *ă*, se întrebuinţéză la toţi Românii din Dacia lui Traian exclusivamente de 'naintea numerelor ordinale, a pronumelui posesiv şi a genitivului, nici o dată de 'naintea adjectivului în sensul strict al cuvîntului.

Aşa se ḑice:

al doile, lîngă *a doua*, cu care compară pe *a frumósă*= *cea frumósă*;

---

17) *Itinerar în Istria*, Iaşi, 1874, p. 91.

18) *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, Wien, 1861, p. 58.—După specimenele publicate de Ascoli, *Studj critici* t. 1, Gorizia, 1861, p. 55. s'ar puté crede că Istro-Românii întrebuinţéză fórte rar articolul *cel*. — Cîr. şi texturile în Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Rumunen*, Wien, 1879, p. 8—10.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

al meŭ, *aĭ meĭ*, lîngă *a mea*, *ale mele*, cu carĭ compară pe *ale frumóse=cele frumóse*;

aĭ omuluĭ, *aĭ ómenilor*, *a muĭeriĭ*, *ale muĭerilor*, etc.

Dacă ne aducem bine a-minte, numaĭ în *al-alt* lîngă *ăl-alt*, *cel-alt* şi bănăţénul *hăl-alt*, formele *al*, *ăl* şi *cel* alternéză fără deosebire.

Afară de *al-alt*, Macedo-româniĭ nu cunosc pe *al*, *aĭ*, *ale*, decăt sub unica formă redusă *a*; adecă aplică pe femininul singular *a* către tóte genurile şi numerele: *a doilea*, *a mĭeŭ*, *a steaoliĭ*, *a domnuluĭ*, *a calĭilor* etc.

Acelaşĭ reducere a tuturor formelor la femininul singular *a* ne întîmpină în unele regiunĭ ale Transilvanieĭ, de exemplu în préjma Blajuluĭ.

In gramatica de Klain şi Şincaĭ noĭ citim: *a doillea*, *a treillea*, *fărtaţi a luĭ*, *a meŭ tată*, *a meĭ părinţi* etc.[19])

La Moldoveniĭ aceĭaşĭ formă redusă *a* pentru *al*, *a*, *aĭ*, *ale* este aprópe tot aşa de predomnitóre în graĭul poporan, maĭ cu deosebire în privinţa genitivuluĭ, de 'naintea căruĭa se pune numaĭ *a*, fie el concordat cu un feminin saŭ cu un masculin, cu un singular saŭ cu un plural.

Se ştie că poeţiĭ noştri utiliséză une-orĭ pentru metru, póte şi pentru armoniă, pe acest *a*, maĭ comod decât formele cele lungĭ; bună-óră Bolliac în „Schitul„:

„E verde ca tulpina *a* cărĭ crăcĭ părlite
„Se 'ncarcă 'n mĭedul ĭerneĭ...„,

în loc de: „ale cărĭ crăcĭ„.

Intrebuinţarea cea corectă a luĭ *al*, după gen şi numĕr, deosebesce maĭ cu preferinţă pe Muntenĭ.

Ca model póte servi următórea bucată din poesia luĭ Bolintinénu „La o rîndunică„:

Iară noĭ prin ţerĭ străine
Plângem ţéra ta cu dor.

19) Ed. din 1780, p. 28—9, 34.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Triştĭ de *ale eĭ suspine*,
Insetaţĭ *d'ol eĭ amor*.
Când în ţéra 'nstrăinată
Încă te veĭ înturna,
Vino, dragă, înc'o dată
Pe *aĭ teĭ* a-ĭ cerceta.
Insă la *a ta privire* etc.

Dintre texturile publicate de noĭ în colecţiunea de faţă, vedem:

Intr'un scurt zapis mehedinţén, scris la 1599: ‘*a* nóstră scriptură„, ‘*al* lor cuvînt„, ‘părinţi *ai* noştri„.[20])

In interesanta cronică olténă a luĭ Moxa de la 1620 concordarea luĭ *al* este fórte corectă în: ‘réle lucrure *ale* lui„, ‘fećor *alŭ* mieu„, ‘*a* lui maică„, ‘nepoţii lui Iacov şi *ai* Iudei„ etc., dar totuşĭ în maĭ multe alte pasage femininul singular *a* usurpă locul tuturor celor-l'alte forme.[21])

In volumul luĭ popa Grigorie:

1° Flexiunea regulată a luĭ *al*:

Texturĭ Măhăcene: ‘Legenda Duminiceĭ„ 4: o ţisă de-*ale* méle; ‘Încercărĭ de traducere„ 130: *ai* doii, 128, 159: *al* treile etc.; ‘Intrebarea creştinéscă„ 205: *alŭ* doile, 201: *a* zécé, 205: făcătorĭul cerĭului şi *alŭ* pământului, 201: cuvinte *ale* lui, 211: faptele bune *ale* lui, 212: *al* cui nume etc.; ‘Predica I„ 239: numele sfăntu *al* tău, 234: cuvente *ale* loru, 238: *ale* noastré bure lucrure etc.; ‘Legenda sânteĭ Vineră„ 193: foc *al* lor, 185: slugi *ale* lui etc.; ‘Predica II„ 225: *ale* méle năravure;

Texturĭ Bogomilice: ‘Rugăcĭunea de scóterea draculuĭ„ 114: *ai* doii, *ai* treii, 115: *alŭ* şasele, 123: fećori *ai* Melintiei, 122: fećori *ai* surori-me etc.; ‘Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ„ 72: *a* îngeriloru rugâcĭune, 68: rugâcĭune fu *a* sfinţiiloru, 57: *a* lu Hristos maică etc.; ‘Apocalipsul luĭ Paul„

20) T. 1, p. 88.
21) Ibid. p. 424, No. 60.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

24: praznicele svinte *ale* tale; ‘Cugetărĭ în óra morţiĭ, 74: *ale* sale păcate, 81: îngeri *ai* lu Hristos...

2° Flexiunea luĭ *al* redusă numaĭ la *a*:

Texturĭ Bogomilice: ‘Apocalipsul luĭ Paul, 21: îngerii *a* bărbaţilor şi *a* muerilor, 26: nuor de focu ĭaste *a* omenilor, 26: sufletele direpăţiloru şi *a* păcătoşiloru; ‘Cugetărĭ în óra morţiĭ, 82: cornure *a* pământului.

§ 6. Numaĭ într'un singur idiotism, masculinul *al* s'a petrificat, remânênd neschimbat, orĭ-care ar fi genul saŭ numerul în concordanţă, şi nereducêndu-se nicĭ o dată la *a*; anume atuncĭ când este legat cu prepositiunea *de*, formând ḑicerea *al-de*, bună-óră în ‘Sburătorul, luĭ Heliade:

‘Or aĭde l'*al-de* baba Comana...

apoĭ maĭ departe:

‘Tot smeŭ a fost, surato. Veḑuşĭ împeliţatul!
‘Că ţintă l'*al-de* Flórea în clipă străbătu...,

saŭ în ‘Ocna, luĭ Bolliac:

‘Ajung cu ea a-casă ş'o bag la *al-de* tata...,

pasage în carĭ *al-de* se rapórtă la o fiinţă cunoscută, bine determinată, fie bărbat saŭ femeiă; de unde însă, întocmaĭ ca în francesul *certain*, s'a putut desvolta în urmă accepţiunea, astăḑĭ aprópe unicamente admisă, de “óre-cine, în expresiunea poporană *al-de voĭ*, *al-de eĭ*, adecă ‘óre-cine de felul cutare,.

Tot cu sensul de ‘cine-va bine cunoscut,, deşi cu o nuanţă propriă, figurézĕ *al-de* în gramatica basarabiană a luĭ Doncev, care ne spune: ‘Pentru a arăta numirile familice în numĕrul ‘plural, se întrebuinţézĕ prepositia *al-de* saŭ finalele -escĭ, ‘-ulescĭ: *al-de* Cazimir=Cazimirescĭ, *al-de* Catargi=Catargi-‘escĭ, *al-de* Ghica=Ghiculescĭ etc. De ex: Pre *al-de* Cazimir ‘şi *al-de* Alexandri, ca şi pre Donicescĭ şi Bălşescĭ....,[22])

22) Doncev, *Cursul primitiv de limba română*, Kişinĕŭ, 1865, part. 2, p. 23.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

E cîudat că nicĭ într'o gramatică românéscă, afară de a lui Doncev, nu se vorbesce nemic despre nefericitul *al-de*; şi este şi maĭ cîudat, că el nu se găsesce nicăirĭ în vechile monumente ale limbeĭ române.

Limbile romanice occidentale, de nu mĕ amăgesc, nu ne presintă nicĭ o analogiă în astă privinţă, afară numaĭ dacă va privi cine-va pe *al-de* ca o metatesă a articlului partitiv frances şi italian, compus în ordinea inversă din aceleaşĭ părţĭ constitutive *de* şi *ille*, însă cu un înţeles de tot depărtat. Francesul "j'ai trouvé *des* amis„ saŭ italianul "parlare a *degli* sciocchi„ nu s'ar puté exprime românesce nicĭ într'un cas cu ajutorul luĭ *al-de*. Noĭ preferim, prin urmare, de a-l considera, pînă la probă contrariă, ca un ce specific românesc.

Ceĭa-ce ne confirmă în acéstă opiniune, este existinţa în limba română a idiotismuluĭ: săracu-*l de* mine, păcătosu-*l de* el, amărîtu-*l de* om[23]) etc., unde *-l de* corespunde "luĭ *al-de*, astfel că *al* ni se pare a înlocui un adjectiv articulat órecare, ce-va cum s'ar dice: "cunoscutu-*l de* cutare„. Dar de ce atuncĭ noĭ nu avem şi *a-de*, care să corespundă cu: "cunoscut-*a de* cutare„?

De astă dată, orĭ-cum ar fi, nu este în cestiune idiotismul *al-de*, fie cât de interesant, ci elementul *al* în genere.

§ 7. Alăturĭ cu articlul *cel* există dară în limba română, după tóte dialectele, articlul *al*, care se declină de asemenea după gen şi numĕr, putênd însă a fi înlocuit la tóte genurile şi numerele, maĭ mult saŭ maĭ puţin, prin femininul singular *a*, pe când femininul *cea*, din contra, nu póte înlocui nicĭ o dată pe *cel*, *ceĭ*, *cele*.

Sub raportul etimologic, *al* se referă către *cel* din punct în punct ca *ast* către *cest*.

Să examinâm acuma maĭ de aprópe, în ce anume consistă

23) Cf. Coresi, *Evanghelie cu învăţătură*, Braşov, 1580, quatern. II, p. 2: "amăràtulŭ de omŭ să se sature„="amăritul om„.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

între ambele diferința cea funcțională, adecă în modul de întrebuințare al fie-căruĭa.

§ 8. Natura adjectivală a numerelor ordinale și a pronumilor posesivĭ n'a fost nicĭ o dată și nu póte fi contestată. *Doile*, *doua*, *meă*, *mea*, sînt rude fórte de aprópe cu *bun*, *bună*, formând cel mult o varietate din clasa adjectivilor qualificativĭ, dar nicĭ de cum o rubrică separată. Nemic maĭ corect ca ḑicerea ‘adjectiv ordinal’ saŭ ‘adjectiv posesiv’. De aci resultă că funcțiunea luĭ *al* în *al meă* este aceĭașĭ cu funcțiunea luĭ *cel* în *cel bun*. In ambele casurĭ de o potrivă este un articol pus de 'naintea unuĭ adjectiv. De asemenea în privința luĭ *al doile*, deși acéstă construcțiune se póte explica maĭ bine într'un alt mod, după cum vom vedé maĭ jos, când vom avé a vorbi despre limba arméná.

O maĭ mare dificultate se pare a presinta la prima vedere rolul luĭ *al* în *al omuluĭ*, *al ómenilor*. *Omuluĭ*, *ómenilor*, să fie óre adjectivĭ? Indoiéla în acéstă privință ar fi fost legitimă numaĭ dóră înainte de frumósele cercetărĭ ale luĭ Garnett, carele a demonstrat definitivamente, că orĭ-ce genitiv în orĭce limbă nu este decât un adjectiv, *patris* în *domus patris* fiind tot una cu *paternus* în *domus paterna*.[24]) Chĭar înainte de Garnett însă, adjectivitatea genitivuluĭ fusese preveḑută fórte bine de cătră Schlegel, Becker și alțiĭ, deși nu ajunsese încă a deveni o dogmă linguistică.[25])

Decĭ: limba română are un articol pre-positiv adjectival, diferențiat în doă forme primare: *cel* și *al*, lăsându-se la o parte varianturile cele secundare ale fie-căriĭa.

---

24) Garnett, *On the origin and import of the genitive case*, în *Proceedings of the Philological society*, t. 2 (1846), p. 165, reprodus apoĭ cu alte studie ale luĭ Garnett în *The philological essays*, London, 1859, p. 214. Este o crére de a atribui paternitatea acestei demonstrațiunĭ luĭ Höfer, a căruĭ excelintea lucrare *Zur Lautlehre*, Berlin, 1839, p. 90—97, abia atinge cestiunea adjectivității genitivuluĭ.—Cf. Max Müller, *Lectures* ed. 5, p. 114, și Hübschmann, *Zur Casuslehre*, Müncheu, 1875. p. 101.

25) Cf. Charma, *Essai sur le langage*, Paris, 1816, p. 217.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 9. In *omu-l cel bun*, după cum constatase deja Văcărescu, construcţiunea substantivului cu adjectivul este de două ori articulată: *homo ille ille bonus*.

In *al doi-le*, este de două ori articulat un singur adjectiv din cele numite circumstanţiale.[24])

Tot de două ori este articulat un singur adjectiv în genitivul *al omu-lu-i*, ceĭa-ce franţusesce ar trebui să se ţică: ‘*l'*homme-*le*-de’.

In fine, ĭarăşĭ articulat de două ori şi ĭarăşĭ un singur adjectiv, ne întimpină în *cel-al-alt*, literalmente: *ille-ille-alter*.

De aci urmézĕ că în *omu-l al doi-le* construcţiunea substantivului cu adjectivul este de treĭ ori articulată: *homo-ille ille-duo-ille*.

De asemenea în *omu-l cel-al-alt*, care nu este decăt: *homo-ille ille-ille-alter*.

Nu maĭ puţin la Macedo-românĭ în *fratile a*[*l*] *viţi-nu lu-i*, ceĭa-ce ar fi franţusesce: ‘frère-*le le*-voisin-*le*-de’.

In expresiunea *omu-l cel al doi-le*, care nu presintă nemic anormal în limba română, avem chĭar patru articolĭ în construcţiunea unuĭ singur substantiv cu un singur adjectiv: *homo -ille ille ille-duo-ille*! Dar poporul obicĭnuesce a întrepune într'o asemenea construcţiune prepositiunea *de*: ‘omu-l cel *de* al doi-le’.

Să se maĭ observe că la noĭ, ca şi la Macedo-românĭ, ordinalele *al doile*, *al treile* etc. se pronunţă generalmente *al doi-le-a*, *al trei-le-a*, primind la códă acelaşĭ apendice pe care'l găsim în *acest-a*, *acel-a*, *acum-a*, *atuncĭ-a*, *ăl-a*, *aĭ-a*, *ălc-a*, şi care, orĭ-cum ar voi cine-va să-l boteze saŭ să-l comenteze, servă a întări sensul cuvîntuluĭ, a-l maĭ afirma, ce-va ca la Elinĭ *-i* în οὗτος-ί, αὕτη-ί, τουτον-ί, ἐκεινος-ί, saŭ ca la Francesĭ *-là*, astfel că *omu-l cel al doi-le-a* ar suna franţusesce: ‘homme-le le le deuxième-le-là’ !!

24) Termin introdus de Silvestre de Sacy, *Principes de Grammaire générale*, part. I, ch. 7.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Să adăugăm însă, că amplificativul *-a* în códa ordinalelor e fórte rar în texturile române din secolul XVI. In volumul luĭ popa Grigorie, maĭ în speciă, noĭ vedem: ‘al doi-le’ (202, 205), ‘al trei-le’ (51, 128, 159, 207), ‘al şase-le’ (115, 128), ‘al şapte-le’ (62) etc., pretutindenĭ fără *-a*.

§ 10. Dacă Ascoli credea cu tot dreptul a fi atât de importantă dupla articulare română în *omu-l cel bun*, cu cât şi maĭ important ĭ-ar fi apărut acest fenomen, să fi voit a împinge analisa ce-va maĭ adînc, constatând că el face abia o mică parte dintr'o sistemă întrégă, fórte complicată, depărtată cu desăvîrşire de mecanismul limbelor neo-latine occidentale şi—după cum ne vom încredinţa maĭ jos—coincidând în tóte particularităţile sale, pînă şi 'n cele maĭ mărunte, numaĭ cu sistema albanesă.

Dar de o cam dată maĭ avem de urmărit încă o construcţiune analógă, pe care n'am atins'o în desvoltările de maĭ sus, reservându-ĭ un loc a-parte.

§ 11. Pe lîngă formele *omu-l bun* şi *omu-l cel bun*, maĭ există construcţiunea *omu-l cel bunu-l*.

Poporul din unele regiunĭ ale Munteniel şi de peste Olt o întrebuinţéză pînă astă-dĭ, deşi în cărţĭ noĭ am vĕdut'o de o cam dată numaĭ într'o mică comediă, represintată óre-când pe scena din Bucurescĭ şi unde un ţeran din Ilfov dice: ‘vorbe-le ale dulci-le’.[27])

Acest tip, care ne dă un al treilea grad de intensitate, de energiă, de emfasă, în comparaţiune cu primul grad *omu-l bun*, este fórte familiar Macedo-românilor, după cum ne-a încredinţat d. Apostol Margarit şi alţiĭ. Cu tóte astea, în renumita gramatică a luĭ Boiadji, resfoind'o cu destulă atenţiune, noĭ am dat peste un singur specimen de acest fel, anume: *fiţor-lii aţelli nĭiţ-lli*, adecă ‘feciori-ĭ ceĭ mici-ĭ’, alăturĭ cu: *fiţor-lii aţelli nĭiţi*=‘feciori-ĭ ceĭ micĭ’.[28])

27) Dumitrescu, *Zmîrăndiţa sau fata păndarului*, Bucurescĭ, 1855, p. 28.
28) Boiadji, *Macedowlachische Sprachlehre*, Bucurescĭ, 1863, p. 166 şi 208.—După prima ediţiune, Viena, 1813, p. 166 şi 228.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Mai pe scurt, de 'ncóce şi de 'ncolo de Dunăre, este de o potrivă cunoscută graiului român, măcar-că de o potrivă nesocotită în gramatică şi 'n literatură, construcţiunea *omu-l cel bunu-l*.

Nicăiri însă ea nu ni se presintă pe o scară mai întinsă şi cu nesce trăsure mai pronunţate, ca în cel mai voluminos monument al limbei române din secolul XVI, asupra căruia ne vom opri aci un moment mai cu din-adinsul.

§ 12. In anul 1580—1581, sub îngrijirea diaconului Coresi şi a doi popi din Braşov, s'a tipărit românesce un Omiliar in folio, cuprinḍend 320 foi în $39^1/_2$ quaternionuri.

In acéstă carte noi am găsit peste trei-sute de casuri ale formulei *omu-l cel bunu-l*, pe cari le vom clasifica în următórele patru-spre-ḍeci modalităţi de aplicaţiune:

a) Masculin singular: omu-l cela rău-l (X. 11), locu-l cela frumosu-l (XII, 15), soare-le cela dereptu-l (XIV. 9), omu-l cela vechiu-l (VIII. 1, XIV. 13, XXXVI. 14), glasu-l cela dulce-le (XVIII. 3), lucru-l cela bunu-l (I. 6, III. 7, IV. 14, XII. 14, XXIX. 5) etc.

b) Feminin singular: măn-a céia tare-a (VIII. 7), ţar-a céia făgăduit-a (X. 12), gur-a céia mincinoas-a (XII. 2. 3), viaţ-a céia bun-a (XIV. 3), parte-a céia stâng-a (III. 5, XXXVII. 13), cale-a céia larg-a (VIII. 3, XXVI. 15) etc.

c) Masculin plural: sfiinţi-i ceia aleşi-i (II. 5), oameni-i ceia buni-i (III. 16), muguri-i ceia mari-i (VII. 16) etc.

d) Feminin plural: păcate-le célé réle-le (II. 2, III. 11), cugete-le célé bune-le (IX. 4), cuvinte-le célé mincinoase-le (XIV. 5), fieri-le célé sălbateci-le (XXIV. 10) etc.

e) Casul de sub *a* şi *b*, când însă mai urméză un alt adjectiv numai post-articulat: viaţ-a céia dulce-a şi înfrămseţat-a (IX. 5), inem-a céia bun-a şi deschis-a (XVI. 8), văntu-l cela neopritu-l şi greu-l (III.7) etc.

f) Casul de sub *b*, când însă mai urméză un alt adjectiv post-articulat şi pre-articulat: munc-a céia iute-a şi céia amar-a (XI. 1), viaţ-a céia nesfrăşit-a şi céia bun-a (V. 12) etc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

g) Casul de sub *c* şi *d*, când însă mai urméză un alt adjectiv numai post-articulat: preuţi-i ceĭa derepţi-i şi buni-i (VIII. 4), slugi-le célé bune-le şi înţelepte-le (VIII. 4), lucrure-le célé bune-le şi dulci-le (X. 5) etc.

h) Casul de sub *g* cu doĭ adjectivĭ numaĭ post-articulaţĭ: paşti-le célé cinstite-le şi ĭubite-le (IX. 4).

i) Substantivul la genitivo-dativ, articlul prepositiv şi adjectivul la nominativ: mândri-ei céĭa bun-a (I. 16), vieţi-ei céĭa dulce-a (XII. 3), dumnezeu-lui cela viu-l (XII. 16), păcate-lor célé marile (XIV. 4) etc.

j) Substantivul şi articolul prepositiv la genitivo-dativ, adjectivul la nominativ: sufletu-lui celuĭa necuviosu-l (V. 8), lucrurilor celora bune-le (XXVI. 15) etc., ba chĭar cu un adjectiv suplementar numaĭ post-articulat: oameni-lor celora dulci-i şi blânzi-i (XX. 11).

k) Substantivul şi adjectivul la genitivo-dativ, articlul prepositiv la nominativ: lucruri-lor célé nevăzute-lor (IX. 15).

l) Tóte la genitivo-dativ: vracĭu-lui celuĭa mare-lui (X. 11), mielu-lui celuĭa nevinovatu-lui (XXXII. 8), oameni-lor celora răi-lor (XIII. 10) etc.

m) Casul de sub *l*, cu un alt adjectiv numaĭ post-articulat la nominativ: vracĭu-lui celuĭa milostivu-lui şi dulce-le (V. 15).

n) Când substantivul este separat de adjectiv printr'o altă parte a cuvîntuluĭ: draci-i noştri ceĭa neadormiţi-i (XIII. 13), trupuri-le păcătoşilor célé întunecate-le (VII, 8), frămsţe-a lui céĭa neputred-a (XII. 14) etc.

Ceĭa ce e de observat în exemplele din Coresi, este că articlul pre-positiv al adjectivuluĭ post-articolat e tot-d'a-una amplificat cu *a*: *cel-a*, *cel-a*, *celor-a*, pe când acéstă emfatică anexă lipsesce acolo unde adjectivul nu este post-articulat, de exemplu: *vrăjmaşu-l cel ĭute* (XVII. 2), *minte-a cé bună* (XXXI. 12), *răbdare-a cé lungă* (XXXIV. 10), *coconi-lor ceĭ nezlobivĭ* (XVII. 4). Pe aceĭa-şĭ pagină figuréză: *tărie-a céĭa mare-a* alăturĭ cu: *tărie-a cé multă* (XXX. 4). Cu alte cuvinte, *omu-l*

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

cel-a bunu-l ‘homme-le le-là bon-le’ se distinge în Coresi şi prin amplificativul *-a* de *omu-l cel bun* ‘homme-le le bon’.

§ 13. Afară de Omiliarul dela 1580, formula *omu-l cel bunu-l* ne întimpină mai cu deosebire des în preţiósele texturi dintre 1550—1600, cuprinse în volumul luĭ popa Grigoric, şi anume:

Texturĭ Măhăcene: ‘Legenda Duminicei’ 2: fapte-le voastre celé multe-lé, 3: greşale-le voastre cĭalé multe-le, fapte-le voastre cĭalé rĭale-le, fărădelégĭ-a voastră éaĭa mult-a, 6: viermi-i ceĭa neadormiţi-i, mâr-a mé cĭaĭa înralt-a, scaunu-l micu cela sfăntu-l, 7: sfinţi-i miei ceĭa mari-i, 8: cuînrur-a éaĭa sfănt-a, capu-l miu cela précuratu-l, 13: omu-l cela nemilostivu-l, 15: maic-a mĭa ceâ précurat-a, 16: tată-lŭ micu cela nevăḑutu-l, focu-l cela nestinsu-l; ‘Predica II’ 231: éresuri-le célĭa réle-le, 224, 225: focu-lŭ cela mare-le, 224: bunătate-a ei céĭa deşart-a, 227: veselii-le célĭa mari-le, soţi-a ta céĭa ĭubit-a, 229, 230: chinu-lŭ cela mare-le, 230: nâravuri-le trupului célĭa réle-le.

Texturĭ Bogomilice: ‘Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ’ 57: munci-le cele mari-le, 37: fiĭu-lui tău cela blagoslovitu-l, 70: fiĭu-l meu cela preĭubitul; ‘Apocalipsul luĭ Paul’ 25: ĭubire-a omenilor ceĭa deşart-a, 23: fii[i] mei ceĭa preĭubiţi-i; ‘Cugetărĭ în óra morţiĭ’ 75: păcate-le mele cele relé-le, mare-lé gĭudeţu cela înfricatu-l.

In aceste exemple, ca şi 'n cele din Coresi, articlul prepositiv *cel*, afară de vr'o doă excepţiunĭ, este tot-d'a-una amplificat cu *-a*.

§ 14. Articlul *cel* saŭ *al* aparţine, în modul cel maĭ necontestabil, adjectivuluĭ şi numaĭ adjectivuluĭ.

El este atât de adjectival, încât Germanul Clemens nu s'a sfiit de a îndesa într'un dicţionar româno-german toţĭ adjectiviĭ nostri supt singura rubrică *cel*:

cel ascuns, der heimliche,
cel bătrîn, der alte,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

cel credincĭos, der treue,
cel legat, der gebundene etc.[29])

Acéstă excentricitate se justifică pînă la un punct printr'o particularitate a limbeĭ române. La noĭ aprópe toţĭ adjectiviĭ sînt în acelaşĭ timp adverbĭ; astfel *frumos* însemnézĕ de o potrivă ‘pulcher, şi ‘pulchre,, *reŭ*—‘malus, şi ‘male,, *drept* —‘rectus, şi ‘recte,, *credincĭos* ‘fidelis, şi ‘fideliter, etc.; dar numaĭ adjectivul póte să priméscă articlul *cel*. Un adverb, ba chĭar o prepositiune, devine adjectiv din dată ce i se prepune acest articol; de exemplu: *ceĭ dela ţéră, ceĭ din oraş, obiceiele cele de atuncĭ* etc., întocmaĭ ca grecesce în: οἱ ἐν τοῖς ἀγροῖς, οἱ ἐν τῇ πόλει, τὰ τότε ἤθη....

In Omiliarul din 1580 ne întimpină la tot pasul adjectivĭ pre-articulaţĭ, întrebuinţaţĭ fără nicĭ un substantiv, deşi sînt şi post-articulaţĭ tot-o-dată, precum: *cela bunu-l* (II. 1), *celora buni-lor* (V. 2), *celora dragi-lor* (XIV. 4), *ceĭa dragi-i* (X. 6), *ceĭa sĕtoşi-i* (XV. 3), *célé mici-le* (XVI. 11, XIX. 8), *célé bune-le* (II. 1) etc.

De asemenea în volumul luĭ popa Grigorie: *ceĭa înturecaţi-i* (235), *ceĭa fătarnici-i* (234) etc.

De acelaşĭ natură este locuţiunea poporană, care ocurge nu o dată în basmele muntene adunate de d. P. Ispirescu, precum: ‘o nuntă d'*ale împărătesci-le*, ‘o masă d'*alea înfricoşate-le* li se pregăti în pripă şi luară căte niţel vin d'*alea nemuritóre-le*, etc.,[30]) unde adjectivul pre- şi post-articulat urmézĕ după un substantiv nearticulat.

Nu maĭ puţin adjectival este acelaşĭ articol sub forma *al* în *al doile* saŭ *al meŭ*; ĭar cu atât maĭ mult în *cel-al-alt*, pronunţat generalmente *cela-l'alt*, unde tóte elementele sînt legate, unite, cimentate în modul cel maĭ intim.

Este evidinte că articlul *cel* saŭ *al* se concórdă la gen şi numĕr cu adjectivul seŭ, carele şi el se concórdă de aseme-

29) Clemens, *Kleines walachisch-deutsch Woerterbuch*, Ofen, 1823, p. 157—169.
30) Ispirescu, *Legende şi basmele Românilor*, part. 1, p. 50, 53, 59 etc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nea cu substantivul ce 'l însoţesce saŭ carele se presupune. Ar fi de prisos de a maĭ ḑice chĭar acésta, dacă n'am avé a face decât cu *cel bun*, *cea bună*, *ceĭ buni*, *cele bune*, saŭ cu *al doile*, *a doua*, *aĭ meĭ*, *ale mele* etc. Sîntem datorĭ însă a o spune, fiindcă există o excepţiune din acéstă regulă generală: o excepţiune fundamentală, fórte remarcabilă, prin care limba română se separă ĭarăşĭ cu totul de suratele sale din Occidinte.

Este un fenomen, care merită pe deplin de a fi studiat maĭ de aprópe.

§ 15. Deşi articlul *al*, construit cu genitivul, aparţine acestuĭa din urmă, adecă adjectivuluĭ, ca şi 'n *al meŭ*, *a mea* etc., totuşĭ el se pune în acord la gen şi la numĕr cu substantivul ce-ĭ precede. Se ḑice, de exemplu: *acéstă casă a boerului*, literalmente: ‹cette maison *la*-boyard-le-de›, dar: *acel cal al cocóneĭ*=‹ce cheval *le*-dame-la-de›.

Dacă vom înlocui pe *al* printr'un simplu pronume demonstrativ, saŭ fie şi relativ, adecă prin accepţiunea cea primitivă a orĭ-căruĭ articol definit, fenomenul va înceta de a fi curios, ni se va explica de sine, ba încă va apare ca singurul logic. In adevĕr: ‹acéstă casă *acéstă* boieruluĭ› saŭ: ‹acel cal *acel* cocóneĭ› cuprind un pleonasm, dar sînt fórte naturale. Nelogică ar fi numaĭ dóră construcţiunea contrariă: ‹acéstă casă *acest* boieruluĭ› saŭ ‹acel cal *acea* cocóneĭ›.

Şi totuşĭ un asemenea mod de a articula pe genitiv, fie cât de firesc, distinge numaĭ pe Românĭ între tóte popórele neo-latine. Din acest punct de vedere, chĭar dacă n'ar fi altele — ceĭa ce vom cerceta maĭ departe — construcţiunea nóstră genitivală merită deja o deosebită atenţiune, căcĭ altmintrelea—adecă de 'naintea ordinalelor şi posesivilor, când aceştiĭa nu sînt însoţiţĭ de substantiv—întrebuinţarea luĭ *al* coincidă cu cea neo-latină: *al meŭ*=‹le mien›, *a mea* =‹la mienne›, *al doile*=‹le deuxième› etc.

§ 16. Articlul prepositiv al genitivuluĭ se perde la noĭ în aparinţă, când urméză după un substantiv articulat, de exemplu:

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

casa boierului saŭ *calul cocónei*, nu *casa a boierului* saŭ *calul al cocónei*; după cum el se perde, de asemenea, în *fratele meŭ* în loc de *fratele al meŭ*. Acéstă dispariţiune însă nu este în realitate decât o contracţiune a doŭ elemente omofone: *cas'-a boierului* pentru *casa-a...*, *calu'l cocónei* pentru *calul-al...* Şi probe despre acésta, étă-le:

1°. La Macedo-românĭ, după cum am vĕḑut'o maĭ sus, o asemenea contracţiune nu s'a întrodus. Eĭ ḑic: ‹*frati-le a* niŭ›, ‹*jocuri-le a* mele›, ‹*casa-a* viţinuluĭ›, ‹*óra a* morţilĭi *a* mei› etc. Fiind învederat, că forma cea necontrasă e maĭ veche decât cea contrasă, resultă că trebuĭa s'o fi avut óre-când şi Româniĭ din Dacia luĭ Traian. Acésta se confirmă, între altele, prin următórele fapte:

2°. In Omiliarul din 1580 ne întimpină de multe orĭ articlul genitival *al* după un substantiv post-articulat, precum: ‹*milosrădie-a a* dulcelui› (XI, 9), ‹*locu-l al* muncilor› (XVI, 13), ‹*tărie-a a* domnului› (XVII, 4), ‹*mărăcini-i ai* Iubireei› (XXI, 1), ‹*înţelepţie-a a* lor› (XXXII, 13), ‹*cuvinte-le ale* ceştii evanghelii› (I, 4) etc.

3°. Tot acolo pronumele posesiv se vede pre-articolat în urma unuĭ substantiv post-articulat, precum: ›*mil-a a* sa‹ (VII, 13), ‹*dulce-lui al* tău părinte› (XI, 9) etc.

4°. In Texturĭ Bogomilice noĭ citim: ‹*précinstite-le ale* lui măini› (94); în Texturĭ Măhăcene: ‹*nume-le al* lui› (210).

5°. In Transilvania acéstă construcţiune necontrasă pare a se conserva în popor pînă astăḑĭ, cel puţin în unele localităţĭ, de vreme ce Klain şi Şincai o menţionéză anume ca maĭ puţin elegantă decât cea contrasă: ‹*loco cauallul a domnului* elegantius dicitur *cauallul domnului*, quod idem significat.›[31])

6°. In Texturĭ Măhăcene şi'n Texturĭ Bogomilice ne întimpină fórte des o contracţiune identică cu cea în cestiune, dar în nesco casurĭ unde limbagiul obicĭnuit n'a consacrat'o, de

31) Ed. din 1780, p. 15.— Acest pasagiŭ este însă modificat în ed. din 1805 p. 21.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ex: ‘zéce cuvinte-*le* sale„ (198, 201, 202)=‘ḑece cuvinte *ale* sale„, ‘sfănta peliţ-*'a* lui şi curatul sănge-*le* lui„ (241) =‘sfănta peliţă *a* luĭ şi curatul sănge *al* luĭ„, ‘slăvitul nume-*le* tău„ (238)=‘slăvitul nume *al* tău„, ‘cinstitul capu-*l* lui„ (125)=‘cinstitul capu *al* luĭ„ etc., ceĭa ce ne explică facilitatea cu care, prin aceĭaşĭ procedură, s'aŭ contopit articlul prepositiv al genitivuluĭ cu articlul postpositiv al substantivuluĭ.

Maĭ pe scurt, t r i p l a articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul genitival: ‘equus-*ille ille* dominae-*illius*„, un fenomen sintactic atât de interesant sub tóte raporturile, nu este propriă dialectuluĭ macedo-român, după cum se crede generalmente, ci aparţine limbeĭ române întregĭ. Numaĭ de dincóce de Dunăre a remas totuşĭ intactă, dar nu pretutindenea, fina luĭ concordare cu substantivul ce precede, pe când acolo unde cele patru forme: *al*, *a*, *aĭ*, *ale* s'aŭ redus tóte la singurul feminin *a*, s'a sters cu desăvîrşire elementul logic al construcţiunii.

§ 17. Din cele de maĭ sus resultă, că articlul prepositiv este trăsura cea-maĭ caracteristică a adjectivuluĭ român.

Substantivul póte fi numaĭ post-articulat: *omu-l*, *părinte-le*, *femee-a*, *feclori-i*, *fete-le*.

Un *cel*, un *ăl*, un *a* de 'naintea substantivuluĭ nu sînt nicĭ o dată articolĭ, ci tot-d'a-una pronumĭ demonstrativĭ n e t o c i ţ ĭ. Ḑic ‘netociţĭ„, căcĭ tocmaĭ tocirea ideologică a unuĭ pronume, generalmente demonstrativ, une-orĭ relativ, este ceĭa-ce'l schimbă în a r t i c o l, făcêndu-l să înceteze de a maĭ servi la indicaţiunea realistă a lucruluĭ saŭ a posiţiunĭ între lucrurĭ. Articlul nu este decât un pronume tocit, micşurat, deslipit de elementul seŭ material; un pronume ‘attenuated„, după expresiunea luĭ Whitney.[32])

32) *Language and the study of language*, ed. 3. p. 274.—Definiţiunea articuluĭ în Heyse, *System der Sprachwissenschaft*, Berlin, 1856, p. 407-8, este obscură pe de o parte, unilaterală pe de alta.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Astfel *cel* saŭ *ăl* este numaĭ articol în *casa cea mare* — ‘la grande maison’; dar e numaĭ pronume demonstrativ în *cea casă mare*—‘cette grande maison-là’. Din dată ce ar vré cine-va să indice un edificiŭ materialmente, pe lîngă *casa cea mare* trebuĭ a se maĭ adăoga: ‘pe care o veḑĭ, o sciĭ etc.’, pe când un asemenea corolar este deja implicat în: *cea casă mare*. Negreşit că şi aci el se póte adăoga după placul vorbitoruluĭ; însă nu ca o necesitate, ci ca un fel de gest însoţind într'un mod suplementar o indicaţiune orală destul de clară.

D. Ciparĭŭ ne asigură, că poporul—probabilmente în Transilvania—ḑíce une-orĭ *cel domn bun* în loc de *domnul cel bun*, întrebuinţând pe *cel* ca articol prepositiv al substantivuluĭ.[33])

Venerabilul canonic, mişcat prin cunoscuta sa antipatiă pentru articlul postpositiv, fiindcă ar dori ca Româniĭ să nu aĭbă nemic afară de ceĭa-ce se găsesce deja în cele-l'alte limbe neo-latine, lesne a putut să fie indus într'o eróre óre-cum sentimentală asupra adevěrateĭ accepţiunĭ a construcţiunĭ *cel domn bun* în gura poporuluĭ, luând pe *cel* drept articol acolo unde el nu este decăt un demonstrativ.

In vechile monumente literare române ni s'a întămplat a da noĭ înşi-ne peste tipul sintactic *cel domn bun* într'un sens aprópe de articol.

In Omiliarul din 1580 găsim următórele şése casurĭ:

a) ‘Şarpele când trécе prentru o gaură strimtă şi se despoae de *cé piéle véche*’ (XIV, 13);

b) ‘Să purcédem spre lucraré *celor lucrure bune*’ (XVIII, 3);

c) ‘*Cé léne multă* să o lepădăm’ (XVIII, 12);

d) ‘*Céle cuvintele* cu nebunie cine le-ară spune’ (XX, 14);

e) ‘Să-şĭ ude *cel déget mai mic* al lui în apă’ (XXVI, 9);

f) ‘Să răsipim *céle păcate* ce-s băgate întru suflete-ne’ (XXIX 5).

Apoĭ în Cronica luĭ Moxa alte patru:

33) Ciparĭŭ, *Principia de limba*, p. 71.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

g) ‹Goniĭa pre *cei creştini derepţi*;[34])

h) ‹Tăe atunci 35 de mii de *cei vrăjmaşi hitléni*›;[35])

i) ‹Se ivi atunci *cé sté* comit ca o sabie›;[36])

j) ‹*Cei boĭari buni...*›[37])

In volumul luĭ popă Grigorie:

Dintre T e x t u r ĭ M ă h ă c e n e, un singur cas sigur ne întimpină numaĭ în Legenda Duminiceĭ 4: ‹spuse *ceii* féte précurate›, căcĭ în Legenda sânteĭ Vinerĭ—veḑĭ maĭ sus p. 161 No. 20 — întrebuinţarea analógă a luĭ *cel* pare a se datori influinţeĭ originaluluĭ grec.

In T e x t u r ĭ B o g o m i l i c e—nu găsim nicĭ un cas, unde *cel* de'naintea substantivuluĭ să nu fie pronume demonstrativ în tótă puterea cuvîntuluĭ.

La un numĕr de vr'o 1500 de casurĭ de întrebuinţarea luĭ *cel* ca articol prepositiv adjectival, carĭ se află în Omiliar, în Moxa şi'n volumul luĭ popa Grigorie, étă dară peste tot 10, să ḑicem chĭar 15 saŭ 20 de excepţiunĭ de o funcţiune quasi-substantivală. Dar nicĭ acestea nu sînt decăt *quasi.*

Dacă articlul *cel* ar puté în adevĕr să fie substantival, noĭ l'am găsi unde-va de 'naintea unuĭ substantiv neconstruit cu adjectivul. Să luăm frasa: ‹*câne-le* nu se 'mpacă cu *pisic'-a*›. Se póte óre ḑice, fără a se trece pe dată în sfera demonstrativuluĭ pur: ‹*cel câne* nu se 'mpacă cu *cea pisică*›?

D. Cipar ne aduce exemplul: ‹cel domn bun›. In Coresi şi 'n Moxa citim: ‹cea piéle véche›, ‹celor lucrure bune›, ‹cea léne multă›, ‹ceĭ creştinĭ derepţi›, ‹ceĭ vrăjmaşĭ hitlenĭ›, ‹ceĭ boĭarĭ bunĭ›, adecă pretutindenĭ construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul, ĭar nu un substantiv isolat.

In ‹cele cuvinte-le› *cel* este un demonstrativ întocmaĭ ca grecesce în οὗτοι οἱ λόγοι.

34) T. 1, p. 369.
35) Ibid. p. 371.
36) Ib. p. 374.
37) Ib. p. 388.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Numaĭ şi numaĭ în ‘cele păcate’ şi în ‘cea stea’ póte fi o îndoélă óre-care asupra naturei luĭ *cel*, deşi nemic nu probéză că el este aci articol, articol cu orĭ-ce preţ, ĭar nu un simplu demonstrativ.

Ceĭa-ce remâne dară constatat, este numaĭ posibilitatea sporadică a articlului *cel* de a sări în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul. ‘Cel deget maĭ mic’ este o anastrofă pentru: ‘degetul cel maĭ mic’, substantivul perdênd aci articlul seŭ postpositiv prin falsă analogiă cu casul când se construesce cu demonstrativul *cel*. Tot aşa, prin metatesă sintactică regresivă, póte să sară în limba română pînă şi articlul postpositiv, adecă cel substantival, care se pare la prima vedere a fi inseparabil. Astfel mitropolitul Dosofteiŭ ḑice într'un loc: ‘rugăcĭuné noastră a serbi-lor tăi’, şi apoĭ într'un alt pasagiŭ din aceĭaşĭ scriere: ‘rugile a lor tăi şerbi’,[38] unde *lor* din *şerbi-lor* s'a deslipit dintr'o posiţiune cu mult maĭ solidă şi a făcut o săritură cu mult maĭ grea decât *cel* în *cel domn bun* pentru *domnul cel bun*. Să nu uĭtâm însă că metatesa sintactică, ca şi cea fonetică, ca şi orĭ-ce transiţiune distractivă în Linguistică, este un fenomen anormal.

Prin urmare, noĭ ne credem pe deplin autorisaţĭ să afirmâm, că articlul prepositiv in limba română există numaĭ pentru adjectiv, nicĭ o dată pentru substantiv. Substantivul póte fi post-articulat, numaĭ post-articulat.

§ 18. Am spus maĭ sus, că un articol definit derivă prin tocire ideologică, unĕ-orĭ şi fonetică tot-o-dată, dintr'un pronume demonstrativ saŭ din cel relativ.[39]

Tocirea nu este însă nicĭ o dată atât de radicală, încât să nu remână o nuanţă primitivă, o urmă a originiĭ.

Din acest punct de vedere, articlul român postpositiv, adecă substantival, diferă esenţialmente de articlul prepositiv saŭ adjectival. Pe când cel de 'ntâiŭ păstréză o necontesta-

38) Dosofteiu, *Trebnic*, Iaşi, 1679, f. 30 şi 37.

39) Cfr. Egger, *Notions de grammaire comparée*, ed. 4, p. 67.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

bilă nuanţă demonstrativă, cel-alt ne presintă un caracter relatival destul de pronunţat; şi acésta nu numaĭ în compositiunea *cel-ce*, dar şi atuncĭ când se întrebuinţézĕ curat ca articol. Aşa, de exemplu, în psaltirea cea în proză a mitropolituluĭ Dosofteĭu frasa slavónă: ‘ѕмиѩ сѣи глоѭ сѧдѧ рыѧтиⷭ ємоу, este tradusă românesce: ‘zmăul acesta *cel* formuit să-şĭ mădărésca şie,.[40]) Acelaşĭ pasagĭu sună lătinesce: ‘draco *quem* finxisti ad illudendum ei,, ĭar grecesce: ‘δράκων οὗτος ὃν ἔπλασας ἐμπαίζειν αὐτῷ,. Intr'un cuvînt, *cel* în *cel formuit* ‘*le* créé,, fără a perde căt de puţin rolul seŭ de articol prepositiv, corespunde aci pronumeluĭ relativ din cele-l'alte limbe: ѥⷦе, *quis*, ὅς.

O asemenea nuanţă relativală nu convine nicĭ o dată articluluĭ nostru postpositiv. *Omu-l* ar puté fi perifrasat prin construcţiunea demonstrativă: ‘cet homme,, pe când *cel bun* s'ar împăca pînă la un punct cu întorsetura relativă: ‘qui est bon,. Ambiĭ articolĭ în ‘omu-*l* *cel* bun, se urcă la o accepţiune originară de: ‘*cet* homme *qui* bon,.[41])

Acéstă observaţiune despre nuanţa relativală a articluluĭ român prepositiv îşĭ va avé interesul seŭ în desvoltările de maĭ jos.

§ 19. In *cel bunu-l*, *al doi-le* etc. adjectivul ne apare închis între un articol prepositiv şi un articol postpositiv. Articlul postpositiv, prin urmare, este nu numaĭ substantival, dar póte fi şi adjectival. De aci se nasce întrebarea: în privinţa unuĭ adjectiv, din ceĭ doĭ articolĭ, care se fie óre cel maĭ important?

In *al meŭ*, *al meĭ* etc. noĭ vedem numaĭ articlul prepositiv.

---

40) Dosofteĭu, *Psaltirea de 'nţeles*, Iaşĭ, 1680, ps. 103, f. 133.

41) Să nu uităm că şi 'n limbele neo-latine occidentale articlul definit de 'naintea adjectivuluĭ trebuĭ une-orĭ a se lua într'un sens relativ. Aşa Fuchs, *Die romanischen Sprachen*, Halle, 1849. p. 335, traduce pe spaniolul ‘lo bueno„ prin ‘das was gut ist,. Dacă acésta se întîmplă acolo rar, causa este lipsa unuĭ articol special pentru adjectiv.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

De asemenea în adjectivii *cei doi*, *cele trei*.[42]) In *cel-al-alt* sînt doi articoli prepositivi şi nici unul postpositiv. Numai adjectivul înzestrat deja cu articlul prepositiv póte să mai fie şi post-articulat; pe când adjectivul pre-articulat, din contra, nu are nici o trebuinţă neapărată de a fi post-articulat. Resultă dară că articlul prepositiv este cel adjectival *per excellentiam*, articlul postpositiv funcţionând numai într'un mod suplementar.

Un adjectiv care nu este decât post-articulat încetéză prin însăşi acésta de a fi adjectiv, trecênd în categoria substantivilor. *Bunu-l*, *reu-l*, *frumosu-l*, sînt tot aşa de substantivi ca grecesce τὸ καλόν saŭ τὸ κακόν.

Dicênd acésta, noi facem abstracţiune, negreşit, de tipul sintactic *bunu-l om*, unde adjectivul usurpă óre-cum locul substantivului. O asemenea construcţiune, patronată din ce în ce mai mult de către scriitorii noştri şi pe care Alexandri a împins'o pînă la ultima margine în:

Latina gintă e regină....,

este fórte poetică a-nume prin aceea că.... nu e obicinuită în graiul poporului. La singular ea este de tot rară, astfel că Românul nu întrebuinţéză mai nici o dată, de exemplu, *dulce le pom*, *alb'a pănură*, locuţiuni citate totuşi ca poporane de către romaniştii străini,[43]) La plural, acésta este şi mai rar, şi mai n e r o m ă n e s c. In cântecele poporane române, adunate de către însuşi Alexandri, eu n'am găsit, pe patrusute de pagine, un singur adjectiv articolat de'naintea unui substantiv; şi dacă mi-a scăpat chiar ce-va din vedere, apoi numai dóră vr'un cas saŭ doă, nu mai mult. O întorsetură ca în poesia poporană italiană:

Vaghe *le montanine pastorelle*,
Donde venite etc.

42) Forma macedo-română *doi-lĭi*, *trei-lĭi*, nu este o excepţiune, adjectivul fiind aci substantivat. Ca adjectiv, Macedo-românii dic şi ei: *aţelli doi*, *aţele trei* etc.

43) Diez, *Grammatik*, ed. 3, t. 3, p. 39.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

ar fi pré-artificială în limba română cea vorbită, ba și 'n cea cântată. Pînă și adjectivii nearticulați de 'naintea substantivului formézĕ în literatura nóstră poporană abia o treime, în comparațiune cu numĕrul adjectivilor puși după substantiv, ceĭa-ce este construcțiunea cea n o r m a l ă.

Ce-va mai mult. Aversiunea limbeĭ române adevĕrat poporane pentru tipul *bunu-l om* e atât de pronunțată, încât la eventuala punere a adjectivului de'naintea substantivuluĭ Românul resimte tentațiunea diametralmente opusă de a articulà pe substantivul cel din códă, lăsând nearticulat pe adjectivul cel din frunte, ceĭa-ce—dacă n'ar fi un cas fórte rar—s'ar puté formula prin *bun omu-l.*

Iată vr'o doă exemple din volumul luĭ popă Grigorie:

Legenda sânteĭ Vineri 195: *curată sufletu-l*;

Fragment liturgic 220: *mare mil'-a, milostivă domnu-l...*

§ 20. Să recapitulâm principalele puncturi de mai sus:

1. Românesce substantivul se pune generalmente înainte de adjectiv: *om bun, femee frumósă.*

2. Substantivul póte fi numaĭ post-articulat: *omu-l, femee-a.*

3. Adjectivul, când urmézĕ după substantivul articulat, se póte construi în următórele cincĭ moduri:

a) adjectiv nearticulat: *omu-l bun*;

b) cu un singur articol prepositiv: *omu-l cel bun*;

c) cu doĭ articolĭ prepositivi: *omu-l cel al-alt*;

d) cu un articol prepositiv și un articol postpositiv: *omu-l cel bunu-l. omu-l al-doi-le*;

e) cu doĭ articolĭ prepositivi și un articol postpositiv: *omu-l cel al-doi-le.*

4. Complementul genitival face parte din tipul 3*d*.

Să trecem la:

II. L i m b a a l b a n e s ă.

§ 21. Ca și românesce, limba albanesă posedă doĭ articolĭ definiți, mai puțin diferențiați în formă, dar tot așa de deose-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

biţĭ prin funcţiune: un articol postpositiv şi un articol prepositiv.

Ca şi românesce, substantivul albanes póte fi numaĭ postarticulat, anume:

La masculin singular: *-u* saŭ *-i*;

La feminin singular şi la plural pentru ambele genurĭ: *-tă*.

Ca şi românesce, adjectivul albanes póte să aibă doĭ articolĭ: un articol postpositiv, care nu se deosebesce prin formă de cel substantival, şi un articol prepositiv anume:

La masculin singular: *i-*, nicĭ o dată *u-*;

La feminin singular: *e-*, nicĭ o dată *a-*;

La neutru singular[44]) şi la plural pentru tóte genurile: *tă-*.

Ca şi românesce, articlul prepositiv albanes caracteriséză esenţialmente pe adjectiv. După cum Clemens—am spus'o maĭ sus—începea toţĭ adjectiviĭ românĭ prin *cel-*, în acelaşĭ mod Lecce, autorul celeĭ maĭ vechĭ gramatice albanese, începe toţĭ adjectiviĭ prin articliĭ prepositivĭ *i-* şi *e-*. El nu ḑice nicĭ o dată *math* (mare) saŭ *mir* (bun), ci numaĭ *imath=i-math* ‘le grand’, saŭ *emath=e-math* ‘la grande’, *imir=i-mir* ‘le bon’, saŭ *emir=e-mir* ‘la bonne’, etc. [45]) Articliĭ prepositivĭ *i-* şi *e-*, sînt atăt de strînş legaţĭ cu adjectiviĭ lor, încăt mulţĭ în trecut nu-ĭ consideraŭ ca nesce elemente separate, creḑêndu-le că fac o parte integrantă a cuvîntuluĭ.[46]) Reposatul lord Strangford, cunoscĕtor adînc al tuturor limbilor balcanice, îşĭ închipuĭa că a făcut o adevĕrată descoperire, când a cuteḑat a descompune pe *imirë* şi *emirë* în *i-mirë* şi *e-mirë*![47])

---

44) Generalmente se contestă genul neutru la Albanesĭ. Studiul texturilor ne-a convins însă, că el există în realitate. Cfr. între celĭ-l'alţĭ: De Rada, *Grammatica della lingua albanese*, Firenze, 1871, p. 27.

45) Lecce, *Osservazioni sulla lingua albanese*, Roma, 1716, după ediţiunea luĭ Rossi, Roma, 1866, p. 20 etc.

46) Aşa Blanchus, *Dictionarium latino-epiroticum*, Romae, 1635, — Pouqueville, *Voyage dans la Grèce*, Paris, 1820, t. 2, p. 617, — Kaballiotes, *Prótopeiria*, Venetia, 1770, etc. obicĭnuesc a scrie *ĕberde* (alb), *iri* saŭ *iry* (noŭ), *ibegate* (bogat), *ekukie* (roşu) etc. Cfr. Vater, *Vergleichungstafeln d. europ. Stamm-Sprachen*, Halle, 1822, p. 176 etc.

47) *Original letters and papers*, London, 1878, p. 115.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Să observăm că la Albanesĭ, întocmaĭ ca la Românĭ, ba şi maĭ mult decât la noĭ, adjectivul nearticulat se póte lua drept adverb. *Bucură=frumos* însemnéză ‘pulcher’ şi ‘pulchre’, *dreĭtă=drept* însemnéză ‘rectus’ şi ‘recte’ etc.; fenomen care ne întîmpină comparativamente fórte rar în limbile neolatine.[48])

Ca şi românesce, posiţiunea normală a adjectivuluĭ la Albanesĭ este după substantiv, de 'naintea căruĭa el nu se pune decât numaĭ în unele casurĭ excepţionale, maĭ ales atunci când vorbitorul vrea să atragă atenţiunea într'un mod emfatic asupra calităţiĭ lucruluĭ, ca la noĭ, bună óră, în *frumósă femeiă* în loc de *femeiă frumósă*.[49])

In fine, articlul prepositiv *i*, ca şi *cel* la Românĭ, presintă o pronunţată nuanţă relativală, astfel că De Rada îl traduce prin ‘qui est’, ‘quae est’, ‘quod est’.[50])

§ 22. După aceste consideraţiunĭ generale, să dăm acuma între limbile română şi albanesă un şir de corespondinţe morfologice, carĭ convergesc tóte cătră tipul ‘homo-ille ille-bonus’.

1. Românuluĭ *omu-l* ‘homme-le’ corespunde albanesul *nĕeri-u* ‘homme-le’.

2. Românul *omu-l bun* ‘homme-le bon’ diferă de albanesul *nĕeri i-mirĕ* ‘homme le-bon’ numaĭ prin alipirea articluluĭ cătră substantiv, ceĭa-ce ar puté să fie un simplu efect de atracţiune în loc de: *om îl-bun*, de vreme ce se scie că elementul relatival, după cum e şi articlul nostru prepositiv, este expus în genere de a fi atras prin cuvîntul ce precede.[51]) O confirmaţiune a acesteĭ bănuelĭ ni se va presinta maĭ jos, când vom avé a vorbi de limbile eranice.

---

48) Diez, t. 3, p. 9.

49) Cfr. Dozon, *Grammaire albanaise*, în *Revue de philologie et d'ethnographie*, t. 3 (1878), p. 231.

50) Op. cit. p. 42.

51) Cfr. Steinthal, *Assimilation und Attraction*, în *Zeitschr. f. Voelkerpsychologie*, t. 1, p. 94 etc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

3. Românuluĭ *omu-l cel bun* ‹homme-le le-bon› corespunde perfectamente albanesul *nĭeri-u i-mirĕ* ‹homme-le le-bon›.

4. Românuluĭ *al-doi-le* ‹le-deux-le› corespunde albanesul *i-dit'-i* ‹le deuxième-le›, cu acea diferinţă însă, că forma nóstră derivă d'a-dreptul din cardinalul *doĭ*, pe când cea albanesă nu vine din *di* ‹deux›, ci din ordinalul nearticulat *dită* ‹deuxième›.

5. Românuluĭ *cel-al-alt* ‹le-l'autre› corespunde albanesul *tiatără*, contras din *tă-i-atără*, care însemnéză de asemenea literalmente ‹le-l'autre›.[52]) Asupra acesteĭ corespondinţe, care este fórte remarcabilă, noĭ vom maĭ reveni maĭ la vale.

6. Românuluĭ *omu-l al-doi-le* ‹homme-le le-deux-le› corespunde albanesul *nĭeri-u i-dit'-i* ‹homme-le le-deuxième le›, negreşit cu reserva făcută la punctul 4.

7. Românuluĭ *al-omu-luĭ* ‹le-homme-du› corespunde genitivo-dativul albanes *i-nĭeri-ut* ‹le-homme-du›.

8. In sfîrşit, articlul genitival se concórdă albanesce, întocmaĭ ca românesce, cu substantivul ce precede: *vaiz'-a e-baba-it=fat'-a a-tată-luĭ* ‹filia-illa illa-pater-illius›, dar: *baba-i i-vaiză-să* saŭ *baba-i i-vaiz'-et=tată-l al-fet'-eĭ* ‹pater-ille ille-filia-illius›.

Acéstă din urmă particularitate, Lecce o resumă în privinţa limbeĭ albanese în următorul mod:

‹Quando due nomi sostantivi s'incontrano assieme, il secondo ‹sarà sempre genitivo; e se il primo sarà di genere masco-‹lino, al genitivo precederà la vocale *i*; se poi sarà di genere ‹femminino, al genitivo precederà la vocale *e* etc.›[53])

Să pună cine-va în acest pasagĭu pe *al* în loc de *i* şi pe

52) Cfr. explicaţiunea cam analógă a luĭ Camarda, *Saggio di grammatologia sulla lingua albanese*, Livorno, 1864, t. 1, p. 215.—Teoria luĭ Bopp, *Ueber das Albanesische*, Berlin, 1855, p. 31-2, e cu totul inadmisibilă.

53) Lecce, op. cit. p. 300.—Cf. Xylander, *Die Sprache der Albanesen*, Frankfurt, 1835, p. 74.—Hahn, *Albanesische Studien*, Gramm. p. 42 etc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

a în loc de *e*, nemic mai mult decât atâta, şi étă că vom avé o regulă specifică a limbeĭ române.

§ 23. Recurgênd la formule algebraice, dacă vom exprime pe substantiv prin S şi articlul substantival prin *s*, pe adjectiv prin A şi articlul adjectival prin *a*, apoĭ prin *x* articlul genitival şi prin *d* desininţa genitivuluĭ, adecă *-ĭ* la Românĭ şi *-t* la Albanesĭ, atuncĭ vom căpĕta următórele tipurĭ:

1. S+*s*: homo-ille;
2. S+*s* A: homo-ille bonus;
3. S *a*+A: homo ille-bonus;
4. S+*s* *a*+A: homo-ille ille-bonus, homo-ille ille-alter;
5. S+*s* *a*+A+*a*: homo-ille ille-bonus-ille, homo-ille ille-secundus [duo]-ille;
6. S+*s* *a*+*a*+A: homo-ille ille-ille-alter;
7. S+*s* *x*+S+*s*+*d*: filia-illa illa+pater-ill-ius.

Casurile 2 şi 3 putênd a se reduce în ultima analisă la unul singur, avem dară, pe terenul strict al articluluĭ definit, şése formule morfologice, saŭ mai bine sintactice dintre cele mai caracteristice, carĭ tóte se aplică întocmaĭ, se adaptéză aşa ţicênd geometricesce numaĭ şi numaĭ cătră limbele română şi albanesă, fiind cu desăvîrşire străine şi chĭar contrare familieĭ linguistice neo-latine, nu maĭ puţin celeĭ germane, şi maĭ cu sémă celeĭ slavice.

Dar formulele exprimă regule generale, pe când Albanesiĭ şi Româniĭ se întâlnesc pînă şi 'n neregularităţĭ, pînă şi 'n acelé excepţiunĭ, acele fenomene anormale, carĭ nu se pot formula şi dintre carĭ vom arăta aci pe cele maĭ interesante.

§ 24. Pronumele neo-latin *luĭ*, frances şi italian *lui*, a fost comentat în multe felurĭ, fără totuşĭ a se fi ajuns pînă acum la vre-o soluţiune definitivă. Se admite generalmente, că el se compune din doă elemente constitutive, dintre carĭ în cel de 'ntâiŭ întră *l-*, adecă *ill-*, ĭar în cel-alt *-i*; dar remâne cestiunea deschisă, dacă descompunerea trebuĭ să fie *ill-ui* saŭ *illu-i*.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Un resultat serios, credem noĭ, se póte dobândi numaĭ atuncĭ, dacă vom studia pe *lui* în legătură cu corespondintele seŭ feminin: italian, provenţal şi vechĭu frances *lei*, macedo-român *lĭei*. Nicĭ *lui* fără *lei*, nicĭ *lei* fără *lui*, nu se pot explica.

In *lei* se află *-i* ca şi 'n *lui*, dar lipsesce *u-*. Prin urmare, ambele forme se descompun în *lu-i*, *le-i*, nicĭ o dată în *l-ui* faţă cu *le-i*, de vreme ce finalul *-i* în ambele forme fiind un element identic, nu póte fi tractat în fie-care din ele într'un alt mod.

Ilustrul Pott a bănuit o dată, că femininul *lei* se urcă la un prototip *illa-i.*[54]) Atuncĭ masculinul *lui* revine necesarmente la *illu-i*. Dacă vom alătura acéstă descompunere cu francesul *autru-i*, italianul *altru-i*, românul *altu-ĭ*, în carĭ tema represintă acusativul latin *alterum*, precum şi *unu-* din *unum* în al nostru *unu-ĭ*, va trebui să conchidem că *illu-* în *illu-i* este de asemenea pentru *illum*, ĭar *illa-* în *illa-i* pentru *illam*; cu alte cuvinte, singurul *-i* represintă aci pe dativ saŭ pe genitiv. In *nimenu-ĭ* din *nimenc*, în *cărŭ-ĭ* din *care*, *cutăru-ĭ* din *cutare* etc. tematicul *-e-* a trecut la noĭ în *-u-* prin analogiă cu cele-l'alte masculine. La Macedo-românĭ acţiunea analogieĭ s'a întins şi maĭ departe, prefăcênd nu numaĭ pe *al teu* ‘ille -tuus, în *a tu-i*, dar şi pe *al meŭ*=‘ille-meus, în *a mĭu-i*.

Limba română, pe care linguistiĭ străinĭ aŭ pré lăsat'o la o parte în cercetările lor pe terenul filologieĭ romanice, posedă aci un avantagiŭ immens asupra surorilor sale din Occidinte. Pe când acolo numaĭ *lei*, *costei* şi *colei* înfăţişéză—anume la Italianĭ—o formă femininā, ĭar pentru *altrui* ea nu se găsesce, la noĭ lîngă *altu-ĭ* avem *alte-ĭ*, lîngă *unu-ĭ*—*une-ĭ*, lîngă *cutăru-ĭ*—*cutăre-ĭ*, lîngă *cărŭ-ĭ*—*căre-ĭ*, lîngă *cestu-ĭ*—*ceste-ĭ* etc. Şi maĭ remarcabile sînt formele macedo-române: *nostru-i*=‘nostrum-i, *vostru-i*=‘vestrum-i, şi altele, lîngă *vostre-i*=‘vestram-i, *nostre-i*=‘nostram-i, etc.

54) Pott, *Romanische Elemente in den langobardischen Gesetzen*, în Kuhn, *Zeitschr.*, t. 12, p. 196.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

După modelul numeróselor forme nearticulate în *-ui*, d. Alexandri nu s'a sfiit de a introduce, cu mult gust, un genitivo-dativ nearticulat *întregu-i* în ‘Oda ostaşilor români’:

Sînt bătăile de inimi a *întregui* ném al nostru....

Originea curat etimologică a finaluluĭ *-i* e cu totul indiferinte în cestiunea de faţă. Ceĭa-ce ne preocupă, este numaĭ rolul seŭ de desininţă casuală, anume genitivo-dativă la Românĭ, dativă şi une-orĭ genitivă la ceĭ-l'alţĭ Neo-latinĭ, de exemplu în textul lombard din secolul XI citat de Pott: ‘filia ‘quondam *lui*, que profitetur se ex nacione sua lege vivere ‘Romana, et ille filius *lui*.’[55]) Natura genitivală a luĭ *lei* şi *lui* se maĭ demonstră, între altele, prin corespondintele lor plural *loro*, care este genitivul şi numaĭ genitivul *illorum*.[56])

Lui este dar *illu-i*, nicĭ decum *ill-ui*.

Dacă ar puté să maĭ persiste vre-o îndoélă în acéstă privinţă, ea dispare prin alăturarea declinaţiuniĭ articulate române cu cea albanesă. Albanesce nominativul articulat dela *nĭeri* ‘om’ este *nĭeri-u*=românesce *omu-l*, în cărţile nóstre vechĭ *omu-lu* saŭ la Macedo-românĭ *om-lu*. Genitivo-dativul albanes este *nĭeri-u-t*=românesce *omu-lu-ĭ*. Decĭ românesce *-lu-* în *-luĭ*, ca şi albanesce *-u-* în *-ut*, este articlul definit la nominativ, pe care'l strămută în genitivo-dativ numaĭ finalul *-i* la Românĭ şi finalul *-t* la Albanesĭ. Intocmaĭ aşa se petrece în limbele scandinave, carĭ aŭ şi ele un articol definit postpositiv. Nearticulatul ‘om’ în sveḍiana, bună-óră, se ḍice *man*, danesce *mand*; articulatul ‘omu-lu’ se ḍice *man-en* saŭ *mand-en*; genitivul ‘omu-lu-ĭ’ se ḍice *man-en-s* saŭ *mand-en-s*, unde numaĭ *-s* represintă pe genitiv, *-en-* fiind articlul definit la nominativ. Comparaţiunea între *omu-lu-ĭ*=*nĭeri-u-t*=*man-en-s*, tóte însemnând literalmente ‘homme-le-de’, demonstră pînă la ultima evidinţă compositiunea neo-latinuluĭ *lui* din *illu-i* cu sens de

55) Ibid. p. 195.

56) Cumcă *autrui* este anume genitiv, cfr. Brachet, *Grammaire historique de la langue française*, ed. 4, p. 181.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‘le-de’, mai remânênd numai de a se urmări etimologia separată a lui *-i*, ceia-ce lăsâm pe altă dată.[57])

De aci însă decurge o consecinţă. Dacă genitivul masculin este *omu-lu-i*, adecă *-i* adaus către nominativul articulat, atunci şi genitivul feminin *cununei* trebui să resulte de asemenea din adausul lui *-i* către nominativul *cunun'a* din *cunună-a*, astfel că prototipul *cununei* nu póte fi decât *cunună-a-i*. In acelaşi mod la Albanesi genitivul masculin *nĕri-u-t* necesitézĕ, prin adausul lui *-t* către nominativul articulat, pe un genitiv feminin *curonă-a-t*. Aşa la Scandinavi — ca să ne'ntórcem la analogia de mai sus—masculinului *man-en-s* ‘homme-le-de’ îi corespunde fórte regulat femininul *kron-an-s* contras din *krona-an-s* ‘couronne-la-de’.

In limba română cea veche, aşa după cum o găsim în tipăriturele din secolul XVI şi de pe la începutul secolului XVII, genitivul feminin este *cununcei*, adecă *cununc-e-i*. In texturile din volumul lui popa Grigorie din Măhaciu un asemenea genitivo-dativ singular feminin *-cei* nu e de loc rar: *slaveei* (6,238, 239), *rugăciuneei* (184), *sfinteei* (96,185,195), *sviniei* (190), *împărăţieei* (187), *Marieei* (182), *ţileei* (91,152), *caseei* (157), *Sareei* (156), *sfinţieei* (218), *cinstiteei* (66), *feţeei* (86), *aspideei* (111) etc. Nu puţine exemple se află şi 'n texturile din totul I al publicaţiunii de faţă.

Aşa dar prototipul *cunună-a-i* a suferit scăderea lui *-ă-a-* la *-e-e-*, de unde apoi, printr'o contragere ulterióră, s'a născut forma actuală *cununei*, în care un singur *-e-* mai represintă pe *-ă-a-*. Nu mai vorbim despre formele poporane *cununii* şi chiar *cununi*, datorite acţiunii asimilative a finalului *i*.

Acelaşi fenomen ni-l înfăţişézĕ limba albanesă. Desininţa arcaică a genitivo-dativului feminin este aci *-e-t* pentru *-e-e-t* din primitivul *-ă-a-t*. Aşa dela *dită* ‘ţi’, articulat *dit'-a=ditĕ-a*,

57) Vom observa numai că Meunier şi Havet, *Mémoires de la Société de Linguistique*, t. 1 p. 56 şi t. 3 p. 187, cred că şi latinul *illius* este compus cu un genitiv suplementar *-ius*. Acest *ius* nu ne-ar explica óre pe romanicul *-i*?

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

în traducerea Bibliei figurézĕ genitivul *dittet* pentru *diteet* (Matth. XI. 23)=*dită-a-t*.

In acest mod, românul *omu-lu-i* ne oferă nu numaĭ o construcţiune sintactică identică cu albanesul *nĭeri-u-t*, ambele ‘homme-le-de’, dar încă în forma feminină corespundinte, printr'o procedură anormală, s'a făcut la Românĭ şi la Albanesĭ aceĭa-şĭ trecere fonetică succesivă a luĭ *-ă-a-* în *-e-*: *cunun-e-i* =*cunună-a-ĭ*, *dit-e-t*=*dită-a-t*, literalmente: ‘couronne-la-de’, ‘journée-la-de’.

Coincidinţa e cu atât maĭ instructivă, cu cât între articlul definit feminin *-a* la Românĭ şi între acelaşĭ articol *-a* la Albanesĭ nu este nicĭ o înrudire etimologică, cel de'ntâĭu urcându-se la prototipul *-la*, corespunḑător articluluĭ masculin *-lu*, pe când cel-l'alt derivă din radicala pronominală *va*, pe care o indică articlul masculin *u*. Formele primitive ale articluluĭ definit substantival cată să fi fost:

la Românĭ { *lu* > *l*; *la* > *a*

la Albanesĭ { *va* > *u*; *vâ* > *a*.

Dar étă un alt ce-va nu maĭ puţin interesant.

§ 25. Am vĕḑut maĭ sus, că Macedo-româniĭ, Moldoveniĭ şi în parte Ardeleniĭ obicĭnuesc a înlocui pe cele patru forme bine caracterisate: *al*, *a*, *aĭ*, *ale*, prin singura formă *a*, care nu este decât femininul singular. Aşa se ḑice *a-meă*, literalmente: ‘*la*-mien’; *a-mele*=‘*la*-miennes’; *a-doi-le*=‘*la*-deux-le’; *acest cal a boieru-lu-i*=‘ce cheval *la*-boyard-le-de’ etc.

Eĭ bine, limba albanesă ne presintă un fenomen fórte analog cu acéstă remarcabilă neregularitate.

In construcţiunea substantivuluĭ cu genitivul, Albanesiĭ întrebuinţézĕ articlul prepositiv feminin la singular, adecă *e-*, după tot felul de pluraluri, fie feminin, fie masculin, fie neutru. De exemplu: *kuaĭ-tă e-buĭar-i-t* ‘les chevaux du boyard’, literalmente: ‘chevaux-les *la*-seigneur-le-de’, curat ca în limba

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nóstră din secolul XVI saŭ după modul macedo-român: *cai-ĭ a boĭaru-lu-ĭ* în loc de: *cai-ĭ aĭ*... Alt exemplu: *ămpretăr-et e-de-u-t* ‘les rois de la terre’, literalmente: ‘rois-les *la*-pays-le-de’, ca românesce în: *împărăți-ĭ a pămîntu-lu-ĭ* în loc de: *împărați-ĭ aĭ*...

Propaginațiunea femininului *e-* pe socotéla tuturor celor-l'alte forme ale articlului prepositiv, fie ca acusativ singular și plural, fie ca nominativ plural pentru tóte genurile, este la Albanesĭ atât de pronunțată, încât d. Dozon, neînțelegênd natura lucrului, s'a crediut dator a imagina pentru acest *e-* o paradigmă a-parte, separată de paradigma articlului prepositiv și pe care o califică, numaĭ dóră ca să scape de încurcătură: ‘un petit mot que j'appellerai, *faute de mieux*, le conjonctif.’ [58])

Dacă ar fi consultat limba română, d. Dozon lesne s'ar fi convins, că albanesul *e-* nu este decât femininul singular al articlului prepositiv, propaginat într'un mod anormal, din punct în punct ca al nostru *a-*.

Ĭată în fine, un al treilea specimen, nu maĭ puțin instructiv, de asemenĭ întâlnirĭ până și între anomaliele articlului definit la Românĭ și la Albanesĭ.

§ 26. Românesce pluralul dela *cel-al-alt* este *ceĭ-l'alțĭ* contras din *ceĭ-al-alțĭ*, ceĭa-ce însemnéză literalmente: ‘les-le-autres’, printr'o cĭudată asociațiune între articlul la singular cu articlul la plural. Apoĭ la feminin se ḑice: *cea-l'altă*, contras din *cea-al-altă*, adecă ‘la-le-autre’, printr'o asociațiune tot atât de cĭudată între masculin și feminin.

Albanesce ‘cel-al-alt’ este *tă-i-atără*, pronunțat *t'-i-atără*. Acéstă construcțiune póte fi privită în doă moduri din causa dupleĭ funcțiunĭ a luĭ *tă*.

De'ntâiŭ, *tă* fiind articol prepositiv neutru la singular, *tă-i-atără* póte fi tradus prin ‘illud-ille-alter’, însoțindu-se doă

58) Dozon, op. cit p. 355. Cf. Hahn, *Alb. Stud.* Gramm. p. 28.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

genurĭ diferite, tot aşa ca românesce în *cea-al-altă*=‘illa-ille--alter’. Mai mult decât atâta. Femininul la Românĭ represintă nu numaĭ pe feminin, dar tot-o-dată şi pe neutru din celel'alte limbe; de exemplu: *o sciŭ acésta*=‘scio hoc ipsum’, *acésta este*=‘hoc est’, *aceĭa ţĭ-am spus'o*=‘illud dixi tibi’, etc. In acest chip albanesul *tă-i-atără* şi românul *cea-al-altă* se pot traduce ambele de o potrivă prin ‘illud-ille-alter’.

Insă *tă* este în acelaşĭ tinp pluralul articlulŭĭ prepositiv pentru tóte genurile, ast-fel că *tă-i-atără* ar maĭ puté să fie şi ‘les-le-autre’, prin însoţirea pluralulŭĭ cu singularul, tot aşa ca românesce în *ceĭ-al-alţĭ*=‘les-le-autres’.

Maĭ pe scurt, orĭ-cum ar fi să ne dâm sémă de anomalia tipulŭĭ albanes, ne vom isbi vrênd-nevrênd de o analogiă română.

La adecă, este o analogiă pînă şi 'n acea împregĭurare, că locuţiunea albanesă *tă-i-atără* întrunesce ambele forme ale articlulŭĭ prepositiv: *tă-* şi *i-*, după cum românul *cel-al-alt* întrunesce de asemenea pe *cel* şi *al-*!

§ 27. Scăderea luĭ *-ăa-* la *-e-* în genitivo-dativul feminin singular; respândirea neregulată a femininuluĭ singular *a-* şi *e-* în locul formelor eterogene la singular şi la plural; în sfîrşit, construcţiunea luĭ ‘alter’ cu cele doă varianturĭ întrunite ale articlulŭĭ prepositiv, discordate la gen şi la numĕr; tóte acestea sînt nesce coincidinţe cu totul de o altă natură, decât cele şése formule normale, aşa ḑicênd algebraice, comune Românilor şi Albanesilor în întrebuinţarea articlulŭĭ definit.

In Linguistică însă, dacă nu şi 'n cele-l'alte, anomalia este tot atât de importantă ca şi regula; ba póte chĭar şi maĭ importantă une-orĭ, atuncĭ anume când este vorba de a constata filiaţiunea limbelor.

‘Vom stabili ca un principiŭ general,—ḑice marele Pott în ‘studiul seŭ despre criteriele înrudirĭĭ linguistice,—vom stabili ‘ca un principiŭ genĕral, că constatarea puncturilor normale ‘saŭ regulate, în carĭ se întâlnesc unele limbĭ, capĕtă o tă‘rĭă şi maĭ demonstrativă în favórea originiĭ comune, dacă

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‘aceste limbĭ se mai întâlnesc pînă şi ’n anomaliele lor, pînă ‘şi ’n abaterile lor specifice dela normă şi dela regulă.,[59])

§ 28. N’am crezut necesar de a semnala mai sus într’un mod expres coincidinţa formală perpetuă a genitivuluĭ cu dativul la Românĭ şi la Albanesĭ.

Omu-lu-ĭ=nĭeri-u-t însemnéză d’o potrivă ‘hominis, şi ‘homini,.

In ambele limbe, după tóte dialectele saŭ sub-dialectele lor, nu există o singură excepţiune dela acéstă coincidinţă.

Terminând însă aci despre limbele română şi albanesă în parte, sîntem datorĭ a indica măcar în trécăt acest fenomen, asupra căruĭa vom mai reveni mai jos pe larg cu ocasiunea limbeĭ armene. Pe d’o parte, el se află, prin *-lu-ĭ=-u-t*, într’o strînsă legătură cu cestiunea articluluĭ postpositiv; pe de alta, noĭ îl găsim de asemenea în a treĭa limbă balcanică, la care vom trece acuma, şi anume:

III. Limba bulgară.

§ 29. Cel întâiŭ Thunmann în secolul trecut,[60]) apoĭ în ḑilele nóstre Kopitar,[61]) Miklosich[62]) şi Schuchardt,[63]) aŭ indicat succesivamente modul cel adevĕrat sciinţific de a urmări în limbele actuale de pe peninsula balcanică resturile graĭuluĭ autocton, primordial, anterior cuceririĭ romane şi invasiuniĭ slavice, fără a mai vorbi despre dominaţiunea cu mult mai târḑiă a Otomanilor.

Punêndu-se pe acelaşĭ târîm, ĭată ce ḑice Ascoli în ultima sa publicaţiune:

---

59) Pott, *Die Kennzeichen der Sprachverwandtschaft*, în *Zeitschr. d. deutschen morgenländ. Gesellschaft*, t. 9, p. 443.

60) Thunmann, *Untersuchungen ueber die Geschichte d. oestlichen europ. Voelker*, Leipzig, 1774, p. 175, 246.

61) *Wiener Jahrb. d. Litteratur*, t. 46, p. 85 etc.—Kopitar, *Kleinere Schriften*, Wien, 1857, p. 238.

62) *Die slavischen Elemente im Rumunischen*, p. 5 etc.

63) *Der Vocalismus des Vulgärlateins*, t. 3, p. 49 etc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‘Fenomenele cele caracteristice ale limbeĭ albanese trebuĭ ‘alăturate cu multă fineță cu fenomenele analóge, prin carĭ ‘cele-l'alte doă limbĭ învecinate manifestă, la rîndul lor, reac- ‘țiunea unuĭ graiŭ aborigen contra jugulŭi invasorilor poste- ‘rioră și represintă óre-cum pe acel graiu; adecă trebuĭ ală- ‘turate cu acele fenomene, prin carĭ limba română se separă ‘de cele-l'alte dialecte neo-latine și limba bulgară se separă ‘de cele-l'alte dialecte slavice.»[64])

Noĭ din parte-ne ne-am unit de-mult cu acéstă programă, dar cu o reservă óre-care fórte substanțială. Recunóscem pe deplin necesitatea uneĭ comparațiunĭ metodice între cele treĭ limbĭ balcanice învecinate: româna, albanesa și bulgara; mergem chĭar maĭ departe, cerênd întinderea speculațiuniĭ comparative, pe un plan secundar, asupra limbeĭ grece — vechĭ și noue —, ba încă asupra celeĭ serbe și celeĭ slovene. Și totuși credem că este o mare retăcire, o eróre capitală, de a pune pe aceĭași liniă legătura între Românĭ și Albanesĭ pe de o parte, și raportul Bulgarilor cătră Românĭ și Albanesĭ pe de alta. Româniĭ și Albanesiĭ sînt rude între eĭ, dar nu sînt nicĭ decum rude cu Bulgariĭ.

Pe când morfologia română și cea albanesă sînt aprópe identice în tóte puncturile, pînă și în trăsurele lor cele maĭ ascunse și maĭ complicate; limba bulgară, din contra, nu este decât o *caricatură* a morfologieĭ comune d a c o-e p i r o t e, maĭmuțând nesce plecărĭ asemenate, exprimênd nesce veleităț pe calc de a se manifesta, nesce tendințe pe jumătate realisate, adesea greșite chĭar în acéstă jumătățire.

Asemĕnarea între româna și albanesa este o asemĕnare c o n g e n i t a l ă, o asemĕnare din nascere, din tulpină. Divergințele între ele se datoresc unor agințĭ posteriorĭ, unor condițiunĭ mesologice diferite, unor împregiurărĭ carĭ aŭ reușit să modifice exteriorul, dar n'aŭ putut să schimbe fondul, esența, scheletul. Cu totul alt ce-va e limba bulgară. Ea este cu desă-

64) Ascoli, *Studj critici*, II, p. 64.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

vîrşire de un alt ném. Fenomenele, carĭ îĭ sînt comune cu româna şi cu albanesa, nu sînt nicĭ o dată, dar nicĭ o dată organice, ci l-aŭ fost numaĭ a l t o i t e pe din afară într'un mod stîngacĭu într'o epocă nu pré-depărtată, şi acésta maĭ cu sémă sub influinţa elementuluĭ român.

Să le examinâm maĭ de aprópe, negreşit însă întru cât se atinge numaĭ de articlul definit, singurul punct ce ne interesă în studiul de faţă.

§ 30. Bulgariĭ posedă şi eĭ formula româno-albanesă S+*s*, adecă post-articularea substantivuluĭ: *celeak-ăt*=rom. *omu-l*=alb. *nĭeri-u*; *mama-tă*=rom. *mum'-a*=alb *mămm'-a*; *sito-to*=rom. *cĭuru-l*=alb. *sit'-a* etc. Acest articol postpositiv sună la masculin singular *-ăt* saŭ *-ot*, la feminin singular *-tă*, la neutru singular *-to*, la plural pentru tóte genurile *-te*. Să nu-şĭ închipuéscă însă cine-va, judecând după aparinţe, precum s'a făcut pînă acum de cătră toţĭ linguistiĭ, cumcă post-articularea substantivuluĭ este tot atât de esenţială în limba bulgară ca în cea română saŭ ca în cea albanesă.

Bulgarul lesne póte să suprime articlul seŭ postpositiv; póte să'l înlăture, după bunul seŭ plac, în modul cel maĭ arbitrar, fără ca acésta să aĭbă vre-o consecinţă pentru sensul fraseĭ. Articulat saŭ nearticulat, substantivul conservă aceĭaşĭ nuanţă de semnificaţiune. Şi ca probă despre acésta, o probă fórte elocinte, să luâm din cele treĭ limbĭ, puse aci în comparaţiune, câte o bucată analógă din literaturele lor poporane respective.

Înţeleptul Salomon, în órele sale de ne'nţelepcĭune, celebrând în ‘Cântarea cântărilor’ pe frumósa Sulamită, ḑice că părul eĭ este ca o turmă de capre şi dinţiĭ ca o turmă de berbecĭ, gîtul ca un stîlp de marmură şi sînul ca doĭ puĭ de căprióră etc., la carĭ tóte—lucrurĭ fórte graţióse după epocă—mândra Evreĭcă îĭ respunde la rîndul seŭ, că corpul luĭ este ca osul de elefant împodobit cu saphr, şi maĭ câte altele. Cam tot în felul acesta, un cântec albanes compară talia copilei cu o vĕrguţă, peliţa eĭ cu chihlibar, părul eĭ cu córdele uneĭ ghitare,

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

suflarea cu profumurile de munte și buzele cu garófă; ĭar un cântec bulgar ne spune că féta este „subțire-naltă", obrajiĭ eĭ sînt ca brînză próspătă, sprâncenele ca găitan de Țarigrad, gura ca o céșcă de argint, ochiĭ ca cereșe negre, limba ca o smochină dulce. In fine, se scie lungul șir de imaginĭ, cu mult maĭ poetice, prin carĭ se depinge cĭobanul român în balada nóstră poporană „Mieóra". Ĭată acuma textualmente pasagĭul român, pasagĭul albanes și pasagĭul bulgar, în carĭ articlul post-positiv este indicat pretutindenĭ cu litere italice:

Mîndru-*l* cĭobănel
Tras printr'un inel,
Fețișór'-*a* luĭ
Spum'-*a* lapte-*lu*-ĭ,
Mustecĭór'-*a* luĭ
Spicu-*l* grâu-*lu*-ĭ,
Perișoru-*l* luĭ
Pĕn'-*a* corbu-*lu*-ĭ,
Ochișori-*ĭ* luĭ
Mur'-*a* câmpu-*lu*-ĭ..[65])

Textul albanes:

Moĭ, e hol'*a* si lĭastar-*i*
E barḳ'-*a* si kĭehribar-*i*,
Lĭeștă tată si telĭ-ĭongar-*i*,
Er'-*a* trăndălină-mallĭ-*i*,
Buz'-*a* karafillă-dukĭan-*i*...[66])

Textul bulgar:

Na snagâ—tenko-visoko,
Lițe mu—prêsno sirene,
Vêjdi mu—stambol-gaĭtani,

65) Alexandri, *Poesiĭ populare*, ed. 2, p. 3.

66) Camarda, op. cit. t. 2, p. 24.—Să se observe, că noĭ considerăm ca forme post-articulate casurile de așa numitul genitivo-dativ albanes nedeterminat, asupra căruĭa vom reveni cu o altă ocasiune. Albanesce genitivo-dativul „de om" se exprimă prin nominativul "omu-l„: *nĭerĭ-u*. Cfr. vechiul român: „*lu* Petru„ — „*de* Pierre„.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Usta mu—ceşka srebărna
Oci mu—cerni cereşi,
Ĭazik mu—sladka smokina...[67])

In pasagĭul român, articlul postpositiv se găsesce de treĭ-spre-ḑecĭ orĭ; în pasagĭul albanes, cel maĭ scurt din tóte, de noue orĭ, fără a se maĭ numĕra articlul prepositiv; în pasagĭul bulgar—nicĭ una singură dată!

Nu ne-ar fi a-nevoe de a îmmulţi pînă la infinit asemenĭ exemple, carĭ demonstră pînă la ultima evidinţă, că articlul postpositiv n'a întrat, ca să ḑicem aşa, în însuşĭ sucul limbeĭ bulgare, ci abia plutesce şovăitor pe d'asupra. Bulgarul se servesce de acest articol în modul cel maĭ capricios, cel maĭ fantastic, une-orĭ omiţêndu-l unde ar trebui să fie, alte orĭ grămădindu-l r o c o c o după adjectivĭ, după pronumĭ, pînă şi după adverbĭ!

§ 31. Acest articol postpositiv bulgar, atăt de nestatornic sub raportul funcţiunii, se bucură el cel puţin de vre-o formă fixă, precisă, după cum este *-l* şi *-a* la Românĭ, *-i*, *-u*, *-a* la Albanesĭ?

Nu. Nicĭ măcar atăta. Sînt unele graĭurĭ bulgare, unde în loc de *-tŭ* figurézĕ articlul postpositiv *-nŭ*. Astfel în districtul Akhî-celebi, de exemplu, se ḑice *vĭera-na* pentru *vĭera-tà* ‘credinţ'-a’, *kandili-ne* pentru *kandili-te* ‘lampe-le’, *kalpaka-nŭ* pentru *kalpak-ăt* ‘căcĭul'-a’ etc. Rare-orĭ se maĭ întrebuinţézĕ acolo *-tŭ* alăturĭ cu *-nŭ*, ĭar d. Cĭolakov ne asigură că a maĭ auḑit şi a treĭa formă: *-sŭ*.[68])

Acésta nu este tot. Bulgarĭĭ din Macedonia maĭ cunosc o a patra formă a articlului postpositiv: *-vŭ*. Eĭ ḑic, bună-óră: *srţe-vo* ‘inim'-a’, *voda-va* ‘ap'-a’ etc.[69])

Maĭ pe scurt, un articol postpositiv sigur şi uniform nu există în limba bulgară.

67) Bezsonov, *Bolgarskĭia pĭesni*, Moscva, 1855. t. 2, p. 71.
68) Cĭolakov, *Bălgarskăĭ naroden sbornik*, Bolgrad, 1872, p. 323 nota 5.
69) Miklosich, *Vergleichende Grammatik*, t. 3 (1876), p. 185.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Forma *-sŭ* este învederat paleo-slavicul *sĭ* ‘hic’; forma *-nŭ* pare a fi paleo-slavicul *onŭ* ‘ille’; forma *-vŭ* cată a fi paleo-slavicul *ovŭ* ‘hic’, cu acelaşĭ aferesă a luĭ *o-* ca în *-nŭ=onŭ*,[70] deşi n'ar fi peste putinţă de a vedé în ea prototipul *va* al articluluĭ postpositiv albanes, despre care maĭ sus în §-ful 24; în fine, forma *-tŭ*, articlul definit cel maĭ respândit la Bulgarĭ, este fără îndoiélă paleo-slavicul *tŭ* ‘ille’ saŭ ‘ipse’.

§ 32. Articlul postpositiv fiind dară în limba bulgară o adevĕrată superfetaţiune, un element fără consistinţă şi fără rădăcină, o evidinte importaţiune de puţină durată, este maĭ mult decât probabil că el s'a format anume după modelul articluluĭ postpositiv român, căcĭ relaţiunile Bulgarilor cu Albanesiĭ aŭ fost tot-d'a-una maĭ restrînse şi maĭ unilaterale. Traducênd literalmente pe al nostru *-l=ille* prin *-ăt=tŭ* ‘ille’, Slaviĭ din Balcanĭ n'aŭ făcut alt ce-va decât ceĭa-ce făcură Sloveniĭ din Resia lîngă Udine, carĭ, împrumutând dela vecinĭĭ lor Italianĭ articlul definit *il*, l'aŭ tradus şi eĭ de asemenea tot prin demonstrativul paleo-slavic *tŭ*,[71] cu acea numaĭ firéscă deosebire că articlul resian este prepositiv ca şi cel italian, pe când articlul bulgar a trebuit să fie postpositiv ca cel român.

Pentru a demonstra şi maĭ limpede, dacă se póte, natura eminamente exotică a articluluĭ postpositiv la Bulgarĭ, să maĭ adăogâm că el n'are casurĭ oblice. In tesă generală, cu nesce excepţiunĭ cam equivóce şi de tot sporadice, acest articol se întrebuinţéză numaĭ la nominativ. Formele daco-epirote *omu-lu-ĭ=nŭeri-u-t* saŭ *ţer'-e-ĭ=dil'-e-t*, adecă ‘homo-ill-ius’ saŭ ‘terra-ill-ius’, sînt absolutamente necunoscute limbeĭ bulgare, care le înlocuesce prin *na celeak-ăt*, saŭ *na zemĭe-tă*, ceĭa-ce însemnéză literalmente: ‘sur homme-le’ saŭ ‘sur terre-la’.

Este fórte semnificativ, negreşit, că Bulgariĭ, ca şi Românĭĭ saŭ Albanesiĭ, contra totalităţiĭ limbelor slavice, aŭ identificat

70) Acéstă explicaţiune, noĭ am dat'o pentru prima óră în epistola cătră Ascoli din 5 aprile 1878. publicată în *Archivio glottologico*, t. 3. Deja în urma nóstră, tot aşa s'a pronunţat *Archiv fuer slavische Philologie*, t. 3, p. 522.

71) Baudouin de Courtenay, *Rezianskiĭ katihizis*, Leipzig, 1875, p. 25.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

în formă genitivul cu dativul. La dînşiĭ *na celeak-ăt* însemnézĕ de o potrivă: ‘hominis’ şi ‘homini’. Nicĭ aci însă coincidinţa cu morfologia daco-epirotă nu e perfectă. Pe de o parte, s'aŭ conservat urmele unuĭ dativ separat, după cum vom vedé chĭar îndată în §-ful 34; pe de alta, genitivo-dativul bulgar nu se formézĕ prin sufixaţiune, ca cel romăno-albanes, ci prin prepositiune....

§ 33. Articlul prepositiv, atăt de esenţial în graĭul român şi în cel albanes, atăt de caracteristic în aceste doă limbe prin legătura sa exclusivă cu adjectivul, lipsesce cu desăvîrşire Bulgarilor, la carĭ—maĭ pe d'asupra—relaţiunea între substantiv şi adjectiv este inversă de ceĭa ce se petrece în sfera daco-epirotă.

Pe când la noĭ şi la Albanesĭ adjectivul, în regula generală, urmézĕ după substantiv; bulgăresce, din contra, adjectivul, érăşĭ în regula generală, precede substantivuluĭ. Bulgarul nu ḑice *celeak-ăt dobăr* ‘homo-ille bonus’, ci numaĭ *dobriĭ-ăt celeak* ‘bonus-ille homo’.[72])

Chĭar atuncĭ când, printr'o rară excepţiune, un adjectiv articulat se pune după substantiv, construcţiunea bulgară sună: *Petăr părviĭ-ăt*, literalmente ‘Pierre premier-le’, adecă o formulă S A+*s*, radicalmente străină sintaxeĭ romăno-albanese, care cere formula S *a*+A.

Românul *cel-bun* saŭ albanesul *i-mirë* fiind imposibile la Bulgarĭ, în deşert am cauta la dînşiĭ formula completă S+*s* *a*+A, ca la noĭ în *omu-l cel-bun*, la Albanesĭ în *nĭeri-u i-mirë*.

§ 34. Şi totuşĭ reduplicarea articluluĭ definit este cunoscută pînă la un punct Bulgarilor.

De'ntăiŭ, în locul formuleĭ romăno-albanese S+*s* *a*+A, Bulgariĭ şĭ-aŭ închipuit o formulă S+*s* A+*s*; de exemplu: *bulkă-tă hubavă-tă* ‘frumósă femeiă’,[73]) literalmente: ‘femme-la

72) Cankoĭ, *Grammatik der bulgarischen Sprache*, Wien, 1852, p. 46.
73) Bezsonov, op. cit. t. 2, p 78.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

belle-la„, saŭ: *drehi-te samodirski-te* ‘haĭnele de ḑînă„, literalmente: ‘habits-les féeriques-les„.[74]) Acéstă construcţiune formézĕ una din licenţele poesieĭ poporane bulgare.

Al doilea, în districtul Akhî-celebi se maĭ aude, tot în poesia poporană, o alt-fel de reduplicaţiune nu maĭ puţin insolită a articlulŭĭ definit, anume după formula A+*s*+*s*; bună-óră:

Utide maĭka ta nabra
Ut *devetĭ-tu-nu* gradinĕ
Pilinĭ....[75]).

unde *devetĭ-tu-nu*, numĕrul ‘noue„, se traduce literalmente prin: ‘neuf-le-le„.

In fine, în acelaşĭ district, după d. Cïolakov, cătră dativul articolat se acaţă dativul de a treĭa persónă, de exemplu *konĭu-tu-mu*. Ĭată ce ’mĭ scrie în acéstă privinţă într’o epistolă profesorul Miklosich: ‘*Konĭu-tu-mu* est difficile à expliquer. ‘Je crois que les Bulgares peuvent dire: *dadoh oves konĭu-tu-mu*, littéralement: dedi avenam equo-τῷ-ei, phrase dans ‘laquelle au datif konĭu-tu τῷ ἵππῳ este ajouté le datif *mu* ‘αὐτῷ. La langue bulgare contient encore beaucoup d’énigmes„.

§ 35. Formula reduplicativă S+*s* A+*s*, pe care şĭ-a apropriat’o articlul definit în poesia poporană bulgară, nu e de tot străină limbeĭ române, şi póte că s’ar afla unde-va şi la Albanesĭ.

Dar relaţiunea fenomenelor, precum ne vom încredinţa îndată, este diametralmente opusă.

In volumul luĭ popa Grigoric ne întîmpină următórele remarcabile specimene de acéstă formulă:

T e x t u r ĭ M ă h ă c e n e: ‘Predica I„ 244: hicléno-lu vrajmaşu-lu, 245: hiclénu-l vrăjmaşu-lu, 240: păînre-a noastră săţioas’-a.

74) Dozon, *Chansons populaires bulgares*, Paris, 1875, p. 7. 17 etc.
75) Cïolakov, op. cit. p. 323, No. 66.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Texturĭ Bogomilice: ‘Rugăcĭunea de scóterea dracilor, 117: dracu-l înşelătorĭu-l, 125: înfriicatu-lu-i scaunu-l, cinstitu-l veşământu-l; ‘Călătoria Maĭceĭ Domnuluĭ, 60: sfântu-l botedu-l, 64: necredinćoşi-i Jidovi-i, 50: înfricatulu-i scaunu-lu-i, 67: creştini-i păcătoşi-i; ‘Apocalipsul lui Paul, 24: svântu-l botedu-l, 28: toţi-i direpţi-i; ‘Cugetărĭ în óra morţiĭ, 98: mare-le patriarhu-l.

Din aceste 13 specimene, numaĭ în 3 adjectivul e pus după substantiv: ‘păînre-a noastră *săţioas'-a*, ‘dracu-l *înşelătorĭu-l*, şi ‘creştini-i *păcătoşi-i*. În cele-l'alte 11 specimene, adjectivul precede, usurpând astfel locul stereotip al substantivuluĭ, ĭar prin acésta căpětând şi post-articularea cea substantivală. A duoa post-articulare ni se presintă dară ca un fel de revendicare din partea substantivuluĭ celuĭ gonit; o revendicare analógă cu cea constatată în §-ful 19. Acolo, în exemplele ‘curat sufletu-l, ‘mare mil'-a, ‘milostivŭ domnu-l, substantivul, perdêndu-şĭ posiţiunea, a reuşit totuşĭ a împedeca cel puţin articularea usurpatoruluĭ adjectiv; aci, neputênd să desarticuleze pe rivalul seŭ, el se mulţumesce cu o a doua articulare. Ambele fenomene provin de o potrivă din aversiunea limbeĭ române pentru formula A S în locul formuleĭ normale dacoepirote S A.

O tendinţă contrariă aŭ produs la Bulgarĭ un resultat aprópe identic: dupla post-articulare în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul; însă nu A+*s* S+*s*, ca în volumul luĭ popa Grigorie, ci S+*s* A+*s*, adecă cu inversiunea celor doĭ membri aĭ formuleĭ. La dînşiĭ posiţiunea normală a adjectivului este de'naintea substantivuluĭ. De aci decurge consecinţa că, în construcţiunea adjectivuluĭ cu substantivul, post-articularea aparţine de drept celuĭ de'ntâiŭ. Când se'ntîmplă însă, în stilul cel poetic, ca substantivul să împresóre locul adjectivuluĭ, acesta din urmă, perdêndu-şĭ posiţiunea, nu vrea totuşĭ a perde şi articlul, de unde apoĭ, prin rivalitatea ambelor elemente, se nasce o dublă post-articulare. Iată de ce exemplele de maĭ sus de reduplicarea articluluĭ la Bulgarĭ, exemple

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

de altmintrea fórte rare, aparţinênd numaĭ poesieĭ poporane, ne presintă tóte construcţiunea: substantiv+adjectiv, nicĭ o dată adjectiv+substantiv.

Diferinţa esenţială între fenomenul român cel excepţional şi fenomenul cel bulgar nu maĭ puţin excepţional consistă dară în diferinţa formulelor: S+*s* A+*s* şi A+*s* S+*s*. Dacă un asemenea fenomen excepţional s'ar găsi cumva şi la Albanesĭ, se póte prevedice cu o deplină certitudine, că el va presinta formula română, nu pe cea bulgară.

§ 36. Conchidem:

Particularităţile cele ne-slavice ale morfologieĭ şi sintaxeĭ bulgare se explică tóte, cel puţin în sfera immediată şi mediată a articlului definit, prin vecinătatea cu Albanesiĭ şi maĭ ales cu Româniĭ; dar prin v e c i n ă t a t e, nu prin î n r u d i r e.

La Bulgarĭ sînt multe lucrurĭ dela Românĭ, unele dela Albanesĭ, nemic însă dela Daco-epiroţĭ, dela substratul autocton, din care s'aŭ desfăşurat pe căĭ diverse Româniĭ şi Albanesiĭ, individualisându-se uniĭ şi alţiĭ cu secolĭ înainte de prima aşedare a elementului bulgar în Balcanĭ.

Să trecem la:

IV. L i m b a g r é c ă.

§ 37. Vorba fiind despre Elenĭ, nu despre Neo-grecĭ, nu póte fi cestiune de un împrumut posterior dela Românĭ saŭ dela Albanesĭ, după cum am vedut maĭ sus în casul Bulgarilor.

Grecul ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός=‘l'homme le bon’, corespunde prin dupla articulare albanesului *nĭeri-u i-mirë* şi românului *omu-l cel-bun;* dar numaĭ ca principiŭ, nu ca tip sintactic, căcĭ formula daco-epirotă este S+*s* *a*+A, pe când cea gréc ă e: *s*+S *a*+A, saŭ maĭ bine: *s*+S *s*+A.

O articulare triplă într'o construcţiune fără genitiv, ca românesce in *omu-l cel-bunu-l* saŭ albanesce în *nĭeri-u i-mir'-i*= ‘homme-le le-bon-le’, este necunoscută Grecilor chĭar ca prin-

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

cipiŭ, fiind-că în ὁ ἀνὴρ ὁ ἀργαῖος ὁ ἀγαθός, de exemplu, cei trei articoli nu se aplică la doi, ci la trei membri ai propoziţiunii.

O corespundinţă perfectă, pe care o indică Camarda, ar fi grecul ὁ ἀγαθός ἀνήρ faţă cu albanesul *i-mirë njeri* saŭ cu românul *cel-bun om*;[76]) dar pe de o parte aci articlul nu e reduplicat, iar pe de alta—ceĭa-ce'l şi mai important—o asemenea construcţiune este o simplă metatesă sintactică, fórte rară la Români şi la Albanesi.

Camarda comite o scăpare din vedere, comparând tipul specific albanes *şpi'-a c-tă-ĭat-i-t*=‘cas'-a a-lu-tată-lu-i’ cu grecul: ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρός,[77]) căci în construcţiunea albanesă, rare-orĭ întrebuinţată, sînt patru articolĭ, pe când în cea gréca numaĭ treĭ. O corespundinţă maĭ corectă légă pe ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρός cu tipul comun româno-albanes *şpi'-a c-ĭat-i-t*=*cas'-a a-tată-lu-i*=‘maison-la la-père-le-de’. Dar şi aci trebuesc stabilite unele reserve. De 'ntâiu *şpi'-a*, *cas'-a*, represintă formula S+*s*, nu *s*+S ca în ὁ οἶκος. Al doilea, *ĭat-i-t*, *tată-lu-i*, după cum am constatat'o maĭ sus, se analiséză în ‘père-le-de’, pe când sufixul genitival *as* în πατρός nu se descompune în doă elemente.[78]) Orĭ-cum ar fi, este în adevĕr o coincidinţă fórte remarcabilă, că în tipul genitival grec ὁ οἶκος ὁ τοῦ- sînt treĭ articolĭ pentru doĭ membri aĭ propoziţiunii, întocmaĭ ca în tipul genitival daco-epirot; o coincidinţă însă nu morfologică, ci iarăşi numaĭ de principiŭ, de vreme ce formula româno-albanesă este: S+*s* α+S+*s*+*d*, cea gréca: *s*+S α+*s*+S+*d*.

Limba gréca nu cunósce un articol adjectival special ca cel româno-albanes, diferit prin posiţiune şi diferenţiat prin formă. In ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός, ca şi 'n ὁ οἶκος ὁ τοῦ πατρός, articlul de 'naintea adjectivuluĭ este absolutamente unul şi acelaşĭ articol ca şi cel de'naintea substantivuluĭ, şovăind numaĭ sub raportul funcţiuniĭ între natură demonstrativă şi natură relativală.

76) Camarda, op. cit. I, p. 207-8.
77) Ibid. p. 209.
78) Cf. Schleicher, *Compendium*, ed. 3, p. 537

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Adjectivul elen nu avea vre-o trebuinţă deosebită de a fi articulat, de óră ce el nu se confundă nicĭ o dată cu adverbul, după cum se confundă la Românĭ şi la Albanesĭ. Adjectivul καλός (=rom. *frumos*=alb. *bukură*) şi adverbul καλῶς (=rom. *frumos*=alb. *bukură*), κακός (=rom. *reŭ*=alb. *keikĭ*) şi κακῶς (=rom. *reŭ*=alb. *keikĭ*) se pot lua unul drept altul numaĭ dóră la Neo-grecĭ.

In fine, articlul elen este fără comparaţiune maĭ liber, maĭ independinte decăt ceĭ doĭ articolĭ definiţĭ la Românĭ şi la Albanesĭ, lăsând departe în urmă, în acéstă privinţă, nu numaĭ articlul româno-albanes postpositiv, desbrăcat de orĭ-ce individualitate propriă prin strînsa 'ĭ alipire cu substantivul seŭ, dar pînă şi pe cel prepositiv. Un paralelism ca ὁ τῆς τοῦ πάππου μου ἀδελφῆς υἱός, unde articliĭ şi numile corespundinţĭ formézĭ doă tabere separate, este ce-va cu totul peste putinţă în sintaxa daco-epirotă.

La Grecĭ singurele desininţe casuale, fără ajutorul articluluĭ, de exemplu: πάππου μου ἀδελφῆς υἱός, sînt de ajuns pentru sensul fraseĭ, ceĭa-ce permitea luĭ Omer de a întrebuinţa de o potrivă ὁ γέρων şi γέρων, οἱ ἄλλοι şi ἄλλοι, τὰ πρῶτα şi πρῶτα, „ca cel maĭ comod mijloc metric", după expresiunea luĭ Düntzer.[79])

Cu tóte aceste clătinărĭ formale şi funcţionale, ar fi a merge cine-va pré-departe, dacă s'ar apuca a contesta natura organică a articluluĭ definit în limba grécă, unde el ne apare în tóte dialectele, fie căt de corupte, pînă şi 'n dialectul aşa numitelor inscripţiunĭ cipriote.

§ 38. Nu este fără interes, că confusiunea formală, dacă nu o coincidinţă perfectă, între genitiv şi dativ, pe care o găsim la Grecĭi modernĭ, se întrevede deja la Elenĭ,[80]) ceĭa-ce înlătură ipotesa unuĭ împrumut medieval dela Albanesĭ saŭ dela Românĭ.

79) *Homerische Abhandlungen*, Leipzig, 1872, p. 530.

80) Mullach, *Grammatik der griechischen Vulgärsprache*, Berlin, 1856, p. 26.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ce-va mai mult. La numĕrul dual, limba gréc㠹 începênd din timpii cei mai vechĭ, n'a cunoscut nicĭ o dată decât o singură desininţă pentru genitiv şi dativ. Să nu uĭtâm tot-o-dată, că genitivo-dativul dual elen, cel puţin omericul -φιν saŭ -φι=*bh*-, indică un dativ primitiv, întocmaĭ ca genitivo-dativul plural albanes -*ve*=*bh*-; pe când genitivo-dativul român, abătêndu-se dela acéstă particularitate greco-albanesă, denótă, din contra, prioritatea genitivuluĭ: -*lor*=*illorum*.

§ 39. Conformitatea de principiŭ în reduplicarea şi triplicarea articluluĭ, dacă nu şi întâlnirea parţială în coincidinţa genitivuluĭ cu dativul, stabilesce o ne'ndoĭósă legătură între sfera gréc㠹 şi sfera daco-epirotă.

Articlul genitival mai cu sémă ni se pare a fi de o extremă importanţă, căcĭ româno-albanesa şi gréca sînt singurele limbe ariane din Europa, carĭ — prin formula α+S+*d* —aŭ reuşit a indica lămurit natura adjectivală a genitivuluĭ, fără a-l identifica totuşi cu adjectivul ordinar, după cum îl identifică, bună-óră, limbele ariane moderne din India. In ὁ οἶκος ὁ πατρός, în *şpi'-a e-tatit*, în *cas'-a a-tătaluĭ*, πατρός—*tatit*—*tătaluĭ* sînt genitivĭ în tótă puterea cuvîntuluĭ, tot aşa de specialisaţĭ ca latinul *patris*; dar în construcţiunea *domus patris* genitivul masculin *patris* este în divorţiŭ cu femininul *domus*, şi ambele nu se pot concorda decât numaĭ înlocuindu-se *patris* printr'un adjectiv ordinar: ‘domus *paterna*’; pe când al doilea ὁ în gréca, *e*- în albanesa şi *a*- în româna concórdă pe genitiv cu numele rector la gen şi la numĕr, reconciliând caracterul special al genitivuluĭ cu caracterul general al adjectivuluĭ.

Inrudirea de aprópe între gréca şi albanesa, susţinută cu atâta căldură de către Camarda mai cu deosebire, este dară un fapt necontestabil. Acéstă înrudire însă, resultând din corespondinţa p r i n c i p i e l o r, este cu mult mai depărtată decât înrudirea între albanesa şi româna, care se manifestă printr'o corespondinţă nu numaĭ principială, dar şi a p l i c a ţ i u n i l o r.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Erórea cea capitală a luĭ Camarda, păcatul seŭ contra metódeĭ celeĭ riguróse, prin care se distinge Linguistica modernă, este de a fi comparat d'a-dreptul albanesa cu gréca. Comparaţiunea sciinţifică cere de a se restabili maĭ întâĭu substratul daco-epirot, alăturându-se apoĭ gréca — adecă elena—nu cu albanesa în deosebĭ şi nicĭ cu româna, ci cu româno-albanesa. Numaĭ elementul comun româno-albanes este adevĕrat vechĭu ca element balcanic, vechĭu maĭ pe sus de orĭ-ce îndoélă; şi numaĭ acest element vechĭu póte fi pus într'un mod metodic alăturĭ cu limba cea veche a Eladeĭ.

§ 40. Nu putem termina acéstă lungă şi stăruitóre urmărire a reduplicărĭĭ articlulŭĭ definit pe peninsula balcanică, fără a atinge, măcar în trécăt, încă una din manifestaţiunile acestuĭ fenomen, anume în:

V. Limba ţigană.

După cum Bulgariĭ aŭ împrumutat articlul dela Românĭ, tot aşa Ţiganiĭ l'aŭ luat dela Grecĭ; şi s'aŭ încurcat şi eĭ tot aşa ca Bulgariĭ, nesciind cum să-l întrebuinţeze, căcĭ lucrul străin—cel puţin în gramatică—încurcă, pe semne, pînă şi pe Ţigan.

Luminósele cercetărĭ ale luĭ Miklosich aŭ demonstrat că Ţiganiĭ, într'o periódă óre-care din evul-mediŭ, aŭ petrecut maĭ mult timp în provinciele imperiuluĭ bizantin, maĭ 'nainte de a se fi respăndit spre Occidinte.[81])

Comparând graĭul Ţiganilor din Europa cu al celor remaşĭ în Asia, eminentul ţiganist Paspati constată că: ‹Les Nomades aussi bien que les Sédentaires ont emprunté leur article ‹des Grecs; parmi les Tchinghianés de l'Asie l'article n'existe pas.›[82])

Acest articol ţigănesc este *o* la masculin singular, *i* saŭ *e* la feminin, *o* la plural pentru ambele genurĭ, *e* la tóte ca-

81) Miklosich, *Ueber die Wanderungen der Zigeuner*, III, Wien, 1873, passim.
82) Paspati, *Etudes sur les Tchinghianés*, Constantinople, 1870, p. 39.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

surile oblice. Ca şi la Bulgarĭ însă, el n'are o formă statornică. In Romănia Ţiganiĭ pun la tóte casurile oblice masculine *le*, la cele feminine din singular *la*, la nominativ plural *ol* saŭ *îl*, cu un *l* imitat—probabilmente—după articlul român. Alţiĭ érăşĭ întrebuinţéză un articol *do* saŭ *dol*, de exemplu în următorul cănţec :

Pe kou plai *do* zeleno,
Kerdol abeau romano;
Te kidean-pe *dol* ceaya,
Dol ceaya *dol* tiknorea....

adecă : ‹pe acéstă movilă verde se jócă nunta ţigănéscă; să alerge într'acolo fetele, fetele cele micĭ›.[83])

In acest cântec ne întimpină o reduplicare a articlului definit întocmaĭ după tipul grec ὁ ἀνὴρ ὁ ἀγαθός, anume *dol ceaya dol tiknorea*, literalmente ‹les filles les petites›=αἱ κόραι αἱ μικραὶ.

Alt exemplu :

Ta si lake pheneaki,
Le pheneaki le bareaki...[84])

adecă: ‹dar este a surorĭ sale, a surorĭ sale maĭ marĭ›, unde genitivul *le pheneaki le bareaki* însemnéză literalmente : ‹de la soeur de la grande›=τῆς ἀδελφῆς τῆς μεγάλης.

Tot aşa în : *e piri e sastruni*=‹la marmite la ferrée›,[85]) *il raya îl barea*=‹les dames les grandes›,[86]) *o Dumitr' o balamo* =‹le Démètre le marchand›[87]) etc.

Ţiganiĭ n'aŭ împrumutat dela Grecĭ articlul genitival, fiind-că aŭ adus din India sistemul fórte apropiat, comun tuturor dia-

83) Barbu Constantinescu, *Poesia poporană a Ţiganilor*, în *Columna lui Traian* 1877, p. 616.
84) Ibid. p. 618.
85) Ibid. p. 620.
86) Ib. p. 612.
87) Ib. p. 609.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

lectelor neo-sanscrite [88]) şi pe care eĭ aŭ început a-l perde numaĭ în Italia,[89]) anume sistemul de a întrebuinţa în loc de genitiv pe adjectivul ordinar. Astfel grecul ὁ τοῦ κρέως, ἡ τοῦ κρέως, τὸ τοῦ κρέως etc. saŭ al nostru *al cărniĭ, a cărniĭ, aĭ cărniĭ, ale cărniĭ*, se traduc ţigănesce prin: *maseskoro, maseskeri, maseskere*, carĭ sînt nesce curaţĭ adjectivĭ, ca şi când noĭ am ḑice: *cărnesc, cărnéscă, cărnescĭ*. Tipul genitival grec şi daco-epirot diferă cu totul sub raportul morfologic de acest tip genitival indian modern, căcĭ *i dadeskeri cei*, de exemplu, nu este ἡ κόρη τοῦ πατρός, nicĭ *fét'-a a tatŏluĭ*, ci numaĭ dóră: ἡ πάτρια κόρη=*tătésc'-a fétă*; dar ambele sisteme ajung la acelaşĭ resultat de a concorda pe genitiv la gen şi la numĕr cu numele cel rector. In acest mod, Ţiganiĭ sînt în stare de a imita fórte bine dupla articulare grécă într'o construcţiune genitivală, fără a se depărta totuşĭ dela propriul lor sistem. Aşa, bună-óră, în locuţiunea citată de Paspati: *i khan i mortiangheri* ‹la puanteur des cuirs›,[90]) eĭ nu fac decât a pune ἡ ὀσμή ἡ δερμάτινη în loc de ἡ ὀσμή ἡ δερμάτων.

VI. Prima conclusiune.

§ 41. Din cele 5 capitole de maĭ sus, resultă următórea genealogiă pe peninsula balcanică pentru tipul sintactic ‹homo -ille ille-bonus› şi formele înrudite:

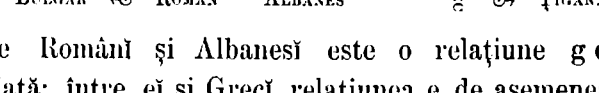

Intre Românĭ şi Albanesĭ este o relaţiune genetică immediată; între eĭ şi Grecĭ relaţiunea e de asemenea genetică, dar mediată; între dînşiĭ toţĭ şi între Bulgarĭ de o parte, ĭar Ţiganĭ de cea-l'altă, este o relaţiune de împrumut, şi a-

88) Beames, *Comparative grammar of the modern aryan languages of India*, t. 2, London, 1875, p. 171.—Fr. Mueller, *Reise der Fregatte Novara*, Linguist. Th. p. 141—3.

89) Ascoli, *Zigeunerisches*, Halle, 1865, p. 141.

90) Paspati, op. cit p. 53 - 4.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nume raportul Bulgarilor către Românĭ corespunde raportuluĭ Ţiganilor către Grecĭ.

Tipul daco-epirot, substratul comun ante-latin al limbelor română şi albanesă, cată să fi avut, pe lîngă alte particularităţĭ linguistice, următórele şépte trăsure sintactice, relative — maĭ mult saŭ maĭ puţin—la întrebuinţarea articluluĭ definit :

1°. Substantivul pus generalmente de'naintea adjectivuluĭ, după formula S A ;

2°. Un articol definit post-positiv substantival: S+*s*;

3°. Un articol definit pre-positiv adjectival: *a*+A;

4°. Posibilitatea unuĭ articol post-positiv pentru adjectivul deja pre-articulat: *a*+A+*a*;

5°. Posibilitatea dupleĭ şi chĭar tripleĭ articulaţiunĭ în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul: S+*s* *a*+A saŭ S+*s* *a*+A+*a*;

6°. Un articol prepositiv genitival, concordat la gen şi la numĕr cu substantivul ce'ĭ precede: *a*+S saŭ *a*+*s*+S ;

7°. Formarea genitivo-dativuluĭ prin adausul uneĭ desininţe speciale către nominativul post-articulat: S+*s*+*d*;

8°. Coincidinţa formală permaninte a genitivuluĭ cu dativul;

9°. Coincidinţa formală predomnitóre a adjectivuluĭ cu adverbul.

Tóte aceste particularităţĭ, maĭ ales primele opt, sînt radicalmente contrare sintaxeĭ romanice, celtice, letto-slavice şi germane.

O unică excepţiune dintre graĭurile ariane ne-balcanice ale Europeĭ presintă, pînă la un punct:

VII. Limbile scandinave.

§ 42. Grupul linguistic scandinav, compus din vechĭa islandesă, svedĭană, norvegiană şi danesă, dintre carĭ noĭ din partene cunóscem maĭ bine primele doŭă, posedă în tóte dialectele sale un articol substantival post-positiv după formula S+*s*, oprit de a se acăţa vre-o dată la adjectiv.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In limba sveḍiană, de exemplu, unde acest articol este *-en* saŭ. *-n* la masculin şi feminin, *-et* saŭ *-t* la neutru, frasa: ‘var-*en* kommen, fugl-*en* quittrar, skog-*en* löfvas, sol-*en* ler„ este sintacticesce identică cu românul: ‘vér'-*a* vine, pasere-*a* cântă, pădure-*a* înfrunḍesce, sóre-*le* lucesce„, saŭ cu albanesul: ‘ver'-*a* vĭăn, zog-*u* kăndon, pĭul-*i* ĭeşilon, diel-*i* klĭeş„, ceĭa-ce franţusesce ar fi literalmente: ‘printemps-*le* vient, oiseau-*le* gazouille, bois-*le* verdit, soleil-*le* sourit„.

Limbile scandinave ne oferă în acelaşĭ timp un articol prepositiv adjectival după formula *a*+A, care în formă póte să fie maĭ mult saŭ maĭ puţin diferenţiat de cel substantival, ba chĭar identic, ca bună óră în vechĭa islandesă, dar nu se confundă cu el nicĭ o dată în funcţiune.

In sveḍiana acest articol adjectival sună *den* la masculin şi feminin, *det* la neutru, fiind prin urmare, ca şi la Românĭ, maĭ plin saŭ maĭ lung decât cel substantival.

Am veḍut deja maĭ sus, în §-ful 24 pag. 642, că 'n limbele scandinave, întocmaĭ ca românesce şi albanesce, genitivul se formézĕ prin adausul uneĭ desininţe la nominativul cel articulat: *man-en-s=omu-lu-ĭ=nĭeri-u-t.*

In fine—ce-va şi maĭ semnificativ — acest grup linguistic cunósce reduplicarea articlului în construcţiunea adjectivuluĭ cu substantivul, punênd S+*s* lîngă *a*+A, după cum fac Românĭĭ şi Albanesiĭ.

In vechĭa islandesă fenomenul este maĭ rar, dar nu insolit. Wimmer observă: ‘Hie und da steht der Artikel sowol *vor* dem Adjectiv als *nach* dem Substantiv„, şi aduce ca exemplu: ‘*en* yngri kona-'*n*„, literalmente: ‘illa-junior foemina-illa„.[91])

In sveḍiana acéstă construcţiune este de tot normală: ‘*den* gamle konung-*en*„=‘*cel*-bătrîn rege-*le*„, *den* röda blomma-'*n*„=‘*cea*-roşiă flóre-*a*„, ‘*det* lilla brefv-*et*„=‘*cea*-mică scrisóre-*a*„ etc.

91) Wimmer, *Altnordische Grammatik*, Halle, 1871, p. 78.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Singura diferinţă este, că reduplicarea scandinavă se formuléză prin *a*+A S+*s*, ĭar cea daco-epirotă prin S+*s* *a*+A; o diferinţă de principiŭ, resultând din aceĭa că la Românĭ şi la Albanesĭ substantivul, în regulă generală, precede adjectivuluĭ, pe când la Scandinavĭ, ĭarăşĭ în regulă generală, îĭ succede.

Limbele scandinave se întâlnesc dară cu grupul daco-epirot în patru formule fórte caracteristice:

S+*s*: ‹homo-ille›;

a+A: ‹ille-bonus›;

S+*s*+*d*: ‹homo-ill-ius›;

a+A S+*s*=S+*s* *a*+A: ‹ille-bonus homo-ille›=‹homo-ille ille-bonus›.

§ 43. In deşert se încércă unĭĭ a contesta vechimea acestor particularităţĭ morfologice saŭ maĭ bine sintactice, ĭar maĭ ales a post-articulărĭĭ, în limbele scandinave.[92])

Impregĭurarea, că sub-dialectul din Schleswig întrebuinţézăă *æ man* în loc de *mand-en* se datoresce învederat acţiunĭĭ teutonice saŭ germane propriŭ dise.

Raritatea articluluĭ post-positiv în Edda însemnézăă întocmaĭ atâta ca raritatea articluluĭ pre-positiv în Omer. Scandinavĭĭ şi Grecĭĭ posedênd o declinaţiune nearticulată pe lîngă cea articulată, antica poesiă, în Islandia ca şi 'n Elada, preferĭa pe cea de'ntâiŭ din causa maĭ multeĭ energie şi maĭ puţineĭ vulgarităţĭ, dacă nu chĭar din consideraţiunĭ curat metrice. Este însă maĭ mult decât sigur, că nu tot aşa vorbĭa pe atunceĭ poporul.

In secolul IX, mult înainte de compunerea Eddeĭ, influinţa scandinavă, prin cuceritorĭĭ Varegĭ, se reversase asupra Rusieĭ nordice, ducênd acolo cu sine articlul substantival post-positiv, ale căruĭ urme s'aŭ conservat pînă astădĭ, într'un mod sporadic şi reŭ altoit, exclusivamente în poesia poporană, în unele sub-dialecte ruse. Astfel lîngă Olonetz, de exemplu, se

92) Latham, *A hand-book of the english language*, London, 1868, p. 176

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

póte auḑi *kresto-tŭ* = ‘croix-la, *tzerkvi-ty* = ‘églises-les’, etc. Ruşiĭ dela nord aŭ împrumutat dela Scandinavĭ, într'o dosă maĭ mică, ceĭa-ce Bulgariĭ aŭ împrumutat dela Românĭ pe o scară maĭ întinsă, datorită uneĭ acţiunĭ maĭ îndelungate şi maĭ compacte. Profesorul Leskien în zădar caută o înrudire între post-articularea dialectică ruso-nordică şi între cea bulgară.[93]) Filiaţiunea între ambele fenomene este maĭ slabă, în orĭ-ce cas, decât înrudirea între Daco-epiroţĭ şi Scandinavĭ.

§ 44. Particularităţile de maĭ sus ale grupuluĭ linguistic scandinav sînt cu atât maĭ f e n o m e n a l e, cu cât pe d'o parte el este fórte depărtat geograficesce de sfera cea compactă a limbelor balcanice, ĭar pe de alta, deşi german prin totalitatea *materialuluĭ* seŭ, diferă astfel radicalmente prin *formă* de întréga familiă germanică,[94]) şi de întréga familiă letto-slavică, pe care linguistiĭ—bine saŭ reŭ—s'aŭ deprins a o considera ca cea maĭ înrudită cu Germaniĭ, ca un element constitutiv al aşa numiteĭ ‘unităţĭ slavo-letto-germane’.

Slaviĭ, Litvaniĭ şi Germaniĭ posedă şi eĭ un articol postpositiv, dar care n i c ĭ î n t r'u n c a s nu póte fi substantival, ci aparţine numaĭ adjectivuluĭ. Prin post-articulare, germanul *gut* devine *gut-er*, slavicul *dobrŭ* — *dobrŭ-i*, litvanul *gîvas* — *gîvas-is*, acăţându-se la adjectiv un articol format dintr'un pronume personal de a treĭa persónă.[95]) In grupul daco-epirot, cu totul din contra, numaĭ articlul prepositiv, nu cel postpositiv, este propriŭ adjectivuluĭ; şi tot aşa se petrece la Scandinavĭ. Scandinaviĭ însă, ca şi ceĭ-l'alţĭ Germaniĭ, ca Litvaniĭ şi ca Slaviĭ, obicĭnuesc în acelaşĭ timp a pune adjectivul de naintea substantivuluĭ, pe când norma daco-epirotă cere ordi-

93) Leskien, *Ueber den Dialekt der russischen Volkslieder*, în Kuhn's *Beitraege*, t. 6, p. 157. — Cfr. Miklosich, *Vergleich. Gramm. d. slavischen Sprachen*, t. 3 (1876), p. 305.

94) Cfr. Garnett. *Philological essays*, p. 19.

95) Leo Meyer, *Ueber die Flexion der Adjectiva im Deutschen*, Berlin, 1863, şi Miklosich, *Ueber die zusammengesetzte Deklination in den slavischen Sprachen*, în *Sitzungsb. d. Wien. Akad.*, phil.-hist. Cl., t. 68, p. 133 etc.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

nea inversă. De unde óre acéstă curiósă amalgamă de sintaxa specifică slavo-letto-germanică cu sintaxa specifică daco-epirotă?

In starea actuală a sciinţeĭ, din nenorocire, maĭ sînt încă multe cestiunĭ, în carĭ Linguistica invócă cu stăruinţă ajutorul Istorieĭ, dar nu-l capétă. Grupul scandinav—s'ar puté întreba Linguistica—nu este cum-va produsul unuĭ amestec etnic, saŭ cel puţin al unuĭ îndelungat contact într'o epocă óre-care, între o ramură germanică şi între substratul autocton al popórelor de pe peninsula balcanică? La acéstă întrebare, Istoria stă pe gânduri.

Orĭ-cum ar fi, articlul postpositiv substantival al Scandinavilor este ce-va atât de ne-germanic, fără ca să maĭ vorbim de Slavĭ şi de Litvanĭ, încât marele Grimm, nesciind cum să-l înlăture, a imaginat a-l trage din articlul prepositiv adjectival; o teoriă fórte aseměnată cu faĭmosul *lucus à non lucendo*. Scandinaviĭ—ḑice el—întrebuinţaŭ de'ntâiŭ *madhr hinn gôdhi* ‘homo ille-bonus’, de unde apoĭ *madhr-inn gôdhi* ‘homo-ille bonus’, şi 'n fine simplul *madhr-inn* ‘homo-ille’.[96])

Genesea, propusă de Grimm, este imposibilă, căcĭ:

1°. Ea ar implica perderea la Scandinavĭ a articluluĭ prepositiv adjectival, de vreme ce *madhrinn* resultă din u ĭ t a r e a luĭ *hinn-gôdhi*, pe când noĭ am constatat, din contra, că articlul prepositiv adjectival este tot atât de scandinav ca şi articlul postpositiv substantival, ba încă ambiĭ concuréză în tipul reduplicat *hinn-gôdhi madhr-inn*.

2°. *Madhrinn* din *madhr hinn gôdhi* ar fi cu putinţă, în casul cel maĭ favorabil, numaĭ într'o limbă cu formula sintactică normală S a+A, de unde S+a A, redus la S+a=S+s; pe când limbele scandinave, ca şi întréga familiă linguistică slavo-letto-germanică, se caracteriséză prin tipul invers a+A S, de unde nicĭ o dată nu vom ajunge la S+s.

Să maĭ adaugăm, că presupusa formaţiune a luĭ *madhrinn*

96) Grimm, *Geschichte der deutschen Sprache*, Leipzig, 1848, p. 705.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

prin u ĭ t a r e, cu greŭ putea să se întâmple în tóte dialectele scandinave, tóte fără excepţiune.

Să mai observăm, în sfîrşit, că articlul postpositiv substantival cată a fi f ó r t e v e c h ĭ u la Scandinavĭ, de óră-ce este anterior separaţiunii lor în dialecte.

Ar fi de preferit, sub orĭ-ce punct de vedere, explicaţiunea printr'un antic amestec etnic între un trib germanic şi órecarĭ elemente balcanice; şi acésta însă, în lipsă de demonstraţiune, remâne de o cam dată o pură ipotesă.

§ 45. Afară de Scandinavĭ, familia linguistică ario-europeă nu ne oferă nemic analog cu tipul daco-epirot ‘homo-ille ille -bonus, decât numai dóră trecênd în Asia la:

VIII. L i m b e l e e r a n i c e.

Sub limbele eranice noĭ înţelegem împreună cu Frïderic Müller, patru grupurĭ de dialecte: armén, osetic, persian şi afgan saŭ puştu, fără a întra în cercetare, dacă grupul armén este saŭ nu intermediar între familia eranică şi limbele resăritene ale Europeĭ, după cum susţine Hübschmann, şi dacă grupul puştu este saŭ nu intermediar între familia eranică şi graĭurile moderne ale Indieĭ, după cum pretinde Trumpp. In orĭ-ce cas, aceste patru grupurĭ sînt fórte înrudite unul cu altul, mai înrudite între ele decât cu orĭ-care grup din afară, şi atâta ne ajunge, cu atât mai mult că despre dialectul afgan nicĭ nu vom avé a vorbi.

Mai adaog, că limbele eranice îmĭ sînt cunoscute personalmente într'un mod fórte neperfect. De aci nu resultă că voĭu greşi în ceĭa-ce voĭu avé a spune, căcĭ am avut grijă de a consulta numai fântînele cele mai sigure, cele mai autorisate; resultă însă, că multe lucrurĭ aŭ putut să'mĭ scape din vedere şi că, prin urmare, filiaţiunile eranice ale grupuluĭ daco-epirot fiind o dată indicate, un eranist special, mergênd în aceĭaşĭ direcţiune, lesne va puté îmmulţi numĕrul trăsurelor comune t r a c o - e r a n i c e, ba va mai întra şi 'n dialectul afgan, în care eŭ-unul n'am cutedat a străbate.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

§ 46. Mai întâiŭ:

a) Limba arménă,

pe care deja Erodot o înrudĭa cu limbile tracice din Asia-mică şi mai ales cu frigiana.[97])

Armenii posedă un articol postpositiv curat substantival: nearticulatul *mart*=rom. *om*=alb. *nĭeri* devine prin post-articulare: *mart-n*=*omu-l*=*nĭeri-u*.[98])

Acest articol substantival postpositiv, care sună *-s*, *-d*, *-n*, dialecticesce *-ă*, gramaticii armeni îl numesc „pronume determinativ", fără a sci să-i preciseze bine funcţiunea. Astfel d. Patkanoff ne spune, că din nearticulatul *tĕr* „domn" se face *tĕr-ĕs*, pe care'l traduce apoi în trei moduri: „*moi* seigneur", „*mon* seigneur" şi „*ce* seigneur-ci",[99]) deşi ar fi fost mai propriŭ — credem noi — de a-l fi tradus pur şi simplu prin „*le* seigneur". Românul *domnu-l* saŭ albanesul *zot-i* însemnéză de asemenea, după împregĭurări: „*moi* seigneur", „*mon* seigneur", şi „*ce* seigneur-ci", ceĭa-ce nu răpesce totuşi luĭ *-l* saŭ luĭ *-i* caracterul lor general, permaninte, singurul precis, de a fi articolĭ postpositivĭ.

Să mărturim însă, în adevĕr, că fixitatea fonetică şi cea ideologică a articluluĭ postpositiv armén este mult mai slabă, şovăind cam în felul articluluĭ postpositiv bulgar.

Dacă există la Armenĭ vre-o urmă de articol prepositiv adjectival şi de reduplicarea articluluĭ în genere, nu scim. Este

97) Gosche, *De ariana linguae armeniacae indole*, Berolini, 1846, p. 19 etc.— cfr. De Lagarde, *Gesammelte Abhandlungen*, Leipzig, 1866, p. 276—95.

98) Pott, *Etymol. Forschungen*, ed. 2, t. 1, p. 69, 301.—Cf. Petermann, *Ueber den Dialect der Armenier von Tiflis*, Berlin, 1867, p. 67: "Zwar pflegt man ihm (dem Accusativ) ein Pronominalaffix *s*, *t* oder *n*, oder noch häufiger *ă*, welches in der Vulgärsprache die Stelle derselben vertritt, anzutügen; allein dies ist kein Erkennungszeichen dieses Casus, sondern *steht einfach für den bestimmten Artikel—wie etwa im Dänischen—und wird auf dieselbe Weise an alle Casus obliqui gesetzt. Manche Armenier missbrauchen auch dieses ă so sehr, dass sie kein Substantiv ohne dasselbe aussprechen.*"

99) Patkanoff et Dulaurier, *Recherches sur la formation de la langue arménienne*, Paris, 1871, p. 117.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

fórte interesant însă că limba arméná servă a ne explica tipul *al-doi-le*=‘ille-duo-ille’ saŭ *a-doŭ-a*=‘illa-duo-illa’, prin care Românií diferă de albanesul *i-dit'-i*=‘ille-*secundus*-ille’ saŭ *e-dit'-a* ‘illa-*secunda*-illa’.

Al-, *a-*, fiind articol prepositiv genitival, concordat cu numele rector, pe acesta din urmă îl represintă în casul de faţă postpositivul *-le*, *-a*, astfel că *al-trei-le*, *a-treĭ-a*, sînt literalmente: τοῦ-τρεῖς-ό, τῆς-τρεῖς-ή. Substantivul presupus prin *-le*, *-a*, nu póte însemna alt ce-va decăt ‘născut’, ‘produs’, ‘copil’, căcĭ ordinalul d e r i v ă din cardinal. *Al-trei-le*, *a-treĭ-a* sînt dară: ‘fiĭu *al* treĭ’, ‘fiĭcă *a* treĭ’.

Eĭ bine, întocmaĭ aşa—sub raportul ideologic—se forméză ordinalul din cardinal în limba arméná: *erkr-ord* ‘al-doi-le’= literalmente ‘2+fiĭu’, *err-ord* ‘al-trei-le’=‘3+fiĭu’, adecă: ‘fiĭu al doĭ’, ‘fiĭu al treĭ’ etc.[100])

Maĭ adăugăm că la Armenĭ, ca şi la Daco-epiroţĭ, de unde prin împrumut şi la Bulgarĭ, ĭar la Grecĭ numaĭ în parte, genitivul se identifică tot-d'a-una în formă cu dativul; dar acest punct merită de a i se consacra maĭ jos un capitol separat.

Trecem la:

β) Limba ossetă.

§ 47. Acéstă ramură atăt de îndependinte şi atăt de interesantă a familieĭ eranice posedă şi ea un articol postpositiv substantival: din nearticulatul *füd* ‘tată’ saŭ *t'isg* ‘fétă’ se face prin post-articulare: *fŭd-äi* ‘père-le’=rom. *tată-l*=alb. *ĭat-i*, saŭ *t'isg-äi* ‘fille-la’==rom. *fét'-a*==alb. *biĭ'-a*.[101])

Dar coincidinţele cele maĭ numeróse ne oferă diferitele

γ) Graiurĭ persiane.

§ 48. D. Lerch a constatat în dialectul kurmangi al limbeĭ curdice un articol postpositiv substantival, care sună *a*, *e*, *i*,

100) Petermann, *Grammatica linguae armeniacae*, Berolini, 1837, p. 162.—Cfr. diferitele ipotese ale luĭ Bopp, *Grammaire comparée*, trad. Bréal, t. 2, p. 250.
101) Sjögren, *Ossetische Sprachlehre*, Petersb. 1844, p. 46, 50.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

la singular, *de*, *di* saŭ *tă* la plural, adecă aprópe ca articlul albanes.

In acelaşĭ dialect există un articol adjectival prepositiv de 'naintea numerelor ordinale: *e-yek*=rom. *cel-întâiu*=*i-pară*, *e-duduan*=alb. *i-dită* etc.[102])

Următórele exemple din excelintele dicţionar curdic al luĭ Jaba, saŭ maĭ bine al luĭ Justi, probézĭ că acel articol adjectival prepositiv este tot-o-dată genitival, întrebuinţându-se întocmaĭ ca *cel-* şi *al-* la Românĭ:

ia-min=*al*-meŭ;
ia-te=*al*-teŭ;
ia-vi=*al*-seŭ;
ia-me=*al*-nostru;
ia-ve=*al*-vostru;
ia-van=*al*-lor;
ia-mezin=*cea* maĭ mare;
ia-biçuk=*cea* maĭ mică;
ia-godé=*cel*-dumneḑeesc;
ia-bab=*al*-tatăluĭ;
yâ hva bîna=*a*-ta ad'o;
byrq ia-bruské=strălucire *a*-fulgeruluĭ;
kyqqe ia-mrişk=ʿoŭ *al* găineĭ, ...

In frasa: *bâb-ê ma ya b'asmâ-ê*,[103]) cu care se începe Oraţiunea Dominicală, este un articol post-positiv şi un articol pre-positiv tot-o-dată: *bâb-ê*=ʿtată-l, şi *ya be asmâ*=ʿ*cel* în ceruriʿ; în *bâb-ê* însă, adecă *bâb-ê ma*, póte să fie numaĭ un cas de atracţiune regresivă, ca la noĭ în *tată-l nostru* pentru *tată al-nostru*, revenind astfel tot la articol pre-positiv.

§ 49. Orĭ-unde substantivul nu este isolat, ci'ĭ urmézĭ vre-un adjectiv, articlul dela mijloc, deşi legat post-positiv în pronunciaţiune saŭ graficesce cu substantivul, aparţine totuşĭ în re-

102) Lerch, *Ueber das Plural-suffix im Ossetischen*, în *Mélanges asiatiques de l'Acad. de Petersbourg*, t. 5, p. 207 etc.

103) Jaba-Justi, *Dictionnaire kurde-français*, Petersb. 1879, p. 450.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

alitate mai mult adjectivului, ca pre-positiv. Este aşa numitul ‘*i* izâfet’, comun tuturor dialectelor persice, ba şi limbei ossete, dacă nu şi celei armene. Deja Bopp a dis: ‘Limba ‘persiană pune tot-d'a-una un *i* de 'naintea adjectivilor şi ge-‘nitivilor sei, care însă în scrisóre se acaţă la substantivul ce ‘precede’.[104])

D. Leon Feer, într'o lucrare ‘asupra raportului genitivului şi adjectivului cu substantivul’, vorbesce pe larg despre construcţiunea persiană S+*s* A=S *a*(α)+A, pe care n'o înţelege deplin numai din causa necunóscerii construcţiunilor analóge română şi albanesă.

Reproducem aci textualmente următoriul pasagiu din acel studiŭ :

‘Le persan est une des langues qui offrent le plus d'intéré‘rêt pour l'expression du rapport que le substantif soutient ‘avec son génitif ou son adjectif. Comme en anglais, l'adjec‘tif y est invariable ; il se place à côté du substantif, mais ‘ordinairement après lui. Lorsqu'il le précède, c'est pour for‘mer un composé dont nous n'avons pas à nous occuper ici; ‘il y a cependaut des exemples d'adjectifs épithètes précédant ‘le substantif; mais on peut considérer ces cas comme des ‘exceptions. Actuellement *nous n'avons à considérer que la règle* ‘*générale: or elle veut que l'adjectif suive immédiatement le* ‘*substantif*. Toutefois, l'expression du rapport ne consiste pas ‘dans cette seule règle de position; entre les deux mots on ‘intercale un *i* qui s'attache au premier des deux. Ainsi pour ‘joindre l'adjectif *buzurg* ‘grand’ au substantif *şâh* ‘roi’ ou ‘*pîl* ‘éléphant’, on dira:

‘*Şâh-i buzurg*, rex magnus;

‘*Pîl-i buzurg*, elephas magnus.

‘Or cet *i*, qu'on place ainsi entre le substantif et l'adjec‘tif, est également le signe du génitif. Lorsqu'un nom est

104) Bopp, *Vergleich. Grammatik*, ed. 2, t. 1, p. 476.—Cfr. Chodzko, *Grammaire persane*, Paris, 1852, p. 155.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‹complément d'un autre, il le suit tout comme l'adjectif, et ‹l'*i* appelé izâfet sépare les deux en s'attachant au premier ‹des deux, et l'on dit:

‹*Pil-i şâh*, elephas regis;

‹*Pil-i buzurg*, elephas magnus.

‹Ainsi le persan assimile de la manière la plus complète le ‹génitif ou l'adjectif au génitif; il a une seule et même con‹struction, une seule et même forme grammaticale pour expri‹mer le rapport du substantif avec un autre substantif ou un ‹adjectif lui servant de déterminatif.› [105])

Caracterul relatival al izâfetuluĭ persian este tot atăt de pronunţat ca şi al articluluĭ adjectival româno-albanes. Prin acésta, maĭ mult chĭar decăt prin etimologiă propriŭ ḑisă, el se urcă directamente la pronumele relativ zendic *ya* şi la pronumele relativ *hya* saŭ *tya* de pe inscripţiunile persiane cuneiforme ale Achemenidilor, carĭ pronumĭ aveaŭ şi ele—după cum s'a observat deja nu o dată—funcţiunea de articolĭ prepositivĭ adjectivalĭ. [106])

Iată vr'o doă specimene zendice, însoţite de traducţiunea nóstră şi de modul cum le traduce Bopp pe de o parte, ĭar d. Feer pe de alta:

Ahmi nmânê *yaḑ* Mâzdayaçnôis = { dans cette maison *la* mazdayasnienne (B.) / dans cette maison *qui* mazdayasnienne (F.) / în acéstă casă *cea* mazdayasnianĕ (H.)

Rathâvô aşahê *yaḑ* vahistahê = { domini puritatis τῆς sanctissimae (B.) / domini puritatis *quod* sanctissimae (F.) / domnuluĭ purităţiĭ *celeĭ* maĭ sănte (H.)

Haća avanhâḑ tanvaḑ *yaḑ* daivôg'atayâo = { de ce corps *le* frappé (B.) / de ce corps *qui* frappé (F.) / acestuĭ corp *celuĭ* lovit (H.)

105) Feer, *Du rapport de l'adjectif et du génitif avec le substantif*, în *Revue de linguistique*, t. 2 (1868), p. 140-1.

106) Vullers, *Institutiones linguae persicae*, ed. 2, p. 165.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Iată şi specimene achemenidice:

Gaumâta *hya* maghuş	Gomates ὁ Magus (B.) Gomates ὃς Magus (F.) Gomata *cel* popă (H.)
Gaumâtam *tyam* maghum	Gomatem τὸν Magum (B.) Gomatem ὃν Magum (F.) pe Gomata *cel* popă (H.)
Kâra *hya* Nadhitabirahyâ	Exercitus ὁ Nadhitabiri (B.) Exercitus ὃς Nadhitabiri (F.) Oaste *a* Nadhitabiruluĭ (H.)

Bopp şi d. Feer aŭ amîndoĭ dreptate, dar nu de o potrivă. Zendicul *ya*, achemenidicul *hya* saŭ *tya*, sînt ὁ şi sînt ὃς tot o dată, dar nu în acelaşĭ grad. Natura articululuĭ predomnesce asupra natureĭ pronumeluĭ. Nesocotind acéstă predomnire, d. Feer ar puté traduce pe albanesul *ştăpi e-bardh* ‘maison *la*-blanche’ prin: ‘maison *qui* blanche’, întocmaĭ precum traduce pe zendicul *ahmi nmânê yaḍ Mâzdayaçnóis* prin: ‘dans cette maison *qui* mazdayasnienne’.

§ 50. Limbele eranice, luate în totalitatea lor, posedă dară doĭ articolĭ definiţĭ:

1°. Un articol substantival postpositiv, după formula S+*s*;[107])

2°. Un articol adjectival prepositiv, după formula *a*+A, carele funcţionéză în acelaşĭ timp ca:

3°. Articol genitival după formula α+S saŭ α+S+*d*.

Posiţiunea normală a substantivuluĭ în aceste limbe, ca şi la Daco-epiroţĭ, este de'naintea adjectivuluĭ, după formula S A.

Maĭ remâne cestiunea: Eraniĭ cunosc eĭ óre reduplicarea articlulaĭ definit?

§ 51. Cu tótă insuficiinţa mea personală mărturisită, mi se pare a fi surprins formula daco-epirotă *homo-ille ille-bonus* în renumita retorică persiană ‘Heft Qolzum’, unde se ḍice:

107) Trumpp, *Die Stammbildung des Sindhî*, în *Zeitschr d. d. morgenl. Ges.*, t. 16, p. 163, crede a recunósce un fel de articol postpositiv şi'n limba sindhî, dialectul neo-indian cel maĭ apropiat de limbile eranice, ĭar maĭ ales de cea afgană.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

‘La Persĭ nu există nicĭ o diferinţă formală între construcţiunea substantivuluĭ cu genitivul şi între acea cu adjectivul. ‘*Ghulam-i g'uvân* însemnéză d'o potrivă ‘robu-l tînăr, şi ‘rob ‘al-tînăruluĭ. La ceĭ vechĭ însă, în construcţiunea cu adjectivul se scriea un *î*, pe când în acea cu genitivul un simplu ‘*i*, de exemplu *ghulam-î g'uvân* ‘robu-l tînăr, lîngă *ghulam-i* ‘*g'uvan* ‘rob al-tînăruluĭ.[108])

Lungul *î* represintând doĭ *i*, vechĭul persian *gulam-î g'uvân=gulam-i i-g'uvân* revine literalmente la românul *robu-l cel-tînăr*, şi maĭ bine încă la albanesul *sklav-i i-ri*, unde între ambiĭ articolĭ nefiind nicĭ o deosebire fonetică, nemic n'ar împedeca contracţiunea lor în *sklav-î ri* saŭ *sklav î-ri*.

Cât privesce întrebuinţarea luĭ *i* la Persianĭ ca articol substantival post-positiv, ea se învederéză maĭ cu sémă în aşa numitul ‘izâfet de respect’. O frasă ca: ‘G'anâb-*i* Mohammed khân-*i* emir nizam-*i* etc., nu s'ar puté traduce literalmente decât prin: ‘excellence-*la* Mohammed prince-*le* généralissime-*le*’.[109]) *Mard-i*=‘omu-l’, fără nicĭ un adjectiv, însemnéză: ‘homme par excellence’...[110])

§ 52. O reduplicare necontestabilă a articululuĭ în construcţiunea substantivuluĭ cu adjectivul, după formula S+*s a*+A saŭ S+*s a*+S, ni se presintă în dialectul curdic.

Exemple din texturile luĭ Justi:

djil-*i di*-khou=haĭne-*le ale*-sale;
dijmin-*i d*-khou=duşmani-*ĭ aĭ*-seĭ;
ach-*i d*-vé=mór'-*a a*-vóstră;
brâ-*ê t*-wân=fraţi-*ĭ aĭ*-lor;
pôz-*ê d*-jâzmâna=vîrfuri-*le ale*-papucilor;
kôn-*ê d*-mêrâna=cortu-*l al*-vitejilor;
lyng-*e de*-myn=picĭóre-*le ale*-mele;
ling-*e d*-hasba=picĭóre-*le ale*-cailor...[111])

108) Rückert, *Grammatik, Poetik und Rhetorik der Perser*, Gotha, 1874, p. 44.
109) Chodzko, *Grammaire persane*, p. 160.
110) Cfr. *Rückert*, op. cit. p. 37
111) Jaba-Justi, op. cit. p. 163.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Tot așa în citațiunile luĭ Lerch : *gund-i-d khuda, tâ'ife-i-d Izid-i-d Vân-i* etc., unde el post-pune ambiĭ articolĭ primuluĭ membru al construcțiunieĭ, noĭ vedem:

gund-*i* *d*-khuda=sate-*le* *ale*-sale ;

tâ'ife-*i* *d*-Izid-*i* *d*-Vân-*i*=triburi-*le* *ale*-Izidi-*lor* *aĭ*-Vanu-*luĭ* etc.[112])

In *tâ'ife-i d-Izid-i*=‘triburi-*le* *ale* Izidi-*lor*’ ne întimpină chĭar o triplicare a articluluĭ în construcțiunea bi-membrală a substantivuluĭ cu genitivul, întocmaĭ ca în sintaxa daco-epirotă.

Tóte acestea însă ar trebui studiate maĭ de aprópe și urmărite maĭ departe, ceĭa-ce trece peste competința nóstră personală.

Inainte de a termina, ne maĭ aștéptă capitolul cel promis maĭ sus despre :

IX. Genitivo-dativ.

§ 53. Să declinâm pronumele personal ‘eŭ’ la dativ și la genitiv din ambiĭ numerĭ în limbele sanscrită, elenă, latină, germană modernă, litvană și paleo-slavică pe de o parte, ĭar pe de alta în limbele română și albanesă.

Să observâm însă maĭ de'nainte, că românesce genitivul singular al primelor doă persóne s'a înlocuit în us prin pronumiĭ posesivĭ *meŭ* (meus) și *teŭ* (tuus), la plural prin *nostru* (noster) și *vostru* (vester), ast-fel că formele genitivo-dative s'aŭ păstrat numaĭ în genitivii encliticĭ: din parte'*mĭ*, din parte'*țĭ*, din parte-*ne*, din parte-*vĕ*, carĭ sînt fórte desc maĭ cu sémă în cărțile vechĭ, fie după substantiv articulat, fie după cel nearticulat : bunătatea-*le*, brâulu-*țĭ*, toĭagulu-*țĭ*, frățioru-*vă*, frate-*vă*, muĕriloru-*vă*, părințiloru-*șĭ* etc.;[113]) în volumul luĭ popa Grigorie: morți-*vă* (12), părinți-*vă* (13), lémneloru-*vă* (3), voĭa-*ne* (242)...

Iată acum declinațiunea în cestiune :

112) Lerch, loco cit. p. 212-3.

113) Ciparĭŭ, *Principia*, p. 136.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Singular:

Sanscrit.	Elen.	Latin.	Gotic.	Germ. mod.	Litvan.	Slavic.	Român.	Alb.
Gen. mama mê	ἐμεῖο ἐμοῦ μοῦ	mei	meina	meiner mein	manes	mene	'mĭ	mua
Dat. mahyam mê	ἐμίν	mihi	mis	mir	man	mŭnĕ		

Plural:

G. asmâkam nas	ἀμμέων ἡμείων ἡμέων ἡμῶν	nostri nostrum	unsara	unser	musu	nasŭ	ne	neve
D. asmabhyam nas	ἄμμιν ἡμῖν	nobis	unsis	uns	mums	naimŭ		

Acest tabel ne spune că:

1-o. Grupul daco-epirot diferă în astă privinţă de tóte limbele greco-italice, germanice şi letto-slavice;

2-o. În limba sanscrită se póte însă întrevedé rudimentul fenomenuluĭ în cestiune, căcĭ alăturĭ cu nesce terminaţiunĭ distinse, *mama* şi *asmâkam* pentru genitiv, *mahyam* şi *asmabhyam* pentru dativ, ni apare pentru genitiv şi dativ la singular o formă comună *mê*, pentru genitiv şi dativ la plural o formă comună *nas*.

Tot aşa pentru persóna a doua a pronumeluĭ personal limba sanscrită are pe *tê* pentru genitiv şi dativ la singular, ĭar pe *vas* la plural; şi Bopp profită de acéstă ocasiune spre a observa, că dativul în sintaxa sanscrită se întrebuinţézĕ adesea în loc de genitiv chĭar în declinaţiunea nominală.[114])

Să se maĭ noteze că 'n dialectele pracrite şi 'n limba pâli, tóte derivate din aceĭaşĭ tulpină cu sanscrita chĭar pe teritoriul Indieĭ printr'o desvoltare ulterióră, genitivul şi dativul formézĕ

114) Bopp, *Vergl. Gramm.*, § 329, nota.—Cfr. Kuhn, *Zeitschrift f. vergl. Sprachforschung*, t. 15, p. 420 şi urm.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

regularmente unul şi acelaşi cas, adecă în loc de dativ se întrebuinţéză genitivul.[115])

Iată deja un început de lumină.

§ 54. In tabelul de mai sus ni-a fost peste putinţă a declina pronumele personal la Celţi, de óră-ce ei aŭ perdut desinenţele casuale pronominale ; cum-că însă la dînşii genitivul nici o dată nu se confunda cu dativul, probă este declinaţiunea celtică a substantivilor, bună-óră:

Athir—tată:

Singular:	Plural:
Gen. ath*ar*	athre
Dat. ath*ir*	athr*aib*.[116])

Dul—creatură:

Gen. dul*o*, dui*le*	dul*a*, du*le*, dai*l*
Dat. dul*i*, dui*l*,	dul*ib*.[117])

§ 55. Pînă aci, sub raportul identităţii genitivului cu dativul în grupul daco-epirot, noi am constatat o asemĕnare numai în limba sanscrită, şi mai cu sémă în dialectele pracrit şi pâli, mai importante decât chiar sanscrita prin aceĭa de a fi fost adevĕratele limbe p o p o r a n e, iar nu numai l i t e r a r e, ale Indiei antice.

Fenomenul devine şi mai pronunţat la Eranĭ.

In vechĭa limbă persică, descifrată de pe lespedile dela Murghâb, Behistân, Alvend, Susa şi Persepolea, nu există decât un singur cas dativ-genitiv, o singură terminaţiune, şi acésta în tóte părţile declinabile ale cuvîntului şi 'n toţi numerii, la singular ca şi la plural, în numi ca şi 'n pronumi.

Acea desinenţă genitivo-dativă la singular variază după teme, şi anume:

115) Burnouf et Lassen, *Essai sur le Pali*, Paris, 1826, p. 168. — cfr. *Lassen*, *Institutiones linguae pracriticae*, Bonn, 1837, p. 299.

116) Ebel, *Die celtische Declination*, în Kuhn, *Beiträge*, t. 1, p. 155—87.

117) Stokes, *Die irische Declination*, ibid. p. 333—55.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

1. In temele bărbătescĭ finite cu *a*, terminaţiunea casuală este *hya*, precum: *Khsayârsa-hyâ* (*Xerxis* şi *Xerxi*) saŭ *Dârayavusa-hyâ* (*Darii* şi *Dario*);

2. In temele bărbătescĭ finite cu *i* saŭ *u*, acestea din urmă cresc la *ai* saŭ *au*, adăugându-se *s*, precum: din *Kur-u—Kur-au-s* (*Cyri* şi *Cyro*), din *Fravart-i—Fravart-ai-s* (*Phraortis* şi *Phraorti*);

3. In temele femeiescĭ finite cu *i*, terminaţiunea dativo-genitivă este *yâ*, precum: din *d'ipi—d'ipi-yâ* (*scripti* şi *scripto*), din *bum'i—bum'i-yâ* (*telluris* şi *telluri*).

La plural desinința dativo-genitivă este *âm* şi *nâm*.

Pronumele personal de prima persónă *adam* are la genitiv şi la dativ singular *manâ*, în forma enclitică *maiy* (*mei* şi *mihi*), la plural *amâkham* (*nostrum* şi *nobis*).[118])

Intr'un cuvînt, antica declinaţiune persică prin identitatea dativuluĭ cu genitivul nu diferă întru nemic de declinaţiunea tipică daco-epirotă.

Graĭul neo-persian, deşi derivă maĭ directamente decât de aĭurĭ din persica inscripţiunilor cuneiforme, totuşĭ a perdut identitatea genitivuluĭ cu dativul.

De assemenea limba ossetă.

In ambele aceste dialecte eranice desinințele casuale sînt însă de o origine relativament modernă.[119])

In aşa numitele dialecte medio-persice, ca huzvareş şi pehlevi, confusiunea între dativ şi genitiv este încă fórte obicĭnuită.[120])

§ 56. Identitatea genitivuluĭ cu dativul reapare pe deplin în limba arménă.

---

118) Spiegel, *Die altpersische Keilinschriften, Uebersetzung, Grammatik und Glossar*, Leipzig, 1862, p. 153—161.

119) Fr. Müller, *Die Declination des Neupersischen und Ossetischen*, în Kuhn's *Beiträge*, t. 5, p. 99: "Die Flexions-elemente, sowohl Zahl- als Casuszeichen, sind als solche späteren Ursprungs.„

120) Hübschmann, *Zur Casuslehre*, p. 329—30.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Ast-fel armenesce:

Air—bărbat:

Singular:	Plural:
Gen. ar*rn*	ar*anț*
Dat. ar*rn*	ar*anț*

Khoir—soră:

Gen. khêr*r*	khêr*ț*
Dat. khêr*r*	khêr*ț*

Mair—mumă:

Gen. maur	maur*ț*
Dat. maur	maur*ț*

In pronumĭ, limba arménă are un dativ separat de genitiv; nu însă într'un mod sistematic, ci numaĭ la singular, pe când la plural ambele casurĭ se identifică ca şi 'n declinaţiunea nominală, afară de primiĭ doĭ din pronumiĭ personalĭ.[121])

Vorbind despre acest fenomen, d. Fr. Müller observă cu drept cuvînt că: „prin coincidinţa absolută a genitivuluĭ cu „dativul limba arménă se întâlnesce întocmaĭ cu persica a„chemenidică, terenul pentru ambele fiind pregătit în acéstă „privinţă de cătră sanscrita„.[122])

§ 57. In limba zendică genitivul nu se confundă cu dativul.

Totuşĭ declinaţiunea pronominală ni oferă chĭar aci următórele exemple de identitatea ambelor casurĭ:

Azĕm—eŭ:

Singular:	Plural:
Gen. *mê* şi *môi*	
Dat. *mê* şi *môi*	

121) Petermann, *Gramm.*, p. 166 şi urm.

122) Fr. Müller, *Beiträge zur Declination des armenischen Nomens*, Wien, 1864, p. 4.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Tûm—tu:

Gen. *tôi, tê*	*vô* şi *ve*
Dat. *tôi, tê*	*vô* şi *ve*

Pronumele reflexiv:

Gen. *hê, hôi*
Dat. *hê, hôi.*

Aceste exemple din limba zendică sînt cu atăt mai remarcabile, cu căt în aceĭaşĭ pronumĭ—fără a mai vorbi de Celţĭ—Elenĭĭ, Latinĭĭ, Germanĭĭ, Slavĭĭ şi Litvanĭĭ separă pe genitiv de dativ, şi anume:

Eŭ:

	Singular:		Plural:	
	Dativ:	Genitiv:	Dativ:	Genitiv:
Grec.	ἐμίν	μοῦ		
Lat.	mihi	mei		
Got.	mis	meina		
Slav.	mŭnê	mene		
Litv.	manes			

Tu:

Grec.	τείν	τεοῖο	ὔμῖν	ὑμμέων
Lat.	tibi	tui	vobis	vestri, vestrum
Got.	thus	theina	izvis	izvara
Slav.	tebê	tebe	vamŭ	vasŭ
Litv.	taw	taws	jums	jusu

Pronumele reflexiv:

Grec.	ἑίν	εἷο οὗ
Lat.	sibi	sui
Got.	sis	seina
Slav.	sebê	sebe
Litv.	saw	saws

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Să mai adăugâm, că 'n zendica nu rare-orĭ se confundă genitivul cu dativul chĭar în declinaţiunea nominală, deşi există ambele casurĭ.[123])

§ 57. Cu modul acesta, numaĭ în limbele indo-eranice noĭ am putut regăsi, maĭ mult saŭ maĭ puţin, caracteristica identitate a genitivuluĭ cu dativul la singular şi la plural.

O singură excepţiune seriósă în astă privinţă, dar parţială, ne presintă identitatea genitivuluĭ cu dativul la dual în limba elenă, despre care veḑĭ maĭ sus §-ful 38; excepţiune cu atât maĭ interesantă, cu cât ea coincidă cu alte particularităţĭ comune aşa ḑicênd traco-greco-eranice.

La prima vedere, tot într'un mod parţial, s'ar părè că fenomenul va fi existat şi 'n limba paleo-slavică.

Dobrowsky ḑice fórte categoric: ‘Dativo utuntur f r e ‘q u e n t i s s i m e Slavi veteres pro Genitivis, qui a ‘Substantivo reguntur’, şi aduce căte-va exemple ca: свѣтѫ человѣкѡмъ, млеко стадѡ, верси горамъ etc., unde ar fi trebuit: человѣкъ, стада, горъ.[124]) Deja maĭ de'nainte, Alter adunase sute de specimene analóge, din carĭ însă resultă, că paleo-slavica împărtăşia acéstă întrebuinţare a dativuluĭ pentru genitiv cu gréca,[125]) ĭar prin urmare—lipsind ce-va asemenea în tóte dialectele slavice fără deosebire—o datorĭa anume influinţeĭ l i t e r a r e saŭ, maĭ bine, imitaţiunĭĭ b i s e r i c e s c ĭ a modelurilor grece. Ş'apoĭ, ca limbă balcanică, ea nu putea să nu îndure, pe lîngă acţiunea grécă, pe acea română şi albanesă.

§ 58. Pentru a completa observaţiunile de maĭ sus, sîntem datorĭ a stabili aci o distincţiune fórte oportună între coincidinţa s i n t a c t i c ă a genitivuluĭ cu dativul şi între coincidinţa m o r f o l o g i c ă propriŭ ḑisă.

123) Hübschmann, op. cit. p. 220, 273—4.

124) Dobrowsky, *Institutiones linguae slavicae*, Vindobonae, 1822, p. 629.

125) Alter, *Philologisch-kritische Miscellaneen*, Wien, 1799, p. 35—69: "Ueber den Gebrauch des Dativs anstatt Genitivs in der Griechischen und Slawischen Sprache."

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

In coincidința sintactică, ambele casurĭ există în acelașĭ timp, dar se confundă une-orĭ în us, întrebuințându-se unul în loc de cel-l'alt.

In coincidința morfologică, unul din cele doă casurĭ reușesce a înghiți pe cel-l'alt, devenind ambele în formă un singur cas, dacă nu în totalitatea declinațiunĭ, cel puțin într'o sferă declinativă óre-care.

Coincidința morfologică presupune neapĕrat o fasă anterióră sintactică, dar nu este tot una cu dînsa, de vreme ce coincidința sintactică póte să se opréscă pe loc, să remână într'o stare așa dicĕnd fluidă, fără a se consolida într'o formă gramaticală precisă.

Din acest punct de vedere, coincidința morfologică perfectă totală există în grupul daco-epirot, armén, vechĭu persian și'n limbele pracrită și pâli; coincidința morfologică perfectă parțială, pe lîngă cea sintactică, se observă în sanscrita, în zendica și 'n gréca; în paleo-slavica, chĭar dacă n'am admite influință gréca, totușĭ nu este decât o coincidință curat sintactică.

§ 59. In limba sanscrită, deși în pronumiĭ personalĭ genitivo-dativiĭ *nas* și *vas* pot să fi fost originarmente nu dativĭ, ci genitivĭ, de óră ce aŭ trecut numaĭ ca genitivĭ la Slavĭ, în genere însă dativul este acela care se ĭea drept genitiv.

Din contra, în limbele pracrită, pâli, persică antică și arména, ca și 'n casurile citate maĭ sus din declinațiunea pronominală zendică, genitivul este acela care se ĭea drept dativ.

Cum óre să fi fost în prototipul daco-epirot: așa ca în sanscrita? orĭ așa ca în cele-l'alte dialecte indo-persice?

Un indice de lumină s'ar părĕ a ni da limba română, al cărĭa genitivo-dativ plural *-or* este evidamente genitivul latin *-orum*; din nenorocire însă, valórea acestuĭ indice se paralisă prin terminațiunea genitivo-dativă plurală *-ce* al Albanesilor, care este un învederat dativ, după cum am veḑut maĭ sus în §-ful 38.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Cestiunea se complică şi mai mult din causa unuĭ text fórte preţios, chĭar în limba cea autoctonă a peninsuleĭ balcanice, aceĭa pe care noĭ—pentru a ne feri de controversă nominală —am numit'o daco-epirotă, dar al căriĭa numele mai propriŭ este t r a c i c ă.

Actele sântuluĭ Filip, episcopuluĭ de Eraclea în secolul IV, ne spun că un sat în Tracia, aprópe de Adrianopole, se numĭa *Gestistyrum*, ceĭa-ce în limba locuitorilor însemna *locus possessorum*: ‘villa quae s e r m o n e p a t r i o *Gestistyrum*, interpretatione vero latinae linguae *locus possessorum* vocatur.,[126])

Fiind-că latinesce se putea dice d'o potrivă bine ‘locus possessorum, şi ‘possessorum locus,, traducĕtorul latin nu era împedecat de a întrebuinţa inversiunea cea mai corespundĕtóre vorbeĭ compuse tracice, ast-fel că 'n cuvîntul ‘gestistyrum, prima jumătate se referă la ‘locus,, ĭar a doua la ‘possessorum,.

Noĭ descompunem totalitatea în *gest-i-styrum*.

Pe *gest-i-* îl lăsâm pentru §-ful următor.

Styrum=‘possessorum, ni se presintă ca genitiv la plural în limba tracică de lîngă Adrianopole.

Cuvîntul trebuĭ descompus în *styr-um*.

Finalul *um* este desininţa genitivuluĭ plural, în limba samscrită *âm*, în zendica *ąm*, în elena ων, în latina *um*, în litvana *û* din *um*, în persica inscripţiunilor cuneiforme *âm*.

Scăderea luĭ *â* la *u* din *âm* în *um* s'a operat la Tracĭ, ca şi la Latinĭ şi la Litvanĭ, prin asimilaţiune de labialism sub influinţa luĭ *m*.

Aşa dară în declinaţiunea tracică de lîngă Adrianopole, ca şi la Persĭ, la Armenĭ şi 'n limbele zendică, pâli şi pracrită, pentru casul genitivo-dativ, cel puţin la plural, va fi servit desininţa propriă genitivuluĭ, precum este pînă astădĭ în declinaţiunea română.

126) *Acta SS. Bolland.* ad XXII Oct. IX, p. 551, ap. Tomaschek, *Ueber Brumalia und Rosalia*, în *Sitzungsber. d. Wien. Akad.*, phil.-hist. Cl., t. II (1868), p. 382.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

Dar ce să facem atunci cu albanesul -*ve*=gr. -φι?

Plecând dela coincidința sintactică, constatată mai sus în §-ful 58 ca fasă anterióră coincidinței morfologice propriŭ ḑise, noi ajungem la conclusiunea că 'n diversele dialecte ale aceleia-și limbe a putut să se 'ntâmple o fixare diversă a ecuivocității primitive comune, astfel că 'n unele genitivo-dativul s'a format din genitiv, în altele din dativ. Ce-va mai mult. Nu e cu neputință chiar o diversitate între singular și plural, saŭ între plural și dual. Pe când genitivo-dativul plural albanes -*ve* indică prioritatea dativuluĭ, genitivo-dativul albanes singular -*ig* pare a fi, din contra, un genitiv.

§ 60. Locuțiunea tracică *gestistyrum*=‘locus possessorum„, un adevĕrat tesaur prin aceia că ne oferă u n i c u l rest gramatical, iar nu numai lexic, al limbeĭ autoctone a peninsuleĭ balcanice, noi l'am descompus în §-ful precedinte în *gest--i-styrum*.

‘Locus possessorum„ ar fi albanesce ‘vând *i*-zotărinĭevet„, românesce: ‘loc *al*-stăpânilor„. In ‘gest-*i*-styrum„, adecă ‘gest *i*-styrum„, ne întimpină dară articlul prepositiv genitival al grupuluĭ daco-epirot, și anume albanesul *i*-, perfectamente identic cu eranicul *i*-.

X. A doua conclusiune.

§ 61. Lupta între teoria linguistico-genealogică a luĭ Fick și teoria linguistico-geografică a luĭ Johannes Schmidt nu s'a terminat încă.[127]) Relațiunile diferitelor grupurĭ ale familieĭ ario-europee unul cătră altul mai remân d'o cam dată tot în stare de problemă. Așa numitele ‘unitate indo-eranică„, ‘unitate greco-italică„, ‘unitate slavo-letto-germanică„, iar cu atât mai mult încă ‘unitatea ariană asiatică„ și ‘unitatea ariană europeă„, carĭ se păreaŭ așeḑate pe o temeliă de granit, aŭ primit succesivamente atâtea loviriĭ, și nesce loviriĭ atât de serióse, încât o sentință între ceĭ doĭ antagoniștĭ trebuĭ suspensă pînă la o revisiune prealabilă fórte scrupulósă

127) Cfr. Pezzi, *Glottologia aria recentissima*, Roma, 1877, p. 172-185.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

a procesului întreg. In aşteptare, fie-care linguist este dator a completa dosarul; şi cine scie, dacă nu cum-va resultatul cel definitiv va fi un fel de compromis între ambele teorie.

Studiul de faţă ar face a se bănui existinţa unuĭ grup linguistic primar eranico-traco-grec, din care Erano-traciĭ şi Greciĭ s'ar fi desfăşurat ca doă grupurĭ secundare, de unde apoĭ Erano-traciĭ s'aŭ maĭ împărţit în alte doă grupurĭ terţiare; adecă:

Acéstă genealogiă *à-la-Fick* n'ar respinge însă întâlnirĭ maĭ mult saŭ maĭ puţin caracteristice între Eranĭ şi Indĭ, între Grecĭ şi Italĭ, între Tracĭ şi Slavĭ, din consideraţiunĭ geografice *à-la-Schmidt*. Maĭ mult decât atâta. Grupul primar eranico-traco-grec întreg a putut, prin vecinătate, să sufere dintr'o epocă immemorială o influinţă fórte pronunţată a familieĭ linguistice semitice, în care noĭ găsim, de asemenea, şi post-articulare substantivală, şi pre-articulare adjectivală, şi reduplicarea articlului, şi articlul genitival, ba pînă şi construcţiunea normală ‹substantiv+adjectiv›, afară numaĭ de coincidinţa formală între genitiv şi dativ, născută—probabilmente—în India. Ḑic: ‹pînă şi construcţiunea normală substantiv+adjectiv›, căcĭ acest fenomen ar căpĕta o mare însemnătate în casul ce ne preocupă, dacă s'ar admite definitivamente argumentaţiunea d-luĭ Bergaigne, cumcă spiritul general al limbelor ario-europee cere construcţiunea contrariă: ‹adjectiv+substantiv›: ‹le terme qualifiant précède le terme qualifié›.[128])

Pe căt timp linguistiĭ n'aŭ studiat într'un mod comparativ grupurile daco-epirot, eranic şi grec, ĭar maĭ cu sémă primele

128) Bergaigne, *Essai sur la construction grammaticale*, în *Mémoires de la Société de linguistique*, t. 3 (1875), p. 24.

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

doă, Ewald căuta la Semiţĭ originea articluluĭ postpositiv armén,[129]) Steinthal urmărĭa tot acolo articlul prepositiv zendic saŭ izâfetul persian,[130]) după cum o maĭ face chĭar astădĭ d. Sayce,[131]) pe când d. Justi explică érăşĭ prin semitism articlul genitival curdic.[132]) In adevĕr, tóte aceste fenomene sînt semitice din tulpină, căcĭ ele se regăsesc pînă la un punct şi'n familia linguistică hamitică, cea-l'altă ramură a proto-familieĭ semitico-hamitice.[133]) Remâne însă constatat, că nu Eraniĭ în parte, nicĭ Traciĭ saŭ Greciĭ, ci numaĭ dóră grupul primar eranico-traco-grec este acela care, printr'un primordial contact geografic, a putut să priméscă acest altoĭu semitic.

Orĭ-cum ar fi, în sînul familieĭ linguistice ario-europee, Daco-epiroţiĭ, Greciĭ şi Eraniĭ, maĭ ales însă Eraniĭ şi Daco-epiroţiĭ, ni se înfăţişéză într'o legătură reciprocă atât de strînsă, atât de intimă, încât trăsurele lor comune, studiate cu tot din-adinsul, parte pe terenul morfologic şi sintactic, parte pe cel fonetic şi lexic, pe care noĭ l'am înlăturat din cercetările de maĭ sus, după ce l-am consacrat altă dată un studiŭ separat,[134]) ar arunca o viuă lumină tocmaĭ asupra punctuluĭ aşa ḑicênd asiatico-european, unde—în regiunile Pontuluĭ—Ariĭ din Asia se cĭocnesc cu Ariĭ din Europa.

129) Ewald, *Sprachwissenschaftliche Abhandlungen*, Göttingen, 1861, part. 1 p. 2, part. 2 p. 66.

130) Steinthal, *De pronomine relativo*, Berlin, 1847, p. 66, 67, 81.

131) Sayce, *Principles*, ed. 1, p. 175, 180.

132) Jaba-Justi, op. cit. p. 168.

133) Cfr Halévy în *Revue de linguistique*, t. 3 (1869), p. 178-80.

134) Hasdeŭ, *Fragmente pentru istoria limbeĭ române*, I-II, Bucurescĭ, 1876. Vorbind despre primul din acele Fragmente, d. N. Caix, în *Giornale di filologia romanza*, t. 1, p. 55, observă: "Ogni romanista leggerà con grande interesse le "sue dimostrazioni com'è per questa di *ghĭuj* che, anche prescindendo dall'origine "tracia, può dirsi una dotta ed acuta illustrazione basata sopra dati e testimo-"nianze di cui il lessicologo dovrà in ogni modo tener conto."

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro

https://biblioteca-digitala.ro / http://arhivelenationale.ro